

CARȚILE POPORANE

ALE

ROMÂNILOR

IN

SECOLUL XVI.

DIRECȚIUNEA GENERALĂ A ARCHIVELOR STATULUĬ.

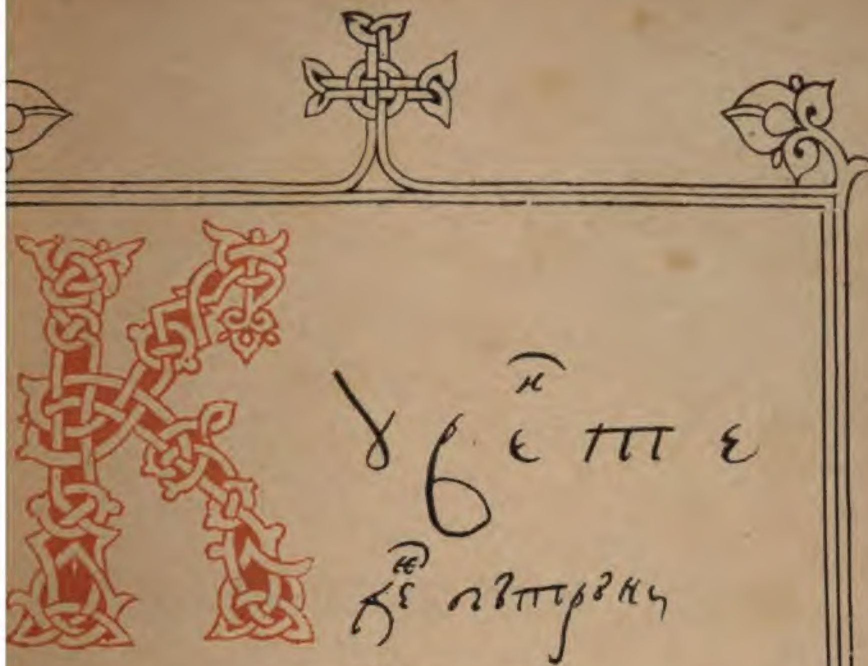
Publicațiunĭ istorico-filologice

LIMBA ROMÂNA VORBITA

ÎNTRE

1550 — 1600

TOMUL II.

CĂRȚILE POPORANE

ALE

ROMÂNILOR

IN SECOLUL XVI

N LEGATURA CU LITERATUR'A POPORANA CEA NESCRISA

TEXTURÎ ROMÂNE CU PARALELURÎ STRĂINE.—ORIGINEA LOR ȘI FILIAȚIUNILE TERNE ȘI EXTERNE.—INSEMNĂTATEA LOR ISTORICĂ ȘI LINGUISTICĂ.—BOGOMILISMUL IN ROMÂNIA.—CUCUL ȘI TURTURICA.—POVESTEA NUMERELOR.— SPECIMEN DE GRAMATICA ISTORICO-COMPARATIVĂ A LIMBEÎ ROMÂNE.

STUDIŬ DE FILOLOGIĂ COMPARATIVĂ

DE

B. Petriceicu-Hasdeu.

BUCURESCI

OUA TYPOGRAFIE NAȚIONALĂ C. N. RĂDULESCU STR. ACADEMIEÎ No. 24.

1879.

Domnului **Dim. A. Sturdza**

din partea autorului

STIMA—AMICIA

ale tale dintru ale tale.

PREFAȚA

D. Dim. A. Sturdza procurându-mĭ ocasiunea de a da la lumină cele maĭ vechĭ cărțĭ poporane ale Românilor, cela-ce m'a condus la un întins studiŭ asupra acesteĭ importante ramure a literatureĭ nóstre naționale, am fost silit a modifica planul, pe care mi-l propusesem în prefață la tomul I.

Excelentele observațiunĭ ale luĭ Schuchardt, relative la primele doă părțĭ din tomul precedinte, apar într'un Suplement la acel tom, unde figuréză de asemenea observațiunile analóge ale d-luĭ G. Barit, împreună cu întimpinările mele, cu unele îndreptărĭ și adaosurĭ.

Monografia cea promisă asupra genitivo-dativuluĭ român întră în partea III din volumul de față; cât pentru monografiele, anunțate tot atuncĭ, despre accentuațiunea și vocalisațiunea irațională în vechile nóstre monumente literare, le reserv pentru un Suplement la tomul II, unde voĭu publica în acelașĭ timp „Onomatologia română pînă la 1600".

Sintesa operei întregi, conspectul sistematic a consecințelor sale pentru istoria limbei române din tóte puncturile de vedere, va face obiectul tomului III, prin care sper a încheia lucrarea.

Ori-cum ar fi, volumul, pe care'l publicâm acuma, deși face parte dintr'o vastă colecțiune, totuși se póte considera ca ce-va întreg, complet, îmbrățișând un teren independinte și bine determinat: *Cărțile poporane ale Românilor în secolul XVI în legătură cu literatura poporană cea nescrisă.*

Către acest titlu special, noi am mai adaos: ‹Studiŭ de filologiă comparativă›.

Să ne explicâm.

Prin ‹filologiă comparativă› noi nu înțelegem, ca Whitney, ca d. Hovelacque, ca revista parisiană a d-lui de Rialle etc., comparațiunea analitică a mai multor limbe. O asemenea noțiune ar fi fost la locul ei numai déră atunci, când filologia propriŭ ḑisă se mărginia în analisa linguistică a clasicității. De când însă, dela Wolf pînă la Böckh, preocupațiunea filologică clasică s'a întins asupra tuturor elementelor culturale ale anticității, fie ele linguistice saŭ numai etice, același accepțiune lărgită se cuvine pe deplin termenului corespunḑĕtor de ‹filologia comparativă›. Unica deosebire între cele doă sfere este, că una din ele studiază într'un mod isolat popórele antice în desvoltarea civilisațiunii lor, pe când cea-l'altă urmăresce într'un mod comparativ manifestațiunea naturală, statică și dinamică, a spiritului tuturor popórelor.

Pentru noi dară ‹filologia comparativă› cuprinde

întrunite ambele doctrine, pe carĭ revista berlineză a luĭ Steinthal le împreună ca: ‹Etno-psicologiă› şi ‹Linguistică›. Linguistica, fie cea positivă saŭ analitică, fie cea transcendentală saŭ sintetică, fie cea descriptivă saŭ de clasificaţiune, se referă la organismul limbelor. Etno-psicologia, pe de altă parte, cercetéză credinţa popórelor, depusă maĭ cu deosebire în literatura poporană. Ambele, linguistica şi etno-psicologia, spiritul popórelor în limbă şi acelaşĭ spirit în credinţă, sînt într'o correlaţiune intimă, adesea indissolubilă, de exemplu în mitologiă saŭ în onomatologiă: ambele la un loc formézǎ ‹filologia comparativă›.

Iată în ce sens opera de faţă este în tótă puterea cuvîntuluĭ un ‹Studiŭ de filologiă comparativă›: limba română şi literatura nóstră poporană ne preocupă aci d'o potrivă....

Terminând, constatâm că tomul I a fost apreciat fórte favorabil în presa străină de Gustav Meyer (*Beilage zur Allgemeinen Zeitung*, 1879, No. 42), de Angelo de Gubernatis (*Nuova antologia*, 1878, p. 723–4), de Dr. Jarnik (*Der Osten*, 1878, No. 44) şi alţiĭ. De asemenea profesorul Miklosich l'a consultat nu o dată în noua sa cercetare *Ueber die Wanderungen der Rumunen*. Ne place a adăuga însă, că în acelaşĭ timp d. Cihac a credut de cuviinţă a ne consacra în *Convorbirĭ literare* dela Iaşĭ (1879, No. 3 şi 4) o lungă diatribă, pe care tot d-sa a reprodus'o apoĭ franţusesce în *Romanische Studien* (t. 4, p. 141—84). Ca ton, lucrarea d-luĭ Cihac este caracterisată cu pré-multă bună-voinţă: ‹d'un ton

quelque peu acerbe, de către d. Gaston Paris, care nu şĭ-a dat ostenéla de a o cerceta şi 'n fond (*Romania*, 1879, No. 31, p. 466); ca sciinţă şi metódă, ea a fost combătută cu o perfectă independinţă de spirit de către Dr. M. Gaster în *Zeitschrift für romanische Philologie* (t. 4, p. 468-76). In acest mod, ne putem scuti de a respunde noĭ înşine la tonul, sciinţa şi metóda d-luĭ Cihac, pînă ce nu şi-le va drege pe tóte.

B. P. H.

Bucurescĭ, 5 Decembre 1879.

OCHIRE

ASUPRA

CARȚILOR POPORANE

...nătatea lor.—Raportul către literatura poporană în genere.—Cărțile poporane ale Românilor.—

CODEX STURDZANUS.

OCHIRE

ASUPRA

CARȚILOR POPORANE

---

§ 1. Renumitul Görres, spirit fantastic, dar profund, a fost cel întâiu, dacă nu ne înşelâm, căruî i se datoresce, de pe la începutul secoluluî nostru, împărțirea literatureî poporane în doă marî ramure: literatura poporană nescrisă şi literatura poporană scrisă, dând tot-o-dată acesteî din urmă epitetul de *cărțî poporane.*[1])

Vederile luî Görres despre correlațiunea ambelor ramure, silindu-se cu orî-ce preț a le da o origine comună, pe când în realitate ele curg ca doă rîulețe ce se împreunéză sosind din direcțiunî opuse, sînt nesce vederî strîmte şi 'n parte false; dar punctul de plecare era just şi fecund, maî ales atuncî când aprópe nimenî în lumea cea cultă nu înțelegea încă importanța literatureî poporane în genere, căcî pedantismul şi bontonismul, fie-care în felul seŭ, batjocoriaŭ d'o potrivă tot ce eşia din popor şi tot ce plăcea poporuluî.

---

1) Görres, *Die teutschen Volksbücher. Nähere Würdigung der schönen Historien- Wetter- und Arzneybüchlein, welche theils innerer Werth, theils Zufall, Jahrhunderte hindurch bis auf unsere Zeit erhalten hat.* Heidelberg. 1807, in-16, pag. X, 311.

A despreţui spiritul plebeĭ, ‘Pöbelwitz‚, fiind-că nu face cum facem noĭ şi ceĭa- ce facem noĭ înşi-ne, — ḑicea cu durere şi cu indignaţiune Görres — este ca şi când ne-am supěra pe vermele de metasă, pentru că ne dă numaĭ metasă, ĭar nu ne ţese nesce galóne gata saŭ nu ne cóse nesce haĭne de purpură!

Cartea luĭ Görres, pe lîngă o întroducere şi un lung epilog, cuprinde analisa bine scrisă a 48 cărţĭ poporane germane. Se începe prin ‘Albertus Magnus‚: despre puterea ĭerburilor, a petrelor scumpe şi altor minunate lécurĭ; se încheiă prin faĭmosul apocrif despre copilăria luĭ Crist, respăndit în evul-mediŭ în tótă Europa occidentală sub titlul de ‘Liber de infantia Salvatoris‚; între aceste doă extremităţĭ, una quasi-medicală şi cea-l'altă quasi-teologică, figurézà tot felul de cărţĭ poporane în proză şi 'n versurĭ, legende, romanţurĭ, biografie, prorocirĭ, visurĭ, călătorie etc. etc.

§ 2. Mult timp după Görres şi pe o scară mult maĭ întinsă, a descris Nisard în doă marĭ volume cărţile poporane ale Franţeĭ.[2])

Colecţiunea luĭ se împarte în 13 rubrice:

I. Almanacurĭ;
II. Sciinţe şi arţĭ:
  1. Magia négră, magia albă, cabbala;
  2. Vrăjirea;
  3. Prorocirĭ;
  4. Gospodăria;
III. Glume şi jocurĭ de cuvinte;
IV. Dialogurĭ şi catechismurĭ;
V. Discursurĭ, oraţiunĭ funebre şi predice comice;
VI. Tipurĭ şi caractere;
VII. Vieţele personagelor faĭmóse;

---

2) Nisard, *Histoire des livres populaires ou de la littérature du colportage depuis le XV-me siècle jusqu'à l'établissement de la Commission d'examen des livres du colportage (30 novembre 1852)*, Paris, 1854, in-8, t. 1 pag. XVI-580, t. 2 pag. 599.

VIII. Religiunea şi morala;
IX. Stihurĭ religióse şi legende versificate ale sfinţilor;
X. Epistolare: scrisorĭ de afacerĭ, de complimente şi de dragoste;
XI. Limba tălharilor;
XII. Pedagogia;
XIII. Romanţurĭ şi poveştĭ.

Fórte bogată ca adunare de material, nu maĭ puţin interesantă prin frumósa reproducere a gravurelor poporane, opera luĭ Nisard lasă departe în urmă pe a luĭ Görres sub raportul q u a n t i t a t i v, dar remâne departe în urmă ea-însăşĭ în privinţa q u a l i t a t i v ă.

Criticul frances nu înţelege nicĭ importanţa intrensecă a cărţilor poporane, nicĭ legătura lor cu literatura poporană cea nescrisă, nicĭ măcar caracterul lor intern de „poporanitate", pe care'l confundă mereŭ cu împregĭurarea externă de a fi „colportate". El le descrie, căcĭ azardul l'a făcut „secretar al comisiuniĭ însărcinate a le examina"; le descrie, fiind-că acéstă muncă i s'a impus ca o sarcină oficială; le descrie, în fine, după cum descrie un profan după forme din afară un buchet de florĭ, fără a avé o umbră de noţiune despre viéţa, organismul şi relaţiunile plantelor.

§ 3. Cea maĭ nouă publicaţiune de acéstă natură, sînt cele treĭ tomurĭ apărute de curând, în carĭ s'aŭ reprodus textualmente, cu ilustraţiunĭ în fac-simile, ba chĭar cu frontispiciurĭ separate şi cu conservarea paginaţiuniĭ originale, vr'o şése-ḑecĭ de cărţĭ poporane englese ale Scoţieĭ, aşa numitele „chap-books", împărţite în treĭ rubrice:

I. Comice şi umoristice;
II. Religióse şi biblice;
III. Poveştĭ, romanţurĭ şi istorióre.[3])

Acéstă consciinţiósă codificaţiune a cărţilor poporane ale

---

3) *John Cheap. The Chapman's Library: the scottisch chap literature of last century, classified. With life of Dougàl Graham.* Glasgow, 1877-1878, in-8.

Scoţieĭ, cu texturĭ întregĭ, reproduse cu o exactitate documentală, ĭar nu numaĭ extracte ca în Nisard saŭ analise ca în Görres, ar merita a fi imitată în tóte ţerile Europeĭ, oferind un teren complet şi sigur ulteriórelor cercetărĭ critice.

Editorul, a căruĭ individualitate abia apare într'o prefaţă de vr'o patru pagine şi într'o scurtă biografiă a luĭ Dougal Graham, celuĭ maĭ poporan scriitor scotlandes din secolul trecut, observă fórte just, că mult maĭ bune sînt, în orĭ-ce cas, cărţile poporane decât diarele aşa numite poporane, foiţe polemice ce aŭ început a străbate pe la sate, căcĭ: «cartea poporană este oglinda opiniunilor şi obiceielor rurale, pe când diarul «pretins poporan vine din afară pentru a desnatura adevĕratul «gust al poporuluĭ.» «Chĭar cărţile poporane de origine străină, «—adaugă el,—se naturaliséză astfel în limbă şi 'n caractere, «încât nu le maĭ recunósce cine-va dintre cele născute şi cre«scute pe pămîntul scotlandes.»

§ 4. Scriind cele de maĭ sus, noĭ n'am avut cât de puţin intenţiunea de a da o bibliografiă a cărţilor poporane din Occidinte, ci am voit numaĭ a constata însemnătatea, pe care a început şi va fi silită din ce în ce maĭ mult a le recunósce sciinţa modernă în totalitatea lor, fie unele din ele cât de insipide din punctul de vedere al claselor celor culte ale societăţiĭ, precum sînt, de exemplu, visurile, vrăjile saŭ minunile «mareluĭ Albert».

Unele categorie speciale ale cărţilor poporane, maĭ ales cea religiósă şi cea romantică, aŭ atras maĭ de de-mult asupră-le, într'un mod isolat, atenţiunea învĕţaţilor, ca şi când ele ar fi de o natură maĭ înaltă decât cele-l'alte. Ne ajunge a cita numerósele colecţiunĭ de aşa numite apocrifurĭ biblice, începĕnd dela Fabricius pînă la Tischendorf, pe carĭ nu o dată vom avé a le consulta în cursul studiuluĭ de faţă. Şi maĭ vestită este opera Englesuluĭ Dunlop despre cărţile poporane cele romantice, apărută aprópe în acelaşĭ timp cu scrierea luĭ Görres.[4])

4) In traducţiunea germană adausă a luĭ F. Liebrecht: *Geschichte der Prosadichtungen oder Geschichte der Romane, Novellen. Märchen* etc., Berlin, 1851, in-8, pag. XXX, 560.

Nu maĭ menţionăm nesce lucrărĭ de tot monografice, precum sînt cele de Benfey, Köhler, Wesselofsky, d'Ancona şi alţiĭ, împrăştiate maĭ ales în diferite publicaţiunĭ periodice.

Dar ce este o carte poporană? şi ce fel de loc ocupă ea în literatura poporană în genere?

§ 5. Literatura poporană cea nescrisă, cântece, basme etc., se póte scrie, şi totuşĭ, fie chĭar tipărită, ea nu încetéză de a fi nescrisă, căcĭ se nasce şi trăesce într'un mod nescris. Scrisul o copiază; dar copia nu este originalul cel viŭ, original ce continuă a se mişca şi a se schimba după ce i s'a scos portretul, încât ajunge cu timpul, în bine saŭ în reŭ, a nu maĭ semĕna unul cu altul. Dacă reproducţiunea cea scrisă isbutesce a se respăndi în popor, numaĭ atuncĭ, sub forma'ĭ cea petrificată, ea devine literatură poporană scrisă saŭ, maĭ precis, carte poporană.

Literatura poporană cea scrisă, chĭar când o învaţă cineva pe din afară, nu încetéză totuşĭ de a fi scrisă, căcĭ se nasce şi trăesce într'un mod scris. Ea este o statuă, uneorĭ plină de plasticitate, de expresiune, de colorit, dar fără mişcarea cea reală a vieţeĭ. Trecĕnd în graĭul cel viŭ, dacă ea reuşesce a prinde rădăcină în popor, începĕnd a cresce ca ce-va noŭ şi adesea perḑĕnd orĭ-ce urmă exterióră a fiinţeĭ sale de maĭ 'nainte, atuncĭ devine literatură poporană nescrisă.

Ambele categorie se pot contopi; însă originile lor, cea scrisă şi cea nescrisă, sînt diverse.

§ 6. Literatura poporană cea nescrisă este opera unuĭ întreg popor, saŭ chĭar a uneĭ ginţĭ întregĭ, a umanităţiĭ. Acela care a compus pentru prima óră o doĭnă, doĭna nu este a luĭ, căcĭ ea a sburat slobodă în aer, lipsită de vre-un semn individual, şi din aer, nepironită prin nemic, a prins'o în sbor un altul, apoĭ un al doilea, un al treilea şi aşa maĭ încolo, în acelaşĭ ţéră saŭ pînă la marginile pămîntuluĭ, fie-care adăugând saŭ suprimĕnd căte ce-va, fără a da sémă nimĕnuĭ

de cela ce face, de vreme ce lucrul nu este al niměnui. Lipsa'i de ori-ce fixitate este atât de pronunțată, încât se întâmplă adesea că același individ spune altfel bucata cea poporană de câte ori o repetă, ca acea cântăréță italiană, care schimba mereŭ cuvintele cântecului, dicênd cu naivitate că așa'i convine: «così mi viene».

Literatura poporană cea scrisă, fie cât de anonimă, este o operă individuală. Din însuși momentul nascerii sale, ea se fixéză prin scrisóre. O dată încuibată în popor, ea va fi citită de mii de gure, dar numai citită, póte încă abia silabisită, fără a se modifica, fără a câștiga saŭ a perde, fără a primi la tot pasul câte o nuanță nouă, positivă saŭ negativă, dela fie-care dintre cei ce o propagă, cel puțin în aceiași țéră din aceiași epocă.

Colectivă prin origine, nestatornică în traiul seŭ, acésta este literatura poporană cea nescrisă; individuală prin nascere, fixă în fond și 'n formă într'un moment dat, acésta este cartea poporană.

Dar pentru ca ambele să fie poporane: una—fiică de sânge, cea-l'altă—fiică de suflet a poporului; pentru ca ambele să se pótă substitui una alteia, să se pótă metamorfosa una într'alta, astfel că une-ori este a-nevoe a trage între ele o linie de demarcațiune; trebui ca ambele de o potrivă să oglindéscă poporul, ambele să fie popor el-însuși, căci poporul în realitate iubesce numai pe sine-și. Nici o dată o carte nu va deveni poporană, dacă ea nu vorbesce în graiul cel necioplit al poporului; dacă nu resfrânge credințele poporului, speranțele lui, slăbiciunile lui; dacă scie ce-va mai mult decât ce scie poporul în patriarcala lui nesciință.

§. 7. Literatura poporană cea scrisă, ca și cea nescrisă călătoresc din limbă în limbă; dar ele nicăiri nu se traduc ci se transformă.

Ori-ce popor posedă o formă proprie a sa, primind ca să seŭ numai cela-ce corespunde acelei forme specifice, care s

modifică şi ea din epocă în epocă, provocând atuncĭ modificărĭ correlative în tot ce este poporan.

Literatura poporană cea nescrisă sufere astfel o triplă rotaţiune: 1° prin trecere din gură în gură; 2° prin trecere din ţéră în ţéră; 3° prin trecere din epocă în epocă. Ultimele doă din aceste rotaţiunĭ ĭĭ sînt comune cu cartea cea poporană. Şi ea se transformă de asemenea, când se împrumută dintr'o altă limbă, multe lucrurĭ adăugându-se, unele suprimêndu-se, o sémă prefăcêndu-se, pînă ce planta cea exotică capètă un aer indigen. Şi ea, pe de altă parte, se adaptézǎ din timp în timp la vederile momentuluĭ, prin copistĭ— dacă circulă în manuscript, prin editorĭ—dacă este tipărită.

De aci resultă mulţimea varianturilor ale orĭ-căriĭ cărţĭ adevĕrat poporane: varianturĭ externe şi varianturĭ interne, deşi maĭ puţine, negreşit, decât nenumĕratele varianturĭ ale literatureĭ poporane celeĭ nescrise, carĭ se datoresc maĭ cu deosebire treceriĭ din gură în gură.

§ 8. Literatura poporană cea nescrisă se nasce într'un mod spontaneŭ. Ea este efectul impresiuniĭ, nicĭ o dată a premeditaţiuniĭ. Un sentiment involuntar — şi ĭată o doĭnă; o întâmplare, o catastrófă—şi ĭată o baladă; un fenomen, o credinţă, un joc de cuvinte — şi ĭată o legendă, un basm; o păţélă — şi ĭată un proverb; o asociaţiune de ideĭ, o analogiă neaşteptată — şi ĭată o ghicitóre.

Cartea poporană, din contra, nu este şi nu póte fi spontaneă. Ea presupune tot-d'a-una o intenţiune, o tendinţă, o ţintă precisă din partea autoruluĭ. Scriitorul vrea ca alţiĭ să petrécă, să rîḑă, să créḑă, să înveţe, să imite saŭ să se feréscă. El v r e a. In casul cel maĭ bun, tot încă este ce-va silit.

In literatura poporană cea nescrisă predomnesce elementul liric; în cartea poporană — elementul didactic. Dintr'o parte, i n s p i r a ţ i u n e; de cea-l'altă, a s p i r a ţ i u n e.

Generalmente, cartea poporană nicĭ nu afectézǎ măcar de a fi tot una cu literatura poporană cea nescrisă. Ea pretinde a da poporuluĭ nu cela ce el are deja, ci cela ce'ĭ lipsesce, dar ca-

re să-ĭ convină, să-ĭ placă, să-ĭ fie pe înţeles. Pînă la un punct, ea se crede a fi superióră opereĭ proprie a poporuluĭ. Ea are aerul de a se pogorî pînă la popor.

§ 9. O trăsură comună importantă între ambele ramure ale literatureĭ poporane este anonimitatea lor.

O carte poporană cu numele autoruluĭ, e ce-va excepţional; şi chĭar când se întâmplă acésta, în cele maĭ multe casurĭ numele este fictiv. Adesea un personagĭu real ca «marele Albert» de exemplu, ca papa Leone III, ca împăratul Eracliŭ, ca Laensberg, ca Nostradamus, ca apostolul cutare saŭ cutare, ca însuşĭ Mântuitorul, devine un nume t i p i c, căruĭ i se atribue sute de apocrifurĭ disparate.

Din anonimitate, fie pentru literatura poporană cea nescrisă, fie pentru cărţile poporane, decurge o consecinţă fórte caracteristică.

Producţiunile poporane nescrise, sburând fără control din gură în gură, se întâlnesc, se 'ncrucişéză, se confundă. Dacă doă saŭ maĭ multe bucăţĭ separate sînt omogene saŭ analóge, dacă ele presintă unele puncturĭ de contact, dacă una ar puté să figureze ca început saŭ continuaţiune orĭ epizod la o altă, une-orĭ chĭar prin antitesă, ele se combină împreună, formând o singură bucată.

Câte cântece nu s'aŭ combinat astfel din fragmente poetice maĭ vechĭ! Câte basmurĭ, deosebite prin sorginţĭ, nu s'aŭ cusut cu dibăcia în câte un singur basm! Pînă şi proverbele saŭ ghicitorile, maĭ apĕrate de remaniare prin laconismul lor, sînt expuse la o asemenea «atracţiune moleculară».

Aceĭaşĭ lucrare produce anonimitatea asupra cărţilor poporane. Şi ele se amalgaméză. Fie-care copist saŭ noŭ editor are dreptul şi resimte chĭar un fel de ispită de a amesteca doă saŭ maĭ multe cărţĭ poporane într'una singură, dacă crede că va deştepta prin acésta maĭ mult interes în cititoriĭ seĭ, saŭ că'şĭ va ajunge maĭ bine la scop.

In cartea poporană, ca şi'n literatura poporană cea nescrisă, este fórte anevoe, une-orĭ aprópe peste putinţă, a dis-

tinge printr'o analisă minuţiósă diversele părţî constitutive ale unuî atare conglomerat.

Dificultatea este şi maî mare, când se întâmplă — un cas destul de obicînuit — amestecul aşa ḑicênd hibrid între ambele ramure ale literatureî poporane, fie-care amestecată deja maî de'naintea în propriul seŭ cerc. Bucata poporană nescrisă mixtă A s'a combinat din bucăţî poporane separate k, l, m; cartea poporană mixtă B s'a combinat în acelaşî mod din cărţî poporane distinse r, s, t. A şi B fiind egalmente impersonale, adecă aparţinênd tuturora de o potrivă, fără a fi a nimênuî în parte, se combină la rîndul lor într'un al treile corp de doă orî mixt: $A\ (k+l+m)+B\ (r+s+t)$.

Este o adevĕrată tortură pentru un critic!

§. 10. Orî-cum ar fi, cartea poporană represintă deja un pas făcut din sfera literatureî poporane în sfera literatureî culte: are şi ea un autor, are o tipografiă, are un editor.

In literatura cea cultă ea ocupă însă, retrasă departe la margine, un fel de mahalà, despre care nu scie maî nemic şi nu vrea să scie centrul oraşuluî.

Autoriî cărţilor poporane sînt căte o dată maî-maî ómenî de geniŭ, după cum a fost Dougal Graham în Scoţia saŭ Anton Pann la noî; şi totuşî pe terenul literatureî culte eî n'ar fi fost în stare de a scrie un articolaş căt de mediocru într'o fóiă de a doua mână.

Tipografiî şi editoriî cărţilor poporane păstréză fórte adesea *incognito*, ca şi autoriî lor. Une-orî nu se arată pe frontispiciŭ nicî măcar locul unde s'a publicat misteriósa broşură, ba nicî măcar anul. Pentru culmea mistificaţiuniî, se pune căte odată pe titlu că „s'a tradus" dintr'o limbă din care nu s'a tradus. Poporul crede!

Unele localităţî în diferite ţerî îşî apropriaseră monopolul tradiţional de a tipări cărţî poporane. Aşa sînt Köln şi Nürenberg în Germania, Troyes şi Montbelliard în Franţa, adevĕrate oraşe-vechiture ale Europeî, pentru carî nu s'a sfîrşit încă vécul de mijloc.

Maĭ pe scurt, literatura cea cultă, chĭar când dâ ce-va poporuluĭ, îĭ aruncă pe furiş numaĭ cela-ce lépădă ea-însășĭ!

§ 11. Şi totuşĭ, înainte de a se desfăşura într'o limbă o literatură cultă, cartea poporană, în curs de secolĭ, este unica literatură a naţiuniĭ întregĭ, a tuturor claselor societăţiĭ, a boĭeruluĭ ca şi a ţeranuluĭ, nivelaţĭ prin lipsă de cultură.

Tot aşa se petrece atuncĭ, când literatura cea cultă a uneĭ naţiunĭ şĭ-a ales ca mijloc de expresiune o limbă străină, după cum a fost latina în Occidinte. Aprópe totalitatea scrierilor medievale în limbe naţionale, nu lătinesce, sînt nesce adevĕrate cărţĭ poporane.

§ 12. Alt-ceva nu maĭ puţin caracteristic.

Gusturile intelectuale ale copiluluĭ, fie chĭar un fiiŭ de principe, nu se pré-deosebesc, pînă la o vrîstă óre-care, de gusturile intelectuale ale poporuluĭ.

Copilul din tóte straturile sociale ĭubesce literatura poporană cea nescrisă; copilul din tóte straturile sociale citesce cu pasiune cărţile poporane, maĭ ales cele romantice.

§ 13. Multe cărţĭ poporane, ca şi unele producţiunĭ nescrise ale poporuluĭ, deşi sînt fórte respăndite, mereŭ repetate saŭ mereŭ citite, par totuşĭ a fi—după cum am maĭ spus'o—absurde saŭ chĭar ridicole.

Sînt nesce nemicurĭ în tótă puterea cuvîntuluĭ, dar nemicurĭ importante.

Popularitatea lor — facem aci o deosebire dittologică între p o p o r a n şi p o p u l a r, termenul cel de'ntâĭu indicând cela ce aparţine poporuluĭ, ĭar cel-l'alt denotând cela-ce este ĭubit de popor — popularitatea lor nu diferă în fond de popularitatea unuĭ individ. Individul cel popular póte să fie un smintit saŭ un ignorant; el n'ar fi ajuns însă la popularitate, dacă nu era la nivelul societăţiĭ sale, dacă n'o represinta într'un punct óre-care maĭ fotograficesce decât ceĭ cu minte saŭ ceĭ învĕţaţĭ.

Aşa este şi cu popularitatea cea mare a unor secăture scrise saŭ nescrise ale literatureĭ poporane.

Sub raportul istoric, ca oglindă socială, ele posedă o nespusă valóre.

Nu maĭ puţin sub raportul linguistic, ca unele ce cugetă şi vorbesc într'o cestiune dată întocmaĭ ca poporul.

§. 14. De când cu tiparul, cărţile poporane apar generalmente în broşurèle de format fórte mic, între 16-32 de pagine, afară numaĭ dóră de cele romantice, ce-va maĭ lungĭ. Ele se vînd atăt de efteu, încât nu e ţeran saŭ muncitor care să nu-şĭ pótă cumpĕra şi el o cărtecică. Cu tóte astea, editura căştigă nepovestit, din causa immensuluĭ numĕr de exemplare ce se împrăştiă, retipărindu-se pe maĭ nemic în fiecare an, saŭ chiar maĭ de multe orĭ pe an. Când cartea poporană este pré-scurtă, cuprindênd abia vr'o 2-3 pagine, ea se publică la un loc cu o altă saŭ cu alte, cu carĭ se înrudesce prin materiă saŭ prin tendinţă, une-orĭ din capriciul editoruluĭ.

O asemenea grupare a cărţilor poporane era şi maĭ obicĭnuită inainte de introducerea saŭ respândirea tiparuluĭ. Copiştiĭ le scrieaŭ adesea maĭ multe într'un singur volum, căcĭ cititoriĭ preferiaŭ a avé întrunită o mică b i b l i o t e c ă p o p o r a n ă, ce-va maĭ compact, în loc de nesce spulberate foiţe, expuse maĭ lesne a se strica saŭ a se perde. De aci urméză că vechile cărţĭ poporane în diferite limbe s'aŭ conservat pînă la noĭ maĭ cu sémă în aşa numiţiĭ *codices manuscripti miscellanei*.

Atarĭ *codices* sînt căte o dată de o varietate extremă, precepte religióse figurând alăturĭ cu recepte medicale şi romanţuĭ alăturĭ cu astrologia. Maĭ adesea cuprinsul unuĭ *codex* e omogen: numaĭ religios, numaĭ astrologic etc. Este o raritate excepţională de a da cine-va peste o mică carte poporană scrisă a-parte, şi acésta numaĭ dóră în nesce condiţiunĭ éraşĭ excepţionale, bună-óră cusută la un volum, manuscris saŭ tipărit.

§ 15. Ca specimen românesc de carte poporană manuscrisă conservată separat, deşi fórte mică, ne póte servi o bucată curiósă, d'o cam dată inedită: *Istoria tutunuluĭ*.

Reposatul meŭ părinte descoperise în biblioteca poetuluĭ basarabian Costache Stamate câte-va foĭ scrise de mână, legate la un loc cu Acatistul cel tipărit de către Samuil Klain în Sibiĭu la 1801 şi copiate, pe la începutul acestuĭ secol, după un exemplar maĭ vechĭu.

Iată bucata în cestiune, transcrisă întocmaĭ cu litere latine:

«Istorii pentru tĭutĭun. Ascultaţi ĭubiţii mei blagosloviţ, o învăţă-«tură foarte de folos pentru creştini, însă mai ales pentru care vor «fi căzut întru aćastă greşală ră ş' înşălăcĭune diĭavoléscă, însă di vor «fi băut tĭutĭun. Acĭastă carte este scoasă di pre limba letinéscă «prin limba moldovenéscă cu nevoinţa marelui dascal al Ierusalimu-«lui kir Silivestru, care au ales din multe cărţi a sfinţii părinţi din «Ierusalim, zăcănd: — Inchinăndu-se la sfăntul mormănt al Dom-«nului nostru Is. Hs. şi şăzănd şi eu pe o piĭatră şi vorbind de ale «noastre vorbe sufleteşti, o minune ca aćasta văzurăm şi auzirăm, «adică undi veniră un stareţ bătrăn şi să închină sfăntului mormănt «şi apoi să întoarseră către noi făcănd închinăciune; noi am zăs: «Dumnezeu să te erte, părinte! Ĭar el începu cu lacrămi a spune «zăcănd: — O minune ascultaţi, fraţilor; să vă spuĭu o întămplare «ca aćasta ce am văzut întru aćasta cale fiind; că eu, fraţilor, lă-«cuescu întru o peşteră de 75 de ani, ce să chiamă Aravila. Acu, «işind la lume să viu să mă închin sfăntului mormănt a Domnului «nostru Is. Hs. şi mergănd, am întălnit un om nalt şi cu o falcă «mare şi cu una mică şi cu nasul foarte mare, ĭar el trecu pe lăngă mine «şi tăcè; ĭar eu stătuĭu şi găndiĭu şi cunoscuĭu că nu-i creştin pă-«măntĭan, ce poate să fie un diĭavol; şi nu lăsaĭu lucru slab, ce în-«dată mă luaĭu după dănsul şi, fiind voĭa lui Dumnezău, îl găsăĭu «într'un munte înalt al Carmilului, şi făcè o grădină cu zădĭu de «piĭatră şi săpa în grădină şi sămăna; ĭar eu m'am apropiĭat de «dănsul şi am zăs: spune'mi, ce sapi şi ce sameni? ĭar el nu răs-«punsă nić ca cum; ĭar eu zăsăĭu că: te voĭu jura pe numele în-«păratului vostru Satana, parte de el să nu ai de nu-m vei spune «ce sameni acolo; ĭar el cu mare greu îm spusă aşa, adică printr'o «trestie lungă di-m şopti la ureche dintr'ănsa şi zăsă: — Părinte «sfinte, eu sănt Galaar, dimonul care sănt căpitan preste toţi dracii «şi sănt mai incredinţat la împăratul nostru Satana pentru slujbele

'care-i fac cu credință; și mai mult pentru acésta am socotit noi 'toți pentru ca să facem și noi noao vre o mirodenie, și nĭ-am strâns 'toți în muntele acesta al Carmilului, și socotind acésta adică am 'pus o tidvă și nĭ-am beșit într'ânsa toți, și am zăs, că ce va ieși 'dintr'ânsa să ne fie spre mirosul nostru; și am pisat'o și s'au fă- 'cut sămânța aceĭa tĭutĭun, și va fi noao miros, că aceĭa va trage 'oamenii pre nasuri și pre guri, și ântâĭu vor tragi păgânii și apoĭu 'Țiganii și apoĭu creștinii, și se va înmulță dela răsărit până la 'apus, și să va îndemna boerii, încă și din cei bisăricești, că va fi 'mai cu prețu decât tămâĭa; și întâĭu va trage tĭutĭun, apoĭu va 'mergi la biserică; și măcar de nu vor trage unii, dar cum vor ieși 'dela biserică după sfânta nafură, îndată vor trage tĭutĭun; și fără 'tămâi or putè trăi, iar fără tĭutĭun nu vor putè nici o ză; și gura 'lor vor pute ca cuibul pupăzăi, și dinței lor va avè smoală; și or- 'care va be, îndigrabă or-ce voe a noastră va face, și mai cinstit 'la înpăratul nostru va fi; măcar de trei ori de va trage cu totul 'la noi va fi, și mai cinstit ăl vom face din plata sa, și parte di'n- 'părăței ăi vom face. Deci cine s'ar întâmpla ca să cadă întru 'acéstă greșală și înșălăcĭune diĭavolécă, cu toată blagoslovenĭa 'ne rugăm ca să se lasă și să se părăsască de acel lucru diĭavo- 'lesc; iară cine s'ar întâmpla să nu créză sau să nu să părăsască 'de acel lucru înșălătorĭu, unul ca acela să fie legat și afurisăt de '15 părinți de a Ierusalimului, di vremi ce să face prieten și prii- 'mitorĭu tocmelelor diĭavolești; ce mai vârtos de acĭasta să se fe- 'réscă și cu totul să se lepede, și încă și pe alțăi să învețe a să lepăda; 'și pentru acéstă greșală datorĭu este fiește-care, din cei care vor fi 'căzut întru acest păcat, tămâe bisericei să aducă în toată vremiĭa; 'și care să va lepăda de acest păcat, acela să fii blagoslovit și fe- 'ricit în vecii vecilor, amin.,

§ 16. Textul nostru, scris cum se vorbesce în Basarabia, ḑice că s'a tradus din lătinesce în moldovenesce 'cu nevoința mareluĭ dascal al Ierusalimuluĭ kir-Silivestru,.

Prin urmare, acel 'kir-Silivestru, era Român, saŭ cel puțin sciea românesce.

Ne îndoim pré-mult să fi existat vre-o dată la Ierusalim, saŭ pe aĭurĭ în Asia, un asemenea 'mare dascăl,.

Și apoĭ, chĭar să fi existat, tot încă el nu putea să traducă pe cele câte-va pagine din 'limba letinéscă,, și 'n a-

celaşĭ timp să le compileze „din multe cărţĭ a sfinţiĭ părinţĭ din Ierusalim".

In fine, în Palestina fiind aprópe necunoscuţĭ Ţiganiĭ, este cu desăvîrşire neprobabil, ca un drac de acolo să fi spus că tutunul „întâiŭ vor trage păgâniĭ şi apoĭ Ţiganiĭ", cela-ce, din contra, se potrivesce fórte bine în gura unuĭ drac din România.

Părintele meŭ îşĭ deduse ostenéla de a urmări, dacă nu cum-va Ruşiĭ vor fi avênd vr'o istorióră analogă asupra tutunuluĭ, şi a constatat, în adevěr, că posedă şi eĭ în acéstă privinţă o carte poporană, publicată de către contele Kuşelev-Bezborodko,[5] dar care diferă cu totul de cea română.

În Rusia meridională se povestesce, că tutunul a crescut din cadavrul Herodiadeĭ, fiind-că tăiase capul luĭ Ion Botezătorul.[6])

La Serbĭ, tutunul s'a născut din intestinele ereticuluĭ Ariŭ.[7])

Se scie că la Spaniolĭ, din contra, tutunul e considerat ca o „iérbă sfântă".[8])

In scurt, *Istoria pentru tiutiun*, aşa după cum o vedem maĭ sus, este o invenţiune curat românéscă a vre-unuĭ călugăr nefumător, carele s'a credut dator, pentru a reuşi maĭ bine în cruciata sa contra tutungiilor, de a inventa tot-odată pe „un mare dascăl al Ierusalimuluĭ kir-Silivestru".

Este sigur, în ori-ce cas, că maĭ mulţĭ bunĭ creştinĭ aŭ renunţat la pipă din causa acesteĭ cărtecele, decât din îndemnul celor maĭ savante tractaturĭ igienice!

§ 17. D. S. F. Marian a cules în Bucovina doă legende poporane române fórte interesante, carĭ nu sînt fără legătură cu „Istoria tutunuluĭ".

---

5) Kostomarov, Памятники старой русской литературы, Petersburg, 1860, p. 427-34.

6) Dragomanov, Малорусскія народныя преданія, Kiev, 1876, p. 18.

7) Karadzić, Живот и обичаjи народа српскога, Beograd, 1867, p. 231.

8) De Gubernatis. *La mythologie des plantes*, t. 1, Paris, 1878, p. 109.

Una, audită în satul Horodnic-de-sus, sună în următorul mod:

„Doi draci aŭ voit o dată să ĭea de soţiă pe fèta unuĭ boer. Însă 'preotul din loc n'a voit să-ĭ cunune cu dînsa. Supĕrându-se dracul 'cel maĭ mare că nu-şĭ póte împlini dorinţa, se duse şi se spîndu-'ră de un plop. Însă acesta s'a clătinat o dată bine, şi a svîrlit pe 'dracul cine scie unde, de s'a prefăcut în sălitră şi pulbere când a 'picat la pămînt. Dracul cel maĭ tînĕr, care încă era de faţă, ve-'ḑĕnd acésta, se'nspăĭmîntă şi alergă în ruptul capuluĭ la Ĭad. Cum 'ajunse aci, spuse celuĭ maĭ mare peste dînşiĭ ceĭa ce a pĭ.ţit făr-'tatul seŭ. Atuncĭ ḑise Scaraoţchi, maĭ marele dracilor: — Staţĭ, că 'eŭ am maĭ mult folos din el decât din noĭ. — Şi după ce rosti 'cuvintele acestea, eşi din Ĭad şi se porni spre dracul cel mort, 'unde află o mulţime de tutun crescut din trupul luĭ. Veḑĕnd acésta, 'Scaraoţchi s'a întors înapoĭ la Ĭad şi a trimis treĭ dracĭ în lume să 'semene tutun pretutindene, etc.„

Aci e locul de a observa, că însuşĭ numele de *Scaraoţchi*, epitetul moldovenesc al Sataneĭ, este de provenință cărtu-răréscă, fiind aprópe fără nicĭ o modificare slavicul Искаріотски „Ἰσκαριώτης„, porecla vînḑĕtoruluĭ Iuda, carele, după ce-l luase dracul, a reuşit pe semne să-l restórne şi să-ĭ ĭea locul pe tronul Infernuluĭ.

§ 18. Cea-l'altă legendă, culésă în satul Mănăstióra, e maĭ lungă.

Intr'o mănăstire, condusă de sântul Vasile, s'a întrodus dra-cul, petrecĕnd călugăresc vr'o şése anĭ şi asistând regulat la serviciul divin, dar furişându-se din biserică din dată ce se începea cheruvicul. Observând acésta şi deşteptându-i-se o bă-nuélă, sântul Vasile a pecetluit într'o ḑi cu crucĭ tóte întră-rile şi eşirile bisericeĭ:

„Diavolul, care nicĭ nu visase de ceĭa-ce i s'a pregătit, când s'a 'început cheruvicul, a dat să ésă pe uşă afară, dar veḑĕnd uşa pe-'cetluită cu cruce, se întórse repede la ferestre; aicĭ încă eraŭ crucĭ, 'se repeḑi dar în vîrful turnuluĭ, însă, neputĕnd eşi nicĭ pe aci din 'causă că şi turnul era pecetluit cu crucĭ, pică de o dată în mijlo-'cul bisericeĭ şi se prefăcu în dohot. Veḑĕnd acésta St. Vasile, po-'runci celor-l'alţĭ clericĭ să rădice de grabă dohotul cu pétra unde 'a căḑut diavolul, să'l scóţă afară şi să'l arunce într'o rîpă mare

«care se afla in apropierea bisericei. Clericii făcură cum le-a po-
«runcit St. Vasile, luară adecă dohotul și pétra, și le aruncară in
«ripă. Din dohotul acesta a crescut apoi o buruénă mare și grasă,
«adecă tutunul...»

Urméză după acela cum un alt drac a intrat într'o fétă
de împărat, care n'a putut să se vindice pînă ce nu i s'a a-
dus foi de tutun, și de atuncï s'a lățit tutunul peste tótă fața
pămîntuluï.»

§ 19. D. Marian adaugă:

«Aceste legende, cred eŭ, vor fi fost causa de unii preoți
«bătrînï predică fórte mult contra fumatuluï, condamnând pe
«toțï fumătoriï și spuindu-le că tutunul este érba dracu-
«luï.»[9])

Iată dară de unde s'a născut și «Istoria tutunuluï». Cartea
poporană și legendele poporane nu sînt în casul de față de-
cât treï varianturï ale aceluiașï motiv, care s'a desfășurat pe
de o parte pe cale scrisă, pe de alta pe cea nescrisă.

E greŭ însă a decide, dacă prototipul lor comun a fost o
carte poporană trecută în legendă, saŭ o legendă poporană
trecută in carte, atât de strînsă este une-orï împletecirea ce-
lor doă ramure ale literatureï poporane.

§ 20. Nu atât de rare, și totușï mult maï prețióse decât
cărțile poporane isolate, cel puțin cele manuscrise, sînt codi-
ficările lor într'un singur volum, câte o dată fără nicï o ana-
logiă între diferitele bucățï înșirate una după alta.

Un frumos specimen românesc de acéstă natură este ma-
nuscriptul de pe la finea seculuI trecut, descoperit de d. I.
C. Bianu.

Un «logofăt Ioniță Giurescu», probabilmente Bucurescén,
s'a apucat la 1799 a copia împreună feï de feï de cărtecele,
carï circulaŭ pe atuncï în popor, și anume:

1°. *Pentru a doua venire a luï Hristos*, 4½ foï;

---

[9]) Marian, *Botanica poporană română*, in *Albina Carpaților*, 1879, p. 311-12.

2°. *Trepetnic de semne*, pe 4 ½ foĭ, explicând consecinţele tuturor „clătirilor" posibile ale corpuluĭ uman, bună-óră: „De „să va clăti vîrful capuluĭ, veĭ dobăndi saŭ va dărui Dumne-„zău cocon fórte învăţat, etc."

3°. *Zilele cele rele ce au arătat Dumnezău lui Moisi*, urmate de: *Zile bune preste an*, pe 1 fóiă: de exemplu: septembre 3, 8, 24 — ḑile rele, pe când septembre 1, 4, 5, 8, 10 etc. — ḑile bune.

4°. *Gromovnic al lui Iraclie înpăratul care au fost numărător de stele,* de doă orĭ copiat în manuscript, o dată maĭ ne'ngrijit pe 6 ½ foĭ, apoĭ maĭ caligrafic pe 8 ½ foĭ, arătând consecinţele tunetuluĭ după „zodiele" fie-căriĭ lune, de ex.: „De va tuna în numărul berbeceluĭ, despre răsărit, va fi ro-„bie şi peire multă, fiarăle pământului vor fi sătule şi spre „stricare mare etc."

5°. *Rojdanic*, pe 8 ½ foĭ, prevestind viitorul fie-căruĭ om după „zodia" sub care s'a născut, de ex.: „Iulie. Leu. De „va naşte cocon într'acéstă lună, va fi gălbejos în faţă, şi va „avé cinste dela toţi etc."

6°. *Dohtoriĭ*, pe 11 foĭ, cu recete şi formule cabalistice contra a tot felul de bóle, între carĭ figurézá şi „îndrăcirea" şi la carĭ se maĭ aplică „slovele de ciumă", scrise pe o pagină separată.

7°. *Calendar scos după limba ungurésca pă limba rumănéscă*, pe 11 ½ foĭ.

8°. *Intrebări şi răspunsuri trebuincióse şi de folos spre învăţătură celor ce vor citi*, pe 5 foĭ; o prescurtare de catechism în dialog între „dascăl" şi „ucenic".

9°. O însemnare fără titlu, pe 1 ½ fóiă, despre consecinţele ḑileĭ în care cade Crăcĭunul, de ex: „Duminică de să va în-„támpla crăcĭunu, ĭarna va fi înnoită şi ré etc."

10°. In fine, pe 64 foĭ, cam jumătatea manuscriptuluĭ întreg: *Viaţa şi povestea şi lucrurile marelui înpărat Alexan-*

dru Machedon din cetatea lui Filip craiu, cum făcu războae cu tóte dihaniile pământului și fu înpărat a toată lumé.

§ 21. Afară de No. 7, unde se ḑice că s'a „scos după limba unguréscă”, restul nu ne arată vre-o proveninţă străină, ca şi când ar fi nesce lucrări curat românesci.

Tóte cele ḑece bucăţi sînt anonime, căci nimeni nu se va încerca, negreşit, a lua la serios pe „Iraclie înpăratul”, pretinsul autor al N-ruluĭ 4.

NNo. 1 şi 8 sînt de categoria religiósă; No. 6 e medical; No. 10 e romantic; NNo. 3, 4, 5 şi 7 sînt astrologice; NNo 2 şi 9 sînt de asemenea profetice, dar fără intervenirea stelelor.

Este un *codex manuscriptus miscellaneus* în tótă puterea cuvîntuluĭ, îmbrăţişând o adevĕrată bibliotecă poporană localisată şi anonimă, deşi, după cum am maĭ spus, nu tot-d'a-una colecţiunile de acest fel sînt atât de variate: în tesă generală, se specialiséză şi ele pînă la un punct, ca şi bibliotecele cele sciinţifice.

§ 22. Tóte cărţile poporane din manuscriptul logofĕtuluĭ Ioniţă Giurescu, scrise fórte românesce, sînt transformate după originalurĭ din afară.

La unele abia titlul, devenit stereotip, maĭ vĕdesce originea exotică. Aşa *trepetnic*, literalmente „tremurător”, dela slavicul трепетъ „tremor”; *gromovnic*, dela sl. громъ „tonitru”; *rojdanic*=sl. рождєникъ „qui natus est”.

Am ḑis că unele titlurĭ de cărţĭ poporane deveniseră la noĭ stereotipe.

Românul sciea fórte bine, de exemplu, ce însemnéză *trepetnic*, dar nu maĭ avea consciinţă de slavismul saŭ măcar de străinismul acestuĭ cuvînt.

Vechĭul „Trepetnic” s'a publicat într'o mulţime de ediţiunĭ în timpiĭ din urmă, dintre carĭ una, acum de'naintea nóstră, o broşurică de 30 pagine in-64, se intitulézã aşa:

‹*Trepetnicul* cel mare, întru care se coprinde toate semnele ‹ce se fac la om, precum bătaia ochilor, a buzelor, și în scurt ‹de toate mișcările și încheeturile trupuluĭ omenesc ce sînt date ‹dela natură, tălmăcite *din limba Franțuzéscă* în limba Ro‹mânéscă de un ĭubitor de al seŭ ném Românesc. A șése‹spre-ḑecea tipărire. Prețul 30 parale. Bucurescĭ, Tipografia ‹Națională a luĭ St. Rasidescu, 1863.›

Ni se spune că s'a tradus ‹din limba *Franțuzéscă*›. Dar atuncĭ cum s'ar chiăma ‹Trepetnic›, dacă acéstă vorbă, fie ea venită orĭ de unde, n'ar fi ajuns la Românĭ ca un fel de termen tecnic?

Tot așa *Gromovnic* saŭ *Rojdanic* s'ar fi putut pune ca titlurĭ stereotipe la o cărtecică poporană localisată din grecesce saŭ din turcesce, ba și la o composițiune curat românéscă.

§ 23. O carte poporană póte să-șĭ atribue ad-libitum orĭ-ce proveninţă străină, alegênd'o după moda momentuluĭ. Intr'o ḑi ea va apare ca tradusă din slavonesce, într'o altă ḑi — din grecesce, apoĭ—din nemțesce etc., potrivit cu simpatiele internaționale ale poporuluĭ într'o epocă óre-care. Neminĭ nu are dreptul a o desminți, de vreme ce ea este i m p e r s o n a l ă, ĭar prin urmare și fără naționalitate precisă.

Am veḑut deja maĭ sus, că ‹Istoria tutunuluĭ› s'a tradus din lătinesce numaĭ în imaginațiunea autoruluĭ.

Aci ni se presintă un al doilea cas de acéstă trăsură în caracteristica cărților poporane.

Trepetnicul dela 1863 ne asigură că s'a tradus ‹din limba Franțuzéscă›. Glumă! Francesiĭ nu aŭ nemic analog, căcĭ s'ar afla indicat în bogatul repertoriŭ al luĭ Nisard. Este absolutamente acelașĭ ‹Trepetnic›, pe care la 1799 îl copiase, neapĕrat după ce-va maĭ vechĭu, logofĕtul Ioniță Gĭurescu; și probă — ĭată începutul ambelor:

1799:	1863:
De să va clăti vârful căpului, veĭ dobăndi saŭ va dărui Dumnezeu cocon, fórte învățat va fi;	Vîrful capuluĭ de se va clăti, dobândă spune, saŭ va dărui Dumneḑeŭ un cocon;

De să va clăti încĕetura capului, neşte striini neştiuţi vor veni şi vor aduce dobândă:
De să va clăti chica, în oaste veí merge şi íar sănătos veí veni;
De să va clăti tâmpla capului despre drépta etc.

Incheetura capului de se va clăti, neşte streinī neştiuţī vor veni şi darurī iţī vor aduce;
Chica de se va clăti, în oaste 7 anī veī merge şi veī veni sănătos la casa ta:
Tâmpla capuluī de drépta clătindu-se etc.

S'a schimbat construcţiunea sintactică şi s'a adaus—pentru conformitate cu legislaţiunea momentuluī — 7 anī la serviciul militar; altfel este tot una.

E fórte probabil, că Giurescu a copiat Trepetnicul după un exemplar românesc tipărit la 1743, pe care'l indică reposatul Iarcu.[10])

Redacţiunea românéscă nu póte fi decât o transformare, maī mult saŭ maī puţin depărtată, a uneī vechī redacţiunī slavice, prin care s'a introdus la noī însuşī titlul. La veciniī Serbī, deşi există un Трепетник fórte apropiat de al nostru, totuşī, prin fenomenul constatat maī sus în §-ful 9, el s'a amalgamat acolo cu aşa numitul Сановник, adecă "Explicaţiunea visurilor".[11])

§ 24. Tot dela Slavī nī-a venit *Rojdanicul*, iarăşī ca o transformare, cu supresiunī, adaosurī şi schimbărī necontenite, după cum lesne se póte convinge cine-va prin comparaţiunea următoruluī pasagiu românesc cu cel corespundĕtor dintr'o redacţiune serbă:

De va naşte fată într'acéstă lună, va fi frumoasă, şi cu ochii roşii, şi va fi mânioasă şi-şi va certa bărbatul; şi de tânără nu-i va fi ruşine de nimic, şi de un bărbat va avé o gréţă mare, şi

Роди се дѣвица красна лицемь, пльтію роумена, высока главою, зле очи имать, тѣломь срѣдьня, печаль не имать, люта, за млада дрьза и свадлива, нарочита моужа поиметь, и оу-

10) Iarcu, *Biblioteca chronologică română*, Bucuresci, 1873, p. 4.
11) Novaković, Примери књижевности и језика, Beograd, 1877, p. 527-9.

de feciorul dintâiu va avé o grijă, iar de alții să va bucura, și va boli de o mână, va boli și de picere și de tóte încăeturile, ce să porte 72 de nume ale lui Hristos, adecă canonul lui Hristos, să nu să apropie duhul necurat, și va boli de cap etc.

битькь еи боудеть или вь челяди или вь скотѣ. И о срѣдьнихь дѣтехь обрадоуеть се. Прѣмеждїе имать. г. лѣто. .е., .з., .аі., .л. Оскрьбить се оть бѣсна пса или оть змїе, нь не оумреть. Оть дрѣва свалить се и оть оурокь поболить. Оужась прїемлеть, нь да носи божїихъ словесь на оловѣ, и не озлобить се. Поболить главою etc.[12])

La sfîrșit redacțiunea română maĭ adauge aci o recetă medico-teologică, care lipsesce de tot în redacțiunea serbă:

«. . . Iar de să va războli, léc este rădăcină de turte cu unt-de-«lemn și lămăe albă, să le amestece toate la un loc și să să ungă «peste tot și să să afume, și să slujască muceniței Marina.»

§ 25. Cele «72 de nume ale luĭ Hristos adecă canonul luĭ Hristos», menționate în pasagiul de maĭ sus din *Rojdanic*, iată încă o carte poporană, care se vede a fi fost pe atuncĭ atât de respândită între Românĭ, încât Giurescu n'a credut de cuviință nicĭ măcar de a o copia.

Noĭ o cunóscem într'o mulțime de redacțiunĭ străine, dintre carĭ ne mărginim a cita una slavică și una francesă, ambele din secolul XVI.

In capul lor figuréză un fel de reclamă comercială despre eficacitatea doftorieĭ, care sună franțusesce așa: «Voici les «noms de Jésus-Christ; quiconque les portera sur soi en voyage, «tant sur la terre que sur la mer, sera préservé de toutes «sortes de dangers et de périls, qui les dira avec foi et dé-«votion.»

Iată acum cele 72 de numĭ:

Власть. Сила. Слово. Животъ. Милость. Люби. Мудрость. Осотиръ. Пандократоръ. Пара-

Trinité †, Agios †, Sother †, Messie †, Emmanuel †, Sabaoth et Adonay †, Athanatos†, Jésus

12) Novaković, op. cit. p. 519.

Клатъ. Свѣтъ. Трапеза. Пастырь. Овча. Цвѣтъ. Камень. Путь. Домъ. Риза. Основаніе. Слава. Чистъ. Женихъ. Владыка. Истина. Сынъ человѣчески. Еммануилъ. Начатокъ. Пръворожденны. Мессиа. Отьць. Творець. Саваотъ. Кириосъ. Святы духь. Милосерди. Заступникъ. Вождь. Слъньце. Христосъ. Исцѣлитель. Богоутробны. Милостивы. Прѣвечны. Атанатосъ. Создатель. Агнець. Левъ. Тельць. Образъ. Слава. Азъ есмь иже есмь. Правда. Источникъ. Уста. Истинна. Радость. Началникъ. Елеонъ. Иерѣи. Пророкъ. Дверь. Вѣчны. Оправдание. Богъ. Троица неразделима. Царь надъ всѣми царьми.[13])

†, Pentagna †, Agiagon †, Ischiros †, Eleison †, ô Theos †, Tetragrammaton †, Ely †, Saday †, Aigle †, grand Homme †, Vue †, Fleur †, Source †, Sauveur †, Alpha †, et Oméga †, premier Né †, Sagesse †, Vertu †, Consolateur †, Chemin †, Vérité †, et Vie †, Médiateur †, Médecin †, Salut †, Agneau †, Brebis †, Veau †, Espérance †, Bélier †, Lion †, Ver †, Bouche †, Parole †, ou Verbe †, Splendeur †, Soleil †, Gloire †, Lumière †, Image †, Pain †, Porte †, Pierre †, Épouse †, Pasteur †, Prophète †, Prêtre †, Saint †, Immortel †, Jésus-Christ †, Père †, Fils †, Homme-Saint †, Dieu †, Agios †, Résurrection †, Mischios †, Charité †, Eternité †, Créateur †, Rédempteur †, Unité †, Souverain Bien †, Évam †.[14])

După acéstă excentricitate, urméză pe acelașĭ calapod "les noms de la sainte Vierge„, apoĭ "les paroles que dit Adam, și cine maĭ scie ce!

Ce e maĭ curios decăt tóte, este că 'n Occidinte aceste galimatie se atribuĭaŭ luĭ papa Leone III, amiculuĭ luĭ Carol cel Mare. Titlul edițiunilor latine este: *Enchiridion Leonis papae serenissimo imperatori Carolo Magno in munus pretiosum datum.*[15])

§ 26. După cum la noĭ o mare parte din cărțile poporane sînt de origine slavică, tot așa la Slavĭ cele maĭ multe sînt de fabrică bizantină.

---

13) Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы, Москва, 1863, t. 2, p. 339—44.

14) Ap. Nisard, op. cit. t. 1, p. 187—8.

15) Ibid. p. 183.

Gromovnicul, bună óră, respăndit într'o mulţime de redacţiunĭ slavice fórte diferenţiate,[16]) de unde el a trecut şi la noĭ, carĭ îl cunóscem cel puţin în doă manuscripte, unul din volumul luĭ Gĭurescu şi un al doilea din colecţiunea d-luĭ Cipar,[17]) afară de o ediţiune tipărită în Bucurescĭ la 1795, identică cu textul luĭ Gĭurescu, este pur şi simplu grecul *Brontologiŭ*, menţionat în scriitoriĭ bizantinĭ la un loc cu *Selinodromiŭ*, cu *Calandologiŭ*, cu *Apocalipsul apostolului Paul*, cărţĭ poporane trecute de asemenea la Slavĭ, parte şi la Românĭ.

Să se observe, că şi la Grecĭ aceste «Tunetare», «Lunare», «Calendare» etc. circulaŭ pintre popor în redacţiunĭ divergintĭ, fiind numite generalmente la plural: τὰ λεγόμενα Βροντολόγια καὶ Σεληνοδρόμια ἢ Καλανδολόγια...[18])

Dacă nu tóte *Gromovnicele*, unul cel puţin se atribuĭa deja în Bizanţiŭ împăratuluĭ Eracliŭ.[19])

§ 27. Cea maĭ celebră însă din cărţile poporane, întrate în colécţiunea luĭ Gĭurescu, este *Alexandria*.

In secolul XVII ea se înculbase într'atâta la Românĭ, încât Miron Costin a credut de cuviinţă a o stigmatisa cu tot din-adinsul în Cronica sa:

«Scrie Plutarh, vestit istoric. la viaţa luĭ Alexandru Ma«chedon, carele aŭ scris Alexandria cea adevĕrată, nu basme, «cum o scrie *o Alexandrie, din grecie orĭ dintr'alte limbe scósă «pre limba rumânéscă, plină de basne şi scornilurĭ.*»[20])

Intre cărţile tipărite, pe carĭ le-a găsit Italianul Del Chiaro în România pe la începutul secoluluĭ trecut, figuréză şi o ediţiune a *Alexandrieĭ*: «Alexandrìe, o sia Storia di Ales«sandro il Macedone, stampata in Lingua Valaca; ma detta «Storia è veramente curiosa per le molte favole che in essa

16) Novaković, op. cit. p. 524-7.—Tichonravov, op. cit. t. 2, p. 361—74.
17) Cipariŭ, *Principia*, p. 114.
18) Du Cange, *Glossarium mediae graecitatis*, Lugduni, 1688, p. 227.
19) Ibid. Supplem. p. 44.
20) *Letopisețe*, ed. 1, t. 1, p. 256.

"vedonsi frammischiate."[21]) Nu numaĭ acea edițiune, dar nicĭ una pînă la cea scósă în Sibiĭu la 1794, identică cu textul luĭ Gĭurescu, nu se maĭ póte găsi nicăirĭ, necunoscêndu-li-se nicĭ măcar anul publicațiuniĭ, tóte fiind de de-mult exterminate prin désă întrebuințare.

In edițiunile Alexandrieĭ, pe câte le cunóscem noĭ, se adauge tot-d'a-una la sfîrșit, ca un fel de apendice: *Vrednica de însemnare întîmplare a patru corăbierĭ rusescĭ, carĭ aŭ fost strîmtorațĭ de ĭarnă în ostrovul Spitzberg la anul 1743.* Incă un exemplu de acea grupare la un loc a cărtecelelor poporane, despre care am vorbit maĭ sus în §-ful 14. Un om nedeprins cu apucăturele acesteĭ ramure a literatureĭ poporane, s'ar întreba neapĕrat: ce are a face marinarul rusesc Șarapov cu sublimul eroŭ al Alexandrieĭ? Apoĭ de!..

§ 28. Se scie, că prototipul acesteĭ "Alexandrie", scris grecesce în secolul XI sub pseudonimul de Kallisthenes, s'a transformat în proză și'n versurĭ, la tóte popórele din Europa, devenind r etutindenĭ una din cărțile poporane cele maĭ favorite.[22])

Nu este fără interes de a observa, că cel maĭ vechĭu exemplar bulgaresc cunoscut al "Alexandrieĭ" s'a scris în Moldova la 1562.[23])

§ 29. La Românĭ, în privința vechimiĭ, dintre tóte cărțile poporane cele romantice, "Alexandria" rivaliséză numaĭ dóră cu "Varlaam și Iosafat", o altă producțiune bizantină, de proveniță indiană, dar atribuită sântuluĭ Ioan Damascen, fórte împrăștiată în diferite limbe și pe care la noĭ, pe la începutul secoluluĭ XVI, o citĭa cu desfĕtare ilustrul Domn al Țereĭ-Româneseĭ Négoe Basarab...[24])

---

21) Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Venezia, 1718 p. 44.

22) Dunlop, op. cit. p. 183, 482.—Cfr. Snellaert, *Alexanders geesten van Jacob van Maerlant*, Brussel, 1861, I-II. — Despre redacțiunĭ paleo-slavice, Jagić *Historia knjizevnosti naroda hrvatskoga i srbskoga*, Zagreb, 1867, t. 1, p. 948 și urm.—O veche redacțiune bohemă versificată, în Hanka, *Starobylá skládánie*, t. 2, Praha, 1818, p. 151—264.

23) Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Prag, 1876, p. 440.

24) *Invĕțăturele luĭ Négoe Basarab*, Bucurescĭ, 1843, p. 113, 121, 184, etc.

§ 30. Tocmaĭ atuncĭ când logofĕtul Ioniță Gĭurescu codifica pe la 1799 vechile cărțĭ poporane ale Țereĭ-Româneseĭ, tóte în prozĕ, o nouă carte poporană, de astă dată în versurĭ, căuta a se introduce la noĭ din Transilvania, și a și reușit, în adevĕr, a deveni astădĭ una din cele maĭ respândite. Este *Istoria pré-frumosuluĭ Arghir și a pré-frumósei Elena cea măiastră și cu pĕr de aur, adecă o închipuire sub care se înțelege luarea țereĭ Ardéluluĭ prin Traĭan cesarul Rîmuluĭ.*

Prima edițiune românéscă este cea din Sibiĭu la 1800. In prefață, Ioan Barac, "dascal normal în Brașov", mărturisesce că a tradus'o din unguresce: "Mulțĭ citesc istoria luĭ Arghir cea în limba ungurésca scrisă". Versificațiunea în multe locurĭ se apropiă de a poesieĭ nóstre poporane, cela-ce a concurs nu puțin la succesul cărțiĭ; de exemplu:

Tînărul dacă pornesce,
Departe călătoresce,
Singur numaĭ cu o slugă
Merge dând Domnuluĭ rugă.
O, Arghire! lungă cale,
Lungĭ necazurile tale!
Iea d'a-lungul délurile
Și numĕră jghĭaburile....

D. Cipar posedă un manuscript în prozĕ, pe 13 foĭ, cuprindĕnd un fragment din *Istoria luĭ Archirie*, despre care dice că ĭ-a remas dela strămoșu-seŭ, adecă cam de pe la începutul secoluluĭ XVII.[25]) Nu va fi fost cum-va o primă încercare de a traduce românesce cartea cea poporană ungurésca? Orĭ-cum, pînă la prelucrarea cea versificată a luĭ Barac, ea n'a isbutit a se respândi pintre Românĭ.

Ciudata ideă de a vedé în acest romanț o alusiune la cucerirea Dacieĭ de către Traĭan nu este românéscă, ci aparține chiar Ungurilor. Póte tocmaĭ ea va fi îndemnat pe "dascălul

25) Cipariu, *Principia*, p. 116.

dela Braşov„ din patriotism, a traduce cartea românesce. In catalogul Széchenian originalul maghiar este indicat aşa:

"*Argirus nevü Király-firul, es egy tündér Szüz-leanyról* "*Historia*. Sine loco et anno, in-8, fol. 16. Auctor est Albertus "Gergei, qui ex Italico sermone in hungaricum traduxit. Fa-"bella vero hac expressa esse dicitur subjugatae a Romanis "Daciae historia.„[26])

Pe la 1778, ḑicênd de asemenea că un Albert Gergej tradusese istoria luĭ *Argirus* din italianesce şi că prin ea se represintă cucerirea romană a Dacieĭ, renumitul Benkö adaugă că: "la ţeraniĭ Ungurĭ din Transilvania acéstă carte este atât de "căutată, ca şi când ar fi ce-va sacru.„[27])

Cine va fi fost Albert Gergej şi când va fi trăit, nu scim. În orĭ-ce cas, traducerea luĭ Arghir "din italianesce„ este o farsă, ca şi maĭ sus traducerea Trepetniculuĭ nostru "din franţusesce„ saŭ a Istorieĭ tutunuluĭ "din lătinesce„.

Intre cărţile poporane italiane, vechĭ şi noue, în versurĭ şi'n proză, nicĭ un Arghir nu se află.

Misteriosul Albert Gergej a găsit originalul seŭ maĭ aprópe. Luând un basm românesc, fórte popular la fraţiĭ noştri de peste Carpaţĭ, el l'a transformat într'o carte poporană unguréscă versificată, căriĭ — pentru maĭ multă véḑă — ĭ-a atribuit o origine italiană.

A susţine că basmul cel românesc l'am fi împrumutat órecând noĭ dela Ungurĭ, e peste putinţă; căcĭ dacă Unguriĭ ar fi avut la eĭ a-casă ce-va asemenea în gura poporuluĭ, ar fi fost absurd din partea luĭ Albert Gergej de a ḑice tocmaĭ poporuluĭ că a tradus din italianesce ceĭa ce poporul cunoscea maĭ de'nainte unguresce; pe când luând basmul dela Românĭ şi dându-l Maghĭarilor sub o altă formă, ca o noutate în limba lor, mistificaţiunea cea italiană se explică dela sine prin natura cea generalmente mistificativă a cărţilor poporane.

---

26) *Catalogus Bibliothecae Hungaricae Széchenyi*, t. 1, pars 1, Sopronii, 1799, p. 35.
27) Benkö, *Transilvania*, Vindobonae, 1778, t. 1, p. 16-17.

Basmul romănesc în cestiune, ìată cum este resumat de cătră frații Schott: 'Un băiat, gonit de o mamă-vitregă, nimeresce 'într'o pădure la un uriaș, cu ajutorul căruìa prinde o ḑînă, 'răpindu-ì cununa în timpul scăldătóriì. Fugênd dînsa, el plécă 'după ea, apucă prin viclenià treì darurì minunate dela treì 'dracì, carì se certaŭ pentru posesiunea lor, și prin acele da'rurì isbutesce a redobăndi pe ìubita sa și se cunună a'mîndoì., [28])

Cele patru trăsure caracteristice: 1° 'prinderea ḑîneì și perderea eì, ; 2°. 'protecțiunea unuì uriaș, ; 3°. 'surprinderea a treì darurì minunate dela treì dracì în cértă, ; 4°. 're-găsirea finală a ḑîneì, ; acesta este fondul 'Istorieì luì Argbir,, cătră care transformatorul ungur a maì adaus, negreșit, unele particularitățì specifice maghìare, de exemplu 'Négra-cetate,=*Fekete-város*, apoì grădina unde petrecea frumósa ḑînă etc. [29])

Cu acéstă carte poporană s'a întâmplat dară ce-va, care se întâmplă adesea în Linguistică. Englesiì aŭ luat dela Francesì cuvîntul *bougette* 'pungă,, l'aŭ prefăcut în *budget* cu sensul de 'punga regeluì,='vistierià,, de unde cu timpul vorba s'a întors înapoì în Franța cu modificațiunea englesă cea materială și ideală, ca și când ar fi ce-va curat englesesc. Tot așa Unguriì transformă într'o carte poporană a lor proprià un basm romănesc, și acea carte poporană ungurésca, astfel transformată, revine de aci la Românì ca un lucru unguresc, necesitând o nouă transformare.

Ca tip, compus din doă motive esențiale: 1°. 'prinderea ḑîneì și perderea eì,, 2°. 'regăsirea finală a ḑîneì,, motive complicate în fie-care sub-tip cu nesce ingrediente secundare diferite, povestea nóstră e cunoscută, fie ca basm, fie ca carte poporană, în maì tóte limbele. Nu alt ce-va este faìmósa rapsodià sanscrită despre regele Purûravas și ḑîna Urvaçî. Nu

28) Schott, *Walachische Mährchen*, Stuttgart, 1845. p. 355.
29) Cfr. Wolf-Mannhardt, *Zeitschrift für deutsche Mythologie*, t. 3 (1855), p. 312.

alt ce-va balada germană medievală despre ducele Frederic de Svabia și ḑina Angelburg. Nu alt ce-va vechia istorióră persiană despre amorul vitézuluĭ cu ḑina în romanțul Bahar-Danuș. Nu alt ce-va poema francesă din secolul XIII despre Partenopex de Blois și ḑina Melior. Nu alt ce-va, în sfîrșit, pînă și la selbatecii din Australia, legenda despre regele Tawhaki și ḑina Tango-tango...[30])

Originalitatea sub-tipuluĭ românesc consistă în caracteristicul adaos la cele doă motive esențiale a altor doă subordinate: 1°. „surprinderea a treĭ darurĭ minunate dela treĭ dracĭ în cértă„; și maĭ ales 2° „protecțiunea unuĭ uriaș„.[31])

Despre tóte acestea nicĭ nu viséză măcar d. Dr. At. Marienescu din Oravița, scriind un tractat întreg pe 50 pagine despre istoria luĭ Arghir; un tractat în care, deși avea la disposițiune interesante variantur̆ poporane ale basmuluĭ, totușĭ preferă a inventa ce-va propriŭ al seŭ, adăugând la original și maĭ ales suprimĕnd din el tocmaĭ părțile cele maĭ specifice, pentru a ne spune apoĭ cu gravitate, că Arghir este— *Apollo Argirotoxos*![32])

Unicul folos, pe care'l tragem din monografia d-luĭ Marienescu, este de a puté constata prin varianturile citate de d-sa, cum-că basmul nostru poporan. după ce devenise carte poporană ungurescă și s'a re'ntors astfel la Românĭ schimbat la față,

30) Cfr. Liebrecht, *Amor und Psyche*, in Kuhn's *Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung*, t. 18 (1869), p. 57–66. – Karłowicz, *La belle Mélusine et la reine Vanda*, in *Archiv f. slavische Philologie*, t. 2 (1877), p. 595. — Cox, *The mythology of the aryan nations*, London, 1870, t. 1, p. 397 și urm. — Fiske, *Myths and mythmakers*, London, 1873 p. 95-6.—Dunlop op. cit. p. 174-7; etc.

31) Despre cele treĭ darurĭ din basmul român, cfr. Cox, op. cit., t. 1, p. 375 nota 3. — Benfey, *Pantschatantra*, Leipzig, 1859, t. 1, p. 269, și o mulțime de paralelurĭ adunate de Cosquin, *Contes populaires lorrains*, in *Romania*, t. 5 (1876), p. 363 — 6, tóte însă în altfel de combinațiunĭ. – Pentru protecțiunea uriașuluĭ nu ne aducem a-minte nicĭ o paralelă străină. Este cu totul alt ce-va uriașul din ciclul mitic Odysseus-Polyphem al luĭ Hahn, *Griechische und albanesische Märchen*, Leipzig, 1864, p. 60.

32) Marienescu, *Argir și Ilena Cosinzana, poveste poporală, prelucrată și prevĕdută cu esplicațiunĭ pré-interesante pentru popor și pentru învĕțațĭ*, Pesta, 1872, ca extract separat din ḑiarul *Albina*.

de aci poporul—în conformitate cu cele spuse în §-ful 9— a început a confunda ambele forme, cea scrisă şi cea nescrisă, dând nascere unuĭ al treilea tip, fórte amestecat.

Dar fiind vorba de d. Marienescu, ne maĭ aducem a-minte încă ce-va.

§ 31. Raritatea la Românĭ a cărţilor poporane în versurĭ dă Istorieĭ luĭ Arghir o deosebită însemnătate.

Noĭ bănuim, că tot carte poporană de acéstă natură, trecută apoĭ în poesia poporană cea nescrisă, va fi fost o dată balada bănăţénă, publicată de d. Marienescu sub titlul de: *Andronim şi Filana saŭ pétra dracului*, unde demonul pere prin dragostea sa pentru o fétă de om, ca şi 'n prima legendă bucovinénă despre tutun...

§ 32. Ca specimen românesc de un *codex miscellaneus* omogen, consacrat uneĭ singure categorie de cărţĭ poporane, este preţiosissimul manuscript, pe care mi l'a pus la disposiţiune mult-stimatul meŭ amic d. Dim. A. Sturdza. Deşi textualmente acest codice ocupă un mic loc în opera de faţă, totuşĭ el şi numaĭ el este acela care ĭ-a dat nascere.

In fundul Transilvanieĭ, maĭ sus de Turda, pe malul drept al Murăşuluĭ, se află un sat românesc numit *Măhacĭu*, unguresce *Mohács*, în vechile documente latino-maghiare din evul-mediŭ *Muhach*.

Intre aniĭ 1580-1620, în curs de vr'o 40 de anĭ, a preoţit acolo un popă, care nu avea multă învĕţătură, dar cu atăt maĭ bine: sciind maĭ tot atâta cât sciea şi poporul seŭ, el scriea pentru popor, după gustul şi'n graĭul poporuluĭ.

Pe la 1600, acest "popă Grigorie", — aşa se numĭa el — s'a apucat a face o colecţiune de cărţĭ poporane religióse în limba română, parte copiând pe cele vechĭ, parte traducĕnd el-însuşĭ din slavonesce, parte intercalând pe de'ntregul în volumul seŭ o colecţiune analogă gata, compilată de către un alt popă, de tot anonim, cam pe la 1550.

Acésta este **Codex Sturdzanus**.

§ 33. Manuscriptul, in-quarto, e legat în lemn îmbrăcat cu pele.

Dintr'o însemnare lătinéscă din dosul legătureĭ, se vede că la 1774 cartea aparţinea unuĭ óre-cine "in Alba Julia".

Hărtia este de calitățĭ diverse, dar de o potrivă grósă şi gălbuiă, fără semne de fabrică, afară de vr'o treĭ-patru locurĭ, unde însă ele sînt ascunse în mare parte prin îndoitura volumuluĭ. Numaĭ pe foile 124-125 şi 205-206 se recunósce bine semnul fabriceĭ dela Sibiĭu: "doă paloşe încrucişate", ĭar pe fóĭa 213-214 pare a fi "coróna", semnul fabriceĭ dela Braşov.

Cu o scrisóre cursivă maĭ nouă, dar din secolul XVII, pe hărtiă mult maĭ subţire, s'aŭ pus pe ultimele doă foĭ 248-250 nesce rugăcĭunĭ slavonesce.

Cu o altă mână, cu caractere semi-unciale, tot în secolul XVII, este scris pe pag. 20: Ѧ щирє сѫ вѣ фї[є] ѡмєниловр. кѣндь ворь фи празничє мари. сѣ веници ла бесѣ[рє]кѫ сѫ аскоультаци кȣвѣѧтоуль лȣ доумнезєȣ etc.; un îndemn inspirat, probabilmente, prin lectura textuluĭ ce precede pe pag. 1-19 despre păzirea serbătorilor şi maĭ ales a duminiceĭ.

Afară de aceste adausurĭ posterióre şi afară de un Tatăl-nostru unguresce cu litere cirilice la pag. 153, restul manuscriptuluĭ cuprinde: pe de o parte, Texturĭ Măhăcene, aprópe tóte scrise de către însuşĭ popa Grigorie; ĭar pe de alta, codificaţiunea cea anterióră a cărţilor poporane, pe care — din motivul arătat maĭ jos — noĭ o vom numi Texturĭ Bogomilice.

Este, ca să dicem aşa, *codex miscellaneus geminatus*, compus din doĭ *codices miscellanei*, diferiţĭ prin epoce, prin localitățĭ, pînă şi prin tendinţe, pe lîngă deosebirea cronologică şi póte chĭar geografică între elementele constitutive ale fiecăruĭ în parte.

§ 34. Bucata cea maĭ veche din codicele Grigorian este de pe la 1580. Bucata cea maĭ nouă din codicele ante-Gri-

gorian trebuï să fie pe puţin cu vr'o doă-ḑecĭ de anĭ anterióră.

Codicele Grigorian s'a scris la nordul Transilvanieĭ; codicele ante-Grigorian, fără a presinta o indicaţiune literală a localităţiĭ, pare a proveni din Ţéra-Românéscă, saŭ cel puţin din Braşov.

Codicele Grigorian adună pe nealese cărţĭ poporane religióse în genere, orĭ-care ar fi natura lor respectivă specială; pe când codicele ante-Grigorian, mărginindu-se într'un cerc maĭ restrîns, culege numaĭ cărţile religióse cele relative la viaţa postumă, la migraţiunile sufletuluĭ, la Paradis şi maĭ cu deosebire la Infern.

In fine, codicele Grigorian se distinge printr'o nuanţă d i a l e c t i c ă fórte pronunţată; pe când codicele ante-Grigorian, din tóte monumentele literare române pînă acum cunoscute, póte fi considerat cu tot dreptul ca textul nostru cel maĭ vechĭu în limba t i p i c ă.

§ 35. Unele din cărţile poporane, codificate în volumul luĭ popa Grigorie, aŭ remas la noĭ fórte respândite pînă în momentul de faţă.

Aşa este: "Legenda Duminiceĭ", astăḑĭ *Epistolia Domnuluĭ Isus Hristos*; "Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad", astăḑĭ *Epistolia Maĭceĭ Domnuluĭ,* ţesută la un loc cu *Visul Maĭceĭ Domnuluĭ*; "Ruga sântuluĭ Sisinie", astăḑĭ *Minunile sfîntuluĭ Sisoe*, trecute şi'n descântec.

Acéstă persistinţă a lor ne permite a urmări cu un pas sigur schimbările introduse, în curs de treĭ secolĭ şi maĭ bine, în redacţiunea unuĭa şi aceluĭa-şĭ text poporan, carele avusese tot-o-dată, printr'o circulaţiune atât de îndelungată, destul interval pentru a se furişa şi chĭar a se ramifica în literatura poporană cea nescrisă.

Am putut constata în acelaşĭ timp, că apocrifurile religióse la Românĭ, ca şi pe alurĭ, circuléză maĭ tot-d'a-una în câte doă redacţiunĭ paralele, una maĭ lungă şi cea-l'altă prescurtată,

dintre carĭ una póte să dispară saŭ să ésă din us prin concurenţa celeĭ-l'alte.

§ 36. Fragmentul de sub No. II şi acel de sub No. VIII dintre «Texturĭ Măhăcene» nu sînt cărţĭ poporane. Noĭ le reproducem totuşĭ din causa importanţeĭ lor linguistice, maĭ cu sémă dialectice.

Cât privesce scurtul catechism de sub No. III şi cele doă predice de sub NNo. IV şi IX tot din «Texturĭ Măhăcene», ele sînt pe deplin cărţĭ poporane, fie prin tendinţă, fie prin limbă.

§ 37. Tóte bucăţile din «Texturĭ Bogomilice», afară numaĭ dóră de o parte a N-ruluĭ IV, şi unele bucăţĭ din «Texturĭ Măhăcene», aŭ fost óre-când cărţĭ poporane religióse favorite ale secteĭ Bogomililor, născute în Bulgaria prin transformarea doctrinelor asiatice pauliciano-manicheice şi care, pe la finea véculuĭ de mijloc, s'a respăndit nu numaĭ în România, dar încă străbătuse pînă la Provenţa, unde a concurs la desvoltarea sgomotóseĭ secte a Albigensilor.

Un alt curent eretic, pornit de astă dată din Occidinte, anume secta şi maĭ sgomotósă, ba chiar scandalósă a Flagellanţilor, a propagat în tótă Europa bucata de sub No. I din «Texturĭ Măhăcene».

Tóte acestea ne-aŭ condus, în urma unor cercetărĭ fórte întinse, a recunósce nesce vechĭ cărţĭ poporane de origine eretică în balada «Cucul şi turturica» şi'n enigmele din «Povestea Numerelor»...

§ 38. Cele maĭ respăndite cărţĭ poporane religióse aŭ fost tot-d'a-una cele i n f e r n a l e.

O lectură favorită a ţeranuluĭ frances este pînă astădĭ o broşurică de 24 pagine in-12, întitulată: *Le Miroir du Pécheur, composé par les RR. PP. Capucins, missionnaires; très-utile à toutes sortes de personnes: le tout représenté par figures. Vous y verrez l'état malheureux de l'âme lorsqu'elle a eu le malheur de tomber dans le péché mortel* etc., urmând

apoĭ opt gravure orribile, maĭ ales: ‹Petit crayon de l'état malheureux d'une âme damnée›, unde dracĭ, şerpĭ, liliecĭ şi şopîrle torturéză pe bĭetul om în flacăre: ‹il est couché et ‹garroté sur un gril de fer rouge, au milieu des flammes ‹dont il est environné et pénétré; les diables le tourmentent ‹dans toutes les parties du corps; il a au cou une bourse, ‹ce qui marque qu'un de ses péchés est l'avarice et le bien ‹d'autrui qu'il n'a pas restitué: c'est un des péchés qui damne ‹le plus de monde.›

Tot de acest fel, fie prin text, fie prin gravure, fie prin respândire, este o cărtecică poporană englesă de 24 pagine in—16: *The Pilgrim's progress from this world to that which is to come.*

La Germanĭ, din evul-mediŭ şi pînă 'n secolul nostru, a remas fórte poporană o broşură analogă în versurĭ: *Wahrhaftige Beschreibung des jüngsten Gerichts im Thal Josaphats.*

Nu maĭ vorbim despre naţiunĭ maĭ puţin înaintate decât Francesiĭ, Germaniĭ şi Englesiĭ pe calea cultureĭ.

Câte temerĭ şi îndoĭele, câte grijĭ, câte palpitaţiunĭ, nu deşteptă óre asemenĭ cărtecele în inima poporuluĭ, maĭ cu sémă în copiĭ, în femeĭ, în bătrînĭ, şi acésta din generaţiune în generaţiune într'un lung şir de seclĭ!

Memoriele istorice ne spun câte-o dată, că 'n ḑiua cutare saŭ cutare principele X saŭ ministrul Y a suferit de guturaiŭ orĭ şĭ-a scrintit un deget.

Ceĭa ce ar trebui maĭ bine să înregistreze istoria, sînt bătăile de inimă ale unuĭ popor întreg, chĭar atuncĭ când ele pornesc dintr'o secătură ca *Le Miroir du Pécheur.*

Influinţa, pe care aceste cărţĭ, unde se repetă la tot pasul teribilul *memento mori*, o exercită asupra moralităţiĭ poporuluĭ, asupra cugetelor şi faptelor sale, este immensă; şi când resultatul e mare, fie-ĭ cât de mică causa, ea totuşĭ merită pe deplin de a fi băgată în sémă.

Tocmaĭ de acéstă natură sînt cele maĭ multe cărţĭ pop din volumul luĭ popa Grigorie:

Legenda Duminiceĭ;
Legenda luĭ Avram;
Predica dela 1600;
Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad;
Apocalipsul apostoluluĭ Paul;
Cugetărĭ în óra morţiĭ . . .

PARTEA I.

TEXTURI MAHACENE

— 1580—1619 —

TEXTURI MAHACENE

INTRODUCEREA GENERALA.

§ 1. Texturile, publicate maĭ la vale, afară de No. IX, sînt scrise tóte în satul Măhacĭu din Transilvania, şi anume NNo. I, III, IV, V, VI, VII şi 'n parte II de către preutul Grigorie de acolo între aniĭ 1580-1619; o parte din No. II de către un alt Măhăcén, elev al popeĭ; în fine, No. VIII de către un al treilea Măhăcén din acelaşĭ epocă. N-rul IX nu s'a scris în Măhacĭu, dar nu departe.

Aprópe totalitatea texturilor aparţine dară luĭ popa Grigorie. Cele maĭ multe, ca NNo. I, II, IV, VI şi VII, sînt traduse de către el, saŭ bine ḑicênd prelucrate, d'a-dreptul din slavonesce. N-rul V s'a copiat după un manuscript de pe la 1580. N-rul III s'a transcris, cu o exactitate aprópe diplomatică, de pe o carte tipărită dela 1560.

§ 2. Cine să fi fost acel neobosit popă Grigorie?

La 1583 el era deja preut în Măhacĭu, căcĭ a scris atuncĭ pe 9 foĭ în limba paleo-slavică o bucată liturgică, care se află în manuscript pe paginele 162-179, purtând următórea adnotaţiune finală:

Пис поп. Григоріє. wт Мжҳачю. мсца. ген. ко. днь. влто. ,зча. wт рож хсвл. ,а. ф. пг. въ да и простит. (A scris popă Grigorie

din Măhacĭu, ale luneĭ luĭ ianuariŭ în 29 ḑile, anul 7091, dela nascerea luĭ Crist 1583. Dumneḑeŭ să-l ĭerte!).

Inainte de a fi popă, prin urmare înainte de 1583, dînsul a scris românesce fragmentul de sub No. VI.

La 1619, după vr'o patru-ḑecĭ de anĭ, popa Grigorie maĭ trăia încă, scriind atuncĭ predica de sub No. IV.

Ĭată tot ce se scie despre acest personagĭu, căruĭ i se datoresce cea maĭ importantă colecţiune de texturĭ românescĭ din secolul XVI, nu numaĭ Texturile Măhăcene, scrise maĭ tóte cu mâna sa, dar şi Texturile Bogomilice, publicate în partea II a opereĭ de faţă.

§ 3. După ce am lămurit, bine-reŭ, individualitatea luĭ popă Grigorie, să trecem acum la localitatea, unde el a trăit şi a scris în curs de atâţĭa anĭ.

Părintele protopop Stefan Colcerĭu, actualmente preut în Măhacĭu, nĭ-a transmis în acéstă privinţă, prin bine-voitórea mijlocire a protopopuluĭ Beniamin Popp din Uĭóra, următórele interesante notiţe, cuprinse într'o epistolă din 2 maĭu 1879:

«Măhacĭu este primul sat românesc în fostul Scaun al A«rieşuluĭ, atât sub raportul situaţiuniĭ, avênd apă bună, aer «curat, pădurĭ multe—maĭ tóte de goron şi puţin mestécăn,— «precum şi prin vinul seŭ cel bun, grâul cel maĭ greŭ şi vite «frumóse. Aicĭ se produce cea maĭ bună calitate de crumpe«ne (cartofĭ), pe carĭ Măhăceniĭ le numesc *picĭoĭcĭ*, ĭar în «satul învecinat Dumbrăŭ se chĭamă *cucule*. Măhacĭul este «aprópe de calea cea veche a Transilvanieĭ, care astăḑĭ, ca «şi 'n trecut, primind tóte căile laterale, duce spre Urbea«Mare.

«Comuna are acum de abia 185 case cu 876 suflete, pe «când în anul 1864 avea 235 case cu aprópe 1000 suflete. «Numĕrul locuitorilor a scăḑut: parte, printr'un morb difte«ritic, care a secerat la 1866 maĭ toţĭ prunciĭ la 5 anĭ; «parte, printr'un teribil incendiŭ la 1867, arḑênd la 61 fa«milie tot ce a putut arde; în urma căruĭ flagel, venind o

‘tómnă umedă și aflând pe ómenĭ cu casele negata, o mulți-
‘me de tinerĭ s’aŭ îmbolnăvit de recélă și mulțĭ aŭ și murit.
‘Să maĭ adaug, că la 1868 un pârîŭ, ce curge prin mijlocul
‘satuluĭ, în urma uneĭ rumperĭ de nor a făcut daună în co-
‘mună și ’n țarină. Tóte aceste loviture aŭ scădut atât nu-
‘mĕrul familielor, cât și buna lor stare materială.

‘Satul este curat românesc. Afară de vre-o 3 Țiganĭ, nu
‘se află aci nicĭ un străin. Ultimul Israelit a plecat dela noĭ
‘la 1869, și de atuncĭ încóce n’aŭ avut loc de a se maĭ în-
‘culba alțiĭ.

‘Originea satuluĭ e obscură. Sînt însă doă părerĭ, trecute
‘în tradițiunea poporală.

‘Prima părere este, că locuitoriĭ ceĭ de’ntâiŭ s’ar fi retras
‘aicĭ în secolul XIV din Bogata, comună în câmpia Turdeĭ,
‘acum constituind o parte însemnată din orașul Baginuluĭ.
‘Mongoliĭ devastându-le satele și răpindu-le averea, eĭ șĭ-aŭ
‘aflat aci un adăpost sigur, tot locul fiind îmbrăcat cu pă-
‘dure pînă la drumul țereĭ, ĭar șesul fiind cuprins de un lac
‘mare ce împedeca întrarea în interiorul văiĭ.

‘A doua părere este, că re’ntorcĕndu-se oșteniĭ țereĭ din
‘bătălia dela Mohacs (1526) și aflând Transilvania devastată
‘de Turcĭ, 11 oștenĭ s’ar fi așe̦dat aicĭ, însă nu în satul ac-
‘tual, ci maĭ la vale; căcĭ atuncĭ pe locul comuneĭ de astădĭ
‘era o mănăstire catolică, ale căriĭ ruine se chĭamă *Biserică*
‘*Ungurésca*, pe unde arând, adesea scóte plugul căpăține și
‘óse de om. Se crede că aceĭ 11 oștenĭ ar fi fost: Mircea,
‘Mirea, Stancă, Cordoș, Pocol, Șușman, Raț, Părduț, Bărbos,
‘Popa și Hegeduș. Cel din urmă Hegeduș a murit la 1831;
‘ceĭ din urmă Stancă, Pocol și Cordoș, eŭ ĭ-am înmormîntat.
‘Aceste familie tóte îșĭ aŭ cărțile lor nobilitare pe pergame-
‘nă, câștigate pentru virtuțĭ militare dela Mihaĭu Apafy și
‘Francisc Rákoczy; și le place a se făli prin diplomele lor de
‘*nemeșug* cu slove de aur și pe pelea de câne.

‘Portul de astădĭ al Măhăcenilor puțin diferă de al locui-
‘torilor din satul învecinat Dumbrâŭ, dar se deosebesce mult

«de al celor-l'alte sate din giur. Eĭ se disting prin curăţeniă «şi eleganţă. Sumanul e cernit negru şi cusut cu pănură fină «de. culorĭ deosebite; cioreci albĭ; peptar la ceĭ bătrînĭ de «mĭel, la ceĭ tinerĭ — de pănură vînătă. In timpiĭ ceĭ bunĭ «pînă către 1840, Măhăceniĭ purtaŭ un cojoc frumos de pie-«le de mieĭ negri pînă la gresne, cu lână în afară, şi cuş-«mă lungă pînă şi de 2 urme, négră. Femeile îşĭ fac învăli-«tórea cea albă cu mult alaĭu; pentru încreţitul eĭ daŭ pînă «şi 2 fl., şi o aşéḑă pe cap cu multă graţiă.

«Pînă la 1849 Măhăceniĭ servĭaŭ ca grăniceri călărĭ în re-«gimentul *Székely huszár*.

«In popor circulă pînă astăḑĭ tradiţiunĭ despre Mihaĭu Vi-«tézul, a căruĭ catastrofă s'a întâmplat aşa ḑicênd sub ochiĭ «Măhăcenilor, la cóstele lor, în Mirăslăŭ. Există legende şi «despre Traĭan...»

§ 4. Intr'o altă scrisóre, părintele Colcerĭu ne comunică doă fragmente din poesia poporană dela Măhacĭu.

Iată despre Mihaĭu Vitézul:

De-ar da bunul Dumneḑeŭ
Să maĭ vĕḑ la Mirăslăŭ,
Heĭ! pe Mihaĭu suvulcat
Pe harmăsarĭu-ĭ turbat.
La strîmtórea rîuluĭ,
La gârla Murăşuluĭ,
Să vĕḑ cum îĭ îmbulḑesce,
Să vĕḑ cum îĭ prăpădesce!
Să vĕḑ Basta 'ngenunchĭat,
Care urît l'a 'nşelat,
Şi tabăra luĭ ca'n vînt
De Mihaĭu Vitéz fugênd...

Acéstă bucată are ce-va pré-artificial şi tot-o-dată pré-istoric: este o composiţiune a vre-unuĭ dascăl.

Nu maĭ puţin următorul fragment despre Traĭan:

Lîngă Turda, nu departe,
Traĭan se luptă pe moarte,

Face ulițĭ prin dușmanĭ,
Cu-a luĭ zdravenĭ căpitanĭ.
Las'să facă, c'al luĭ tiept
Hrănesce un suflet drept:
Ḑiua bate și zdrobesce.
Nóptea răniții grijesce.
Și nu-ĭ cótă ca'npărat,
Ci ca tată-adevĕrat:
Îșĭ spintecă haĭnele
De le légă ranele...

Frumóse *stihurĭ*, carĭ ar figura de minune într'o „carte poporană"; dar nu e căt de puțin poesiă poporană. Nicĭ o dată poporul nu cunósce atăt de bine amăruntele istorice; și nicĭ o dată, maĭ cu sémă, el nu le reproduce cu atăta exactitate, chiar atuncĭ când le-a veḑut el-însușĭ.

Ce-va maĭ prețios, adevĕrat poporan, este următórea comunicațiune a părintelui Colceriu:

„La noĭ pînă și pruncii aŭ un cântec de primăvéră, în care ḑic:

Vino, sóre,
Pe răzóre,
Că țĭ-oĭu da o cingĕtóre!
Una mie,
Una ție,
Una popeĭ Irimie;
Și un paĭu,
Și un maĭu,
Și sabia luĭ Mihaĭu,
Capul Turculuĭ să-l taĭ!"

Iată popor în tótă puterea cuvîntuluĭ!

Acest „cântec de primăvéră", atăt de interesant printr'o menţiune autentică despre Mihaĭu Vitézul, nu este însă propriŭ Măhăcenilor. El se aude și pe aĭurĭ în Transilvania. Un variant de lîngă Sibiĭu sună în următorul mod:

Trecĭ, plóe trecĕtóre,
Că vine sórele

Şi'ţĭ taiă picĭórele,
Cu un maĭu,
Cu un paĭu,
Cu măcĭuca luĭ Mihaĭu;
Sus pe cap,
După cap,
Curge sânge mohorît;
Dă-mĭ căcĭula
Să prind murga:
Murga a fugit,
Plóĭa s'a risipit!

In Ţéra-Românéscă acest cântec a scădut la un fel de parodiă, în care plóia este amenințată:

Cu căcĭula luĭ Mihaĭu,
Plină cu cojĭ de mălaĭu...

§ 5. Părintele Colcerĭu, din nefericire, nu nĭ-a procurat nicĭ o notiță l i n g u i s t i c ă asupra Măhacĭuluĭ. Judecând totuşĭ după cele treĭ cântece, graĭul de acolo pare a presinta óre-carĭ particularităţĭ: *tĭept*=‹pĭept›, *cótă*=‹caută›, aspirațiunea inițială în *hărmasarĭu*=lat. *admissarius*, *suvulcat* cu sens de ‹urcat›...

Nicăirĭ însă *n* între vocale nu trece în *r*: *bunul, îngenunchĭat, haĭnele, una* etc., nicĭ o dată *burul* saŭ *ura,* după cum se vorbĭa în Măhacĭu pe la 1600.

Constatând acest fenomen, lăsâm explicațiunea luĭ pentru §-fiĭ următorĭ.

§ 6. Măhacĭul se menționéză pentru prima óră sub acest nume în istoria Transilvanieĭ la anul 1291, într'o diplomă a regeluĭ maghiar Andreĭu III, unde figuréză tot-o-dată cele-l'alte localităţĭ învecinate: ‹Felvinch scilicet, Eurmenus, Hydusteluk, Medyes, Dumburou, M u h a c h...›[1])

Acest sat, prin urmare, n'are a face cu Mohacĭul din Ungaria, nicĭ cu faĭmósa bătăliă de acolo dela 1526.

1) Szabó K., *Székely oklevéltár*, Kolozsvártt, 1872, p. 26-7.

In diploma din 1291, ca şi 'n diferite documente transilvane din secolul XIV, ca locuitorĭ aĭ Măhacĭuluĭ ni se presintă Săcuiĭ, numaĭ Săcuiĭ, fără a se pomeni măcar elementul românesc.[2])

Ruinele aşa numiteĭ "Biserice Ungurescĭ", probéză, că Săcuiĭ în adevĕr aŭ fost óre-când pe acolo, deşi astădĭ nu se maĭ află nicĭ unul.

După ambele tradiţiunĭ locale, Româniĭ aŭ venit la Măhacĭu de pe aĭurĭ, ceĭa-ce se maĭ confirmă, pînă la un punct, prin deosebirile lor în port, în obiceĭurĭ, în graĭu, de cătră cele-l'alte sate învecinate.

După una din cele doă legende, cuĭbul anterior al Măhăcenilor ar fi fost în satul Bogata din cămpia Turdeĭ.

Combinând tóte elementele, de carĭ putem dispune, immigraţiunea Românilor în Măhacĭu cată să se fi întâmplat în secolul XV, maĭ sporind — póte — printr'un noŭ continginte pe la începutul secoluluĭ XVI, adecă cam pe timpul bătălieĭ dela Mohacĭu, ceĭa-ce va fi remas apoĭ în legendă ca un obscur punct cronologic, întărit în memoria poporană prin asemenarea de azard a numilor.

De'ntâiŭ puţinĭ la numĕr, Româniĭ s'aŭ immulţit cu încetul, reuşind a goni, saŭ a'şĭ asimila pe Săcuĭ.

In secolul XVII se maĭ vorbĭa în Măhacĭu şi unguresce, astfel că chĭar în volumul luĭ popa Grigorie, la pag. 153, nu scim cine din aceĭaşĭ epocă, póte vre-un copil al preutuluĭ, s'a apucat a transcrie cu litere cirilice, într'un mod fórte cĭudat, cu vocalismul cel trăgănat al Săcuilor, pe Tatăl-nostru unguresc: МИА ГАГАКА КИ ВАГИ МЕНЕГЕБЕНЕ СЕТЕЛЕШЕК Ы ТЕ НЕВЕДЕ ЮЮНЬ ТЕ ѠРЬСАГОДЬ etc. = *mi atyánk ki vagy a'mennyekben szenteltessék* [*meg*] *a'te neved*...

§ 7. Româniĭ, immigraţĭ în Măhacĭu pe la începutul secoluluĭ XVI, se distingeaŭ, între cele-l'alte, prin doă particula

---

2) Orbán B., *A Székelyföld leirása történelmi, régészeti, természetrajzi s népizmei szempontból*, Pest, 1871, t. 5, p. 118-9.

rităţĭ consonantice maĭ remarcabile ale fonetismuluĭ lor; particularităţĭ, cărora popa Grigorie le-a remas credincios pînă la mórte şi carĭ, într'un grad ce-va maĭ scădut, caracteriséză de asemenea pe ceĭ-l'alţĭ doĭ Măhăcenĭ contimpuranĭ de sub NNo. II şi VIII.

Şi anume:

1°. Eĭ nu confundaŭ pe з=*z* cu ѕ=*dz*;

2°. Pe *n* între vocale îl prefăceaŭ în *r*.

§ 8. Despre deosebirea între *z*(=з) şi *dz*(=ѕ) în fonetismul moldovenesc, noĭ am vorbit maĭ pe larg în tomul I, pag. 187-189.

Dintre vechiĭ scriitorĭ Moldovenĭ, singurul în care acest interesant fenomen se póte urmări într'un mod sistematic, este mitropolitul Dosofteĭu.

Iată, de exemplu, un pasagĭu de pe la inceputul 'Parimierului, dela 1672:

Дин пророчиѧ Захарией (=Zaharieĭ) чтеніе. Ѧчаста ѕѫче (=*dz*ice) Доминȣль тот пȣтарникȣль. Постȣль чель а патра, ши постȣль ал чинча, ши постȣль ал шапта, фи-ворь касїи лȣй Іȣда ши касїй лȣй Израиль (=I*z*railŭ) де бȣкȣріе, ши де веселие ши де празнїче (=pra*z*nice) бȣне: Ши вець весели-вѫ. Ши адевъратата, ши пача съ юбиць. Ѧчаста ѕѫче (=*dz*ice) тоть пȣтарникȣль. Къ ворь вени нъроде мȣлте, лъкȣиторї де четъц мȣлте, ши съ вор стрѫнџе гъздȣиндь (=gă*z*duind) ȣнїи ꙟтралалц четъцѫле ѕѫкѫндь(=*dz*icînd), ꙟмблалц съ мерџемь съ не рȣгъм фацей Доминȣлȣй. ши съ черкъмь фаца Доминȣлȣй тот пȣтарникȣлȣй ꙟ Іерȣсалим. ши вор вени нъроадѣ мȣлте ши лимбї мȣлте, съ чарче фаца Доминȣлȣй тот пȣтарникȣлȣй ꙟ Іерȣсалим, ши съ милостивaскѫ фаца Доминȣлȣй тот пȣтарникȣлȣй. ꙟн ѕѫлеле (=*dz*ilele) ꙟн ачала апȣка-съ-ворь ѕаче(=*dz*éce) бърбаць де тоте лимбиле пъгѫнилор, ши съ вор принде де пола а бърбат Іȣдеȣ, ѕѫкѫндь (=*dz*icînd), марџе-вом кȣ тине, дрепче к'ам аȣѕѫт(=au*dz*it). къ Дȣмнеѕъȣ (=Dumne*dz*ău) кȣ тине асте...

Intocmaĭ aşa pînă astădĭ Moldoveniĭ pronunţă: *dzice, dzi-*

cînd, dsîlele, dsece, audsît, Dumnedsău etc., dar: *Zaharie, prasnic, Israil, gasdă*...

Sub acest punct de vedere, ‘Texturile Măhăcene, se întâlnesc pe deplin cu consonantismul moldovenesc.

Popa Grigorie scrie:

1°. cu ѕ=*ds*: Домнеѕеꙋ, ѕеꙋ, ѕисе, ѕиче, креѕꙋт, кѫѕоѵ, ѕоѵꙍа, ѕиле, лстѫѕи, ботеѕацїи, ботеѕаю, лоѵѕꙋ, лꙋѕици, лꙋѕи, ѕаче, флѫмѫꙟѕїи, лѫꙟцеѕїи, вѫѕꙋрж, вѫѕꙋю, вѫѕꙋтеле, жнкиѕи, мїаѕжноапте, шиѕжндꙋ, прѫꙟѕимꙋ etc.

2°. cu з=*z*: изволре, Назаретолꙋи, гьволзде, праздничеле, ꙟдрѫзнире, змеꙋл, изълвѣскь, зементещи, трезвитꙋлчи, сѫблѫзнитꙋ etc.

Orî-unde scrie cu ѕ=*ds* popa Grigorie, tot aşa scrie şi mitropolitul Dosofteiŭ, tot aşa se rostesce pînă astăḑî în Moldova. Aceîa-şî perfectă identitate în privinţa luî з=*z*.

Coincidinţa e cu atât maî remarcabilă, cu cât vechile cărţî tipărite în Transilvania, în epoca luî popa Grigorie şi maî încóce, precum şi tóte publicaţiunile luî Coresi, nu observă nicî o dată, dar n i c î o d a t ă, acéstă distincţiune fonetică.

Fără comparaţiune şi maî remarcabilă este trecerea măhăcénă a luî *n* între vocale în *r*.

§ 9. Transiţiunea uneî consóne óre-carî în *r* se numesce în Linguistică *rhotacismus*. Generalmente însă acest termen se aplică la trecerea luî *s* în *r*, ca lătinesce în *uro* din *uso* (cfr. *us*-tus) saŭ *naris* din *nasis* (cfr. *nas*-us), ca la vechiî Spartanî în τίρ pentru τίς, în μιργάβωρ pentru μισγήως etc.[3])

Trecerea luî *n* în *r*, atât de legitimă sub raportul fisiologic, de vreme ce ambele sînt semi-vocale dentale, este totuşî de o raritate extremă în limbele ario-europee, şi chiar în totalitatea limbelor. De aceîa linguiştiî aŭ şi uitat'o aprópe cu desăvîrşire.

---

3) Cfr. Joret, *De Rhotacismo in indoeuropaeis ac potissimum in germanicis linguis*, Paris, 1875, passim.

După Benfey şi Donaldson, sufixul primar *-ra* s'ar fi născut din sufixul primar *-na*. Casurĭ ca sanscritul *ûdhar-* lîngă *ûdhan-*, *ahar-* lîngă *ahan-* saŭ *yajvarî* lîngă *yajvanî,* latinul *femur* lîngă arcaicul *femen*, grecul χυδρός lîngă χυδνός saŭ pindaricul μάρη lîngă lat. *manus* şi altele, ar păré a întări acéstă derivaţiune,[4]) care ar indica un germene de *r=n* în epoca cea maĭ primordială a familieĭ linguistice ario-europee; orĭcum însă, un germene oprit în crescere.

Exemplele de trecerea luĭ *n* în *r*, vr'o doă-treĭ peste tot, aduse de Kuhn în latina şi 'n germana, sînt nu numaĭ fórte sporadice, dar încă maĭ mult decât nesigure.[5]) Sanscrita, celtica, limbele slavice, nu cunosc de asemenea acéstă transiţiune.

Din dialecte neo-latine, abia se citéză: vre-un specimen portuges, ca *sarar=sanare*, unde este efectul asimilaţiuniĭ regresive; vre-un specimen catalan, ca *verema=venenum*, unde este efectul disimilaţiuniĭ regresive; vre-un specimen languedocian, ca în *caral=canalis*, şi alte câte unul de pe aĭurĭ, de aceĭaşĭ natură ultra-excepţională.

Bine constatată este trecerea luĭ *n* în *r*, la Francesĭ şi la Spaniolĭ, atuncĭ când *n* urméză după o altă consónă, saŭ maĭ ales după doă, precum sp. *sangre* din *sangne=sanguinem*, *hombre* din *hombne=hominem*, fr. *diacre* din *diacne=diaconus*, *ordre* din *ordne=ordinem*, *pampre* din *pampne=pampinus*, *timbre* din *timbne=tympanum* etc. Acest fenomen însă ocurge exclusivamente în *-cn-*, *-gn-*, *-rdn-*, *-ndn-*, *-mpn-* şi *-fn-* la Francesĭ, în *-ngn-*, *-mbn-* etc. la Spaniolĭ; nicĭ o dată dară el nu

---

4) Donaldson, *The New Cratylus*, ed. 4, London, 1868, p. 243, 475, 677, şi *Varronianus*, ed. 3, London, 1860, p. 363. — Benfey, *Orient und Occident*, t. 1 (1862), p. 191, 287 nota, 289. — Cfr. totuşĭ o altă explicaţiune a fenomenuluĭ de Hovelacque, în *Revue de linguistique*, t. 4 (1870), p. 1—14, precum şi teoria luĭ Brugman în Curtius, *Studien zur griechischen und lateinischen Grammatik*, t. 7 (1875), p. 355-8, cumcă în forme reduplicative *r* se disiméză în *n*, ĭar nu vice-versa.

5) Kuhn, *Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung*, t. 10 p. 291, t. 12 p. 396, t. 15 p. 304.

constituă o transițiune individuală independinte a luĭ *n* în *r*, ci numaĭ o acomodațiune de grup consonantic.

Tot așa în interesantul dialect grec tzaconic noĭ găsim: ὕπρε=ὕπνος, λαφρία=δάφνη, κρῖπε=κνῖπες, ἔτρερι=ἔτνερι, πρίγγου=πνίγω, adecă πρ=πν. φρ=φν, κρ=κν, τρ=τν, dar de *r*=*n* nu există nicĭ un exemplu.[6])

Singurele limbe ario-europee, unde *r*=*n* ni se presintă ca ce-va regulat, normal, scutit de orĭ-ce influință a sonurilor învecinate, anume între vocale, sînt româna și albanesa.

§ 10. Din cele doă dialecte albanese, toskic și gheghic, cel de'ntâĭu fórte des, cel-l'alt mult maĭ rar, dar ambele în diverse gradurĭ, prefac pe *n* între vocale în *r*.

Din cele treĭ dialecte române, — daco-român, macedo-român și istriano-român, — primul maĭ puțin, al doilea maĭ obicĭnuit, al treilea aprópe tot-d'a-una, prefac pe *n* între vocale în *r*.

Latinul *venenum*, de exemplu, devine *vânêr* în gheghica, *vârêr* în toskica; *virin* în macedo-româna, *verin* în daco-româna dintr'o parte a Transilvanieĭ, *verir* în istriano-româna.

In privința limbeĭ albanese, fenomenul a fost de-mult observat, deși într'un mod astfel ca și când în gheghica n'ar exista de loc trecerea *r*=*n*, ci numaĭ în toskica.[7])

In privința româneĭ, studiele luĭ Ascoli[8]) și Miklosich[9]) asupra dialectuluĭ istriano-român aŭ scos maĭ la ivélă acéstă particularitate fonetică, care pînă atuncĭ se părea a fi pré-sporadică.

Eĭ bine, în «Texturile Măhăcene» ale luĭ popa Grigorie

---

6) Deville, *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 79. — Cfr. Curtius, *Studien*, t. 4, p. 249.

7) Hahn, *Albanesische Studien*, Jena, 1854, Gramm. p. 16. — Miklosich, *Die romanischen Elemente im Albanischen*, Wien, 1871, p. 86. — Camarda, *Saggio di grammatologia comparata sulla lingua albanese*, Livorno, 1864, p. 84-5.

8) Ascoli, *Studj critici* I, Gorizia, 1861, p. 61.

9) Miklosich, *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, Wien, 1861, p. 58 și urm.

dintre 1580-1619 transiţiunea luĭ *n* între vocale în *r* este întocmaĭ ca la Istriano-românĭ; de exemplu:

верерѣ ‹vinerĭ›=istr. *vireri*;
домерекь ‹duminică›=istr. *dumirecă;*
мѫроу, articolat мѫра ‹mâna›=istr. *mâră;*
а цирѣ, цирецѝ, цирꙋт ‹ţiné›=*a ţiré, ţireţi, ţirut;*
лꙋри ‹lunĭ›=istr. *luri;*
лꙋра ‹luna›=istr. *lura;*
бире ‹bine›=istr. *bire;*
оурꙋл ‹unul›=istr. *urul;*
чире ‹cine›=istr. *cire;*
ѡамери ‹ómenĭ›=*omiri*, etc. etc.

Reposatul Ion Maĭorescu, în importanta sa excursiune la Istriano-românĭ, observă: ‹désa schimbare a luĭ *n* în *r*, ca ‹Moţiĭ în Ardél, ca Moldoveniĭ etc.›[10]); ĭar într'un alt loc: ‹Mu-‹tarea luĭ *n* în *r* nu era pentru mine nemic noŭ, sciind ma-‹rea aplecare a bravilor noştri Mocanĭ saŭ Moţĭ de a usa ‹acéstă permutare, care e usată şi în Moldova, d e ş i n u ‹a ş a d e d e s.›[11])

Măhaceniĭ dară din secolul XVI eraŭ nesce ‹Moţĭ› saŭ ‹Mocanĭ› în tótă puterea cuvîntuluĭ. Cum însă de nu maĭ vorbesc eĭ astădĭ tot aşa?

Ce-va maĭ mult. Maĭorescu exagerase de tot ‹apleca-carea bravilor noştri Mocanĭ saŭ Moţĭ› de a muta pe *n* în *r*. Nicăirĭ în Transilvania, deşi se dice pe a-locurĭ în munţĭ *iremă* saŭ *dumirecă,* totuşĭ ce-va ca *lură* nu se maĭ pomenesce; şi cu atât maĭ puţin veţĭ afla unde-va o propoziţiune întrégă ca cea din ‹Legenda luĭ Avram› a luĭ popa Grigorie: че-ци ва поре ꙟраинте мѫрѫнкѫ=ce-ţĭ va pu*n*e î*n*ainte mă*n*âncă›.

Tot acolo citim: р'апꙋсꙋл=‹*în* apusul„, ceĭa-ce întrece chĭar pe Istriano-românĭ!

---

11) I. Maiorescu, *Itinerar in Istria*, Iaşĭ, 1874, p. 16.
12) Ib. p. 30.

§ 11. Sînt cunoscute exemplele daco-române comune de *r=n*, ca în *mărunt=minutus*, *cărunt=canutus*, *ferĕstră=fenestra*, *părinc=panicum*, *nimărui* din *nimănui*, şi alte câte-va, nu multe la numĕr.

Se scie iarăşi, că Moldovenii, pe cari Ion Maiorescu îi punea pré-aprópe de Istriano-românî, pronunţă tot-d'a-una *pîră* în loc de *pînă*; şi totuşi în tipăriturele moldovene din secolul XVII noi nu ne aducem a-minte să fi veḑut unde-va altfel decât пънъ saŭ пънъ orî пънъ.

In Cazania moldovenéscă a mitropolitului Varlam dela 1643 ne-a întimpinat însă de mai multe orî un plural fórte interesant dela *nume*=‹nomen›: *numere*=‹nomina›, cu o adevĕrată trecere a luî *n* în *r*; de exemplu:

în partea II la fóia 111 verso: лѣ 4 фечори ши нȣмереле лоръ съмть ачаста...;

în partea I la f. 197 verso: ноу-и пътинцъ а ле споуне ноумереле тȣтȣроръ...

Constatându-se o dată feréla vechilor scriitorî românî de a întrebuinţa forma cu *-r-* atuncî când le era cunoscută şi forma cu *-n-*, devin cu atât maî preţióse casurile, în carî le scapă de sub condeiu, aşa ḑicênd fără voe, câte un *r* pentru *n*.

Astfel între ‹Texturî Bogomilice›, scrise pretutindenî fără rhotacism, şi anume în ‹Cugetărî în óra morţiî›, noî vedem la pag. 107 de doă orî: динраинте=‹dinainte› şi нраинте=‹înainte›, iar la p. 86: пȣре, pe care scriitorul se grăbesce a îndrepta în пȣне, fără însă a fi putut ascunde pe р.

§ 12. Exemplele românescî documentale cele maî vechî de *r* pentru *n* se află în glose moldovenescî din secolul XV.

Intr'un crisov inedit dela Petru-vodă din 22 august 1447, aflător în Archivele Statuluî, m-rea Némţ pach. XXI No. 6, se menţionéză satele: *Jeminescî*=Жеминещии, şi *Fântânele*=Фынтынѣле.

Intr'un alt crisov inedit dela acelaşĭ Domn, din 8 decembre 1453, păstrat tot acolo, pach. XXI No. 7, în loc de *Făntănele* stâ *Făntăreli:* Фынтырѣли, ĭar în loc de *Jemenescĭ*, adecă *Gemenescĭ*, patronimic plural dela *Gémăn*, ne întimpină: где былъ Баркъ Цамыръ, adecă: "unde a fost Barbŭ G é m ă r ŭ".

Iată dară din *făntănă*=lat. *fontana* s'a făcut *făntără*, ca în istriano-româna *fontară;* şi din *gémăn*=lat. *geminus* — *gémăr*, probabilmente tot aşa în istriano-româna, deşi cuvîntul lipsesce în vocabularul luĭ Maiorescu.

In casul de'ntâĭu, este *r*=*n* între vocale; în casul cel-l'alt, între o vocală şi o semi-vocală.

Un al treilea exemplu este ce-va maĭ noŭ.

Pe timpul luĭ Stefan cel Mare, locuĭaŭ în vecinătate lîngă Prut doĭ ţeranĭ cu numele Bodea. Pentru a-ĭ distinge, poporul ḑicea unuĭa *Bodea Rumânul*, celuĭ-l'alt *Bodea Sărbul*.

Intr'un crisov din 13 martiŭ 1489 noĭ vedem dară: до селище Бодѣ Сръбоула, оттолѣ еще по берег Проута гори до селище Бодѣ Рȣмърȣла="pînă la sălistea luĭ Bodea S ă r b u l, apoĭ tot pe malul Prutuluĭ pînă la săliştea luĭ Bodea R u m ă r u l".[12])

Rumăr pentru *Rumăn*, aşa ḑic pînă astăḑĭ Istriano-românií.

§ 13. Din cele de maĭ sus resultă, că nicăirĭ *r* n'a reuşit a usurpa într'un mod absolut locul luĭ *n*.

La Albanesĭ, chĭar în dialectul toskic, *n* a remas intact într'o mulţime de casurĭ. De asemenea la Românĭ, chĭar în dialectul istrian.

Deja Ascoli observă despre cele doă localităţĭ principale istriano-române: "Il paroco Micetich mi assicurava d'aver no- "tato, in più esempj, che a Sejane si conserva la *n* origi- "nale, fatta *r* in Valdarsa; come in *păne* "pane", che in Val- "darsa è *păra* (feminile, dat. *lu păre*). Anche Ireneo ha, colla "*n*, *puine*, ed ha *vino*, mentre in Valdarsa oggidì si dice *vir*;

12) Hasdeŭ, *Archiva istorică*, t. 1, part. 1, p. 155.

‘ma ci da *urra ova=una ovis*, e riferisce che: Chichi si ad-‘dimandino *Rumeri*. Nel valdarsese vedemmo colla *n* antica ‘l’*un* articolo indeterminato, ma il numerale è *ur*...‚[13])

Popa Grigorie din Măhaciu, orĭ-căt de r h o t a c i s t, are totușĭ: скаꙋнꙋл, икоане, мѫнїе, оунꙋл lîngă оурꙋл, лꙋминат lîngă лꙋмират etc.

Acéstă persistinţă a luĭ *n* între vocale a avut, între altele, o consecinţă fórte originală.

Luptându-se *-n-* și *-r-* în doă forme ale aceluĭașĭ cuvînt, fără a se maĭ scie de către popor care anume din doă este cea maĭ corectă, s’a dat nascere prin confusiune uneĭ a treĭa forme cu *-nr-*, întocmaĭ precum în Moldova, ḑicêndu-se pentru ‘agnellus‚ *mĭel* și *nĭel* tot-o-dată, s’a născut alăturĭ și s’a propagat apoĭ a treĭa formă *mnĭel*.

Exemple de *-nr-* pentru *-n-* sînt fórte dese în Texturĭ Măhăcene: дꙋмеꙟрекь, пѫꙟрѫ, кꙋꙟрꙋра, лꙋмиꙟра, бꙋꙟрѫтате, венꙟрить etc.

Limba eranică a Afganilor ne oferă în acestă privinţă o neasteptată analogiă. Ea trece une-orĭ pe cerebralul *n* în cerebralul *r*; dar atuncĭ póte să se desvolte în acelașĭ timp și un *nr*. De exemplu, din *mangun* s’a făcut *mangur*, dar și *mangunr*.[14])

§ 14. Alte doă consecinţe, nu maĭ puţin însemnate, ale persistinţeĭ luĭ *n* în luptă cu *r*, sînt:

1°. Posibilitatea, pentru o limbă saŭ un dialect, de a reveni cu timpul la sunetul cel organic, pe care se părea deja că’l perduse. Moldoveniĭ nu maĭ ḑic nicăirĭ *fântără*, ci *fântână;* nicăirĭ *Rumâr*, ci *Rumân*. In Măhaciu, din dată ce pădurile din pregĭur s’aŭ rărit, devenind astfel maĭ ușor și maĭ des contactul cu satele învecinate, aŭ despărut cu desăvîrșire *cire, bire, mâră* etc., re’ntorcêndu-se graĭul la *cine*, *bine*,

13) Ascoli, *Studj* I, p. 62-3.

14) Trumpp, *Die Verwandtschaftsverhältnisse des Pushtu*, în *Zeitschr. d. deutschen morgenländ. Gesellschaft*, t. 21 (1867), p. 29.

mână. Este teoria lui Ascoli despre insănătoşarea sunetului, "il risanamento", teoriă pe care aŭ criticat'o unii, fiind-că n'aŭ înţeles'o.[15]

2°. Posibilitatea, din dată ce s'a perdut consciinţa priorităţiĭ relative între *n* şi *r*, de a trece une-orĭ *r* în *n*, maĭ alles dacă acéstă transiţiune maĭ este ajutată într'un cuvînt prin asimilaţiune saŭ acomodaţiune. Aşa la noĭ în *cunună*=lat. *corona*, *venin*=lat. *venenum*, *senin*=lat. *serenus*, *suspin*=lat. *suspirium* etc. Este fenomenul numit de d. Le Marchant Douse compensaţiune încrucişată, "Cross-compensation"[16]), dar pe care—pentru a avé un termen tecnic—noĭ am preferi maĭ bine a'l numi *metadioxis*, "trans-revendicaţiune", fiind în adevĕr un fel de victoriă parţială a sunetuluĭ celuĭ gonit contra asupritoruluĭ seŭ.

§ 15. Trecerea luĭ *n* între vocale în *r* este un rhotacism specific româno-albanes, de care s'ar găsi, póte, nesce slabe urme numaĭ dóră pe icĭ-colea în grupul linguistic eranic, judecând după casul afgan citat maĭ sus în §-ful 13.

Un cuvînt româno-albanes, remarcabil într'un grad extrem, respăndit departe pe la vecinĭ şi'n care — de sigur dintr'o epocă de tot veche—a ocurs acest fenomen fonetic, este *raţă*, albanesce *rossă*, de unde apoĭ serbul раца, slovenul *reca*, maghĭarul *rétze*, ba şi'n dialectul friulén *razze*.

Ascoli se întreba, negreşit într'un mod fórte ipotetic, dacă nu cum-va *raţă* ar fi în vre-o legătură cu italianul *razza*, sp. *raza*, fr. *race* "ném".[17]) Miklosich îl pune între cuvinte străine, furişate de pe aĭurĭ în limbele slavice,[18]) cela-ce nu va împedeca pe d. Cihac—ne remăşim maĭ de'nainte—a crede în ruptul capuluĭ că noĭ l'am luat dela Slavĭ. O etimologiă decisivă, saŭ cel puţin plausibilă, nu s'a propus încă. Tot ce s'ar fi putut afirma d'o cam dată, este natura româno-albanesă a vorbeĭ:

---

15) Pezzi, *Glottologia aria recentissima*, Torino, 1877, p. 10.
16) Le Marchant Douse, *Grimm's Law*, London, 1876, p. 38.
17) Ascoli, *Studj* I, p. 57 nota 3.
18) Miklosich, *Die Fremdwörtern in den slavischen Sprachen*, Wien, 1867, p. 49.

ea nu se află decât numaĭ pe peninsula balcanică şi'n regiunile immediat limitrofe.

La noĭ, în graĭul dela Slănic, nu se dice *raţă*, ci *naţă*. Tulpina numeluĭ acesteĭ păserĭ în limbile ariane din Europa este *anati-*, de unde latinul *anas* — *anatis*, vechĭul german *anut*, anglo-saxonul *ened*, ĭar cu aferesă grecul νῆσσα=*nâtyâ*. *Raţă* se urcă dară dela sine-şĭ la prototipul *aratya*=*anatya*, cu perderea inițialuluĭ *a-* ca în gréca; o perdere însă, întâmplată deja după trecerea luĭ *n* în *r*, de vreme ce condiţiunea esenţială a uneĭ asemenĭ trecerĭ este posiţiunea între doă vocale.

Formele cu medialul *-e-*: pluralul român *reţe*, slovenul *reca* şi magĭarul *rétze*, pot fi tot atât de vechĭ, ca şi cele cu *a*: singularul român *raţă*, serbul раца, friulanul *razze*. Latina avea de asemenea în acelaşĭ timp formele *anata* şi *aneta*, Germaniĭ *anut* şi *anit*, cu carĭ se alătură şi italianul *anitra*, vechĭu *aneter*.[19])

§ 16. Elementul comun Românilor şi Albanesilor—întru cât nu este nicĭ latin, nicĭ slavic, nicĭ grec—represintă substratul t r a c i c, adecă poporaţiunea autoctonă a peninsuleĭ balcanice, împărţită din anticitatea cea maĭ depărtată în triburile omogene de Dacĭ, Mesĭ, Odrisĭ, Tribalĭ, Frigĭ etc.

In puţinele resturĭ ale diferitelor graĭurĭ tracice, în numĭ proprie saŭ în cele câte-va glosse, nu se póte surprinde óre acea propensiune de a schimba pe *n* între vocale în *r*, care caracteriséză într'un mod atât de idiosincrasic pe Românĭ şi pe Albanesĭ?

Drept respuns, ne vom mărgini a indica în fugă câte-va licărirĭ în acéstă privinţă.

Când preţiosul glosar al luĭ Hesychius ne dâ ca numele dialectic grec al „auruluĭ„ γλουνός, şi ne dâ tot-o-dată ca nume f r i g i a n al aceluia-şĭ metal γλουρός, simpla trecere a luĭ *n* între vocale în *r* lămuresce diferinţa ambelor cuvinte.

19) Pott în Kuhn's *Beiträge*, t. 4 (1865), p. 87.

Când Dioscoride, în glossele sale botanice, pune ca nume d a c i c al planteĭ ‹quinquefolium› *propedula*, ĭar ca nume celtic *pompedula*, forma dacică se póte explica numaĭ printr'un tip intermediar *ponopedula*, trecut în *poropedula*.

Acelaşĭ oraş în M e s i a este numit *Laedenata* în ‹Notitia Dignitatum› şi *Laederata* pe Tabla Peutingeriană; o altă localitate tot de acolo se chĭamă *Dinogetia* în Ptolemeŭ şi *Dirigothia* în ‹Notitia Dignitatum›....

I.

LEGENDA DUMINICEI

— 1600 —

LEGENDA DUMINICEI

INTRODUCEREA

§ 1. Manuscriptul luĭ popa Grigorie se începe, pe pag. 1-19, prin «Legenda Duminiceĭ».

O asemenea prioritate, în adevĕr, o merita pe deplin acéstă carte poporană, dacă nu de alt ce-va, cel puţin prin aceĭa că —dintre cele religióse—ea a ajuns, nu se scie cum, a fi cea maĭ respăndită la toţĭ creştiniĭ de orĭ-ce rit, în Europa, în Asia şi chĭar în Africa, sub fel de fel de redacţiunĭ, unele maĭ lungĭ, altele maĭ scurte, fie-care adaptată la împregĭurările locale ale momentuluĭ.

A scrie o istoriă completă a «Legendeĭ Duminiceĭ», s'ar cere un volum, deşi ţesĕtura'ĭ e fórte simplă. Printr'o scrisóre autografă, Crist ameninţă cu pedepsele cele maĭ energice pe toţĭ creştiniĭ, carĭ nu vor păzi duminica. In unele redacţiunĭ, scrisórea sosesce din cer d'a-dreptul; în altele, între carĭ şi în cea românéscă a luĭ popa Grigorie, ea este băgată într'o pétră căḑută din cer...

§ 2. Un text grecesc al acestuĭ norocos aprocrif a fost cunoscut luĭ Fabricius după un manuscript de 8 pagine in-8 al Bibliotecei Bodleyane, din care el a reprodus însă numaĭ următorul început:

Ἐπιστολὴ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αὕτη ἡ Ἐπιστολὴ ἔπεσεν ἐξ οὐρανοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἡμέρα τετράδι.

Πρόλογος καὶ διήγησις θαύματος τοῦ γενομένου ἔντονα τῆς ἁγίας Βηθλεέμ.

Λίθος ὁ πεσὼν μακρὸς ἐν Βηθλεὲμ τῇ πόλει, καὶ ὁ λίθος μακρὸς ἦν, τὸ δὲ βάρος ἦν φοβερόν· οὐδεὶς γὰρ εἰς χεῖρας αὐτὸν κήλισε, εἰ μὴ ὁ πατριάρχης Ἰωαννίκιος σύναξιν ποιησάμενος μετὰ ἀρχιερέων καὶ ἱερέων ἡμέρας τρεῖς καὶ νύκτας. Καὶ τότε ἠκούσθη φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσα. Λάβε, πατριάρχη, τὸν λίθον εἰς τὰς χεῖρας σου. Καὶ λαβὼν αὐτὸν ὁ πατριάρχης εἰς τὰς χεῖρας, εὐθέως ἠνοίχθη ὁ λίθος, καὶ εὑρὼν τὰ αὐτὰ γεγραμμένα. Ἴδετε υἱοὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ἐποίησα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Ἐστειλάμην προφήτας καὶ ἀποστόλους εἰς τὸ ἐλέγχειν τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· οὐδαμῶς ἠκούσατε ὅτι οὐδὲ ἐμετανοήσατε, οὐδὲ τοῦ εὐαγγελίου μου τὰ λόγια ἠκούσατε τοῦ λέγοντος· οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρελθῶσιν. Ἔστειλα πρῶτα τὴν ἐπιστολήν, καὶ οὐ μετανοήσατε, οὐδὲ ἐπιστεύσατε· καὶ πάλιν δευτέραν ἐπιστολὴν στέλλω πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐὰν οὐ μετανοήσητε, ποιήσω ἐγὼ χειμῶνας πλείστους, καὶ

Epistola Domnuluĭ nostru Isus Hristos.

Acéstă epistolă a cădut din cer în Ierusalim, în luna luĭ septembre. într'o miercurĭ.

Prologul şi povestirea minuniĭ întâmplate în templul Sf. Vitleem.

O pétră lungă a cădut în oraşul Vitleem; era lungă şi de o gróznică greutate. Nimenĭ n'a atins'o cu mâna, ci însuşĭ patriarcul Ioanniciŭ, făcênd sobor de archiereĭ şi de preoţĭ în treĭ dile şi treĭ nopţĭ, iată că s'a audit un glas din cer dicênd: 'Ia, patriarşe, pétra cu mânele tale!, Şi luând'o patriarcul în mână, îndată s'a deschis pétra şi s'aŭ găsit scrise acestea: — Vedeţĭ, fiiĭ omuluĭ, că am făcut cerul şi pămîntul, marea şi tóte cele dintr'însele. Trimis'am prorocĭ şi apostolĭ pentru a mustra păcatele vóstre pe pămînt; dar voĭ nicĭ decum n'aţĭ ascultat şi nu v'aţĭ pocăit, nicĭ cuvintele evangeliuluĭ meŭ n'aţĭ ascultat, când dice: cerul şi pămîntul se vor trece, ĭar cuvintele mele nu se vor trece. Am trimis prima epistolă, şi nu v'aţĭ pocăit, nicĭ aţĭ credut. Vĕ maĭ trimit ĭarăşĭ, ómenilor, a doua epistolă; şi dacă nu vĕ veţĭ pocăi, vĕ voĭu face eŭ ĭerne nenumĕrate, şi ca-

παραλλαγμοὺς καὶ πῦρ καχλάζον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἀκρίδας καὶ βρούχους, καὶ ποταμοὺς ἀτάκτους etc.[1])	tastrófe, şi foc clocotind din cer, şi lăcuste, şi rîurĭ desfundate etc.

§ 3. Se vede că la Grecĭ acest apocrif, a căruĭ origine— precum ne vom încredinţa maĭ jos — se perde în întunerecul véculuĭ de mijloc, se uĭta din timp în timp şi apoĭ ĭarăşĭ se aducea din când în când la lumină; căcĭ pe la 1578 el a-pare d'o dată la Constantinopole ca ce-va cu totul noŭ, în nesce condiţiunĭ cam cĭudate.

Stefan Gerlach, teolog şi elenist, care însoţise între aniĭ 1573—1578 ambasada austriacă la Stambul, lăsând descrise într'un preţios memorial tóte evenimentele petrecute sub ochiĭ seĭ în capitala imperiuluĭ otoman, ne dă, cu ocasiunea consacrăriĭ unuĭ mitropolit de către patriarcul constantinopolitan, următórea relaţiune:

«La acéstă ceremonia, la 2 iuniŭ 1578, era faţă şi un călugăr «care, cu puţine ḑile înainte, adusese vestea, cumcă nu departe de «Ierusalim a căḑut din cer o mare pétră (ein grosser Stein vom «Himmel gefallen), unde era scris, că la 15 ale acesteĭ lune va fi «peirea lumiĭ. El îşĭ fabricase şi o scrisóre dela patriarcul din A-«lexandria, atestând adevĕrul miracoluluĭ şi sfîrşitul lumiĭ scris pe «acea pétră. Decĭ fie-care creştin trebuĭa să fie gata pentru judecata «cea de pe urmă. Se maĭ făgăduĭa acolo iertarea tuturor pĕcatelor «orĭ-cuĭ va cumpĕra cu preţ de un galben o copiă de pe acea scri-«sóre. De aci, în ḑilele de duminică şi de serbătorĭ, acel călugăr «se aşeḑa de'naintea bisericeĭ, vindea ómenilor miraculósa istoriă şi «strîngea banĭ.»

Gerlach povestesce apoĭ, că patriarcul a cerut séma dela acel călugăr, a constatat că el n'are nicĭ o scrisóre dela vre-un patriarcat, l'a desminţit de'naintea poporuluĭ, l'a silit să întórcă baniĭ ceĭ luaţĭ, ĭar exemplarele pretinseĭ epistole din cer aŭ fost arse.[2])

1) Fabricius, *Codex apocryphus Novi Testamenti*, t. 3. Hamburg, 1743. p. 511-12.

2) Gerlach, *Tage-Buch*, Frankfurt a. M., 1674. p. 504—5.

§ 4. Din cercetările luĭ Fabricius resultă, că prima menţiune positivă a Legendeĭ Duminiceĭ este din secolul VI, de pe la anul 584, când a stigmatisat'o într'o epistolă Licinian, episcopul Cartaginiĭ în Africa, dicênd: «epistola, care se începe «prin îndemnul de a serba diua Duminiceĭ şi se pretinde că «s'ar fi pogorît din cer peste altarul luĭ Crist în templul sân«tuluĭ apostol Petru, să sciţĭ că este o născocire a dracu«luĭ.»[3])

«Biserica sântuluĭ apostol Petru» indică Roma în loc de Ierusalim.

In secolul VIII circula o altă redacţiune, în care s'aŭ pus deja ambele centrurĭ religióse tot-o-dată: Ierusalimul şi Roma. Un episcop frances, Adalbert, acusat de eresiă, propaga pe la anul 740 o Legendă a Duminiceĭ, unde se dicea că: «o scri«sóre a luĭ Isus Hristos a cădut în Ierusalim, a găsit'o acolo «arcangelul Mihail, a citit'o şi a copiat'o preotul Leora, tri«miţênd'o apoĭ într'un alt oraş la preutul Talasiŭ etc.», pînă ce, la urma urmelor, «un înger al Domnuluĭ a adus'o la Roma, «depunênd'o pe mormîntul Sântuluĭ Petru.»[4])

Fabricius publică apoĭ in-extenso o Legendă a Duminiceĭ numaĭ cu Ierusalim, care circula latinesce în Francia pe la 788 şi'n care, deşi lipsesce epizodul «petreĭ», ca şi'n cele-l'alte doă de maĭ sus, fondul însă nu diferă màĭ întru nemic de al diferitelor redacţiunĭ posterióre.[5])

El maĭ menţionéză în trécăt o veche redacţiune anglo-saxónă a acesteĭ Legende, conservată în manuscript în Biblioteca Bodleyană; şi se întrébă, dacă nu cum-va de acelaşĭ natură ar fi o broşură nemţéscă in-8, apărută la 1613 în Goslar sub titlul latino-greco-german: *Epistolae* συμφυγεῖς *oder Klag- und Warnungsbriefe Jesu Christi des Heylandes der Welt an seine allgemeine Christenheit* etc.[6])

---

3) Fabricius, op. cit., t. 1, Hamburg, 1719, p. 308—9.
4) Ibid. p. 309 nota.—cfr. Collin de Plancy, *Dictionnaire infernal*, Paris, 1863, p. 6-a.
5) Fabricius, op. cit., p. 309-318.
6) Ib. t. 3, p. 511, 512.

§ 5. Intre manuscriptele Bibliotecei Imperiale din Viena se află patru exemplare latine medievale ale Legendei Duminicei:

1°. «Epistola Domini nostri Jhesu Christi, descendens de celo», în care se dice între altele: «Rogo vos omnes divites et pauperes ut per omnes dies sanctos dominicos etc». [7])

2°. «Incipit epistola in nomine Trinitatis Saluatoris Domini nostri Jhesu Christi, que de celo in Jherusalem cecidit». [8])

3°. «Incipit epistola de die dominico, quia nescitis...» [9])

4°. «Epistola de Christo et de die dominica, quia nescitis nec timetis...» [10])

§ 6. Respândirea cea mare a Legendei Duminicei se începe în secolul XIV. Secta Flagellanților, născută mai de'nainte, a luat atuncI un avînt deosebit în urma ciumei din 1348, reversându-se în tóte țerile pentru a predica creștinilor lăsarea păcatelor și sfîrșitul lumii, iar ca mijloc de expiațiune a trecutului — biciuirea în public peste pele gólă pînă la sânge, de unde însuși numele sectarilor. Cartea cea sacră a acestor nebuni era — Legenda Duminicei.

Cronicarul medieval Albert Argentinensis, vorbind sub anul 1349 despre sosirea Flagellanților în Bavaria, ne spune că ei citiaŭ poporului o scrisóre, pe care un înger o adusese în templul sântului Petru în Ierusalim și 'n care se dicea: «Christum offensum contra mundi pravitates, plurima exprimens crimina, violationem diei Dominicae, et quod non jejunetur feria sexta, blasphemias, usuras, adulteria; Christumque rogatum per Beatam Virginem et Angelos pro misericordia, respondisse etc». [11])

«Templul sântului Petru în Ierusalim», iarăși un amestec al

---

7) *Tabulae codicum manu scriptorum*, t. 1, Vindobonae, 1864, p. 85 No. 510.
8) Ibid. p. 227 No. 1355.
9) Ibid.
10) Ib. p. 297 No. 1878.
11) Urstisius, *Germaniae historici illustres*, Francofurti, 1670, t. 1, f. 149.

Ierusalimuluĭ cu Roma, analog cu acela din Legen nicei a luĭ Adalbert.

§ 7. Fritsche Closener, cronicarul Strasburguluĭ 1384, ne-a conservat un text nemțesc flagellantic apocrif, care se începe în următorul mod:

Ir menschenkinder, ir hant gesehet unn gehoret, waz ich verbotten habe, unn habent daz nüt behuetet, darumbe daz ir ungerecht unn ungeloubig sint, unn habent daz nüt gebuszet und gebeszert, unn ouch von uwern sunden nüt enwoltent lon, die ir begangen hant, unn hant wol gehoret in deme ewangelio: himel unn erde mus vergan, e mine wort iemer vergant. Ich han üch gesant von korne, von wine unn olei genug, wol noch rehter mosze; unn daz hab ich uch alles genomen von uwern ougen, umbe uwere bosheit unn um uwere sünde unn umbe uwere hochfart, wand ir nüt behuetet habent minen heiligen sunnendag unn minen heiligen fritag, mit vasten unn mit firen. Darumbe gebüt ich den Sarracenen unn andern heideschen lüten etc.[12])

Voĭ, fiĭ omenescĭ, audit cele ce v'am face, și ațĭ nesocotit sînteţĭ nedrepțĭ și ne și nu v'ațĭ pocăit, n dreptat, și nicĭ pent vóstre n'ațĭ primit i vi se cuvenĭa; și ațĭ în Evangeliŭ: cerul tul se vor trece, l meŭ nu se va trece dat grâŭ și vin și cu îndestulare, și luat ĭarășĭ pe tóte vóstră, pentru reutat păcatele vóstre și n stră, căcĭ n'ațĭ păzit duminică și sânta i postind și odihnindu cea am trimis eŭ și alte némurĭ păgâ

Epizodul „petreĭ" lipsesce și de astă-dată; restu incidă de minune cu Legenda Duminiceĭ cea grécă bricius, cu a luĭ popa Grigorie și cu altele, pe ca cerceta maĭ la vale.

§ 8. Coincidința este și maĭ remarcabilă cu o ţiune flagellantică, reprodusă întrégă de către Stu un manuscript latin din secolul XIV, și pe care dem a fi sorgintea tuturor redacțiunilor „cu pétră".

---

12) Closener, ap. Hahn, *Geschichte der Waldenser und verwandter* gart, 1847, p. 540—44.

Ea se începe așa:

„Haec est Epistola Domini nostri Jhesu Christi descendens super „Altare Sancti Petri in Jherusalem, scripta in t a b u l i s m a r m o- „r e i s...,[13])

„Tablele de marmură cu epistola căḑută din cer„, amărunt pe care nu'l găsim nicăirĭ în redacțiunile anteriόre, a dat apoĭ nascere, printr'o transițiune atât de naturală ca *marmură=pétră*, redacțiunilor posteriόre cu „scrisόrea căḑută din cer într'o pétră„...

§ 9. Punerea lîngă „duminică„ a „vinerĭĭ„, care ne întimpină în ambele texturĭ flagellantice, dar nu se vede a fi figurat în redacțiunile dela 584, 740 și 788, nu e fără interes; căcĭ vinerea, ca ḑiua patimeĭ luĭ Crist, ca ḑiua cea predestinată a suferințeĭ, era tocmaĭ ḑiua cea maĭ sacră a Flagellanților, astfel că intercalarea eĭ în redacțiunea românéscă și 'n cele-l'alte analόge, une-orĭ totușĭ maĭ adăugându-se și mĭercurĭa, par a indica o proveninţă anume flagellantică.

§ 10. Nu cunόscem Legenda Duminiceĭ în redacțiunile germane moderne, născute din cea veche, precum nicĭ pe cele englese, carĭ cată să se fi desfășurat din cea anglo-saxόnă. In Francia însă ea este fόrte poporană pînă astăḑĭ, reproducêndu-se mereŭ într'o cărtecică de 46 pagine in-24, întitulată: *Pratique de dévotion à Notre-Dame de Bon-Secours, avec des prières de chaque jour de la semaine, pour le soulagement des âmes du Purgatoire, une protestation d'amour à la sainte Vierge, et autres prières.*

Iat'o întrégă:

'Les dimanches, vous ne ferez aucun travail. sous peine d'être 'maudit de moi. Vous irez à l'église prier que Dieu vous pardonne

13) Stumpf, *Historia Flagellantium*, în Förstemann—Zacher — Opel, *Neue Mittheilungen aus dem Gebiete hist.-antiquarischer Forschungen*, Halle, t. 2 (1835), p. 9—15.

„vos péchés. Je vous ai donné six jours pour travailler et le sep-„tième pour vous reposer. Après avoir entendu le service de Dieu, „donnez de vos biens aux pauvres, vos champs seront remplis des „bénédictions du Seigneur; bien au contraire, si Vous ne croyez pas „à ma présente lettre, les malédictions tomberont sur vous et sur „vos enfants, et vos bestiaux seront maudits de moi. Je vous en-„verrai, pour marque de ma colère, un tremblement de terre, „pour toucher ces libertius qui mènent une vie déréglée. Vous „jeunerez cinq vendredis, en l'honneur de ce que j'ai souffert sur „la croix. Pour vous, vous donnerez copie de cette lettre à ceux ou à „celles qui n'auront d'autre intérêt que celui de ma gloire. Ceux „qui jureront et se moqueront de ma présente lettre, écrite de ma „main, et prononcée de ma propre bouche; ceux qui la tiendront „cachée sans la publier, seront maudits et confondus au terrible jour „du jugement. Ceux qui diront qu'elle a été écrite de ma propre „main et prononcée de ma propre bouche, s'ils avaient commis au-„tant de péchés qu'il y a d'atomes en l'air, ils leur seront pardonnés „étant marris de m'avoir offensé, avec une ferme résolution de se „corriger des méchantes inclinations, particulièrement satisfaire à „son prochain, si on lui a fait tort ou injustice. Ceux qui la gar-„deront soigneusement avec dévotion dans leurs maisons, jamais „l'esprit malin, ni feu, ni foudre, ni tempête ne pourront leur faire „aucun tort, et seront préservés de tout malheur. Toute femme en „travail d'enfant sera délivrée en la mettant sur elle.,"[14])

In întroducere, redacţiunea francesă ne spune, că „scrisórea din cer„ s'a găsit în Ierusalim pe mormîntul Mântuitoruluĭ în timpul liturgieĭ, de'mpreună cu alte câte-va rugăcĭunĭ, învălite într'o cârpă, prin care se înlocuesce aci, într'un mod fórte prozaic, epizodul „petreĭ„.

Cele „cinq vendredis„ şi „ce que j'ai souffert sur la croix„, — să fie óre flagellantism?

§ 11. Redacţiunea francesă este o învederată prescurtare, cela-ce presupune existinţa anterióră în Francia a uneĭ redacţiunĭ lungĭ, care va fi eşit din us.

Nu scim, pînă la ce punct se înrudesce ea cu un alt apocrif, intercalat în acelaşĭ carte poporană *Pratique de dévotion* dar pe care Nisard abia o menţionéză sub titlul de:

14) Nisard, *Histoire des livres populaires*, Paris, 1854, t. 2, p. 51-3.

"Copie d'une bénédiction envoyée du ciel, par la prière "du vénérable abbé Coloman, au roi Tibéry son père, contre "tous ses ennemis, en quelque lieu qu'ils fussent, et approu- "vée par le pape Charles-Léon, qui l'envoya à son frère,.[15])

Din papa Leone III, favoritul stereotip al cărţilor poporane occidentale, căruĭ i se atribuïaŭ pînă şi fermece, şi din contimpuranul seŭ împăratul Carol cel Mare, s'a croit aci un singur "papa Carol-Leone,, maĭ inventându-se apoĭ un rege "Tibéry, cu fiĭul seŭ tot atăt de imaginar "abbé Coloman,. Un asemenea talmeş-balmeş e cam rar chĭar într'o carte poporană!

§ 12. Redacţiunea unguréscă a Legendeĭ Duminiceĭ se publică într'o broşurică de 8 pagine in-16, fără loc şi fără an, purtând lungul titlu de: *A hét mennyei sz. zárak i mádsága, melyet a mi Urunk Jézus Krisztus keserves kinszenvedésének és öt mélységes sebének emlékezetére, és a purgatoriumban szenvedő lelkek kiszabadulásukért lehet mondani.*

Intre rugăcĭunĭ, cuprinse în acéstă broşură, figuréză şi "Visul Maĭceĭ Domnuluĭ,: *A boldogságos szüz Anyának álma.*

Iată acea redacţiune în traducere:

"Acéstă scrisóre s'a găsit în Bethania lîngă icóna Arcangeluluĭ Mi- "hail; e trimisă de însuşĭ Domnul nostru Hristos şi e scrisă cu li- "tere de aur, pe carĭ nicĭ un om nu le póte da jos, nicĭ nu le pó- "te atinge; dar cel ce vrea să le copieze, aceluĭa i se deschid "dela sine şi presintă următórele cuvinte: Eŭ, Isus Hristos, porun- "cesc şi spun voă etc.,

§ 13. Redacţiunea unguréscă este interesantă prin amalgamarea cea dibace a doă cărţĭ poporane independinţĭ: ea se începe prin Legenda Duminiceĭ, dar se sfîrşesce pe nesimţite prin cele "12 Vinerĭ,, un alt apocrif fórte respăndit nu numaĭ în Occidinte, ci de asemenea la Grecĭ[16]) şi la Slavĭ,[17]) atribuindu-se în genere unuĭ papa Clemente.

---

15) Nisard, op. cit., t. 2, p. 50.

16) Pitra, *Juris ecclesiastici Graecorum historia,* t. 1, Romae, 1864, p. 301.

17) Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы, Moscva, 1863, t. 2. p. 324-38, unde sînt reproduse patru redacţiunĭ slavice ale acestuĭ apocrif, începĕnd din secolul XV. — Cfr. o redacţiune rutenă în Dragomanov, Малорусскія народныя преданія, Kiev, 1876, p. 144-5.

Nesciind despre ce fel de Clemente e vorba, fiind-că la Roma aŭ fost patru-spre-ḑecĭ papĭ cu acest nume, redacţiunea unguréscă declară pe ghicite într'o introducere, că tóte rugăciunile din *A hét mennyei sz. zárak*, adecă din „Cele şépte sfinte încuietorĭ ceresci„, aŭ fost comunicate papeĭ Clemente XII de către un sânt hagiŭ în óra morţiĭ: „a melyeket egy istenfélö zaráudok, halálának utolsó óraján, XII. Kelemen pápa ö szentségének megnyilatkoztatott etc.„

Papa Clemente XII a domnit între aniĭ 1730-40.

Acésta se chiamă cronologia cărţilor poporane!

§ 14. Pînă aci, afară de cele doă redacţiunĭ grece, cea din Fabricius şi acea din Gerlach, noĭ n'am găsit nicĭ una care să se potrivéscă cu redacţiunea românéscă a luĭ popa Grigorie în privinţa epizoduluĭ „petreĭ căḑute din cer„.

Nu cum-va s'o fi avênd Slaviĭ?

Redacţiunea paleo-slavică din secolul XVI, care aparţine Academieĭ Teologice din Moscva, intitulată: „Epistola Domnuluĭ nostru Isus Hristos despre sânta pré-gloriósa piósa Duminică„, nu cade din cer în Ierusalim, ci drept în Roma pe altarul apostolilor Petru şi Paul, şi iarăşĭ fără „pétră„.

Prin fond, ea diferă pré-puţin de redacţiunile occidentale, începêndu-se cu:

Послоушаите сынове человѣчьсти ıакожь вы дахь вѣроу вѣровати. и погоубити грѣхы ваша. и вса прегрѣшенїа ваша сватыа ради недѣли. аще ми не вѣроуете ни ѡстанетеса ѯлыхъ дѣлъ вашихъ. и несмь поганьскыхъ ıаѯыкъ престоупилъ на вы. и прольаша кровь вашю на ѯемли. тако ми вѣры не асте и еvаггелїа моего не послоушаете глаголюща. небо и ѯемла мимоидоуть etc.[18])

Ascultaţĭ, fiĭ omenescĭ, că v'am dat legea ca să o credeţĭ şi păcatele vóstre şi tóte retăcirile vóstre să péră prin sânta Duminică: dacă nu mĕ credeţĭ şi nu vĕ lăsaţĭ de faptele vóstre cele rele, eŭ trimit pe voĭ limbe păgâne ca să verse sângele vostru pe pămînt, căcĭ nu aveţĭ credinţă în mine şi nu ascultaţĭ evangeliul meŭ când ḑice: cerul şi pămîntul se vor trece etc.

18) Tichonravov, op. cit., t. 2, p. 314-22.

O redacţiune paleo-slavică fórte veche a Legendeĭ Duminiceĭ, póte cea maĭ veche, căcĭ menţionéză invasiunea Pecenegilor: ‘аще бы возъбранили поганїи Печенегове, то вамъ было wставити все имѣнїе и їти было въ цьрковь„, ĭar se scie că Pecenegiĭ dispar din istoriă deja în secolul XII, s'a păstrat —din nenorocire numaĭ într'un fragment inform — între manuscriptele Biblioteceĭ Sinodale din Moscva.[19]) Din cât a remas, nu se póte culege, dacă ea este din cele ierusalimitane orĭ din cele romane, şi'n ce mod anume se va fi pogorît pe pămînt.

Orĭ-cum ar fi, e sigur că există redacţiunĭ paleo-slavice şi cu epizodul ‘petreĭ„, bună-óră acea din secolul XVII în biblioteca Societăţiĭ Istorico-archeologice din Moscva, întitulată: ‘Epistola dela neveḑutul Dumneḑeŭ şi mântuitor al nostru Isus Hristos„, din care se citéză următorul pasagĭu:

Божїимъ повелѣнїемъ разваллися камень на четыре части и wбрѣтохомъ сеи Богомъ писанный свитокъ . . .[20])	Din porunca luĭ Dumneḑeŭ s'a spart pétra în patru bucăţĭ, şi am găsit acest sul, scris de Dumneḑeŭ...

Popa Grigorie din Măhacĭu, în orĭ-ce cas, avea de'nainte'ĭ un text óre-care paleo-slavic, căcĭ din totalitatea lucrărilor 'sale se vede, că el nu sciea grecesce.

§ 12. Din dialectele slavice moderne, se află o redacţiune bohemă fórte veche, pe care, sub titluĭ *List s Nebe* ‘scrisóre din cer„, a reprodus'o Hanka între monumente din secoliĭ XIII-XIV. Partea introductivă ĭĭ lipsesce de tot, începêndu-se cu:

Nevyerzyucy nechczete wyerzyty ze yaz sem pokoyny a czakayu aby sye obratyly kupokanyu wszesty den boh uczynyl	Necredincĭoşilor, nu voiţĭ a crede în mila mea şi că eŭ aştept pocăinţa vóstră! In a şesea ḑi Dumneḑeŭ a isprăvit tot

19) Gorski et Nevostruev, Описанiе славянскихъ рукописей, t. 2, part. 3, Moscva, 1862, p. 105, No. 231.
20) Библiотека Общества Исторiи и Древностей, Moscva. 1845, p. 101, MS. No. 217 in-8.

wsze swe dyelo a sedmy odpoczynul odewszeho dyela a takez wy czynte nebudetely cztyty nedyele od dewate hodyny w ssobotu az dopyrwe hodyny v pondyely budu wy klety etc.[21])

lucrul seŭ, şi'n a şeptea ḑi s'a odihnit de orĭ-ce lucru; şi voĭ să faceţĭ tot aşa, ĭar de nu veţĭ serba duminica dela óra 9 din sămbătă pînă la óra 1 din lunĭ, eŭ vĕ voĭu afurisi etc.

Acéstă redacţiune este interesantă din maĭ multe puncturĭ de vedere.

Mărginindu-se în serbarea duminiceĭ, ea nicĭ nu menţionéză măcar vinerĭa cea de predilecţiune a Flagellanţilor, şi cu atât maĭ puţin mĭercurĭa cea ortodoxă.

Fără a specifica modalitatea pogorîriĭ sale din cer, ea ne spune că Dumneḑeŭ a trimis'o apostoluluĭ Petru «în oraşul Galata»: «v myesto Galata». Iată dară, pe lîngă Ierusalim şi Roma, un al treilea punct de revelaţiune: o mahala a Constantinopoliĭ, dacă nu cum-va prin «Galata» se va fi înţelegênd provincia Galatia din Asia-mică, ĭar în glumă ar puté să fie şi al nostru Galaţĭ.

§ 13. Mult maĭ nouă, dar importantă, este redacţiunea rutenă, care în Rusia meridională se póртă la sîn, ca un fel de talisman, împreună cu «Visul MaĭceĭDomnuluĭ».

Iat'o întrégă în traducere, după textul publicat de d. Dragomanov:

«Acéstă scrisóre a fost găsită în ţéra Britanieĭ (в земли Британьской) pe muntele Maslinilor de'naintea icóneĭ sântuluĭ arcangel Mihail; şi cine voĭá s'o citéscă saŭ s'o prescrie, ea singură i se deschidea; şi era scrisă cu litere de aur aşa: Eŭ, Isus Hristos, fiĭul luĭ D-ḑeŭ, vĕ poruncesc vouă, ca să serbaţĭ ḑiua duminiceĭ şi celel'alte serbătorĭ, şi să nu munciţĭ nicĭ un lucru, nicĭ să săpaţĭ rădăcinele în pometurile vóstre, şi să nu vĕ căutaţĭ de căştig, ci să mergeţĭ la biserică, bătrînĭ şi tinerĭ; căcĭ eŭ v'am dat şése ḑile pentru lucru, ĭar pe a şeptea am sfinţit'o pentru fapte bune şi pentru ca să vĕ odihniţĭ după munca vóstră; apoĭ să daţĭ de pomană, să nu despreţuiţĭ pe ceĭ săracĭ, să nu vĕ scărbiţĭ de ceĭ orfanĭ, să nu

21) Hanka, *Starobylá skládanie, památka XII a XIV wěku*, t. 3, Praha, 181?, p. 259—62.

uitațĭ pe cel bătrinĭ, să nu părăsițĭ pe cerșitoriĭ ceĭ orbĭ, să socotițĭ pe tatăl, pe muma și pe maĭ mariĭ voștri; și dacă nu vețĭ face cum vĕ poruncesc eŭ, atuncĭ vĕ voĭu pedepsi cu fómete, cu cĭuma și cu resboĭu greŭ, și voĭu scula împărat pe împărat, craĭu pe craĭu, boier pe boier, oraș pe oraș, tată pe fiiŭ, mumă pe fĭică, frate pe frate, vecin pe vecin, unul pe altul, și va fi între voĭ multă vĕrsare de sânge; și așa vĕ voĭu smeri pe toțĭ, și măndria vóstră o voĭu nimici pentru păcatele vóstre. Și dacă tot nu vĕ vețĭ pocăi, atuncĭ vĕ voĭu pedepsi cu pedépsă de foc: cu tunet grozav, cu fulger și grindină; și pomiĭ voștri nu vor da ródă; și voĭu răpezi asupră-vĕ nesce păserĭ rele, carĭ sburând vĕ vor mănca de viĭ, de unde se va întinde o cumplită pestilență; și vĕ vețĭ isprăvi traĭul cu o mórte silnică, pentru ca să cunóscețĭ mânia mea și dreptatea. Incă vĕ maĭ poruncesc de a nu mărturisi strîmb asupra cuĭ-va, ĭar sîmbătă de cu vreme să vĕ lăsațĭ de muncă, și acésta anume în onórea maĭceĭ mele, căcĭ dacă maĭca mea nu s'ar fi rugat pentru voĭ, de de-mult v'aș fi perdut pentru păcatele vóstre. In sfîrșit, vĕ maĭ poruncesc, ca să credețĭ acesteĭ scrisorĭ și cuvintelor mele; și'n care casă se va afla acéstă scrisóre, să se dea și altora s'o citéscă saŭ s'o prescrie. Omul care va face așa, de ar avé el păcate cât năsip în mare, câtă frunḑă pe copacĭu, tóte i se vor ierta și va merge în împărăția ceruluĭ în vecĭ, amin.

Isus Hristos, născut din pré-curata fecĭóră Maria, amin„.[22])

Acéstă redacțiune nu este decât un al doilea variant al aceluĭașĭ tip, din care s'a desvoltat redacțiunea unguréscă.

Printr'o etimologiă poporană curiósă, orașul *Bethania* în Palestina, conservat intact de cătră Ungurĭ, s'a prefăcut aci în *Bretania*.

§ 14. Acelașĭ tip fără „pétră„, tot cu Muntele Maslinilor, ba chiar cu „Bretania„=„Bethania„: „list ten jest znaleziony w ziemi *Brytanskiej*„, se regăsesce la Polonĭ, într'un variant tocmaĭ din secolul XVI, reprodus în cronicuța luĭ Ioachim Jerlicz.[23])

Ambele redacțiunĭ, pe lîngă aprópe identitatea lor textuală, se maĭ întâlnesc încă într'o trăsură semnificativă.

22) Dragomanov, Малорусскія народныя предапія, p. 168—9.
23) Jerlicz, *Latopisiec albo kroniczka*, Warszawa, 1853, t. 2, p. 41—44. — Despre cronica luĭ Jerlicz, cfr. Hasdeŭ, *Archiva istorică*, t. 2 (1865), p. 11-17.

Redacţiunea rutenă se copiază tot-d'a-una la un loc cu "Visul Maicei Domnului„, originea ambelor fiind explicată în următorul mod:

Тії святії слова післані на сей світ від самого Господа нашего Ісуса Христа Львови патриарсї ерусалимському. А Лев посвятивши послав його братові свому каролеви, що був на війнї і тим помір його ворога забрати...[24])

Insuşi Domnul nostru Isus Hristos a trimis aceste sfinte cuvinte pe astă lume patriarcului Leone dela Ierusalim, Iar acesta, sfinţindu-le, le-a trimis apoi fratelui seŭ Regelui, care era atuncĭ în resbolu şi, cu ajutorul lor, a biruit pe vrăjmaş...

Intocmaĭ aşa redacţiunea polónă, care şi ea figuréză în Jerlicz lîngă "Visul Maiceĭ Domnuluĭ„, spune că:

Te s*ł*owa Boze swi*e*te na ten swiat zes*ł*ane od samego Pana Boga Lwowi Papiezowi, a Lew Papiez pos*ł*a*ł* bratu swemu Królowi naprzeciwko nieprzyjacio*ł*om onego...

Aceste cuvinte dumnedeesci le-a trimis însuşĭ Dumnedeŭ papeĭ Leone, ĭar papa Leone le-a trimis fratelui seŭ Regelui contra inamicilor...

Tótă deosebirea este, că în redacţiunea rutenă faĭmosul papa Leone III, din consideraţiunĭ de ortodoxiă, s'a mutat din Roma la Ierusalim în calitate de patriarc! In ambele redacţiunĭ "Regele„, rutenesce король, polonesce *król*, este împăratul Carol cel Mare, din numele căruĭa s'a şi format cuvîntul краль "rege„ la toţĭ Slaviĭ. Am vedut maĭ sus în §-ful 11, că Francesiĭ, maĭ îndrăzneţĭ decât Ruteniĭ şi Poloniĭ, nu s'aŭ sfiit a turna din ceĭ doĭ amicĭ Leone şi Carol un singur "papă Carol-Leone„...

§ 15. La Bulgarĭ Legenda Duminiceĭ a reuşit a trece într'un cântec poporan fórte ingenios, unde "sânta Vinerĭ„ deştéptă din somn pe "sânta Duminică„, care îĭ povestesce apoĭ:

Сестро ми свѣта и Петко!
Малко ми дремка фатила,
Да чудвм сопок сонвала!

Sora mea, sântă Vinerĭ!
Puţin m'a furat somnul,
Şi minunat vis am visat.

24) Dragomanov, op. cit., p. 168.

... море дърво израстло,	In mijlocul măriĭ crescu un arbure,
...тло дърво високо,	Crescu un arbore înalt,
...небо дърво крепеше,	Cu vîrful pînă la cer,
...од дърво-то две листя,	Iar sub arbore doă foĭ,
...иста били широки,	Doă foĭ eraŭ late
...а Ѣ земя покриват:	De acoperĭaŭ tot pămîntul;
...е биле два листа,	Dar acelea nu eraŭ doă foĭ,
...си биле две книги,	Ci eraŭ doă cărţĭ.
...пеет попови	Pe carĭ le cântă popiĭ
...вѣрyват Рисяни:	Ca să crédă creştiniĭ:
...държѣт празницѫ,	Să serbeze serbătorile,
...а Петка, Неделя.[25])	Pe sântele Vinerĭ şi Duminică...

...rea atât de intimă a Duminiceĭ cu Vinerĭa să fie óre ... un ecoŭ depărtat al Flagellantismuluĭ?

...te fórte probabil, că şi la ceĭ-l'alţĭ Slavĭ, ba póte şi'n ţe... din Occidinte, Legenda Duminiceĭ va fi trecut în poesiă ...rană.

...ĭ bănuim, că ce-va cam de felul acesta trebuĭ să fie poema ...nă medievală, indicată între manuscriptele Bibliotecel ...iale din Viena sub titlul: ‹De diebus dominicis obser...is›, cu atât maĭ mult că ea se începe prin: *Diz ist div vrone ...aft* ‹acésta e solia cea sântă›.[26])

16. Inainte de a ajunge la Românĭ, sîntem siliţĭ a ne ...i pe o clipă tocmaĭ în Africa şi'n Asia.

...gata literatură teologică a Etiopieĭ posedă şi ea, sub tit... *...ômar*, adecă ‹Fóiă›, redacţiunea Legendeĭ Duminiceĭ ...u căderea epistoleĭ la Roma în biserica sânţilor Petru şi ... Acest apocrif este acolo atât de bine localisat, încât ...ul Ewald, descoperindu-l cel întâĭu, credea în primele ...nte că a dat peste ce-va original etiopic.[27]) Maĭ târḑiŭ ...cercetând împreună cu Larsow, el a maĭ constatat:

... O redacţiune în limba coptică;

... O redacţiune siriacă a bisericeĭ nestoriane.

...Miladinovtzi, Български народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 34—5.

...*Tabulae codicum*, t. 1, p. 304 No. 1953.

...Ewald, *Aethiopische Handschriften in Tübingen*, în *Zeitschr. d. d. morgenl. ...haft*, t. 1 (1847), p. 16—22.

Ewald conchide apoĭ, cam à-priori, că patria primit
Legendeĭ Duminiceĭ este Roma, de unde în secolul VI
va fi străbătut în Etiopia.[28])

Pe lîngă redacţiunile etiopică, coptică şi siriacă, Pract
maĭ cunósce în cincĭ manuscripte o redacţiune arabă,[29])
cu Roma şi tóte fără epizodul ‹petreĭ›.

§ 17. Din cele de maĭ sus resultă, că redacţiunile Leg
Duminiceĭ peste tot se pot reduce la cincĭ tipurĭ, după
rinţa localităţiĭ unde a căḑut miraculósa scrisóre:

DR: tipul cu Roma;

DRJ: tipul cu Roma-Ierusalim;

DJ: tipul cu Ierusalim;

DO: tipul cu Muntele Maslinilor;

DG: tipul cu Galata.

Tipul cu Ierusalim se împarte apoĭ în treĭ sub-tipurĭ:

DJ-P: sub-tipul fără ‹pétră›;

DJ+M: sub-tipul cu ‹tabla de marmură›;

DJ+P: sub-tipul cu ‹pétra căḑută din cer›.

Sub-tipul DJ+P se găsesce numaĭ la Grecĭ, la Slavĭ
Românĭ, fiind cu desăvîrşire necunoscut în Occidinte,
putem însă urmări sorgintea luĭ immediată în tipul DJ+I

Vom vedé maĭ departe, că Româniĭ posedă de asem
tipul DO.

Tóte aceste tipurĭ şi sub-tipurĭ sînt absolutamente ide
prin fond, provenind dintr'un prototip comun, ale căruĭ
runte s'aŭ conservat în derivatele luĭ într'un mod aşa ḑ
m p r ă ş t i a t.

Un exemplu.

Nemic maĭ specific, ca prescripţiunea de a nu plivi
de duminică, prin care se distinge tipul DO în tóte re
unile sale: cea polonă, cea maghiară, cea rutenă, cea româ

28) Ibid. p. 337-8, unde se citéză Mai, *Collectio scriptt. veterum* t. 4,
312, 542. — *Catalogus codd. orient. Musei Brit.* t. 1, p. 110 (ed. 1838).—P
A residence of eight years in Persia, p. 15.

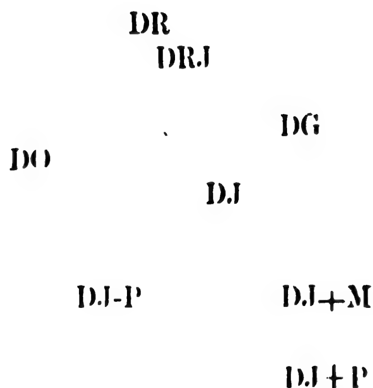
29) Ap. Steinschneider, *Apokalypsen mit polemischer Tendenz*, în *Z. d. d.
Ges.*, t. 28 (1874) p. 656, şi t. 29 (1875) p. 165-6.

El bine, acest ingredient, deşi lipsesce în cele maĭ multe redacţiunĭ ale tipuluĭ DJ, ne întimpină totuşĭ în cea maĭ veche din ele, acea din anul 788: "nec ipsas oleras in hortibus vestris die Dominico colligatis."

§ 18. Nu-e cu neputinţă de a stabili, cel puţin pînă la un punct, genealogia celor cincĭ tipurĭ.

Numaĭ în tipul DJ se menţionéză trimiterea maĭ de'nainte a uneĭ alte epistole din cer: ἔπεμψα πρῶτα τὴν ἐπιστολὴν după redacţiunea grécă din Fabricius, "quod *prius* mandavi vobis, după redacţiunea flagellantică din Stumpf. In redacţiunea luĭ popa Grigorie se pomenesc chĭar doă scrisorĭ anterióre: "ведеци, фїи шаменилшр, кꙟ аинте тремеш ѡ картѣ ла вои, іарꙟ "вои нꙋ ѡ кредꙋть; тремешꙋ ши а дѡа картѣ, іарꙟ нꙋ ши вꙟ "кредꙋт кꙋвꙟнтꙋлꙋи меꙋ; тремеш ши а треа скрьптꙋрꙟ..."

Inainte de tipul DJ se vede dară a fi existat tipul DR şi chiar DM, în carĭ ambele nu se vorbesce nicăirĭ despre existinţa unor epistole precedinţĭ. In adevĕr, redacţiunea latină dela 584, cea maĭ veche din cele cunoscute, este anume cu Roma: "memoria S. Petri apostoli". Pentru redactoriĭ scrisoriĭ cu Ierusalim, acea cu Roma era "primă epistolă". Apoĭ ca "a doua epistolă" în redacţiunea luĭ popa Grigorie nu se póte înţelege decât numaĭ dóră cea cu Muntele Maslinilor. Cât pentru tipul DG, fiind pré-fragmentat şi pré-isolat, cată să'l lăsăm l'o cam dată afară din arborele genealogic, carele se resumă cam aşa:

In acest mod se verifică ipotesa luĭ Ewald, cumcă légăn
Legendeĭ Duminiceĭ este Roma, probabilmente pe la jumătat
seculuĭ VI.

Din redacţinea cu Roma, prin intermediul celeĭ cu Rom
şi Ierusalim tot-o-dată, se nasce pe de o parte redacţiu-
nea cu Muntele Maslinilor, remasă fără posteritate, ĭar pe d
alta o redacţiune numaĭ cu Ierusalim. Din acéstă din urmă,
prin veriga flagellantică a „scrisoriĭ pe o tablă de marmură„,
trecênd apocriful din Occidinte în Oriinte, se desfăşură în fin
la Grecĭ, la Slavĭ şi la Românĭ redacţiunea cea cu „pétr
căḑută din cer cu o scrisóre întrînsa„.

§ 19. Venim acum la redacţiunile române în specia.

Cu treĭ secolĭ şi jumătate în urma luĭ popa Grigorie, Le-
genda Duminiceĭ a reapărut tot în Transilvania în ḑilele nó-
stre, respândindu-se de acolo peste întréga Românime cu o
răpeḑiciune atăt de furiósă şi cu o isbândă atăt de covirşitó-
re, încât nu credem să maĭ existe la noĭ vre-un alt specimen
analog.

Englesul Boner, călătorind pe la 1863 prin satele române
de lingă Mureş-Oşorheĭu, a auḑit că preuţiĭ anunţaŭ pretu-
tindenĭ poporuluĭ cumcă: „a căḑut din cer o pétră, în care e-
„ra închisă o scrisóre cătră mitropolitul Şaguna, poruncindu-ĭ
„de a îndemna poporul ca să postéscă maĭ exact, să se în-
„chine maĭ regulat, să-şĭ îndrepteze traĭul, căcĭ altfel Dum-
„neḑeŭ va trimite asupra holdelor nesce locuste cu ciocurĭ şi
„ghĭare de fer, etc. etc.„ [30])

Este învederat Legenda Duminiceĭ, trecută printr'o nouă
redacţiune. Să nu uĭtâm totuşĭ că vorbesce un turist, un că-
lător fórte superficial, care credea fără control, şi une-orĭ nu
inţelegea destul de bine ceĭa-ce'ĭ spuneaŭ amiciĭ seĭ Saşĭ
Ungurĭ, căcĭ cu Românĭ el nu avusese de loc a face. In
cest chip aserţiunea, cumcă „scrisórea din cer„ era adresa-

30) Boner, *Transylvania, its products and its people*, London, 1865, p. 36

mitropolitului Şaguna, este o curată glumă, după cum ne vom încredinţa îndată; iar anul 1863, când s'ar fi petrecut lucrurile, este o neexactitate, de vreme ce înainte de acest an pretinsa revelaţiune fusese deja t i p ă r i t ă în Sibiiu şi. prin urmare, nu maĭ era o noutate. Luĭ Boner i se va fi povestit o întâmplare anterióră anuluĭ 1863, dar tot din timpul mitropolituluĭ Şaguna, carele se urcase pe scaunul archiepiscopal la 1848, şi dînsul a prefăcut'o apoĭ — ca să fie maĭ interesantă — într'un eveniment contimpuran.

§ 20. Prima şi unica ediţiune transilvană—cel puţin aşa'mĭ scrie d. consiliar Iacob Bologă, după ce luase informaţiunĭ de pe la librariĭ de acolo—este din 1862, sub titlul de "Epistolie a Domnuluĭ nostru Isus Hristos ce a trimis'o Dumnedeŭ din ceriu", cu litere cirilice, "tipografia eredeĭ de Closius, dela Sibiiu, 40 pagine in-32.

Tot la 1862, dacă nu şi maĭ de'nainte în manuscript, Legenda Duminiceĭ a pĕtruns din Transilvania în Ţéra-Românéscă. Reposatul Iarca citéză o ediţiune din 1862, fără arătarea loculuĭ şi tipografieĭ, sub titlul de *Epistolă a Domnuluĭ nostru Isus Hristos*; apoĭ doă ediţiunĭ bucurescene din 1866, una intitulată: *Epistoliele Domnuluĭ Isus Hristos*, tip. Raşidescu, 36 pag. in-12, iar cea-l'altă: *Epistola Mântuitoruluĭ Isus Hristos şi rugăciunĭ la fulger, cutremur, trăsnete*, tip. Vaĭdescu, 33 pag. in-32. Pe cea din 1862, Iarca nĭ-o dă ca "editio princeps".[1]) Afară de cele treĭ ediţiunĭ de maĭ sus, pe carĭ nu le avem la mână, noĭ maĭ cunóscem altele 9 bucurescene, tóte sub titlul devenit stereotip de: *Epistolie a Domnuluĭ nostru Isus Hristos ce a trimis'o Dumnedeŭ din cer*, şi anume:

d) fără an şi loc, cu cirilica, 53 pag. in-32;

e) 1873, fără indicaţiunea tipografieĭ, 32 pag. in-32;

f) 1876, tip. Carol Göbl, 33 pag. in-16;

g) 1876, tip. Radulescu (Raşidescu), 32 pag. in-32;

h) 1877, tip. C. Göbl, 28 pag. in-32;

---

1) Iarca, *Bibliografia*, p. 95, 114.

i) 1877, tip. Theod. Mihăescu, 32 pag. in-32 ;
j) 1877, tip. D. P. Cucu, 32 pag. in-32 ;
k) 1878, fără indicaţiunea tipografieĭ, 31 pag. in-32 ;
l) 1878, tip. Radulescu, 32 pag. in-16

In tóte ediţiunile, din dosul titluluĭ, este imaginea Mânt toruluĭ.

In ediţiunea dela Sibiĭu sînt puse la sfîrşit doă rugăci pentru "scóterea dracilor", carĭ lipsesc în ediţiunile bucu scene.

Cată să maĭ adaugâm, că noĭ sîntem departe de a cun tóte ediţiunile acesteĭ broşure. Unele trebuĭ să se fi făcut în provinciă. Din aceste din urmă, a ajuns pînă la scirea n stră numaĭ cea dela Craiova, 1878, tip. Benveniste, 32 pa in-32.

N'ar fi o exageraţiune de a ḑice, că 'n curs de 16 a dela 1862 pînă la 1879, ea avusese pe puţin 16 ediţiunĭ. Aprópe fie-care s'a scos în 5000 exemplare, ceĭa-ce ar fa peste tot vr'o 80,000!

Doă ediţiunĭ în 1876, treĭ în 1877, ĭarăşĭ treĭ în 187 probéză că Legenda Duminiceĭ, deşi resădită din noŭ aşa curând, a reuşit totuşĭ a prinde adincĭ rădăcine în Ţé Românéscă. Nicĭ o dată o carte seriósă n'a fost la noĭ a de citită!

§ 21. In tóte ediţiunile, pe carĭ le avem la mână, "epis lia" propriŭ ḑisă, adecă revelaţiunea cea găsită într'o pé căḑută din cer, este urmată de Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ Iad, în care s'a intercalat "Visul Maĭceĭ Domnuluĭ". Acé "epistoliă a Maĭceĭ Domnuluĭ", după cum o vedem intitula există şi'ntr'o redacţiune de pe la mijlocul seculuĭ XVI, care o vom reproduce maĭ jos în Texturĭ Bogomilice, unde pe lîngă cele-l'alte — o vom alătura şi cu redacţiunea'ĭ nouă. De o cam dată ne interesă în acéstă din urmă maĭ un fragment dela inceput, care lipsesce în redacţiu cea veche, unde lipsesce nu maĭ puţin şi "Visul Ma Domnuluĭ", şi care nu este în realitate decât tot Lege

Duminicei, **dar după variantul cel trecut la Ungurĭ, la Polonĭ** *și la Rutenĭ*, **adecă DO.**

Iată-o:

'Acéstă carte este arătată în fața bătrînilor, în munțiĭ Maslinilor, 'înaintea icónei sfîntuluĭ arhanghel Mihail. Acéstă carte a fost ani- 'nată în niște măslinĭ, și cine vrea să o citéscă saŭ să o isvodéscă, 'decĭ singură s'a fost deschis, și aceste cuvinte eraŭ scrise într'însa: 'Isus Hristos, fiĭul luĭ Dumnedeŭ cel dela Părintele cel din cerurĭ. 'Poruncesc vouă încă éră pentru puterea dumnedeiriĭ mele ceĭ sfinte, 'ca aceștia cărțĭ să-ĭ credețĭ; poruncesc vouă, creștinilor, să nu lu- 'crațĭ în sfînta duminică, că am sfințit duminica, ca nicĭ un lucru 'reŭ să nu lucrațĭ, nicĭ rădăcinile din grădină să nu le scótețĭ, pentru 'folosul sufletelor vóstre, și acésta să o ținețĭ și să o credețĭ, și în- 'tru acéstă lume deșértă să vĕ ferițĭ de reutățĭ, și să facețĭ faptele 'cele bune, că eŭ v'am dat vouă șése dile într'o săptămână de tot 'lucrul, dar a șéptea di o am sfințit pentru ca să facețĭ fapte bune; 'éră de nu vețĭ face ce v'am poruncit, vĕ voiŭ pedepsi pre voĭ cu fóme 'și cu cĭumă, și cu oștĭ, și cu lăcuste; éră care om va maĭ remâné 'după aceĭa, cu mare mórte îl voĭu munci, de se va scula împărat 'peste împărat și domn peste domn, și între voĭ mare sânge se va 'arăta; atuncĭa pre toțĭ îĭ voĭ îmblândi, și mândria vóstră cea deșértă 'o voĭu lua dela voĭ, și vĕ voĭu certa cu tunet și cu fulger, pentru 'ca să cunóscețĭ. că este mâna mea spre voĭ pentru păcatele vóstre; 'că 'mĭ este pentru mila maĭceĭ mele, étă că v'am poruncit vouă pen- 'tru ca să vĕ sculațĭ, să mergețĭ duminica la biserică, de faptele 'vóstre cele rele să vĕ ferițĭ; și dacă nu vĕ vețĭ pocăi, voĭu trimite 'asupra vóstră paserile ceruluĭ cele rele, carĭ vĕ vor mânca pre voĭ 'de viĭ, și după mâncarea păserilor voĭu trimete cĭuma cea mare pre 'pămînt; și éră vĕ maĭ poruncesc sâmbăta după vecernia să vĕ fe- 'rițĭ de tot lucrul reŭ pentru cinstea maĭceĭ mele, că de nu m'ar fi 'rugat maĭca mea, de mult v'aș fi pierdut de pre pămînt; altmin- 'terea vĕ poruncesc și vouă, bătrînilor și tinerilor, să nu maĭ 'facețĭ reutățĭ, nicĭ să vorbițĭ de reŭ pre cine-va, că apoĭ eŭ 'voiŭ da vouă împărăția ceruluĭ și pace vecĭnică, și păcatele vó- 'stre iertate vor fi; și éră dic încă vouă, oh! creștinilor pravoslav- 'nicĭ, întru acéstă carte cine nu va crede, acela va fi proclet, și 'împărăția ceruluĭ nu va vedé; ci dacă vețĭ face poruncele luĭ 'Dumnedeŭ și să vĕ ispoveduițĭ cum se cuvine, pre acela îl va ierta 'Dumnedeŭ, de ar fi făcut păcate câte stele pe cer, saŭ cât nisip în 'mare, saŭ câtă frundă în codru, saŭ câtă iarbă pe pămînt; la cine

‹va fi acéstă carte și nu o va arăta, acela să fie proclet, și pocă
‹niă de păcate nu va avé; după acéia vĕ maĭ poruncesc vouă
‹jurămîntul meŭ cel vecĭnic, să faceţĭ aceste poruncĭ ale mele, pr
‹cum vĕ poruncesc, că eŭ sînt adevĕratul Dumnedeŭ, care am sc
‹acéstă carte.›

§ 22. Să ne 'ntórcem acuma la redacţiunea nouă cea maĭ
așa numita ‹Epistoliă›. N'o vom analisa aice, de vreme
o reproducem întrégă maĭ la vale, în josul textuluĭ luĭ po
Grigorie. Nu numaĭ în economia totală și 'n cele maĭ mul
amărunte ele se potrivesc fórte bine, dar încă pe a-locu
‹Epistolia› s'ar puté lua drept o simplă copiă modernisat
Cu tóte astea, divergințele nu sînt puține, și étă anume un
din cele maĭ interesante.

Popa Grigorie nu ne spune, cum se va fi numit fericit
patriarc al Ierusalimuluĭ, cu care Divinitatea credușe de c
viință a intra în corespondință epistolară, ci menționéză n
maĭ pe ‹călugărul Melintie›. Redacţiunea cea modernă, di
contra, nu scie nemic despre acesta din urmă, dar pe patria
îl numesce fórte limpede: ‹eŭ Ioanichie patriarhul sfinteĭ c
tăţĭ a Ierusalimuluĭ›, adecă întocmaĭ ca în redacţiunea gréc
din Fabricius.

Din cele-l'alte divergințe în redacţiunea cea modernă, vo
maĭ aminti un indice sigur de proveninţa eĭ curat transilvan
este blăstemul contra acelora ‹ce n'aŭ credut în Sfânta Treime›
—adecă contra așa numiţilor *unitarĭ* saŭ *anti-trinitarianĭ*, ca
formézà una din cele patru religiunĭ privilegiate ale elementul
ne-român din Ardél, pe când în România eĭ nu există și —
prin urmare — nu puteaŭ să fie anatematisaţĭ...

---

† Повѣста сфинтее доумиречи.

† Скриптȣра Домнȣлȣи нострȣ а лȣи Иіс. Хс.*)

Скриптȣра дин черю а д[омнȣ]лȣи нострȣ а лȣи Ісȣс Хс. лоу лъсатȣ. ден черю. ла Ірслмь. кȣвънтȣ. ши спȣнерѣ. кȣ фрикъ маре. ла чататѣ Ірслмȣлȣи. ла скаȣнȣл сфинть. къзоу ѡ піатръ. ден черю. микъ ера ши ꙟ ведѣре. ꙟсѫ ниме нȣ ѡ пȣта рѫдика. адонаръ-съ. патріаршіи, ши кълȣгѫріи. ши преоуции. де стѫтȣрѫ ꙟ треи ѕилѣ ши ꙟ треи нопцї. спре роугъ. рȣгаръ дȣмнъѕъȣ. ши гръи глас дин черю. де ѕисъ аша: лȣѡци пиатра. дечи ѡ лȣѡ петра патріархȣл чел марѣ. де ѡ десвѣче. ꙟтрънсъ.
1. афлѫ оу карте. кътарь. карте.

*) Acest titlu e scris tocmaĭ la pag. 126, dar tot cu mâna luĭ popa Grigorie.

Povéstĭa sfintee dumireci.

Scriptura Domnului nostru a luĭ Iis. Hs.

Scriptura di*n* cerĭu a d[omnu]lui no*st*ru a lu*i* Isu*s* Hs. Au lăsatu den cerĭu la Ir*usal*imŭ cuvântu și spuneré cu frică mare. La éatate Ir*usal*imulu*i*, la scaunu*l* sf*â*ntŭ, cădu o piatră den cerĭu; mică era și în vedére, însă nime nu o putĭa rădica. Adonară-să patriarșii și călugârii și preuți*i* de stâtură în tre*i* dilé și în *t*rei no*p*ți spre rugă. Rugară Dumnădău, și grăi gla*s* di*n* cerĭu de disă așa: luoți pi*a*tra! Deci o luo petra patriarhu*l* ce*l* maré de o desvéce. Într'ânsă aflâ u carte. Căutară ca*r*te: ca*r*té dise așa: Vedeți, fii oaminilo*r*! că ai*n*te treimeș o car*t*é la voi, ĭară voi

EPISTOLIA

Ascultațĭ, creștinĭ blagoslovițĭ, cu frică și cu cutremur. Adevĕrat să scițĭ, că a cădut o piatră din cer; mică era la vedere, dar grea la ridicare, cât nu putea să o ridice niminea; atuncĭ pré-sfințitul patriarhul sfinteĭ cetățĭ a Ierusalimuluĭ și a tótă Palestina a adunat toțĭ mitropolițiĭ și vladiciĭ, și aŭ făcut rugăciunĭ și deniĭ cu cântărĭ sfinte, treĭ dile și treĭ nopțĭ; atuncĭa veni glas din cer dicênd: luațĭ piatra cu blagoslovitele mâinile vóstre și o desfacețĭ; și dacă o des-

картѣ ѳисе аша. ведеци фїи ѡа-
миниаѡр. кѫ аните треимеш о
картѣ. ла вои. іарѫ вои нѹ ѡ
кредѹть. тремешѹ. ши а дѡа
картѣ. іарѫ нѹ ши вѫ ꙟкредѹт.
кѹвѫнтѹлѹи меѹ. треимеш. ши а
треа скрыптѹрѫ моулте лѹкрѹре.
ши сѣмнѣ лѫсаю спре вои. е вои.
но ши вѫ ꙟкредоут. ши но вь
покѫит. нече кѹвѫнтоула. ꙟџерѹ-
лоуи меѹ нацї аскѹлтатѹ. нече
ꙟцелѣсетѹ. черюл ши пѫмѫн-
тѹл се ва скимба. іарѫ кѹвѫнтѹль
меѹ но ва тречe ꙟ вѣкѹ, кѫ
дерептѹ фаптеле ѡвастре. челѣ
мѹлтелѣ. еѹ вою лѫса. ши вою
тремете ерни. грѣле. ши џерѹ-
ры. ши фѹамете. ши лѫкѹсте.
2. ши ѡмїде. ши тѹсе ра. ¦ ..... [де-
реп]тче нѹ авеци. миль, мишеии
плѫнгѹ. допѫ вои. е вои но и ми-
лѹици. пре ѳеѹ. сѫмтѹ лимбы
чала че наоу лѣџе. ачѣла ꙟкѫ
дaѹ мастенїе. е вои милостенїе

nu o credutŭ; tremeșu și a do
carté, iară nu și vă încredu
cuvântului meu; treimeș și a
treia scriptură: multe lucru-
re și sémné lăsaiu spre voi
e voi no și vă încredut ș
no vă pocăit, nece cuvântu
îngerului meu n'ați ascults-
tu, nece înțelésetu. Cerïul ș
pământul se va schimba, iară
cuvântulŭ meu no va trece în
vécu; că dereptu faptele voa-
stre celé multelé, eŭ voiu lăsa
și voiu tremete erni gréle ș
geruri și fuamete și lăcuste ș
omide și tuse rïa*)... [Derept]-
ce nu aveți milă? Mișeii plângu
dopă voi, e voi no-i miluiți.
Pre deu! sămtu limbi cïalïa ce
n'au lége, acélïa încă dau mi-
lostenie, e voi milostenie n
aveți. Pre deu! lémneloru-V

*) Aci fiind capĕtul primeĭ foĭ, ...
cea următóre începêndu-se cu o lacu...
cată a lipsi o intrégă fóiă la mijlo...

făcură, aflară într'însa aceste dumnedeescĭ cuvinte scrise și dicê...
étă că v'am dat epistoliă maĭ întîĭu, și tot nu v'ațĭ maĭ întors d...
fără-de-legile vóstre, nicĭ v'ațĭ pocăit precum v'am poruncit, nicĭ ...
ascultat cuvintele mele cele sfinte; pentru aceĭa am trimis asu...
vóstră limbĭ păgânescĭ de v'aŭ robit fără de milă, și tot nu v'ațĭ p...
căit de faptele vóstre cele rele și spurcate, și nu venițĭ la calea c...
dréptă, și cuvintele sfinteĭ scripturĭ nu le ascultațĭ; că v'am dis, ...
cerul și pămîntul va trece, dar cuvintele mele nu vor trece; ia...
cela ce a făcut bine, acel om nu va peri! Așa și acum, pentru p...
catele vóstre și pentru dioa duminecel ce nu o ținețĭ și nu o ci...
stițĭ, trimis'am asupra vóstră iernĭ grele, gerurĭ iuțĭ și geróse, ...

нꙋ лвеци. пре ꙋеꙋ лѣмнелорꙋ-вѫ
дедꙋ плод де родескꙋ. дерептꙋ.
фаптеле воастре чалѣ рале.
ꙗрѫ ле вою сека. ши дерептꙋ
грешалеле воастре чалѣ мꙋлте-
ле. рѫоуреле ши извоареле вою
сека. ши приꙟ фѫрѫделѣџа воа-
стрѫ. чаа мꙋлта. ꙟцелѣџеци.
немѫндрилорꙋ кѫ но семтеце
3. ꙟцеле|пци. дедо-вь лѣџе нече ѡ
ꙃись дѣле мѣле нꙋ фѣчетꙋ ши
но ле цинꙟротꙋ. ши нꙋ ле аскꙋл-
тат. нꙋ щици неꙟцелепцилорꙋ.
кѫ ꙟ вѣрерѣ маре аинте фечꙋ
ѡмоу ꙟтѫе Ꙗдамꙋ. де-л фечю
ꙟ кипоул мїеꙋ. нꙋ щици неꙟ-
целепцилорꙋ. кѫ сфнта дꙋмеꙟ-
рекь мѣрсе архаггль Гаврилꙋ ꙟ
четатѣ Назатолꙋи де спꙋсе чеии
фѣте прѣкꙋрате кѫ ва наще хс.
сфнта домерекь мѫ котеꙃаю,
ла апа Ιѡрданолꙋи. кꙋ сфнтꙋл
Ιѡань. ши мирꙋ сфнтꙋ. вѫ дедю
воаѡ лѣџе. е вои скриптꙋра но

dedu plo*d* de rodescu; dere*p*tu
faptele voastre cіalé rіalele
Іară le voіu seca. Şi dere*p*tu
greşalele voastre cіalé multele,
răurele şi izvoarele voіu se-
ca, şi priîn fărădelégіa voa-
stră éaіa multa! Inţelégeţi,
nemândriloru, că no semteţe
înţelepţi! Dedo-vă lége; ne-
ce o ḑisă d'éle méle nu fécetu
şi no le ţiînrotu şi nu le a-
scu*l*ta*t*. Nu ştiţi, neînţelepţi-
loru, că în vereré mare ainte
feću omu întăe Adamu, de'l fe-
cіu în chipu*l* mieu? Nu ştiţi,
neînţelepţiloru, că sf*â*nta du-
meînrecă mérse arhagg*e*lŭ Ga-
vrilu în cetaté Naza[re]tolui de
spuse ceii féte pré-curate că
va naşte Hs.? Sf*â*nta domere-
că mă boteḑaіu la apa Iorda-
nolui cu sf*â*ntu*l* Ioanŭ, şi mi-
ru sf*â*ntu vă dedіu voao lége;
e voi scriptura no ţiînreţi şi nu

---

rînturi mari, şi trăsnete, şi plóe gróznică şi fără măsură, cât aŭ
eşit apele din matca lor afară, şi fómete, şi mórte în dobitócele vó-
tre, şi cutremur mare pre pămînt, şi multe semne v'am arătat ca
să cunósceţi că este mânia mea asupra vóstră, pentru reutăţile
vóstre şi pentru a mea sfîntă duminică, care voi nu o cinstiţi cu
curăţiă şi cu paza bisericeĭ, ci vě indémnă diavolul de vě aflaţi la
rele locuri, o! reilor şi împrilestiţilor şi pingăriţilor ce sînteţi voi!
dar nu cunósceţi, că v'am dat pâine multă, şi vin, şi miere, întru sa-
țiul vostru? iară voi nu vě lăsaţi de faptele vóstre cele rele şi spur-
cate! Pentru acela vrut'am să pierd pe toţi ómenii de pe faţa pă-
mîntului, ci m'am întors pentru ruga maiceĭ mele, care pururea stă

«va fi acéstă carte și nu o va arăta, acela să fie proclet, și p
«niă de păcate nu va avé; după aceïa vě maï poruncesc voui
«jurămîntul meŭ cel vecĭnic, să faceţĭ aceste poruncĭ ale mele,
«cum vě poruncesc, că eŭ sînt adevěratul Dumneḑeŭ, care am
«acéstă carte.»

§ 22. Să ne 'ntórcem acuma la redacţiunea nouă cea n
așa numita «Epistoliă». N'o vom analisa aice, de vreme
o reproducem întrégă maï la vale, în josul textuluĭ luĭ
Grigorie. Nu numaĭ în economia totală și 'n cele maĭ n
amărunte ele se potrivesc fórte bine, dar încă pe a-l
«Epistolia» s'ar puté lua drept o simplă copiă moderni
Cu tóte astea, diverginţele nu sînt puţine, și étă anume
din cele maĭ interesante.

Popa Grigorie nu ne spune, cum se va fi numit feri
patriarc al Ierusalimuluĭ, cu care Divinitatea creḑuse de
viinţă a intra în corespondinţă epistolară, ci menţionéză
maĭ pe «călugărul Melintie». Redacţiunea cea modernă,
contra, nu scie nemic despre acesta din urmă, dar pe patı
îl numesce fórte limpede: «eŭ Ioanichie patriarhul sfinteĭ
tăţĭ a Ierusalimuluĭ», adecă întocmaĭ ca în redacţiunea g
din Fabricius.

Din cele-l'alte diverginţe în redacţiunea cea modernă,
maĭ aminti un indice sigur de proveninţa eĭ curat transilv
este blăstemul contra acelora «ce n'aŭ creḑut în Sfânta Trei
—adecă contra așa numiţilor *unitarĭ* saŭ *anti-trinitarianĭ*,
forméză una din cele patru religiunĭ privilegiate ale elemen
ne-român din Ardél, pe când în România eĭ nu există și
prin urmare — nu puteaŭ să fie anatematisaţĭ...

† Повѣста сфинтее доумиречи.

† Скриптȣра Доминȣлȣи нострȣ а лȣи Иіс. Хс.*)

Скриптȣра дин черю а д[ом-нȣ]лȣи нострȣ а лȣи Ісȣс Хс. лоу лъсатȣ. ден черю. ла ірслмь. кȣвѫнтȣ. ши спȣнерѣ. кȣ фрикъ маре. ла чататѣ ірсалмȣлȣи. ла скаȣнȣл сфинть. кѫзоу ѡ піатръ. ден черю. микъ ера ши ꙟ ве-дѣре. ꙟсѫ ниме нȣ ѡ пȣта рѫдика. адонаръ-съ. патріаршіи. ши кълȣгѫріи. ши преоуцїи. де стѫтȣрѫ ꙟ трей ꙁилѣ ши ꙟ трей нопцї. спре роугъ. рȣгаръ дȣм-нѫꙁѫȣ. ши грѫи глас дин черю. де ꙁисъ аша: лȣѡци пиатра. дечи ѡ лȣѡ петра патріархȣл чел марѣ. де ѡ десвѣче. ꙟтрѫнсъ. афлѫ оу карте. кѫȣтарѫ. карте.

*) Acest titlu e scris tocmaĭ la pag. 126, dar tot cu mâna luĭ popa Grigorie.

Povéstïa sfintee dumireci

Scriptura Domnului nostru a luĭ Iis. Hs.

Scriptura di*n* cerïu a d[om-nu]lui nos*tr*u a lu*i* Isu*s* Hs. Au lăsatu den cerïu la Ir*usal*imŭ cuvântu și spuneré cu frică mare. La éataté Ir*usal*imulu*i*, la scaunu*l* sf*â*ntŭ, căḑu o pia-tră den cerïu; mică era și în vedére, însă nime nu o putïa rădica. Adonară-să patriarșii și călugării și preuţi*i* de stă-tură în tre*i* ḑilé și în *t*rei no*p*ţi spre rugă. Rugară Dumnăḑău, și grăi glas di*n* cerïu de ḑisă așa: luoţi pi*a*tra! Deci o luo petra patriarhu*l* ce*l* maré de o desvéce. Într'ânsă află u carte. Căutară ca*r*te: ca*r*té ḑise așa: Vedeţi, fii oaminilo*r*! că ai*n*te treimeș o cart*é* la voi, iară voi

EPISTOLIA

Ascultaţi, creștini blagosloviţĭ, cu frică și cu cutremur. Adevěrat sciţĭ, că a căḑut o piatră din cer; mică era la vedere, dar grea ridicare, cât nu putea să o ridice niminea; atuncĭ pré-sfinţitul triarhul sfinteĭ cetăţĭ a Ierusalimuluĭ și a tótă Palestina a adunat ţĭ mitropoliţiĭ și vlădiciĭ, și aŭ făcut rugăciunĭ și deniĭ cu cântărĭ nte, treĭ ḑile și treĭ nopţĭ; atuncia veni glas din cer ḑicênd: luaţĭ atra cu blagoslovitele mâinile vóstre și o desfaceţĭ; și dacă o des-

4. цинꙟрецн. ши ноу аскоатаци.
н8 щици къ сфнта домерекь.
кою џюдека вїин, ши морцїи. н8
щици къ веꙟрерѣ маре. к8
мъ рьстигнїю приꙟтр8 вои. к8
соулица мъ ꙟпоунсерь ꙟ кwасте.
к8 трестїе мѫ оучидѣ пре кап8.
е ꙟ мѫроу ши ꙟ пичюаре. еи
ми бѫт8рь гьвоазѕде. е к8 оцьт
ши к8 фїаре мъ адъпарь. дерепт8
съ лас8 воаw лѣџе, ши мѫ саю
ꙟ тикаль. дерептче н8 алѣџеци,
сфнта домерекь. ши съ алѣџеци
сфнта веꙟрери. че л8краци сфн-
та домерекь. пре ѳе8 амь лъ-
5. сат8 вwаw, шасе ѳи|ле де л8-
кр8. ıарь сфнта домерекь съ но
л8кре. че съ съ чае де пъкате
кѫте а8 фапт8. ꙟр ачале шасе
ѳиле. ıаръ чела че ва л8кра сфнта
домерекь. ачел8ıа се досаще
фок8л де вѣкь. оуиде вор8
скѫршка к8 денцїе. ши ꙟ вїер-
мїи, чеа неадормицїи. е чела че

ascoltați. Nu știți, că sfânta domerecă voiu giudeca viii și morții? Nu știți, că veînreré mare cu mă răstigniĭu priintru voi? cu sulița mă înpunseră în coaste, cu trestie mă ucidé pre capu, e în mâru și în piciuare ei mi bătură găvoazde, e cu oțăt și cu fiiare mă adăpară, dereptu să lasu voao lége și mă saĭu în ticală (?). Dereptce nu alégeți sfânta domerecă și să alégeți sfânta veînreri, ce lucrați sfânta domerecă? Pre ḑeu, amŭ lăsatu voao șase ḑile de lucru, ĭară sfânta domerecă să no lucre, ce să să cĭae de păcate câte au faptu înr acĭale șase ḑile; ĭară cela ce va lucra sfânta domerecă, aceluĭa se dosiaște focul de vécŭ, unde voru scârșca cu denție, și în viermii ceia neadormiții; e cela ce va ținré și va cesti și va posti cu

---

și se rógă pentru lume și pentru săracĭ și pentru mișeĭ și văduvele cele sărace, ce strigă pre urma vóstră să le miluițĭ, ca să vĕ miluesc și eŭ pre voĭ și să iert păcatele vóstre. Și iară că vĕ ḑic, că de nu vĕ vețĭ pocăi, lua-voĭu róda de pre pămînt, pentru păcatele vóstre și pentru ḑioa duminiceĭ; că pămîntul nu va rodi, și pomiĭ voștri se vor usca; și vielor voiŭ da rod mult, apoĭ le voĭu usca; apoĭ voĭu lua apele de pe fața pămîntuluĭ; după aceĭa să sciţĭ că în munca iaduluĭ vĕ vețĭ munci în vecĭ, că v'ațĭ făcut reĭ, mozavirĭ, mincinoșĭ, și nu vĕ iubițĭ unul cu altul, ci vecin pre vecin purtațĭ pizmă, și ascultațĭ pe la ferestrele altora, și de rĕul altuĭa vĕ pare bine, iar nu-ĭ câștigațĭ și să-ĭ miluițĭ, să facețĭ milostenia săracilor, și

ва цꙟрѣ ши ва чести. ши ва пости. кȣ кȣрѫціе. ачелȣа се ва да дȣлчаца раюлȣи. ши вою шедѣ ꙟ скаоуноул славеей меле. ши вою блѫстѫма кȣ мѫра мѣ чаа ꙟралта. ши кȣ скаȣноул міеȣ. чела сфнтȣл. че вои но
6. вецй цирѣ. ши но вецй чиꙟсти сфнта домерекь, ши сфинціи міеи чеа маріи. е еоу вою лѫса дерептȣ некрединца воастрѫ фіери юци. ши сѫрпи кȣ кѫте доаѡ капете. ши гориле лѡр де фокȣ вор фи. де ворȣ сȣџе трȣпореле воастре. ши сѫ фіе блѫстематȣ. ѡмоул чела че нȣ-ш ва лѫса лȣкрȣл сѫȣ симбѫтѫ де ꙟр ал ноаѡле час. пѫꙟрѫ лȣри демеꙟреца. де сѫ маргѫ ла бесѣрекь. кȣ тоатѫ фомѣѫ. сѣра ши демеꙟраца. де сѫ маргѫ ла бесѣрекь. кȣ тоатѫ фомѣѫ сѣра ши демеꙟраца (sic). ши ла летȣргіе. де сѫ се роаџе. кȣ фрикь

curăție, acelula se va da dulćața raĭului. Și voĭu ședé în scaunu*l* slavcei mele și voĭu blăstâma cu mâra mé cĭaĭa înra*l*ta și cu scaunu*l* mieu cela sf*ă*ntu*l*. Ce voi no veți țiré și no veți ciĭnsti sf*ă*nta domerec*ă* și sf*i*nții miei cela marii, e eu voĭu lăsa dere*p*tu necredi*n*ța voastră fieri înți și sărpi cu căte doao capete; și gorile lo*r* de focu vor fi, de voru suge truporele voastre. Și să fie blăstematu omu*l* cela ce nu-ș va lăsa lucru*l* său simbâtă de înr a*l* noaole ćas păînră luri demeînreța de să mĭargâ la bes*é*rec*ă* cu toată foméâ séra și demeinrĭața, de să mĭargâ la beséréc*ă* cu toată foméâ séra și demeînrĭața, și la leturghie, de să se roage cu frică ceînre-și cu greșa-

---

biserica nu o păziți, și sînteți reĭ și păgânĭ, că înșelațĭ unul pe altul; că eŭ v'am dat lege sfântă, ĭară voĭ, reilor, nu o păzițĭ și nu ascultațĭ poruncile mele cele sfinte; și nu cunósceți, reilor și împrilestiților, că în sfînta duminică mĕ odihniĭ de tóte lucrurile mele; și duminica a trimis Tatăl pre arhanghelul Gavril de a dat veste bună pré-curateĭ maĭceĭ mele pentru nascerea mea; și duminica m'am sculat să judec tótă lumea, pre ceĭ viĭ și pre ceĭ morțĭ, și voĭu da fiecăruia după faptele sale; iar cine va fi făcut bine și va fi făcut poruncile mele, pe aceĭ om îl voĭu pune d'a-drépta mea întru împărăția mea, și'l voĭu trimite în raĭu de va moșteni acolo în vecĭ; iară

вь пречапеци. оунде но вою лъса еоу родѡ. пре пъмънть. вои но веци авѣ че сечера. ши веци мори тоци де фоаме. сека-вою, риоуреле ши вою сека марѣ кꙋ тоать апа. де ѡ вою ꙟтоарче кътръ черю. но веци ши. де спре пъмѫнть ꙟкътроѡ веци скъпа де фаца ма. мишеилорꙋ, слабилорꙋ. моулцеско-сь фаптеле воастре. де но ле почю ръбда. че но чинстици сфинта домерекь. ши праздничеле мѣле. ши
11, посториле сь ле цирeци кꙋ | мастеніе. ши кꙋ лакръми. ши кꙋ фрикъ. ши кꙋ роугъчюре. мишеии милꙋици. фламѫнзіи сътораці-и. ши сетошіи адъпаці-и. ши лъѫцезіи къоутаци. ши кълъторіи фъгъдꙋици. ла каселе воастре. де-и ръпъоусаци. фачеци пьметь лꙋи домнезеꙋ. ши сфинцилорꙋ. кꙋ драгосте ши кꙋ ибосте. ши кꙋ веселіе. дꙋпъ ачѣ дерептꙋ морци-вь.

mântŭ, voi no veţi avé ce se-
cera şi veţi mori toţi de foame,
seca-voĭu riurele şi voĭu sec[a]
maré cu toată apa, de o voĭu
întoarce către cerĭu; no vet[i]
şti de spre pământŭ, încătro[u]
veţi scăpa de faţa mĭa. Mi-
şeiloru, slabiloru! mulţesco-să
faptele voastre de no le poĭu
răbda. Ce no cinstiţi sfănta
domerecă şi prazdnicele méle,
şi postorele să le ţireţi cu
milostenie şi cu lacrâmi, şi
cu frică, şi cu rugăcĭure?
Mişeii, miluiţi; flămânḑii, să-
toraţi-i; şi setoşii, adăpaţi-i;
şi lăĭugeḑii, căutaţi; şi călă-
torii, făgăduiţi la casele voa-
stre de-i răpăusaţi; faceţi pa-
metŭ lui Domneḑeu şi sfinţi-
loru cu dragoste şi cu iboste
şi cu veselie. După acé, de-
reptu morţi-vă şi dereptu pă-
rinţi-vă, curăţi la beséreсă,
luoaţi a-mente sfănta scriptoră.

Şi vai de de o[…]
prescurĭa la b[…]
sau-i inpota[…]
du-te de te […]
vă lăsaţi gr[…]
altu, atonce […]
beséreсă şi a[…]
de de preut[…]
dostoinicŭ, […]
cum no […]
lasă fo[…]
sluje[…]
cu

maĭ putem răbda muncele, pedepsele ce ne-a trimis Dumneḑeŭ pentru păcatele nóstre! Iar eŭ îmĭ voĭu întórce faţa de cătră voĭ, ca să nu vĕ auḑ, şi vĕ voĭu părăsi în vecĭ, că v'aţĭ făcut rĕĭ, mozavirĭ, mincinoşĭ, nicĭ nu vĕ iubiţĭ unul cu altul, şi sînteţĭ curvarĭ, sodomlenĭ, de luaţĭ banĭ cu camătă şi opriţĭ ostenéla săracilor şi nu-ĭ iubiţĭ. Legea o aţĭ lăsat, biserica nu o păḑiţĭ cu rugăciunĭ, cu liturghiĭ, carile vĕ sînt de spălarea păcatelor vóstre. Oh, dar cum nu vĕ este frică că se va deschide pămîntul şi vĕ va înghiţi? Apoĭ ce respuns vreţĭ să daţĭ în ḑiua judecăţiĭ? Decĭ pocăiţi-vĕ şi vĕ întórceţĭ dela fără-de-legile vóstre; nu fiţĭ mîndri, făţarnicĭ, ci fiţĭ sme-

ши дерептȣ пърници-вь. коуръ-
ци ла бесѣрекь. лȣwаци а мен-
те сфинта скрипторь. ши ваи де
де wмоуа чела че доче прескȣра
12. ла бесѣрекь. кȣ оуритȣ | сaȣ и
ѫпотат кȣ алтȣл. аинте дȣ-те
де те ıартъ кȣ ѫсȣл. ши вь лъ-
саци грѣшалеле. оуроуа ал-алтȣ.
атонче дȣ прескорѣ ла бесѣрекь.
ши алъможна. ши ваи де де
преоутолȣ чела че но-и достои-
никь. ши кънтъ летȣргїе. коум
но се покъаще. че съ лась фо-
кȣлȣи де вѣкȣ. пре ѕеȣ слȣжескȣ
ко елȣ ѫџерїи ѫкъ кȣ фрикь.
ши ваи де де wмоуа чела че дъ
аоурȣ. ши арџинтȣ ѫ мить. ши
ваи де де wмоуа чела немило-
13. стивȣл, ши ваи де | де късъто-
рюл. чела че но-ш ва дещепта
фомѣа дин касъ сфинта доме-
рекь де ноапте. съ маргь ла
бесѣрекь. ши ваи де де чела че
но-ш ва лъса грешалеле сале.
ши но съ ва покъи. ши ваи де

Şi vai de de omu*l* cela ce doce prescurĭa la besérec*ă* cu uritu, sau-i înpota*t* cu altu*l*. Ainte du-te de te ĭartă cu însu*l*, şi vă lăsaţi gréşalele uru*l* al-altu, atonce du prescoré la besérecă şi alămojna. Şi vai de de preutolu cela ce no-i dostoinicŭ, şi căntă leturghie; cu*m* no se pocălaşte, ce să lasă focului de vécu? Pre ḑeu, slujescu co elu îngerii încă cu frică! Şi vai de de omu*l* cela ce dă auru şi argintu în mită; şi vai de de omu*l* cela nem*i*lostivu*l*; şi vai de de căsătorĭu*l* cela ce no-ş va deştepta foméĭa diin casă sf*ă*nta domerecă de noapte să mĭargă la besérec*ă*; şi vai de de cela ce no-ş va lăsa greşalele sale şi no să va pocăi; şi vai de de omu*l* cela ce no-ş va da răpausu sf*ă*nta domerecă: au are détorĭu, sau sluj-

---

1. Oh, vaĭ de ceia ce sudue pe preuţiĭ şi călugăriĭ şi pe ceia ce [...]esc bisericeĭ, că nu suducsc pe dînşiĭ, ci tocmaĭ pe Dumneḑeŭ, [...] că ḑice că cel ce sudue pe sluga împăratuluĭ, aŭ nu pe [...]ăratul sudue atuncĭ! Oh, vaĭ de ceia ce n'aŭ creḑut în sfânta [...]e! Oh, vaĭ de naşul ce va face păcat cu fina şi finul ce va face [...] cu naşă-sa! Vaĭ de cumnatul, ce face păcat cu cumnată-sa! [...] de aceia ce apucă din viile şi moşiile altora, ca să se îmbogă-[...]! Vaĭ de ceia ce vorbesc în biserică şi nu ascultă sfînta slujbă! [...] de preutul ce slujesce bét saŭ învrăjbit cu alt cine-va! Oh, vaĭ [...] ceĭ ce cuminică cu sfintele taĭne, cum nu i se aprinde gura, că

де wмоул чела че но-ш ва да
рѫпаоусꙋ. сфнта домерекь. а8
аре дѣторю. са8 сл8жникь. де
но-л ва лѫса сѫ рѫ[па]оусе. че
л8 невоаще сѫ л8кре. са8 сѫ-и
плѫтѣскь, дѣторюл сфнта до-
мерекь. ши ваи де де чела ом
че но-ш ва лѫса добиток8л. сѫ
14. рѫпаоусе | сфнта домерекь. ши
сѫ мѣргѫ. wмоул ла бесѣрекь,
коу тоать фомѣа. сѫ се рwџе
к8 фрикь. ши к8 грижe. ши вли
де де wмоул чела че реде ѫ
бесѣрекь. w ваи де де wмоул
чела че ва спарџе ачесть ко-
вьнт8 де но-л ва прїимн ла
сеѫре. сѫ фїе блѫстемат8 ла
ѕоуwа де џюдецѫ к8 дедевь[рь]:
—Ѧшл-ми аџюте манка ма чеѫ
прѣк8рата. ши серафїмїи мїеи
чеа к8 кѫте шасе арепи де фок8.
ши херовїимїи мїеи. чеа к8 ве-
15. дѣре м8лть. ши сфнтоул мїе8 |
Iwн. кѫ ачасть карте е скрись
де татьл мїе8. чела невьѕоутоул

nică, de no-l va lăsa să
pause, ce lu nevoĭaşte să
cre, sau să-i plătéscă d
rĭul, sfănta domerecă. Şi
de de cela om ce no-ş va l
dobitocul să răpause sfă
domerecă. Şi să mérgă o
la beséreca cu tótă fon
să se roge cu frică şi cu gr
Şi vai de de omul cela
rede în beséreca. O, vai
de omul cela ce va spa
acestŭ covăntu de no-l va
imi la seĭnre! Să fie blă
matu la ḑuoa de gĭudeţu
dedevărŭ! Aşa-mi agĭute
ca mĭa ceă pré-curata,
serafimii miei ceĭa cu
şase arepi de focu, şi h
viimii miei ceĭa cu ve
multă, şi sfăntul mieu Ion!
acéstă carte e scrisă de
tăl mieu cela nevăḑutul
cerĭu. Şi iară omul

nu este singur, ci cu sfinţĭ îngerĭ împreună! Vaĭ de călugăru face curviă pe faţa pămîntuluĭ! Şi să sciţĭ că acéstă epistoliă nu făcută din fire pămîntéscă, ci este din cer, şi o am trămis pe la creştinilor, ca să vě părăsiţĭ de păcatele vóstre şi să faceţĭ voia Dumneḑeŭ, ca să fiţĭ fiĭ lumineĭ. Iar vaĭ de preotul, saŭ călugă saŭ dascălul, saŭ diaconul care nu o va citi înaintea ómenilor, ş o scrie să o aĭbă tot omul în casa sa, şi să o trimiţă şi pre u nu va fi, că de mare folos este în casa omuluĭ; iară vaĭ de cel o va scri, şi va lipsi vre-un cuvînt dintr'însa; iară ferice de ce o va cumpăra acéstă sfîntă epistoliă şi o va da de pomană, ac

деꙟ черю. ши іарѫ ѡмоул чела
че сѫ ва афла де ва ꙃиче. кѫ
нѹ е де домнеꙃеѹ фаптѣ. че
ва ꙃиче. кѫ-и де мѫꙟрѫ де ѡм
де спре пѫмѫнтѣ. ачела сѫ фїе
блѫстематѹ ла ꙃоуѡа де џю-
деџѹ. ши сѫ се спаргѫ ка со-
домѹлѣ. ши ка гомороул. ши
сѫ фїе датѹ софлетѹл лѹи ꙟ
мѫꙟрѹле дракѹлѹи. де лѹ ворѹ
доуче ꙟ фокѹл. чела нестинсѹл.
ꙟ готовїрѣ драколѹи. ши ꙟџе-
16. рилорѹ лѹи. ши чела че но
ва асколта. ачестѣ кѹвѫнтѹ. кѹ
фрикѣ ши кѹ ꙟдрѫꙁнире. ши
кѹ гриже маи бире, сѫ но фїе
нѫскѹт ачела ѡмѣ :—ши частѣ
карте сѫ ѡ четѣскѣ. сѫва преѹтѣ.
сѫва дїакѣ. ꙟтре ѡамеꙟри. ши
сѫ ꙟвѣце. ши сѫ ѡ тремѣцѣ.
дела оуꙟрьи ал-алци. ши пре
ла четѣци. ши пре ла домни.
фѫрѣ фрикѣ. ши фѫрѣ грижe.
ши сѫ ѡ тремацѣ. ꙟ тоатѣ
лѹма. роутесѹвѡ ачеа че ворѹ

ce să va afla de va ḑice că
nu e de Do*m*neḑeu faptă, ce
va ḑice că-i de mâinră de o*m*
de spre *pă*mântŭ, acela să fie
blâstematu la ḑuoa de gĭudeţu,
şi să se spargâ ca Sodomulŭ
şi ca Gomoru*l*, şi să fie datu
sofletu*l* lui în măînrule dra-
cului de-lu voru duce în focu*l*
cela nestinsu*l*, în gotoviré dra-
colui şi îngeriloru lui. Şi cela
ce no va asco*l*ta acestŭ cu-
vântu cu frică şi cu îndrăz-
nire şi cu grije, mai bire să
no fie nâscu*t* acela omŭ. Şi
ćastă carte să o cetéscă, săva
preutŭ, săva diacŭ, între oa-
meînri, şi să învéţe, şi să o
treméţă dela uînrĭi al-alţi, şi
pre la cetăţi, şi pre la do*m*ni,
fără frică şi fără grije; şi să
o treméţă în toată lumĭa. Rute
su vo (?) acеĭa ce voru asculta
şi voru priimi cĭastă carte de
o voru învăţa, eu le voĭu da

---

menĭ li se vor ierta păcatele şi vor moşteni împărăţia ceruluĭ, de
a face poruncile luĭ Dumneḑeŭ, cu Avram şi cu Isac şi cu Iacov;
ară ferice de acela, cine o va asculta cu tótă inima; şi ferice de
acel ce fac bine la săracĭ şi la călătorĭ, şi 'ĭ vor aduce în casele lor,
aceia vor fi miluiţĭ întru împărăţia ceruluĭ; iară vaĭ de părinţiĭ aceia
carĭ nu 'şĭ daŭ copiiĭ să înveţe carte şi să păḑéscă biserica, că vor
să dea séma pentru dînşiĭ înaintea judeţuluĭ celuĭ drept, căcĭ aŭ murit
ca dobitócele. Pentru acésta alergaţĭ la duhovniciĭ voştri de vě măr-
turisiţĭ păcatele vóstre, ca să vě încredinţaţĭ a vě çuminica cu pré

лскȣлтл. ши ворȣ прїими. часть
кърте. де ѡ ворȣ ꙟвъцл. воу
17. ле вою дл долчѣцл. рлюлȣи.
ꙟ вечїе де вѣкь:- Къ лчасть
карте ѡ-оу тремесȣ. патрирар-
хѡл. дела ірслмь. пре ȣн къ-
лȣгърȣ. че лȣ кемл Мелинтїе.
скрыптȣрь сфнть. л домнолȣи
нострȣ. л лȣи іс. хс. ѡаре кър-
толарю ва фи. ѡаре вл фи влдко.
ѡаре вл фи преѹтȣ, ѡаре дїакь.
чела че нȣ ва повѣсти. ши но
вл споꙟре тоутиндире. ачела съ
фїе блъстьмать. де домноул
нострȣ диꙟ черю. ши де т. иї.
18. де ѡци де ꙟтрȣ Некею. | іаръ
чела че ва споꙟре. ши чела че
вл крѣде де ва прїими ла сиꙟре.
бȣꙟрътате ва фи дела татьлȣ
ши дела фїюль іс. хс. ꙟтрȣ
вечїе де вѣкь кȣ дедевърь:—
пыс. мсца мр. ӑї. днь въ днь.
Бaтрь Жикмѡн кралю. егда оу-
біеть. Михаю вод. ѡ Миръслвȣ.

dol*c*éța raĭuluĭ in vecie de véc
Că acéstă carte o-u tremes
patriĭarhol dela Ierusalimŭ pre
un călugăru ce-lu chema Me-
lintie, scriptură sfântă a dom-
nuluĭ nostru a luĭ Is. Hs. Oare
cărtolarĭu va fi, oare va fi
vladico, oare va fi preutu, oare
diacŭ, cela ce nu va povéstu
și no va spoĭnre tutindire,
acela să fie blăstămatŭ de
domnul nostru diĭn cerĭu și
de 318 de oțți (părinţĭ) de
întru Nechelu; ĭară cela ce
va spoĭnre și cela ce va créde
de va priimi la siĭnre, bu-
inrătate va fi dela tatălu și
dela fiĭulŭ Is. Hs. întru vecie
de vécŭ cu dedevărŭ. (Scris
în luna luĭ martiŭ a 19 ḑi,
în ḑilele regeluĭ Bator Sigis-
mund, când fu bătut Mihaĭu-
vodă la Mirislăŭ, anul dela
Adam 7108, dela nascerea luĭ

---

curatele taĭne ale luĭ Isus Hristos, carele vĕ este de folosul sufletelor vóstre, și cu dragoste să luațĭ sfânta anafură.

Pentru acésta eŭ, Ioanichie, patriarhul sfinteĭ cetățĭ a Ierusalimuluĭ, cu ajutorul Tatăluĭ și cu al Fiuluĭ și cu al sfîntuluĭ Duh, Troițeĭ ceĭ de o ființă și nedespărțită, m'am învrednicit de am deslegat aceste dumneḑeescĭ cuvinte, carĭ aŭ fost întru acéstă. Mĕ rog luĭ Dumneḑeŭ, creștinĭ blagoslovițĭ, ca să vĕ deschiḑă ochiĭ sufletelor vóstre, ca să o puteţĭ cumpăra acéstă epistoliă; iar de nu vi se va întîmpla a o cumpăra, să vindețĭ ce-va din casele vóstre, și să o cumpărațĭ, că de

влѣт. ѡт Ядам ,з. ри. ѡт рож-ство хсво. ,а. х. помени ги дше раб бжїе приѕвитерь ірен Григорїе въ ѡставленїе грѣхѡм 9. въ црство нбсное.	Crist 1600. Pomenesce, Dómne, sufletul robuluĭ luĭ D-ḑeŭ, presbiter iereŭ Grigorie, spre ĭertarea păcatelor în împărăţia ceruluĭ!)

ţină plată este, iar de mare folos va fi aceluĭ om în casa sa, şi 'ĭ dărui Dumneḑeŭ împărăţia sa, a căruia este stăpînirea şi puterea, Tatăluĭ şi a Fiiuluĭ şi a sfîntuluĭ Duh, în vecĭ nesfîrşiţĭ, amin.

NOTANDA

1. finalul *u* intreg : лъсатȣ (1,5), кȣвьнтȣ (17) ковьнтȣ (1 кȣвънтȣ (1), тремешȣ (2), аскȣлтатȣ (2), ꙟцелѣсетȣ (2), д рептȣ (2,5,7,12), плънгȣ (3), сънтȣ (3), родескȣ (3), немѫ дрилорȣ (3), неꙟцелепцилорȣ (4, de 2 orĭ), фѣчетȣ (4), фечȣ фечю (4), циꙟротȣ (4), омоу (4), Ꙗдамȣ (4), Гаврилȣ (4 мирȣ сфънтȣ (4), капȣ (5), мѫроу (5), ласȣ (5), блъстема (7,15), блѫстематȣ (16), фаптȣ (6), ворȣ (6,7,9,16,17), фо (7,15), циꙟрȣрѣтȣ (8), морцилорȣ (9), пъмънтȣ тотȣ (9), ꙟт ꙟрѣрекȣ (10), лоуȣȣ (10), пъгȣбиторылорȣ (10), кȣрварило (10), клеветничилорȣ (10), мишеилорȣ (11), слабилорȣ (11 лѣнешилорȣ (11), ꙟпȣцїцилорȣ (11), сфинцилорȣ (12), оурн (12), преоутолȣ (13), презтȣ (18), вѣкȣ (13), слȣжескȣ (13 ѱюдецȣ (15,16), елȣ (13), лȣ (14,16,18), лоурȣ (13), арѱин (13), ръплоусȣ (14), датȣ (16), ꙟѱерилорȣ (16), тр месȣ (18), кълȣгърȣ (18), татьлȣ (19), dar şi cu *u* jumăt ţit : блъстьмать (18), кȣвънтȣль (2) etc., afară de casuri unde vocala finală e dubiósă, consóna din urmă fiind scri d'asupra rîndului.

2. ꙟ întrebuinţat ca *nasală vocală* în interiorul cuvîntulu вешмѫꙟтȣл (8), плъꙟѱе (9). плъꙟѱериле (10). ѱюꙟгѣ (10 чиꙟсти (7, dar 6 : чести), чиꙟстици (10. dar 11 : чинстици флъмъꙟȣїи (12), лъꙟѱеȣїи (12):

дєѧ (16), диѧ (14,18), адєѧ [вои] (10), дєѧтрѹ (18), приѧтрѹ (5), прєѧчє (10), dar şi дин (1,10) şi дєн (1); pentru grupul ѧр, vedĭ maĭ jos No. 13.

3. -єн- = actualul *-in-*: мєнтє (12), дєнціє (6), вєрєрѣ (4) =*venere*, доменекь (4,5,6,7 etc.)=*domenecă*, дємєѧрѣца (7)= *demenéța*, чєѧрє (8) = *cene*, сєѧрє (5, dar 19 : синѧрє) = *sene*, dar şi -ѫн = actualul *-in-* : мѹрмѫнтєлє (9).

4. confusiunea între *o* şi *u* :

допъ (3), горилє (7), трѹпорєлє (7), атончє (9,13), кънДо (11), вєци мори (11), Іѡрданолѹи (4), моуацєско-сь (11), посторєлє (11), съторації (12), скрипторь (12), дочє (12), ѧпотат (13), прєоутолѹ (13), ко (13), ковьнтѹ (15), Назарєтолѹи (4), прєскорѣ (13, dar 12 : прєскѹрѫ), софлєтѹл (16), циѧротѹ (4), драколѹи (16, dar tot acolo : дракѹлѹи), асколтаци (5), асколта (17, dar tot acolo ; аскѹлта), долчѣца (17), адонаръ (1), патриіархѡл (18), домнолѹи (18), домерєкь (4,5 etc., dar şi дѹмєѧрєкь, cf. maĭ jos No. 13), спорѧрє (18,19, dar 1 : спѹнєрѣ), домнєвєѹ (12, 16, dar 1: дѹмнъзъѹ), кърторарю (18), дєдо-вь (4), но (2 etc., dar fórte des şi нѹ, câte-o dată unul lîngă altul, de ex. 18: нѹ ва повѣсти ши но ва..);

u pentru *o* : оу картє (2, dar tot acolo : ѡ кѫртѣ), мѹрмѫнтєлє (9);

ua pentru *oa* : фѹамєтє (2, dar 11 : фоамє);

iu pentru *io* după ч : пичюрє (5).

5. ѣ pentru finalul є : ѹнлѣ (1), [чєл] марѣ (1), [ѡ] картѣ (2), [а доѡа] картѣ (2), сѣмнѣ (2), чєлѣ (2), мѹлтєлѣ (2);

ѣ pentru medialul є : ва повѣсти (18), грѣшалєлє (13);

є pentru ѣ saŭ ꙗ : пєтра (1, dar tot acolo : пиатра);

є pentru finalul *i* : дєнціє (6), сємтєцє (3);

і pentru finalul *e*: тѹтиндири (10, dar 13 : тѹтиндирє);

є pentru finalul ю : [ѡмоу] ѧткє (4);

є în silaba accentată, urmată de o silabă cu finalul *-e* : мєлє (6, dar maĭ ades мѣлє), трєчє (2), чєлѣ (2, dar pe aĭurĭ чала, чѣла, чалѣ), трємєтє (2, dar 9 : трємѣтє);

ci pentru *e* : треіmеш (2 de 2 orĭ, şi tot acolo : тремеш

6. confusiunea între *e*, *é*, *a* după ч : дѕлчеца (8), дѕлча (6), долчѣца (17), часть şi часть (17), ачасть (18), чла (3 чатать (1, dar 4 : четать) etc.

7. ѫ pentru а : чѥѫ (15), фомѣѫ (7 de 2 orĭ, dar 1 15 : фомѣа).

8. ы pentru *i* : скрыптѕрѫ (2), скрыптѕрь (18), церѕры (лимбы (3), дешкыде (8), пасѫры (9), пѫгѕбиторылорѕ (10), о ꙟрыи (17), şi în slavicul пыс — писа;

i după *r* pentru *î* : оурить (12);

confusiunea între *i* şi *î* după *r* : риоуреле (11) şi рѫоуре (

î pentru *i* după *r* : лакрѫми (12);

e după *r* pentru *î* : реде (15).

9. *i* pentru *ă* după *s* : симбѫть (7);

e pentru *ă* după *s* ; семтеце (3).

10. contracţiunea luĭ міеѕ (4, 6, 9 etc., dar 2 : меѕ) і міѕ : нѕмеле міѕ, вешмѫꙟтѕла міѕ, капѕл міѕ (8);

aferesa vocaleĭ pentru a înlătura hiatul : w–оу тремесѕ (1 = o au...

11. *oa* generalmente conservat : ноастре, воастре, плоае, ікоан ꙟтоарче, соаре, кwасте etc., afară numaĭ în : сѫ се рwце (1 dar 7 : сѫ се рwаце) şi afară de фѕамете, vedĭ maĭ s No. 4.

12. alte particularităţĭ vocalice :

ѕоуwа (15, 16);

дѣторю, дѣторюл (14);

дѕмнѫѕѫѕ (1) şi домнеѕеѕ (12, 16);

нече (2);

[лѕра лѕи] прїере (9);

[ал] ноаwле (7).

13. *n* între vocale trecut în *r* : берерѣ (4), домерекь (4.5 6,7,10,11,14,15), доумиречи (în titlu), мѫроу (5), мѫра (6 цирѣ (6), цируци (11), лѕри (7), лѕра (9), тоутиндири (10)

тоутиндире (13), лȣмирл (10), ꙟтоурѣрекȣл (10), роугжчюре (12), оурȣл (13)), бире (17);

н în aceîaşî posiţiune şi chîar în aceleaşî cuvinte trecut în *ꙟ*: дȣмеꙟрекь (4), циꙟрѣ (6), циꙟреци (4,8), циꙟрȣтȣл (9), ꙟрото (4), циꙟрȣретȣ (8), веꙟрерѣ (5), веꙟрери (5,8), ꙟр-ꙟале (6), ꙟр ал нолwле (7), ꙟралта (6), пжꙟрѣ (7), демеꙟрец\ (7), демеꙟрѣцл (7), чеꙟре (8), сеꙟре (15), сиꙟре (19), кȣꙟрȣра (8), ꙟтȣꙟрѣрекȣ (10), лȣмиꙟра (10), мжꙟрѣ (16), мѣꙟрȣле (16), ꙟмеꙟри (17), оуꙟрын (17), споꙟре (18,19), бȣꙟрѣтате (19);

н între vocale conservat: адонарѣ (1), спȣнерѣ (1), скл8нȣл (1,6), wаминилwр (2), Iwрданолȣи (4), пѣнеле (9), иколне (9), ꙟніе (10), лѣнешилорȣ (11).

14. ѕ = *dz*: дȣмнѣѕѣȣ (1), домнеѕеȣ (12,16), ѕеȣ (3,5,13), ѕисѣ (1,4), ѕисе (2), ѕись (4), ѕиче (9,16), креѕȣт (2), ꙟкреѕоут (2), кѣ-ꙟоу (1), ѕилѣ (1), ѕиле (5,6), ботеѕлю (4) лоуѕȣ (10), шапта-ꙟѕаче ѕи (9), флѣмѣꙟѕїи (12), лѣꙟцеѕїи (12), ѕоуwа (15,16), ꙟѕоутоул (16);

ꙁ = *z*: иꙁволре (3), Naꙁлретолȣи (4), гьволꙁде (5), праꙁни-ꙁеле (11), ꙟдрѣꙁнире (17).

15. predilecţiunea pentru џ în loc de ж: џюрѣтори (10), џюдецȣ (15,16), џюдекл (5), аџюте (15), џюꙟгѣ (10).

16. re'ntórcerea luî ş la *s* prin trecerea luî *e* (=*îe*) în *ă*: ꙟрпи (7) =*şerpi* (*sîerpi*).

17. *o* din *vá*: лȣw (1), лȣwци (1), лȣwаци (12), ꙟкѣтроw (11).

18. alte particularităţî consonantice:

sf între vocale trecut în *sv*: десвѣче (1);

-nt- trecut în *-mt-*: сѣмтȣ (3), семтеце (3).

19. tripla articulare în construcţiunea substantivuluî cu adjectivul: фаптеле вwастре челѣ мȣлтелѣ (2), грешллеле волстре чалѣ мȣлтеле (3), фаптеле волстре чалѣ раленe (3), фѣрѣде-лѣџа волстрѣ чаа мȣлта (3), вїермїи чеа неадормицїи (6), ·мж-ꙟмѣ чаа ꙟралта (6), скл8ноул мїеȣ чела сфѣнтȣл (6), сфин-

ції міеи чеа м.ріи (7), кѫрѫ ра чаа сфѫнта (8), капѫа міѫ чеаа прѣкѫратѫа (8) ѡмоуа чеаа немилостивѫа (13), маика ма чеѫ прѣкѫрата (15), тательь міеѫ чеаа невьѫоутоуа (16), фокѫа чеаа нестинсѫа (16). ceĭa-ce nu se vede nicăirĭ în redacţiunea cea nouă.

20. *cel* întrebuinţat ca un quasi-articol de'naintea substantivuluĭ: спѫсе ченн фѣте прѣкѫрате (4).

21. pentru articlul *al :*

cu preposiţiunea *de* : ѡ ѫнсь дѣле мѣле (4);

cu *alt* : лѫсаци грѣшалеле оурѫуа ал-алтѫ (13), сѫ ѡ тремѣць дела оуѫрыи ал-алци (17).

22. genitivo-dativul femeesc cu *-eĭ :* славееи (6);

idem cu *-ee* : сфинтее [доумиречи].

23. pluralul cu *-ure :* лѫкрѫре (2), рѫоуре (3), трѫпоре-ле (7), трѫпѫре-ле (9), риоуре-ле (11), посторе-ле (11).

24. conservaţiunea la singular şi la plural a tematiculuĭ -*u*- din latinul *manus :* ѫ мѫроу [ши ѫ пичюаре] (5), ѫ мѫѫрѫле [дракѫлѫи] (16), dar la singular articolat мѫра (6) şi chiar nearticolat : де мѫѫрѫ [де ѡм] (16).

25. ordinalul feminin : [а] шапта-спрѫ-ѫаче [ѫи] (9), nu *a* шапте-спрѫ-ѫача, ceĭa-ce ar permite a construi seria ordinalelor analóge dela 11 pînă la 19 în modul următor : *a un-'a spre ḑece, a dou-'a spre ḑece, a treĭ-'a spre ḑece* etc., adecă cu articolul după unimĭ, pe când la ordinalele masculine : *al un-spre-ḑece-le* etc. articlul vine după ḑecimĭ.

26. ordinalul masculin fără amplificativul *-a* : ал ноаѡле (7).

27. forma pronominală enclitică în loc de cea absolută : морци-вь (12), пѫринци-вь (13), лѣмнелорѫ-вѫ (3), ceĭa-ce nu figurézǎ nicăirĭ în redacţiunea cea nouă.

28. forme arcaice ale perfectuluĭ, despărute în redacţiunea cea nouă :

1-a pers. sing.: тремешѫ (2), треимеш (2 de orĭ), дедю (4), дедѫ (3), дедо-вь (4), фечѫ (4), фечю (4);

3-a pers. sing.: десвѣче (1);

2-a pers. plur.: фѣчетѕ (4), аскѕлтат (4), цинротѕ (4), кресѕть (2), вѫ ѫкресѕт (2), вь покѫнит (2), ѫцелѣсетѕ (2).

29. tot aşa forme arcaice ale condiţionaluluĭ: сє нѕ ле цинрѕретѕ (8), сѫ но ѡ аскѕлтарет (8).

30. organicul *fapt* pentru analogicul *făcut*: де домнеѕеѕ фапть (16), кѫте аѕ фаптѕ (6).

31. reduplicarea prepoziţiuniĭ *de* după *vaĭ*: вли де де омоул (12, 13 de 2 orĭ, 14, 15 de 2 orĭ), вли де де преоутолѕ (13), вли де де кѫсѫторюл (14), вли де де чела че (14), вай де де чела ѡм (14), unde în redacţiunea cea nouă vedem pretutindenĭ un singur *de*: *vaĭ de omul* etc.

32. *dedevăr*=ˮde-de-verus„: ѱюдецѕ кѕ дедевьрь (15), вечїе де вѣкь кѕ дедевьрь (19).

33. condiţionalul *să* şi reflexivul *se* nu tot-d'a-una distinşĭ în scriere: сѫ се роаѱе (7, 15), се ва скимба (2), сѫ се спаргѫ (16), dar şi: сѫ сѫ чае (6), адонарѫ-сѫ (1) etc.;

aceĭaşĭ incertitudine în scrierea conjuncţiuniĭ *să* (=lat. *si*): сѫ но ѡ аскѕлтарет (8), dar pe aceĭaşĭ pagină: се нѕ ле цинрѕретѕ;

tot aşa în privinţa flexionaruluĭ *-se*: ѕисе (2) şi ѕисѫ (1) etc.

34. nicĭ o deosebire grafică între conjuncţiunea *ci* şi pronumele relativ *ce*, ambele scrise tot-d'a-una d'o potrivă: че.

35. dissimilaţiune sintactică: с е к а-в о ю риоуреле ши в о ю с е к а марѣ (11), ѡаре к ѫ р т о л а р ю в а ф и, ѡаре в а ф и в л а д и к о (18).

36. є cu sensul de ˮiară„, *enim*: є вои вь лѫоудаци (11), є вои но-ши вѫ ѫкресоут (2), є вои но-и милѕици (3), вѫ дедю волѡ лѣѱе, є вои скриптѕра но цинреци (4), є ѫ мѫроу ши ѫ пичюаре еи ми бѫтѕрь (5), є чела че ва цинрѣ ши ва чести (6), є еоу вою лѫса (7).

37. *foméĭă*=lat. *familia*, cu trecerea luĭ *fam-* în *fom-* în-

tocmaĭ ca în *fóme=fames*: сѫ маргѫ ла бесѣрекъ кȣ тоатъ фомѣѫ (7 de 2 orĭ), чела че нѹ-ш ва дещепта фомѣа дин каса сфынта домерекъ (14), коу тоатъ фомѣа сѫ се рѹще (15). Cuvîntul pare a fi perit din limbă prin confusiune cu *femeiă*, фемѣе, care în Transilvania — prin acelașĭ acomodațiune între *f-m*—se pronunță în unele locurĭ *fomée*, *fomee*, după cum se și scrie în gramatica luĭ Molnar (ed. din 1788 p. 10, 69).

38. *căsătoriu*=‹om cu familiă›: кѫсѫторюл чела че но-ш ва etc. (14).

39. алѫможна=ἐλεημοσύνη, cf. sub raportul vocalismuluĭ paleosl. алмоужьно și vechĭu-germ. *alamuosan*.

40. зеȣ=*deus* în exclamațiunea: пре зеȣ! repetată de 4 orĭ (3, 5, 13).

41. *săva*=‹măcar, fie›: сѫва преȣтъ, сѫва дїакъ (17), cf. t. 1, p. 300, No. 157;
cu acelașĭ sens *oare*: ѡаре кѫртоларю ва фи, ѡаре ва фи владико (18).

42. *pre* cu sensul latinuluĭ *per*: ѡ-оу тремесȣ патриѧрхѡл [картѣ] дела Іерȣсалимъ пре ȣн кѫлȣгѫрȣ (18).

43. аинте (2, 4, 13).

44. *a făgădui* cu sensul de ‹a găzdui›, pe care'l are maghĭarul *fogadni*: кѫлѫторїи фѫгѫдȣици ла каселе воастре (12).

45. *a cură* cu sensul latinuluĭ *currere*: коурѫци ла бесѣрекъ (12).

46. *a ucide* cu sens de ‹a lovi›: оучидѣ пре капȣ (5).

47. *aden voi*=‹între voĭ›: вѫ веци цюрѫ аден вои (10).

48. *prence*=‹pentru ce›: пренче не ȣ чинстици (10).

49. *rute* saŭ *rutesu* saŭ *rutesuvo*, ce să fie? роуте-сȣ (saŭ: роутесȣ) вѡа, чеа (saŭ: вѡ ачеа) че ворȣ аскȣлта (17). Sens probabil: ‹ferice de....›

50. мъсаю (saŭ: мъ саю) ꙟ тикаль (5)...?

51. ȣ косецъ де ара десплетить (9)...? să fie óre: ‹o cosiţă de *hidră* despletită› ? adecă ара = ὕδρα?

52. slavisme maĭ insolite: готовіръ (16), гъвоаздє (5), паметь 12), ивосте (12).

53. vocativul slavic владыко luat drept nominativ: ва фи адико (18).

54. плодȣл (9) cu sensul slavic propriŭ плодъ ‹fructus› (Mik-ich).

55. *mândru* cu sensul slavic propriŭ мѫдръ ‹înţelept›: не-ѫдрилорȣ (3) = slav. немѫдри.

56. accentele sînt însemnate rar, fără o distincţiune strictă cel acut şi cel grav, deşi acesta din urmă maĭ ales pe silabă;

accentuaţiunea normală, ca cea de astădĭ: афл̀а (16), асȣ́пра), бра́целе (8), ка́селе (12), кȣрва́рилорȣ (10), коу́рѫци (12), ́сть (17), фо́кȣ (7), фо́кȣлȣи (13), фѫкѫто́ри (10), фа́чеци 12), ф̀ечю (4), го́риле (7), лъс̀а (11, 14), лъса́тȣ (5), лъса́ци 13), лȣкр̀а (6), лȣкра́ци (11), мо́рцїи (5), ма́ре (5), на́ще (4), ꙟѧ̀ епцилорȣ (4), пъри́нци (12), п̀ѫꙟръ (7), рѫбд̀а (9), ра́юлȣи 6, 8, 18), ръпъоуса́щи (12), соу́лица (5), сѡ́арелȣи (10), ска́-ѧ (6), с̀имбѫть (7), ша́се (5), то́ци (11), цинъро́тȣ (4), ве́ци 9), вед̀ѣ (9), во́рȣ (17), ꙟкътро̀ѡ (11), ȣи́че (9), ȣи́ле şi ȣ̀иле , 6);

accent scădut pe o silabă posterióră: ард̀е (9), ачелȣ̀ю saŭ елȣ̀а (6, 8), ботеза̀ю (4), ча̀е (=*cêră*, 5), чела́ (6, 14, 17), ̀а plur. (6, 7), ча̀а saŭ ча̀а singul. (6, 8), чеꙟре́ши (=*cineşĭ*,), чер̀ю (10), дедо́-вь (4), дешкыд̀е (8), демеꙟрац̀а (7 de orĭ), фачец̀и (10), фѣт̀е (4), џюрътор̀и (10), лȣкр̀е (5), лȣр̀и =*luĭ*, 7), мѫроу́ (=*mânu*, 5), мїѐи (15), нолѡ́ле (7), ѡameꙟр̀и 17), пасър̀ы (9), плоа̀е (8), прїер̀е (8), сѣр̀а (7 de 2 orĭ), шас̀е 5), ꙟџерилóрȣ (16), во̀и (=*voĭ*, 8 etc.) воꙟр̀и (9), воуѡ̀а (16);

accent urcat pe o silabă anterióră : к'емѫ (18), ч'инстиш (11), фóмѣѫ saŭ фóмѣѫ (14,15,7 de 2 orĭ), џю'дѣ (10), [ва'] лъ'сѫ (14), ръ'пáоусѹ (14), роу'гѫчюре (12), ръ'стигнїю (5), ро'дескѹ (3), скри'пторѫ (8), ш'едѣ (6), [вою] с'екѫ şi с'екѫ [-вою] (3 de 2 orĭ, 11 de 2 orĭ);

doă accente : ръ'бдѫ (11), слѫ'бѝлóрѹ (11), тоу'тиндир'е тоу'тиндир'и (10,18), [веци] ц'ир'ѣ (6), ѹоу'ѡ'ѫ (15);

accent duplu pe acelaşĭ silabă : ръ''оурелє (3), р''ѫлєлє (3) р''иоурелє (11), р''ъи (10), ръ''пáоусє (14), рє''дє (15), коу'ръ'' (12), prin urmare tot pe silaba cu r-, maĭ ales cu r iniţial ceĭa-ce pare a fi în legătură cu cele constatate de către noi în t. 1, p. 249;

accentuaţiune diverginte: ѹоуѡ'ѫ (16) şi ѹ'оуѡ'ѫ (15), лъс' (11,14) şi лъ'сѫ (14), ръбдѫ (9) şi ръ'бд'ѫ (11), фѫ'чеци (12) şi фѫчец'и (10), шѫ'сє (5) şi шѫс'є (5);

fórte des sînt accentate monosilabele нѹ saŭ но, коу, лѫ, сѫ şi maĭ tot-d'a-una ши, deşi maĭ adesea cuvîntul maĭ lung ce urméză după ele este lăsat fără accent, adecă un fenomen analog cu accentul nostru intenţional în frasele: *nù'ţĭ permit, vreaŭ şì aceasta, nu mĕ duc decât cù tine*, etc.

роу'тесѹѡ (17).

57. *paĭericul*, adecă semnul ca un apostrof cu colţ—în loc de a fi rotunḑit în vîrf—, care represintă în paleografia slavică pe ъ şi ь[1]) şi pe care—din lipsă tipografică—noĭ îl vom înlocui aci prin apostroful ordinar, figuréză în interiorul cuvintelor, ca vocală irraţională între doă consóne, în următórele casurĭ : аскѹл'тѫ (17), ѫлѫл'ци (17), ѫл'ть (8), ѫтон'чє (9), кър'толарю (18), кѫр'тє (16,17,18), ковьн'тѹ şi кѹвьн'тѹ (15,17), кѹр'вѫрилорѹ (10), дєрєп'тѹ (5,12 de 2 orĭ), дєщєп'тѫ (14), дєш'кыдє (8), фѫп'тє (3), лєтѹр'гїє (13), мѣр'сє (4), мѫр'гѫ şi мѫр'гь (7,14,15), мѫр'џє (9), мор'ци (9,12), мор'цилорѹ (9), мѹр'мѫнтєлє (9), Мєлин'тїє (18), нєџєлєп'цилорѹ (4 de 2 orĭ), ноап'тє (14), нєстин'сѹѫ (16), пърин'ци (12), пъмън'ть (16), ръб'дѫ (9),

1) Cfr. Калайдовичъ, Іоаннъ экзархъ болгарскій, Москва, 1824, p. 72.

скрип'тѹра şi скрип'тора (1, 4, 8, 12), сън'џеле (9), сър'пи (7), спар'џе (15), спар'гѫ (16), шап'та (9), ꙟцелеп'ци (4), вїер'мїи (6);

paĭericul la finea cuvîntuluĭ în loc de *ŭ*: де-л' фечю (4), ю-ш' ва (14 de 3 orĭ), нѹ-ш' ва (7), но-л' ва (14, 15), юр'фи (7, 9), prin urmare numaĭ după monosilabe;

doă *paĭericurĭ* într'un singur cuvînt: ар'џин'тѹ (13), скър'-ш'ка (6).

58. sub raportul curat ortografic, se confundă mereŭ:

ѣ, ꙗ şi ѧ;

ъ, ь şi ѫ.

59. Maĭ remâne de lămurit o cestiune cronologică.

Popa Grigorie îşĭ termină lucrarea cu o adnotaţiune slavică, scrisă în opt şirurĭ, din carĭ cele de 'ntăiŭ cincĭ sînt:

пыс. мсца. март. ві днь

въ днь. батрь жикмѡн кралю.

егда оубїеть. михаю вод. ѡ ми-

ръслъѹ. влѣт. ѡт адам. ӡ. ри.

ѡт рожство хсво. а. х.

adecă:

‹Scris în luna luĭ martiŭ 19 ḑile,

‹în ḑilele regeluĭ Sigismund Bathori,

‹când fu bătut Mihaĭu-vodă la Mi-

‹rislăŭ, anul dela Adam 7108,

‹dela nascerea luĭ Crist 1600.›

Bătălia dela Mirislăŭ avusese loc la 18 septembre 1600,[1]) încât popa Grigorie nu putea s'o cunóscă la 19 martiŭ.

In luna luĭ martiŭ Mihaĭu-vodă se afla în Braşov, fórte departe de Mirislăŭ.[2])

Cum óre să ne explicâm acéstă minune?

1) Kemény *Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens*, Klausenburg, 1839. p. 166.

2) Trauschenfels, *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens*, Kronstadt, 1860, p. 152.

Este învederat, că în ḑiua când îşĭ terminase manuscrisul, popa Grigorie l'a adnotat numaĭ cu şirul cel de 'ntâiŭ: «s'a scris în luna luĭ martiŭ 19 ḑile».

Tot aşa, după cum vom vedé maĭ jos în textul No. V, Legenda sânteĭ Parasceve este adnotată numaĭ cu ḑiua luneĭ, anume: «2 august», fără nicĭ o indicaţiune a anuluĭ.

In septembre însă se întâmplă bătălia dela Mirislăŭ, în care Mihaĭu Vitézul a fost învins prin dibăcia luĭ Basta.

Mirislăŭ fiind la o depărtare numaĭ de căte-va césurĭ dela Măhacĭu, un asemenea eveniment, petrecut chĭar în vecinătate, putea óre să nu impresioneze adînc pe un Român?

Iată de ce popa Grigorie s'a grăbit a adăuga cătră adnotaţiunea cea din luna luĭ martiŭ pe cele-l'alte şépte şirurĭ, cu carĭ ea pare a fi într'o contradicţiune cronologică.

Prin acésta se explică tot-o-dată anomalia de a se fi pus ḑiua luneĭ în şirul întâiŭ, ĭar anul abia în şirul al patrulea.

II

INCERCARI DE TRADUCERE DIN SLAVONESCE

— CIRCA 1600 —

SĂ NEȘTIRE BURU CREȘTIRU...

Introducere.

§ 1. Cele doă fragmente de maĭ jos traduc, după un text slavic, omilia εἴ τις εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος, atribuită generalmente luĭ Ioan Crisostom, deși nu se scie dacă ’ĭ aparține în realitate.[1])

Bucata în cestiune a fost tradusă fórte adesea slavonesce, căcĭ se obicĭnuĭa a o citi în biserică la Pascĭ,[2]) din care causă o vedem trecută și ’n Omiliarul cel dela 1580 al luĭ Coresi sub titlul de: „ꙟвъцѫтꙋрѫ ꙟнтрꙋ сфѫнта ши марѣ доуминека пацилѡр, скрисѫ е де сфѫнтꙋль Іѡан Златооусть„.

Acéstă împregĭurare ne permite a face aci următórea comparațiune în trécăt între limba luĭ Coresi și limba manuscrisuluĭ dela Măhacĭu:

Coresi:	Textul măhăcén:
кьци деꙟ часꙋль де ꙟтьи лоукрат’аци, прїимици астъꙁи че вѫ се каде плата;	с’лоу нещире де ꙟтѫа час лꙋкратꙋ, сѫ а лстѫꙁи платѫ дерептѫ;
кьци доупѫ аль тренлѣ часьаци венить, моулцеминдь ши веселиндꙋ-вѫ сѫ прѫꙁнꙋици;	с’аꙋ нещире дꙋпѫ ал трение час веритꙋ, сѫ благодараскѫ ши сѫ пралꙁнꙋѫскѫ;
кьци доупѫ аль шаселѣ часьаци аѫоунсь, немикѫ сь вѫ сфїици;	с’лоу нещире дꙋпѫ ал шаселе час лѫꙋнсꙋ, ниме сѫ нꙋ се спѫмѫнте, кѫ ꙟтр’о немикь нꙋ се ва дешерта;

1) *Io. Chrysostomi Opera omnia*, ed. Montfaucon, Paris, 1718—38, t. 8, p. 250.

2) Cfr. între altele: Калайдовичъ et Строевъ, Описаніе рукописей графа Толстова, Moscva, 1825, p. 51, No. 106, 3.

ІАРЖ КАРЕИ АЦИ ПЕСТИТЬ ПЬНЖ ЛА АЛЬ НОЛWЛЕ ЧАСЬ, АПРОПЇАЦИ-ВЖ ШИ НЕМИКА РОУШИНЖДД8-ВЖ;

ШИ КЬЦИ ШИ ПЪНЖ ЛА АЛЬ ОУДСПРЖЗѢЧЕЛѢ ЧАСЬ АЦИ ПЕСТИТЬ ШИ АЖОУНСЕТЬ, СЪ НОУ ВЖ ТѢМЕЦИ КЪ ЧѢЦИ ПЕСТИТЬ...[3])

СЪ СЕ-8 НЕЩИРЕ Д8ПЖ

НОWЛЕ ЧАС ЛЖСАТ8, СЪ СЖ АПРО

ПЇЕ, НЕМИКЖ СЪ Н8 СЕ ТАМЖ

СЪ-ОУ ВЕРИТ8 НЕЩИРЕ ДН А

ОУНСПРЖ8ѢЧЕЛЕ ЧАС, СЪ Н8

ТѢМЖ ДЕ ПЕСТѢЛЖ...

Inainte de a ne opri asupra acesteĭ comparaţiunĭ, să obse vâm o particularitate fórte importantă.

§ 2. Textul de maĭ la vale nu este scris de singurul pop Grigorie, ci de dînsul şi de un alt óre-cine tot din Măhac graĭul ambilor fiind caracterisat prin aceĭaşĭ trecere a luĭ între vocale în *r*. Ş'apoĭ acel altul a fost anume un co timpurén, ba chĭar un elev al luĭ popa Grigorie, lucrând s conducerea acestuĭa, carele a scris cu mâna sa fragmentul doilea întreg, dar în fragmentul de 'ntâiŭ a făcut numaĭ p mul şir, lăsând ca restul să fie continuat, firesce cu voĭa de o altă mână, maĭ puţin sigură şi maĭ puţin elegantă.

In acest mod cele doă fragmente de maĭ jos, prin conf mitatea lor fonetică, cel puţin sub raportul rotacismuluĭ, pr béză că noĭ avem a face aci cu un adevărat dialect, cu graĭu comun localităţiĭ, de vreme ce ele provin nu dela unu ci dela doĭ indivigĭ.

Deşi traduse, aceste fragmente sînt fórte remarcabile chi în privinţa sintactică. Ambiĭ scriitorĭ construesc frasele l într'un mod cu totul independinte de sintaxa originaluluĭ sl vic, şi une-orĭ chĭar contra acesteĭa.

Aşa, de exemplu :

a. Adjectivul este pus după substantiv, pe când slavonesce substantivul se pune după adjectiv :

3) *Evanghelie cu învĕţătură*, Braşov, 1580—81, in-f., quaternionul VIII, pag. 1

нинѣшнаго тържжства = празникꙋ де астѫзи;
праведнии дльгъ = платѫ дерептѫ.

b. Conjuncţiunea *et* se omite acolo unde e pusă slavonesce; iar se pune, din contra, acolo unde ea lipsesce în textul slavic:

благочестивъ и боголюбивъ = вꙋрꙋ крещирꙋ де дꙋмнезеꙋ юбить;
благодар да празнꙋеть = сѫ благодараскѫ ши сѫ празнꙋѫскѫ;
дьнь почитета = ши зꙋа чистици etc.

c. Posiţiunea verbuluĭ diferă de acea din frasa slavică, punêndu-se la sfîrşit acolo unde slavonesce este la mijloc, saŭ la mijloc unde slavonesce e la sfîrşit:

аще кто оуслишить деветаго час = сѫ се-ꙋ нещире дꙋпѫ ал
ноѡле час лѫсатꙋ;
аще въ едининадесете час приide = сѫ-оу веритꙋ нещире ꙟн
а оунспрѫзѣчеле час.

d. Se adaugă cuvinte, carĭ nu există în textul slavic:
богатѫствѣ благости = вꙋрѫтата вꙋрѫтѫциеи де астѫзи, etc.

Departe de a fi suferit influinţa sintaxeĭ slavice, popa Grigorie şi elevul seŭ s'ar puté ḑice că nicĭ nu scieaŭ slavonesce, căcĭ textul pretins slavic — aşa cum l'aŭ copiat eĭ — este o adevărată caricatură, în care numaĭ cu multă bună voinţă recunósce cine-va limba luĭ Ciril şi Metodiŭ.

§ 3. Revenim dară asupra comparaţiuniĭ de maĭ sus. Graiul luĭ popa Grigorie şi al elevuluĭ seŭ este învederat maĭ arcaic decât al luĭ Coresi; maĭ arcaic chiar ca sintaxă română generală, fără a maĭ vorbi despre fonetismul lor cel dialectic, care demonstră pînă la ultima evidinţă, că eĭ scrieaŭ aşa cum pronunţaŭ, ér nu aşa cum se scriea în manuscrisele şi tipăriturele din epoca lor, căcĭ — să n'o uĭtâm — românil aveaŭ deja o brumă de «limbă literară».

I.

аще ктѡ благочестивъ и бголюбивъ.	съ нещире бȣрȣ крещин дȣмнезеȣ юбить:·
да насладитсѧ добраго нинѣшнаго тържства.	сѫ се ꙟдȣлчѣскѫ де празникȣ де астѫзи:·
аще кто ѡт рабъ благънѫравних.	съ нещире де шерби нѫравъ:·
да внидеть радȣѫтсѧ въ радость га своего.	съ ꙟтре бȣкȣрѫндȣбȣ[кȣ]рии домнȣ-сеȣ:·
аще кто ѡт прьва час далал ест.	с'аоу нещире де ꙟтѫ лȣкратȣ:·
да приметь днес правед-	съ а астѫзи платѫ д
127. ни дльгъ.	тѫ:· |
аще кто по третием час приидеть.	с'аȣ нещире дȣпѫ ал ле час веритȣ:·
благодар да празнȣеть.	съ благодарѧскѫ ши съ нȣѫскѫ:·
аще кто по шестиемь час достиже.	с'аоу нещире дȣпѫ ал селе час аѫȣнсȣ:·
ничтоже да оумнитсѧ.	ниме съ нȣ се спѫмѫ
ибо ничимже ѡттѫщиеваетсѧ.	къ ꙟтр'о немикъ нȣ дешерта:·

I.

Să neştire buru creştiru de dumnezeu ĭubitŭ, să se îndulcés bunŭ praznicu de astâzi. Să neştire de şerbi cu bu năravŭ, să bucurându-se în bucuriă domnu-seu. S'au neştire de întâĭa éas l tu, să ĭa astâzi plată derĭaptă. S'au neştire după al trei*le* éas v să bl*a*godarĭască şi să praznuâscă. S'au neştire după al şasel aju*n*su, nime să nu se spâmânte, că într'o nemică nu se va de

аще кто оуслишить девета-го час.	сѫ се-ꙋ нещире дꙋпѫ ал ноѡле час лѫсатꙋ :.
да пристѫпит ничтоже бо- I 28. дсе.	сѫ сѫ апропїе немикѫ сѫ нꙋ се тамѫ :. |
аще вѫ единин.ⷣадесете час приде.	сѫ-оу веритꙋ нещире ꙟн ал оунспрѫꙋѣчеле час :.
да не оустрашитса ꙋкѫснѣ-нию лючбовстви бо сїи (?) вадкѫ.	сѫ нꙋ се тѣмѫ де пестѣлѫ кѫ-и бꙋрꙋ чинститорюл дес-пꙋеторюлꙋи :.
приемлѣте послѣднѣго ıако же и прѫваго.	примѣще чела де ꙟтѫи ка ши чела де апои :.
оутешаите иже вѫ едини-надесете годинѫ.	ꙟблѫꙟѕѣще чела че аꙋ ве-ритꙋ ꙟн ал оуспрѫѕѣчеле час:.
ıакоже дѣлавшаго ѡт прѫ-ваго часа.	ка ши чела че аоу лꙋкратꙋ ди ꙟтѫа :.
129. и послѣднѣго милꙋ|еть.	ши ачела де апои милꙋаще:.
и прѫваго оутешаеть.	ши ачела де ꙟтѫи ꙟблѫ-ѕѣще :.
и ѡномоу даеть.	ши ачелꙋѣ дѫ :.
и семꙋ дарꙋеть.	ши ачела дѫрꙋаще :.
и дѣланїе почитаеть.	ши лꙋкрꙋлꙋ чиꙟстѣще :.
и прѣдложенїе хвалить.	ши пꙋнерѣ лаꙋдѫ :.
тамже оубо вѫнидеть вѫ радѡсть га своего.	дерептꙋ ачѣа ꙟтраци ꙟ бꙋ-кꙋрїа домнꙋлꙋи вострꙋ :.
и прѫвїи и вторїи.	ши чеа де ꙟтѫи ши аи доїи:.

Să se-u neştire după al noole ćas lâsatu, să sâ apropie, nemică să nu se tiamă. Să-u veritu neştire în al unsprâdḑécele ćas, să nu se témă de pestélâ, câ-i buru cinstitoriul despuetoriului: priiméşte cela de întâi, ca şi cela de apoi; înblâînzéşte cela ce au veritu în al uspră-ḑécele ćas, ca şi cela ce au lucratu diîntâia; şi acela de apoi miluiaşte. Şi acela de intâi înblâzéşte, şi aceluí dâ, şi acela dâruiaşte, şi lucrulu cinstéşte, şi punere laudâ. Dereptu acéia întraţi în bucuria domnului vostru: şi cela de întâi, şi ai doii, plată să luaţi; bogaţii şşi mişeii soţu cu

I.

аще ктѡ благочстивъ и бго-
любивъ.

да насладитса доб͏раго ни-
нѣшнаго тьржжства.

аще кто ѡт рабь блгьнрж-
равних.

да вънидеть радѫтса въ
радость га своего.

аще кто ѡт пръва час да-
лал ест.

да прииметь днес праведь-
127. ни дльгь.

аще кто по третием час
приидеть.

благодар да празнѹеть.

аще кто по шестиемь час
достиже.

ничтоже да оумнитса.

ибо ничимже ѡттѫщиеваетса.

съ нещире бѹрѹ крещирѹ
дѹмнезеѹ юбить:·

сѫ се ндѹлчѣскѫ де бѹ-
празникѹ де астѫзи:·

съ нещире де шерби кѹ
нѫравь:·

съ нтре бѹкѹрѫндѹ-се
бѹ[кѹ]риѫ домнѹ-сеѹ:·

с'аоу нещире де нтѫа ч
лѹкратѹ:·

съ а астѫзи платѫ дерап-
тѫ:· |

с'аѹ нещире дѹпѫ ал трей-
ле час веритѹ:·

съ благодараскѫ ши сѫ праз-
нѹѫскѫ:·

с'аоу нещире дѹпѫ ал ша-
селе час ажѹнсѹ:·

ниме съ нѹ се спѫмѫнте:

къ нтр'о немикь нѹ се
дешерта:·

I.

Să neştire buru creştiru de dumnezeu ĭubitŭ, să se îndulcéscă d bunŭ praznicu de astăzi. Să neştire de şerbi cu bu năravŭ, să intr bucurându-se în bucuriă domnu-seu. S'au neştire de întâĭa ćas lucra tu, să ĭa astăzi plată derĭaptă. S'au neştire după al treile ćas verit să blagodarĭască şi să praznuâscă. S'au neştire după al şasele ce ajunsu, nime să nu se spământe, că într'o nemică nu se va deşerta

свободи бо нас спсва съмрти.	къ не лоу мѫнтȣитȣ мѫнтȣиторюл де морте:.
оугасибо иже ѡт неа дръжитса ми(?).	стиꙟсе че ера цирȣт де диꙟсȣ:.
2. оумъчи | да съшедїи въ адъ.	мȣꙟчи ꙗдȣл чела че аȣ погоритȣ ꙟ ꙗдȣ:·
ѡгорчисѧ иже вкȣши плъти его.	амѫри-се къ ꙟбȣкъ де трȣпȣл лȣ:.
и се прѣдвари въ галелеи възѧпи.	ши адекъ аштептѫ ꙟ галелеи де стригѫ:·
адъ рече ѡгорчисе с трета дола.	ши ꙗдȣл се амѫрисе ши къзȣ џосȣ:·
оугорчисе оубо оупраздисе.	амѫрѫсе ши се дешертъ*):.
оугорчисе оубо наржгань быст.	амѫрисе ши фȣ батжокȣрѫ:.
приать тало бȣ приꙁисе(?).	ши трȣпȣл лȣи се типинѫ кȣ дȣмнезеȣ:.
3. въꙁат ꙁемле.	лȣѡ пѫмѫнтȣ:· |
и стретенїе бо приать еже видѣаше.	ши тъꙟпиръчю челȣа че ведѣ:.
и въпаде иже не видѣаше.	ши къзȣ ꙟтрȣ че нȣ щиа:·
где ти съмрти жело.	оунде цї-и морта аколѡ:.
где ти се побѣда.	оунде цї-и абирȣирѣ:.
въскрес хс.	ꙟвисе дȣмнезеȣ:.
и ти ниꙁложень быст.	ши тȣ погоритȣ фȣсе.
въскресе.	ши ꙟвисе дȣмнезеȣ:.

*) Inainte scris: афȣндѫ, apoĭ șters.

rte. Stiînse, ce era ţirut de diînsu muînci Iadul, cela ce au pogo-
u în Iadu. Amări-se, că înbucă de trupul lu, şi adecă aşteptă în
lelei de strigă, şi Iadul se amărise şi căzu g'osu, amără-se şi se
ertă, amărise şi fu batjocură. Şi trupul lui se tipină cu dumnezeu,
o pămîntu, şi tăînpirăcIu celuIa ce vedé, şi căzu întru ce nu ştiIa,
de ţi-i mortIa acolo, unde ţi-i abiruiré. Invise dumnezeu, şi tu
goritu fuse; şi învise dumnezeu, şi căzură dracii; învise dumnezeu,

и па[до]ше бѣсовѣ.
въскрес хс.
и живет живи.
и радисе аггли.
134. въскрес хс.
и мртвець ни едииь въ гробѣ.
хс. бѡг въста ѿт мртви.
начетокь оумершим быст.
тѡмȣ слава и држава въ
135. вѣки аминь.

ши къꙁȣрѫ драчїи:.
ꙟвисе дȣмнеꙁеȣ:·
ши виацѫ вїе:.
ши се бȣкȣрарѫ ꙟџерїи:.
ꙟвисе дȣмнеꙁеȣ:· |
нече оунȣл мортȣ нȣ-и ꙟ гроапѫ:·
дȣмнеꙁеȣ ꙟвисе деꙟтрȣ морци
ꙟчепѫтȣра морцилѡр фȣ:·
ачелȣа-и цирȣтȣл ши слава
ꙟ вѣкȣ адевѫрȣ:· |

II.

иже въ стых ѡца нашего Іѡанна архїепскпа костантинѣграда ꙁлаѹстаго.

аще кто благочистив и бголюбив.

158. да насладитса добра н|инѣшнѣго тръжъства.

аще кто ѿт рабь благоправних.

ѡре-чире ера оум пѫринте аноме Іѡнь дин четата лȣи костантин ꙟпѫрат. кȣ ростȣл де аȣроу:.

се-и нещире бȣрь крещирь де домнеѕеȣ юбыть:·

се се ꙟдȣлчаскь де бȣрь празник де астьѕи:·

се-и нещире де шербы кȣ бȣрь нѫравь:.

şi viĭaţâ vie, şi se bucurarâ îngerii; învise dumnezeu, nece unul mortu nu-i în groapâ; dumnezeu învise deîntru morţi, încépâtura morţilor fu; aceluĭa-i ţirutul şi slava în vécu adevâru.

II.

Ore-cire era um pârinte anome Ionŭ din cetatĭa lui Costantin împârat, cu rostul de auru. Se-i neştire burŭ creştirŭ de domneḑeu iubitŭ, se se îndulóască de burŭ praznic de astăḑi. Se-i neştire de şerbi

да внидет радвися вх радость га своего.

аще кто wт прхваго часа дѣлал ест.

да прїимет днес праведнїи далгь.

аще кто по третїемь часѣ прїиде.

благодаре да празднветь.

де се ꙟтре бвквржндв-се ꙟ бвкврїе домно-свв:.

с'ав нещире де ꙟтжюл час лвкратв:·

де се а астжзы плать дерепть:·

с'ав нещире допж ал треиле час венрить:·

сх благодара[скь]...*)

*) Maĭ departe lipsesce o fóiă.

a burŭ năravŭ, de *se* între bucurăndu-se în bucurie domno-său. S'au ...știre de întăĭul *ĉ*as lucratu, de se ĭa astădî plată dereptă. S'au ne...re dopâ al treile ĉa*s* venritŭ, să bl*a*godarĭască....

NOTANDA

---

1. finalul *u* întreg : празникȣ (127), лȣкратȣ (127,129,1 веритȣ (128,129), ажȣнсȣ (128), лжсатȣ (128), дерептȣ (13 сѡцȣ (131), постйтȣ (131), грасȣ (131), флжмжндȣ (13 мжнтȣитȣ (132), диꙟсȣ (132), погоритȣ (133, 134), (133), џосȣ (133), пѫмжнтȣ (133), мортȣ (135), вѣкȣ (13 адевжрȣ (135), лȣроу (158).

2. ꙟ întrebuinţat ca nasală vocală în interiorul cuvîntul ꙟблжꙟзѣще (129), стиꙟсе (132), диꙟсȣ (132), мȣꙟчи (13 тьꙟпирѫчю (134), деꙟтрȣ (135), деꙟ (132, dar 158 : д

n despărut : оу-спрж-зѣчеле (129, dar tot acolo : оун-спр ȣѣчеле), ꙟблжзѣще (130, dar 129 : ꙟблжꙟзѣще), чисти (131), типинж (133) ;

н pus după ꙟ : ꙟн ал оунспржȣѣчеле (129).

3. confusiunea între *o* şi *u* : аноме (158), домно-сѫȣ (15 dar 127 : домнȣ-сеȣ), допж (159), домнеȣеȣ (158, dar 13 134,135 : дȣмнезеȣ).

4. е pentru ѣ : дерепть (159) = дерѣптѫ ;

confusiunea între finalul е şi ѣ : ниме şi нимѣ (132) ;

confusiunea între ѣ şi а după ч : ꙟдȣлчаскь (159) şi дȣлчѣскж (127) ;

medialul ж pentru а : празнȣжскж (128).

5. **vocala lungă reduplicată** : таамж (132) = *teaamă*.

6. ы pentru *i* : юбыть (158), шербы (159), астхвы (159), **decă** numaĭ în porţiunea scrisă de către însuşĭ popa Grigorie;

i pentru *î* după *r* : погорить (133, 134), амжри-се (133 e 3 orĭ, dar tot acolo : амжрж-се).

7. aferesa vocaleĭ pentru a înlătura hiatul : сз-оу верить 129), се-8 лжсать (128), ивит8-се-8 (132);

hiatul lăsat : се л8 л8минат (132), не лоу мжнт8ит8 (132), ж л8 цир8т (131);

hiatul înlăturat prin contracţiune : ck8 постит8 (131).

8. *oa* bine păstrat, afară de : морте (132 de 2 orĭ), морта 34), wре-чнре (158).

нече (135).

10. *n* între vocale trecut în *r* : нещире (127,128,129,158, 9), б8рк (127, 129), б8рж тата (132), б8ржтжциеи (132), ире8 (127), верит8 (128, 129), цир8т (131, 132), цир8т8л 135), депреоурж (132), тьлпирхчю (134), wре-чнре (158);

finalul *nŭ* trecut în *rŭ* : б8рь крещирь (158), б8рь [празникь] 59), б8рь [нжравь] (159), dar în porţiunea cea ne-grigoriană: празник8 (127) şi б8 нжравь (127);

n între vocale trecut în *nr* : венрить (159), numaĭ în pornea cea scrisă de popa Grigorie;

n între vocale conservat : п8нерѣ (130), л8минат (132), пинж (133), оун8л (135), дин ал (129);

finalul *n* acomodat cu iniţiala cuvîntuluĭ următor : оум пжте (158).

11. confusiune între ѕ (=*dz*) şi ȥ (=*z*) în porţiunea cea e-grigoriană, cu preferinţă pentru ȥ: оунспржѕѣчеле (129) şi t acolo оуспржȥѣчеле, астжȥи (127, 131, 132), ȥ8а (131), ȥѣще (129), лблжȥѣще (130), кжȥ8 (133,134), кжȥ8рж 134), д8мнеȥе8 (133,134,135), afară de ȥ normal în празник8 127);

III.

ÎNTREBAREA CRESTINÉSCA

ORIGINALUL: 1560. — COPIA: 1607.

INTREBAREA CREȘTINESCĂ

INTRODUCERE.

§ 1. Venerabilul canonic Cipariŭ, în fruntea tipăriturelor române transilvane din secolul XVI, ca pe cea maĭ veche dintre tóte, pune: "Invĕțătura creștinéscă", tipărită în Sibiĭu la 1546, fără însă a ne da din ea vre-un extract, saŭ măcar o lămurire căt de scurtă.[1])

La întrebarea nóstră asupra acestuĭ punct de nedomerire, eminentul filolog dela Blaj, într'o scrisóre din 26 ianuariŭ 1879, ne respunde următórele:

"Tot ce sciŭ este, că la anul 1847, fiind în Viena, un literat "maghiar mĭ-a arătat o carte în limba latinéscă, tipărită la "Brașov cu titlu: *Ephemerides*, în care la anul 1546 scrie, "că în acel an s'a tipărit romănesce la Sibiĭu o carte numită "*Doctrina christiana*. Acel literat însă a murit în 1849, și "cărțile luĭ aŭ trecut prin multe mânĭ, pînă la biblioteca A"cademieĭ Unguresci din Buda-Pesta, în care la 1874 am "cercetat cu tot de adinsul după acea carte latinéscă, dar nu "o am putut afla."

Acea carte *Ephemerides*, "tipărită la Brașov", este ea vechiă saŭ nouă? D. Cipariŭ, din nenorocire, nu nĭ-o spune. Și totușĭ

1) Cipariŭ, *Crestomatia saŭ analecte*, Blaj, 1858, p. XIX.

ar fi trebuit s'o facă. In adevăr, numaĭ în casul de a prov
dela un scriitor tot din secolul XVI, o asemenea carte p
fi considerată ca o fântînă în cestiunea de faţă, ca o m
turiă seriósă în privinţa unuĭ eveniment din 1546.

Un catechism român dela Sibiĭu din 1546 remâne dară ı
mult decât problematic. Insuşĭ d. Cipariŭ nu'l maĭ menţion
în ulteriórele sale scrierĭ.[2]) Cu tóte astea, o «învăţătură c
ştinéscă» în limba nóstră a existat în Transilvania în secc
XVI, cu mult înainte de publicaţiunile luĭ Coresi; şi este fó
probabil, că ea a fost anume cea de'ntâiŭ carte română ti
rită, dar nu la 1546 şi nu la Sibiĭu.

§ 2. Pastorul săsesc Simon Massa, născut în prima jun
tate a secoluluĭ XVI şi reposat la 1605, în cronica sa, a
de importantă pentru istoria română, ne spune sub anul 155

«Eodem anno die 12 Martii Johannes Benknerus, Jud
«Coronensis, cum reliquis Senatoribus, reformavit Valachor
«Ecclesiam, *et praecepta Catecheseos discenda illis pro*
«*suit.*»[3])

Adecă:

«La 12 martiŭ aceluĭaşĭ an (1559), primarul Braşovu
«Ion Benkner şi ceĭ-l'alţĭ membri municipalĭ aŭ îmbunătă
«biserica Românilor şi ĭ-aŭ pus pe eĭ să înveţe precept
«catechismuluĭ».

Cine era acel Ion Benkner?

In ce anume se cuprindea acea «îmbunătăţire» a biser
române din Transilvania?

Iată primele doă cestiunĭ, ce ni se presintă la citirea
sagĭuluĭ de maĭ sus, înainte de a ajunge la punctul des
impunerea «de a învăţa preceptele catechismuluĭ».

---

2) Cfr. *Principie de limbă*, Blaj, 1866, p. 101.

3) *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, ed. Trausch, Coronae, 1847, p. 6

§ 3. Dela 1547 pînă la 1562, Ion Benkner, pe care unele cronice săsescĭ îl scriŭ Hanes Benckner, fusese ales de 12 orĭ primar al Brașovuluĭ.[4])

El a murit la 1565.[5])

Cele maĭ multe amărunte despre dînsul, ni le procură contimpuranul seŭ Ostermayer, din care aflâm, bună óră, pînă și căsătoria luĭ Benkner, saŭ—ce-va maĭ interesant—întâlnirea ce avusese el cu Petrașcu-vodă din Țéra-Românéscă.[6])

Cela-ce ne preocupă însă maĭ mult în casul de față, este că la 1546 el a concurs la fundarea primeĭ fabrice de hârtiă în Brașov,[7]) dând astfel—negreșit—un maĭ mare avînt activitățiĭ tipografice de acolo.

Dar în ce mod Hanes Benckner, fiind luteran, amestecatu-s'a el în afacerile bisericeĭ române?

§ 4. O raritate bibliografică încurcă pînă acum nu puțin pe filologiĭ Slavĭ.

In biblioteca episcopală ortodoxă din Ungvár, în biblioteca imperială dela Petersburg și 'n biblioteca d-luĭ Lukaszewicz din Poltava în Rusia meridională, se află câte un exemplar—treĭ exemplare peste tot!—dintr'un Evangeliar, tipărit slavonesce, fără indicațiunea anuluĭ, cu cheltuĭala unuĭ Sas din Transilvania, carele îșĭ dă numele de: аꙁъ жѹпанъ Ханьшь Бегнерь ѿт Брашев, adecă: «eŭ, jupân Hanes Benckner din Brașov».

Slaviștiĭ sînt generalmente dispușĭ a crede, că este o tipăritură încă din secolul XV. saŭ cel puțin de pe la începutul secoluluĭ XVI.[8])

---

4) Marienburg, *Die Oberbeamten zu Kronstadt*, în *Siebenbürgische Provinzialblätter*, t. 2, 1806, p. 35—6.

5) Trauschenfels, *Fundgruben*, p. 24.

6) Kemény, *Fundgruben*, p. 33 seqq.

7) Ibid. p. 31—2.

8) Karatayev, Хронологическая роспись славянскихъ книгъ, Petersburg, 1861, p. 2, No. 9.

Numaĭ ilustrul Schaffarik, maĭ păzit, observă că epoca
cisă a luĭ Benkner, pe care 'l scrie Biegner, ar trebui cerc
în istoria specială a Transilvanieĭ.[9])

Din cele doă paragrafurĭ precedinţĭ resultă, că Evang
în cestiune n'a putut fi tipărit înainte de 1559, şi c
naţiunea luĭ era de a servi anume Românilor din Tran
‹Valachorum Ecclesiae›, pentru ca eĭ să aĭbă un text
în loc de a întrebuinţa, ca pînă atuncĭ, nesce manus
văitóre şi une-orĭ discordante.

Dar Benkner era luteran, ér usul limbeĭ naţiona
rică, nu a uneĭ limbe străine saŭ mórte, este unu
ceptele cele maĭ elementare ale Reformeĭ. Românu
se închine românesce. Traducţiunea pentru prima
Scripture întregĭ înfăţişa marĭ dificultăţĭ şi cerea
indelungat; se putea însă—drept început—a se d
d'o cam dată măcar un mic catechism, şi acésta
a şi făcut Benkner: ‹praecepta Catecheseos disc
posuit›.

Datul ‹12 martiŭ 1559›, pe care'l citim în
indică—după tótă probabilitatea—numaĭ ḑiua l
de către consiliul municipal săsesc al Braşovulu
pe Românĭ cu o ediţiune slavică a Evangelie
catechism în limba poporană; cât privesce î
lucruluĭ, ea cată să se fi făcut în anul 1560

§ 5. Cu doă-ḑecĭ de anĭ maĭ tărḑiŭ, s'a
luteranilor din Braşov în cărţile bisericescĭ al
publicarea la 1580 a Omiliaruluĭ luĭ Coresĭ
la tipar, érăşĭ cu cheltuĭala consiliuluĭ m
Lucas Hirscher: ‹єȣ жоупѫнȣль Хрѫжиль
Брашовȣлȣи ши а тоть цинȣтȣль Брѫсеи›.

Să constatăm însă, că Saşiĭ nu se vede
încercat vre-o dată de a furişa propriele

riturele cele religióse ale Românilor, astfel că ingerinţa luterană nu provoca din partea fraţilor nostri de peste Carpaţi acele ţipete, acele temerî şi plângerî, carî resunaŭ de pretutindenî, de câte orî o carte românéscă eşia sub auspiciele cele calvine ale unuî Ungur.

In acest mod, de exemplu, autorul anonim al dissertaţiuniî *De conversione Valachorum* vorbesce fără nicî o supărare despre Omiliarul dela 1580, „per Saxones editum", dar pe aceiaşî pagină el se aprinde şi fulgeră, când menţionéză „liberos pestilentos" aî calvinilor.[10])

Peste un secol şi maî bine după luteranî, calviniî aŭ scos şi eî la lumină un catechism în limba română, în care însă, înfruntându-se pe faţă ritul oriental, sînt combătute sacramentele, icónele, posturile etc.[11])

O traducere românéscă a catechismuluî luî Luther n'ar fi fost atât de scandalósă, doctrina mareluî reformator, în genere, diferind pré-puţin de cea ortodoxă; şi totuşî este de creḑut, d'o cam dată à-priori, că „jupânul Hanes Benckner" s'a abţinut dela o asemenea perfidiă, mărginindu-se de a publica o simplă traducere românéscă după vre-un catechism în us la crestiniî resăritenî, întocmaî după cum a făcut maî târḑiŭ „jupânul Lucas Hirscher" în privinţa Omiliaruluî.

§ 6. Intre numerósele catechismurî ale bisericeî grece, cel maî elementar, cel maî simplu şi maî clar tot o dată, cel maî puţin supus controverseî, este o mică exposiţiune a credinţeî creştine: ἔκθεσις σύντομος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, compusă după sânţiî Ciril de Alexandria şi Anastasiŭ de Antiochia, probabilmente de către sântul Maxim în secolul VII, dar atribuită une-orî, póte pentru maî multă autoritate, luî Ioan Crisostom.

Ea există în diferite manuscrise grece cu variante. Unele se încep, bună óră:

10) Cipariŭ, *Acte şi fragmente*, Blaj, 1855, p. 11.
11) Ibid. p. 9.

Ἐρώτησις. Ποίας θρησκείας εἶ;
Απόκρισις. Χριστιανός etc.,

altele:

Ἐρώτησις. Ποίας θρησκείας εἶ ἄνθρωπε;
Απόκρισις. Χριστιανός εἰμι.... [12])

Acest catechism a fost cel întâiŭ, pe care l'aŭ ad l'aŭ tradus Slaviĭ meridionalĭ în urma creştinăriĭ lor del şi 'l conservă într'un preţios manuscris tocmaĭ de pe 1100. [13])

Dela Slavĭ, acelaşĭ catechism, ca cel maĭ lesne de şi cel maĭ uşor de învăţat, a trecut în urmă la Ron este maĭ mult decât probabil, că el anume, ér nu alt care, a fost cel tipărit românesce la 1560 în Braşov Hanes Benckner, cu atât maĭ virtos că nu se deosebes de catechismul cel mic al luĭ Luther.

§ 7. Eĭ bine, în manuscrisul luĭ popa Grigorie, pe p —216, noĭ găsim tocmaĭ catechismul luĭ Ciril şi Ar pe care preutul din Măhacĭu l'a copiat la 1607 după un scris în limba tipăriturelor române din secolul XVI.

Copia este mult maĭ elegantă decât scrisórea cea ol a luĭ popa Grigorie; literele sînt maĭ marĭ, maĭ îngriji ţialele, titlul general şi cuvintele ѫтребаре şi рѫспоүнсь sî cu roşu; tóte imitéză, pînă la un punct, caracterele şi ar fi interesant de a le compara cine-va în acéstă anume cu Evangeliarul luĭ Benckner dela 1560.

Popa Grigorie îşĭ dâ tótă silinţa de a păstra intac grafia şi fonetica textuluĭ copiat, astfel că—de exem căirĭ nu figuréză ѕ, ci numaĭ ʒ, şi nicăirĭ *n* între v trece în *r*, afară numaĭ de cuvîntul нимерилѣ=*nimen*

---

12) Nessel, *Catalogus Codicum MSS. Bibliothecae Vindobonensis*, V 1690, pars I, p. 243, 355.—Cfr. Fabricius, *Bibliotheca graeca*, Hambur 10, p. 597.

13) Sreznevskii, în Извѣстія Академіи Наукъ, t. 1, p. 89—96. — *Knjizevnik*, t. 3, Zagreb, 1866, 137.—Cfr. Kalaidovicz et Stroev, Опис писей гр. Толстова, p. 542, No. 16.

putea să fi fost scris aşa şi 'n prototip, căcĭ se întrebuinţéză şi pe aiurĭ între Românĭ, ba şi la noĭ se ḑice *nimăruĭ=nimenuĭ*; în propria adnotaţiune însă, pusă la sfîrşit şi unde el nu copiază pe nimenĭ, Măhăcénul nostru revine la dialect, scriind *ѫпн=cine*, măcar-că şi aicĭ, sub influinţa originaluluĭ, în care se găsesce de loc ѕ, pune ѕнлелѥ pentru ѕнлелѥ.

§ 8. Să tragem conclusiunile din cele de maĭ sus.

Este sigur, pe temeĭul uneĭ mărturie istorice contimpurane, încă la 1560 s'a tipărit în Braşov, din iniţiativa autorităţilor săsescĭ de acolo, un catechism în limba română.

După tóte probabilităţile, expuse maĭ sus în §-fiĭ 5 şi 6, acel catechism era o traducere după exposiţiunea cea scurtă a credinţeĭ creştine de sânţiĭ Ciril şi Anastasiŭ.

Nu e de creḑut, că tot în secolul XVI şi tot în Transilvania, când exista deja un exemplar tipărit, se va maĭ fi făcut o altă nouă traducere după acelaşĭ catechism.

Resultă dară, că "Intrebarea creştinéscă" a luĭ popa Grigorie, care cuprinde tocmaĭ compendiul sânţilor Ciril şi Anastasiŭ, şi care, în acelaşĭ timp, nu este decât o simplă copiă, reproduce numaĭ catechismul românesc cel dela 1560.

§ 9. S'ar maĭ puté nasce cestiunea secundară: ce nevoe să fi avut óre preutul din Măhacĭu de a copia o carte deja tipărită?

La 1607 ediţiunea din 1560 cată să fi devenit de o raritate extremă.

Acéstă sórtă a avut'o de asemenea catechismul cel dela Belgrad din 1642, care, deşi deochĭat prin calvinismul seŭ, totuşĭ nu se maĭ găsĭa pe la 1657, abia peste cincĭ-spre-ḑecĭ anĭ, încât a trebuit să se scóţă o a doua ediţiune; apoĭ astăḑĭ ambele ediţiunĭ sînt cu totul invisibile, mult maĭ rare decât Omiliarul dela 1580 şi chĭar decât Psaltirea luĭ Coresi.

Ajunge a spune, că d. Ciparĭu n'a fost în stare de a da un extract din acest catechism, căcĭ în deşert l'a căutat pretutindenĭ, după ce perduse la 1849 unicul exemplar cunoscut

din a doua ediţiune, ér pe cea din 1642 nicĭ a veḑut'o vre-dată.[14])

Cu atăt maĭ rar, firesce, trebuĭa să fi fost la 1607 cate-chismul cel din 1560, după o trecere de peste patru-ḑeci d[e] anĭ, şi—prin urmare—se înţelege dela sine că popa Grigori[e] apucase cea de'ntâiŭ ocasiune ce i s'a presintat pentru ca să-ş[ĭ] tragă o frumósă copiă după vre-un exemplar străin.

§ 10. Dacă cercetările ce preced sînt corecte, atuncĭ text[ul] publicat maĭ la vale posedă marea valóre de a ne oferi pri[ma] carte tipărită românesce, anterióră cu 17 anĭ faĭmóseĭ Psalti[ri] a luĭ Coresi.

Deşi vechĭu de peste treĭ seculĭ, acest catechism este scri[s] totuşĭ într'o limbă, care se aprópie fórte mult, şi s'ar puté ḑic[e] chĭar că nu diferă de graĭul actual al sătenilor din Ţéra Românéscă şi din regiunile învecinate ale Transilvanieĭ.

El ne presintă fără comparaţiune maĭ puţine dificultăţĭ fo-netice, morfologice, lexice şi sintactice, decăt limba propriă lui popa Grigorie, măcar-că preutul din Măhacĭu trebuĭa s[ă] fi fost încă copil în anul când acest text eşĭa la lumină di[n] téscurile Braşovuluĭ.

S'ar puté dară afirma în cunoscinţă de causă, că pe la j[u]mătatea secululuĭ XVI limba română înfăţişa diverse straturi unele maĭ înapoĭate, altele maĭ înaintate, între carĭ exista dej[a] stratul cel devenit astăḑĭ, aprópe fără nicĭ o schimbare, limb[a] tipică a Românuluĭ.

In catechismul din 1560 pînă şi finalul *u* nu se maĭ ved[e] nicăirĭ, abia-abia persistând în *cumu* şi *cându*, dar şi aci n[u] tot-d'a-una.

---

14) Cipariŭ, *Crestomatia*, p. XXI, XXII.

ꙞТРЕБАРѢ КРЕЩИНѢСКЖ.

Ꙟтребарѣ. Крещинь ещи.

Ръспоунсь. Крещинь.

Ꙟ. Кареле ѡмѡл крещинь.

Р. Ѡмоуль крещинь асте ачела ѡмь чине Ꙟ Хс. крѣде. ши віаꙁж коумь сънть токмѣлеле. крѣде ертьчюнѣ пжкателорь дела татъль сфнть домнеꙁеоу къ и се ва да Ꙟ харь ꙗ̇преꙞ Іс Хс.

Ꙟ. Дела чине те кеми крещинь.

Р. Дела Хс.

96. Ꙟ. Коу че | вери адевъра къ ещи крещинь.

ÎNTREBARÉ CREŞTI*NÉ*SCÂ.

Întrebaré. Creştinŭ eşti?

Răspu*n*sŭ. Creştinŭ.

Î. Carele omo*l* creştinŭ?

R. Omulŭ creştinŭ ĭaste acela omŭ cine în Hs. crède, şi viazâ umŭ săntŭ tocmélele; crède ertăcĭuné pâcatelorŭ dela Tatălŭ sf*â*ntŭ Do*m*nezeŭ că i se va da în harŭ preîn Is. Hs.

Î. Dela cine te chemi creştinŭ?

R. Dela Hs.

Î. Cu ce veri adevăra că eşti creştinŭ?

Р. Коу ачѣа кѫ м'ам ботезать. ꙟ ноумеле татьлоуи
фїюлоуи ши дхоулоуи сфинть. ши крезь. ꙟ іс хс.

ꙟ. Коу маи моулть. коу че вери адевѫра.

Р. Коу ачѣа кѫ щїоу рѫдѫчина крещинѫтѫцїеи.

ꙟ. Кѫте лоукроуре требоуаще сѫ щїи ѡмоуль крещин

Р. Чинчи лоукроуре.

198* ꙟ. Ка|реле-сь ачѣлѣ.

Р. Де ꙟтѫи зѣче порѫнчѣле але лоуи домнезеоу. Ꙗ
крединца крещинѣскѫ. Ꙗ треа татьль ностроу. Ꙗ п
ботезоуль. Ꙗ чинчѣ коуминекѫтоура.

ꙟ. Пре чине шь дѣде домнезеу. зѣче коувинтеле сале
фарѫ.

Р. Пре Мѡуси пророкь пре доаѡ табле де пїатрѫ ꙟ вр
моунтѣлуи де Синае.

ꙟ. Зи чѣле зѣче коувенте.

199. [Р.] Де ꙟтѫи еоу сѫнть домноул | домнезеоу ал тѫоу
лѫнгѫ мене домнезеи стрїини сѫ наиби. Ꙗ доа ноу

*) Din scăpare de vedere, după pagina 196 pagina următóre s'a numerot
manuscris: 198.

R. Cu acéla că m'am botezată în numele Tatăluĭ și Fiĭuluĭ și
hului sfântŭ, şi crezŭ în Is. Hs.

Î. Cu mai multŭ, cu ce veri adevăra?

R. Cu acéla că ştiu rădăcina creştinătăției.

Î. Câte lucrure trebuĭaşte să ştii omulŭ creştinŭ?

R. Cinci lucrure.

Î. Carele-sŭ acélé?

R. De întăi, zéce porâncéle ale lui Domnezeu; a doa, cre
creştinéscă; a treĭa, tatălŭ-nostru; a patra, botezulŭ; a cincé,
necătura.

Î. Pre cine-şŭ déde Domnezeu zéce cuvintele sale afară?

R. Pre Moysi prorocŭ pre doao table de piatră în v
muntélui de Sinae.

Î. Zi céle zéce cuvente.

R. De întăi: eu săntŭ Domnul Domnezeu al tău; pre lângă
domnezei striini să n'aibi. A doa: numele Domnului Domnezeulu

домнȣлȣи домнеꙃеоулоуи тъоу ꙟ харь сѫ ноу-ль аи преꙟ гоура та къ невиноватъ ноу вери фи. Я треа сърбѣꙃѫ доуменека. Я патра тать-тъоу ши моумѫ-та чинстѣще-и сѫ вери сѫ аиби ꙃиле моулте ши боуне пре пѫмѫнть. Я чинчѣ сѫ ноу оучиꙃи. Я шасе сѫ нȣ фіи коурвари. Я шап-
). тѣ ноу фоура. | Я шпта сѫ ноу фіи мѫртоуріе стрѫмбѫ вечиноулȣи тъоу. Я нша сѫ ноу пофтещи каса вечиноулоуи тъоу. Я ꙃѣчѣ сѫ нȣ пофтещи вечинȣлȣи тъȣ нече моуаре-и. нече фата-и. нече фечороул. нече боȣль. нече калоуль. нече немика че асте ал лȣи.

Ꙟ. Ани сѫ грѫимь депре хасна челшр ꙃѣче коувинте але лоуи домнеꙃеȣ. дерепть че-ши дѣде домнеꙃеȣ ꙃѣче коу-
1. винтеле сале афарѫ сѫ не прентроу але | испѫсимь.

Р. Ноу дерепть ачѣа къ нимерилѣ ноу ле поате ꙟплѣ деплинь.

Ꙟ. Дарѫ дерепче лѣȣ дать афарѫ.

Р. Дерепть треи фолосȣре. фолосоул дѫꙟтѫи коум нои пѫкателе ноастре. сѫ ле потемь кȣноаще деꙟ еи пре нои сѫ не смеримь. ши сѫ мѣрџемь ла врачю ла іс хс. Яль доиле фолось. коумȣ не дѣде ꙃѣче коувинтеле сале сѫ ꙟвѫцьмь

ıarŭ să nu-lŭ ĭaĭ preîn gura ta, că nevinovatŭ nu veri fi. A treĭa: ɔézâ dumeneca. A patra: tată-tău şi mumâ-ta cinstéşte-i, să veri ıibi zile multe şi bune pre pâmântŭ. A cincé: să nu ucizi. A ː: să nu fii curvari. A şapté: nu fura. A opta: să nu fii mâr-
.e strâmbâ vecinului tău. A noa: să nu pofteşti casa vecinului . A zécé: să nu pofteşti vecinului tău nece mularc-i, nece fata-i, e fecorul, nece boulŭ, nece calulŭ, nece nemica ce ĭaste al lui.

I. Ĭani să grăimŭ depre hasna celor zéce cuvinte ale lui Domıeu, dereptŭ ce-şi déde Domnezeu zéce cuvintele sale afarâ, să ne ɛntru ĭale ispăsimŭ.

R. Nu dereptŭ acéĭa, că nimerilé nu le poate înplé deplinŭ.

I. Darâ derep-ce léu datŭ afarâ?

R. Dereptŭ trei folosure. Folosul dăintâi: cum noi pâcatele noaɛ să le potemŭ cunoaşte, deîn ei pre noi să ne smerimŭ şi să ɛrgemŭ la vracĭu la Is. Hs. Alŭ doile folosŭ: cumu ne déde zéce

202. фапте боуне крещиниловр. | ши віацѫ боунѫ. Я треа фолось.
коум wамени фѫкѫтори де рѫоу сѫ се ꙟтоаркѫ кѫтрѫ
домнезеȣ.

Ꙟ. Дѣка нѣȣ дать домнезеȣ кȣвентеле сале афарѫ сѫ не
испѫсим пеꙟтрȣ але. дарѫ прен че не вѫмь испѫси.

Р. Преꙟ крединца дерѣптѫ.

Ꙟ. Че не ꙟвацѫ пре крединца дерѣптѫ.

Р. Ѥvгліа.

Ꙟ. Че е еvгліа.

203. Р. Боунѫ вестире ши веселіе дела татѫль сфнть | домнезеȣ
коум ноаw не ва ерта тоате пѫкателе дерепть іс хс.

Ꙟ. Пре чине шь дѣде домнезеȣ еvгліа са афарѫ.

Р. Пре фїю-лȣи чель сфнть. сѫ пре чине (?) порѫнчи ноаw
боукоуріе ши милѫ ши ертѫчюнѣ пѫкателwр.

Ꙟ. Че е дарѫ крединца чѣа че ноаw требоуаще сѫ не ис-
пѫсим.

204. Р. Нѫдѣжде ꙟ мила татьлȣи сфнть домнезеȣ дерепть моар-
тѣ фїюлȣи чель сфнть.

---

cuvintele sale să învățămŭ fapte bune, creștinilor, și viață bună. A
treĭa folosŭ : cum oameni făcâtori de râu să se întoarcâ cătră Domnezeu.

Î. Déca néu datŭ Domnezeu cuventele sale afarâ să ne ispăsim
peintru ĭale, darâ pren ce ne vămŭ ispăsi?

R. Preîn credința derépta.

Î. Ce ne învață pre credința derépta?

R. Evanghelia.

Î. Ce e evanghelia?

R. Bună vestire și veselie dela Tatâlŭ sfântŭ Domnezeu, cum noao
ne va erta toate pâcatele dereptŭ Is. Hs.

Î. Pre cine-șŭ déde Domnezeu evanghelia sa afară?

R. Pre fiĭu-lui celŭ sfântŭ, să pre (?) cine porânci noao bucurie
și milâ și ertácĭunê pâcatelor.

Î. Ce e dară credința céĭa ce noao trebuĭaște să ne ispăsim?

R. Nădéjde în mila Tatălui sfântă Domnezeu dereptŭ moarté fiĭului celŭ sfântŭ.

ꙟ. Ѕи крединца чѣȣ фъкȣть вı. апсль.

Р. Капь диꙟтѫи де фапта лоумїеи:· Крезь ꙟтрȣ доумне-
ѕеȣ ꙟ татъль поутѣрникоуль фъкъторюл черюлȣи ши аль
пъмѫнтȣлȣи вѫѕоутелѡрь ши невъѕȣтелѡр. Каи ал доиле де
скȣмпарът. Ши ꙟтроу оуноул домнь іс. хс. фїюль лȣи дом-
205. неѕеȣ че-оу нѫскоуть динишрѫ. | ꙟсѫ де ꙟ татъль нѫскоут
маинте де тоате вѣкȣре, лȣминѫ дела лȣминѫ домнеѕеȣ
дерепть деꙟ домнеѕеȣ дерепть. нѫскоут ꙟсѫ нефъкȣть
оуноуль коу тать. преꙟ чине тоате фъкоуте сѫнть дерепть
нои ѡаменїи. ши дерепть испъсенїе ноастрѫ ве[ни]таȣ деꙟ
черю. ши лоу нѫскоуть деꙟ дхоуль сфить. ши ꙟ Марїа
206. фать ѡмь фоу. ръстикнитоу-сѣȣ дерепть нои соупть Пи-
лать деꙟ Понть. киноуить ши ꙟгропать ши ꙟвисе а треа
ѕи. доупѫ скриптоурь ши сѫ соуи ꙟ черю ши шъдѣ а де-
рѣпта татълȣи. ши іаръ вене-ва коу славѫ а жоудека вїии
ши морцїи. къ ꙟпѫрѫцїа лоуи ноу асте ѡбрѫшенїе. Капь
ал треиле де сфинцїе. Ши ꙟ дхоуль сфить домнȣл че вїи
207. фаче. ꙟсѫ дела татъль вине ши ꙟ татъль ши | ꙟ фїюл сѫ
не ꙟкинѫмь ши сѫ слѫвимь. коумь лоу гръить пророчїи

Ȋ. Zi credința céu făcutŭ 12 ap*ost*olĭ.

R. Capŭ diintăi de fapta lumiei: crezŭ întru Dumnezeu în tatălŭ puterniculŭ făcătorĭu*l* cerĭului și alŭ pământului, văzutelorŭ și nevăzutelo*r*. Ca*p* al doile de scumpară*t*: și întru unu*l* do*m*nŭ Is. Hs. fĭulŭ lui Do*m*nezeu, ce-u nâscutŭ diniorâ, însâ deîn tatălŭ nâscu*t* mainte de toate vécure, luminâ dela luminâ, Do*m*nezeu dereptŭ deîn Do*m*nezeu dereptŭ. nâscu*t*, însâ nefăcutŭ, unulŭ cu Tată, preîn cine toate făcute săntŭ; dereptŭ noi oamenii și dereptŭ ispăsenie noastrâ, venit'au deîn cerĭu și au nâscutŭ deîn D*u*hulŭ sf*ă*ntŭ, și în Marĭia fată omŭ fu, răsticnitu-séu dereptŭ noi suptŭ Pilatŭ deîn Pontŭ, chinuitŭ și îngropatŭ, și învise a treĭa zi dupâ scriptură, și să sui în ceriu și șădé a-derépta Tatălui, și ĭară vene-va cu slavâ a judeca viĭ și morțiĭ, că inpârâțiĭa lui nu ĭaste obrășenie. Capŭ al treile de sfinție: și în D*u*hulŭ sf*ă*ntŭ Domnu*l* ce vii face, însâ dela Tatălŭ vine și în Tatălŭ și în Fiĭulŭ, să ne închinâmŭ și să slâvimŭ, cumŭ au grăitŭ prorocii, și intr'una sf*ă*ntă a săborului ap*ost*olilorŭ besé-

ши ꙟтр'оуна сфнтъ а съборꙋлоуи апсрлилоръ бесѣрека. м...
тоурисѣще оуꙟ ботезъ сѫ съ ѩрте пѫкателе. ащепт...
скоулатоулъ мѡрцилоръ ши вер фи вїоу ꙟ вечїе аминъ.

ꙟ. Че ꙗсте а треꙗ парте че требоуꙗще крещиноулꙋи. ...
щїе.

Р. Ꙗсте татълъ ностроу че-оу ꙟвъцатъ ꙟсоушъ іс. хс. пр...
208. апсли. Матѳеи. ꙅі. ши Лукъ не. |

ꙟ. Зи ѡче-нашъ рꙋмѫнѣще съ ꙟцѣлѣџемъ.

Р. Татълъ ностроу че ещи ꙟ черю. сфнцѣскѫ-се ноумеле
тъоу. съ вїе ꙟпърѫцїе та фїе воꙗ та коум ꙟ черю. аша
ши пре пѫмѫнтъ. пита ноастрѫ съцїѡсѫ дъ-не ноаѡ астъꙃи.
ши ѩртъ ноаѡ грешалеле ноастре. коум ертъ[мъ] ши нои
грешицилѡр ноштри. ши ноу не доуче ꙟ нѫпасте че не из-
бѫвѣще пре нои де хиклѣноул. кѫ а та е ꙟпърьцїе ши
пꙋтѣрѣ ши слава ꙟ вечїе аминъ.

209. ꙟ. Кѫте | рѫндоуре де лоукроуре съ не коупринде мъ ꙟ
роугѫчюне.

Р. Доаѡ.

ꙟ. Кареле-сь ачѣлѣ.

---

reca, mârturiséşte uîn botezŭ, să să ĭarte pâcatele, aşteptămŭ scu-
latulŭ morţilor, şi ver fi viu în vecie, aminŭ.

Î. Ce ĭaste a treĭa parte ce trebuĭaşte creştinului să ştie?

R. Ĭaste tatălŭ-nostru, ce-u învăţatŭ însuşŭ Is. Hs. pre apostoli,
Mathei 16 şi Luca 55.

Î. Zi oce-naşŭ rumânéşte să înţélégemŭ.

R. Tatălŭ nostru ce eşti în cerĭu, sfinţéscâ-se numele tău, să vie
înpărâţie ta, fie voĭa ta cum în cerĭu aşa şi pre pâmântŭ, pita noa-
strâ săţiosâ dă-ne noao astâzi, şi ĭartă noao greşalele noastre cum
ertămŭ şi noi greşiţilor noştri, şi nu ne duce în nâpaste, ce ne iz-
bâvéşte pre noi de hiclénul, că a ta e înpărăţie şi putéré şi slava
în vecie, aminŭ.

Î. Căte rândure de lucrure să ne cuprindemŭ în rugâcĭune?

R. Doao.

Î. Carele-sŭ acélé?

Р. Милкоуитоура ши датоул де харь.

.ꙟ. Че асте милкоуитоура ши датоул де харь.

Р. Милкоуитоура. асте ачѣа кѫндь черемь чева дела домнезеѹ ши авемь греоу ши невоиѫ ноастрѫ. сфнть ноумеле ал лоуи пре аџоуторю сѫ-ль кемѫм.

210. .ꙟ. Че е датоуль | де харь.

Р. Датоуль де харь асте ачѣа кѫндоу не адоучемь аминте де тоате фаптеле боуне але лоуи домнезеоу ши дѫмь харь лоуи преꙟ хс.

.ꙟ. Кѫте лоукроуре требоуескь сѫ фїе ꙟ роугѫчюне.

Р. Чинчи лоукроуре. Деꙟтѫи порѫнчѣлеле. кѫ домнезеоу. аоу порѫнчить ши аоу лѫсать сѫ роугѫмь. Ꙗ доаѡ фѫгѫ-
211. доуитоу-нѣоу кѫ не ва пре нои аскоулта. Ꙗ треа креди|нца кѫ тоате фѫгѫдоуитѹриле лоуи домнезеѹ коу крединцѫ. ноумаи сѫ ле поутемь коупринде ла нои. Ꙗ патра чѣрере греѹ ши невоие соуфлетоулоуи ши троупоулоуи. Ꙗ чинчѣ ꙟ ал коуи ноуме требоуаще сѫ чѣремь сѫ вери сѫ щїи ноумаи ноумеле лоуи іс. хс.

.ꙟ. Кѫте чѣрери сѫнть ꙟ татьль нѡстроу.

R. Milcuitura și datul de harŭ.

Î. Ce ĭaste milcuitura și datul de harŭ?

R. Milcuitura ĭaste acéĭa, căndŭ ceremŭ ce-va dela Do*m*nezeŭ, și avemŭ greŭ și nevoiă noastră sfăntŭ numele al lui pre ag'utorĭu să-lŭ chemăm.

Î. Ce e datulŭ de harŭ?

R. Datulŭ de harŭ ĭaste acéĭa, căndu ne aducemŭ aminte de toate faptele bune ale lui Do*m*nezeu și dămŭ harŭ lui prein Hs.

Î. Căte lucrure trebuescŭ să fie în rugăcĭune?

R. Cinci lucrure. Deîntăi poruncéleie. că Do*m*nezeu au poruncitŭ și au lăsatŭ să rugâmŭ. A doao, făgăduitu-nêu că ne va pre noi asculta. A treĭa, credința că toate făgăduiturile lui Do*m*nezeu cu credință numai să le putemŭ cuprinde la noi. A patra, cérere greu și nevoie sufletului și trupului. A cincé, în al cui nume trebuĭaște să ceremŭ să veri să știi, numai numele lui Is. Hs.

Î. Căte céreri săntŭ în tatălŭ-nostru?

212. Р. Шапте чѣрери сѫнть. треи-сь диꙟ але де вїаца | де в
патроу чѣрере депре вїаца ачещїи лоуми

ꙟ. Че асте а патра парте че требоуаще сѫ щїе кре
ноул.

Р. Ботезоуль коум лоу скрись сфитоул. мѳ. еуг. листь (
капь маи апои. оунде зисе домноул доумнезеоуль ностроу і
пѫсаци ꙟ тоатѫ лоумѣ ꙟвѫцаци тоате лимбиле боте
ꙟ ноумеле татьлоуи сфить. ши іаръ зиче ꙟ еуглїе
213. Марко | капь маи апои. чине ва крѣде ши ва фи боте
испѫсить ва фи. чине іарѫ ноу ва крѣде перить ва ф

ꙟ. Че асте а чинчѣ парте че требоуаще крещиноулоу
щїе.

Р. Коуменекѫтоура дела прѣстоль. че асте скрисѫ де сф
еуглисти. мѳ. рѕ. мр. ѯд. лоук. рѳ. ши сфитоуль П
апсль.

ꙟ. Зи чѣле коувинте.
214. Р. Домноул | домнезеоу іс. хс. доупѫ чинѫ лѡ ѡ пита
благослови. ши фрѫмсе ши дѣде оучеництлѡр сѫи. ши
лоуаци ши мѫнкаци. кѫ ачеста асте троупоул мїеоу.

R. Șapte cereri săntŭ: trei-sŭ diĭn ĭale de viața de vécŭ, p
cerere depre viĭața aceștii lumi.

Î. Ce ĭaste a patra parte ce trebuĭaște să știe creștinul?

R. Botezulŭ, cum au scrisŭ sfăntul *Mathei* evanghelistŭ
mai apoi, unde zise Domnul Dumnezeulŭ nostru Is. Hs.: pás
toată lumé, învățați toate limbile, botezați în numele Tatălui s
și ĭară zice în evanghelie lui Marco cap mai apoi: cine va
și va fi botezatŭ — ispăsitŭ va fi, cine ĭară nu va crede — p
va fi.

Î. Ce ĭaste a cincé parte ce trebuĭaște creștinului să știe?

R. Cumenecătura dela préstolŭ, ce ĭaste scrisă de sfinții ev
listi *Mathei* 106, *Marco* 64, *Luca* 109, și sfăntulŭ Pavelŭ ap

Î. Zi céle cuvinte.

R. Domnul Domnezeu Is. Hs. după cină lo o pită și blagosl
frămse și déde ucenicilor săi și zise: luați și măncați, că acesta
trupul mieu, ce se déde dereptŭ voi; acasta faceți căndŭ veți

дѣде дерепть вои. ачаста фачеци кѫндь веци фаче помѣна
мѣ. ꙟшишдере ши пѫхарь лоуѡ доупѫ чинѫ ши благослови.
ши дѣде оучиничилѡр сѫи. ши ӡисе бѣци тоци деꙟтр'жнсь.
15. ачеста ѧсте сингеле мїеоу де лѣџе ноаѡ. че се ва вѫрса
дерепть вои. дерепть моулци сѫ вѫ се ꙟрте пѫкателе ачаста
фачеци поурурилѣ. кѫндь веци фаче помѣна мѣ:·
Скрис'ам еꙋ попа Григорїе диꙟ Мѫхачю. ꙟ ӡилеле лꙋи Батърь
Боудоужарю кралю. карте чири сѫ ва ꙟтреба коу алтоул сѫ
щїе рѫспꙋнде. іарѫ ноумѫроул анилѡр. дела Ядам. ,ӡ. р. еі.
16. ан. дела наштерѣ лꙋи хс. ,а. х. ӡ. ан.

---

ina mé; aşişdere şi pâharŭ luo dupâ cinâ şi bl*a*goslovi şi déde
icilor săi şi zise: béţi deîntr'ânsŭ, acesta ĭaste singele mieu de
noao, ce se va vărsa dereptŭ voi dereptŭ mulţi să vă se ĭarte
tele; aćasta faceţi pururilé căndŭ veţi face poména mé.

kris'am eu, popa Grigorie diĭn Mâhacĭu, în zilele lui Bat*ă*rŭ Bul-
iu cral̆u, carte: ciri să va întreba cu altu*l*, să ştie răspunde; ĭară
iru*l* ailo*r* dela Ada*m* 7115 ai, dela naşteré lui Hs. 1607 ai.

NOTANDA

1. finalul *u* întreg numaĭ în коумꙋ (202) şi къндоу căte o singură dată, ér pe aĭurĭ tot-d'a-una ь=*ŭ*.

2. ꙟ întrebuinţat ca nasală vocală numaĭ în *un*: оуꙟ şi 'n compusele cu *in*: деꙟ (202, 206, 207), дъꙟтъи диꙟтъи (205), деꙟтъи (211), деꙟтр'жись (215), преꙟи 200, 203, 206, 211), пеꙟтрꙋ (203), dar şi прен (203), троу (201).

3. -ен- = actualul *-in-*: кꙋвенте (199, dar 201, 214 винте), кꙋвентеле (203, dar 198, 201, 202: коувинтеле менекѫтоура (214, dar 199: коуминекѫтꙋра), доуменека мене (200).

4. confusiunea între *o* şi *u*: доумнеѕеꙋ (205). доумни (213) şi домнеѕеоу (196, 198 etc.), домнеѕеи (200). ѕеоулоуи (200), ѡмѡль şi ѡмоуль (196), потемь (202) : темь (212).

5. ѫ pentru *o*: [не] вѫмь [испѫси] (203).

6. ѣ pentru *-e-*: ꙟцѣлѣџемь (209)=ꙟцелѣџемь, моу (199);

e pentru -ѣ-: черемь (210, dar 212: чѣремь);

ѣ și ж pentru -ѣ saŭ -ıa: невоиж [ноастрж] (210), невоие [соуфлетоулоуи] (212), испхсеніе [ноастрж] (206), ꙟпхрхціе [тл] (209);

е pentru -i: вене-ва (207), [патроу] чѣрере (213, dar 212: чѣрери);

i pentru -e: [сх] ції̈и [шмоуль] (197), dar pe aĭurĭ: [сх] ції̈е [крещиноул] (213).

7. *i* pentru ж după *s*: синщеле (215).

8. după ш:

х pentru *e*: шхдѣ (207);

й pentru *ĭ*: [чине]-шь [дѣде] (199, 204, dar 201: че-ши дѣде), ꙟсоушь (208).

9. *oa* bine conservat, afară de схціѡсж (209) și диниѡрж (205);

ꙋ доаѡ (211), dar și: а доа (198, 200), а нѡа (201).

10. aferesa vocaleĭ pentru a înlătura hiatul: че-оу нжскоуть (205), че-оу ꙟвхцать (208);

hiatul înlăturat prin contracțiune: рхстикнитоу-сѣв (206).

11. alte particularitățĭ vocalice:

нече (201);

дѣка (203);

стрїини (200);

апостоль (205) la plural, dar și апостоли (208);

дерепть (201, 202 etc.), дерѣптж (203), дерѣпта (207), дерепче (202);

а шасе (200), dar tot acolo а шаптѣ etc.

12. în catechism *n* între vocale nu trece niciĭ o dată în *r*, afară de нимерилѣ (202), cfr. maĭ sus p. 96;

în adnotațiunea finală a luĭ popa Grigorie: чири (216)=*cine*.

13. ѕ(=*dz*) nu se întrebuințéză nicăirĭ, ci numaĭ ꙁ (=*z*), afară de cifra ѕ=6 (208, 213).

14. *o* din *va*: лоуѡ (215) și tot acolo chĭar лѡ [ѡ питж].

15. vocalisarea luĭ *n* prin următorĭul *i*: ан, анлшр (2

16. nevocalisarea luĭ *r* în aceĭaşĭ posiţiune: вери [лд
(197), вери [фи] (200) etc., ér o dată chiar disparițiune
i: кер' (208).

17. alte particularităţĭ consonantice:
лшнидере (215);
жоудека (207), dar аџоуторю (210):
ръстикнитоу-сѣ (206) cu *-cn-* = *-gn-*.

18. сънтъ la prima persónă singulară: [еоу] сънтъ
şi la a treĭa plurală: [фъкоуте] сънтъ (206):
pluralul сънтъ redus la съ: треи-съ (212), кареле-съ

19. formă triplă: деѫтъи (211), диѫтъи (205), д
(202).

20. nicăirĭ *lu*, ci numaĭ *luĭ*: лоуи домнезеѕ (199
etc.).

21. pluralul cu *-ure*: ръндоуре де лоукроуре (210), ло
ре (197 de 2 orĭ, 211 de 2 orĭ), вѣкѕре (206), фолосѕре

22. genitivo-dativul femeesc cu *-iei*: лоумїеи (205),
нъть̀жцїеи (198).

23. dupla articulare în construcţiunea substantivuluĭ
nitivul: ноуме-ле ла лоуи (210).

24. întrebuinţarea corectă a articluluĭ *al*: аль домне
а ѕѣкѣ (201), фъкъторюл черюлѕи ши аль пъмъкнтѕлѕи
коувинте але лоуи домнезеѕ (201), фаптеле боуне ал
(211), ал коуи ноуме (212) etc.:

articlul prepositiv *al* contopit cu substantivul ce p
ca şi când ar fi postpositiv: ѕѣче коувинте-ле сале (19
202) = *cuvinte ale sale*:

al cu sens neutral: немика че асте ла лѕи (201).

25. amplificativul *-a* lipsesce la ordinalul masculi
доиле (202, 205), ал трейле (207), dar se adaugă la:
пиѧ (202), ноуроуиѧ (216), nu însă la лшнидере (2

26. ordinalul feminin luat în sens neutral: а треа фолось (**203**).

27. *ei* pentru *ele*: пѫкателе ноастре сѫ ле путемь куноаще ея ей *(sic)* пре нои сѫ не смеримь (202).

28. participiul substantivat: датоуль [де хаpь] (210. 211), фапта [лоумїен] (205), скоулатоуль [мwрцилорь] (208): скѫмпарьт (205), prin erórе grafică pentru скѫмпьрат?

29. perfect arcaic: двисе (207), дѣде (199. 204), dar nicăirĭ фѣче, ci numaĭ лоу фѫкоуть.

30. substantiv nearticulat după *tot*: тоате кѣкѫре (206).

31. construcţiunea cu pronumele enclitic: нече моуаре-и, нече фата-и (201).

32. propaginaţiunea preposiţiuniĭ: ла врачю ла Ісоус (202).

33. propaginaţiunea pronumeluĭ: дѫ-не ноаw (209), не нѫкѫѣще пре нои (209), не ва пре нои аскоулта (211), ноаw не ва ерта (204).

34. кареле wмwл (196) = *care e omul.*

35. elipsa verbuluĭ ajutător: киноуить ши дгроиать ши дѫше (207).

36. condiţionalul *să* nu e tot-d'a-una distins în scriere de reflexivul *se*: сѫ вѫ се арте (216) lîngă сѫ сѫ арте (208).

37. *să* cu sensul latinuluĭ *si*: сѫ вери (200,216) = *dacă vreĭ.*

38. *pre* cu sensul ‘prin’: пре чине-шь дѣде? пре Моусн пре доаw табле (199), пре чине-шь дѣде домнезеу еvаггелїе (204);

pre cu sensul ‘pentru’: пре аџоуторю сѫ-ль кемѫмь (210);
pre de'naintea acusativuluĭ: не двацѫ пре крединца (203);
pre cu preposiţiunea *de* în sens ‘despre’: чѣрере депре вїаца ачецїи лоуми (213), сѫ грѫимь депре хасна челwр зѣче (201).

39. сѫ пре чине.... =? (204).

40. *cum* cu sensul ‘că’ : коум нолѡ ѝе ва е

41. *a*=‘ad’ : шѫдѣ а-дерѣпта (207).

42. *cine* cu sens ‘care’ : асте ачела ѡмь чин
(196).

43. адевѫра = ‘adeverĭ’ (197 de 2 orĭ).

44. маинте = ‘maĭ nainte’ (206).

45. dativul pentru ablativ: [сѫ нѹ пофтещи] в
нече моуаре-и нече фата-и] (201).

46. inversiunea sintactică: сѫ не прентроу
(201), не ва пре нои аскоулта (211).

47. а та е ꙟпѫрьцїе ши пѹтѣрѣ (209).

48. *ĭani*= lat. *en*, gr. ἠνί : ани сѫ грѫимь (2

49. slavisme maĭ insolite: прѣстоль ‘tron’
пита ‘pâine’ (209,215), ѡче-нашь ‘tatăl-nostru

50. врѫхоул (199) = sl. врѫхѫ ‘vîrf’, dar deja
luĭ χ în *f*: пофтещи (201 de 2 orĭ) = sl. похо

51. милкоуитоура (210 de 2 orĭ) explicat prin
черемь чева дела домнезеѹ, dela *a milcui*, boher
wati ‘a desmierda, caresser’.

52. ungurisme:

hasna ‘folos’ = ung. *haszna*: хасна челѡр ꙁ
(201), cfr. tom. 1, p. 17;

Боуддоужарю (216) = ung. *Boldizsár* ‘Baltasar

53. хиклѣноул (209), cfr. t. 1, p. 436, No. 9

54. mărturia că Românii nu înţelegeaŭ limba
sericeĭ: ꙁи ѡче-нашь рѹмѫнѣще сѫ ꙟцѣлѣцемь (2

55. accentele sînt puse rar, generalmente cu
téză şi astădĭ;

accentuaţiune scăḑută : ачѣ'а (198), татъл'оуи (198), фїю-лоу'и (198), пїатр'ж (199), а до'а (200), домнеѯеоулоу'и (200), ан'и (201), ноумел'е (212), чѣрер'е plur. (213);

accentuaţiune urcată: ко'теѯоуль (199, dar 213 : коте'ѯоуль), к'оувенте (199), к'оувинте (201), б'оукоурїе (204), ꙟк'нижмь (208), р'оугжмь (211), р'оугжчюне (210,211), к'оуменекжтоура (214);

doă accente pe acelaşĭ cuvint : крещ'инноулоу'и (214), но'с-тр'оу (199), ск'оул'атоуль (208);

accentarea monosilabelor de'naintea altor cuvinte neaccen-tate : крѣде ш'и вїаѯж (196), ѯ'и чѣле ѯѣче (199), ноу' фїи ꙟжртѹрїе (201), ноу' ле поате (202), сж л'е потемь (202), 'и чѣле коувинте (214) etc., cfr. maĭ sus p. 64, No. 56.

56. *paieric* :

după *r* şi *l*: моул'ть (198), моул'ци (216), моул'те (200), л'ѹи (201, 210), ал'коуи (212), ал'доиле (205), ал'тоул (216), скоул'та (211), мил'коуитоура (210 de 3 orĭ), Боул'доужарь 216), сжр'кѣѯж (200), моар'тѣ (204), мор'цїи (207) мор'ци-лорь (208), поутѣр'никоуль (205), мжр'тоурисѣще (208), мар'-те (208), ар'те (216), ер'тьмь (209), вер'фи (208), пар'те (208), вжр'са (216);

după *n*: сжн'ть (196), чин'чи (198), а чин'чѣ (200), коу-вин'те (199,201,202), прен'че (203), кредин'ца (203), Пон'ть (207), ржн'доуре (210), мин'те (211), поржн'чѣлеле (211), мжн'-каци (215), кжн'дь (215), ꙟтржн'сь (215), син'џеле (215), şi după *m* : фржм'се 215);

după *p* : шап'те (212), шап'тѣ (200), ѡп'та (201), дереп'-ть (201, 202, 206, 207, 215, 216), дерѣп'тж (203), дереп'че (202), дерѣп'та (207), фап'та (205), фап'те (202,211), скрип'-тоурь (207), ꙟщеп'тьмь (208), şi după *f* : поф'тещи (201);

după *c* : ржстик'нитѹ (206).

57. ortografia Catechismuluĭ, generalmente, este maĭ con-secinte decăt a luĭ popa Grigorie;

multă predilecţiune pentru оу în loc de ѹ;

ь se întrebuinţéză d'o potrivă pentru *ă* şi *ŭ*, une-orĭ chi în acelaşĭ cuvînt: татьль=tat*ă*l*ŭ* (196 etc.), ꙟвъцьмь=învăţ*ă* (202), аштептьмь=aştept*ă*m*ŭ* (208), dar la mijloc numaĭ ca şi la capăt numaĭ ca *ŭ*, afară de фапть (206), ꙗрть (20 сфънть [бесѣрека] (208);

fórte rar ѫ alternéză cu ъ, ca în татѫль (203) lîngă тат (196 etc.) saŭ ꙗрѫ (214) lîngă ꙗрь (207, 213), în gen ѫ fiind preferit la finea cuvîntuluĭ, unde ъ apare numaĭ e cepţionalmente, dar figurând adesea şi la mijloc, bună-óră t d'a-una în cuvîntul пѫкате etc.;

ꙗ şi ѧ sînt de tot rare, cel de'ntâiŭ întrebuinţându-se stematic în ꙗрь şi cel-alt în ѧсте, ér ambele alternând în ꙗ (208) saŭ ꙗрть (209) lîngă ѧрте (216).

58. o comparaţiune între ortografia Catechismuluĭ şi a a luĭ Coresi, vedĭ maĭ jos pag. 118—119.

IV.

O PREDICA

— 1619 —

O PREDICA.

INTRODUCERE.

§ 1. Textul, pe care'l publicâm maĭ la vale, ocupă la finea manuscrisuluĭ pag. 232—46.

Este cea maĭ de pe urmă din scrierile luĭ popa Grigorie, opera bătrîneţilor sale, după aprópe patru-ḑecĭ de anĭ de preuţiă.

Ca cuprindere, nu e ce-va noŭ. Literatura teologică grécă şi cea slavică sînt pline de fel de fel de predice, omilie şi comentare asupra oraţiuniĭ dominicale. Chĭar romănesce, d. Cipariŭ posedă doă foĭ de Татъл ностру кѹ тълк, într'un manuscris de pe la începutul secoluluĭ XVII.[1]) De acelaşĭ natură e şi lucrarea de faţă a luĭ popa Grigorie.

Ca limbă însă, acest text este de o însemnătate nespusă. E maĭ important decât chĭar «Legenda Duminiceĭ». Afară de particularităţile proprie graĭuluĭ dela Măhacĭu, el se distinge prin nesce arcaisme române generale, pe carĭ nu le póte găsi cine-va, grămădite într'un spaţiŭ atât de restrîns, nicĭ într'un alt monument din trecutul nostru literar.

1) Cipariŭ, *Chrestomatia*, p. 114. — Cât pentru limba acestuĭ manuscris, cfr. *Archiv pentru filologia şi istoria*, Blaj, 1867, p. 433—6.

Deşi scrisă la 1619, acéstă predică ne presintă o lim-
mult maĭ veche decât acea din publicaţiunile luĭ Coresi şi d
Catechismul dela 1560.

§ 2. Dâm aci pe "Tatăl-nostru" al luĭ popa Grigorie în com-
paraţiune cu cele treĭ texturĭ române, pînă acum cunoscute, al
oraţiuniĭ dominicale din secolul XVI:

1°. Din Catechismul dela 1560:

2°. Din Omiliarul luĭ Coresi;

3°. Scris cu litere latine de către marele logofăt moldov-
nesc Luca Stroicĭ şi comunicat la 1593 istoricului polon Sa-
nicki.

Din acéstă scurtă comparaţiune va resulta că:

1°. Coresi n'a făcut decât a reproduce la 1580 pe Tat
nostru dela 1560, modificându-l numaĭ în ortografiă;

2°. Textul luĭ Stroicĭ este o redacţiune moldovenéscă i
dependinte, ce-va maĭ arcaică decât cea braşovénă;

3°. Textul luĭ popa Grigorie întrece pe tóte prin conse
vatism linguistic, păstrând pînă şi pe *n* din вiꙟе=*vinie*=l
veniat, pe care cele-l'alte texturĭ l'aŭ muĭat deja în вiе
care — pronunţat pînă astăḑĭ în Banat şi 'n Haţeg — ne î
timpină, dintre vechile nóstre tipăriture, numaĭ în Palia cea d
Orăstia din 1582.[2])

CATECHISM 1560:

Татълъ ностроу че єщи ꙟ черю. сфинцѣскѫ-се ноумеле тѫоу. сѫ вїе ꙟпѫрѫцїе та фїе воа та коум ꙟ черю. аша ши пре пѫмѫнтъ. пита ноастрѫ сѫцїѡсѫ дѫ-не ноаѡ астѫѯи. ши ꙗртъ ноаѡ грешалеле ноа-стре. коум єртъмъ ши нои гре-шицилѡр ноцри. ши ноу не

CORESI 1580:

Татѫлъ ностръ че єщи
чери сфинцѣскѫ-се ноумеле т
сѫ вїе ꙟпѫрѫцїа та. фїе
та коумъ ꙟ чери аша ши
пѫмѫнтъ. пита ноастрѫ сѫ
ѡсѫ дѫ-не ноаѡ астѫѯи.
ꙗртѫ ноаѡ грешалеле ноаст
коумъ єртѫмъ ши нои греш
цилѡр ноцри. ши нъ не д

2) Ciparĭŭ, *Principie*, p. 144. — cfr. *Chrestomatia*, p. 79.

доуче ꙟ нъпаcте че не избъвѣціе пре нои де хиклѣноул. къ а та е ꙟпърьціе ши пȣтѣрѣ ши слава ꙟ вечїе аминь.[3])

ꙟ нъпаcте че не избъвѣціе пре нои де хитлѣнȣль. къ а та е ꙟпъръціа ши пȣтѣрѣ ши слава ꙟ вечїе аминь.[4])

STROICI 1593 :

Parintele nostru ce esti in ceriu, swincaske-se numele teu: se vie inperecia ta, se fie voia ta, komu ie in ceru assa ssi pre pemintu. Penia noastre secioase de noai astedei. Ssi iarte noae detoriile noastre, cum ssi noi lesem detorniczilor nosstri. Si nu aducze pre noi in ispite, ce ne mentuiaste de fitlanul. Ke ie a ta inperecia ssi putara ssi cinstia in veczij vecilor. Amen.[5])

POPA GRIGORIE 1619 :

Татъль нострȣ чел че еши ꙟ черюре. се сфенцѣскъ-се нȣмеле тъȣ съ віꙟе ꙟпъръціа та. ши се фїе воа та ка ꙟ черю ши пре пъмънтȣ. пъꙟрѣ ноастръ съциѡаса дъ-ѡ ноаѡ астъзи. ши ласъ ноаѡ грешалеле ноастре. ка ши нои лъсъмȣ грешициларȣ ноцри. нȣ не дȣче нои ꙟ нъпасти. [че не избъвѣще де][6]) хиклѣнȣл. къ а та асте ꙟпъръціа ши сила. ши слава ꙟ вечїа вѣкȣлȣи аминь.

§ 3. Dar arcaismele cele maĭ prețióse, fonetice, morfologice, lexice și sintactice, sînt cuprinse nu în cele căte-va șiruri din Tatăl-nostru, unde ele nu puteaŭ să încapă, ci în explicațiunile luĭ popa Grigorie.

Le vom vedé maĭ jos în Notanda.

---

3) Maĭ sus p. 104.

4) Cipariŭ, *Chrestomatia*, p. 43.

5) Sarnicki, *Statuta y Metrica Przywiljeow Koronnych*, Cracovia, 1597, in f., p. 1223. — Cf. studiul meŭ: *Viéța și scrierile luĭ Luca Stroicĭ*, Bucurescĭ, 1864.

6) Cuvintele din parentesĭ s'aŭ scăpat în textul orațiuniĭ dominicale, dar resultă din context.

FRAȚI DRAGI.....

фраци драци асколтаци сфнта їевглїе че съ гръаціе д
елȣрȣ вѡастре де бине сокотици ши лѡаци аменте че г
232. домнеѕеȣ. |
домноу їс хс аша ѕисе сь роугъмȣ-не. ієвглїе. ꙟтр
трȣ челарюль тъȣ ши ꙟнкиде оуша та. тлъкованїе
ѕиче ꙟцелѣцере аша ѕиче. се те ꙟнкиѕи ꙟнтр'ърел
де тоате кȣцетеле лȣмїеи дешарте. евглїе. ѕиче рѡ
татълȣи ден черю ꙟ фȣришȣ ши татьль тъȣ ва ве
фȣришȣ да-ва цїе лаве. ачѣ ѕиче. ши домнеѕеȣ ва
ꙟрема та фърь де хикленшȣгȣ. ши да-ва цїе ꙟ в
тȣтȣрорȣ. евглїе. рѡагъндȣ-вь. сь нȣ гръици ръȣ к
233. лимби паре-ле амȣ къ ꙟнтрȣ мȣлте кȣвен|те але
аȣѕици ворȣ фи. нȣ вь асемърареци лорȣ. аша ѕиче
ирема сь кȣцеци алте. е кȣ лимба се гръеши гъндн
тр'аюре. ка чеа фъцарничїи. къ нȣ вере добънди.

Frați dragi! Ascultați sfănta iev*an*gh*e*lie, cę să grăĭaşte
nieluru-voastre, de bine socotiți şi loați ame*n*te ce grĕĭaşte Do*m*
Do*m*nu Is. Hs. aşa ḑise să rugămu-ne, iev*an*gh*e*lie: „întră
celarĭulŭ tău şi închide uşa ta.„ Tlăcovanie, ce se ḑice înțe
aşa ḑice: se te închiḑi într'ărema ta de toate cugetele lumiei d
— Ev*an*gh*e*lie ḑice: „roagă-te Tatălui den cerĭu în furişu, şi
tău va vedé în furişu, da-va ție aĭave„. Acé ḑice: şi Do*m*ne
vedé înrema ta fără de hiclenşugu, şi da-va ție în vedéré tu
— Ev*an*gh*e*lie: „roagăndu-vă să nu grăiți rău, ca alte limbi;
le amu că întru multe cuvente ale loru auḑiți voru fi; nu v
mărareți loru„. Aşa ḑice: nu cu irema să cugeți alte, e cu
se grăeşti găndindu într'aĭure, ca ceĭa fățarnícii, că nu vere

щи татъль вострȣ че в'аръ требои аинте ꙟкъ де черщо-
тȣл вострȣ. щи Домнезеȣ ниꙟрима та щи ꙟцелѣџе тоате
кȣџетеле тале. щи вѣде тоате фъцъриле тале. щи плекатȣл
тъȣ. аите ꙟкъ де кȣвынтȣл тъȣ. Еvгаїе. зиче. аша амȣ съ
въ рȣгаци вои. вои ботезацїи че сеци ꙟ номеле Татълȣи
щи фїюлȣи щи дȣхоулȣи сфинть, съ ꙟцелѣџеци че гръици.
34. щи чире кемаци. ꙟтрȣ аџюторюль тъȣ. | де нȣ кȣ ирима
се нȣ сокотещи ка чеа ꙟтȣрекацїи. чее че аȣ ꙟтȣ-
рекатȣ дȣпъ часта лȣме дешартъ де нȣ ворȣ се ꙟце-
лѣгъ биꙟреле съȣ. Еvгаїе. зиче. Татъль ностръ чеа че ещи
ꙟ черюре. а че щи(?) ꙟцелепчȣрѣ сȣфлетȣлȣи. щи ꙟ ирема
се ꙟралци асȣпръ де черю. къ Домнезеȣ. еаȣ аȣ фаптȣ черюлȣ
щи пъ[мы]нтȣлȣ. възȣтеле тоате щи невъзȣтеле. еаȣ цѣȣ датȣ
трȣпȣ. диꙟтр'о фърънемикъ. еаȣ цѣȣ датȣ въртȣте. еаȣ цѣȣ датȣ
25. окїи. щи мърȣ. щи пичоаре. спре сила лȣи ста|и ꙟ пȣрънчита
лȣи се ꙟели ꙟн лѣџѣ лȣи. къ еаȣ цѣȣ датȣ вїаца щи зиле
кȣ самъ. щи час де морте. щи ꙟвїере деꙟ морте. щи
ꙟтре еаȣ сь стаи кȣ пелица щи кȣ софлетȣл съ даи ръспȣнсȣ.
де чѣи лȣкрат кȣ пелица. нече кȣ оу кипȣ нȣ поци трѣче

...— Evanghelie: "ști Tatălŭ vostru ce v'ară treboi, ainte încă de ...rșotul vostru". Ști Domnedeu iînrima ta, și înțelége toate cugetele tale, și vede toate fățările tale și plecatul tău, aite încă de cuvăn...tul tău.— Evanghelie dice: "așa amu să vă rugați voi." Voi, bote...ați ce seți în nomele Tatălui și Fiiului și Duhului sfăntŭ, să în...legeți ce grăiți și cire chemați întru agiutoriulŭ tău, de nu cu i...ma se nu socotești ca ceia inturecații, cee ce au înturecatu după ča...a lume deșartă, de nu voru se înțelégă biînrele său. — Evanghe...lie dice: "Tatălŭ nostru cel ce ești în ceriure". Ace și (?) înțelep...ciunea sufletului și în irema se înralți asupră de ceriu, că Domnedeu ...a au faptu ceriulu și pămăntulu, vădutele toate și nevădutele; elu ...a datu trupu diintr'o fărănemică; elu țeu datu vărtute; elu țeu datu ...chii și măru și picoare; spre sila lui stai în purăncita lui, se în...le în legé lui; că elu țeu datu viiața și dile cu samă și čas de morte ...i înviere dein morte; și între elu să stai cu pelița și cu sofletul să dai ...răspunsu de céi lucrat cu pelița. Nece cu u chipu nu poți tréce dé acé.

дѣ ачѣ. татъл ѕиче. фїи бȣрȣ, ка ѕисе елȣ де се фїи
лȣи де се ꙟплаи кȣвънтȣл лȣи ши фъгъдȣита та. че с
боwтеџюрѣ та. де се добъндещи wчина ꙟи черю ши дȣ
раюлȣи. ши каса татълȣи тъȣ. се те връжмашȣл. ꙟш
236. къ тотȣ | менчȣросȣл татъ-и е дракȣл. дече се те рȣ
дела татъл тъȣ деꙟ черю дȣче-те-вери кȣ елȣ. ꙟ ф
нестинсȣ. ши ꙟнтрȣ'нтȣрѣрекȣл дѣ афаръ ꙟнтрȣ вїе
неадȣрмици. юw е скърчкарѣ динцилорȣ. ши плънџере
амарȣ. ши тоатъ мȣꙟка. къ елȣ кȣ пъкатȣл ꙟнтре
гъмбосѣще wмȣл. аинте пъχа мъндрїа. трȣфа. лъкомїе б
ревнирѣ. лѣнѣ. корвїе. фортȣшаго. ши допъ ачѣла т
недерептатѣ. къ нȣ гръещи татъл мїеȣ че татъл но
237. дерепче | тоци сфинцїи лȣи се ци фїе фраци дела ȣн
фечори мъдȣларе лȣи χс. елȣ нї-и капȣл нострȣ е лȣ
капȣл і-е ѳеȣлȣ. еѵглїе. ѕиче. се сфенцѣскъ-се нȣмеле
ачѣ ѕичѣ. фъ нȣи сфинци съ слъвѣскъ-се кȣ нои. н
славеей тале. къ'нтрȣ елȣ боwтеѕатȣ-м'амȣ. се сфинцѣс
ꙟн сȣфлетеле ноастре. ши ꙟнтрȣ боwтѣџюрѣ ноастр
але ноастрѣ бȣре лȣкрȣре съ прослъвѣскъ-се нȣмеле с
тале. нȣ лъса нои се фим ръи се нȣ се wкърѣскъ слъ

Tatăl ḑice: fii buru, ca ḑise elu de se fii fiĭulu lui, de se împ vântul lui și făgăduita ta, ce se ḑice bootegĭuré ta, de se dobâ ocina în cerĭu și dulćața raĭului și casa Tatălui tău. Se te vrăj înșală, că totu-menćurosul tată-i e dracul, dece se te rupsere Tatăl tău deĭn cerĭu, duce-te-veri cu elu în focul nestinsu și 'nturérecul dé afară întru viermii neadurmiți, ĭuo e scărécaré din și plăngere cu amaru și toată muînca, că elu cu păcatul în gămboséște omul; ainte păha, măndria, trufa, lăcomie, bețiĭa, re léné, corvie, fortușago, și dopă acéĭa toată nedereptaté. Că nu g Tatăl mieu, ce Tatăl nostru, derepce toți sfinții lui se-ți fie frați un tată, fećori mădulare lui Hs. Elu ni-i capul nostru, e lu capul i-e ḑeulu.—Evanghelie ḑice: «se sfențéscă-se numele tău», ḑicé: fă nui sfinți, să slăvéscă-se cu noi numele slaveei tale, c elu booteḑatu-m'amu; se sfințéscă-se în sufletele noastre și bootégĭuré noastră, cu ale noastré bure lucrure să proslăvé numele slaveei tale; nu lăsa noi se fim răi, se nu se ocărésc

238. нѹмеле тък | кѹ нои че се лаѹде. нѹмеле стѹ ал тък спре
нои кречинрїи. ѡ ферикатѹ пъринте че аре фечори ка ачеа
че се лаѹде ꙟн славъ кѹ еи нѹмеле лѹи:—еуглїе, съ вїꙟе
ꙟпъръцїа та. ꙟпъръцїа гръѧще а доаѡ веꙟретъ кѹ славъ
маре. чѣремѹ се вїꙟе дѹхѹл лѹи. ши милѹи ꙟтр'ъремиле ноастре
се пѹтемѹ фаче пре воа лѹи. кѹ сфѣтѹ бѹрѹ. де кѹ бѹ[кѹ]рїе
се аштептъмь веꙟретѹл лѹи. ши ꙟвїерѣ морцилорѹ. ши цѹ-
децѹл. нъдъиндѹ-не спре мила славеи лѹи. ши спре слѹжба
239. ноастръ. еуглїе. ши се фїе воа та ка [ш]и ꙟ черю ши пре
пъмѫнтѹ;—кѹмѹ ꙟ черю ꙟџерїи воа та фак. ши ꙟпреѹръ
сѫнтѹ аша ши нои деспре пъмѫнтѹ воа та се фачемѹ.
домнеѕеѹ маре-и ши ꙟпреѹръ кѹ тоци сфенцїи тъи съ
фїимѹ. еуглїе. пѫꙟрѣ ноастръ сѫцишаса дъ-ѡ ноаѡ астъѕи.
сацїѹ гръѧще чѣ че асте. фирѣ ноастръ че е ѡпѹ а фи
търие астъѕи кѹвѫнтѹл лѹи домнеѕеѹ. а та-и кѫштига де
мъꙟре. пелица лѹи хс. асте пѫꙟре стътѹтѹлѹи ностръ. ши
240. трезвитѹлѹи ностръ, ши сфѫтѹл ши лѹмиратѹл. | сѫнџеле лѹи
хс. пре спасенїе ноаѡ, ши спре вїаца де вѣчи. рѹгъмѹ-въ.
астъѕи фъръ ѡсѫндъ съ не кѹмерекѹмѹ, кѹ ста пелица лѹи

---

tul numele tău cu noi, ce se laude numele s*fân*tu al tău spre noi ...ştirii. O, fericatu pǎrinte, ce are fecori ca aceĭa ce se laude în ...vă cu ei numele lui!—Ev*an*ghelie: "să viine înpărăţia ta.", Inpă...ţila grăĭaşte a doao veinretă cu slavă mare, cèremu se viine D*u*...*l* lui, şi milui (?) intr'ăremile noastre se putemu face pre voĭa lui cu ...tu buru, de cu bucurie se aşteptămŭ veinretu*l* lui şi invierè morţiloru ... ş'udeţu*l*, nădăindu-ne spre mila slaveei lui şi spre slujba noastră.—...nghelie: "şi se fie voĭa ta ca şi în cerĭu şi pre pămăntu". Cumu ... cerĭu ingerii voĭa ta facu şi inpreură săntu, aşa şi noi despre ...măntu voĭa ta se facemu; Do*m*nedeu mare-i, şi inpreură cu toţi ...nţii tăi să fiimu.—Ev*an*ghelie: "păinrè noastră săţioasa dă-o noao ...ăḑi.", Saţiu grăĭaşte cè ce ĭaste firè noastră: ce e opu a fi tărie ...taḑi cuvăntu*l* lui Do*m*nedeu, a ta-i căştiga de măinre; peliţa lui ...Hs. ĭaste păinre stătutului nostru şi trezvitului nostru; şi sf*ân*tu*l* şi ...miratu*l* săngele lui Hs. pre sp*as*enie noao şi spre viĭaţa de vèci; ...ragămu-vă asta*ḑ*i fără osăndă să ne cumerecumu cu s*fân*ta peliţa lui

ши к8рат8л сѫнџеле л8и се фим8 гата кѫ доаwрѫ пѫꙟрѫ
мѫꙟре врем8 трѣче де л8ме кѫ зисе домн8л ꙟ тоате врѣми
сѫ фимь гата. еvгліе. ши ласѫ ноаw грешалеле ноастре. ка
ши нои лѫсѫм8 грешициилор8 ноштри. дерепче ши д8пѫ боwте-
џюре грешимь ши допѫ фѫгѫ[д8]итѫ не р8гѫм се ласе ноаw
маи вѫртос8 аратѫ ноаw ка врем8 рѫбдѫтори сѫ фим8. кѫ
241. аша ва лѫса ел8 ноаw ка нои врем8 | лѫса виновацилор8
ноштри. се поменирем8 ре8 н8 ва лѫса ноаw. се дѣдерем8
рѫ8 дерепт8 рѫ8. н8 ва лѫса. аша ні-и зисѫ ноаw де дом-
нез8. ка врем8 фаче нои вечирилор8 ноштри. аша ши ел
ва фаче ноаw нетрек8т8. еvгліе. н8 не д8че нои ꙟ нѫпасти.
нетаре сем8 нои wамерїи. дерепть ачѣ н8 ни се каде с
не дѫм8 нои к8 воа-не ꙟ испити. кѫ испителе сѫнт8
еи ноастре крединце сѫ авем8 рѫбдаре. де се не р8гѫм
кѫнд8 врем8 кѫдѣ кѫ дѣꙟ испите се н8 ꙟгиции фим
242. де нѫпасти. че к8 аџюторюл л8и домне|зе8 рѫбдаре се авем
ши л8кр8 десесфѫршит8 се прїимим8. кѫ чела че-ль ꙟвенче
испита каде ꙟ нѫпасте. ши ꙟгицит8 ва фи ꙟтр8 іад8.
чела че ва кѫдѣ ши-ль ва трѣче к8 аџюторюл л8и домнез

și curatul sângele lui, se fimu gata, că doaoră păînră mâînre vrem trêce de lume, că ḑise Domnul în toate vremi să fimŭ gata.—Evan-ghelie: «și lasă noao greșalele noastre, ca și noi lăsămu greșițiloru noștri». Derepce și dupâ bootegĭure greșimŭ și dopă făgăduită rugăm se lase noao; mai vărtosu arată noao, ca vremu răbdători timu, că așa va lăsa elu noao ca noi vremu lăsa vinovațiluru noș se pomeniremu reu, nu va lăsa noao; se dêderemu rău dereptu r nu va lăsa; așa ni-i ḑisă noao de Domneḑeu, ca vremu face vecirilоru, așa și elu va face noao netrecutu.—Evanghelie: «nu duce noi în năpasti». Netare semu noi, oamerii; dereptŭ acê nu se cade să ne dămu noi cu voĭa-ne în ispiti, că ispitele săntu ei noastre credințe; să avemu răbdare de se ne rugămu căndu vre cădé, că déîn ispite se nu înghițiți fimu de năpasti, ce cu agĭut lui Domneḑeu răbdare se avemu și lucru desesfărșitu se priimi că cela ce-lŭ învence ispita cade în năpaste și înghițitu va fi ĭadu, e cela ce va cădé și-lŭ va trêce cu agĭutorĭul lui Domne

к8 ръбдарѣ ши де ва трѣче достоиник8-и. ши к8р8ръ де
славж. че-и гътитъ де домнезе8 челор8 че л'а8 юбит8 ел8.
еүглїе. хиклѣн8л ѫ драк8л че к8 хлиншиг8л съ8 къз8 деѫ
черю. ши скоасе Ядам ѫтъи wм8 деѫ раю. ши Юда дела
13. хс. ши алци м8лци де н8 ѕиче | се не изкъвѣскь нои
де wаме[ри] хиклѣне къ еи н8 н'аръ фаче ноаw ниче 8н
ръ8. че хиклѣноал8 вржжмаш8л8 рждикъ wамерїи спре нои
ши фаче невое лор8 ши ноаw. ка рждикь шарпеле ши ѫтръ
ѫ ел8 ши прилъсти Ѳвва. ши Ѳвва ѫшелъ Ядам. ши къ-
з8рь де б8ѫрътатѣ л8и домнезе8. ши еи ши ѕме8л. ши
рждикъ спре ѫс8ши хс. хиклѣн8ль ши ѫтръ ѫ Фарисеи.
14. ши ѫшеларь Іоуда | спре перирѣ са. ши алцїи м8лци де-
рептачѣ н8 де wамери не р8гъм8 се не избъвѣскь. че де хи-
клѣн8л вржжмаш8л8 че тоци не ѕементѣщи. де се н8-ль
фъгъд8им8 ел8 ѫтр8 немикь. се н8 перим8 к8 ел8. че се
оүрим8 ел8 ѫнтр8 немикь. ши ни се каде се л8 блъсте-
мъм8 ел8 к8 к8[вънт8л8] л8и домнезе8. къ а та ѧсте ѫ-
пъръцїа ши сила. ши слава ѫ вечїа вѣк8л8и аминь. ѫраа-
цъ нои ачичѣ ѫн дърнире съ авем8 оүповъинцъ таре. къ ѫм-

---

răbdaré, și de va trêce dostoinicu-i și cururâ de slavâ ce-i gătită
Domneḍeu celoru ce l'au ĭubitu elu. — Evanghelie: *hiclênul,
?) în dracul ce cu hlinșigul său căḍu deîn cerĭu și scoase A-
întâi omu deîn raĭu și Ĭuda dela Hs. și alți mulți; de nu gice
ne izbăvêscă noi de oameri hiclêne, că ei nu n'ară face noao
un rău, ce hiclênolu vrăjmașulu rădică oamerii spre noi și face
oe loru și noao, ca rădică șarpele și întră în elu și prilăsti Ev-
și Evva înșelâ Adam, și căḍură de buînrătaté lui Domneḍeu și ei
meul, și [se] rădică spre însuși Hs. hiclênulŭ și întră în Farisei
nșelară Iuda spre periré sa și alții mulți; derept acé nu de oa-
i ne rugămu se ne izbăvêscă, ce de hiclênul vrăjmașulu ce toți ne
entêști, de se nu-lŭ făgăduimu elu întru nemică, se nu perimu
elu, ce se urimu elu întru nemică, și ni se cade se-lu
temămu elu cu cuvăntulu lui Domneḍeu. — [Evanghelie :] *că
ĭaste împărățiĭa și sila și slava în veciĭa vêcului aminŭ,.
ltă noi acicé în dărnire, să avemu upovăință tare, că împăratul

245. пѫратѹл а тотѹ ıасте татѫль нострѹ деꙟ черю. ши | п
тѣрникѹ ши слѫвитѹ. де се ѹповѫимь кѹ крединцѫ таре і
гѫндиндѹ-не ши се щим кѫ хиклѣнѹлѹ времѹ ꙟвенче і
врѫжмашѹл кѹ сила татѫлѹи нострѹ. ши не вемѹ прослѫ
кѹ елѹ. апои кѫндѹ ва веꙟри ꙟн слава са елѹ ва да кѹиі
дѹпѫ лѹкрѹлѹ лѹи ꙟ вечїа вѣкѹлѹи. аминь :— пис попь Гр
горїе ди Мѫхачю. влѣт. ,з. р. кз. ѿ рожво. ,а. х.
246. мсца. маи. і. днь. аминь.

---

a totu ĭaste tatălŭ nostru deîn cerĭu, şi putérnicu, şi slăvitu, de
upovăimŭ cu credinţă tare, negăndindu-ne, şi se ştim că hicl**ĕm**
vremu învence şi vrăjmaşu*l*, cu sila Tatălui nostru, şi ne vemu **p**
slăvi cu elu; apoi căndu va veînri în slava sa, elu va da cui-şi **du**
lucrulu lui în vecĭa vécului, amin. (Scris'a) po*pă* Grigorie di **M**
hacĭu (în anul) 7127, (dela Nascerea luĭ Crist) 1619, (luna **ma**
10 (ḑile), aminŭ.

NOTANDA

...inalul *u* este intreg aprópe t o t - d'a - u n a, afară
... când ultima consónă e aruncată d'asupra rîndului :
... (233 de 2 orĭ), тȣтȣрорȣ (233), тотȣ (236, 245),
...ȣ (244), χиклѣнȣлȣ (246), χикленшȣгȣ (233), черюлȣ
..., пъмънтȣ (240), пъмънтȣ (240), пъмьнтȣлȣ (235), лȣ
...) еȣ (235 de 4 orĭ, 236, 237 de 2 orĭ, 238 de
... 241, 242, 243, 244, 245 de 4 orĭ, 246 de 2 orĭ),
(234 de 2 orĭ), датȣ (235 de 3 orĭ, 236), дъмȣ (242)
...ȣ (242), трȣпȣ (235), ворȣ (234, 235), времȣ (241
...orĭ, 242 de 2 orĭ, 246), вемȣ (246), гъндиндȣ (234),
...нтȣ (235), [лȣ] фантȣ (235), фачемȣ (240), факȣ a 3-a
(240), семȣ (242), сѫнтȣ a 3-a pers. (240, 242), фимȣ
de 2 orĭ, 242), фїимȣ (240), роугъмȣ (233, 242, 245).
...ȣ (232), ръспȣнсȣ (236), кипȣ (236), фїюлȣ (236),
... (236), динцилорȣ (237, 244), амарȣ (237), веȣлȣ (238),
... (239), ферикатȣ (239), чѣремȣ (239), пȣтемȣ (239),
... (239), кȣрȣ (239), мѡрцилорȣ (239), фортȣшаго (237).
(240), кѫндȣ (242, 246), дерентȣ (242), вечирилорȣ (242),
...ȣ (242), авемȣ (242, 243, 245), кȣмерекȣмȣ (241),
... (241), грешицилȣрȣ (241), грешимȣ (241), въртосȣ (241),
...ȣ (242), помениремȣ (242), десесфършитȣ (243),

прїимимȣ (243), ꙟгиџитȣ (243), ꙗдȣ (243), челорȣ (243), юки… (243), ѡмȣ (243), ѡпȣ (240), връжмашȣлȣ (244), фъгъдȣи… (245), перимȣ (245), оурымȣ (245), блъстемъмȣ (245), пȣтѣ… никȣ (246), слъвитȣ (246), лȣкрȣлȣ (246), коѡтебатȣ-м'амȣ (23…

une-orĭ frase întregĭ cu *u* întreg: елȣ лȣ фаптȣ черюлȣ … пъмънтȣлȣ (235), елȣ џѣȣ датȣ трȣпȣ (235), челорȣ че л'а… юкитȣ елȣ (245), нȣ перимȣ кȣ елȣ, че се оурымȣ елȣ (245), … лȣ блъстемъмȣ елȣ (245), etc.;

numaĭ noă casurĭ peste tot cu finalul ь=*ă*: грешимь (241), фимь (241), татъль (234, 235), аџюторюль (234), аџептъм… (239), хиклѣнȣль (244), [нȣ-]ль (245), ѕповъимь (246), чем… рюль (233), afară de дерептъ лѣ (242), unde ambele cuvinte sînt unite în дерептълѣ (245).

2. ꙟ întrebuințat ca vocală nasală în interiorul cuvîntului: мȣꙟкл (237), вїꙟе (239 de 2 orĭ);

деꙟ (236, 237, 243, 245), дѣꙟ (242), диꙟтр'о (235), dar și ден (233), ba chĭar cu vocalisarea totală: ди [Мъхлчю] (246) și дѣ [лфаръ] (237);

оу [кипȣ] (236, dar 238: ȣн тать, 244: ȣн ръȣ), анте (234, și tot acolo: ăнте);

pentru ꙟ une-orĭ scris ꙟн: ꙟнтрȣ (233), ꙟнкиде (233), ꙟнџелѣџе (234), ꙟнкъ (234) etc., ér o dată prin acomodațiune ꙟм: ꙟмпъратȣл (245);

pentru grupul ꙟр, vedĭ maĭ jos No. 12.

3. -ен- = actualul *-in-*: менчȣросȣл (237), кȣмерекȣмȣ (241), кȣвенте (233, 234), ăменте (232), ꙟвенче (243. 246). сфенџї… (240), сфенџѣскъ (238), ѯементѣџи (245) = actualul *smin-tesce*.

4. confusiunea între *a* și *u*:

o pentru *u*: ăсколтаци (232), требои (234), черцотȣл (234), номеле (234), софлетȣл (236), домиевеȣ (232, 233 etc.), доминелȣрȣ (232), корвїе (237), фортȣшаго (237), донъ (237, 241), хиклѣнолȣ (244), dar și хиклѣнȣлȣ (246), дȣпъ (241) etc.;

u pentru *o*: грешицилȣрȣ (241), домнилȣрȣ (232), виновацирȣ (242), пȣрxнчита (236), нȣи (238), dar şi нои etc.

5. *oa* pretutindenĭ conservat, afară de вѡстре (232) şi морте 236 de 2 orĭ);

oa de prisos: рѡагxндȣ-вь (233);

доаѡрx (241)=*doară*, ‹póte›.

6. ѡ=lungul *o*: коѵтеџюре (241), коѡтеџюрѣ (236, 238), коѡтезатȣ-м'амȣ (238), dar котезаціи (234);

ïи=lungul *i*: [сx] фïимȣ (240, dar 241, 242: фимȣ).

7. ѣ pentru -*e*: вичѣ la presinte (238, dar 236 etc.: виче), [але] ноастрѣ (238), дѣ [ачѣ] (236);

ѣ pentru -*e*- коѡтѣџюрѣ (238);

i pentru -*e*: испити (242, dar tot acolo şi испите), нxпасти (242 de 2 orĭ, dar 243: нxпасте), ʒементѣџи la a 3-a pers. (245);

e pentru -*i*: [нȣ] вере [добxнди] (234), [ѡамери] хиклѣне (244), нетаре [семȣ нои] (242);

e pentru -*i*-: веꙟретx (239), веꙟретȣл (239);

e pentra -л: чее [че] (235, dar 234, 235 etc.: чел);

e pentru -*ă*: ꙟнтре [ши гxмбоскџіе] (237);

e, nu ѣ saŭ л, în silaba accentată urmată de o silabă cu finalul ѣ saŭ л: ꙟвïерѣ (239), ачел (239), чел (234 etc).

8. -ȣм- pentru -xм-: кȣмерекȣмȣ (241);

-иг- pentru -ȣг-: хлинишигȣл (243)=хиклеништȣгȣ (233), cu remarcabila contracţiune: хлин-=хиклен-.

9. *i* după *r* pentru *î*: оурнмȣ (245).

10. *e* între *z* şi *m*: ʒементѣџи (245)=*smintesce* din slav. съмѧтити.

11. alte particularităţĭ vocalice:

нече (236), дече (237);

дерептȣ (242), дерепче (237) etc.

12. *n* între vocale trecut în *r*: [ꙟнтр']xрема (233), ꙟр']xремиле (239), нрема (234, 235), нрим (235), [вь] а-

семърърецu (234), чире (234), ънтърекітъ (235), ... (235), ънцелепчърѣ (235), мъръ [ши пичоаре] (235), ... 239), кѫре (238), коутецюрѣ (236, 238), коутецюре ... менчъросъл (237), [ънтръ] нтърѣрекъл (237), ъпреоуръ (2 ... 2 ori), лъмиратъл (240), крещиріи (239), къмерекъм ... вечирилоръ (242), ѡамери (245), ѡамеріи (242, 244), ... (243);

n între vocale trecut în *nr*: кѫърътатѣ (244), ... (235), ърадцъ (245), ърацци (235), [ба] бедри (246), ... (239), бедретъл (239), пъдрѣ (240), пъдре (240), мъдре ... 241), пъдръ (241), ърема (233), нарима (234);

n între vocale conservat: кине (232), ѡчина (236), ... (237), поменирема (242), бинобацилоръ (242).

13. *s=dz*: домн ъеъ (232, 233, 234, 235 etc.), ... (238), ѕиче (233, 234, 235, 236, 238), ѕичѣ (238), ... (233, 241), ѕисъ (243), къѕъ (243), къѕъръ (244), ... (238), ботеѕацііи (234), астъѕи (240, 241), астъѕи (240), ... (236), бъѕътеле (235 de 2 ori), лъѕии (234), ънкиѕи ...

z=z: ѕмеъл (244), нѕкъкѣкъ (245), ѕементѣщи ... тревѕитълви (240).

14. *s=dz* trecut în *џ=dž*: џиче (243) lîngă ѕиче ... etc.).

15. џюдецъл (239), дџкторюл (240), etc., nicăiri ... vocale saŭ urmat de vocală.

16. *o* din *ea*: ѡацѣи (232).

17. alte particularităţi consonantice:

скърчкарѣ (237);

ѕементѣщи (245);

десесфършитъ (243) = ...

18. dupla post-articulare în construcţiunea ... cu adjectivul: ... (244), ... мишъл (245), пъдрѣ ... (240);

acelaşi fenomen prin alipirea post-positivală ... tiv a articlului prepositiv al dela ... ce ...

ѫнта пелнцѧ [лѹн шн] кѹратѹл сѫнџеле [лѹн] (241), слѫвнтѹл
меле [тѫѹ] (238)=пелнцѫ а-, сѫнџе ал-, нѹме ал-, ceĭa-ce
se întîmplă însă atuncĭ când pronumele e preces de ad-
tiv: нѹмеле сфѫнтѹ ал тѫѹ (239), nu: нѹмеле сфѫнтѹл
ѹ.

19. adjectivul pre-articulat și post-articulat tot-o-dată: чеа
тѹрекацї-н (235), чеа фѫцарнчї-н (234).

20. intrebuințarea corectă a articluluĭ *al*: нѹмеле сфѫнтѹ
тѫѹ (239), кѹвенте але лорѹ (234), а та-н кѫщнга (240),
е ноастрѣ вѹре лѹкрѹре (238) etc.

21. substantiv nearticulat după *tot*: ѫ тоате врѣмн (241).

22. nearticulat: домноѵ Іѕѹс Хрнстос (233).

23. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: славеен (238 de 2 orĭ,
39);
cu *-iei*: лѹмїен (233);
cu *-ei* deslipit și pus de'naintea cuvîntuluĭ: испнтеле сѫнтѹ
е ен ноастре кредннце (242)=але ноастре-ен кредннце=але
еднице-ен ноастре.

24. pluralul cu *-ure*: черюре (235), лѹкрѹре (238).

25. tematicul *-u-* din latinul *manus* conservat chĭar la plu-
l: мѫрѹ [шн пнчоаре] (235).

26. люре (234), fără amplificativul *-a*.

27. forma pronominală enclitică în loc de cea absolută:
тѫ-н [е дракѹл] (237), [кѹ] воѧ-не (242) etc.

28. forma organică a persóneĭ a 3-a sing. *ști*=lat. *scit*, în
de forma actuală analogică *știe*: щн тatăль (234), щн
мнеѹеѹ (234).

29. [елѹ] аѹ фаптѹ (235).

30. organicul *semu*, *seți*, pentru analogicul *sîntem*, *sînteți*:
аѹ ноң ѡамерїн (242), воң вотѹѕацїн че сеңн (234).

31. forme arcaice ale condiţionaluluĭ: се те рѹпсер татъл тъѹ (237), се помениремѹ (242), се дѣдеремѹ unde се=lat. *si*.

32. imperativ negativ cu *-re-*: нѹ вь асемъраредц (234).

33. reduplicarea negaţiuniĭ (?): нѹ н'аръ фаче (244) nu cum-va este pentru нѹ нѣръ фаче.

34. *arъ*=actualul *ar*: аръ фаче (244), аръ трѣбои

35. participie substantivate: [аша нї-и] вися [ноаѡ] чершотѹл (234), плекатѹл (234), а доаѡ вечеретъ (239), ве (239).

36. propaginaţiunea pronumeluĭ: л'аѹ юбитѹ елѹ (24 въ рѹгаци вои (234), елѹ нї-и капѹл ностръ (238), лѹи Х капѹл і е ѕеѹлѹ (238), съ нѹ-ль фъгъдѹимѹ елѹ (245), н нои (242), се лѹ блъстемъмѹ елѹ (245), нѹ не дѹче нои аша нї-и вись ноаѡ (242);

pronume pleonastic: домнезеѹ елѹ аѹ фаптѹ (235), алте паре-ле (233), пъмѫнѣ ноастръ съциѡаса дъ-ѡ (240).

37. *vremu*, *vemu*, *veri* în formarea viitoruluĭ: дѹче-т (237), вемѹ прослъви (246), времѹ ѫвенче (246), врем (241), времѹ ръбдъторі съ фимѹ (241), времѹ фаче времѹ трѣче (241), времѹ кѫдѣ (242).

38. pentru preposiţiunea *de*:

де=‹dacă›: де нѹ ѕиче (243);

де=‹ca›: де се фїи (236), де се ѫпли (236), де бъндещи (236), де се не рѹгъмѹ (242) etc.;

времѹ трѣче де лѹме (241).

39. maĭ tot-d'a-una se confundă în scriere condiţiona reflexivul *se* şi conjuncţiunea *să* ‹dacă›, scriindu-se de trivă се: се нѹ ѫгиници фимѹ (242), се кѹѕеци (234), рѹпсере (237), се те връжмашѹл ѫнишаль (236), се фимѹ acolo съ фимѹ (241), се фаче (240), се ѕиче (233) etc.

40. conjuncțiunea *ci* și pronumele relativ *ce* se scriŭ d'o potrivă че.

41. accusativ fără *pre* : ꙟшелъ Ядам (244), ꙟшеларь Іоуда (244), оурымȣ елȣ (245), ꙟралцъ нои (245), хиклѣнȣлȣ времȣ ꙟвенче (246), нȣ лъса нои (238), л'аȣ ювитȣ елȣ (243) скоасе Ядам (243), не дȣче нои (242), тоци не ѯементѣцiи (245), нȣ-ль фъгъдȣимȣ елȣ (245).

42. dissimilațiunea sintactică : ва ведѣ ꙟ фȣришȣ ши ва-ва цїе лаве (233).

43. metatesa sintactică : съ прослъвѣскъ-се (238), се сфенцѣскъ-се (238), съ слъвѣскъ-се (238), се те връжмашȣл ꙟншаль (236), дȣче-те-вери (237), съ роугъмȣ-не (233), времȣ ꙟвѣдътори съ фимȣ (241).

44. specimen de fraseologiă : се те връжмашȣл ꙟншаль, къ тотȣ-менчȣросȣл татъ-и е дракȣл, дече се те рȣпсере дела татъл тъȣ деꙟ черю, дȣче-те-вери кȣ елȣ ꙟ фокȣл нестинсȣ (236-237)=‘de te înșélă vrăjmașul, căcĭ tatăl luĭ e dracul cel de tot mincĭunos, decĭ, dacă te va fi rupt dela tatăl teŭ din cerĭu, te veĭ duce cu el în focul nestins.’

45. фечори мъдȣларе лȣи Христос (238).

46. *netare*=‘slab’, de unde prin augmentativul *-âŭ* actualul *nătărâŭ* ‘prost’ : нетаре семȣ нои (242).

47. *stătut*=‘existință’, *trezvit*=‘susținere’ : пъꙟре стътȣтȣлȣи нострȣ ши трезвитȣлȣи нострȣ (240).

48. *op*=‘trebuință’ : е ѡпȣ а фи (240).

49. *a invence*=‘a birui’ : ачела ꙟвенче испита (243), времȣ ꙟвенче (246).

50. *fericat* pentru *fericit* : ферикатȣ пъринте че аре фечори (239).

51. *peliță* cu sens de ‘corp’ : кȣ пелица ши кȣ софлетȣл (236), пелица лȣи Христос (240), пелица лȣи ши кȣратȣл сънџеле лȣи (241).

52. *celariu*=‘cămară’ : ꙟтрѫ ꙟтрꙋ челарюль тѫꙋ (23

53. *intre*=‘de’nainte’ : ꙟтре елꙋ сь стаи (236).

54. *ca* cu sens de ‘cum’ : ка ши нои лѫсѫмꙋ (24
времꙋ рѫбдѫтори сѫ фимꙋ (241), ка нои времꙋ лѫса (24
времꙋ фаче нои (241), ка рѫдикь шарпеле (244), ка ви
(236).

55. е cu sens de ‘éră’ : кꙋ нрема се кꙋцеци алте,
лимба... (234), е чела че ва кѫдѣ (243), елꙋ ні-и капꙋ
стрꙋ, е лꙋи Христос капꙋл і е беꙋлꙋ (238).

56. беꙋлꙋ (238).

57. *iuo*=‘unde’ : ѡ е скѫрчкарѣ диницилорꙋ (237).

58. ачичѣ (245)=‘aice’.

59. *amu* cu sensul ‘etiam, enim’: алте лимби паре-л
кѫ ꙟитрꙋ мꙋлте кꙋвенте (233), аша амꙋ сѫ кѫ рꙋгаци (2

60. фѫрьнемикь (235)=‘nemică’.

61. анте, аинте (234)=‘înainte’.

62. а че ши, saŭ: аче ши (235)=?

63. *plecat*=‘aplicaţiune, tendinţă’, *făţare*=‘simula
prefăcătoria’ : вѣде тоате фѫцѫриле тале ши плекатꙋ
(234).

64. *căştigă* în loc de *căştig* : а та-и кѫщига де мѫꙟре (

65. хиклѣнꙋла (243, 244, 245), хиклѣнолꙋ (244), хик
лꙋ (246), хиклѣне (244), хикленшꙋгꙋ (233), хлиншигꙋла (
cf. maĭ sus p 112 No. 53.

66. slavisme maĭ insolite : прилѫсти (244), оуповѫницѫ (
ꙋповѫимь (246), нѫдѫиндꙋ-не (239), тѫлкованіе че се ви
целѣцере (233), пѫха (237)=sl. пыха ‘superbia’.

67. *a gămbosi* : кꙋ пѫкатꙋл ꙟитре ши гѫмбосѣще (23

68. *dărnire* : ꙟралцѫ нои ачичѣ ꙟ дѫрнире (245)=?

69. accentuaţiunea e fórte rară, şi generalmente cea normală: сꙋ́флетꙋлꙋи (235), ꙋ̀нче (233, 236), то́ци (240), ч̀е-о (236) etc.;

accent urcat: рꙋ́гꙟмꙋ (241);

accent scădut: чѐа (235), сꙟ ста̀и (236), сꙟ да̀и (236), ю̀и (241, 242, 244), веці̀а (237);

două accente: т̏а (233), во̏а (240);

mai des sînt accentate monosilabele: с̀е фимꙋ (241), с̀е [illegible]ели (236), с̀е дѣдеремꙋ (242), ш̀и се фїе (239), вїаца ш̀и [illegible]ле (236) etc.

70. *pateric:* ꙟцелеп'чꙋрѣ (235), рꙟспꙋн'сꙋ (236) рꙋп'сере (237), [illegible]'татꙟ (238), дереп'че (241), дереп'тꙋ (242), дереп'ть (242, 245), сꙟн'тꙋ (242), кредин'це (242), дꙟр'нире (245), ꙟн'сла-[illegible] (246).

71. în privinţa ortografică, cfr. sus p. 65 No. 58.

V.

LEGENDA SANTEI VINERI

— CIRCA 1580 —

LEGENDA SANTEI VINERI.

ĮNTRODUCERE.

§ 1. Legenda sântei Vinerĭ, pe care o dâm maĭ la vale, este bucata cea maĭ lungă din tóte lucrările, originale şi neoriginale, ale neobositului preut dela Măhacĭu.

Ea ocupă în manuscris pag. 180—195, fiind scrisă cu litere marĭ şi îngrijite, în şirurĭ drepte şi îndesate, maĭ puţin elegant însă decăt Catechismul cel dela 1560, deşi titlul şi unele iniţiale sînt aci de asemenea făcute cu roşu.

§ 2. Prototipul acesteĭ legende e bizantin. Manuscrisul grec al Bibliotecei Imperiale din Viena pórtă titlul: Μαρτύριον τῆς ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Παρασκευῆς, şi se începe întocmaĭ ca lucrarea luĭ popa Grigorie:

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, τοῦ ἑλληνισμοῦ σφοδρῶς κατακρατοῦντος, κατῴκει ἐν κώμῃ τινὶ ἀνὴρ θεοσεβὴς, ὀνόματι Ἀγάθων etc.[1])

Ѫтр'ачѣла ꙁиле ера оу ѡмь ѫтр'ачѣ четате, крещинь доулче ши кꙋрат, ши роуга-се ѫтрꙋ аскꙋнсꙋ кътрѫ Домноул, е чель ѡм кема-л Ѧгатонь etc.

Cuvintele: τοῦ ἑλληνισμοῦ σφοδρῶς κατακρατοῦντος, prin carĭ pasagiul grec pare a se depărta de cel romănesc, în realitate corespund în acesta din urmă "rugeĭ *întru ascunsu*", adecă de frica păgânismuluĭ ce era la putere.

---

1) Nessel, op. cit., pars V, p. 128.

Cu tóte astea, traducţiunea română nu s'a făcut din gr
cesce, ci din slavonesce, ba încă anume după o redacţiu
bulgară saŭ serbă, precum resultă din însuşĭ numele ‹сѣ
Пєтка›, carele se dă sânteĭ Vinerĭ nu numaĭ în titlu, ceïa
ar fi puţin important, de vreme ce un frontispiciŭ slavic,
causa modeĭ, putea să figureze într'o operă curat română,
se maĭ repetă necontenit chîar în text.

Dacă redacţiunea serbo-bulgară s'a publicat unde-va saŭ
acésta nu scim, şi n'o cunóscem nicĭ în manuscris.

§ 3. O altă legendă a aceleĭaşĭ sânte Vinerĭ, cu mult maĭ
scurt, se găsesce în Vieţile Sânţilor pe luna luĭ iuliŭ după
diţiunea bucurescénă din 1836, unde ea se începe în urm
torul mod :

‹Sfânta cuviósa muceniţă a luĭ Hristos Paraskevi s'au
‹scut întru un sat din cele ce era în hotarăle Romeĭ
‹vechĭ, din părinţĭ hristianĭ, cu numele Agathon›, etc.

Fără a urmări provenința acestuĭ variant, tradus d'a-dr
tul din Meneele grece, precum dovedesce *Paraskevi* şi *h*
stianĭ, cată să observâm că hagiografia numeră vr'o cincĭ sâ
diferite cu numele de Παρασκευή, slavonesce Пѧтъка, după
netism serbo-bulgar *Petka*, românesce *Vinerĭ* : o sântă V
nerĭ dela Iconia, serbată la 28 octobre; o sântă Vinerĭ
timpul luĭ Nerone, serbată la 20 martiŭ; sânta Vinerĭ ‹fi
luĭ Agaton›, aceïa ce ne interesă aci şi care se serbéză la
iuliŭ; apoĭ o sântă Vinerĭ ruséscă, serbată în luna luĭ maĭ
şi'n fine, o sântă Vinerĭ dela Tîrnova, serbată la 14 oc
bre.[2])

Legenda celeĭ dela Tîrnova, care este fórte populară pe
Milcov, ca patrónă a Iaşuluĭ, s'a scris românesce în sec
XVII de către ceĭ doĭ celebri mitropoliţĭ aĭ Moldoveĭ, Varl
şi Dosofteïu.

In cel de'ntâiŭ ea se începe aşa :

---

2) Martinov, *Annus ecclesiasticus graeco-slavicus*, Bruxellis, 1863, p. 263.

Ꙗчаста свѫнтѫ ши прѣкꙋвїꙍасѫ фечоарѫ Параскева ера де моші дин Єпиват, нѫскꙋтѫ дин пѫринци крединчоши ши крешїни бꙋни, ꙟтрꙋ тоатѫ вїаца са кꙋ милостенїе ши кꙋ фапте бꙋне etc.[3]).

In mitropolitul Dosofteiu, aceiașĭ legendă se termină cu următórea anecdotă :

Динтр'о палмѫ а свинцїий сале асте ла свѫнта епископїе ла Рꙋмань ꙍ бꙋкѫца, ши ла Бꙋчюлещь оун дацеть, адꙋс дин Цариград де Дꙋмитрашко логофѫтꙋль, прекꙋмь міаꙋ спꙋс Іꙍрдаки спѫтарюль ла маса Дабижїй водѫ etc.[4]).

Ambele redacțiunĭ, a luĭ Dosofteiu și maĭ cu sémă a luĭ Varlam, se întemeiază pe legenda cea bulgară a sânteĭ Vinerĭ dela Tîrnova, scrisă în secolul XIV de către patriarcul Eutimiŭ și care se începe prin :

Сїа ꙋбо сватаа прѣподобнаа Петкꙗ ѡтчьство имѣꙗше Єпївати, родителе же благочьстивїи, ходещїихъ вь всѣхъ божїихъ ꙁаповѣдехъ etc.[5])

Să ne'ntórcem însă la sânta Vinerĭ "fiĭca luĭ Agaton".

§ 4. Popa Grigorie n'a făcut alt ce-va decât a copiat o lucrare străină, ca și maĭ sus cu Catechismul cel dela 1560.

El conservă cu stăruință limba și chiar ortografia originalului seŭ. Numaĭ în treĭ locurĭ îĭ scapă de a preface pe *n* între vocale în *r* : ꙟтꙋрекате=*întunecate*, меꙟре=*mene* și сꙋра =*sună*; cât despre ѕ însă, este maĭ puțin scrupulos, punêndu-l adesea acolo unde originalul trebuia să fi avut pe ꙁ, de unde resultă scrierea neconsecinte : ꙁисе și ѕисе, домнеꙁеꙋ și домнеѕеꙋ, кѫꙁꙋ și кѫѕꙋ etc., ceĭa ce nicĭ o dată nu ne întimpină în lucrările proprie ale luĭ popa Grigorie.

---

3) Varlam, *Carte românéscă de învățătură*, Iașĭ, 1643, in-f., part. 2, f. 12—16.

4) Dosofteiu, *A synaxarului carte*, Iașĭ, 1683, in-f., t. 1, f. 64—6. — Cf. C. Negruzzi, *Pecatele tinerețelor*, Bucurescĭ, 1872, p. 264.

5) Гласникъ друштва србске словесности, t. 8 (Bielgrad, 1856), p. 131—141.

§ 5. Originalul, copiat de cătră preutul din **Măhaciu**, ca să fi fost scris anume în regiunea Brașovuluĭ.

Un indice între maĭ multe ni se pare a fi decisiv în acéstă privință.

Textul de maĭ jos întrebuințéză cuvîntul *boerésă* în sens de ‹femeiă›, saŭ ‹nevastă›, ceĭa-ce — dacă nu mě înșel — este o particularitate aprópe exclusivă a graĭuluĭ din partea cea b î r s é n ă a Transilvanieĭ, unde acéstă vorbă s'a contras astădĭ în *borésă*.

Se scie că nemuritorul nostru Anton Pann, voind să rîdă de Brașovenĭ, le pune în gură următorĭul dialog p r o v i n c i a l despre fabricațiunea vinuluĭ:

—Măĭ sóțe, *văzt*'aĭ tu *ghie?*
—Am *văzt,* măĭ — dise — ș'o mie.
—*No* da cum îĭ? de'ĭ *văzt*, spune!
—*Da aŭ îĭ*, măĭ, v'o minune?
De n'aĭ *văzt*, cred *pot* să'țĭ pară;
No, mă, să-țĭ spun cum îĭ dară.
Îĭ albă și *stenchișóră,*
Răscăcănată la sóre...
—*No minț* tu, că n'aĭ *văzt ghine*,
Să 'țĭ spun *ĭo*, cată la mine:
Ghia ae'ĭ *pĭ*-un dél pusă,
Tot cu țepĭ pin ea împunsă,
Și *cochile*, voĭnicĭ *tună*
Póma eĭ de ĭ-o adună,
Și supt *chiciŏre împarcă*,
Să-ĭ *cure* zéma o calcă.
Apoĭ *pĭ*-acea zémă, dragă,
O botez *ghin* și o bagă
În o scorbură întinsă,
Cu bete d'alun încinsă,
De-aci *mere* o *b o r é s ă*
Ce îĭ zice cărjmărésă . . . .[6])

Ceĭa ce putem afirma în cunoscință de causă, este că în Moldova, în Țéra-Românéscă și 'n munțiĭ apusenĭ aĭ Transil-

---

6) Pann, *Povestea vorbeĭ*, Bucurescĭ, 1852, t. 1, p. 115—6.

vaniei *borésă=boerésă* cu sens de „muiere„ nu există nicăirĭ, și nu se vede a fi existat vre-o dată.

§ 6. Popa Grigorie nu ne spune anul, când a transcris Legenda sânteĭ Vinerĭ.

Din împregĭurarea că ea se află legată în manuscris anume între bucata cea slavonesce din 1583 și între Catechismul cel copiat la 1607, nu se póte conchide nemic, de vreme ce părţile volumuluĭ nu sînt așeḑate într'o ordine cronologică.

Orĭ-cum ar fi, dacă nu copia, totușĭ originalul trebuĭ să fie anterior anuluĭ 1600.

Limba diferă puţin de a luĭ Coresi, și maĭ curând s'ar puté ḑice că e maĭ veche decât acea din Omiliarul dela 1580.

Din punctul de vedere curat linguistic, este un text de multă valóre, maĭ ales ca morfologiă și ca sintaxă.

Nu e fără interes niciĭ sub raportul sociologic.

§ 7. Legenda sânteĭ Vinerĭ presintă tóte fantasticele peripeţie ale unuĭ basm, și tocmaĭ de aceĭa era predestinată a deveni fórte populară, căcĭ orĭ-care ar fi religiunea cea n o m i n a l ă a unuĭ popor, religiunea sa r e a l ă va remâné tot-d'a-una mitologică.

Nu este dară de mirare, că dintre atâtea și maĭ atâtea legende ale sfinţilor, una din cele de'ntâiŭ traduse în romănesce a fost anume aceĭa în care ni se povestesce, bună-óră, cum : „sfânta Veneri apropie-se la zmeu, și călcă cu picórul „spre falca zmeului, și întră întro elu, și trecu prin zgâul „lui afară, și iară stătu înaintĭa zmeului.„

La acéstă popularitate a sânteĭ Vinerĭ a maĭ contribuit la Românĭ reminiscinţa sânteĭ celeĭ pagane cu acelașĭ nume, a sânteĭ atât de v e n e r a t e la vechiĭ Romanĭ,[7]) a aceleĭ deiţe Venere, dela care s'a numit ḑiua *Vinerĭ* la tóte popórele neo-latine, și pentru care par'că ar fi făcute într'adins cu-

7) Cfr. Ackner, *Die römischen Inschriften in Dacien*, Wien, 1865, No. 33, 227, 53 și maĭ ales 352 : „Veneri victrici pro salute imperii...„

vintele din legenda nóstră : „mai frumósă fată de aćasta n'am vădut„.

Inainte de a fi cunoscut hagiografia grécă, poporul român avea deja în poveştile sale pe *sânta Vinerĭ* cea transformată în prima epocă a creştinăriĭ din deiţa Venere, după cum avea — cu schimbarea sexuluĭ — pe *sânta Miercurĭ* din deul Mercuriŭ saŭ pe *sânta Joĭ* din deul Jove.

Sânta Vinerĭ, de exemplu, din basmul „Fata moşuluĭ„, încungiurată de „puĭ de balaurĭ, şerpĭ, nevăstuĭcĭ, cĭuhureĭ, şopârle, năpârcĭ şi guşterĭ„ şi păzită de o „căţeluşă cu dinţĭ de fer şi cu măsele de oţel„ [8]), nu póte fi — negreşit — nicĭ sânta Vinerĭ dela Iconia, nicĭ acea dela Tîrnova saŭ de pe aĭurĭ, ci este curat antica deiţă Venere, născută printre monstriĭ oceanuluĭ, călătóre pe o brócă ţestósă, amica tuturor animalilor, principiŭ al procreaţiuniĭ...

8) Ispirescu, *Legende şi basme*, t 1, Bucurescĭ, 1872, p. 95.

СТꙖ ПѪТКꙖ.

ꙟтр'ачѣла ӡиле. ера оу ѡмь ꙟтр'ачѣ четате. крещинь
доулче ши кȣрат. ши рȣга-се. ꙟтрȣ аскȣнсȣ. кътръ домноул.
е чель ѡм кема-л Ꙗгатонь. е боерѣса лȣи кема-ѡ Полфїа.
ши фȣ вїаца лѡр. ши лькȣирь еи. ле. де аи фърь де фечѡри.
ши роуга-се еи. ꙟтрȣ аскȣнсȣ. ꙟ тоть часоул. аша ȣичѣ
дѫ мїе хрстоасе. ꙟпърате каоутѫ ши спре нои. ши дъ ши
нѡаѡ плод съ фїе ши съ наскѫ. деꙟтрȣ нои. фечорел. саȣ
фечѡриць. нои да-л'ам. сфинцїе-тале. кȣ тоать партѣ еи.
ши ве нива ꙟцерѡл домнȣлȣи. спре еи ши ӡисе лорь. аȣӡи
ши аскȣлтѫ домнеӡеȣ. рȣгьчюне воастрь. ши е съ наскѫ.
ѡ фечорѣ. диꙟтрȣ вои съ фїе. ноумеле еи сфинта Ȣенери.
80. ши наще-ва венери. ши кънďь ѡ вецї | ботеӡа аша съ-и

(SÂNTA VINERĬ)

Intr'acéĺĺa zile era u omŭ într'acé cetate, creştinŭ du*l*ce şi cura*t*, ruga-se întru ascunsu cătră Do*m*nu*l*. E celŭ o*m* chema-*l* Agatonŭ, boerésa lui chema-o Po*l*fiĺa; şi fu viaţa lo*r* şi lăcuiră ei 35 de ai ră de fećori. Şi ruga-se ei în*t*ru ascunsu în totŭ ćasu*l*, aşa ḑicé: mie, Hr*is*toase împărate! cautâ şi spre noi, şi dă şi noao plo*d* fie şi să nascâ deîn*t*ru noi: fećore*l* sau fećoriţă; noi da-l'a*m* ĭnţie-tale cu toată parté ei. Şi veniĺa îngero*l* Do*m*nului spre ei şi lorŭ: auzi şi ascu*l*tâ Do*m*nezeu rugăcĭune voastră, şi e să nascâ fećoré diîntru voi; să fie numele ei sf*â*nta Veneri; şi naşte-va veneri; căndŭ o veţi buteza, aşa să-*i* fie nomele ei. Aşa zise îngeru*l* Do*m*-

фїе номеле ей. аша ѕисе ꙟџероул домнȣлȣи. ши
дела ей. ши ей дѣачїи рȣга-се кȣ фрикъ. кътръ
ши нъскȣ фечоара сфнта Венери. ꙟ лоуна лȣи в
дi. ѕиле ши котеварѫ сфнта Венери. ши-и поус
меле съмта Венери. ши ѡ дȣче ꙟ тоатѫ вр
ѡ ꙟкина кътрѫ весѣрека домнȣлȣи. ши пѫнъ
ꙟцелѣсе ꙟ тоатъ лаџѣ домнолȣи. ши кѫндъ ера
чи ани. гѫнди-сѫ. ꙟтрȣ синѣ. ши ѕисе нȣ ми
де нȣмаи ачичѣ съ фїоу ши съ лъкȣескȣ. че ми
съ мъ дȣкъ. съ проповедȣескȣ лѣџѣ. домнезеȣлȣи
приꙟ тоате сателе. ши ꙟ тоате чътъциле. ши еши
диꙟ кȣрта тътѫнесъȣ. ши съ дȣсе ꙟтрȣ ѡ четат
ѡ кема. Янтиѡхїе. ꙟтр'ънсъ лъкȣиа. оу 'мпърат м.
181. кима Ян|тиѡх ꙟпърат. че ера Грек. ши ꙟтръ сфнт
ꙟ четате. че ера ꙟчепȣ а грѫи кътръ ѡамини.
крѣдеци вои ꙟтрȣ свнта троицѫ. че е а татъла
фїюлȣи. ши дȣхȣлȣи сфнтъ iс. хс. къ ачела асте
домнезеȣ. лȣминъторю. ши сфнциторю. ши спсит
домнезеȣлъ домнезеилѡр. ши ꙟвъца пре ей ши моулц
ши крѣдѣ. ши алци ѡамени спȣнѣ алтора. ши ла

---

nului, şi să duse dela ei. Şi ei déacii ruga-se cu frică cătr
Şi născu fećoara sfănta Veneri în luna lui brumarĭu 15 z
teḑară sfănta Veneri, şi-i pusâră nomele sămta Veneri, şi
toată vrémĭa de o închina cătrâ beséreca Domnului; şi pâı
înţelése în toată lĭagé Domnolui. Şi căndŭ era de cinci ani
întru siné şi ḑise: nu mi se cade numai acicé să fiŭ şi să lă
mi să cade să mă ducŭ să propoveduescu légé Domneḑeulu
priîn toate satele, şi în toate ćătăţile. Şi eşi noapté diîn cur
său, şi să duse întru o cetate mare ce o chema Antiohie. In
cuiĭa u 'mpărat mare ce-lŭ chima Antioh înpărat, ce era Gre
sfănta Veneri în cetate ce era, începu a grăi cătră oamini şi
deţi voi întru svănta troiţâ ce e a Tatălui şi a Fiĭului şi Duh
Is. Hs.? că acela ĭaste dédevărŭ Domneḑeu, luminătorĭu şi sf
spăsitorĭu şi domneḑeulŭ domneḑeilor. Şi învăţa pre ei, şi m
şi crédé; şi alţi oameni spuné altora, şi la beserécă şi p

ши приꙟ четате. iарѫ алци ѡамени. спȣнѣ ла ꙟпъратȣлȣ. ши ѕиче доамне ꙟпърате венит-аȣ. ѡ боерѣсь ꙟ четате. де проповедȣеще ши спȣне де фiюль Марiеен. чела че лоу рѫстигнить. пѫрин꙼цiи нощри ꙟ крȣче. ши дека аȣѕи ачель ꙟпѫрать. ель мѫние-сь спре а. ши ѕисе слȣџелѡр лȣи. сѫ мѣргь сѫ ѡ адȣкь. ꙟнаинтѣ лȣи. ши кѫоута спре а. челȣ.
32. пѫрат. ши мира-сь де фрѫмсециле еи. ши ѕисе слȣџилѡр сале сѫ-ми аџюте домнеѕеȣл мiȣ. чела че креꙋ еȣ ꙟтрȣ ель. кѫ маи фрȣмоась фать де ачаста н'ам вѫѕȣт. ши ѳисе кѫтрь а чель ꙟпѫрат. че самь де ѡмь ещи ши коум те кеамь. ши ѳисе а. кѫтрѫ елȣ. еȣ сѫмть ѡ крещинѫ ботезатѫ. ꙟ нȣмеле ми-е ста Петка. ши ѕисе чель ꙟпѫрат. кътрь а нȣ грѫи аша че маи бине те плѣкь домнеѳеȣлȣи мiеȣ. ши ꙟкинѫ-те лȣи. де фаче-те-вою домнѫ. ши ꙟпърътѣсь спре тоате каселе меле. е сфинта Венири. рѫспоунсе ши ѕисе лȣи. анатима... меле ачелȣа. че ѕиче аша ши те... ши атȣнчи. мѫние-сь ачел ꙟпѫрат... слȣџилѡр лȣи. преꙟдеци-ȣ де ѡ легаци. ши рѫстигни-ѡ-врем. ꙟ крȣче ка ши домнеѳеȣлȣ еи. ши ведѣ-вем че ка фолоси... атоꙟ-
83. чи сфинта Венери. рȣгѫ-сь ши | ѳисе доамне домнеѳеȣлȣ

rä alți oameni spunë la inpăratulu și zice: doamne inpărate! ve-
t-au o boerésă in cetate de propovedueşte și spune de filulŭ Mariecei
la ce au răstignitŭ páriinții noștri in cruce; și deca auzi acelŭ
păratŭ, elŭ mănie-să spre ĭa, și zise slugelor lui să mérgà să o
hcă inaintë lui, și căuta spre ĭa celu părat, și mira-să de frăm-
țile ei, și zise slugilor sale: să-mi agĭute domnezeul miu, cela
crеḑu eu întru elŭ, că maĭ frumoasă fată de aćasta n'am văḑut!
ḑise cătrā ĭa celŭ inpărat: ce samă de omŭ ești și cum te chea-
l? Şi ḑise ĭa cătră elu: eu sămtŭ o creștină botezatâ in numele
le (sânta VinerI). Şi zise celŭ inpărat cătră ĭa: nu grăi așa, ce
l bine te plécă domneḑeului mieu și inchinâ-te lui, de face-te-
lu domnâ și înpărătésă spre toate casele mele. E sfănta Veniri
punse și zise lui: anatima.... mele aceluĭa ce zice așa, și te...
atonci mănie-să acel inpărat [și ḑise] slugilor lui: preindeți-u
o legați, și răstigni-o-vrem in cruce ca și domneḑeulu ei, și vedé-
ʙ ce va folosi.... Atoinci sfănta Veneri rugă-să și ḑise: Doamne

міеȣ. каȣтъ ши спре мене. сѫ но лаȣде-сь. драчїи спре ме
ши тремате ꙟџероул тѫȣ. кȣ арѫтара силелѡр тале. ш
милȣаще сȣфлетȣлȣ міеȣ. дѡамне чеа че ꙟкȣџȣръ-мь ш
алѣџе чеа че лȣптъ-сь кȣ мене. ши ла сфръшитȣл. рȣг
чюнеей ѱалѡм... скȣлѫ-сь ши ѕисе амин. ши аръ ѕи
апои. сь лаȣде-сь ши еи кȣ тине домне. ши атȣнчи
ачела час иви-се. оу ноѡръ диꙟ черю. ши еши оуꙟ в
хоръ маре диꙟ ноѡръ ши лȣа ѡ пїатръ маре форт
елъ ши ѡ пȣрта вѫнтȣл. ка ѡ фрȣꙟзъ ши сȣра. ши
тȣꙟчи. иви-се ꙟџерȣл домнȣлȣи ꙟнаинтѣ еи. ши рȣ
легѫтȣреле. диꙟ мѫнȣле еи ши грѫи кѫтръ а ѕисе нȣ
тѣме. че лаȣдъ сила домнȣлȣи. домнеѕеȣл тѫȣ. ши ат
чи моунчиторїи че ѡ лега. кѫѕȣръ џось ла пѫмѫнтȣ.
скȣларѫ-сь ши стригаръ тоци кȣ глас маре. ши ѕ
184. серъ маре | асте крединца крещинѣскѫ ши атȣꙟчи сф
Венери. рѫдикъ мѫнȣле сале кѫтръ черю. ши рȣга-се атȣн
ѡаменїи мȣлци еи стрига ши ѕиче нȣ-и алтȣ домне
маи маре. фѫръ домнеѕеȣл сфинтеей Венери. ши тоате с
џиле ачелȣи ꙟпѫрат. кѫѕȣръ џось ꙟнаинꙟте сфинтеей Вен
ши ѕича тоци милȣаще-не сфинтъ Венери. ши но оу

Do*m*neḑeulu mieu! cautǎ şi spre mene, sǎ no laude-sǎ dracii
mene, şi tremĭate îngeru*l* tǎu cu arâtarĭa silelo*r* tale, şi miluĭaşte
ŭetulu mieu, Doamne! [de] celĭa ce încug'urǎ-mǎ, şi alége celĭa
luptǎ-sǎ cu mene! Şi la sfârşitu*l* rugǎciuneei psalo*m*... sculǎ-sǎ
ḑise ami*n*; şi ĭarǎ ḑise apoi: sǎ laude-sǎ şi ei cu tine, Do*m*ne! Şi atu
în acela ĉa*s* ivi-se u noorŭ diîn cerĭu, şi eşi uîn vihorŭ mare d
noorŭ, şi lua o piatrǎ mare forte în elŭ şi o purta vântu*l* ca
fruînḑǎ, şi sura; şi atuînci ivi-se îngeru*l* domnului înaintê ei,
rupse legǎturele diîn mǎnule ei, şi grǎi cǎ*t*rǎ ĭa zise: nu te te
ce laudǎ sila Domnului Do*m*neḑeu*l* tǎu. Şi atuînci muncitorii ce
lega cǎḑurǎ g'osŭ la pǎmǎntu, şi sculare-sǎ şi strigarǎ toţi cu g
mare şi ziserǎ: mare ĭaste credinţa creştinéscǎ! Şi atuînci sfân
Veneri rǎdicǎ mǎnule sale cǎ*t*rǎ cerĭu şi ruga-se. Atunci oam
mulţi, ei striga şi zice: nu-i altu do*m*niziu mai mare, fǎrǎ dom
zeu*l* sfinteei Veneri! Şi toate slugile acelui înpǎra*t* cǎzurǎ g'osŭ
aiînte sfinteei Veneri, şi zicĭa toţi: miluĭaşte-ne, sf*ǎ*ntǎ Veneri, şi

фѫрьлеџиле нꙍастре... че рꙍгь дерептꙋ нои ши арать ши
ноꙍа сѣмне сѫ фим ши нои крещинии ка ши тꙋ. ши сѫ
не ꙟкиньм. татьлꙋи. ши фїюлꙋи. ши дꙋхꙋлꙋи сфить ши ꙃисерь
тоци аминь. ши скꙋла-се ши ботеꙃа еи. ши се дꙋсе ши
лѫꙋдꙋ домноул домнеꙃеꙋ. ши де вѫꙃꙋ чель ꙟпърат. ачѣлѣ
ши мѫние-сь. ши кемѫ алте слꙋџи але лꙋи. ши ꙃисе прен-
деци-ꙍ ши ꙍ легаци. ши афлаци ꙍ кѫлдаре. ши ардеци
35. петри ши ле ꙃмикꙋраци ши | ле бѫгаци ꙟ кѫлдаре ши бѫгаци
плꙋмбꙋ. ши сеꙋ ши смꙍаль сѫ фїарбѫ ꙟ шапте ꙃиле. ши
ꙟ шапте нопци. ши а шапта ꙃи бѫгаци ача[с]тѫ ꙟ кѫлдаре.
ши акоперици кꙋ ꙍ пїатрѫ. пѫнѫ воꙋ вени ши еꙋ сѫ вѫꙃꙋ.
ши аша ꙃисе ачель ꙟпѫрат кꙋ мѫнїе ши се дꙋсе де ачиа.
ши слꙋџиле лꙋи фѣчерь аша. ши а шаптѣ ꙃи вене ꙟпѫ-
ратꙋл ши ꙃисе дескоперици. кѫлдарѣ. ши ꙍ дескоперирь.
ши сфнта Венери скꙋлѫ-се. ши стѫтꙋ ꙟ пичоаре ꙟ кѫлдаре.
ши ꙃисе маре асте спре меꙟре. ши ачелꙋ ꙟпѫрат вѫꙃꙋ. аче
чюдѫ маре. ши грѫи кѫтрь сфнта Венери. ши ꙃисе... лꙋкрꙋ-и
де тине. че нꙋ сь приꙟде де тине. ниче фокꙋлꙋ. ниче апа.
ши атꙋнчи грѫи сфнта Венери. кѫтрь ачелꙋ ꙟпѫрат.
апропїе-те де веꙃи сила дѣдевѫрꙋлꙋи домнеꙃеꙋ. ши нꙋ сь

---

fărălegile noastre... ce rogă dereptŭ noi, și arată și nooa sémne
fim și noi creștini ca și tu, și să ne închinăm Tatălui și Fiĭului
Duhului sfântŭ; și ziseră toți aminŭ. Și scula-se, și boteḑa ei, și
duse, și lăuda Domnul Domneḑeu. Și de văḑu celŭ inpărat acélé,
mănie-să, și chemă alte slugi ale lui, și zise: prendeți-o și o le-
ți, și aflați o căldare, și ardeți petri și le zmicurați, și le băgați
căldare, și băgați plumbŭ și seu și smoală să fiarbă în șapte zile
în șapte nopți, și a șaptĭa zi băgați acĭastă în căldare și acoperiți
o piatră, până voĭu veni și eu să văḑu. Și așa zise acelŭ inpărat
mănie și se duse de aciĭa. Și slugile lui féceră așa. Și a șapté
vene inpăratul și zise: descoperiți căldaré. Și o descoperiră. Și
nta Veneri sculâ-se și stătu în picioare în căldare, și zise: mare
spre meînre. Și acelu inpărat văḑu ace cĭudă mare, și grăi cătră
nta Veneri și zise: [ce] lucru-i de tine? ce nu să priînde de tine
focul, nice apa? Și atunci grăi sfânta Veneri cătră acelu în-
rat: apropie-te de veḑi sila dédevărului Domnezeu. Și nu să putĭa

186. пȣта апропїа де дȣгорѣла фокȣлȣи. ши де възȣ сфнта
Венери. къ нȣ се поате апропїаниче кȣтѧзѫ ѧ лȣѡ апа кȣ
мѫна. дин кълдаре ши арȣнкъ ꙟ ѡбразȣл. челȣи ꙟпърат.
ши оурби ачелȣ ꙟпърат. ꙟн ачела час. е сфнта Венери еши
дин кълдаре кȣратъ ши фрȣмоасъ. ши атȣнчи ачелȣ ꙟпърат
мерсе. ши се апропїе де ѧ ши кѫзȣ ꙟнаинта еи. ши рȣ-
га-се милȣеще-мъ шарка лȣи Хс. а лȣи Домнезеȣ. ши роагъ
дерептъ мене. доаръ ми с'аръ дешкиде ѡкии мїе съ фїȣ
крещинȣ. ши еȣ ши тоате слȣџиле мѣле. ши цинȣтȣл ꙟпъ-
рьцїеи мѣле. ши милостиви-се. сфнта Венери. ши кѫзȣ кȣ
фаца ла пъмѫнтȣ ши плѫнсе. ши балтъ де лакръмиле се
фѣче. ши скȣлъ-се ши лѡа кȣ мѫна дерѣптъ. де лакръмиле
еи. ши ȣнсе ѡкии. челȣи ꙟпърат. ши зисе ꙟ нȣмеле та-
тълȣи ши фїюлȣи. ши дȣхȣлȣи сфнтъ. съ везй. ши атȣнчи
ачелȣи ꙟпърат възȣ. ши алци ѡамени. мȣлци неволничи
187. веꙟдекъ еи. ши ачелȣи ꙟпърат. лȣминѫ ши | ведѣре маи
бине ши маи врътосъ. декѫт маите. ши плекъ-се ши лȣѡ сфнта
Венери. де лакръмиле сале. ши лȣѡ апъ ши ботезе ачелȣ ꙟ-
пърат. ши тоате слȣџиле лȣи. ши тоци ѡаменїе дин пъ-
рьцїа лȣи :— ши ѧръ сфнта Венери гъꙟди ши зисе дȣч-

apropiia de dugoréla focului. Și de vădu sfănta Veneri că nu se poate
apropiia, nice cutiiadă, ia luo apa cu măna diin căldare și arunc
în obrazul celui înpărat. Și urbi acelu inpărat în acela čas. E sfănta
Veneri eși diin căldare curată și frumoasă. Și atuinci acelu înpărat
merse și se apropie de ia, și căzu inaiintia ei, și ruga-se: miluiaște-
mă, șarba lui Hs. a lui Domnedeu, și rogă dereptŭ mene, doară mi
s'ară deșchide ochii mie, să fiu creștinu, și eu și toate slugile mele
și ținutul inpărățicei méle. Și milostivi-se sfănta Veneri, și căzu cu
fața la pămăintu și plăînse, și baltă de lacrămile se féce; și scula-
se, și loa cu măna deréptă de lacrămile ei, și uinse ochii celui în-
părat, și zise: în numele Tatălui și Fiiului și Duhului sfăntŭ, să vezi.
Și atunci acelui înpărat vădu. Și alți oameni mulți nevolnici vin-
decă ei. Și acelui inpărat lumină și vedére mai bine și mai vă-
tosŭ decăt maite. Și plecă-se și luo sfănta Veneri de lacrămi-
sale, și luo apă și botede acelu inpărat și toate slugile lui
toți oamenie diin părățiia lui. Și iară sfănta Veneri găîndi și dise

мѫ-вою. ꙗрьши ꙟтр'алть четате. сѫ проповедȣеске. кȣвьн-
тȣл лȣи хс. ши сѫ спȣю лорь кѫ пѫгѫни-сȣ. коум сѫ се
ботѣӡе. ши сѫ се кȣнȣне. де ворь пери. ши сѫ дȣсе. ши
мергьндȣ ꙗ пре кале. тъмпинѫ алть ꙟпѫрат. че-л кема.
Ѧтизмѫ ꙟпьрат. ши ӡисе кѫтрѫ ꙗ челȣ ꙟпѫрат. џюпьнѣсь
че ѡмь еще. ши коумȣ те кемь. че нȣ те ꙟкини дом-
неєи меле. ꙗ грѫи кѫтрь ачела ꙟпѫрат. ши мира-сь де
фрьмсециле еи. ши ꙟтребь-ѡ ши ӡисе де оунде еще. сфѫнта
Венери рѫспоунсе кѫтрь елȣ ши ӡисе. еоу сѫмтȣ ѡ кре-
щинѫ ботеӡате. ꙟ нȣмеле мї-и ста Петка. ши ӡисе кѫ-
трь ꙗ челȣ ꙟпѫрат. пась дȣпѫ мене. ши крѣде ꙟ дом-
88. неӡеȣл мїеȣ. ши | џюра-ци-мѫ-вою ꙟнаинтѣ домнеӡеоулȣи
мїȣ. сѫ фїи доамнь мїе ши ꙟпѫрѫтѣсь тоутȣрорȣ полате-
лѡр мѣле. е сѫ ноу аскȣлтареть мене. да-те-вою спре маре
мȣꙟкѫ. ши вїаць нȣ вере авѣ. ши атȣꙟчи сфѫнта Венери.
грѫи кѫтрь елȣ. ши ӡисе. дїаволе ꙟтȣрекате ши ꙗдȣле слȣга
ꙗдолȣлȣи (sic). ши атȣꙟчи мѫние-сь ачель ꙟпьрат. ши ӡисе
слȣџилѡр сале. приꙟдеци-ѡ сѫ ѡ дȣчемь. ꙟнаꙟтꙗ челȣи
ӡмїеȣ. дин четате. де сь ѡ мѫнѫꙟчи. е сь бирȣире спре
ӡмїеȣ ши сѫ но перире. де ель плека-не-времь ши ꙟки-

---

uce-mă-voĭu ĭarăși într'altă cetate să propoveduescu cuvântu*l* lui
Hs. și să spuĭu lorŭ că păgâni-su, cu*m* să se botéḑe și să se cu-
nune, de vorŭ peri. Și să duse și, mergându ĭa pre cale, tă*m*pină
altŭ înpărat ce-l chema Atizma-înpărat. Și zise către ĭa celu în-
părat: gĭupânésă! ce omŭ este și cumu te chemă? ce nu te în-
chini domneci mele? Ĭa grăi că*t*ră acela înpărat, și mira-să de fră*m*-
setile ei, și întrebă-o și zise: de unde este? Sf*ă*nta Veneri răspu*n*se
către elu și zise: eu sămtu o creștină botezate în numele mi-i (sânta
Veneri). Și zise că*t*ră ĭa celu înpărat: pasă după mene și créde în
domneḑeu*l* mieu, și gĭura-ți-mă-voĭu înainté do*m*neḑeu*lui* miu să fii
doa*m*nă mie și înpărătésă tuturoru polatelo*r* mêle; e să nu ascultare*t*
mene, da-te-voĭu spre mare muĭncă, și viĭață nu vere avé. Și atuînci
sânta Veneri grăi că*t*ră elu și zise: diavole inturecate și ĭadule sluga
idolui! Și atuînci mănie-să acelŭ înpărat și zise slugilo*r* sale: priĭnde-
ți-o să o ducemŭ inaiĭutĭa celui zmieu diĭn cetate de să o mânâinci; e
să biruire spre zmieu și să no perire de elŭ, pleca-ne-vre*m* și închina-

нѧ-не-врѣмь ши нои еи. ши домнеꙁеꙋлꙋи еи. кѫ ꙟтр'ачѣ
четате. оуꙟ ꙁмеꙋ форте маре лѫкꙋѧ ꙟтрꙋ еаꙋ дїаволꙋль.
ши тоате дꙋхꙋреле некꙋрате. ши ачела лѫкꙋѧ ла еи. ши-л
рꙋга еей ка ши домнеѳеꙋ. ши ачелꙋ ꙟпърат крѣдѣ ꙟтрꙋ
ель. ши тоате слꙋџиле лꙋи. ши тоци ѡаменїе лꙋи. ши а-
189. тончи дꙋсерь сфнта Венери ꙟ четате. ши дешкисерь пор-
таа. ши ѡ дꙋсерь кътрь ꙁмеꙋ сѫмта Венери. вѫꙁꙋ ꙁмеꙋль.
ши-ши фѣче кꙋ мѫна крꙋче. ꙟ нꙋмеле лꙋи іс хс. ши а-
тоуничи фꙋџи дїаволꙋл. ди ꙁмеꙋ ши тоате дꙋхꙋреле некꙋрате
ши атꙋꙟчи сфнта Венери апропїе-се ла ꙁмеꙋ. ши кѫлкѫ
кꙋ пичорꙋл спре фалка ꙁмеꙋлꙋи. ши ꙟтрѫ ꙟтро еаꙋ. ши
трекꙋ при ꙁгьꙋл лꙋи афарь. ши ꙗрь стьтꙋ. ꙟнаинтѣ
ꙁмеꙋлꙋи. ши атꙋнчи стригѫ дїаволꙋль, ши ѕисе ѡ мишеи
де нои кꙋм не рꙋшинѫм нои. ӕа. де бьрбаци чеа че ерам
ꙟ четате. де ѡ фать не рꙋшинѫм нои. акꙋм ши фꙋџирѫ
афарь динꙟ четате. тоате дꙋхꙋреле. ши атꙋнчи ачель ꙟпъ-
рать. ши вѫꙁꙋ ачала. ши креꙁꙋ. ши плекарь-се тоци ꙟна-
инта сфнтеи Венери. ши ѕисе ачель ꙟпърат. милꙋаще-не
сфнть Венери. сѫ крѣдем ши нои ꙟ хс. ꙟ домнеꙁеꙋл тѫꙋ.
ши ботеꙁь ачель ꙟпѫрат. ши тоате слꙋџиле лꙋи. ши тоци

---

ne-vrémŭ şi noi, ei şi domnezeului ei. Că într'acê cetaté uîn zmeu forte mare lâcuia, întru elu diavolulŭ şi toate duhurele necurate, şi acela lăcuiĭa la ei, şi-*l* ruga eei ca şi do*m*neḑeu, şi acelu inpărat crêdê întru elŭ, şi toate slugile lui şi toţi oamenie lui. Si atonci duseră sf*ă*nta Veneri în cetate, şi deşchiseră portaa, şi o duseră cătră zmeu. Sămta Venerí văzu zmeulŭ şi-şi fêce cu măna cruce în numele lui Is. Hs., şi atu*n*ci fugi diavolu*l* di zmeu şi toate duhurele necurate, şi atuinci sf*ă*nta Veneri apropie-se la zmeu, şi călcă cu pičoru*l* spre fa*l*ca zmeului, şi întră întro elu, şi trecu pri zgău/ lui afară, şi ĭară stătu inaintĭa zmeului. Şi atunci strigâ diavolulŭ şi ḑise : o, mişei de noi! cum ne ruşină*m* noi 1000 de bărbaţi, cela ce era*m* în cetate, de o fa*tă* ne ruşină*m* noi acu*m*! Şi fugiră afară diîn cetate toate duhurele. Şi atunci acelŭ înpâra*t* şi văzu acĭalla şi crezu, şi plecară-se toţi înaintĭa sf*i*ntei Veneri. Şi ḑise acelŭ inpărat: miluĭaşte-ne, sf*ă*ntă Veneri, să crêde*m* şi noi în Hs. în Do*m*nezeul tău. Şi boteză acelŭ înpăratŭ, şi toate slugile lui, şi toţi oamenii

10. ѡамєнїи лȣи. ача|а ꙟ тоате. креꙁȣрь ши сѫ ботеꙁарь :— ши атоунчи сфнта Венери. ȣисе. іарь ми се каде мїе се мь доук. ши се дȣсе ꙟтр'ȣ четате маре че лѫкȣиа. оуꙟ пьрат маре че-л кема Ꙗклит ꙟпьрат. ши ꙟтрь сфнта Венери. ꙟ четате. ши ꙟчепȣ а грѫи кътрь ѡамени. крѣдеци вои ꙟ нȣмеле татьлȣи. ши фїюлȣи ши дȣхлȣи сфнть а лȣи. іс. хс. кѫ ачела асте дѣдевьрь. ши аȣꙁи чел ꙟпьрат. де а. ши кема-ѡ ши ꙁисе. кътрь а. че ѡм ещи. ши коум те кѣмь. а ꙁисе кътрь чел ꙟпьрат. еȣ сѫмть ѡ крещинь ботеꙁатѫ нȣмеле мї-и Петка. ши креꙁȣ ꙟтрȣ сфнта троиць. ши ꙁисе чел ꙟпьрат. кътрь а. нȣ ȣиче кѫ ещи ботеꙁать. че пась де рогь домнеꙁеȣл мїȣ. чела че креꙁȣ еȣ. ши џȣра-ци-мѫ-вою. ꙟнаинтѣ домнеѳеȣлȣи мїеȣ. коум адȣче-вою ши поне-вою слава мѣ. ши чинстѣ. мѣ спре капȣл тѫȣ. ши сѫ фїи
101. домнѫ мїе ши ꙟпѫрьтѣсь. тотȣрорь полателѡр меле. е сѫ нȣ аскȣлтаре мене*). еȣ да-те-вою. спре маре мȣꙟкь. ши рѣ мѡрте ѡмори-те-вою. е сфнта Венери ꙁисе. лȣи анатима фїюлȣ дїаволоулȣи. врѫжиторю рѫȣ. ши кѫне рѫȣ. еȣ креꙁȣ

*) Aci cu o mână posterióră adaus вєи d'asupra luĭ нȣ, ér pє dela аскȣлтаре şters şi înlocuit cu дє, adecă : сѫ нȣ вєи аскȣлтa дє мєнє.

---

lui : aclaa în toate crezură şi să botezară. Şi atu*n*ci sf*ă*nta Veneri ḑise : Iară mi se cade mie se mă du*c*. Şi se duse într'u cetate mare ce lăcuiĭa uîn păra*t* mare ce-*l* chema Aclit-înpăra*t*. Şi în*t*ră sf*ă*nta Veneri în cetate şi începu a grăi că*t*ră oameni : crédeţi voi în numele Tatălui şi Fiĭului şi D*u*hului sf*ă*ntŭ a lui Is. Hs., că acela ĭaste dédevărŭ ? Şi auzi ce*l* înpăra*t* de ĭa. şi chema-o şi zise că*t*ră ĭa: ce om eşti şi cu*m* te chémă? Ĭa zise că*t*ră ce*l* înpăra*t* : eu s*ă*m*t*ŭ o creştină botezată, numele mi-i (Vinerĭ), şi crezu în*t*ru sf*ă*nta troiţă. Şi zise ce*l* înpăra*t* că*t*ră ĭa : nu ḑice că eşti botezată, ce pasă de rogă domnezeu*l* miu cela ce crezu eu, şi g'ura-ţi-mă-voĭu înainté domneḑeului mieu, cu*m* aduce-voĭu şi pone-voĭu slava mé şi cinsté mé spre capu*l* tău, şi să fii do*m*nă mie şi înpărătésă totu*rorŭ* polatelo*r* mele; e să nu ascultare mene, eŭ da-te-voĭu spre mare muîncă, şi ré morte omori-te-voĭu. E sf*ă*nta Veneri zise lui : anatima, fiĭulu diavolu*l*lui, vrăjitorĭu rău şi căne rău! eu crezu în Do*m*nezeu*l* mieu, de dereptu

ꙟ домнезеȣл мїеȣ. де дерептȣ домнезеоул мїеȣ. нȣ нȣмаи
трȣпоул. че ши соуфлетȣл да-л-вою. спре мȣꙟкъ. проклецꙇ
съ фїе мȣꙟчиторїи тъи. ши домнезеии тъи коу тине. ши
атȣнчи мъние-сь ачел ꙟпърат коу амарь. ши атȣꙟчи зис
мȣꙟчиторилѡр лȣи. съ адȣкь ѡ къдаре. ши съ пїседе петри.
ши сеȣ ши се адȣкь блоумбȣ. ши смоаль ши*) баце ач
фать. ꙟ къдаре съ фїарбь ꙟ треи зиле ши ꙟ треи нопцꙇ.
ши**) дȣсерь сфита Венери. кътрь фокь. ши кътрь кълдар.
ши че ста ꙟнаинтрѣ. тоци ши еши ѡ парь диꙟ фокь мар
192. диꙟтр'ачел фок | ал лѡр. ши ꙟконџȣрь-и. ачеи мȣнчитор
ши арсерь тоци ꙟтр'ачел час. ши сфита Венери ста ачꙇ
ши рȣга-се кȣ ѱалѡм дин сълтири. аша зичѣ милȣаще-м
домне къ спре тине оуповъаще соуфлетȣл мїеȣ. ши ла сфръ-
шитȣл рȣгъчюнїеи ѱалѡмалȣи. зисе аминь. ши възȣ ачель ꙟ
пърат. мȣꙟчиторїи лȣи къ перирь. ши спърие-сь. ши фрꙇ
маре фȣ спре ель. ши кемъ слȣџиле лȣи тоате. ши ꙟтреб
еи. ши зисе споунеци-ми че вою фаче чещїи магеницꙇ. ши
зисерь кътрь елȣ. съ ноу-и тъере капȣл. кȣрȣндȣ ачещи ѡамени

*) Cu o mână posterióră adaus d'asupra: съ.

**) Idem: ѡ.

Domnezeul mieu nu numai trupul, ce și sufletul da-l-voiu spre muincă;
Procleți să fie muîncitorii tăi și domnezeii tăi cu tine! Și atunci
mănie-să acel înpărat cu amarŭ, și atuînci zise muîncitorilor lui să
aducă o căldare și să piisedе petri și seu, și se aducă blumbu și
smoală, și bage acîa fată în căldare să fiarbă în trei zile și în trei
nopți. Și duseră sfănta Veneri cătră focŭ și cătră căldare și ce sta
înaintré toți, și eși o pară diin focŭ mare diintr'acel foc al lor, și
încong'ură-i acei muncitori, și arseră toți într'acel čas. Și sfănta Veneri
sta acii și ruga-se cu psalom din săltiri; așa ḑicé: miluîaște-mă,
Domne, că spre tine upovăîaște sufletul mieu! Și la sfrășitul rugă-
cîuniei psalomului zise: amin. Și văzu acelŭ înpărat muîncitorii lui
că periră, și spărie-să, și frică mare fu spre elŭ, și chemă slugile
lui toate și întrebă eĭ și ḑise: spuneți-mi, ce voîu face ceștii ma-
gheniți? Și ḑiseră cătră elu: să nu-i tăere capul, curundu acești

тоци кътрь домнезеоуа еи. фаче-е-ва де плека-се-вwр. ши
атѹнчи зисе Акліт ѫпьрат. кътрь слѹџиле лѹи. тъаці-и
капоуа***). ши сфнта Венери. рѹга-се ачелwр мѹѫчитори ши
зисе льсаци-мь ши wгоди[ци]-ми сѫ фак рѹгьчюни. сѫ мѫ
рогѹ кътрь Хс. Домнезноуа міеѹ. ши зисерь еи рwгь-те кѹрѹндѹ.
193. ши атѹнчи сфнта Венери. рѹга-се кѹ лакрьми. ши плѫнџѣ. |
ши зича Домне деспѹеторюл. пъринтеле а тоут цинотоуа. фъ-
кьторюл черюлѹи. ши ал пьмьнтолѹи. лоуѕи-мь ши аскѹлть-мь.
шарка та ѫтр'ачеста час рогѹ-те сѫ фачи месерѣрѣ та. ши сѫ
даи. мъріа та. челора че ворь фаче. помѣнѫ міе. ши прино-
сѹл. ши летѹргіе. ши лѹмѫнаре. ши вwр чинст[и]. ачаста зи.
блгѣще-е Домне каселе лwр. ши фічоріи лwр ши холделе лwр.
ши добиточеле лwр тоате. ши фоугь де еи тоате дѹхѹриле
рѣле ши фърмькьтоареле ши сѹфлетеле лwр сѫ фіе лѹми-
нате. е чела че нѹ w ва чинсти ачаста зи Венерѣ маре.
кѹ милостеніе ши кѹ рѹгьчюне. ла бесѣрекь. іарь чела че
ва лѹкра ѫтр'ѫнса ачела сѫ фіе блѫстемат. е чела че w ва
чинсти ши w ва пости шапте зиле. сѫ фіе лѹи сѫньтате.

***) Aci un semn, și apoĭ adaos jos la margine cu aceĭașĭ mână: кѹрѹндо ши досерь сфнта Венери сѫ-и тае капоуа.

---

oameni toți c*ă*tr*ă* do*m*ne*d*eu*l* ei face-e-va de pleca-se-vo*r*. Și atunci
dise Aclit înpăra*t* către slugile lui: tăĭați-i capu*l* curu*n*do. Și doseră
sfânta Veneri să-i tae capu*l*. Și sf*ă*nta Veneri ruga-se acelo*r* muin-
citori și dise: lăsați-*mă* și ogodiți-mi să fac rugăcĭuni, să mă rogu
către Hs. Do*m*neziu*l* mieu. Și diseră ei: rogă-te curu*n*du. Și atunci
sfânta Veneri ruga-se cu lacrămi și plă*n*gé și dicĭa: Do*m*ne despu-
etoriul, păr*i*nt*ele* a tu*t* ținotu*l*, făcătorĭu*l* cerĭului și al pământolui!
audi-mă și ascultă-*mă*, șarba ta, într'acesta ĉas; rogu-te să faci me-
seréré ta și să dai mărĭĭa ta celora ce vorŭ fa*ce* poménâ mie și pri-
nosu*l* și leturghie și lumânare, și vo*r* ci*n*sti acésta di, bl*agoslo*véște-e,
Domne: casele lo*r*, și fiĉorii lo*r*, și holdele lo*r* și dobitocele lo*r* toate;
și fugă de ei toate d*u*hurile rêle, și fărmăcătoare*le*; și sufletele lo*r*
să fie luminate; e cela ce nu o va ci*n*sti acésta di veneré mare cu
milostenie și cu rugăcĭune la beséreca, ĭară cela ce va lucra într'ă*n*sa,
acela să fie blăstăma*t*; e cela ce o va ci*n*sti și o va posti șapte
dile, să fie lui sănătate și ertăcĭune păcatelo*r*; și cine nu o va ci*n*-

ши ертьчюне пѫкателѡр. ши чине нȣ ѡ ва чинсти сфинта
Венери. че ѡ ва спȣрка де вое кȣ карне саȣ кȣ брѫꙟдѫ
194. фьрь де харци. саȣ кȣ кȣрвїе. саȣ фїе кȣ че лȣкрȣ | рѫȣ.
сѫ фȣре нетаре. е пѫринцїи лȣи сѫ нȣ сарь покѫи. сѫ фїе
истȣкан. ачела грȣмадȣ ши кȣ мѫнȣле сале. ачела ѡмь сѫ
нȣ бирȣаскь. кѫ сфинта Венери. рѫстигнитȣ-с'аȣ хс. де вое
ꙟ крȣче коу ѡцит. ши кȣ фере адьпарь-ль. ши коу сȣлицѫ
ꙟпȣсерѫ-л ꙟ костеле лȣи. приꙟтрȣ сѫ ласе ноаѡ лѣџе. дом-
ноуа нострȣ іс. хс. ши дȣпѫ аче грѫи свинта Венери. ши
ꙁисе мȣꙟчиторилѡр фачеци коум в'аȣ ꙁис воа домнȣл во-
стрȣ. ши плекь капȣл џос. мȣꙟчито... ши тае кȣ спата ка-
пȣль еи. ши лȣѡ домноуа кȣрать сȣфлетоуа еи. ꙟ мѫнȣле
сале. ши-л дȣсе ꙟ черю. ши фост-аȣ тѫарѣ капоалȣи еи
свинтеи Венери. ꙟ лȣна лȣи коупторю. кѕ. де ꙁиле ши ноу..
домноуа сѫ-и фїе праꙁникоуа еи. атоꙟче... льсь се-и фїе.
кѫнд аȣ нѫскȣт. ꙟ лȣна лȣи брȣмарю дї. ꙁиле. дерепть ачи
ꙁи че блсви... асте каса. ачеа оуꙟде-и чете... сфинтеи Ве-
нери. сѫ ва чети ши сь... спȣне ѡаменилѡр: и пис поп
195. Григорїе ѡт Мѫхачю. мсца авгоуст. в. днь.— |

---

sti sf*ă*nta veneri, ce o va spurca de voe cu carne sau cu brâînḑă fără de harţi, saŭ cu curvie saŭ fie cu ce lucru rău, să fure netare, e pâri*n*ţii lui să nu s'ară pocăi, să fie istuca*n* acela [cu ?] grumaḑu, şi cu mâ*n*ule sale acela omŭ să nu biruĭască; că sf*ă*nta veneri răstignitu-s'aŭ Hs. de voe în cruce, cu oţi*t* şi cu fere adăpară-lŭ, şi cu suliţa înpuseră-*l* în costele lui, priîntru să lase noao lêge Do*m*nu*l* nos*t*ru Is. Hs. Şi dupâ ace grăi sv*ă*nta Veneri şi zi*se* muîncitorilo*r* : face*ţi* cu*m* v'au ḑi*s* voa do*m*nu*l* vostru. Şi plecă capu*l* g'os. Muîncito.... şi tae cu spata capulŭ ei. Şi luo Do*m*nu*l* curatŭ sufletu*l* ei în mănule sale şi-*l* duse în cerĭu. Şi fost-au tăĭaré capolui ei. sv*i*ntei Veneri, în luna lui cuptorĭu 26 de ḑile, şi nu lăsâ Do*m*nu*l* să-i fie praznicu*l* ei atoînce, [ci] lăsă se-i fie când au născu*t*, în luna lui brumarĭu 14 ḑile; dereptŭ aĉa ḑi ce b*lagoslo*vi... ĭaste casa aceĭa uînde-i cete[şte].. sf*i*ntei Veneri, să va ceti şi să [va] spune oamenilo*r*. (Şi a scris popa Grigorie din Măhacĭu, în 2 ḑile ale lunei luĭ august).

NOTANDA

---

1. finalul *u* întreg: ачелȣ (186, 187 de 2 orĭ, 188, 189), меȣ (182, 188 de 2 orĭ), проповедȣескȣ (181, 188), мергьндȣ (188), коумȣ, кȣмȣ (188, 190), сънтȣ 1-a pers. (188), тоутȣрорȣ (189), елȣ (183, 189 de 2 orĭ, 190, 193), фїюлȣ (192), креѕȣ, креȣȣ 1-a pers. (183, 192), дерептȣ (192), блоумбȣ, плȣмбȣ (186, 192), кȣрȣндȣ, кȣрȣндо (193 de 3 orĭ), рогȣ (193), аскȣнсȣ (180 de 2 orĭ), лъкȣескȣ (181), ꙟпъратȣлȣ (182), домнезеȣлȣ (183, 184), сȣфлетȣлȣ (184), пъмьнтȣ, пъмъꙟтȣ (184, 187), алтȣ (185), фокȣлȣ (186), крещинȣ (187), вѫȣȣ, въѕȣ a 3-a pers. (185, 186 de 2 orĭ), въȣȣ 1-a pers. (186, 187).

2. ꙟ ca vocală nasală în interiorul cuvîntuluĭ: гьꙟди (188), мȣꙟкъ, мȣꙟкь (189, 192), мȣꙟчитори (193), мȣꙟчиторилѡр (192, 195), моуꙟчиторїи (192, 193), атȣꙟчи, атоꙟче, атоꙟчи (183, 184 de 2 orĭ, 185, 187, 189 de 2 orĭ, 190, 192, 195), приꙟде (186), приꙟдеци, преꙟдеци (183, 189), ꙟнаиꙟте, ꙟнаиꙟтѧ, ꙟнаиꙟнтѧ (185, 187, 189,) оуꙟде (195), мънѫꙟчи (189), бръꙟȣь (194), пъриꙟцїи (182), фрȣꙟȣь (184), арȣꙟкь (187), пъмъꙟтȣ (187), плъꙟсе (187), ȣꙟсе (187), веꙟдекь (187), iar şi: ꙟнаинтѧ (190), атȣнчи (190, 192 etc.), прендеци (185), мȣнчитори (193), пѫринцїи (195) etc.;

оуꙟ [ѕмеȣ] (189), оуꙟ [пьрат] (191), оуꙟ [вихорь] (184);

диꙟ (181, 184, 187, 188, 189, 190, 192), диꙟтрꙋ (180), приꙟ, приꙟн (181, 182), приꙟтрꙋ (195);

vocalisarea totală a luĭ ꙟ: оу ѡмь (180), оу [мпърать] (181), оу ноѡрь (184), ꙟпꙋсерꙁ (195). ꙟкꙋцꙋрь (184), маите (188), [фꙋцѝ дїаволꙋл] ди [ꙁмеꙋ] (190), при ꙁгъꙋл (190).

3. -ен- = actualul *-in-*: мене (184 de 3 orĭ, 187, 188, 189, 192), меꙟре (186)=*mene*, Венери, венери (180, 181 etc.), Венири (183), прендеци, преꙟдеци (183, 185), веꙟдекь (187).

4. confusiunea între *o* şi *u*:

o pentru *u*: но (184, 185, 189), ꙟтро (190), поне (191), тотꙋрорь (191), домнеꙁеꙋл (190 etc.), домнолꙋи (181), досерь (193), кꙋрꙋндо (193), ꙟконцꙋрь (193), цинотоул (194), пълмънтолꙋи (194), каполꙋи (195), ꙟцерѡл (180), номеле (181), атончи (189), атоꙟче (195), атоꙟчи (183);

u pentru *o*: [ꙟтр']ꙋ [четате] (191), [преꙟдеци-]ꙋ [де ѡ легаци] (183), тоут (194), оурби (187)=*orbì*.

5. *e* pentru *-i*: [че ѡмь] еще (188, dar 191: че ѡмь ещи), [де оунде] еще (188), [нꙋ] вере [авѣ] (189), фаче-е-ва (193)=*face-i-va*, благословеще-е (194), [тоци] ѡменїе (188, 189);

e pentru *-i-*: домнееи (188)=*domniei*;

i pentru *-e*: сълтири (193)=*psaltire*, мънжꙟчи a 3-a pers. (189), петри (185);

i pentru *-e-*: фїчорїи (194, dar 180: фечори, фечорел, фечорицъ), ѡцит (195), ѡмини (182, şi tot acolo: ѡмени), ким (181, şi tot acolo: кема), Венири (183, şi tot acolo: Венери), домнеꙁиꙋ (185), домнеꙁиоул (193);

e pentru -ѣ-: [те] кемь a 3-a pers. (188, dar 191: кѣм şi 183: кеамь), дека (182);

e pentru -ѣ la imperfect: дꙋче (181)=*ducea*, ꙁиче (182, 185)=*zicea*;

e pentru *-ie-*: петри (185), фере (195);

ѣ pentru *-e-* крѣдѣ (182, 189), [ꙟкина-не-]врѣмь (189, şi tot acolo: плека-не-врем);

ѣ pentru *-e*: [ꙟтрꙋ] синѣ (181);

ea pentru ѣ: кеамь (183);

дѣ ачїи (181)=*de aci*;

e într'o silabă accentată urmată de o silabă cu -*e*: пропо-іоведѹеще (182), благословеще (194), меле (183 de 2 orĭ, 188, 192), мерсе (187), тьере (193), фере (195);

e pentru -*ă*, probabilmente numaĭ prin eróre grafică: [кре-щинж] ботеꙁате (188, dar 191: крещинь ботеꙁатж), [ши] бо-тесе (188)=ботесь.

6. confusiunea între *e*, ѣ, *a* după ч: аче [чюдꙁ] (186), [дѹпж] аче (195), ача [ѹи] (195), ача [фать] (192), чеа (184), ачаа (190) etc.

7. ы pentru *i* numaĭ în: wкыи (187, şi tot acolo: wкии);

i după *r* pentru *î*: wмори (192);

-*i* întreg după *ş*: іарьши (188), [ши-]ши [фѣче] (190).

8. contracţiunea luĭ мїеѹ (183, 188, 191) în мїѹ (183, 189, 191).

9. *oa* adesea redus la *o*: домнж (183, 191), домне vocat. (193, 194, 184), рwгь (185, 187, 191, 193), морте (193), форте (189, 184), портаа (190), костеле (195), добиточеле (194);

нowа (185), ноаw (195), dar боа (195).

10. аа=lungul *a*: портаа (190);

ее=lungul *e*: еен (189)=*illi*, cfr. maĭ jos No. 24;

їи=lungul *i*: [сꙁ] пїисесе (192).

11. alte particularităţĭ vocalice:

ниче (186).

сеѹ (186, 192)=*sebum*;

кꙁне (192) fără -*i*-;

псалwм (193);

ꙁмеѹ şi ꙁмїеѹ (189);

чьтꙁциле (181);

aferesa: [челѹ] пжрат (182);

дерептѹ, дерепть (192, 195 etc.).

12. *n* între vocale trecut în *r*: ꙟтѹрекате (189), сѹра (184);

trecut în *nr* : мєдрє (186);
cfr. maĭ sus p. 141.

13. confusiune perpetuă între ѕ şi ȥ :

scris cu ѕ : пїнсєѕє (192), ѕичє (191, 195), ѕичѣ (1[illegible] 193), ѕича (194), ѕисє (193 de 3 orĭ, 181, 183 de 2 [illegible] 190, 184 de 3 orĭ, 191), ѕисєрь (193 de 2 orĭ), ѕис (1[illegible] домнєѕєѹ (182, 185, 187, 189), домнєѕєоѵл (188, 189, 1[illegible] 193), домнєѕєѹлѹ (183, 184), домнєѕєѹлѹи (181, 183, 1[illegible] домнєѕєѹль домнєѕєилѡр (182), вотєѕє (188), вотѣѕє (188),[illegible] тєѕаръ (181), вотєѕатъ (183), лоѵѕи (194), ѕи (186, 1[illegible] 195), ѕилє (194, 195 de 2 orĭ), кръдѕь (194), грѹмаѕѹ (1[illegible] крєѕѹ (183), въѕѹ, въѕѹ a 3-a pers. (185, 186 de 2 [illegible] въѕѹ 1- apers. (186. 187), вєѕи (186, 187), въѕѹт (183), ф[illegible] ѕь (184), къѕѹрь (184), кѹтаѕъ (187);

cu ȥ : крєȥѹ 1-a pers. (191, 192), крєȥѹ a 3-a pers. (19[illegible] крєȥѹрь (191), домнєȥєѹ, домнєȥиѹ (180, 185, 186), дом[illegible] ȥєоѵл, домнєȥиоѵл (190, 191, 192 etc.), домнєȥєни (19[illegible] домнєȥєѹлѹи (189), ȥисє (180, 181, 182, 183 de 3 orĭ, 1[illegible] etc.), ȥичє (182, 183, 185), ȥисєрь (184, 185), ȥича (18[illegible] ȥи (186), ȥилє (180, 181, 186, 192), въȥѹ (190, 193), тєȥа (181), вотєȥь (190), вотєȥать, вотєȥатъ, вотєȥатє (1[illegible] 191 de 2 orĭ), вотєȥарь (191), лѹȥи (180, 182, 191), л[illegible] ȥиа (182), къȥѹ (187 de 2 orĭ), къȥѹрь (185);

cfr. maĭ sus p. 141.

14. predilecţiunea pentru ц : цѹра (191), цюра (189), пънѣсь (188), цось (184, 195), ацютє (183).

15. *o* din *va* : лѹѡ (187, 188, 195), лѡа (187, dar 1[illegible] лѹа).

16. vocalisarea luĭ *n* : аи (180), dar şi ани (189);
vocalisarea luĭ *r* : [вєдѣ]-вєм (183), dar tot acolo : [стигни-ѡ]-врєм etc.

17. *-mt-* pentru *-nt-* :
[єѹ] сꙑмть (183, 188, 191);
сꙑмтл [вєнєри] (181, 190).

18. alăturĭ cu сѫмтѫ (181, 190)=*sancta*, formele: сфѫнта (183, 187, 192) şi свѫнта (195), afară de serbismul pur света (188 etc).

19. alte particularitățĭ consonantice:
діаволоуллви (192);
вихорь (184);
блюмев (192), dar şi плвмев (186);
фнаинтрѣ (192);
сълтири (193)=*psăltire*.

20. fórte désă întrebuințare a demonstrativuluĭ *cel* într'un mod apropiat de articlul prepositiv: ачель ӂпѫрат (183, 186, 189, 190 de 3 orĭ 192, 193), ачелв ӂпърат (186 de 2 orĭ, 187 de 2 orĭ, 188, 189), челв ӂпѫрат (188), чель ӂпѫрат (183 de 2 orĭ, 185, 191 de 3 orĭ), ачела ӂпърат (182, 188 de 2 orĭ), ачелви ӂпърат (187 de 2 orĭ), челви ӂпѫрат (187 de 2 orĭ), челви ӡміев (189) etc., cela-ce însă — negreşit prin intermediul slaviculuĭ ть saŭ сь — pare a fi o reminiscință din originalul grec, cfr. maĭ sus p. 139: ӂтр' а ч ѣ л а ӡиле=ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις.

21. substantiv articulat după adjectiv nearticulat: кврать сфлетоуа (195).

22. articulare anormală: блать де л а к р ѫ м и л е се фѣче (187).

23. lipsa de articol: рвгьчюне [волстрь] (180), ертьчюне [пѫкателωр] (194).

24. întrebuințarea corectă a articluluĭ *al*: фок ал лωр (193), савџи але лви (185), фѫкьторюл черюлви ши ал пьмьнтюлви (194) etc.

25. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: рвгѫчюнеи (184), свинтееи (185 de 2 orĭ, 195), свинтееи (190), ӂпѫрьцїееи (187), Марїееи (182);
cu *-iei*: рвгѫчюнїеи (193);

cu *-ei* : свинтеи (195) etc.

26. nicăirĭ л8, ci numaĭ л8и.

27. тътжне-съ8 (181).

28. pluralul cu *-ure* : д8х8реле (189, 190, dar 194 х8риле).

29. conservaţiunea tematiculuĭ *-u-* din lat. *manus* : м (184, 185, 195), мжн8ле (195).

30. forma absolută în loc de cea enclitică : дж міе (

31. *su* pentru *sînt* : пъгьни-с8 (188).

32. condiţional arcaic : съ ноу аск8ЛТареТ (189), съ н к8лтаре (192), съ кир8ире спре ѯміе8 ши съ но перире (1 съ н8-и тьере кап8л (193), съ ф8ре (194), unde съ=lat. съ н8 с'арь покъи (195).

33. perfect arcaic : фѣче (181, 187, 190), фѣчерь (1 вене (186)=*venit*.

34. imperfectul cu *-iea* dela infinitivul cu *-i*, dar c dela infinitivul cu *-e* : лоуѯиа ши крѣдѣ (182), лък8иа (191) lîngă п8та (186), вениа (180) lîngă вичѣ (180) e

35. ablativ fără prepoziţiune : р ѣ м о р т е ѡмори-т (192).

36. gerunḑiŭ cu *-und-* : к8р8нд8 (193 de 2 orĭ), к8 (193).

37. propaginaţiunea pronumeluĭ : преѫдеци-8 де ѡ л (183), прендеци-ѡ ши ѡ легаци (185), ми с'арь дешкид кии міе (187), приѫдеци-ѡ съ ѡ д8чемь (189), ми се кад се мь доук (191), ѫп8серъ-л ѫ костеле л8и (195);

pronume pleonastic : чель ѡм кема-л Ѯгатонь (180), рѣса л8и кема-ѡ (180), четате маре че ѡ кема (181), пърать че-ль кима (181), соуфлет8л да-л-вою (192), ѱ8рь-и ачеи м8нчитори (193), н8 ѡ ва чинсти ачаста ви (капол8и еи свинтеи Венери (195), ѡаменіи м8лци еи с (185), м8лци неволничи веѫдекь еи (187), ѡ д8серь кътр

самтл (190), w вл чинсти сфынта Бенери (104), cfr. maĭ sus nota ** dela pag. 154.

38. *vrem*, *vem* in formarea viitoruluĭ: рыстигни-w-врем (183), ведѣ-вем (183), плека-не-врем (189) etc.

39. subjonctiv pentru viitor: е сы наскж (180)=*va nasce*, сл фїе (180)=*va fi*, сы фїи (191)=*veĭ fi*;

viitor pentru subjonctiv: че вою фаче (193)=*ce să fac*.

40. pentru prepositiunea *de*:

de=‹decât›: маи фрумоась фать де ачаста (183);

de=‹ca›, ‹să› ‹ca să›: де w легаци (183), де сь w мы-ньдчи (189);

de=‹aşa că›: де плек..-се-вwр (193), де дерепту домнезеоуа ...8 (192)=‹aşa că pentru ....›, де фаче-те-вою (183), де пропоседуеще (182);

de=‹dacă›: де вжзу (185, 186);

de cu sens partitiv: лоуw де лакрымиле сале (188), лwа еа лакрымиле еи (187);

exclamatiunea: w мишеи де нои! (190);

фырь де харци (194), фьры де фечwри (180);

перире де ель (189);

фоуга де еи (194);

аузи чел ѫпьрат де а (191).

41. distincţiunea între condiţionalul *să*, reflexivul *se* şi conjuncţiunea *să* nu e strict păzită: сы котезарь (191), сы ва чети (195), мынне-сь (188, 189, 192), лупть-сь (184), скула-сь (184) lîngă скуль-се (187) şi скулж-се (186), сы лаудe-сь (184), се мь доук (191), сы адукь lîngă се адукь etc.

42. conjuncţiunea *ci* şi pronumele relativ *ce* se scriŭ d'opotrivă че.

43. accusativ fără *pre*: сы ноу аскултарет мене (189), сы ну аскултаре мене (192), котезь ачель ѫпырат (190), вауе ача фать (192), дусерь сфынта Бенери (192), досерь сфынта (193), ѫконцурь-и ачеи мунчитори (193), ѫтребь еи (193), котева еи

(185), веꙟдекь еи (187), ши-л рꙋга ееи ка ши домнеꙋеꙋ (
дꙋсерь кътрь ꙁмеꙋ съмть Венери (190).

44. *spre* cu sensul latinuluĭ ‛super‚ : ꙟпьрьтѣсь спре
(183), кълкь кꙋ пичорꙋл спре фалка (190), чинстѣ мѣ сп
пꙋл тъꙋ (191), кирꙋире спре ꙁміеꙋ (189);
spre=‛la‚, ‛către‚ : да-те-вою спре маре мꙋꙟкъ (18
фрикь маре фꙋ спре ель (193).

45. *ce*=‛în care, saŭ ‛unde‚ : четате маре че лъкꙋи
пьрат (191).

46. composiţiune incorporativă : да-те-вою (189, 192)
мори-те-вою (192), цꙋра-ци-мъ-вою (191), цюра-ци-мъ
(189), фаче-е-ва (193), дꙋче-мъ-вою (188), плека-не-врем (1
ꙟкина-не-врѣмь (189), ръстигни-ѡ-врем (183), да-л-вою (
etc., cfr. maĭ jos No. 50.

47. subjonctivul fără *să* : каце ача фать (192), фо
еи тоате дꙋхꙋриле (194).

48. construcţiune de observat : котеꙁатъ ꙟ нꙋмеле ми-е
Петка (183), котеꙁатъ нꙋмеле мї-и Петка (191), котеꙁ
нꙋмеле мї-и света Петка (188), cfr. de asemenea anor
în : ꙟцелѣсе ꙟ тоатъ лацѣ (181).

49. dissimilaţiune sintactică: прендеци-ѡ ши ѡ легаци (
преꙟдеци-ꙋ де ѡ легаци (183).

50. metatesă sintactică : съ но лаꙋде-сь (184), съ лаꙋ
(184), че лꙋпть-сь (184), скꙋларь-се (184), мънне-сь (183,
192) şi aşa la tot pasul, fără a maĭ vorbi de exemplele d
sus la No. 46.

51. pleonasticul *ḑise* : ръспоунсе ши ꙁисе (183), ꙟтре
ши ꙁисе (193), гръи кътрь а ꙁисе (184), еи стрига ши
(185), гръи кътрь сфьнта Венери ши ꙁисе (186), стригъ
волꙋль ши ꙁисе (190), гръи свьнта Венери ши ꙁисе (195),
се ачелѡр мꙋꙟчитори ши ꙁисе (193).

52. construcţiunea imperfectuluĭ cu perfectul : кема-
ꙁисе (191).

53. **dativ pentru nominativ:** ачелꙋи ꙟпърат бъꙋ (187).

54. **fraseologiă:**

е съ бирꙋире спре змієꙋ ши съ но перире де ель, плека-не-врем ши ꙟкина-не-врѣмь ши нои еи (189)=‹Iar dacă va birui pe zmeŭ şi dacă nu va peri de el, ne vom pleca şi ne vom închina şi noĭ eĭ›;

съ нꙋ-и търе капꙋл, кꙋрꙋндꙋ ачеши wамени тоци кътрь домнезеоул еи фаче-е-ва де плека-се-вwр (193)=‹dacă nu-ĭ veĭ tăia capul, încurând pe toţĭ aceştĭ ómenĭ îĭ va face să se plece către dumnedeul eĭ›;

ши пар дин фокь маре, динтр'ачел фок ал лwр (192).

55. е cu sens de ‹Iară›: е съ ноу аскꙋлтарет (189), е съ аскꙋлтаре (192), е съ бирꙋире (189), е сфънта (183, 187), е принції лꙋи (195), е чела че нꙋ w ва чинсти (194), е че w ва чинсти (194), е чель wм (180), е боерѣса лꙋи (180).

56. ocară: връжиторю ръꙋ ши къне ръꙋ! (192).

57. деспꙋеторюл (194)=‹stăpîn›.

58. магеницъ (193) = ‹fermecătóre›, paleo-sl. магесьникъ ‹magicus› (Miklosich).

59. четате (180, 181, 182, 188, 189) tot-d'a-una cu sens de ‹oraş›.

60. *polată*, полателwр (189, 192)=‹curte princiară›, din lat. *palatium* prin slav. полата.

61. боерѣсь (180, 182)=‹muĭere›, dela *boĭer*=slav. болꙗръ, ban. *bujar* şi *bujareşă*, cfr. maĭ sus p. 142.

62. ачичѣ (181)=‹aice›.

63. плод (180)=‹posteritate›, cfr. maĭ sus p. 63, No. 54.

64. *fecĭor*=‹copil în genere›: фьръ де фечwри (180), de deminutive după sex: фечорел şi фечwрицъ (180) saŭ торѣ (180).

65. *dédevăr*=‹adevărat›: дѣдевъръ домнезеѹ (182), върѹлѹи домнеѕеѹ (186), ачела асте дѣдевъръ (191).

66. numile lunelor: лоуна лѹи броумарю (181, 195)= bre›, лѹна лѹи коуптор̂ю (195)=‹iuliŭ›.

67. *meserére*=‹milă, grațiă›: рогѹ-те съ фачи месер (194).

68. шарба (187, 194)=‹sclavă›.

69. нетаре (195), cfr. maĭ sus p. 133, No. 43.

70. *istucan*=‹pétră, bolovan›: съ фїе истѹкан ачела (195), paleo-sl. истоуканъ ‹statua, simulacrum›.

71. *spată*=‹sabiă›: тъе кѹ спата (195).

72. *harți*=‹silă, violență›: фъръ де харцн (194), un ‹luptă, resboĭu›.

73. *ciudă*=‹miracol›: аче чюдъ маре (186), slav. чо

74. фръмсециле (183, 188)=‹beauté›.

75. *ținut* cu sens de ‹spațiŭ, întindere›: цинѹтѹл ѫпъ мѣле (187), și chĭar ‹lume, univers›: пъринтеле а тоут тоул (194).

76. маинте (187)=‹maĭ ’nainte›.

77. *nevolnic*=‹bolnav›: мѹлци неволничи веѫдекь (18 leo-sl. неволꙗ ‹necessitas›, trecut la Slaviĭ meridionalĭ nificațiunea de ‹morbus› (Miklosich).

78. alte slavisme maĭ insolite: оуповьащие (193), (193), дѹгорѣла (186), etc.

79. мънние-сь коу амарь (192).

80. че самь де шмь (183).

81. cuvintele sînt fórte rar accentate, și maĭ tot-d’a- accentul normal;

de observat doă accente pe ѧ=*ia*: вени̏ѧ (180), (182), ̏ѧ (182, 183 de 3 orĭ, 188, 191), ачи̏ѧ (186), (189) pentru ѧжкѹи̏ѧ etc.;

accentarea monosilabelor între cuvinte neaccentate: кр҃ѣдем ш'и нои (190), ачаста ѕ'и венерѣ (194), ш'и ӡисе (185), ш'и аѣще (184) etc.

82. *palericul* este indicat rar, şi anume:

după *r* şi *l*: пар'тѣ (180), ар'деци (185), ар'серь (193), оур'ки (187), пор'таа (190), вър'каци (190), шар'ка (194), фър'мъкътоареле (194), кѹр'віе (194), ал'тѹ (185), ал'ть (188), м'ци (182 de 2 orĭ), ал'тора (182), мѹл'ци (185), кѫл'даре (185, 186, 192 de 2 orĭ), кѫл'дарѣ (186), вал'ть (187), кѫл'кь (190), че-л' кема (188), да-л'-вою (192);

după nasală: ѧн'тиѡх (181), ѧтрън'сѫ (181), кредин'ца (185), ѧтон'чи (189), атѹн'чи (190), ѧнаин'та (190 de 2 orĭ), дин'-сатири (193), сѫм'та (190);

după *p*: ноап'тѣ (181), non'ци (192), шап'те (186 de 2 orĭ, 194), а шап'тѣ (186), дерепт'ь (185, 187), лѹп'ть (184), ѧп'се (184);

деш'кисерь (190);

ӡ'мев (190).

83. sub raportul ortografic, cfr. maĭ sus p. 65, No. 59.

84. ar fi important de a constata, dacă partea finală a Legendeĭ sânteĭ Vinerĭ este tot aşa în prototipul grec saŭ în textul slavic, căcĭ ea presintă, în orĭ-ce cas, o coincidinţă fórte semnificativă cu Legenda Duminiceĭ, şi anume:

LEGENDA DUMINICEĬ (p. 46):	SÂNTA VINERĬ (p. 156):
‹Nu ştiţi, că veînreré mare ‹eu mă răstigniîu priîntru voi? ‹cu suliţa mă înpunseră în ‹coaste, cu trestie mă ucidé ‹pre capu, e în mâru şi în ‹piciîuare ei mi bătură gă-‹voazde, e cu oţăt şi cu fiîare ‹mă adăpară, dereptu să lasu ‹voao lége...›	‹Sfânta veneri răstignitu-‹s'au Hs. de voe în cruce, ‹cu oţit şi cu fere adăpară-lŭ, ‹şi cu suliţa înpuseră-l în ‹costele lui, priîntru să lase ‹noao lége...›

de unde resultă—după noĭ — că Legenda Duminiceĭ s'a scris sub influinţa uneĭ próspete lecture a Legendeĭ sânteĭ Vinerĭ, astfel că s'a întrodus în ea un pasagĭu cu totul străin "duminiceĭ„, ba încă şi un altul: "Nu ştiţi, neînţelepţiloru, că în vereré mare feću omu întăe Adamu...„ (pag. 45), carĭ pasage lipsesc ambele în "Epistoliă„, unde vinerĭa nu e considerată decăt numaĭ ca o ḑi de post de o potrivă cu miercurĭa.

VI.

FRAGMENT DINTR'O CONJURAȚIUNE

— ANTE 1583 —

FRAGMENT DINTR'O CONJURATIUNE

INTRODUCERE.

§ 1. A scóte pe dracul, saŭ chiar un numĕr cât de mare de dracĭ, din corpul bietuluĭ om, prin nesce rugăciunĭ ad-hoc însoţite de impunerea mânelor, a fost tot-d'a-una o specialitate favorită a preutuluĭ creştin. Tertullian, în elocintea sa Apologiă, mustră pe păgânĭ de a nu cunósce acest meşteşug; constată că eĭ alérgă la exorcistul creştin, de câte orĭ vine draculuĭ gustul să se lege de dînşiĭ; şi-ĭ ameninţă că creştiniĭ ceĭ persecutaţĭ lesne şĭ-ar puté resbuna, dacă ar lăsa pe persecutorĭ în stăpînirea sataneĭ. Pînă şi muierile creştine făceaŭ să tremure infernul. Despre sânta Eufrasia ni se povestesce, de exemplu, că ea scotea pe dracul din om cu toĭagul stareţeĭ dela mănăstirea unde petrecea: «Nam si sumo baculum abbatissae, «flagellabo te; caeterum resistente daemone et exire nolente, «sumens Euphraxia abbatissae baculum, dixit ei: Exi!»[1])

Cată să mărturim însĕ, că nicĭ o dată clericiĭ occidentalĭ, nicĭ chiar renumiţiĭ franciscanĭ, n'aŭ fost în stare de a rivalisa în acéstă privinţă cu preuţiĭ din resărit; şi nicĭ o dată

1) Martigny, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes*, Paris, 1865, p. 265. — Cfr. art. *Dämonische* in Herzog, *Real-Encyklopädie für protestantische Theologie*, t. 21, p. 218 sqq.

preuţiĭ din resărit, la rîndul lor, n'aŭ reuşit de a se rădic
atât de sus în opiniunea sataneĭ, ca popiĭ noştri de pest
Carpaţĭ. În Transilvania, când i se năzare unuĭ Sas saŭ U
gur că a intrat dracul intr'însul, el nu trimite după preut
seŭ confesional, ci alérgă în ruptul capuluĭ la popa românes
uĭtând că este de altă lege, întocmaĭ după cum făceaŭ păgâ
din anticitate. Venerabilul meŭ amic d. G. Bariţ, într'o e
stolă dela 13 aprile 1879, ne împărtăşesce din Sibiiŭ următór
câte-va fapte, fórte instructive sub raportul sociologic, desp
acéstă necontestabilă autoritate a popeĭ ardelén asupra d
culuĭ :

«1. Pe la 1837, pe când se ţinea Dieta aicĭ în Sibi
«preutul ortodox Climente Popoviciu din comuna vecină r
«mâno-săséscă Hristian, nemţesce Grossau, scosese dracĭ d
«maĭ mulţĭ Saşĭ, carĭ veniaŭ la el cu convicţiunea că ne
«ratul nu-ĭ lasă în pace, le ĭea puterile, nu-ĭ sufere să se
«propie de nevestele lor etc. etc. Popa săsesc se plânse
«episcopul seŭ, carele — din parte-ĭ — denunţă casul la guver
«Guvernul trase la respundere d'a-dreptul pe episcopul n
«stru Vasilie Moga, predecesorul mitropolituluĭ Şaguna. E
«piscopul chiămă pe popa Climente şi-ĭ ḑise năcăjit: Ve
«ticălosule, ce mĭ-aĭ făcut cu scóterea dracilor? să d
«înscris, că nu veĭ maĭ cuteza să scoţĭ dracĭ din Saşĭ!-
«Bĭetul popă Climente se rugă de iertare şi declară în scr
«cu jurămînt, că de ar sci el că aŭ intrat o mie de dracĭ
«Saşĭ, nu va maĭ scóte nicĭ unul din eĭ. Episcopul Moga tr
«mise declaraţiunea popeĭ în original la guvern, unde se c
«în consiliul de atuncĭ, compus din 12 membri, între ca
«treĭ eraŭ Saşĭ. A fost un rîs cu hohote, şi guvernul avu
«tăta minte ca să pună declaraţiunea *ad acta.*

«2. În Braşov era între aniĭ 1833—1842 paroc în cet
«Vasilie Grecénu, socrul neuĭtatuluĭ nostru poet Andreĭu M
«reşénu. Şése anĭ, cât am locuit eŭ cu acel venerabil preut
«aceiaşĭ casă, aveam destule ocasiunĭ de a vedé, cum veni
la el Saşĭ, şi maĭ ales Săsoĭce, chĭar din burgesiă, ca s

‘vindece prin rugăciunĭ, pe eĭ saŭ pe vre-un membru al fa-
‘miliei, căcĭ nicĭ un medic nu le póte ajuta, bóla fiind dela
‘diavolul. Aceĭaşĭ Saşĭ saŭ Săsoĭce dà şi liturghiĭ; uniĭ cereaŭ
‘să li se facă şi *maslu* cu 5 saŭ 7 popĭ; firesce pe ascuns,
‘ca să nu afle preuţiĭ săsescĭ. Popa Vasilie se apăra, refusa,
‘dar nu putea să scape.

‘3. Aci în Sibiiŭ era un advocat maghiar, ale căruĭ doă
‘fete suferĭaŭ de o bólă cumplită, încât n'o putură vindeca
‘nicĭ chĭar medicii din Viena. În fine părinţiĭ, auḑind că ex-
‘orcismele popilor românĭ — *oláh popak* — vindecă, se du-
‘seră pe ascuns la parocul greco-catolic Antonie Vesteménu
‘ca să le citéscă, ba dederă şi liturghiĭ. Ambele domnişóre s'aŭ
‘vindecat perfect; una e deja măritată, cea-l'altă e voĭnică ca
‘un grenadir.

‘4. Parocul dela biserica orăşenilor din Blaj, Alimpiŭ Bla-
‘şanu, ne spunea — în august 1877, cu ocasiunea adunăriĭ
‘generale a Asociaţiuniĭ Literare Transilvane — cumcă Saşiĭ
‘nicĭ acuma nu'l lasă în pace cu rugăminţile lor pentru ex-
‘orcisărĭ. D-sa vrea să-ĭ scóţă pe uşă afară, ḑicêndu-le:
‘ ‘Mergeţĭ la popa vostru, că e om cu minte şi de trébă,
‘ ‘D-ḑeŭ îl ascultă şi pe el, numaĭ voĭ să aveţĭ credinţă.,
‘ Saşiĭ însă, năcăjiţĭ sărmaniĭ de bóla lor cea dela diavol,
‘ nu-l slăbesc, ci-ĭ replică cam asa: ‘Bun e popa al nost,
‘ ‘domnule porintĭe, da n'are *ce-ĭ trebuĭ.*, — ‘Bine, ce să
‘ ‘aĭbă *ce-ĭ trebuĭ?* Voĭ să aveţĭ credinţă!, — ‘Nu aşa, domnule
‘ ‘porintĭe; popa al nost nu are cruce se sporie pe dracu,
‘ ‘nu are cu ce să facă fum să fugă dracul, nu scie rugă-
‘ ‘ciunile potrivă de drac,.

‘5. Casul maĭ próspăt a fost cu popa ortodox Moldovanu
‘din comuna rurală româno-maghiară Sân-Mihaĭu de lîngă Turda.
‘Acel preut a vindecat şi maĭ vindecă pe mulţĭ bolnavĭ prin
‘rugăciunile sale. Veḑênd Unguriĭ — calvinĭ şi socinianĭ anti-
‘trinitarĭ — atâţĭ Românĭ vindecaţĭ, aŭ început şi dintre eĭ a
‘merge la popa Moldovanu. In 1876 óre-cine l'a denunţat.

‘Ḑiarele maghiare din Cluj aŭ cerut contra luĭ acţiune cri-
‘minală prin procuror. Eŭ l'am luat în apărare energică prin
‘*Gazeta Transilvanieĭ*. Intr'aceĭa fiĭul seŭ, advocat la Abrud,
‘ĭ alergă în ajutor. Procesul cel proiectat nu s'a intentat.
‘Orĭ-cum însă, eŭ creḑ că de aci înainte popa Moldovanu va
‘ḑice şi el, imitând pe popa Climente dela Hristian de sînt
‘acum 40 de anĭ, că nu va maĭ scóte dracĭ din Ungurĭ şi
‘Unguróĭce„.

D. Bariţ maĭ adaugă cătră acéstă interesantă notiţă:

‘Acest exerciţiŭ al *scóteriĭ dracilor* din ómenĭ nu este la
‘noĭ ce-va noŭ. Chĭar în legile Transilvanieĭ se află urme nu
‘numaĭ de exorcisare, dar şi de sorocirea dracilor ca să intre
‘în vrăjmaşiĭ Românilor. Legea dietală din ḑilele luĭ Rákoczi
‘opresce exorcismul prin cuvintele: *az oláh popak ne afuri-
‘száljanok*, adecă: popiĭ românescĭ să nu afuriséscă. Boierii
‘calvinĭ, veḑênd că se grămădesc multe nevoĭ peste familiele
‘lor şi sciind, pe de altă parte, cum apăsaŭ eĭ pe preuţiĭ
‘românĭ, începuseră a crede că relele vin dela anatemele po-
‘pilor„.

§ 2. Nemulţumirea, ba chĭar temerea, cu care ceĭ dela pu-
tere privĭaŭ în Transilvania la exorcismele preuţilor românĭ,
pare a fi singura causă, că în aşa numitul *Molitâvnică*, pu-
blicat de cătră popa Ioan din Vinţ în Bălgrad la 1689, ‘suptŭ
‘crăirĭa şi biruinţa pré-luminatuluĭ şi milostivuluĭ Domnŭ Mi-
‘hailŭ Apafi celŭ maĭ mare, din mila luĭ Dumneḑău craĭuluĭ
‘Ardéluluĭ„, nu figuréză nicĭ o rugăcĭune de scóterea draci-
lor, deşi s'ar fi cuvenit măcar una saŭ doă între ‘molitvele
la tóte felĭurite de trebĭ„, carĭ sînt aşeḑate la finea volu-
muluĭ.

Tocmaĭ de aceĭa însă, conjuraţiunile de acéstă natură, si-
lite a circula pe furiş, numaĭ în manuscris saŭ din memoriă,
cată să fi fost maĭ numeróse, înmulţindu-se ca orĭ-ce lucru
oprit, şi în acelaşĭ timp cată să fi fost maĭ cĭudate, maĭ ex-
centrice, ca tot ce nu se teme de control.

In cartea luĭ popa Grigorie din Măhacĭu sînt treĭ rugăcĭunĭ ferite de scóterea dracilor.

Una din ele, scrisă de o altă mână, dar tot în prima jutate a seculuĭ XVII, e numaĭ slavonesce și ocupă ultimele gine 247-250. Ea este combinată de către un "iereŭ popă meon„, póte tot din Măhacĭu, din fragmentele maĭ multor njurațiunĭ separate, și are aerul de a fi servit la asigurarea rsonală a acestuĭ preut contra draculuĭ, ér nicĭ decum penu a apăra de Satana pe ceĭ-l'alțĭ creștinĭ.

Despre acéstă rugă, în parte, vom maĭ vorbi maĭ jos.

Nefiind scrisă românesce, ea ne interesă într'un mod indirect.

Ca probă că popa Simeon, ca și popa Grigorie—vedĭ maĭ s p.77—și ca ceĭ-l'alțĭ preuțĭ românĭ de pe atuncĭ, scrieaŭ o vonéscă imposibilă, maĭ imposibilă decăt lătinésca preuților cidentalĭ din evul mediŭ, fără a se fi întărit binešor măr în declinațiunea și conjugațiunea limbeĭ pe care o torturaŭ, tă începutul rugeĭ sale :

"Заклинали (sic) те (sic) диаволе. т҃. н҃і. некыи (sic) с҃ти (sic) ѡц҃ь (sic).

Cincĭ greșelĭ la șése cuvinte!

Cele-l'alte două ruge de scóterea dracilor, cuprinse în aceși manuscris, ne privesc de aprópe, fiind scrise românesce, anume :

1°. Un scurt fragment, pe pagina 152, eșit din mâna luĭ sușĭ popa Grigorie;

2°. O lungă bucată, pe paginele 114—126, scrisă de un onim în a doua jumătate a seculuĭ XVI.

Pe acéstă din urmă o vom publica întrégă maĭ la vale, în monumentele literatureĭ bogomilice în România.

§ 3. Din lucrarea luĭ popa Grigorie a remas numaĭ sfîrul, fiindcă de 'nainte'ĭ lipsesce o fóiă.

Cuprinsul părțiĭ celeĭ perdute se póte cunósce, căcĭ originaslavic, după care s'a tradus ruga, s'a conservat pe pag. 9—151, lipsindu-ĭ însă, la rîndul seŭ, câte-va șirurĭ finale,

carĭ se aflaŭ pe aceĭaşĭ fóiă unde era începutul traducţiu
române.

Este o conjuraţiune pentru gonirea unuĭ demon special,
draculuĭ din ape, : ѡт рѣкы водных.

§ 4. Afară de limbă, care posedă tóte preţiósele particularit
ale vechiuluĭ graĭu dela Măhacĭu, acest fragment, atât de sc
din nenorocire, ne maĭ presintă interesul cronologic de a
cea maĭ veche din scrierile cunoscute ale luĭ popa Grigori
In josul rugeĭ, traducĕtorul adnotéză slavonesce : ‘Să]
‘menescĭ, Dómne, sufletul robuluĭ luĭ Dumnedeŭ Grigorie.
La 1583 — după cum ne-am încredinţat maĭ sus în int
ducerea generală—autorul nostru era deja preut în Măhac
şi de atuncĭ încóce el nu uĭta nicĭ o dată de a precede ı
mele seŭ cu epitetul de ‘popă, saŭ de ‘presbiter,.
Fragmentul nostru, în care ne întimpină numaĭ ‘Grigori
fără ‘popă, şi fără ‘presbiter,, este dară anterior an
1583.

FRAGMENT

. . . . χωм. ши Мисаχωм. ши Аведнаг. ѡпрескꙋ-те дїаволе. кꙋ челе дѡа лꙋмири. че-ꙋ фъкꙋтꙋ домнꙋл. сѡареле ѳилееи. ши лꙋра нопцїеи. съ наиби пꙋтѣре а стрика немикь ꙟ крещири. ѡпрескꙋ-те дїаволе сътанꙋ. кꙋ херовимїи. ши кꙋ серафимїи лꙋи іс. хс. ши кънтарѣ нетъкꙋть. ши кꙋ ал нострꙋ гласꙋ. сь не фїе де фолꙋсꙋ. ши де исповеданїе. ши акоум ши пꙋрꙋрѣ. ши ꙟ вечїе де вѣкꙋ амин.

помѣни ги дше рабь бжїе Григорїе въ ѡставленїе грѣ-

12. χωм. въ црство нбснїи.— |

...[Sedra]ho*m* şi Misaho*m* şi Ave*d*na*g*, oprescu-te, diavole, cu cele a lumiri ce-u făcutu Do*m*nu*l* : soarele ḑileci şi lura nopţiei, să n'aibi tére a strica nemică în creştiri ; oprescu-te, diavole sătanu, cu rovimii şi cu serafimii lui Is. Hs. şi căntaré netăcută, şi cu al nostru ısu, să ne fie de folusu şi de ispovedanie, şi acu*m* şi pururé şi în cie de vécu ami*n*. (Să pomenescĭ, Dómne, sufletul robuluĭ luĭ D-ḑeŭ igorie spre ĭertarea păcatelor în împărăţia ceruluĭ).

NOTANDA

---

1. **finalul** *u* **întreg:** гласȣ, фолȣсȣ, вѣкȣ, фъкȣтȣ, сътан

2. **челе, nu чѣле.**

3. *u* **pentru** *o*: фолȣсȣ.

4. **дѡа.**

5. **contracţiunea:** че-ȣ [фъкȣтȣ].

6. *n* între vocale trecut în *r* : лȣмири, лȣра, крещири
n între vocale conservat: сътанȣ.

7. genitivo-dativ cu *-eei*: ѕилеєи;
cu *-iei*: нопцїеи.

8. ѕ=*dz*: ѕилеєи.

9, ablativul slavic remas intact: Сидрахѡм, Мисахѡм=
Sidrah», ‘prin Misah».

10. ал нострȣ гласȣ.

11. *paleric*: ноп'цїеи, ал'нострȣ.

VII.

LEGENDA LUI AVRAM

— ANTE 1600 —

LEGENDA LUI AVRAM

INTRODUCERE.

§ 1. Bucata de maĭ jos este una din numerósele legende biblice apocrife de fabrică bizantină.

Prototipul grec se află în manuscris în Biblioteca Imperială din Vienna, sub titlul de: Διήγησις περὶ τῆς θανῆς τοῦ Ἀβραάμ.[1])

Traducţiunea română însă, fiind de popa Grigorie, s'a făcut nu din grecesce, ci din slavonesce.

Un exemplar slavon se găsesce în biblioteca Archivelor Statuluĭ, într'un manuscris fórte remarcabil, care fusese al mănăstiriĭ Mihaĭu-vodă din Bucuresci şi asupra căruĭa, din causa importanţeĭ sale, ne vom opri ce-va maĭ pe larg.

§ 2. Este un volum de 140 foĭ in-16, pe hărtiă grósă, fără început şi fără sfîrşit.

După cuprins, aparţine la acea interesantă categoriă de manuscrise, pe carĭ bibliografiĭ slavĭ le numesc *Sbornik*, adecă adunare, de fel de fel de scrierĭ scurte, omogene saŭ eterogene, sincronice saŭ din epoce diverse.

Sbornikul nostru se compune din vr'o 30 bucăţĭ, şi anume:

---

1) Nessel, op. cit. pars V, p. 175, MS. No. CXXVI.

1. O botanică medicală, fără început, încheiată prin doă d
cântece;

2. Разоумникъ сеже есть оучитель всѣмь словесемь госп
нашего іс. ха (Ințeleptul saŭ învățătorul tuturor cuvinte
Domnuluĭ nostru Is. Hs.), în întrebărĭ şi respunsurĭ;

3. Слово ѡ Адамѣ ѿ зачала до конца (Cuvînt despre Ad
dela început pînă la sfîrşit);

4. Слово избранное сватаго Григоріа Богослова ѡ крестѣ чи
нѣмь и ѡ двою крестꙋ разбойничю (Cuvînt ales al sântuluĭ Grig
Teologul despre crucea luĭ Crist şi despre cele doă cruci
tălharilor);

5. Ѡ дрꙋѕѣмь дрѣвѣ на немь же распатса разбойникь вѣр
(Despre al doilea lemn, pe care fu restignit tălharul cel c
dincĭos);

6. Ѡ третіемь дрѣвѣ на немь же распатса разбойникь
вѣрныи (Despre al treilea lemn, pe care fu restignit tălha
cel necredincĭos);

7. Повѣсть ѡ главѣ Адамовѣ (Legenda despre capul
Adam);

8. Исправленіе ѡ двою разбойникоу (Adaus despre cel
tălharĭ);

9. Слово ѡ прѣмꙋдрости Соломонѡвѣ и женѣ его (Cu
despre ințelepcĭunea luĭ Salomon şi despre nevésta luĭ);

10. Altă legendă sub acelaşĭ titlu;

11. Слово ѡ Давидѣ цари и пророцѣ господни како роди
како вьцарися (Cuvînt despre David, împărat şi proroc al
Dumnedeŭ, cum s'a născut şi cum a ajuns la domniă);

12. Слово како исписа Давидь ѱальтирь (Cuvînt despre c
a scris David psaltirea);

13. Слово како исписаса сватое еѵглїе (Cuvînt despre cum
scris sântul evangeliŭ);

14. Слово како въздвижеса Прѣсватаа (Cuvînt despre înălțarea Pré-sântei);

15. Слово како wсжди Марьаа Пїлата прѣдь Царемь Кесаремь (Cuvînt despre cum a părit Marta pe Pilat de'naintea împăratuluî Cesar);

16. Слово w Аврамѣ wт зачала і до конца (Cuvînt despre Avram dela început pînă la sfîrșit);

17. Исправленїе w Саррѣ (Indreptare despre Sarra);

18. Слово како оучаше Сарра Аврама (Cuvînt despre cum învăța Sarra pe Avram);

19. Слово како гости Аврамь сватжа троицж (Cuvînt despre cum ospetâ Avram pe Sânta Treime);

20. Слово w Исмаилѣ (Cuvînt despre Ismail);

21. Слово w Исаацѣ (Cuvînt despre Isac);

22. Слово w житїи и w съмрътн Аврамовѣ како прїиде архггель възати дѹшж его (Cuvînt despre viéța și despre mórtea luî Avram, cum a venit arcangelul să ïea sufletul luï);

23. Слово w Сивилѣ і w Давидѣ цари (Cuvînt despre Sibilla și despre împăratul David);

24. Слово прѣмждраго Iwсѫпа како бысть житїе его (Cuvîntul Pré-înțeleptuluï Iosif despre viéța sa);

25. Дигинь царь (Împăratul Diogen);

26. Слово w ветхом Алеѯандрѣ, како оуби Iwга царѣ и Сїwна царѣ etc. (Cuvînt despre bătrînul Alexandru, cum a ucis pe împaratul Iog și pe împăratul Sion);

27. Слово w царѣ Фwцѣ и w братїи его, како погоуби ихь една кръчмърица Феофана въ единж нощь (Cuvînt despre împăratul Foca și frații seĭ, cum ĭ-a omorît cărșmărésa Teofana într'o nópte);

28. Слово w сватѣмь пророцѣ Ілїи како бѣжа wт жены (Cuvînt despre sântul proroc Ilie, cum a fugit dela nevéstă);

29. Слово ѡ Сампсонѣ и ѡ женѣ его (Cuvînt despre Sa
şi despre nevésta luĭ), fără sfîrşit;

30. O legendă, fără început, despre cum s'a vîndut d
luĭ Eladie, bărbatul Corasieĭ, şi cum l'a scăpat sântul
silie;

31. Слово свѧтаго Іѡанна Златоѹста ѡ дѹшевныхъ разк
(Cuvîntul sântuluĭ Ioan Crisostom despre grijile sufletescĭ),
maĭ câte-va şirurĭ dela început.

§ 3. Manuscrisul e scris întreg de aceĭaşĭ mână, n
tărḑiŭ decât în prima jumătate a seculuĭ XVI, dar p
sale sînt copiate după nesce originalurĭ maĭ vechĭ, din d
epoce şi de diferite redacţiunĭ.

Aşa bucata No. 1, de exemplu, se depărtéză de cele
în limbă prin nuanţele sale r u t e n e.

Iată un specimen:

Также кто маеть раны, столци кропивное листа ѕмасломь старымь, раны вычищаеть вѫсѣ и оуѕдоровлаеть; также кого оукоусить скаженаа котюга, кропивныи корень гриѕи, также оуварившии оу водѣ пїи ѕдравь бѫдеть . . .	Iarăşĭ cine are ran piseze frunḑă de urḑică vechĭu: curăţă tóte ran însănătoşéză; érăşĭ pe va muşca un câne turb raḑă rădăcină de urḑic s'o bé fértă în apă, şi sănătos . . .

In acest pasagĭu vom observa cuvîntul котюга 'câne,,
lipsesce atât în dicţionarul paleo-slavic al luĭ Miklosich,
cum şi 'n cel paleo-serbic al luĭ Danichich, şi care n
decât al nostru *coteĭu*, analisat deja în t. 1, p. 274, No. 4

Bucata No. 2 este una din cele maĭ vechĭ. Ea s'a c
în secolul XII, saŭ cu puţin maĭ tărḑiŭ, şi cuprinde în
între altele, acea interesantă caracteristică zoomorfică a
relor, pe care, după un alt manuscris, a cunoscut'o

k, şi care va fi aci la locul seŭ, de vreme ce ea n'a
a da un epitet şi Românilor:

ь: како сѫть чьсти
покѣждь ми? Ѡт-
раги есть левь. Ала-
іс) wрель, Саракинин
оурчинь ѕъміа, Арме-
иерь, Индіанинь го-
іанинь рыба, Ивере-
ень, Татаринь агарь
Ѹманинь пардось, Ру-
а, Литва тѹрь, Мрж-
едь, Грѣкь лисица,
ь быкь, Влахи котка,
влъкь, Оугринь рись.
ь ѕабрь, Рыхъ вѣвери-
ь елень, Сасинь конь
Лѣхь норець, Еврел-
еець, Арбанасинь бе-
итѣнинь козель, Ху-
дь, Сакоулатинь канѣ,
ь биволь, Персинь жа-
ватинь аспида.

Intrebare: spune-mĭ, carĭ sînt particularitățile limbilor? Respuns: Italianul e leŭ, Germanul acuilă, Arabul vĭer, Turcul balaur, Arménul guşter, Indul porumbel, Sirianul pesce, Georgianul berbec, Tătarul ogar şi câne, Cumanul leopard, Rusul vidră, Litvanul taur, Mărca (?) urs, Grecul vulpe, Bulgarul boŭ, *Românul pisică*, Sărbul lup, Ungurul panteră, Germanul zîmbru, Rîhul (?) veveriță, Osetinul cerb, Sasul armasar, Polonul sobol, Evreul viedure, Albanesul castor, Egipténul țap, Hunavul (?) iepure, Săcuĭul caiă, Circasianul bivol, Persul cocor, Croatul aspidă.

larul luĭ Schaffarik presintă óre-carĭ variante. Aşa
urs, lipsesce acolo; în loc de Рыхь este Хїѕинь (?);
Лѣхь este Чехь (Bohem); în loc de Аламанинь ѕабрь
мьць свраба (Némțul — cĭóră); şi se maĭ adauge:
жь (Țaconul—aricĭu).[2])

upă acéstă caracteristică a némurilor, bieții Slavĭ meri-
"Bulgarul boŭ" şi "Sărbul lup", se află puşĭ la mij-
"Grecul vulpe" şi "Românul pisică", adecă între a-
cele maĭ deştepte şi cele maĭ norocóse în viclenia lor,
ica credință vulgară universală.

arik, *Slowanské starožitnosti*, Praha, 1837, p. 996.

Caracteristica Românului prin ‹pisică› este maĭ cu sémă remarcabilă, căcĭ pisica ne apare în metafórele poporane ca personificarea abilitățiĭ de:

a surprinde pe adversarul seŭ pe neașteptate: ‹guetter comme un chat›, ‹qui gatta ci cova›, ‹feles quidem quo silentio, quam levibus vestigiis obrepunt avibus› (Plin.);

a se preface mórtă, când acésta îĭ vine la socotélă: ‹fare la gatta morta›;

a atrage printr'o părută desmerdare: ‹des manières chattes›, ‹pisică blândă›;

a scăpa tot-d'a-una téfără dintr'o cădere: ‹le chat retombe toujours sur ses pattes›, ‹cadere in piè come il gatto›, ‹eine Katze hat neun Leben›;

în fine, a sgăria reŭ, când se superă: ‹buen amigo es el gato, sino que rascuña›, ‹ne reveillez pas le chat qui dort›...

Nu maĭ adaugâm că pisica, adevărată antitesă a câneluĭ, ĭubesce casa, ‹patria›, de unde anevoe póte cine-va s'o scótă saŭ s'o alunge, dar nu devine nicĭ odată sclava unuĭ stăpîn.[3])

§ 5. La parentesa de maĭ sus, maĭ deschidem aci o altă parentesă.

Româniĭ din Basarabia posedă și eĭ o caracteristică zoomorfică a némurilor, într'un proverb ritmic, deși nerimat, pe care'l audisem în copilăriă dela bătrînul boier Vasilie Cristea, unul din ceĭ maĭ de pe urmă g ĭ u b e l i ĭ de peste Prut:

‹Léhu-ĭ vulpea,
‹Turcu-ĭ lupul,
‹Rusu-ĭ ursul,
‹Dar săracul
‹Moldovanul
‹Cându-ĭ óiă,
‹Cându-ĭ vacă›.

De acelașĭ categoriă sînt la noĭ epitetele de *cióră* și *lipitóre*, ce se daŭ Țiganilor și Evreilor.

3) Brinkmann, *Die Metaphern*, Bonn, 1878, t. 1, p. 392—427.

Caracteristica cea analógă din manuscrisul slavic ni se pare ... a fi o simplă amplificare literară a vre-unei vechi ḑică-... poporane serbe saŭ bulgare, în care —negreşit— se men-... numaĭ popórele învecinate.

Tot aşa Saşiĭ din Transilvania aŭ un proverb ritmic de-... vecinii lor, dar fără zoomorfiă şi — tot-o-dată — fără ...:

«Der Eanger, Blöch och der Zegun,
«Da°öt seny gor lastig legyt.
«Der jantschi fleacht den ga°önzen da°ôg,
«Der Moi da°önzt mät dem botu nôch,
«Der Kere der gît na°ktig»;

...ică:

«Fraţiĭ nostri: Ungurul, Românul şi Ţiganul, sînt ómeni ...iaţi! Ungurul—*Janci*—vagabundéză tótă ḑiua; Românul ...—jócă cu bâta luĭ; Ţiganul—*kere*—umblă despoiat».[4])

Proverbele zoomorfice de e t n o t i p i ă sînt generalmente ... rare. Italianiĭ, de exemplu, n'aŭ nicĭ unul, deşi posedă o ...ime de ḑicătorĭ fórte muşcătóre, scurte şi lungĭ, în ver-... şi 'n proză, despre toţi vecinii lor, externĭ şi internĭ.[5])

Dar să ne 'ntórcem la Avram.

§ 6. Istoria acestuĭ patriarc ocupă cel maĭ mult loc în ...nik, anume NNo. 16—22, şépte bucăţĭ egalmente apo-..., respândite pintre Slaviĭ de peste Dunăre, de'mpreună cu ... sute de fabule teologice, de cătră faĭmósa sectă a Bogo-...ilor, cărora vom consacra maĭ la vale o notiţă a-parte.

În casul de faţă ne preocupă numaĭ No. 22, pe care a ... de cuviinţă a'l traduce românesce laboriosul preut de-... Măhaciu.

Textul slavic al acesteĭ legende, întru cât scim noĭ, fiind ... acum inedit, îl publicâm faţă 'n faţă cu cel romă-...

---

[4]) ...Borchgrave, *Essai sur les colonies belges en Hongrie*, La Haye, 1871, p. 110.
[5]) ...Giusti, *Proverbi toscani*, Firenze, 1873, p. 269—278.

Ambele diferă în câte-va puncturĭ secundare.

Popa Grigorie şĭ-a permis şi aci, după obiceĭu, de a s(
şi de a adăuga, ceĭa-ce ce dâ tuturor traducerilor sale
ochiĭ unuĭ linguist român, o valóre cu atât maĭ mare su
portul sintactic.

In orĭ-ce cas însă, textul slavic e maĭ complet, căcĭ fi
luĭ a remas netradus.

(Cuvint despre viéța și mórtea lui Avram, cum a venit arcangelul să lea sufletul lui)

Кандо тремѣсе. домноул ар-
хаггль Михаиль. кътрж Аврам.
ши коу бокоріе. сх ю софле-
тол. юбиторюлѹи ла wаспеци
Аврам. ши дешинсе архаггль
соуптѹ кодрѹ. ши фѹ ка оу
кълъторю. ши авѣ Аврам по-
пѹрѣ лѣџе фъръ wспе. сх но
мърънче. ши ꙟтр'ачѣла врѣма.
ꙟкисе вржжмашоул. тоате ка-
иле. сх нѹ мѣргь wаспе. ла
каса лѹи Аврам. ши фѹрь. е.
ѕиле де но мжꙟкж. немикж.
ши гръи фїюлѹи сх8. лѹи Ісакѹ
ши ешимѹ доарж врем ведѣ.
154. оундева | вр'ѹ wмѹ. сх-ль а-

Слово w житїи и w съмрти авраамовѣ. како прїиде архггль въꙁати дшж его.

Авраам живѣше въ домоу своемь. и желлаше видѣти въсѣ строжщжаса на свѣтѣ, и ста на млтвѣ къ боу, и посла бх архаггла михаила да въꙁмет емоу дшж. въ то врѣмѣ не бѣ аль авраам хлѣбь. г. днїи понеже враг бѣ оудръжал въса гостѣ да никто непрїидет. архаггль сътворисл ѩк единь пжтник. и видѣ ег авраам иꙁдалече и въꙁрадовлса и рече: приходит къ мнѣ гость. хощж бо и аꙁ сънѣсти хлѣбь. иꙁшед въ стрѣтенїе его и реч. добрѣ граджщоу ти пжтем твоим. wнже тъжде емоу

Cando tremése Domnul arhagghelŭ Mihailŭ cătră Avram și cu bocorie să la sofletol ĭubitorĭului la oaspeți Avram, și deștinse arhagghelŭ suptu codru, și fu ca u călătorĭu; și avé Avram porуré lége fără ospe să no mărânce; și într'acéĭa vrémĭa închise vrâjmașul toate caile, să nu mérgă oaspe la casa lui Avram, și fură 5 ḑile de no mâncâ nemicâ; și grăi fiĭului său lui Isacu: și eșimu, doară vrem vedé unde-va vr'u omu, să-lŭ aducemu elu la casa noostră, că

дȣчемȣ елȣ ла каса ноѡстрѫ.
кѫ амȣ ꙟпоцинѫ-се софлетол
мїеȣ ꙟ мере. ши еширѫ. ши
вѫѕȣрѫ. архаггль Михаиль ка
ȣ кѫлѫторю ѡспе. ши ꙟтре-
барѫ елȣ. де оунде єще. ар-
хаггль ѕисе де сосȣ сѫмтȣ. Я-
врам ѕисе блѫмȣ сѫ прѫꙟѕимȣ.
архаггль ѕисе. маре требѫ амȣ.
ши оустенитȣ сѫмтȣ. ѕисе Я-
врам сѫ юбещи домнол тȣ. ар-
хаггль ѕисе слабȣ сѫмть пи-
чоареле мѫ дорȣ. ши ѕисе Я-
врам лȣи Ісакȣ фїюлȣи сѫȣ.
до-те акась. ши адȣ калȣлȣ.
сѫ дȣчемȣ честȣ ѡспе ко нои.
архаггль ѕисе но оустени фе-
чорȣл. че блѫмȣ кѫтилирȣ. грѫ-
миндȣ мѣрсерь. кѫтрѫ оуꙟ ар-
бȣре. ши ꙟкирѫ-се пѫрѫ ла пѫ-
мѫнтȣ. ши грѫи сфить. сфить.
сфить. грѫаще праведникȣлȣи.
Яврам ꙟи пѫрѣ кѫ дерептȣ
елȣ се ꙟкирь лемнȣл. ши грѫи
пѫнрѫ ачиа но щїа чире мѣр-

реч. авраам реч. брате прїидемь
вѫ дом мои да сѫнѣми хлѣбь.
ѡнь же реч врѫѕа ес мнѣ ра-
бота. авраам млащеса ѕовлщи
архаггль реч прїидѣмь сѫ радо-
стїѫ. и посла авраамь оуготова-
вати трапеѕѫ, и реч. приведѣти
ми кона да прїидем. архаггль
реч, легко спѣши и прїидем.
грѣдѫщим же ѡбѣма. прїидоше
кѫ дѫбоу амврїискомоу. дѫбоу
листвїе глааше. сть. сть. сть
праведником и вѣие дѫбоу
поклониса до ѕемла. авраам
мнѣше его ради дѫбь тако
творить. понеже не вѣдѣше кто
ес грѣдыи сѫ ним. и доидо-
ста вѫ дом. и прїать сарра вѡдѫ
ѡмыти ноѕѣ его. ꙗкоже бѣ
ѡбычаи. егда ѡсава ноѕѣ реч.
ѡ велїе чюдо и сего чака сѫть
ноѕѣ, ꙗкоже и тѣх. иже по-
гоубишѫ содом и гоморь. а-
враам вѫспрѣщааше саррѣ сѫ

---

amu înpoţinâ-se sofletol mieu în mere; şi eşirâ şi văḑurâ arhagghelŭ Mihailŭ ca u câlâtoriu ospe, şi întrebarâ elu: de unde eşte? arhagghelŭ ḑise: de sosu sămtu; Avram ḑise: blâmu sâ prâînḑimu; arhaggelŭ ḑise: mare trebâ amu, şi ustenitu sămtu; ḑise Avram: să iubeşti domnol tu! arhagghelŭ ḑise: slabu sămtŭ, pićoarele mâ doru; şi ḑise Avram lui Isacu fiiului său: do-te a-casă şi adu calulu, sâ ducemu cestu ospe co noi; arhagghelŭ ḑise: no usteni fećorul, ce blâmu cătiliru. Grăindu, mérseră cătrâ uîn arbure, şi închiră-se pără la pâmântu şi grăi: sfăntŭ-sfăntŭ-sfăntŭ—grălaşte; pravednicului Avram îi pârê că dereptu elu se închiră lemnul şi grăi; pânrâ acila no

џе. кȣ нѫꙟсȣ. ши ꙟтрарь ꙟ
каса лȣи Ꙗврам. тремѣсе Ꙗ-
врам. Ісакȣ сѫ адокѫ. оуꙟ бер-
бѣче. ши ѕисе. ши ѕисе Са-
реєи. адȣ лѫоуторюл ши лѫ
ѡспеле ачестоа пичоареле. кѫ
асте оустенитȣ. ши лȣа лѫоу-
торюл, ши-и спѫлѫ пичоареле.
ши вѫѕȣ кѫ фѫрѫ пелицѫ а-
сте. ши ѕисе лȣи Ꙗврам. а-
часте пичоаре но-соу де ѡм.
че сѫмтȣ де чеи треи че пер-
156. дорь Содомолȣ ши Гоморȣл.
атонче Ісакȣ ѕисе кȣ мѫние.
ѡ кѫче кȣ фокȣл арсе ши кѫче
ѡспеле. че асте дела ꙟпѫра-
тȣл черюлȣи. Ісакȣ фѣче мѫ-
ꙟкаре. ꙟр ачела час архаггль
се досе ꙟ џерое р'апȣсȣл соа-
релȣи. кѫндо се адора ꙟџерїи.
ши се ꙟкирь домнолȣи. грѫи
домне Ꙗврам ва сѫ дѣ мїе
карне де бербѣче. де сѫ мѫ-

гнѣвомь гла. почто причитаеши
грѣшника къ стымь. егда хо-
тахѫ асти, иѯыде архггль не-
видимо. и въѯыде на нбса оу
прѣстола и реч гн велиши ли ми
глати прѣд славоѫ. гь реч ми-
хаиле гли. и реч михаиль, а-
враам инѣ масо прѣдлагает. гь
реч, еже того видиши адѫща
и ты аждь. въ тои же час
сѫниде, и сѣдше юдѡша. егда
быс въѯлещи авраамоу съ гос-
тем. ѩко бѣ емоу обычаи.
сарра же въ инои храминѣ.
исаакь съ ревекоѫ. въ полоу-
нощи же въста ісаакь велми
плачащи и рыдаѫще. припаде
прѣд храминѫ къ ѡцȣ своемоу
глаше. ѡч ѡч, ѡтврѫѯи ми да
са тебе наблюдѫ. понеже не
виждѫ тебе по сем. прїиде
сарра и ревека, и сънидѡшаса

...tiia cire mérge cu nâînsu. Și intrară în casa lui Avra*m*; tremése Avra*m* Isacu să adocâ uîn berbéce; și ḑise și ḑise (*sic*) Sareei: ...du lăutorĭu*l* și lă ospele acestoĭa picoarele, că ĭaste ustenitu; și ...ua lăutorĭu*l* și-i spâlâ picoarele, și văḑu că fărâ peliţâ ĭaste; și ḑise ...ui Avra*m*: acĭaste picoare no-su de o*m*, ce sămtu de cei trei ce perdoră Sodomolu și Gomoru*l*. Ato*n*ce Isacu*) ḑise cu mânie: o, căce cu focu*l* arse! și căce ospele ce ĭaste dela înpâratu*l* cerĭului? Isacu féce mâincare. Înr acela ćas arhagghelŭ se dose în geroe r'apusu*l* soa-relui, căndo se adora îngerii; și se închiră Domnolui, grăi: Do*m*ne! Avra*m* va să dé mie carne de berbéce de să mârăncu; ce-mi ḑici?

*) In textul slavic: Avram.

рѫнкȣ че ми зичи. домноул зи-
се лȣи че ци ва поре ꙟраинте
мѫрѫꙟкѫ. ꙗрѫшь дещиꙟсе ꙟ-
џерȣл. ши афлѫ маса гата. ши
мѫꙟкѫ Ꙗврам. кȣ ꙟџерȣл. ши
гътѫ патȣ де ѡспеци. ши се
колкарь. ши ꙟ міазѫноапте
сколѫ-се Ісакȣ. дин патȣл сѫоу.
ши стѫтȣ ꙟраинтѣ оушиеи ка-
сеен. грѫи кȣ глас маре. пѫ-
157. ринте пѫринте, дешкиде сѫ
сѫрȣтȣ. фрѫмсециле фѣціеи та-
ле. кѫ де акомȣ ниче дириѡрѫ.
но те воꙗ ведѣ. аȣзи мȣмѫ-
са кȣрсе ши дешкисе. ши ла
Ꙗврам ꙟтрѫ. ши лȣ сѫрȣта ши
плѫнџѣ. зисе Ꙗврам спȣре-ми
фѫтȣл міеȣ. че плѫнџи. Ісакȣ
зисе. пѫринте пѫринте. оуꙟ
висȣ вѫзȣю. авѣ кȣрȣрѫ ꙟ
капȣ. ка соареле. ши-ми ѡ лȣа
ѡаспеле ачеста. вѫзȣ пѫринте
ачеста асте ꙟџерȣл. ши е тре-
месȣ сѫ те ꙗ. ши лȣ стринџе

и множство людїи. авраам ѿвржзе им. исаакь пріемь авраама за выѫ плача и рыдаѫ. ѡблобызаѫщи лице его. вѫпрашааше его авраам что толико рыдаеши, исаакь реч҃ видѣх сѫм. вѣнець ꙗко сл҃нце бѣ на главѣ моеи. и сѫи гость вѫзат ми его. и ѿнесе на н҃бса. и тако разоумѣх. ꙗко тѫи ес архаггль и хощеть вѫзати д҃ша о҃ца моего. и начат плакати. и вѫси вѫсплакаахѫ. тогда и архаггль вѫсплака. и падоша слѫзы михаиловы. и быша каменїе многоцѣнное. и припаде авраам помаиса гл҃а. побѣждь ми г҃и, кто єси ты. что ли пришел єси. и ѿвѣща емоу и реч. азь єсмь архаггль михаиль. и посланъ єсмь ѿ б҃а пріати д҃хь твои. авраам оукоаса велико. и помаиса кѫ б҃оу и реч. не

Do*m*nu*l* ḑise lui: ce-ţi va pore înrainte, mârâîncâ. Ĭarâşŭ deştiinse îngeru*l* şi aflâ masa gata, şi mâîncâ Avra*m* cu îngeru*l*; şi gâtâ patu de ospeţi, şi se colcară. Şi în miaḑâ-noapte scolă-se Isacu diin patu*l* său şi stâtu înraintĭa uşiei caseei, grăi cu gla*s* mare: părinte! părinte! deşchide, să sărutu frămseţile fêţiei tale, că de acomu nice diriorâ no te voĭu vedé! Auḑi mumâ-sa. curse şi deşchise; şi la Avra*m* întră, şi lu săruta şi plăngê. Ḑise Avra*m*: spure-mi, fâtu*l* mieu, ce plăngi? Isacu ḑise: părinte! părinte! uîn visu văḑuĭu; avé curură în capu ca soarele, şi mi o lua oaspele acesta; văḑu, părinte, acesta ĭaste îngeru*l* şi e tremesu să te ĭa. Şi lu stringe în braţe, şi

ꙟ враце. ши л8 сърота. ши а- марѫ плѫнџе. Ꙗврам ꙟкъ плѫнџе. ꙟџер8л ꙟкъ плѫнџе. Сара ꙟкъ плѫнџе. лакрѫмиле ꙟџер8л8и але се фѫче пїетри фъръ прец8. Ꙗврам ѕисе домне. споꙟре-ми чире еши т8. архаггль
60* ѕисе еоу сѫмт8 архаггль | михаил. ши сѫмт8 тремес8. съ а8 софлет8л тъ8. Ꙗврам ѕисе доамне съ фїѹ д8с8 к8 тр8п8л. ла домн8л доамне. атонче ꙟџер8л с8и ꙟ черю. ши к8 фрикъ гръи кътрѫ домноул. ши-и порѫнчи домнол. съ а Ꙗврам к8 тр8п8л. ши доасе ел8. ꙟџер8л ꙟ черю. ши мѣрсе Ꙗврам. кътрѫ прѣстол8. ши се р8гѫ домнол8и. ши ф8 д8с ла прѣстол8л херувимилор8. ак8л8 ам8 мира-се. тоате силеле чечерюл8и. де Ꙗврам. ши ѕисе домнол. кътрѫ ꙟџер8 до-те к8

поими дшѫ моѫ нїѣ. ѡслаби ми владико и даждь ми видѣти что творитса по свѣтоу. тогда ѿпоусти емоу вь и реч архаггловоу. да вьзыдет на аерь съ авраамомь да покажет емоу, да видит въсѣ строѫщѫаса по въселеннѣи. и даст ем8 власть да еже хощет да творит. и поат его архаггль, и възыиде на аерь. и ѿтвръзе гь авраамоу срдчнѣи ѡчи и видѣ въсѣ и разоумѣ. и видѣ на едином мѣстѣ на четерътѣмь неси члка велелѣпна, и по малоу радовашаса а по многоу плачааше. и въпроси авраамь архаггла и реч. кто ест съи члкь, что ли си толико творих. архаггль реч тои ест пръвозданныи адам. и проваждаеть праведныа въ раи

*) In manuscris s'a intervertit acĭ la legat ordinea foilor.

ă sărota, şi amaru plânge. Avra*m* încă plânge; ingeru*l* încă plânge; Sara încă plânge. Lacrămile îngerului ĭale se făce pietri fără preţu. Avra*m* ḑise: Do*m*ne, spoĭnre-mi, cire eşti tu? Arhagghe*l*ŭ ḑise: Eu sămtu arhagghe*l*u Mihailŭ, şi sămtu tremesu să ĭau sofletu*l* tău. Avra*m* ḑise: Doa*m*ne! să fiu dusu cu trupu*l* la Do*m*nu*l*, Doa*m*ne! Atonce îngeru*l* sui în cerĭu, şi cu frică grăi către Do*m*nu*l*. Şi-i porănci Do*m*no*l* să ĭa Avra*m* cu trupu*l*. Şi dose elu îngeru*l* în cerĭu. Şi mĕrse Avra*m* cătră prĕstolu şi se rugă Do*m*nolui, şi fu dus la prĕstolu*l* heruvimiloru. Aculu amu mira-se toate silele cerĭului de Avra*m*. Şi ḑise Do*m*no*l* cătră îngeru: do-te cu ĭubitorĭu*l* mieu cu

юбиторюл мїеȣ кȣ Ꙗврам съ
ваѕь тоате фѫптȣра. ши фїе лȣи
ка ва гръи аша. ши пȣрчѣсерѫ.
ши въѕȣ оу ѡмȣ ꙟтр'ȣꙟ ска-
оунȣ ꙟналтȣ. шиѕѫндȣ ꙟтрȣ
блѫꙟѕира раюлȣи. кȣ мȣлтѫ
фрѫмсѣце. ꙟтрȣ оу час. боу-
161. коура-се допѫ ач|ѣ моултȣ плѫн-
џе. ши ꙟтребѫ Ꙗврам ꙟџерȣл
ѕисе доамне. чеꙟре ꙗсте а-
честа ѡмȣ че аша фаче. ар-
ха҃ггль ѕисе ачеста-и фѫкотȣл
ꙟтъи Ꙗдам. амȣ къндȣ вѣде
софлетеле. дерѣпте. трекъндо
ꙟ раю атонче се весе[лѣ]ще.
къндȣ вѣде софлетеле греши-
цилорȣ. трекъндȣ ꙟ мȣꙟкѫ.
атончи вържтосȣ плѫнџе. ши ѕи-
се ѡ феціе мїеи кȣмȣ в'аци
158. съблѫꙁнитȣ . . . . .

а грѣшныѧ въ мѫкѫ. да егд
видить праведныѧ идѫщѧ в
раи. тогда радоуетсѧ. а ег
видит грѣшныѧ въ мѫкѫ, тог
плачетсѧ. и пакы тоу ви
единого чл҃ка стара. и юно
съ ним. и расписȣет въсѣко
грѣхы. и видѣ двоа врата.
деснои великотѣснаа. а на л
великоширокаа. и прїиде ед
жена, и ста на срѣдѣ об
врат. и ни въ едина вр
въходѧщи. и въпроси авра
емоу. аблъкѫ и голѫба лѣ
и въꙁлюби авраам сагнѫ
прїимет. и прѣдаст дх҃ь
бо҃у. мц҃а. мр҃т. к҃е бо҃у
шемоу слава в вк҃ы.

Avram să vaḑă toate fâptura, şi fie lui ca va grăi aşa. Şi purcés
Şi văḑu u omu într'uîn scaunu înraltu şiḑându, întru blâînḑiria
ĭului, cu multâ frâmséţe; întru u ćas bucura-se, dopâ acĭa m
plânge; şi întrebâ Avram îngerul, ḑise: Doamne, ceînre ĭaste ac
omu, ce aşa face? Arhagghelŭ ḑise: acesta-i fâcotul întâi Adam;
căndu véde sofletele derépte trecăndo în raĭu, atonce se veselé
căndu véde sofletele greşiţiloru trecăndu în muîncă, atonci vră
plânge. Şi ḑise: o, feţie miei! cumu v'aţi săblâznitu . . . .

NOTANDA.

---

finalul *u* întreg: калȣлȣ (155), дȣчемȣ (155), адȣчемȣ (155), (161), [мѫ] дорȣ (155], слабȣ (155), соүптȣ (154), Ісакȣ . 155, 156, 157, 160), честȣ (155), къѹилирȣ (156), ндȣ (156), ешимȣ (154), ѡмȣ (155, 161, 162), елȣ (155, , 161), лȣ (160 de 3 orĭ), амȣ (155 de 2 orĭ, 158, 1), пѫмѫнтȣ (156), дерептȣ (156), нѫꙟсȣ (156), Содомолȣ 56), съмтȣ a 3-a pers. (156), съмтȣ 1-a pers. (155 de 2 , 160, 161), соү a 3-a pers. (156), блѫмȣ (155, 156), ꙟвимȣ (155), оүстенитȣ (155, 156), кънdȣ (158), къндо 4, 157), грешицилорȣ (158), трекъндȣ (158), трекъндо (158), ѫѕнитȣ (158), херȣвимилорȣ (161), ꙟцерȣ (161), скаоүнȣ 1), ꙟралтȣ (161), шивѫндȣ (161), моүлтȣ (162), врътосȣ 8), кȣмȣ (158), акомȣ (160), мѫрънкȣ (157), патȣ (157), тȣ (160), висȣ (160), капȣ (160), възȣ 1-a pers. (160), месȣ (160, 161), амарȣ (160), прецȣ (160), сосȣ (155);
=*ĭ* numaĭ în 5 casurĭ: съмть (155), архаггель (154, 155), [съ-]ль (155), сфънть (156), afară de ꙟръшь (157), le ь=ĭ.

2. ꙟ întrebuinţat ca nasală vocală în interiorul cuvîntuluĭ: ꙟсȣ (156), мѫꙟкѫ (154, 157), мѫꙟкаре (157), мѫрѫꙟкѫ 7), прѫꙟвимȣ (155), дешиꙟсе (157), блѫꙟвира (161), мȣ- (158);

дин (157), 8н [скаоун8] (161), оун [вис8] (160), оун [
б8ре] (156), оун [беркѣче] (156);

vocalisarea totală a luĭ н: оу [кълъторю] (154), 8 [кл
торю] (155), [вр']8 [wм8] (155), оу [wм8] (161), оу [час] (1

н nenasal: ни [пжрѣ] (156).

3. *-en-*=actualul *-in-*: мере (155)=*mene*, чейре (16
cine.

4. *e* pentru *-i*: феціе [міен] (158), [де оунде] еще (1

e pentru *-ѣ-*: требж (155);

i pentru *-e-* după *ș*: шивжнд8 (161);

e la imperfect pentru *-ѣ*= și *-ѣ8*=: плънџе (158, 160,
=*plăngea*, стринџе (160)=*stringea*, фжче (160)=*făceaŭ*

міазжноапте (157), міе8 (155 etc.), міен (158), п
(160) etc.;

e pentru *-ă* după *ț*: фржмсѣце la singul. (161);

e pentru *-ă* din grăbire: тоате [фжпт8ра] (161).

5. confusiunea între *o* și *u*:

o pentru *u*: Содомол8 (156), ачестол (156), до-те (
161), досе (157, 161), адокж (156), кънадо (154, 157),
коріе (154), софлетол (154, 155), софлет8л (161), соф
(158), пор8рѣ (154) но (154, 156, 160), нпоцинж (155)
(155), домнол (155, 161), домнол8и (157, 161), ко (
пердорь (156), трекъндо (158), поре (157)=*pune*, спонре
=*spune*, атончи, атонче (157, 158 de 2 orĭ, 161),
(161), фжкот8л (158) колкарь (157), сколъ-се (157),
(160), съроta (160), адора (157)=*aduna*;

u pentru *o*: ак8л8 (161).

6. *oa* scădut la *o*: дирнwрж (160), домне voc. (157,
dar 161: доамне), wспе (154, 155), wспеле (157, dar
wаспе, wаспеци);

ow pentru оа: nowстръ (155).

7. alte particularităţĭ vocalice:

нече (154);

каиле (160), nu къиле.

8. *n* intre vocale trecut in *r:* мѫрѫнкꙋ (157), мѫрѫнче (154), мѫрѫꙟкѫ (157), мере (155), чире (156, 160), кѫтиліирꙋ (156), ꙟкирѫ (156), ꙟкирь (156, 157), пѫрѫ (156), адора (157), оре (157), спꙋре (160), кꙋрꙋрѫ (160), дириѡрѫ (160), џерое (157), р'[апꙋсꙋл]=*în apusul* (157);

n intre vocale trecut in *nr:* ꙟраинте (157), ꙟраинта (157), ꙟр [ачела] (157), ꙟрлатꙋ (161), чеꙟре (162), споꙟре (160), лнрѫ (165), unde este de observat şi нр pentru ꙟр;

n intre vocale conservat: мѫние (157), скаоүнꙋ (161), ꙟ-оцинѫ (155);

r=n de maĭ multe orĭ intr'o propoziţiune: че ци ва поре ꙟраинте мѫрѫꙟкѫ (157)=„ce-ţĭ va *pune înainte, mănâncă*„, şi: споꙟре-ми чире еши (160)=„*spune*-mĭ *cine* eştĭ„.

9. *ѕ=dz:* ѕиле (154), ѕисе (155, 156, 157, 160, 161), ѕичи (157), вѫѕꙋ 1-a şi a 3-a pers. (156, 160, 161), вѫѕꙋю (160), ваѕь (161), вѫѕꙋрѫ (155), прѫꙟѕимꙋ (155), кѫꙟѕира (161), мїеѕѫноапте (157), аꙋѕи (160), шиѕѫндꙋ (161);

ꙃ=ѕ: сѫвлѫꙃитꙋ (158).

10. *-mt-* pentru *-nt-*: сѫмтꙋ 1-a pers. (155 de 2 orĭ), сѫмтꙋ a 3-a pers. (156), сѫмть (155).

11. propaginaţiunea nasaleĭ: нѫꙟсꙋ (156)=*însu*, cfr. t. 1, p. 411 No. 5-*a*.

12. genitivo-dativ femeesc cu *-eei:* касеен (157), Сареен (156):

cu *-ici:* оүшиен (157), фѣцїен (160).

13. соү (156)=*sînt.*

14. *vrem* la formarea viitoruluĭ: врем ведѣ (154).

15. *avea* pentru *aveam:* авѣ кꙋрꙋрѫ ꙟ капꙋ ка соареле (160)= în textul slavic: вѣнець ꙗко слѫнце бѣ на главѣ моеи.

16. perfect arcaic: фѣче (157).

17. dissimilaţiune sintactică: асте ꙟџерꙋа ши е тремесꙋ (160).

18. propaginaţiunea pronumeluĭ: сѫ-ль адѹчемѹ елѹ (155), флетол мїеѹ ѫ мере (155);

pronume pleonastic: лакрѫмиле ѫцерѹлѹи але се фѫче (1

19. reduplicarea conjuncţiuniĭ: кѹ ювиторюл мїеѹ кѹ (161).

20. pleonasticul ḑice: ѫтревѫ Аврам ѫцерѹл зисе (16

21. acusativ fără *pre*: сѫ а Аврам (161), досе елѹ адѹчемѹ елѹ (155), ѫтревѫ Аврам ѫцерѹл (162), тремѣс ноѵл архаггель (154), вѫзѹрѫ архаггель (155), ѫтревал (155), но оѵстени фечорѹл (156), тремѣсе Аврам Ісакѹ

22. subjonctiv fără *să*: фїе лѹи ка ва грѫи (161).

23. omisiunea luĭ *şi*: стѫтѹ ѫраинта оѵшиеи касееі (157), ѫтревѫ Аврам ѫцерѹл зисе (162).

24. pentru *de:*

de=‹ca›: де сѫ мѫрѫнкѹ (157);

de=‹de când›: фѹрь 5 зиле де но мѫѫкѫ (154).

25. pentru *la:* ювиторюлѹи ла шаспеци (154).

26. *şi* pentru *să:* ши ешимѹ (154).

27. concordarea acusativuluĭ cu dativul: лѫ шспеле (156).

28. *peliţă*=‹corp›: фѫрѫ пелицѫ асте (156).

29. *a descinde*=‹a se pogorî›: дещинсе архаггель (15 щинсе ѫцерѹл (157).

30. *a cură*=‹a alerga›: кѹрсе ши дешкисе (160).

31. *codru* cu sens de ‹munte›, întocmaĭ ca la Alb la Româniĭ din Istria: дещинсе архаггель соѵптѹ кодрѹ ḑicênd maĭ jos: де сосѹ сѫмтѹ (155);

cfr. din Omiliarul dela 1580 următórele pasage, în ca vorba de ‹pogorîre›, ‹urcare› şi ‹nălţime›, este neco bil că autorul înţelegea prin *codru* ‹munte›, ér nu dure›:

деціндгкндь ель дед кодрв (XVI, 7);
соуи-се д кодрв дсвшь а се рвга (XIX, 2);
свн-се ал кодрв сь серолџе (XXXVIII, 3);
се соуи д кодрв Домнвль (XXXVIII, 4);
деџинџемь дед кwдрвль ачест.л (XXXVIII, 5);
аре а не свн ши пре нои Домнвль ла кодрвль чела днадтвль (XXXVIII, 7)...

32. *geroe*, vedĭ maĭ jos Excursul dela p. 201—9.

33. блжмв (155, 156)=‘să mergem,.

34. *arbure* tradus prin *lemn:* мѣрсерь кѣтрж оуд а р б в р е . . . се дкирь л е м н в л (156).

35. кѣтилирв (156)=‘cu încetul,, cu -*r*-=-*n*- din *cătilin*, în loc de unica formă pînă acum cunoscută *cătinel*, contrasă din deminutivul *cătilinel* (cfr. *nițel*=*neșchițel*, t. 1, p. 295 No. 129);

posteriorul *cătinel* ne întimpină deja în tipăriturele cele vechĭ, de ex.: пре кѣтинель пре кѣтинель сж депринсжрж wаменїи, în Cazania mitropolituluĭ Varlam dela 1643, f. 188 retro;

primitivul *cătilin* distruge cu totul derivațiunea cea închipuită de d. Cihac (*Dict. étym.* p. 123): ‘*cătinel* écourté de *încetinel*,, imposibilă și altmintrea prin *că*->*ce*-<*quie*-;

etimologia cea veche, propusă în Lexiconul Budan (p. 106) din ital. *catellon catellone*, capătă maĭ multă probabilitate prin forma *cătilin*, dar totușĭ nu este fără o dificultate óre-care din causa luĭ -*in*=-*on*.

36. б л ж д в и р а раюлви (161).

37. *ca* pentru ‘cum,: фїе лви ка ва гржи (161).

38. *amu*: аквлв амв мира-се (161), амв кѣндв вѣде (158), сж амв дпоцинж-се (155), vedĭ t. 1, p. 268 No. 9.

39. авѣ лѣџе (154)=‘avea obiceĭu,, ‘era deprins,.

40. *căce*=‘pentru ce,: w, кѣче кв фоквл арсе ши кѣче wспеле (157).

41. exclamaţiunea: сх юбещи домнол тѹ! (155)=‘să acésta, dacă ĭubescĭ pe Domnul‚.

42. фрxмсециле (160), cf. maĭ sus p. 166 No. 74, da la singular: [мѹлтѫ] фрѫмсѣце (161).

43. дерептѹ елѹ (156)=‘pentru el‚.

44. slavisme maĭ insolite: съблѫзнитѹ (158), прѣстолѹ (1[illegible] праведникѹлѹи (156).

45. cfr. maĭ sus p. 61 No. 33, 34.

46. accentare anormală scădută: аст`е (156), ачаст`е (1[illegible] ѹис`е (155 de 3 orĭ, 157);
accentarea monosilabelor: ш`и бxѹѹ (156), ш`и фѹ (154) досе (157) etc.;
accentare duplă: щї``а (156), сх те ``а (160), сх ``а (1[illegible] сх ``лѹ (161).

47. *pateric*:
după nasală: дещин'се (154), мxрxн'че (154), пxрин'те (1[illegible] трекxн'до (158), стрин'це (160), сxм'тѹ (155), сxм'ть (1[illegible]
după licuidă: пер'дорь (156), кол'карь (157);
după *p*: фѫп'тѹра (161).

48. cfr. maĭ sus p. 65 No. 58.

EXCURS

LA ‘LEGENDA LUĬ AVRAM„.

GENUNE. — GENOE. — GEROE.

PARADISUL LA ROMÂNI.

Următórele cuvinte din Legenda luĭ Avram, așa după cum refăcut'o popa Grigorie din Măhacĭu: се досе а џ е р о е апȣсȣл сѡарелȣи, nu se pot explica prin originalul slavic, în care arcangelul se duce de asemenea, dar nu într'o *geroe* occidentală, ci se urcă drept la cer: възыде на невеса.

Este dară un adaus românesc, care merită pe deplin de a fi studiat de aprópe.

Vom avé aci treĭ întrebărĭ de deslegat:

1°. Ce însemnéză cuvîntul *geroe*?

2°. Care este originea luĭ?

3°. Cum trebuĭ să înțelegem întregimea pasagĭuluĭ, a căruĭ inserțiune cată să fi avut un motiv în consciința luĭ popa Grigorie?

I.

După fonetismul dela Măhacĭu, care preface regularmente pe între vocale în *r*, cuvintele: џерое р'апȣсȣл trebuesc transcrise prin: ‘genoe în apusul„.

Dar ce să fie *genoe*?

Textul nostru ḑice maĭ departe, că acolo се адора ҂џерiн adecă — érăşĭ cu trecerea luĭ *n* în *r*, — locul unde „se adu naŭ îngeriĭ„.

Este, prin urmare, un fel de paradis, „o gură de raĭu„ după expresiunea cânteculuĭ poporan.[1])

Acésta formézǎ primul pas la constatarea semnificaţiun cuvîntuluĭ.

Genoe diferă numaĭ dóră prin sufix de *genune*, o vor despărută şi ea din graĭul poporuluĭ, dar care ne întimpi fórte des în psaltirea cea versificată a mitropolituluĭ Dosotte unde lesne putem urmări diferitele sale nuanţe de semnifi ţiune.

Şi anume:

1. Шръ пизмашiй вор да'н џ е н 8 н е,
   Ѹрници де Домн8л ҂н п8треџ8не...,

acolo unde psaltirea cea în proză tot a mitropolituluĭ Dosoft ḑice: т8 дарѫ, д8ѫ8, п8горѫ-й-вей пре ҂шь ҂ п 8 ц 8 л ст кѫрiй, adecă—comparându-se texturile grec şi latin: *genun* φρέαρ=*puteus*.

2. Виворѫль апей сѫ н8 мѫ трагѫ,
   Сѫ мѫ 'нгицѫ џ е н 8 н а чѣ ларгѫ....,

unde psaltirea în proză: сѫ н8 мѫ ҂наче волб8ра апей ничі мѫ сорбѫ а д ѫ н к 8 л, adecă: *genune*=βυϑός=*profundum*.

3. Престе л8чi8 де џ е н 8 н е
   Трек корабiй к8 мин8не,
   Яколо ле вине тоанѫ
   Де фак кицiй џок ши гоанѫ...,

în psaltirea în proză: ачаста м а р е че-й маре ши латѫ, а ло-с жигѫнiй кѫрора н8 асте н8мѫр, вите мичй ши к8 м аколѡ корабiиле ноатѫ, adecă: *genune*=ϑάλασσα=*mare*.

---

1) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 1.

4. Карїй ꙟмблъ 'н корабїй пре маре,
Де-ш фак лꙋкрꙋл престе ценꙋний таре,
Ачеа ꙗꙋ взꙋт де минꙋне
Чаꙋ лꙋкрат Дꙋмнезꙋ ꙟн ценꙋне...,

în psaltirea cea în proză: карїй дещиндь ꙟ маре ꙟ корабїй, фъкѫндь лꙋкраре ꙟтр' апе мꙋлте, ачеа взꙋрѫ лꙋкрꙋриле Домнꙋлꙋй ши мирателе лꙋй ꙟ ценꙋне, adecă: *genune*=βυϑός, ἐν ὕδασι πολλοῖς=*profundum*, *in aquis multis*.

5. Дѣꙋ трекꙋт прин ценꙋне
Израил кꙋ минꙋне...,

unde psaltirea în proză pune: ача рошїе маре.[2])

De aci resultă, că sensul general al cuvîntuluĭ *genune* este: ‹mare adîncime›, ér sensul specificat: ‹vastă întindere de apă›, ‹ocean›.

In primul din aceste doă sensurĭ îl cunósce încă, chĭar în secolul nostru, dar póte numaĭ din cărţĭ, faĭmosul Prale în glosarul la comica sa psaltire: ценꙋне, болбоакъ, адѫнк нефꙋндос.[3])

In acelaşĭ sens, un punct la Dunăre, unde se lua vama dela pescuit, se numĭa *Genune* deja sub Mircea cel Mare, care — printr'un crisov din 28 martiŭ 1415—hărăzesce venitul aceleĭ localităţĭ mănăstiriĭ Cozia: да ест томꙋ cватомꙋ храмꙋ вама ωт Генꙋне.[4])

Intr'un sens metaforic, Cantemir întrebuinţéză acéstă vorbă ca ‹mare mulţime›: Ласѫꙋ краюл ꙋнгꙋреск възѫнд, къ кꙋ че съ стѣ ꙟнпотрива атъта ценꙋне де Тътарй нꙋ ва пꙋте...[5]), ca-va după cum Shakspeare, într'un celebru vers din Hamlet (III, I), pune ‹o mare de grijĭ› în loc de ‹o mulţime›:

‹... a sea of troubles.›

---

2) Dosofteĭu, *Psaltire pre versurĭ*, Uniew, 1681, ps. LIV,LXVIII, CIII, CVI, CXXXV.—*Psaltiré de 'nţăles*, Iaşĭ, 1688, f. 685, 84 v, 133 v., 141 r., 173 v.

3) Prale, *Psaltiré*, Braşov, 1827, f. 90 r.

4) Archiva Statuluĭ din Bucurescĭ, *Docum. Cozia litt. A.*—Cf. ibid. *Condica* MS de Vasilie Dascăl, 1757.

5) *Chronicul*, Iaşĭ, 1835, t. 1, p. 155.

Maĭ pe scurt, pasagĭul: архаггелъ се досе ꙟ џ е р о е р'ансѹ-сѹа солреаѹи — însemnéză: ‘arcangelul se duse în adîncul la apusul sórelui„, saŭ chĭar maĭ d'a-dreptul: ‘a plecat în părţile oceanuluĭ atlantic„.

II.

Am spus maĭ sus, că *geroe=genoe* diferă de *genune* numaĭ dóră prin sufix.

Acéstă diferinţă póte să nu fie decăt aparinte.

Lucrul s'ar limpeḑi fórte lesne, dacă noĭ am sci, cum a-nume pronunţa popa Grigorie un alt cuvînt cu acelaşĭ final: *minune*, adecă dacă'ĭ ḑicea мироє, orĭ мирѹрє.

În casul de 'ntâiŭ, dacă pronunţa *miroe* pentru *mirure*, a-tuncĭ finalul *-oe*, maĭ corect *-oĭe*, ar fi şi 'n *geroe* din *gerure*=*genune* un simplu resultat al muĭariĭ luĭ *r*, însoţit de trece-rea luĭ *u* în *o* întocmaĭ ca în досе=*duse* şi адора=*adura* din acelaşĭ pasagĭu.

Dacă însă, din contra, popa Grigorie pronunţa *mirure*, nu *miroe*, atuncĭ nicĭ *geroe* nu maĭ póte fi pentru *gerure*, ci ar trebui considerat, aprópe nu siguranţă, ca o contracţiune dissimilativă din augmentativul *gerurốe=genunoe* ‘genune mare„; un augmentativ fórte potrivit pentru a exprime ideia de ‘o-cean„.

Pînă la o probă contrariă, noĭ am fi dispuşĭ a preferi ca-sul al doilea: *genóe=genunóe*.

O contracţiune dissimilativă analógă ne întimpină adesea în Cazania mitropolituluĭ Varlam în privinţa cuvîntuluĭ *ascultoĭu*=*ascultătorĭu*, de ex.: пре оиса Домнѹлѹи стътѹрж а с к ѹ л т о и[6]). In *ascultoĭu* s'aŭ dissimilat $t+t=t$; în *geróe* saŭ *ge-nóe* s'aŭ dissimilat $r+r=r$ saŭ $n+n=n$; în ambele casuri contracţiunea dissimilativă s'a întămplat într'o posiţiune identică sub raportul accentuluĭ.

6) Varlam, *Carte de învăţătură*, Iaşĭ, 1643, f. 311 r.

O a treia posibilitate, care nu trebuĭ nicĭ ea exclusă, este admiterea uneĭ scăpărĭ din vedere curat grafice: џєроє în loc de џєророє=*genune*, cu *-or-* pentru *-un* ca în норє=*pune* şi адорі=*aduna* în aceĭaşĭ legendă a luĭ Avram (cfr. maĭ sus Notanda No. 8). O literă saŭ o silabă uĭtată, nu este ce-va rar în scrierile luĭ popa Grigorie. Aşa în Legenda Duminiceĭ l a pus din grabă ръоуcє pentru ръпдоуcє (p. 52) saŭ дєдєвь pentru дєдєвьрь (ibid.), în Legenda sânteĭ Vinerĭ: wгоди-ми pentru wгодици-ми (p. 155) saŭ чинст pentru чинсти (ib.), în Legenda luĭ Avram: вєсєщє pentru вєсєлѣщє (p. 194) etc.

Nu cuteḑâm dară a ne rosti cu încredinţare, dacă *geroe* e simplul *genune* saŭ augmentativul *genunóe*. In orĭ-ce cas însă, nu póte a nu fi una din doă, ér prin urmare cuprinde aceĭaşĭ parte fundamentală.

Acuma, separând elementul formativ, fie *-oe*, fie *-une*, noĭ căpătâm fondul *gen-*, гєн- în crisovul luĭ Mircea cel Mare, care póte fi radicală, dar póte fi nu maĭ puţin şi o vorbă, un cuvînt gata de formaţiune primară, cu sufixul *-n-*.

Acestuĭ *gen-*, ér nu elementuluĭ seŭ formativ secundar, orĭ-care ar fi, îĭ aparţine semnificaţiunea de ‹adîncime› saŭ ‹ocean›.

Eĭ bine, la Elinĭ, într'un mod dialectic, exista cuvîntul γήν, ὠγῆνος, ὠγενός, într'un manuscris al luĭ Hesychius γῆν, cu sensul precis de ‹ocean›.[7])

Apropiarea între românul vechĭu *gen-une* ‹ocean›, sub forma mirciană nepalatalisată гєнѹнє, şi între elenicul ὠ-γεν-ός ‹ocean› este ademenitóre sub tóte puncturile de vedere.

Iniţialul ὠ- în ὠγενός ar fi putut proveni la Grecĭ dintr'o etimologiă poporană a cuvîntuluĭ dela ὠκεανός, cu care el n'are a face etimologicesce, de vreme ce κ între vocale nu alterézá cu γ.

Chĭar dacă am recunósce însă că ὠ- este organic, şi tot încă el n'ar puté să împedece comparaţiunea metodică a luĭ ὠγενός cu al nostru *genune*.

7) Cfr. *Hesychius* ed. M. Schmidt, t. 4, p. 317.

In adevăr, să admitem cu Pott derivaţiunea luĭ ὠγένος din radicala *vagh*, de unde şi sanscritul *vahâ* ‹fluviŭ›[8]). Atunci vom avé pentru *genune* un prototip *vagen*–. In acéstă formă silaba iniţială *va*– se vocaliséză la noĭ în *o*–, ca în *oraş*= *város*, *o* fi=*va* fi, *orĭ*=*vare* în vechile texturĭ române etc. O dată trecut *va*– în *o*–, acest *o*– dispare apoĭ cu totul din *ogenune* prin confuşiune cu articlul feminin nedefinit *o*, întocmai după cum a dispărut în *strachină*=*ostrachină*=ὀστράκινη.

Ipotesa adausuluĭ inorganic al luĭ ὠ- este însă maĭ probabilă, nu numaĭ din causa neregularităţiĭ γ=*gh* în loc de χ= *gh*, după cum vedem chiar într'un derivat al radicaleĭ *vagh*: ὄχος=scr. *vahas*, dar maĭ cu sémă din causa caracteruluĭ aşa ḑicênd exotic al luĭ ὠγενός la Grecĭ. El nu ne întimpină nicăirĭ în monumente literare, saŭ măcar pintre arcaisme poetice, ci abia în vr'o glossă saŭ doă. Dacă am presupune dară, că Greciĭ l'aŭ împrumutat dela vecinĭ, bună-óră dela Tracĭ, atuncĭ nemic n'ar fi maĭ natural decât o modificare după o analogiă indigenă, precum se întîmplă maĭ tot-d'a–una în asemenĭ casurĭ.

Cuvîntul este el în adevăr tracic?

In limba albanesă actuală, întru cât o cunóscem, el nu există.

Acésta însă, negreşit, nu este o probă decisivă contra ipoteseĭ tracice, de óră ce astă-ḑĭ şi la Românĭ vorba *genune* s'a perdut de-mult, deşi în secoliĭ trecuţĭ se întrebuinţa în tóte provinciele Dacieĭ luĭ Traian.

Este interesant, că o localitate dacică, menţionată de Dione Cassiŭ şi pusă tocmaĭ lîngă Dunăre, ca şi Genunea luĭ Mircea cel Mare, se numia *Genucla*, Γενούκλα, ceia-ce ar puté érăşi să nu fie decât *genune*, dar cu un alt sufix.

Orĭ-care ar fi acuma neajunsul datelor de maĭ sus pentru obţinerea uneĭ soluţiunĭ positive, totuşĭ între românul *genune*

---

8) Pott în Kuhn's *Zeitschrift f. vergl. Sprachf.*, t. 5 (1856), p. 262.—cfr. Pictet, *Les origines indo-européennes*, Paris, 1878, t. 1, p. 138, t. 3, p. 383.

și grecul ὠγενός nu se póte contesta o coincidință remarcabilă, care nu se pare a fi datorită numaĭ azarduluĭ.

Dacă însă ar fi să renunțăm la etimologia tracică, maĭ ales din causa lipseĭ cuvîntuluĭ în albanesa, atuncĭ ni s'ar presinta o analogiă celtică fórte seriósă.

Orĭ-unde aŭ locuit Celțiĭ, găsim din anticitate numirĭ locale ca: *Genabum*, *Genua*, *Geneva* etc.

Tóte aceste localitățĭ se află lîngă ape marĭ saŭ chĭar pe un țerm maritim.

Linguiștiĭ derivă cuvîntul dela celticul *genu* ‹gură›, ceĭace se potrivesce de minune în privința uneĭ adîncimĭ›.[9])

Un lac, o mare, un ocean, se înfățișéză naturalmente imaginațiuniĭ poporane ca o ‹gură› a pămîntuluĭ.

Românul *genune* să nu fie óre un vestigiŭ al amesteculuĭ Tracilor cu Celțiĭ pe teritoriul Dacieĭ?

Intrebarea e fórte legitimă.

Astfel *genune* stă șovăind la respânte între elenicul ὠγενός și celticul *genu*.

Ne grăbim a trece la un teren maĭ solid.

III.

Am vedut maĭ sus, că misteriósa ‹genoe în apusul sóreluĭ›, acolo unde ‹se adună îngeriĭ›, este un adaus propriŭ din partea luĭ popa Grigorie, fără nicĭ o legătură cu originalul slavic.

Paradisul creștin se află la resărit, după care—precum se scie—se o r i e n t é z ă înseșĭ bisericele nóstre.

Așa cred toțĭ creștiniĭ, fără deosebire de rit saŭ chĭar de sectă.

‹Des règlements—dice abatele Martigny—remontant, pense-t-on, à l'origine même de l'Eglise, et qui furent fixés par la suite dans les Constitutions apostoliques (II. 57), prescrivaient

9) Glück, *Die bei Caesar vorkommenden keltischen Namen*, München, 1857, p. 15.—Cfr. Le Gonidec, *Dict. breton-français*, ed. Villemarqué, Saint-Brieuc, 1850, p. 331.

‘que les églises fussent disposées de façon que la port
‘gardât l'occident, et que l'abside présentât sa convexi
‘l'orient: ainsi les fidèles, en priant, avaient le visage to
‘vers l'orient; et la principale des nombreures raisons
‘stiques qu'on a données de cette disposition, c'est que
‘devons diriger nos yeux vers le paradis terrestre, que
‘avait placé à l'orient, afin d'entretenir en nous le regr
‘l'avoir perdu, ainsi que le désir d'arriver au ciel, qui e
‘véritable Eden.,[10])

Cum dară popa din Màhacîu cutéză de a pune para
la apus?

La apus era numaî paradisul păgân.

Acolo, şi anume în oceanul atlantic, ‘genoe în apusul
reluî,, era după vechiî Grecî locuinţa fericiţilor, ‘unde s
duna îngeriî,, οἱ Μάκαρες; acolo ne întimpină Hesperidele,
siul, Atlantida, în Homer, în Hesiod, în Platone.[11])

Este evidinte, că popa Grigorie nu s'a luat după clasicit
elenă, ci după o credinţă poporană curat românéscă.

Creştinismul, altoit abia pe d'asupra, n'a fost în stare,
ḑecimî de secolî, de a şterge din memoria străbunilor n
paradisul cel păgân.

Şi acésta — observaţî bine — numaî la Românî dintre
popórele neo-latine.

Iată de ce la noî, la noî exclusivamente, apusul se nu
sfinţit, adecă ‘consacrat,, ceîa-ce ar fi inexplicabil fără
sagîul luî popa Grigorie.

In balada poporană ‘Inelul şi năframa,, ceî doî a
sînt îngropaţî în direcţiunî opuse:

‘Şi 'n biserică ĭ-aŭ dus,
‘Şi 'n doă racle ĭ-aŭ pus,

10) Martigny, *Dict. des antiquités chrétiennes*, Paris, 1865, p. 487.

11) Cfr. Vinet, *Paradis profanes de l'Occident*, in *Revue de Paris*, 1856, 15
Die homerischen Phaeaken und die Inseln der Seligen, in Welcker, *Kleine S*
Bonn, 1845, t. 2.—Th. Martin, *Traditions sur le séjour des morts*, in *An*
l'association pour l'encouragement des études grecques, Paris, 1878, t. 12.

«Racle mândre 'mpărătescĭ
«Purtând semne letinescĭ,
«Şi pe dînsul l'a zidit,
«In altar la resărit,
«Pe ea 'n tindă la *sfinţit*...,[12])

Ciudată contradicţiune! Altarul, porţiunea cea maĭ sacră a bisericeĭ, se află «la resărit»; şi totuşĭ nu resăritul, ci tocmaĭ apusul, partea contrariă, unde nu este decât modesta «tindă» a templuluĭ, se numesce *s f i n ţ i t*.

Este o eclectică fusiune între paganism şi creştinism în consciinţa poporuluĭ...

Şi ḑicênd acésta, noĭ nu avem în vedere paganismul grec saŭ latin, ci paganismul în genere, care—aprópe pretutindenĭ, în regiunile cele maĭ diverse şi la popórele cele maĭ eterogene —stă în diverginţă cu tradiţiunea creştină specifică asupra posiţiuniĭ paradisuluĭ.

Selbatecul din Australia, întocmaĭ ca bătrînul Homer, crede că edemul se află pe o insulă în oceanul dela apus.

Şi nu este greŭ de a ghici originea cea antropologică a acesteĭ credinţe pagane generale. Imaginaţiunea popórelor primitive, în orĭ-ce epocă şi 'n orĭ-ce ţéră, vede un intim paralelism între m ó r t e a s ó r e l u ĭ, când se isprăvesce ḑiua, şi între a p u s u l o m u l u ĭ, când se curmă viéţa. Ochĭul privesce luminosul glob dispărênd în undele oceanuluĭ. Tot într'acolo dară, spre o bine-cuvîntată insulă din sînul depărtatuluĭ occidinte, călătoresce şi sufletul reposatuluĭ:

Καὶ τοὶ μὲν ναίουσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες
Ἐν μακάρων νήσοισι παρ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην.
Ὄλβιοι ἥρωες, τοῖσιν μελιηδέα καρπὸν
Τρὶς ἔτεος θάλλοντα φέρει ζείδωρος ἄρουρα..

(Hesiod., *Op. et dies* 165)

---

12) Alexandri, *Poesiĭ populare*, p. 21.

Tot aşa la Românĭ, paradisul "în genoe în apusul sóreluĭ, este un product indigen, un rest paganic, pe care creştinismul l'a găsit înpetrit pe pămîntul Dacieĭ, şi pe care nu numaĭ n'a putut să-l restórne, dar a maĭ fost silit de a lăsa occidinteluĭ caracteristicul nume de *sfinţit*...

VIII.

FRAGMENT LITURGIC

— CIRCA 1600 —

FRAGMENT LITURGIC

INTRODUCERE.

§ 1. Fragmentul, publicat maĭ la vale, nu este scris de popa Grigorie, şi nicĭ de către elevul seŭ de sub No. II, ci de un al treilea Măhăcén, saŭ cel puţin un Român din vecinătatea Măhacĭuluĭ, căcĭ în limba luĭ ne întimpină acelaşĭ fenomen dialectic al trecerii luĭ *n* între vocale în *r*.

Ḑic: "din vecinătatea Măhacĭuluĭ", fiindcă rotacismul *n*=*r* nu este aci atăt de consecinte ca în scrierile luĭ popa Grigorie: ş'apoĭ maĭ figurézā în acest text o altă particularitate fonetică de tot nouă, aşa ḑicênd *ne-grigoriană*, anume trecerea grupuluĭ *ft* între vocale în *şt*.

§ 2. La 1619 fragmentul aparţinuse deja luĭ popa Grigorie, căcĭ pe pagina 221, unde el se termină, se începe immediat o altă bucată—veḑĭ-o maĭ jos sub No. IX—, care se sfîrşesce pe pagina 233, şi apoĭ din dosul acesteĭ pagine urmézā predica cea scrisă la 1619 şi reprodusă maĭ sus sub No. IV. De aci resultă nu numaĭ că predica s'a scris maĭ tărḑiŭ decăt fragmentul, dar maĭ decurge încă consecinţa, că maĭ 'nainte de a fi aparţinut luĭ popa Grigorie, fragmentul în cestiune, începênd dela pagina 217, aparţinuse unuĭ alt individ, aceluĭa ce scri-

sese bucata cea intermediară și care nu era Măhăcén, vreme ce nu preface nicăirĭ pe *n* în *r*.

Este dară cu putință, ca doxologia de maĭ jos, care—da ne-am informat bine—face parte din serviciul de diminéță duminicele păresimelor—să se fi scris chĭar cu mult înainte 1600.

гла́с. и҃. сла́ва.

сла́ва та́тълȣи ши фі́юлȣи ши дх҃ȣлȣи сфн҃ть. оуша де [по]кѫиницъ дескише-не. де вїацъ дътътѡаре. мѫрекѫ амȣ соу-флетолȣ мїеȣ. кътрѫ кесѣрека сфи҃цїеи тале. кесѣрека нѡа-стрѫ. трȣпорерѡрь кȣрѫцирѣ. де тѡате спȣркѫчюриле. ꙟсъ кѫть ефтинь кȣрьцитѡрю. ши дȣлче ѡгѡдитѡрю. ши ми-[л]ѡсирдȣ:— | ши акѡм ши поурȣре ꙟ вечїа де вѣкȣ. ла [сп]ъсанїе кърарe дерѣсъ-не. а лȣи домнезеȣ нѫскѫтѡре. ꙟ [сп]оуркѫчюне амȣ споуркѫмȣ-не соуфлетоул ꙟ пѫкате. ши ꙟ [п]ърьсире амȣ лъкоить. тѡть чѣрем а та роугъчюнѣ съ не [из]бѫвѣскѫ де тѡатъ некоурѫцїа:— глас ѕ҃. милȣаще-не [д]омне дȣпѫ маре милостѣ та ши дȣпѫ моултоул ецинсоу-[гѫл]ȣи тъоу. милȣаще ної:—моултоул а лѡрȣ мѣле лакрѫми. [к]ȣџетат-ам ꙟтроу ментѣ. треморлю ꙟ фрика та ѕи де [џ]ȣдецȣ. ꙟсѫ не нѫдъждои[м] милостиеи доулче ѡгѡдеи тале. [ка] Давдȣ стригь. милȣаще-не домне допѫ маре милȣсте та ши дȣпѫ моултоул ецин[сȣ]гȣлȣи тъоу. коурѫцаще моул-

---

[Gl]as 8, slava. Slava Tatălui și Fiĭului și D*u*hului sf*ă*ntŭ, ușa de [poc]ăință deschișe-ne, de viĭaață dătătoare; mărecă amu sufletolu mieu [cătr]ă besêreca sfinției tale, besêreca noas*t*ră, truporerorŭ curâțiré [de toat]e spurcăciurile; însă cătŭ efștinŭ curățitoriu și ogoditoriu și [milos]irdu, și acom și pururé în veciĭa de vécu la spăsănie cărare [dereas]e a lui Domnedȩu născătore; în [s]purcăcĭune amu spurcă[mu-n]e sufletul, în păcate și în părăsire amu lăcoitŭ, totŭ cérem a [ta rug]ăciune să ne izbâvéscă de toată necurățiĭa.—Glas 6. Miluĭaște-[ne Do]mne, dupâ mare milosté ta și dupâ mu*l*tu*l* eștinsugului tău; [miluĭaș]te noi, multu*l* a loru mêle lacrâmi; cugetat'a*m* întru menté; [tremur]am în frica ta, ȩi de giudețu; însă ne nădăjdoi*m* milostiei du*l*-[cei ogo]dei tale: ca D*a*vidu strigă: miluĭaște-ne, Do*m*ne, dopă mare [miluste] ta și dupâ mu*l*tu*l* ești*n*sugului tău; curâțĭaște mu*l*tu*l* gréșaleloru

тоуλ грѣшалелор8 ноастрє: —слава. глас. в. дерепт8 апслы ршгѫм моуλтоу милостивь домноуλ. коурѫцѣще моуλт8λ пѫкатєлор8 ноастре: ини ѣ. дерепт8 а л8и домнєѕє8. нѫскѫтшарѣ ршгѫм моуλтоу милостивь доноуλ. коуръцѣще тшатє грешалелор8 ноастре. ши мил8аще нои: — мил8аще нои домне. допѫ маре мила та ши допѫ моуλтол8 ещинсоуг8л8и
220. тъ8 коурѫцѣще тоате грешалеле ноастре. | ши мил8а[ще] нои:. ісоус ѫвисе*) деѫ мормѫнт8. коум ѕисе маинте. ши
221. дър8и л8ме коу маре месерѣре: |

*) Aci la margine adaus: глас.

---

noastre!—Slava, glas 2. Dereptu ap*osto*lî rogâ*m* mu*l*tu-milostivŭ Domnu*l*, curâţéşte mu*l*tu*l* pâcateloru noastre ııııı (şi acuma?). Dereptu a lui Do*m*neḑeu nâscâtoaré, rogâ*m* mu*l*tu-milostivŭ Donu*l*, curâţéşte toate greşaleloru noastre şi miluĭaşte noi; miluĭaşte noi, Do*m*ne, dopâ mare mila ta şi dopâ mu*l*tolu eşti*n*sugului tău; curâţéşte toate greşalele noastre şi miluĭaşte noi! Isu*s* învise deîn mormântu, cu*m* ḑise mainte, şi dărui lume cu mare meserére . . . .

NOTANDA.

---

1. finalul *u* întreg: милwсирдꙋ (218), вѣкꙋ (219), соуфлетолꙋ (218), џюдецꙋ (219), лмꙋ [лѫкоить] (219), Давидꙋ (220), грѣшалелорꙋ (220). грешалелорꙋ (220), дерептꙋ (220), моултꙋ (220), вѫкатѣлорꙋ (220), моултолꙋ (220), мормѫнтꙋ (221), лwрꙋ (219).

2. confusiunea între *o* şi *u*:

o pentru *u*: соуфлетолꙋ (218), акwм (219), тремордю (219), нѫдѫждоим (219), допѫ· (220, şi tot acolo: дꙋпѫ), моултолꙋ (220), рwгѫм (220 de 2 orĭ), трꙋпорерwрь (218), лѫкоить (219).

u pentru *o*: милꙋсте (220).

3. *e* pentru *-i*: дескише-[не] (218):

ѣ pentru *-e-*: грѣшалелорꙋ (220, şi tot acolo: грешалелорꙋ);

i pentru *ă* după *s*: милwсирдꙋ (218);

ы pentru *i*: апостолы;

ă pentru *-e-*: спѫсѫніе.

4. *oa* redus la *o*: домне voc. (219. 220), нѫскѫтwре (219, dar 220: нѫскѫтwарѣ).

5. *aa*=lungul *a*: віаацъ (218)=*viiaţă*.

6. alte particularităţĭ vocalice:

деꙟ (221);
ментѣ (219);
дерептȣ (220):
дерѣсъ (219):
мїеȣ (218).

7. *n* între vocale trecut în *r*: мъреκѫ (218), спȣрκѫчюриле (218);
n conservat: поурκѫчюне (219), роугьчюнѣ (219).

8. ѕ=*dz*: домнеѕеȣ (219, 220), ѕи (219), ѕисе (221);
ꙁ=*z*: иꙁбѫвѣскѫ (219).

9. *-ft-* trecut în *-şt-*: ещинсоугȣлȣи (219, 220)=*eftinşug*-*luĭ*, unde în acelaşĭ timp, prin dissimilaţiune cu *ş* din no *şt*, anteriorul *ş* a trecut în *s*;
-ft- trecut în *-fşt-*: ефщинь (218);
cfr. trecerea luĭ *n* în *r* şi tot-o-dată în *nr*, adecă:

n : r : nr : : f : ş : fş.

aceste fenomene sînt absolutamente de aceĭaşĭ natură ca trecerea, la Moldovenĭ şi 'n unele graĭurĭ române din Transilvania, a luĭ *pi* în *ki* şi 'n *pki*, precum şi a luĭ *bi* în *ghi* şi 'n *bghi*, de ex.:

lupĭ=lukĭ=lupkĭ,
copil=cokil=copkil,
stupină=stukină=stupkină,
bine=ghine=bghine,
cerbĭ=cerghĭ=cerbghĭ etc.;

d. Lambrior s'a silit a petrunde, dar n'a reuşit a înţelege acest interesant fenomen, pe care 'l explică—nu scim cum—prin trecerea luĭ *ĭ* (*j*) în gutural şi apoĭ dispariţiunea labialeĭ;[1])
causa fenomenuluĭ este pur şi simplu co-existinţa în localităţi învecinate a formelor divergintĭ *copil* şi *cokil*, *bine* şi *ghine*

1) Lambrior, *Du traitement des labiales p, b, v, f dans le roumain populaire*, în *Romania*, 1877, p. 445—6. — cfr. Gaster, in *Zeitschr. f. romanische Philologie*, I 2 (1878), p. 190.

tc., de unde—prin incertitudinea de a sci, care din doă să e cea maĭ bună—poporul le împacă printr'o a treĭa formă e compromis: *copkil=copil+cokil*, *bghine=bine+ghine*; întindênd dară proporţiunea de maĭ sus, noĭ putem ḑice cu certitudine matematică:

n : *r* : *nr* :: *f* : *ş* : *fş* :: *p* : *k* : *pk* :: *b* : *g* : *bg*....

este absolutamente unul şi acelaşĭ fenomen;[2])

cf. maĭ jos p. 223—4.

10. alte particularităţĭ consonantice:

стрȣпорерьрь (218);

жюдецȣ (219);

оноул (220)=*domnul*, probabilmente printr'o scăpare din ere grafică;

e asemenea în поуркжчюне (219)=*spurcăcĭune*.

11. omisiunea articluluĭ postpositiv femeesc: милȣсте [та] 0), [дзрȣи] лȣме [коу] (221).

12. articulare de prisos: [а та] роугьчюнѣ (219), [а лȣи еѕеȣ] нжскжтwарѣ (220).

13. antipatia articluluĭ postpositiv pentru adjectiv: маре а та (220), милостивь домноул (220 de 2 orĭ).

14. genitivo-dativ femeesc cu *eei-*: сфинцїееи (218), wгwдееи 9);

cu *-iei*: милостиеи (219).

15. perfect arcaic: ѫвисе (221), дескише (218)=*deschişĭ*.

16. cuvinte compuse: доулче-wгwдееи (219), моултоу-милость (220 de orĭ).

17. acusativ fără *pre:* милȣаще нои (219, 221).

18. genitiv după *mult* şi *tot*: моултоул ещинсоугȣлȣи (219,), моултолȣ ещинсоугȣлȣи (220), моултȣл пжкателорȣ (220),

---

[2]) espre acest interesant fenomen, pe care'l numesc *syllexis*, eŭ vorbesc pe a mea *Enciclopediă linguistică*, actualmente sub presă.

O PREDICA

INTRODUCERE.

---

§ 1. Bucata de maĭ jos, fiind pusă în manuscris între doă bucăţĭ m ă h ă c e n e şi tot-o-dată—după cum ne-am încredinţat maĭ sus la pag. 213—fiind scrisă la mijloc între puncturile de timp când s'aŭ scris ele înseşĭ, adecă după fragmentul liturgic de pe la 1600 şi înainte de predica dela 1619, este maĭ mult decât probabil că s'a compus şi ea în vre-un sat nu tocmaĭ departe de Măhacĭu, căcĭ altmintrea ar trebui să presupunem o călătoriă pré-lungă înainte şi 'ndărît pentru bietul caiet de vr'o 15 foĭ, pe care popa Grigorie, umplênd paginele cele albe dela sfîrşit, l'a legat apoĭ la un loc cu alte manuscrise ale sale.

Iată de ce vom publica anume aci, între «Texturĭ măhăcene», acéstă bucată, deşi prin limbă ea diferă de ele cu desăvîrşire: nu preface nicĭ o dată pe *n* între vocale în *r*; nu cunósce pe ѕ=*dz*, ci numaĭ pe ꙁ=*z*; nu are preferinţă pentru џ, ci maĭ mult pentru ж; nu confundă pe *o* cu *u* etc.

Se va întreba cine-va, dacă nesce asemenĭ deosebirĭ fonetice puteaŭ exista între doă localităţĭ apropiate? Noĭ credem că nu *puteaŭ*, ci *trebuĭaŭ* să existe. In adevăr, numaĭ prin contactul Măhăcenilor cu sate române fără *r*=*n* saŭ fără *dz* se explică transiţiunea de compromis *n*=*nr* saŭ conservarea luĭ

n în unele cuvinte ca *scaunul*, *mănie* etc., precum și șovăirea între ѕ și ѯ, pe care o vedem la elevul luĭ popa Grigorie de sub No. II.

Maĭ pe scurt, regiunea Măhaciuluĭ formà ca un fel de oasis dialectic, apărat de suflul din afară în curs de secolĭ prin posițiunea sa topografică, precum am constatat'o maĭ sus în Introducerea generală: dar care cu încetul, rărindu-se pădurile de'npregĭur, a fost adus pe nesimțite a se nivela și el, din ce în ce maĭ mult, cu cea-l'altă Romănime dintre rîurile Arieș și Mureș.

Acéstă nivelare se pare a se fi început abia pe la finea secoluluĭ XVI.

§ 2. Orĭ-unde să se fi scris, textul de maĭ jos este fórte interesant.

Ca și Catechismul dela 1560, el nu cunósce aprópe de loc pe finalul *ŭ* întreg; dar alăturĭ cu acéstă modernisare ne întimpină pe neașteptate arcaismele cele maĭ remarcabile, ca *ino* ‹unde›, și altele.

Apoĭ este de ajuns a arunca o cătătură asupra textuluĭ, pentru a ne convinge, că avem de'naintea ochilor nu o simplă traducere, ci o compunere originală, o predică i m p r o v i s a t ă, în care autorul, nu îndestul de cărturar, se repetă necontenit, deși pe icĭ-colea o observă el-însușĭ și șterge ceĭa-ce scrisese.

Literele sînt fórte urîte. Forma luĭ ч séměnă maĭ mult cu francesul ç.[1]) Pentru н se pune pretutindenĭ latinul N, ca și'n unele crisóve vechĭ din Moldova și din Țéra-Romănéscă, ba une-orĭ și 'n paleografia curat slavică.

Despre altele—vedĭ maĭ la vale Notanda.

---

1) Întocmaĭ ca al doilea ч dela 1143 în Episcopus Sabas, *Specimina palaeographica codicum slavonicorum*, Mosceva, 1863, Supplem. tab. VIII.

ZISE DOMNUL...

Зисе домнѡул. кьндь ва вени фїюл ѡменескь. диꙟтроу
слава са. ши тоци сфнцїи. ꙟџеры коу ель. ꙟтрȣ щирѣ а
тоате лимбиле. ши а тоатѫ лоумѣ. ꙟтрȣ ѕȣа де жоудець.
атоунче коу трȣпоул. ши коу соуфлетоул сьнѫтошь ста-
ворь. ꙟнаинтѣ лоу хс. съ дѣ рѫспȣꙟсь. чинешь де пѫка-
теле сале де чѣлѧ че аȣ лоукрать коу трȣпоул сьȣ. дечи
чеѧ че аȣ юбить дȣмнеѕеȣ. асȣпрѫ де тоть кь порѫнчителе
лоу доумнеѕеȣ таре лѣȣ циноуть. ши воѧ кȣџетелорь сале.
1. бирȣитȣ | ꙟ сине. ши аȣ пьрѫсить тоате рѣлеле. ши по-
рѫнчителе лоу дȣмнеѕеȣ таре лѣоу циноуть ꙟ виѧца са
ꙟтрȣ тоатѫ лѣџѣ лȣ дȣмнеѕеȣ. ши аȣ сьврьшить крединцѫ
кȣратѫ. ши ньдѣждѣ дерѣптѫ ши ꙟ ибосте десьврьшить.
трекȣт-аȣ дин ачѧста лȣме. ачеѧ вѡр ста тоци дѣдерѣпта

Zise Domnul: căndŭ va veni fiĭul omenescŭ diĭntru slava sa și toți
ții îngerî cu elŭ întru știré a toate limbile și a toatâ lumé, în-
zua de județŭ, atunce cu trupul și cu sufletul sănâtoșŭ sta-vorŭ
nté lu Hs. să dé râspuînsŭ cine-șŭ de pâcatele sale de céllĭa ce
lucratŭ cu trupul său. Deci ceĭa ce au ĭubitŭ Dumnezeu asu-
de totŭ, că porâncitele lu Dumnezeu tare léu ținutŭ, și voĭa
etelorŭ sale biruitu în sine, și au părâsitŭ toate rélele, și po-
citele lu Dumnezeu tare lèu ținut în viĭața sa întru toatâ légé
Dumnezeu, și au săvrășitŭ credințâ curatâ și nădéjde deréptâ, și
boste desăvrășită trecut'au din aciasta lume, aceĭa vor sta toți

лȣ х͠с. дечи ѕиче кь вѡр ста чине кȣм аȣ кьщигать. кȣи
каци дать кȣ порѫнчитѫ ꙟтрȣ дхь. ачелора ва ѕиче х͠с.
веници блсвиціи татѫлȣи міеȣ. де добѫндици чѣла че-с
гьтите воаѡ. ꙟпьрѫціа черюлȣи. ꙟкь дїи ꙟ токмала лоумїеи.
ши ачїишь ꙟтроу клипитоул ѡкюлоуи. тѡци дерепціи коу
222. сȣфлетоуль. ши троу[поу]ль ста-ворь. ꙟтроу ꙟ|пьрѫціа че-
рюлоуи. тоци вѡрь ста. чинешь коу месерѣрѣ са. че асте
гътить лѡр ꙟ вечіа вѣкоулȣи. ши амѡу дѣчіа кȣ боукȣріе
несфрьшитѫ. бȣкȣра-се-ворь. ши амȣ дѣчіа грѣцѫ де ни-
менила нȣ ворь авѣ. нече ѡ мѫхнире. че ноумаи чѣла ꙟтр
чѣла боукȣрїи ши веселїи. ꙟтроу нетрекȣціи вѣчи фьрѫ д
доурѣре. нече дьнѫѡарѫ. арѫ тѡци чеа че ꙟтр'ачѣста лȣм
де дȣмнеѕеȣ ноу сѣȣ темоуть. ши порѫнчителе лоу доумнеѕ
н'аȣ сокѡтить. оурѫте лаȣ (оурѫт ле аȣ?) фѡсть. ши а
аскоулта. ши лѣџѣ лȣ доумнеѕеоу н'лоу юбить ꙟи чѣст
лȣме. фьрѫ крединцѫ коуратѫ. ши фърѫ нѫдѣжде дерѣпт
223. ши тоате поꙋтеле троупȣлоуи н'аȣ пърѫсить. | ачеа тѡ
коу сȣфлетоул. ши коу троупȣль ста-вѡр дѣстѫꙟга лȣ х
ачеа ѕѫчѣ-ворь жѡсь. ꙟтроу локоул чела де плѫꙟџере.
фѡкоуль чела мареле чела че ва арде ачѣста лоуме. ко

déderépta lu Hs.; deci zice că vo*r* sta cine cum au căştigatŭ; cui caţi (?) datŭ cu porâncitâ întru d*u*hŭ, acelora va zice Hs.: veniţi, bl*aga*-*lo*viţii tatâlui mieu, de dobândiţi céľa ce-*s* gătite voao, înpărăţiia ceriului, încă diîn tocmiala lumiei. Şi aciişŭ întru clipitu*l* ochiului toţi derepţii cu sufletulŭ şi trupulŭ sta-vorŭ, întru înpărâţiľa ceriului toţi vorŭ sta cine-şŭ cu meseréré sa, ce ĭaste gătită lo*r* în vecia vécului, şi amu décia cu bucurie nesfrâşitâ bucura-se-vorŭ, şi amu décia gréţâ de nimenilĭa nu vorŭ avé, nece o mâhnire, ce numai céľa între céľa bucurii şi veselii întru netrecuţii vêci, fârâ de durére nece dânâoară. Ĭarâ toţi ceĭa ce într'acésta lume de Dumnezeu nu séu temutŭ şi porâncitele lu Dumnezeu n'au socotitŭ, urâte l'au (urâ*t* *l*e-au ?) fostŭ şi a le ascu*l*ta, şi légé lu Dumnezeu l'au iubitŭ în césta lume, fârâ credinţâ curatâ şi fârâ nâdéjde deréptâ, şi toate po*h*tele trupului n'au pârâsitŭ, aceĭa toţi cu sufletu*l* şi cu trupulŭ sta-vo*r* dé-stâînga lu Hs., aceĭa zâcé-vorŭ josŭ întru locu*l* cela de plângere, în foculŭ cela marele, cela ce va arde acésta lume cu toate

ньрѫсирѫ тоци. ши тѣи ꙟпл8ть плинь де амар8л адоул8и.
7. ши адекѫ доупѫ л8кр8реле тале | плѫтѣще-ци-се. ши ва
ꙁиче соуфлетоул кьтрѫ тр8пь блѫстематѫ фїе врѣмѣ чѣа
че нои ꙟтр8 а нѣмь ꙟпре8ꙋнать блѫстемаци сь фїе ши
пѫринцїи нощри чеѧ че нѣ8 нѫскоуть к8моу е[и] спре б8нѫ-
татѣ л8и доумнеꙁе8 н8 нѣ8 ꙟвьцать. блѫстемате фїе тоате
ꙁилеле чѣлѣ че нои ꙟтр8 але амь вись депреоунѫ. атоунче
ва ꙁиче троупоул кьтрѫ с8флетоул сьоу. блѫстемать фїи
ши т8 с8флете деревть че тоу мїе ꙟгѫд8иши а фаче рьоу
щїиндь тоу мїне стрьвь ꙟпоуцить ши поутрежоуне. блѫ-
стемате фїе тоате ꙁилеле чѣлѧ че нои ꙟтр8 але амь вись
8. депреоунѫ. кь а8 фость сь н8-ми ꙟгьдоуещи. че а8 фѡсть
сь мѫ деспоуи коум8-ши деспоуне ѡ доамнѫ роба са. к8
фрикѫ ши аша нои депреоунѫ н'амь вроуть пери. ат8ꙟче
драчїи ап8ка-и-ворь ачеа че а8 ꙟблать рѫ8 дѣ8 перить к8
кьютъ маре. ши к8 кыноуль чела че е скрись маинте ши
коу кыноул ад8лоуи. кь тоть ꙁикьнд8-ле к8 моуль амарь
сь-и батѫ ши дѣчеа-и ворь гони. спѫргѫнд8-и коу киноуль
чела мареле. оучигѫндоу-и к8 оучидериле чѣлѣ че н'а8
моарте. ши арꙁѫнд8-и к8 кьрбоуни вїи де фокь. не-

inplută plină de amarul adului; şi adecă după lucrurele tale
-ţi-se. Şi va zice sufletul către trupŭ: blăstemată fie vrémé
noi întru ia némŭ inpreunată! blăstemaţi să fie şi părinţii
ceia ce néu născută, cumu ei spre bunătaté lui Dumnezeu nu
ă! blăstemate fie toate zilele célé ce noi întru iale amŭ
ă! Atunce va zice trupul către sufletul său: blăstemată
suflete, dereptŭ ce tu mie îngăduişi a face rău, ştiindŭ tu
inpuţită şi putrejune! blăstemate fie toate zilele célia
întru iale amŭ visŭ depreună! că au fostŭ să nu-mi îngădu-
au fostŭ să mă despui, cumu-şi despune o doamnă roba sa:
şi aşa noi depreună n'amŭ vrutŭ peri! Atuînce dracii apu-
acela ce aŭ inblatŭ răŭ, déu peritŭ cu kiotŭ mare şi cu
ce e scrisŭ mainte şi cu kînul adului, că totŭ zicându-
multŭ amarŭ să-i bată, şi déceia-i vorŭ goni, spărgându-i cu
cela marele, ucigându-i cu uciderile célé ce n'au moarte, şi
-i cu cărbuni vii de focŭ nestinşi, mestecându-i în răşină cu

[illegible] Хс. Деци зиче [illegible] ста чине кѹм аѹ [illegible]
[illegible] пъминтъ [illegible] ѫтрѹ [illegible] ачеѧ [illegible]
вениці [illegible] [illegible] мїеѹ. де добѫндици [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] чедкаѹ. [illegible] дин [illegible]
ши [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] сѹфлетѹл ши [illegible] ста-вор. ѫтрѹ [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] чинешь кѹ месеріѧ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бѹкѹрїе [illegible] ши амѹ дѣчїа [illegible]
несфършитъ. [illegible] ши авѣ дѣчїа [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] нече о мъхнире. че нѹмаи [illegible]
[illegible] бѹкѹрїи ши веселїи. ѫтрѹ нетрекѹцїи вѣчи
[illegible]. нече [illegible]. [illegible] тоци чеа че ѫтр'ач
де [illegible] нѹ [illegible] [illegible]. ши порѫнчителе лѹ
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] ([illegible] де лѹ?) фиіс
[illegible]. ши [illegible] лѹ Дѹмнезеѹ н'аѹ ювит
[illegible]. фъръ [illegible] [illegible]. ши фъръ нъдѣж
[illegible] ши [illegible] пътеле [illegible] н'аѹ пъръсить.
[illegible] сѹфлетѹл. ши [illegible] [illegible] ста-вор дѣст
[illegible] [illegible] [illegible]. ѫтрѹ локѹл чел де
фокѹл чел мареле чел че ва арде ачѣст

[illegible] lu Hs. [illegible] [illegible] [illegible] sta [illegible] cum au căș
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] va zice Hs.:
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] gătite vo
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lumii. Și acilișă intru cl
[illegible] [illegible] [illegible] sufletulŭ și trupulŭ sta-voră. intru în
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-să cu mesierie sa. ce iaste gătit
[illegible] [illegible] [illegible] dếcia cu bucurie nesfrășită bucura-se
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nu voră avê. nece o mâhnire
[illegible] [illegible] [illegible] bucurii și veselii intru netreeuții vêci.
[illegible] [illegible]. Iară toți ceia ce intr'acésta lume de
[illegible] [illegible] [illegible] porâncitele lu Dumnezeu n'au socotitŭ,
[illegible] [illegible] [illegible] iubită și a le asculta. și légé lu Dumne
[illegible] [illegible] lume. fără credință curată și fără nădéjde d
[illegible] trupului n'au părăsitŭ, aceia toți cu sufletul și
[illegible] de stânga lu Hs., aceia zâcé-vorŭ josŭ întru loc
ingere, în foculŭ cela marele, cela ce va arde acésta

пърѫсирѫ тоци. ши тѣи ꙟплȣть плинь де амарȣл адоулȣи.
227. ши адекѫ доупѫ лȣкрȣреле тале | плѫтѣще-ци-се. ши ва
зиче соуфлетоул кътрѫ трȣпь блѫстематѫ фїе врѣмѣ чѣа
че нои ꙟтрȣ а нѣмь ꙟпреȣнать блѫстемаци сь фїе ши
пѫринцїи ноштри чеа че нѣȣ нѫскоуть кȣмоу е[и] спре бȣнѫ-
татѣ лȣи доумнезеȣ нȣ нѣȣ ꙟвьцать. блѫстемате фїе тоате
зилеле чѣлѣ че нои ꙟтрȣ але амь вись депреоунѫ. атоунче
ва зиче троупоул кътрѫ сȣфлетоул сьоу. блѫстемать фїи
ши тȣ сȣфлете дерепть че тоу мїе ꙟгѫдȣиши а фаче рьоу
щїиндь тоу мїне стрьвь ꙟпоуцить ши поутрежоуне. блѫ-
стемате фїе тоате зилеле чѣла че нои ꙟтрȣ але амь вись
228. депре|оунѫ. кь аȣ фость сь нȣ-ми ꙟгьдоуещи. че аȣ фѡсть
сь мѫ деспоуи коумȣ-ши деспоуне ѡ доамнѫ роба са. кȣ
фрикѫ ши аша нои депреоунѫ н'амь вроуть пери. атȣꙟче
драчїи апȣка-и-ворь ачеа че аȣ ꙟблать рѫȣ дѣȣ перить кȣ
кыѡть маре. ши кȣ кыноуль чела че е скрись маинте ши
коу кыноул адȣлоуи. кь тоть зикьндȣ-ле кȣ моулть амарь
сь-и батѫ ши дѣчеа-и ворь гони. спѫргѫндȣ-и коу киноуль
чела мареле. оучигѫндоу-и кȣ оучидериле чѣлѣ че н'аȣ
моарте. ши арзѫндȣ-и кȣ кърбоуни вїи де фокь. не-

și tĕi înplutŭ plinŭ de amarul adului; și adecâ dupâ lucrurele tale plătéște-ți-se. Și va zice sufletul cătrâ trupŭ: blâstematâ fie vrémé céla ce noi întru ĭa némŭ înpreunatŭ! blâstemați să fie și pârinții noștri ceĭa ce néu nâscutŭ, cumu ei spre bunâtaté lui Dumnezeu nu néu învățatŭ! blâstemate fie toate zilele célé ce noi întru ĭale amŭ visŭ depreunâ! Atunce va zice trupul câtrâ sufletul său: blâstematŭ fii și tu, suflete, dereptŭ ce tu mie îngâduiși a face rău, știindŭ tu mine străvŭ înputitŭ și putrejune! blâstemate fie toate zilele céľa ce noi întru ĭale amŭ visŭ depreunâ! că au fostŭ să nu-mi îngăduești, ce au fostŭ să mâ despui, cumu-și despune o doamnâ roba sa: cu fricâ; și așa noi depreunâ n'amŭ vrutŭ peri! Atuînce dracii apuca-i-vorŭ aceĭa ce aŭ înblatŭ râŭ, déu peritŭ cu kîotŭ mare și cu kinulŭ cela ce e scrisŭ mainte și cu kînul adului, că totŭ zicându-le cu multŭ amarŭ să-i batâ, și déceĭa-i vorŭ goni, spârgându-i cu chinulŭ cela marele, ucigându-i cu uciderile célé ce n'au moarte, și arzându-i cu cărbuni vii de focŭ nestinși, mestecându-i în râșinâ cu

229. стинши местекѫндѹ-и ꙟ рѫшинѫ кѹ піатрѫ поу|чwасѫ. ши топиндѹ-и ꙟ арџинть ши ꙟ лоурь ши ꙟ чюаи. ши ꙟ а-раме. адьпѫндоу-и коу ачѣла ꙟ лwкь де бѣре ꙟ киноуль чела мареле. фьрѫ милѫ моунчиндоу-и кь пьнѫ аѹ фwсть ꙟ воа са н'аѹ вроуть сь кѹноскѫ доумнеѕеѹ. ши лѣџѣ лѹи фостоу-в'аѹ оурьтѫ сь вь ꙟтоарчеци ши сь аци вроуть віе ꙟ вечїа вѣкѹлѹи пре чѣстѫ лѹме. ꙟкѫ н'аци вроуть пьрѫси нѫравоуриле трѹпоулѹи. чѣла рѣлеле. кариле сьнть ньравоу-риле трѹпѹлоу[и] чѣл[а] рѣлеле. мьрїиле троуфеле мѫнїиле. оучидериле. коурвїиле. ꙟкоуреле. сѫлтѫтоуриле. кьнтечеле.
230. коу чиꙟпои. гласѹриле. бец[ї]иле. оурџїиле. клеветеле. | ши тоате ересоуриле. чѣла рѣлеле. дескѫнтечеле. фармечеле. врѫ-жиле. м[и]нчюниле. ши фоуртоушагѹриле ши ꙟшьлѫчюниле. ши фьртѫчюниле недерѣпте. ачеа каде-ль-се. сь се моу-ꙟчѣскѫ коу маре кынь ꙟ вѣчи нетрекоуци. ши несльwбwѕици. нече диниwарѫ дерепть ачѣа тwци крещинїи сь се пречѣ-пѫ. коувьнтѹлѹи лѹ х҃с. чела че се ѕиче ꙟтрѹ с҃фнта еѵгаїе :.

231. ла Бѹлдѹрь Некола аѹ дать м҃а к҃ л҃.

---

piïatră pucoasă, şi topindu-i în argintŭ şi în aurŭ şi în cïuai şi în arame, adăpându-i cu acélïa în locŭ de bére în chinulŭ cela marele; fără milă muncindu-i, că pănă au fostŭ în voïa sa n'au vrutŭ să cunoscă Dumnezeu, şi légê lui fostu-v'au urâtă să vă întoarceţi, şi să aţi vrutŭ vie în vecïa vécului pre céstă lume, încă n'aţi vrutŭ părăsi năravurile trupului célïa rélele. Carile săntŭ năravurile trupului célïa rêlele? măriile, trufele, mâniile, uciderile, curviile, încurele, sâltâturile, căntecele cu ciinpoi, glasurile, beţiile, urgiile, clevetele şi toate eresurile célïa rélele, descântecele, farmecele, vrăjile, mincïunile şi furtuşagurile şi înşălăcïunile şi fărtăcïunile nederépte, aceïa cade-lă-se să se muïncéscă cu mare kinŭ în véci netrecuţi şi neslobozіţi nece dinioară; dereptŭ acéïa toţi creştinii să se precépă cuvăntului lu Hs. cela ce se zice întru sfănta evanghelie.

La Buldurŭ Necola au datŭ . . . . . ?

NOTANDA

1. finalul *u* nu e întreg nicăirĭ, afară de: кѕмоу (228), гѕ (226), сьнтоу (227), бирѕнтѕ (221).

2. finalul ь=*ŭ* usurpéză locul luĭ *-i* după *ş:* сьнжтошь 21), чинешь (221, 223), ачїншь (222), синешь (227), сеѕ-шь 27);

după *ţ:* [юѡ-]ць [сьнтоу] (227);

în patru casurĭ lipsesce chĭar ь=*ŭ*, deşi ultima consónă nu scrisă d'asupra rîndului: дѣка-л [ва зиче] (225), [ѫтѕнѣре-а] алес (226), [маре] нелѕминат (226), кѕм [аѕ кьщигать] 22).

3. ѫ întrebuinţat ca vocală nasală în interiorul cuvîntuluĭ: ѫкжриле (227), плжѫцере (228) диѫтроу (221), ржспѕѫсь 21), стжѫга (228), приѫсеть (224), моуѫкж (227), моуѫ-кж (231), атоуѫче (229), чиѫпои (230);

диѫ (222, 227), dar şi дин (222).

4. ы pentru *i*: ѫцеры (221), кыѡть (229), кынь (231), юоуль (229 de 2 orĭ, şi tot acolo: киноуль).

5. -їе-, -їа- din *-e-*: мїеѕ (222), збїаржтеле (225), фїер-ите (226), пїатрж (229), дезмїердать (225 de 2 orĭ), дез-рзїиле (227), дезмїердаи (227).

6. confusiunea între *-e-* şi *-ѣ-*: чеа че (221) şi чѣа (227) etc.;

-i- pentru *-e-*: wмини (227).

7. *oa* redus la *o:* wмини (227), кѫноскѫ (230), роба (229

8. forme divergință: дьнѫжwарѫ (223), динижwарѫ (225, 2 динжоарь (226);

дѣчїа (223) şi дѣчеа (229) etc.

9. alte particularitățĭ vocalice:

дѣка (225);

нече (223, 225 etc.);

сѣѫ [темоуть] (223);

дерѣптѫ (222, 223), дѣдерѣпта (222), дерепцїи (222 репть (228) etc.;

каде-ль-се (231)=‹cade-li-se›;

ѕѫа (221).

10. predilecţiune pentru ж, nu џ: жоудець (221), (224), поутрежоуне (228).

11. nicăirĭ ѫ, ci numaĭ ѕ, cfr. maĭ sus p. 223.

12. *vare* pentru actualul *orĭ:* варе-че (226 de 3 *orĭ-ce.*

13. *r* nemuĭat în вери (226 de 3 orĭ)=*veĭ.*

14. коу нѫшїи (227)=‹cu înşiĭ›, cfr. t. 1, p. 411.

15. *sînt* redus la *s*: че-с гьтите (222).

16. dupla articulare în construcţiunea substantivuluĭ jectivul: ересѫриле чѣла рѣлеле (231), фwкоуль чела мареле 225), бѫнѫтатѣ еи чѣа дешарта (224), веселїиле чѣла (227), сwцїа та чѣа юбита (227), киноуль чела мареле 230), нѫравоуриле трѫпоулѫи чѣла рѣлеле (230 de 2 orĭ

17. pentru articlul *al:* але мѣле нъравоуре (225).

18. articularea luĭ ‹nemo›: нименила (223).

19. genitivo-dativ femeesc cu *-iei:* лоумїеи (222).

20. лоу доумнезеу (221, 222 de 2 orĭ), лоу Христос (221, 22, 224), şi numaĭ odată: луи доумнезеу (228).

21. pluralul cu *-ure:* ньравоуре (225), данцоуреле (225), укроуреле (227).

22. dela infinitivul arcaic а віе (230)=‹lat. *vivere*›, perfectul: амь висъ (228 de 2 orĭ).

23. infinitivul cu *-ere-*: дѣ ноу ле пут ѣ рѣ спуне (227).

24. imperfectul compus cu *vrut:* сь аци вроуть віе ѫ вечїѧ ѫкулуи пре чѣстѫ луме, ѫкь н'аци вроуть пьрѫси нѫравоуриле 230)=‹dacă *trăiaţĭ* (saŭ: *aţĭ fi trăit*) o eternitate în acéstă ume, totuşĭ *nu părăsiaţĭ* (saŭ: *n'aţĭ fi părasit*) năravurile›, de tot o-dată сь=‹daçă›;
н'амь вроуть пери (229)=‹nu perĭam› saŭ ‹n'am fi pet›;
cf. t. 1, p. 428 No. 79.

25. perfect arcaic: приѫсеть (224)=‹aţĭ prins›.

26. гътисе la 1-a pers. (224 de 3 orĭ)=*gătisem.*

27. conjunctivul *să* bine distins pretutindenĭ de reflexivul : сь се моуѫчѣскѫ (231), сь се пречѣпѫ (231) etc.

28. cfr. maĭ p. 61 No. 38.

29. omisiunea verbuluĭ ajutător: воа куцетелорь сале бирунту 21).

30. propaginaţiunea pronumeluĭ personal: те пьрѫсирѫ тине 27), коуму-ши деспоуне ѡ доамнѫ роба са (229), ѭѡ-ць itoу цїе (227), cfr. maĭ jos No. 32;
maĭ remarcabil decât tóte: троупул сеу-шь (227)=‹corpus um-suum›, cu care cfr. сине-шь (227), lat. *sese.*

31. pronumele personal pleonastic: ачеста кувънть дѣка-л зиче (225), апука-и-ворь ачеа (229), фокоул доарь-ль гьсе (224), ачеа каде-ль-се (231) etc., cfr. maĭ jos No. 35.

32. pronumele relativ pleonastic: фѡкоуль чела мареле чела ва арде (224), фокоул де вѣкь чела че асте гьтить (224),

wм8ль чела че аша фаче (225), де пъкателе сале де чѣла ч
а8 лоукрать (221), кыноуль чела че е скрись (229), пъринцїи
ноцри чеа че нѣ8 нъскоуть (228), unde este tot o dată pro
paginaţiunea pronumeluĭ personal;

cfr. maĭ jos No. 35.

33. prepositiunea pleonastică: ꙟ льоунтр8 ꙟтр8 адь (226
de 2 orĭ), де пъкателе сале де чѣла (221).

34. acusativ fără *pre*: сь к8носкъ доумнеѕе8 (230), пържсн
ръ тине (227), тине пържсиръ (227), щїиндь тоу мїне (228),
ап8ка-и-ворь ачеа (229), а8 юбить д8мнеѕе8 (221).

35. *ce*=«în care»: врѣмѣ чѣа че нои атр8 а (228), ѕилеле
чѣлѣ че нои ꙟтр8 але (228 de 2 orĭ);

cfr. чѣа че тоу коу н8шїи (227)=«aceĭa cu carĭ tu», şi: ꙟ
т8нѣрекь грwсь че те поци ръѕима де ель (226)=«întuneree
aşa de gros încăt...»

36. construcţiunea incorporativă: ап8ка-и-ворь (229), ка-
де-ль-се (231), б8к8ра-се-ворь (223), лепьда-се-вwр (225), плъ-
тѣще-ци-се (228), фостоу-в'а8 (230) etc.

37. singularul *seŭ* pentru pluralul *lor*: виаца са (222), воа
са (230).

38. *cele între cele* servind a exprime ideia de ce-va super-
lativ: чѣла ꙟтре чѣла боук8рїи (223) мъꙟкъриле чѣла ꙟтре
чѣла (227).

39. construcţiunea nominativuluĭ cu dativul: ачеа каде-ль-
се (231).

40. dissimilaţiune sintactică: оуржтоу-лѣци ши лѣци лепъ-
дать (225).

41. fraseologiă: гласъ маре де оурцїе фържъ де мъс8ръ (224),
кинь коумплить ши д8рѣре несп8съ (226), амарь фїербинте ши
д8рѣре фъръ сѣмъ (226), сwць ши рьпаоусь дракоулоуи (225),
ꙟт8нѣрекь грwсь че те поци ръѕима де ель (226), acéstă din
urmă frasă cuprindênd o admirabilă metaforă.

42. фъртъчюниле недерѣпте (231)=‘associaţiunĭ pernicióse„, . *fărtăciune* dela *fărtat*, cfr. t. 1, p. 280 No. 63.

43. маинте (229)=‘maĭ nainte„.

44. *e* cu sens de ‘éră„: е тине пържсиръ (227).

45. *a despune*=‘a stăpîni„: сь мъ деспоун (229), коумѣ-м деспоуне w дwамнъ роба са (229), cfr. maĭ sus p. 87 No. 6 şi p. 165 No. 57.

46. organicul араме (230)=lat. *aeramen*, nu analogicul *a-ramă*.

47. чюан (230)=‘bronz„, cfr. t. 1, p. 273 No. 36.

48. exclamaţiunea: де пре зеѣ! (227), cfr. maĭ sus p. 62 . 40.

49. асѣпръ де тоть (221)=‘maĭ pe sus de tot„.

50. месерѣрѣ (223), cfr. maĭ sus p. 166 No. 67.

51. адекь амѣ акмоу (227)=literalmente: ‘enim-vero nunc„, r. maĭ sus p. 134 No. 59 şi p. 199 No. 38.
амѣ дѣчїа (223 de 2 orĭ)=‘éră d'aci„;
ани амоу (227 de 2 orĭ)=‘iată dară„, cfr. maĭ sus p. 112 o. 48.

52. *derept*=‘pentru„: дерепть че (228), дерепть ачѣа (231).

53. клипитоул wкюлоуи (222) şi клипѣла wкюлѣи (226).

54. *făţare*=‘ipocrisiă„: минчюниле ши фъцърилє (225).

55. несп8нериле ши немилеле (225)=‘nesinceritate şi cru-me„ ?

56. *au*=interogativul ‘óre„: аѣ еѣ фокоул доаръ-ль гьтисе 24).

57. *a prinde nărav*=‘a contracta o deprindere„: присесеть авѣдь дракѣлѣи (224);
prinde=‘a începe„: ва принде а ципа (227).

58. цивлете ши ципете (227).

59. *iuo*=‘unde‚: юш-ць сьнтоу цїе мжндрїиле (227), цї-е лжкомїа (227), cfr. maĭ sus p. 134 No. 57.

60. *glas* cu sens de ‘cântare din gură‚: кынтечеле чиғпои, гласѹриле, вецїиле (230).

61. *încură*=‘întrecere la joc‚: коурвїиле, ғкоуреле, сжл тоуриле (230).

62. стрьвь (228)=*stărv*, paleosl. стръвь ‘cadaver‚.

63. . . *aŭ fost*=trebuĭa‚: аѹ фость сь нѹ-ми ғгьдоуещи аѹ фость сь мж деспоуи (229)=‘*trebuĭa* să nu-mĭ îngădu ci *trebuĭa* să mĕ stăpânescĭ‚.

64. *județ*=‘judecată‚: ѕѹа де жоудець (221).

65. *greță*=‘greutate‚: грѣцж де нименила нѹ ворь (223).

66. slavisme: нвосте (222), поχтеле (223) etc.

67. cuvintele nu sînt nicăirĭ accentate.

68. *patericul* figurézĕ numaĭ în дерѣп'тж (223), dar îl locuesce vocala irațională în льоуньтроу (226)=*lăunătru*.

APENDICE

LA

„Texturĭ Măhăcene“

DOA FRAGMENTE DIN ARGEŞ

— 1626 —

DOA FRAGMENTE DIN ARGEȘ

INTRODUCERE.

§ 1. Distinsul meŭ elev d. I. Bianu îmĭ comunică doă mente fórte interesante, scrise romănesce pe Evangeliarul ic manuscris de sub No. 258 al Bibliotecei Centrale din uresci.

Ele îșĭ vor găsi acĭ locul cel maĭ potrivit, de óră-ce ne intă un noŭ fenomen de *syllexis*, pe lîngă cele constatate sus sub No. IX.

§ 2. Primul fragment e scris chĭar pe scórța manuscrisu- cel-l'alt este intercalat în între după evangeliul luĭ Mateĭu.

Ambele sînt de aceĭa-șĭ mână, adecă tot de „popa Stan- u ot Negrașŭ„.

§ 3. Satul Negraș se aflâ în plasa Gălășescĭ din districtul geș la cóstele Muscelulu.

Nu e dară de mirare, că în aceste fragmente noĭ întâlnim acelașĭ parasitic *h*, pe care în tomul I îl vedusem deja în multe texturĭ de proveninţă muscelénă [1]).

Comunicațiunea d-luĭ Bianu, prin urmare, întăresce și 'n tă privință conclusiunile nóstre de maĭ 'nainte.

---

1) t. 1, p. 98, 99, 230.

§ 4. Datul fragmentelor nu póte fi pus la îndoélă, cel pu-
ţin al celuĭ de 'ntâiŭ, care indică nu numaĭ anul 7134
(=1626), dar maĭ adaugă şi un eveniment istoric bine cuno-
scut, anume "aducerea trupuluĭ luĭ Radu-vodă din Moldova de
cătră fiĭu-seŭ Alexandru„. [2])

§ 5. Ne vom opri acum un moment asupra fenomenuluĭ syl-
lexeĭ, pe care l'am menţionat maĭ sus în §-ful I şi 'n care s
cuprinde principalul interes al celor doă fragmente.

Popa Stancĭul preface pe iniţialul *fi* în *hvi:* хви, хвие.

Pe iniţialul *fo*, *fă* şi *fe*, el preface în *fv-*, şi odată în *hv-*
фвечорь, фверь, фвость, хвост.

In limba română în genere, *fi-* nu trece directamente în *vi-*
dar fórte des în *hi-*, ér *hi-* póte să trécă în *vi-*, ca în *vicl-*
din *hiclén* [3]), adecă *fi=hi=vi.*

Trecerea iniţialuluĭ *f* în *v* de'naintea vocalelor dure este l
noĭ tot aşa fără exemplu, ca şi a luĭ *fi-* în *vi-*, dar şi
érăşĭ trecerea luĭ *f* în *h* de'naintea vocalelor dure nu este
normală, întimpinându-ne în *hîd*=lat. *foedus*, *horn*=lat. *fur-*
nus etc., ér *h* în acéstă posiţiune lesne se confundă în gu
poporuluĭ cu *v*, ca în *hulpe=vulpe*, *hultóre=vultóre*, *hotru=*
votru, *holbură=volbură* etc., adecă *fo,fă=ho,hă=vo,vă.*

Maĭ pe scurt, *fi-* prin *hi-* póte să trécă în *vi-*; *fo-* saŭ *fă-*
prin *ho-* saŭ *hă-* pot trece în *vo-* saŭ *vă-;* aceĭaşĭ transiţi-
une devine admisibilă pentru *fe-*, dacă *-e-* va fi pronunţat în-
tr'un mod dur, aprópe ca *-ă-*, după cum îl şi pronunţa d
s i g u r popa Stancĭul, de vreme ce scrie фверь=*fără.*

Sciindu-se acuma că syllexa presupune neapărat co-existinţ
formelor fonetice divergințĭ în nesce localităţĭ învecinate — vez
maĭ sus pag. 218—, noĭ putem afirma că 'n Argeş, în timpu
luĭ popa Stancĭul, se ḑicea d'o potrivă pentru "fie„ *hie*
vie, de unde forma syllectică *hvie*; apoĭ se auḑĭa érăşĭ *fost*
vost şi *host*, de unde formele syllectice *fvost* şi *hvost*; de
făćor şi *văćor*, de unde *fvăćor; fără* şi *vără*, de unde *fvără.*

2) Cfr. Şincai, *Cronica*, t. 3, p. 16, ann. 1626.

3) Cfr. t. 1, p. 436 No. 92.

Formele intermediare *hăćor* și *hără*, prin carĭ singure se explică *văćor* și *vără*, dacă ele nu vor fi perit cum-va maĭ 'nainte de a se fi putut desfășura din ele *hvăćor* și *hvără*, totușĭ nu ni le-a transmis popa Stancĭul.

Revenind acum asupra celor constatate la pagina 219, noĭ căpătâm următorul lanț de forme syllectice:

n: r: nr:: f: ș: fș:: p: k: pk:: b: g: bg:: h: v: hv....

In acest lanț nu póte să între numaĭ *fv*–, care este o syllexă s ă r i t ă:

$$\underbrace{f{=}h{=}v}_{fv.}$$

§ 6. Dacă noĭ însistâm atâta asupra syllexeĭ, causa este că acest important fenomen a scăpat pînă aci cu desăvîrșire din vederea linguistilor.

El constitue o varietate fórte originală a reduplicăriĭ fonetice:

nr(*r*=*n*)=*nn*;
pk(*k*=*p*)=*pp*;
hv(*v*=*h*)=*hh* etc.

Cela-ce noĭ am verificat prin șése casurĭ sigure asupra limbeĭ române, s'ar puté descoperi, negreșit, și 'n alte limbe, maĭ mult saŭ maĭ puțin, împlêndu-se astfel o însemnată lacună în fonologia generală.

Ne vom mărgini a da un singur exemplu.

Țeraniĭ din Mehedințĭ întrebuințéză cuvîntul „pétră„ sub treĭ forme: *pĭatră*, *tĭatră* și *ptĭatră*, dintre carĭ trépta cea intermediară *tĭatră* a început să disparĭă. *Ptĭatră* este o învederată syllexă din *pĭatră*+*tĭatră*. Eĭ bine, în limba elenă ne întimpină formele omerice πτόλεμος și πτόλις lîngă cele obicĭnuite πόλεμος și πόλις 4). De ce óre n'ar fi și aci o syllexă

4) Cfr. Curtius, *Grundzüge d. griech. Etymol.* ³, p. 453—455, unde se află și alte exemple analóge, tóte n e e x p l i c a t e.

din πόλις+*τόλις și πόλεμος+*τόλεμος? Nicĭ în limba romă
trecerea cea prealabilă a luĭ *p* în *t* nu este ce-va normal,
forma mehedințénă cea derivată *ptiatră* este un fapt posi
o r e a l i t a t e. Tot așa în elena πτό- lîngă πό- nu
îndémnă óre de a recunósce perderea unuĭ τό-=πό-?

I.

+ исписахь попѫ ст.нчюлȣ ѡт неграшь | сѫ си щиеи кь с'лȣ ірыстьвить преѡтѣса | мариа ла пьрѣсими. ѧ ʒȣѡал де крь-:то|поклоненіе. ши аѡ рьмасȣ попа сѫракȣ | ши ʒ кокони сахи-ра де | ві аани ши добра де | гі аани ши воика де ѳ аани ши аггль де и лан ши добрѣ д ан ши марина ѕ ан ши ʒахаріи | де три лони много плачит на сего | врѣмѣ ,ʒрлд | исписах ши а фвость домно алиʒандрȣ воив[о]де ши ав морито ши радоло воиводе аточе | . . . оȣ адось морто дела молдова ш[и] хвост . . . ость рѫȣх фверь саме.

II.

+ скрис-амь еȣ попа станч[ю]лȣ де рьдоулȣ ачещи крьци дȣпѫ морта мѣхь сь хви лȣ аггилȣ сѫ хвие поманѫ кь-ми асте фве-чорь сь ʒикѫ вечна емȣ памат.

I.

+ (am scris) popă Stancĭulu (dela) Negrașŭ, să si știei că s'au prĭstăvitŭ preotésa Marĭa la părésimi în zuoaa de (închinarea crucĭ), și ao rămasu popa săracu și 7 coconi: Sahira de 16 aaii și Dobra de 13 aaii și Voica de 9 aaii și Agghelŭ *de 8 aai* și Dobré *4 ai și* Marina *6 ai* și Zahariii *de tri loni* (mult plânge pentru acésta). Vrémé 7134 (am scris), și a fvostŭ domno Alixandru voivode; și au morito și Radolo voivode atoce [de l'] ou adosŭ morto dela Moldova, și hvost . . . [hv]ostŭ răuh fveră same.

II.

Scris'am eu popa Stancĭulu de rădulu acești crăți: după mortĭa méhŭ să hvi lu Agghilu să hvie pomĭană că-mi ĭaste fvecorŭ, să ḑi-că: (fieĭ memoria eternă).

NOTANDA.

1. finalul *u* întreg: Станчюлȣ (de 2 orĭ), рьмасȣ, сѫракȣ, д
но, морито, морто, Радоло, Ягтилȣ, рьдоулȣ.

2. *o* pentru *u:* аѡ [рьмасȣ], лони, домно, морито, мор
Радоло, аточе, адось;

o pentru *a* prin acomodaţiune cu *u:* оȣ [адось].

3. аа şi ии pentru *a* şi *i:* ȥȣѡаа, аании=*ani* de 3 orĭ, dată аан, de 2 orĭ: ан, cfr. t. 1, p. 34—6.

4. *-ei* pentru *-e:* [сѫ си] щиеи;
-ii pentru *-e:* ȥахарийи;
-i pentru *-ei:* три, ачещи [крьци];
-i pentru *-ie:* [сѫ] хви;
-i pentru *-e* după *s:* [сѫ] си [щиеи];
-e pentru *-ă:* воиводе (de 2 orĭ), саме;
-e- pentru *-ă-:* фверь;
ы=*i*: прыстьвить.

5. *n* vocalisat: аани, аан, ан=*ani*, аточе, рьдоулȣ.

6. metatesa luĭ *r:* крьци=*cărţi*.

7. parasiticul *-h:* рѫȣх=*rău*, мѣхь=*mé*, cfr. maĭ sus p. 2

8. trecerea luĭ *f-* în *fv-* şi *hv-*, vedĭ maĭ sus p. 240.

9. лȣ Ягтилȣ.

10. distincţiunea între conjunctivul *să* şi reflexivul *se:* си [щиеи].

11. *sărac*=‹văduv›: аѡ рьмасȣ попа сѫракȣ.

12. *cocon*=‹copil›: 7 кокони.

13. numĭ proprie: Станчюлȣ, Сахира=*Safira*, Докра (fem
Воика, Добрѣ (masc.). . .

14. amestec de locuţiunĭ întregĭ slavice: исписахь (de 2 or
крьстопоклоненїе, много плачит на сего, вечна емȣ памат.

PARTEA II.

TEXTURI BOGOMILICE.

— 1550—1580 —

TEXTURI BOGOMILICE.

INTRODUCEREA GENERALĂ.

§ 1. O mare parte din preţiosul volum, care aparţinuse luĭ popa Grigorie, anume intervalul dela pag. 21 pînă la pag. 126, cuprinde bucăţĭ scrise cu o altă mână şi 'ntr'o altă localitate.

La 1600 acest manuscris s t r ă i n se afla deja în mânile preutuluĭ din Măhacĭu, căcĭ pe ultima'ĭ pagină 126 el a înscris atuncĭ în códă titlul proprieĭ sale lucrărĭ: "Пок'кста сфинтеє доумиречи,.[1])

Manuscrisul în cestiune datéză dară, în tótă puterea cuvîntuluĭ, din secolul XVI: ba chĭar—după cum ne vom încredinţa treptat maĭ la vale—el s'ar puté considera ca cel maĭ vechĭu text cunoscut în limba română, cam de pe la 1550, dacă nu şi maĭ de'nainte, cel puţin în unele părţĭ ale sale.

În adevăr, acest manuscris este omogen numaĭ în privinţa grafică şi a tendinţeĭ generale, nu însă şi sub raportul compuneriĭ. Diferitele bucăţĭ, carĭ s'aŭ transcris într'însul de către unul şi acelaşĭ individ înainte de 1600, sînt copiate după nesce originalurĭ compuse în diverse timpurĭ şi—probabilmente—în

---

1) Cfr. maĭ sus p. 48 nota.

diverse locurĭ, deşi tóte provenind dela o singură direcţiu
religiósă.

§ 2. Intre lucrările proprie ale luĭ popa Grigorie, am veḑi
maĭ sus figurând în frunte «Legenda Duminiceĭ», care nu es
alt ce-va decât un apocrif favorit, un fel de stindart al sect
Flagellanţilor din secolul XIII.

De astă dată vom avé a face nu cu ereticiĭ pribegĭ d
Occidinte, ci cu un eres maĭ apropiat de noĭ, de o origine cur
orientală, născut în Persia, renăscut în Bulgaria, crescut pé
chĭar în România, respândit apoĭ din Balcanĭ şi Carpaţi pî
la pólele Pireneilor.

Este manicheo-pavlicianismul asiatic, devei
bogomilism lîngă Dunărea de jos şi transformat de a
în lunga'ĭ călătoriă spre Provenţa, în Catarĭ, în Pat
renĭ, în Albigensĭ etc.[2])

Româniĭ avuseseră a face numaĭ cu forma *bogomilică* pı
priŭ ḑisă, care însă diferĭa atât de puţin de formele cele c
cidentale, încât episcopiĭ ereticĭ din Bulgaria trimiteaŭ că
dogmatice celor din Italia şi din Francia [3]).

§. 3. In secolul XIII toţĭ sectariĭ neo-manicheicĭ din întré
Europă eraŭ cunoscuţĭ sub numele de «Bulgarĭ».

Deja Du Cange adunase în acéstă privinţă maĭ multe t
turĭ decisive.

Aşa călugărul Mateĭu Paris ḑice sub anul 1238: «Ip
«autem nomine vulgari Bugaros appellavit, sive essent Pa
«rini, sive Joviniani, vel Albigenses, vel aliis haeresibus n
«culati».

Un alt cronicar din aceĭaşĭ epocă sub anul 1207: «Pei
«dem tempus Bulgarorum haeresis execranda, errorum om
«um faex extrema, multis serpebat in locis, tanto nocenti

2) Despre istoria generală a secteĭ dualistice în Europa, cu diferitele eĭ s
secte, veḑĭ maĭ cu sémă pe Hahn, *Geschichte der neu-manichäischen Ketzer*, Stu
gart, 1845, in-8, şi pe adversarul seŭ Schmidt, *Histoire et doctrine de la se
des Cathares*, Paris, 1848—9, 2 vol. in-8.

3) Schmidt, op. cit. t. 2, p. 275.

"quanto latentius, sed invaluerat maxime in terra Comitis To-"losani et Principum vicinorum".

Guilelm de Nangis dice sub anul 1223 despre regele Filip-August: "Envoia son fils en Albigeois pour destruire l'he-"resie des Bougres du pays".

Un episcop catolic afirma chiar atuncĭ, că Albigensiĭ eraŭ supuşĭ unuĭ papă din Bulgaria: "quem haeretici Albigenses Papam suum appellant, habitantem in finibus Bulgarorum".[4])

Printr'o scădere semasiologică, forte obicĭnuită în istoria tuturor limbelor[5]), cuvîntul *Bulgarus* "eretic" a ajuns în Occidente, sub forma francesă contrasă de *bougre* şi *bougresse*, a însemna viţiele cele maĭ ruşinóse[6]).

Dar o sórtă analógă a avut tot acolo şi numele de *Vlachus*, *Blachus* "Român".

Spaniolesce, începênd din secolul XIV, cuvîntul *vellaco*, *vellaco*, *bellaco* însemnéză "maraud, coquin, fourbe": la Francesĭ acelaşĭ termen este *blaische*, *blesche*, *blêche*—"trompeur, homme de mauvaise foie". Deja bătrînul Huet recunoscuse, că acéstă vorbă nu este alt ce-va decât o formă medievală a numeluĭ *Valaque*, cela-ce constată de asemenea Francisque Michel, maĭ adăogând că 'n argotul frances pînă astăḑĭ *blêche* vrea să ḑică "vagabond, gueux".[7])

Dacă *bougre*=*Bulgarus* datéză din epoca Albigensilor, de ce n'ar fi tot de atuncĭ *blêche*=*Blachus*, cu atât maĭ mult că cuvîntul este popular numaĭ în Francia şi 'n Spania, de ambele laturĭ ale Provenţeĭ?

De aci ar resulta, că Româniĭ, în seculiĭ XII—XIII, vor fi luat o parte aprópe egală cu Bulgariĭ la respândirea bogomilismuluĭ în Europa.

Dar maĭ este ce-va.

---

4) Du Cange, *Gloss. med. Latin.*, ed. Firmin Didot, t. 1, p. 800—1, v. Bulgari.
5) Cfr. Marsh, *Lectures on the english language*, New-York, 1862, p. 180, 255.
6) Cf. Littré, *Diction.*. ad voc.
7) Fr. Michel, *Etudes de philologie comparée sur l'argot*, Paris, 1856, p. 52—4.

§ 4. Am spus maï sus, că doctrina bogomilică este o tr
formaţiune a manicheo-pavlicianismuluï.

Insuşĭ Schmidt, care se încércă din res-puterĭ a separa
alismul european de cel asiatic, este silit a nu ascunde c
secolul IX Paulicianiĭ din Armenia făceaŭ o activă propa
dă în Bulgaria [8]), că manicheismul a exercitat de timpuri
durabilă influinţă asupra mănăstirilor grecescĭ [9]), şi că 'n T
cia, în fine, tărîmul bogomilismuluï fusese bine preparat
cu sémă printr'o coloniă arménă pavliciană, pe care împăr
Ion Tzimisces — Armén el-însuşĭ — o stabilise pe la 970
prejmetele Filipopoliĭ.[10])

Teologul rus Golubinskiĭ se rostesce fără şovăire, că
sul bogomililor nu este decât o «continuare modificată» (npo/
женie и видоизмѣненie) a eresuluï Armenilor pavlicianĭ, a
ror aşeḑare în Bulgaria se începuse, cu mult înainte de T
misces, deja sub împăratul Constantin Copronim între
741—775. [11])

Istoricul cel maĭ recinte al vecinilor noştri de peste I
năre, d. Jirećek, nu vede de asemenea în bogomilism d
cel mult «o reformă a aceluï pavlicianism armén», care
pe la secolul X era deja atât de înrădăcinat în Tracia,
cât poseda acolo şése centrurĭ bisericescĭ în diferite di
ţiunĭ. [12])

Nu maĭ puţin categoric se pronunţă, în acelaşĭ sens, cel
noŭ istoric al bogomilismuluï, d. Korolev.[13])

Maĭ pe scurt, acéstă proveninţă a r m e n é s c ă a
trineĭ bogomilice ni se pare a fi maĭ pe sus de controve
resultând dintr'o înlănţuire firéscă a unor fapte istorice
contestabile.

8) Schmidt, op. cit. t. I, p. 3.
9) Ibid. p. 8.
10) Ib. p. 12.—cfr. ib. p. 113.
11) Golubinskiĭ, Очеркъ исторiи церквей болгарской, сербской и румы
Москва, 1871, p. 155.
12) Jirećek, *Geschichte der Bulgaren*, Prag, 1876, p. 155, 174, 175.
13) За Богомилството-то, in Периодическо списанiе, Braila, 1871, t. 4, p.
61, 66.

Dar propaganda pavliciană mărginitu-s'a ea numaĭ d'a-drépta Dunăriĭ? Nu se găsesc óre, dacă nu probe, cel puţin unele indicĭ, óre-carĭ motive de bănuélă, despre trecerea eĭ în Dacia luĭ Traian?

Nu punem mult temeĭu pe faptul, că pe la 1355 se menţionéză în Transilvania un "episcopus Armenorum de Tulmachy," [14]), căcĭ el nu era eretic, ci catolic, vicar al archiepiscopuluĭ unguresc dela Strigonia.

Există alt ce-va maĭ semnificativ.

Se scie că pavlicianiĭ aveaŭ o veneraţiune specială pentru apostolul Paul, considerându-se ca urmaşĭ direcţĭ aĭ celuĭ maĭ liberal dintre discipoliĭ luĭ Crist. Eĭ pretindeaŭ a fi "creştinĭ de aĭ sântuluĭ Paul," de unde —póte— însuşĭ numele de Paulicianĭ. [15])

Eĭ bine, întocmaĭ aceĭa-şĭ pretensiune aveaŭ Româniĭ pînă 'n secolul XVI şi maĭ încóce, deşi altmintrea păreaŭ a fi fórte corecţĭ în credinţele lor religióse.

La 1527, venind în Moldova Sasul Georgiŭ Reicherstorffer, ca ambasador din partea regeluĭ unguresc Ferdinand, [16]) a aflat acì că Româniĭ se cred a fi conservat intactă religiunea anume a sântuluĭ Paul: "gens ista Moldavica— S. Pauli, ut "ipsi volunt, religionem hactenus iam inde ab initio non sine "summa veneratione et pietate coluit,". [17])

Tot aşa un boier moldovenesc încredinţa pe la 1536 pe un diplomat german, că Petru-vodă Rareş este creştin de legea "Sancti Pauli,". [18])

---

14) Eder, *Exercitationes diplomaticae*, Hermannstadt, 1802, MS. în Biblioteca Evangelică din Braşov, No. 26 *b*, in—4, copiă după un document aflător în original în Archivul Săsesc Naţional din Sibiĭu, No. 12.

15) Gieseler, *Untersuchungen über die Geschichte der Paulicianer*, in *Theologische Studien und Kritiken*, Hamburg, 1829. — cfr. articlul *Paulicianer* in Herzog, *Real-Encyklopädie für protestantische Theologie*, t. XI, p. 225 etc.

16) Actele oficiale ale aceste ambasade, vedĭ in Aretin, *Beiträge zur Geschichte und Literatur*, München, 1806, t. 6, p. 629—68. Acéstă fântână, din întâmplare, a remas necunoscută tuturor istoricilor nostri.

17) Reichersdorf, *Chorographia Moldaviae*, 1541, in Papiŭ, *Tesaur de monumente*, t. 3, p. 137.

18) *Monumenta Hungariae historica*, Diplomataria t. 1, Pest, 1857, p. 368.

Pînă pe la 1699 existaŭ în Transilvania Românĭ, carĭ neaŭ pe apostolul Paul maĭ pe sus de toţĭ sfinţiĭ,[19]) ér proverb săsesc ḑice pînă astăḑĭ în bătaiă de joc: "er hat verlassen, wie Sanct-Paul die Bloch" (el ĭ-a părăsit, *ca sâ tul Paul pe Românĭ*).

Acéstă extremă preferinţă pentru marele apostol al gin lor, preferinţă care —la adecă— s'ar puté explica in mul felurĭ, să nu fie óre o reminiscinţă a pavlicianismuluĭ în Da luĭ Traian?

Orĭ-cum ar fi fost, saŭ că ideele dualistice se vor fi întı dus la Românĭ deja în cursul evuluĭ mediŭ, orĭ nu,—să arı câm acum o privire asupra fonduluĭ doctrineĭ bogomilice.

§ 5. Aşa numitele eresurĭ ne sînt cunoscute, în gene numaĭ după apreciările adversarilor lor, căcĭ biserica domnit avea tot-d'a-una grijă de a nimici orĭ-ce cărţĭ eterodoxe, n ales pe cele dogmatice.

Cam tot aşa a păţit'o şi bogomilismul.

Principalele doă fântîne contimpurane despre fondul aces eres, aş puté ḑice chïar unicele fântîne, sînt Grecul Eutim Zygadenos, care trăise pe la începutul seculuĭ XII[20]), şi pr utul bulgăresc Cosma de pĕ la finea seculuĭ X.[21])

După aceştiïa, bogomiliĭ credeaŭ că Dumneḑeŭ avusese fiĭ: pe cel maĭ mare, Satanail, carele s'a resculat contra T tăluĭ şi a devenit astfel elementul cel reŭ, şi pe un fiïu maĭ m arcangelul Mihail, pe care dînşiĭ îl identificaŭ cu Crist. Satan în urma căderiĭ sale, a zidit pămîntul şi întrégа natură ḑută. Numaĭ omul represintă în lume un fel de compromis în Dumneḑeŭ şi Satanail, datorind celuĭ de'ntâiŭ sufletul, ér luĭ-l'alt corpul.

19) Illia, *Ortus et progressus variarum in Dacia gentium et religionum*, Kl senburg, 1764, p. 15.

20) *Narratio de Bogomilis*, ed. Gieseler, Gottingae. 1842.

21) Слово святаго Козмы на еретики, în Kukuljević Sakcinski, *Arkiv za povjes nicu jugoslavensku*, t. 4, Zagreb, 1857, p. 69—97.

Predomnirea corpuluĭ asupra sufletuluĭ, adecă a luĭ Satanail asupra luĭ Dumneḑeŭ, a durat pînă la întruparea arcangeluluĭ Mihail sub numele de Crist. Cea maĭ mare parte a Vechĭuluĭ Testament nu e decât apoteosa luĭ Satanail. Satanail, ér nu Dumneḑeŭ, este acela pe care'l adora Moise.

Prins de către Crist, Satanail a fost aruncat în tartar şi despuĭat de finalul *-il*, remânênd de aci înainte numaĭ Satană. Puterea Sataneĭ n'a încetat însă prin acéstă victoriă momentană a frateluĭ seŭ maĭ mic. Însăşĭ restignirea luĭ Crist a fost o machinaţiune a dracilor. Maĭ mult decât atâta, întrégă biserică ortodoxă, cu icónele sale, cu móştele sfinţilor, cu sacramentele, cu ierarchia, cu totalitatea instituţiunilor, este opera Sataneĭ.

Provocând nesupunere contra orĭ-căriĭ autorităţĭ, eclesiastice saŭ civile, bogomiliĭ se privĭaŭ numaĭ pe sine ca adevăraţĭ creştinĭ. Afară de «Tatăl-nostru», pe care'l ţineaŭ în mare onóre, eĭ respingeaŭ cele-l'alte rugăcĭunĭ creştine, înlocuindu-le prin ale lor proprie. Nesocotĭaŭ liturgia şi serbătorile ortodoxe, dar postĭaŭ lunĭa, mĭercurĭa şi vinerĭa. Fie-care biserică se compunea dintr'un învăţător cu 12 «apostolĭ», şi tot-o-dată fie-care membru al secteĭ, chĭar ceĭ de sexul femeiesc, se consideraŭ ca preuţĭ saŭ diaconĭ.

Ca urmare morală rigurósă a dogmaticeĭ lor, bogomiliĭ condamnaŭ tot ce place corpuluĭ saŭ servă a întări acest element diabolic: căsătoriă, vin, carne, avuţiă.

Aprópe toţĭ purtaŭ haĭne călugărescĭ, şi eraŭ în fapt maĭ papĭ decât papa.[22])

Cela-ce deosebĭa maĭ cu sémă pe bogomilĭ de către fraţiĭ lor din Occidinte, era dreptul de a minţi la trebuinţă, pe când ramura albigensă, din contra, era celebră prin ura mincĭuniĭ. Eĭ atribuĭaŭ luĭ Crist monstruósa autorisaţiune de a înşela pe inamicĭ prin viclenià: «τρόπῳ σώϑητε, τουτέστι, μετὰ μηχανῆς

22) Ca resumat fórte consciinţios al doctrineĭ Bogomilice, veḑĭ Догматическо-то учение на Богомилитѣ, în Периодическо списание, Braila, 1873, t. 7—8, p. 75—106.

καὶ ἀπάτης„.[23]) Acéstă maximă se unia la dînşiĭ cu cea maĭ nestămpărată patimă de propagandă, de proselitism, fie-care bogomil voind cu orĭ-ce preţ să fie dascăl, predicator, „apostol„: „не во состоꙗтса рѣчи ихъ вкѹпѣ, но разноблекѹтса. ꙗко гнила свита, дрѹгъ дрѹга прехитрити твораще са и своимъ комѹждо оумышленїемъ имѧ творатъ (învăţăturele lor nu se împacă împreună, ci se risipesc ca o haĭnă putredă, unul pe altul dorind a întrece, şi fie-care să-şĭ facă un nume prin propria sa născocire)[24]).

De aci a izvorît acea mulţime de cărţĭ bogomilice apocrife, dintre carĭ unele atăt de dibace, atăt de mascate, încăt au reuşit a scăpa de obicînuita nemicire a literatureĭ eretice, şi a deveni chĭar cu timpul, precum vom vedé maĭ jos, cea maĭ favorită lectură a creştinuluĭ.

D. Jireček observă fórte bine, că bogomiliĭ se silĭaŭ în genere a se apropia în aparinţă de ortodoxĭ, pentru ca astfel să-ĭ pótă atrage maĭ cu înlesnire. Uniĭ dintre eĭ primĭaŭ chĭar Testamentul Vechiŭ întreg saŭ făceaŭ alte concesiunĭ, maĭ multe saŭ maĭ puţin importante.[25])

§ 6. Literatura apocrifă a bogomililor nu este tocmaĭ originală.

Eĭ s'aŭ mărginit, în cea maĭ mare parte, a preface după chipul lor din grecesce diferite apocrifurĭ de fabrică bizantină, alegênd maĭ de preferinţă pe acelea, în carĭ pe de o parte figurézá arcangelul Mihail, ĭubitul secteĭ, ér pe de alta se cuprinde antagonismul între suflet şi corp, saŭ lupta între bine şi reŭ, saŭ contrastul între paradis şi infern, maĭ în sfîrşit ce-va în spiritul doctrineĭ dualistice.

Pe unul din asemenĭ apocrifurĭ bogomilice greco-slavice, anume „Legenda luĭ Avram„, noĭ am studiat deja maĭ sus sub No. VII între „Texturĭ măhăcene„, unde am indicat tot o-dată în Introducere, după Sbornikul paleo-slavic manuscris

23) Zygadenos, *Narr. de Bogomilis*, p. 30.
24) Kozma, ed. cit. p. 86.
25) Jireček, op. cit. p. 214.

Archivelor Statuluĭ din Bucurescĭ, maĭ multe alte bucățĭ babilmente de aceĭașĭ provenință.

). Golubinskiĭ, dând o listă a scrierilor apocrife de nuanța omilică, a scăpat din vedere o enumerațiune mult maĭ npletă, cuprinsă într'un Sbornik din secolul XVI al Biblioeĭ Sinodale dela Moscva, sub titlul de: «Cărțĭ de ale Veuluĭ și Nouluĭ Testament, pe carĭ ortodoxiĭ nu trebuĭ să le ẹscă.»

Iat'o întrégă:

«Nu trebuĭ să le citéscă ortodoxiĭ, căcĭ ereticiĭ le-aŭ scris in mintea lor, ér nu din Duhul sfînt, după cum sînt:

«Povestea despre Enos, cum a fost în al cincilea cer și a cris 300 de cărțĭ:

«Cărțile luĭ Lamech;

«Rugăciunile luĭ Seth;

«Testamentul luĭ Moise:

«Psalmiĭ luĭ Salomon:

«Povestea luĭ Iacob;

«*Îmblarea Maĭceĭ Domnuluĭ pe la munce*;

«Despre fruntea luĭ Adam cu cele 7 biserice într'însa;

«Despre liturgia, la care a întârdiat preutul;

«Despre judecățile luĭ Salomon și enigme:

«Despre sórele, pe care'l învârtesc 300 de îngerĭ, și cocoșul e stâ în mare;

«Despre Chitovras (Centaur);

«*Rugăciunĭ de frigurĭ* și de buba cea rea (? w нежидехъ);

«Despre cele 7 frigurĭ;

«Apoĭ alte rugăciunĭ minciunóse de frigurĭ, pe carĭ le scriŭ e nafure și pe mere (на габлоцехъ), ca să scape de bólă;

«Și fel de fel de născocirĭ eretice de ale filosofilor, lecture, anóne, rugăciunĭ minciunóse, pentru a seduce pe ceĭ simpli, intre carĭ mulțĭ, necunoscênd bine Sânta Scriptură, pier din esciință, păstrând în casele lor din părințĭ și din moșĭ nesce crierĭ eretice, furișate în cărțĭ de predice și de rugăciunĭ,

‹pe carĭ trebuĭa să le ardă, căcĭ ele depărtéză dela Domn
‹şi aduc victime dracilor, precum sînt:

‹Vrăjirĭ de noroc şi altele multe;

‹Despre dilele luneĭ, şi că 'n diua de'ntâiŭ a luneĭ fu
‹creat Adam;

‹Despre norócele şi césurile bune şi rele;

‹Citirea în stele, în care cred ómeniĭ ceĭ fără minte,
‹tând în ele diua nasceriĭ, şi căpătarea slujbelor, şi de
‹traĭu şi mórte, şi despre semne de pe corp, şi despre c
‹părăture şi vîndărĭ, şi altele urîte luĭ Dumnedeŭ şi blăstem
‹de sfinţiĭ apostolĭ şi sfinţiĭ părinţĭ.

‹Eresul este a doua idolatrią, semenată în dauna suflete
‹şi acela ce ţine la sine scrierĭ eretice şi crede în vrăjile
‹să fie blăstemat cu toţĭ ereticiĭ, ér cărţile acelea să se
‹pe fruntea lor.

‹*Făptuitoriĭ cărţilor eretice aŭ fost în ţéra bulgăréscă p*
‹*Ieremia şi popa Bogomil*, şi Isidor Italianul, şi érăşĭ Itali
‹Iacov Tzentzal (?) şi alţĭ mulţĭ, însemnaţĭ în marele No
‹canon, carĭ aŭ falsificat regulele sânţilor părinţĭ şi aŭ s
‹lucrurĭ eretice, canóne, lecture şi rugăcĭunĭ.› [26])

Din lunga listă de maĭ sus, cam confusă pe a-locurĭ,
bucăţĭ, anume cele indicate prin cursivă, se regăsesc maĭ
romănesce între ‹Texturĭ bogomilice›.

O altă enumeraţiune analógă a scrierilor eretice, în n
parte bogomilice, sub titlul: ‹Despre cărţĭ adevărate şi f
şi despre superstiţiunĭ›, se află într'un codice slavic, publ
deja în secolul XVII[27]), unde se menţionéză, maĭ pe d'asu
Visiunea luĭ Isaia, Intrebările luĭ Ion Teologul, Dialog î
sântul Bartolemeŭ şi Maĭca Domnuluĭ, Nomenclatura înge
etc. etc., şi se atribue personalmente luĭ ‹popa bulgăresc I
mia› (Єремія попъ Болгарьскій) o legendă a Cruciĭ şi—ma

26) Gorskiĭ et Nevostruev, Описаніе славянскихъ рукописей, t. 2, se
Moscva, 1862, p. 640—1, No. 322, f. 265.

27) Сборникъ именуемый книга Кириллова, Moscva, 1644, in-f.—cf. Kal
vicz, Іоаннъ екзархъ Болгарскій, Moscva, 1824, in-f., p. 208—12.

séml—acea rugăciune de frigurĭ, pe care o vom publica maĭ la vale.[28])

§ 7. O imagine fórte poetică, dar nu mult exagerată, a totalităţiĭ literatureĭ bogomilice, religióse şi nereligióse, nĭ-o dă d. Lombard în cartea cea maĭ próspătă despre sectele dualiste din evul-mediŭ:

'De ce mouvement religieux naquit toute une littérature. 'À l'origine elle revêt un caractère religieux, naïf et popu-'laire. Peu à peu ce qu'elle a de spécialement bogomile s'efface, 'les couleurs riches et variées, les fantaisies merveilleuses et 'bizarres de l'Orient font irruption dans son sein; elle perd 'de plus en plus les contours précis et nettement terminés des 'récits bibliques. La littérature profane, ainsi graduellement 'préparée et annoncée, paraît finalement sous la forme de tra-'ductions des romans byzantins du moyen-âge et d'oeuvres 'originales telles que chroniques, lois expliquées par des exem-'ples, etc. C'est à ce moment que la littérature atteint l'apogée 'de son développement; elle s'émancipe à la fois de l'ancienne 'langue slovaque et de l'influence grecque; par la Bosnie, elle 'se répand chez les Croates, par la Roumanie chez les Russes; 'elle devient ainsi le canal par lequel l'antique culture de 'l'Orient et le monde fabuleux de l'Arabie et de l'Inde pénè-'trent chez les Slaves du sud et du nord; et tandis que la 'doctrine des Bulgares remuait toute l'Europe occidentale, leurs 'livres faisaient luire quelques rayons de lumière dans l'Europe 'orientale,.[29])

Vom constata maĭ jos, în Apendice, că una din cele maĭ frumóse balade poporane ale RomânieĬ a străbătut la noĭ tocmaĭ din Persia pe calea bogomilismuluĭ.

---

28) Cfr. despre literatura bogomilică: Jagić, *Historija knjizevnosti naroda hrvatskoga*, Zagreb, 1867, t 1, p. 82—93: Jeremija pop bugarski i tako zvane lazne knjige.

29) Lombard, *Pauliciens, Bulgares et Bons-hommes*, Genève, 1879, p. 78.—cfr. Franzos, în *Beilage zur Allgemeinen Zeitung*, 1877, No. 297, 298, 299.

Acésta confirmă pînă la un punct entuziasticı
de d. Lombard.

Ceĭa-ce se póte ḑice fără cea maĭ mică exa
că nicĭ o sectă, nicĭ un eres din vécul de mijlo
atât de departe ca bogomiliĭ fusiunea în fond
teorielor teologice cu credinţele vulguluĭ. De ac
gomilică se apropiă în tóte de literatura popor
puncturĭ ambele se confundă chĭar, se identific
indissolubil, astfel că ar fi peste putinţă a deci
cutare saŭ cutare va fi trecut dela popor la bo
versa.

Acuma însă, maĭ întâiŭ de tóte, să ne într
să fi fost ceĭ doĭ „făptuitorĭ aĭ cărţilor eretice
réscă„, popa Jeremia şi popa Bogomil?

§ 8. Fântînele grece menţionéză numaĭ pe
unele fântîne slavice atribue luĭ popa Jeremia
se dâ luĭ popa Bogomil, pe când lista de maĭ
eretice face din Jeremia şi Bogomil, după cum
individualităţĭ separate; presbiterul Kozma îns
maĭ importantă dintre tóte, nu cunósce de loc pe
ci numaĭ pe popa Bogomil: „въ лѣта православн
бысть попъ именемъ Богумилъ„ (în aniĭ ortod
Petru trăia un popă numit Bogomil).[30])

Criticiĭ aŭ ajuns de aci la conclusiunea, că
gomil nu sînt decât unul şi acelaşĭ personagĭu,
ca mirén şi Jeremia ca monac. Pentru a înlătu
ţiune, vom adăuga că slavonesce „popă„ se ḑi
lor, după cum românesce de asemenea „a popì
cronice „a călugări„. Vornicul Ureche, vorbind
moldovenesc Alexandru Lăpuşnénul, ḑice: „дакъ
с'аѹ възꙃѹт късълѹгър, съ ѱїе ꙃис, къ де се ва ск
ши ел пре ѹнїи„.[31])

30) Kozma, op. cit. p. 72.
31) *Letopiseţele Moldoveĭ*, t. 1, p. 189.

Acest eresiarc trăia dară sub împăratul bulgăresc Petru, între anii 927—968. Un manuscris paleo-slavic dela 1210, așa ḑisul «Sinodic al tzarului Boris», ne spune anume, «că popa *Bogomil* a respăndit în Bulgaria eresul manicheic» (въспрїемшаго манихейскѫѭ сїѫ ересь и въ блъгарстѣи земли разсѣявшаго), și ne mai dâ și numile primilor sei elevi saŭ «apostoli»: Mihail, Todur, Dobri, Stefan, Vasilie și Petru. cari vor fi înmulțit și ei, neapărat, literatura cea apocrifă a sectei.

§ 9. Intemeiat în secolul X, bogomilismul a durat peste Dunăre mai până 'n ḑilele nóstre. Clerul bulgar nu poseda nici fibăcia grécă, nici inquisițiunea romană, pentru a sci să pună capăt eterodoxiei. Guvernul turc, mai cu deosebire, nu avea nici o rațiune de a o persecuta. Abia pe la 1650 un mare număr de bogomili, cari își dedeaŭ ei-înșiși numele de Paulicianí, aŭ fost convertiți la catolicism. Ei ocupaŭ Nicopolea și 14 sate de'mpregiur, adecă locuiaŭ tocmai la cóstele nóstre.[32])

Dela 950 pînă la 1650, în curs de șése secoli, bogomilismul a putut să exercite o influință óre-care, mai mare saŭ mai mică, dar tot-d'a-una directă, asupra învecinaților Români. Dacă acésta nu s'a resimțit la noi într'un mod sgomotos, causa principală este cunoscuta toleranță a clerului român, carele se prefăcea că nu vede abaterile cele mărunte. ér în parte și ignoranța dogmatologică a acestui cler, carea nu-i permitea a stabili o distincțiune precisă între eres și ortodoxiă, între «credendum» și «non credendum».

Popa Grigorie din Măhaciu, care totuși nu era om prost și nu era nici eretic, căci n'ar fi copiat cu atâta îngrijire un catechism fórte ortodox, propaga tot felul de apocrifurí eretice. numai și numai din lipsa unei solide instrucțiuni teologice.

Cu atât și mai lesne trebuiaŭ să se alunece preuții cei de rînd.

In acest mod, în cursul secolului XVI. s'aŭ tradus românesce o mulțime de scrieri bogomilice.

32) Jireček, op. cit. p. 464.

Pe la 1580 un amator de lucrurĭ miraculóse, probabilment cleric, s'a apucat a le aduna, a le transcrie şi a le grup într'o singură colecţiune, din care o parte a nimerit apoĭ î mânile luĭ popa Grigorie.

Nicĭ traducĕtoriĭ, nicĭ colectorul, nicĭ preutul din Măhaci nicĭ unul din eĭ nu-şĭ închipuĭa, de sigur, că respăndesce c tot dinadinsul pintre aĭ seĭ afurisitul eres al luĭ Bogomil!

§ 10. După cum am făcut în privinţa ‘Texturilor măhăcene, de asemenea şi aci vom indica la marginea textuluĭ pagine după manuscris, prevenind pe lectorĭ că la ele se referă cifre cele între parentesĭ din *Notanda*.

I.

RUGACIUNE DE SCOATEREA DRACULUI

RUGACIUNE DE SCOATEREA DRACULUI

INTRODUCERE.

§ 1. In «Texturi măhăcene», sub No. VI, am vorbit pe larg despre exorcismul în genere, şi mai ales la Românî.

Ceia ce légă fragmentul de conjuraţiune, publicat acolo, cu întréga conjuraţiune, pe care o dâm aice, este nu numai că ambele de o potrivă sînt menite a goni pe dracul, dar încă anume pe dracul cel mai periculos în România, cel mai destrugător: f r i g u r i l e.

Acolo, bietul creştin afurisesce pe «dracul din ape» (p. 176), adecă —în limbagiu mai prozaic— alungă dela sine *miazmele palustre*, nesecata sorginte a frigurilor şi chiar —dacă ar fi să credem pe d. dr. Obedenaru— izvor aprópe al tuturor bólelor din România. Aice, vom avé a face érăşi cu friguri, ba încă cu vr'o doă-ḑecî de varietăţî febrile, demonisate sub fel de fel de numî, care de care mai fantastic.

Intr'un studiü a-parte, noi ne-am încercat a demonstra, că Românii din Temeşiana, deja în epoca Gepiḑilor, considerau febra ca cea mai teribilă «drăcóică», pe care de atuncî şi pînă astăḑî ei o personifică cu gróză sub numele gotic de *Filma*.[1]) Cantemir ne spune, pe de altă parte, că—după credinţa Moldovenilor — dracul locuesce în bălţî, saü cel puţin o specie

1) Veḑî studiul meü: *Ḑina Filma, Goţiî şi Gepiḑiî în Dacia*, Bucurescî, 1877.

drăcéscă: ‹*dracul in valle*, daemones appellant, quos aquas habitare credunt› [2]).

Câmpia Bulgarieĭ suferă însă de frigurĭ tot aşa de mult ca şi câmpia Românieĭ. Este o prerogativă a ambelor laturĭ ale Dunăriĭ de jos. Să nu ne mirâm dară, că marele reformator bulgar din secolul X, popa Bogomil, s'a socotit dator a înzestra el-însuşĭ pe sectariĭ seĭ cu o rugăcĭune specială contra acestuĭ puternic demon; şi acea rugăcĭune, prefăcută apoĭ şi reprefăcută, a trecut maĭ tărḑiŭ la Românĭ, ca un fel de recetă febrifugă.

§ 2. A doua din cele doă liste ale scrierilor slavice eretice, despre carĭ am vorbit maĭ sus în Introducerea generală (pag. 256–7), cuprinde, după unul din manuscrise, următorul pasagĭu:

‹. . . Sînt fabule ale blăstematuluĭ Jeremia, popă bulgăresc, ‹care spune cum şedea sântul Sisinie pe muntele Sinaia, şi ‹menţionéză şi pe îngerul Mihail, ca să înşele maĭ bine mul‹ţimea, şi bărfesce că frigurile sînt şépte fiĭce ale luĭ Irod, ‹deşi evangelistiĭ şi sfinţiĭ părinţĭ nu le pun şépte, ci numaĭ ‹pe una, care ceruse capul Botezătoruluĭ, ba nicĭ aceĭa nu ‹era fiĭca luĭ Irod, ci a luĭ Filip. Despre tóte acestea, marele ‹Sisinie, patriarcul de Constantinopole, ne spune în scrieril‹e ‹sale: să nu credeţĭ că eŭ aş fi Sisinie cel mincĭunos, de‹scris de nebunul popă Jeremia spre amăgirea ómenilor...› [3])

Pasagĭul e cam obscur. Este evidinte însă, că popa Jeremia, adecă eresiarcul Bogomil—vedĭ maĭ sus p. 258—recurgea în acea ‹fabulă› la un sânt Sisinie pentru a goni prin el frigurile, personificate în cele pretinse şépte fiĭce ale luĭ Irod.

Străbătênd în Rusia, acéstă operă a luĭ Bogomil a luat forma următoruluĭ descântec, după un manuscris din seculul XVII:

2) *Descriptio Moldaviae*, ed. Bucur. 1872, p. 141.
3) Kalaydovicz, op. cit., p. 210, nota 8.

"Lîngă Marea-roşiă stă un stîlp de pétră. Pe stîlp şéde "sântul apostol Sisinie, şi privesce cum se turbură marea pînă "la norĭ, eşind din ea doă-spre-ḑecĭ muierĭ pletóse. Muierile "ḑiceaŭ: Noĭ sîntem frigurile, fetele împăratuluĭ Irod. Intrebă "atuncĭ sântul Sisinie: Dracĭ blăstemaţĭ, de ce aţĭ venit aice? "Respunseră ele: Am venit să muncim némul omenesc, pe a"ceĭ ce se scólă tărḑiŭ, nu se închină luĭ Dumneḑeŭ, nu pă"zesc serbătorile, béŭ şi mănîncă de diminéţă. Se rugă atuncĭ "sântul Sisinie luĭ Dumneḑeŭ: Dómne! Dómne! măntuesce né"mul omenesc de aceştĭ blăstemaţĭ dracĭ! Şi ĭ-a trimis Crist "doĭ îngerĭ, pe Sihail şi Anos, şi pe ceĭ patru evangeliştĭ; şi "s'aŭ apucat eĭ a bate frigurile cu patru vergĭ de fer, făcên"du-le câte 4000 de rane pe ḑi. Şi aŭ început a se ruga fri"gurile: Nu ne chinuiţĭ, căcĭ orĭ-unde vom auḑi noĭ sfintele "numĭ ale vóstre şi orĭ-unde se cinstesce numele vostru, de "acolo noĭ vom fugi cale de treĭ poste. Şi le-a întrebat sân"tul Sisinie: Carĭ sînt numile vóstre cele drăcescĭ? Cea de'n"tâiŭ ḑise: Mĕ chĭamă Tremurice (Трıасеıа). Ḑise a doua: Mĕ "chĭamă Focósă (Огнеıа), căcĭ ard corpul omenesc, ca şi când "ar arde lemne smolite. Ḑise a treĭa: Mĕ chĭamă Ghieţósă "(Леденıа), căcĭ înghieţ némul omenesc, de nicĭ focul nu-l maĭ "încălḑesce. Ḑise a patra: Mĕ chĭamă Apăsătóre (Гнетеıа), "căcĭ mĕ las pe om la cóste şi la stomah etc.,"[4])

Din acest vechĭu descântec s'a născut în Rusia un descântec noŭ, cu mult maĭ lung, în care însă a despărut la început "stîlpul de pétră,".[5])

Intre prototipul luĭ Bogomil şi redacţiunea ruséscă cea veche, deosebirea în fond şi 'n formă trebuĭ să fie ceĭ puţin tot aşa de mare ca şi deosebirea între cele doă redacţiunĭ rusescĭ.

---

4) Buslaiev apud Jagić, *Historija knjizevnosti*, t. 1, p. 85—6.

5) Veḑĭ Maykov, Великорусскія заклинанія, în Записки Русскаго Географ. Общества, secţ. etnograf., t. 2, Petersburg, 1869, No. 103, p. 462—64, unde citéză şi alte texturĭ rusescĭ ale acestuĭ descântec: Вѣстникъ географическаго общества, 1859, t. XXVI, secţ. V, p. 155; Библіотека для чтенія, 1848, t. XC, secţ. III, p. 51—2; Пермскій сборникъ, t. 2, apend. p. XXXVI etc.

Nu este de mirare de a găsi o deosebire și mai pronunțată între redacțiunile cele slavice și între redacțiunea românéscă saŭ — mai bine — redacțiunile românescĭ.

Nu avem trebuință de a mai repeta aice ceĭa-ce am desvoltat la începutul volumuluĭ de față: biblioteca poporană se modifică necontenit sub péna fie-căruĭ noŭ redactor, întocmai după cum literatura poporană se modifică necontenit în gura fie-căruĭ noŭ cântăreț saŭ povestitor, astfel că une-orĭ, după un șir de generațiunĭ, abia se maĭ póte recunósce prototipul.

§ 3. Textul, pe care'l dâm maĭ la vale, conservă patru particularitățĭ caracteristice ale originaluluĭ bogomilic:

1. Pe sântul Sisinie;

2. Stîlpul de pétră saŭ „de marmure„ pe malul mârii;

3. Alungarea draculuĭ;

4. Promissiunea draculuĭ că: „orĭ-unde vom audi noĭ sfintele numĭ ale vóstre și orĭ-unde se cinstesce numele vostru, de acolo noĭ vom fugi...„

Tóte cele-l'alte elemente aŭ perit, pînă și mențiunea febreĭ, înlocuindu-se cu alte amărunte, fórte poetice.

Lunga nomenclatură a frigurilor: *Tremurice, Focósă, Ghiețósă* etc., n'a despărut însă cu desăvîrșire, ci numaĭ s'a deslipit de tulpina'ĭ primitivă pentru a forma un corp separat, după cum vom vedé maĭ jos în §-fiĭ 10—12.

Aci ne vom mărgini d'o cam dată numaĭ cu textul cel cuprins, pe pag. 114—126, în volumul luĭ popa Grigorie.

§ 4. Am spus că acéstă redacțiune este românéscă.

Cu tóte acestea, ea s'a tradus din slavonesce, și textul slavic figuréză în manuscris alăturĭ cu cel românesc, după fiecare frază slavónă urmând fraza română corespundinte, întocmaĭ ca în Psaltirea luĭ Coresi, saŭ în bucata cea publicată sub No. II între „Texturĭ măhăcene„.

Va dice dară cine-va, cu drept cuvînt la prima vedere: redacțiunea nu este românéscă.

Ba este, şi ĭată cum.

Textul slavon, după care s'a făcut traducerea română, fuse compus şi el de către un Român, şi anume de către un Român care nu scìea slavonesce, de unde a provenit că numaĭ vorbele sînt slavóne, numaĭ lexiologia, ér nicĭ cum morfologia şi sintaxa.

Slaviştiĭ aŭ constatat de-mult existinţa unor texturĭ slaviscrise de către Românĭ contra regulelor celor maĭ elementare ale gramaticeĭ slavice, dar în deplină conformitate cu spiritul limbeĭ române.

Cel maĭ celebru din asemenĭ texturĭ este o parte din aşa numitul "Texte du Sacre", dela Reims, căruĭa nu ne desplace a-ĭ consacra aci o notiţă a-parte.

§ 5. Un monument, a căruĭ istoriă este un romanţ întreg, plin de complicaţiunĭ, de peripeţie, de epizóde, de elemente poetice şi comice, şi presintând, în fine, un desnodămînt atât de neaşteptat, încăt ar crede cine-va a citi pe Peter Schlemil al luĭ Chamisseau!

In catedrala dela Reims se găsìa un evangeliar, d'asupra căruĭa regiĭ Franciеĭ depuneaŭ jurămîntul lor la ceremonia încoronăriĭ, şi care de aceĭa căpătase numele de Textul Sacruluĭ, Texte du Sacre, deşi nemine nu scìea, nicĭ de unde provine acea carte, nicĭ epoca apariţiuniĭ sale, nicĭ măcar limba în care este scrisă.

Tzarul Petru cel Mare, călătorind prin Francia, se ḑice a fi declarat cel de'ntâiŭ pe la 1717, cum-că monumentul este slavic. De atuncĭ încóce s'aŭ scris sute de diferite monografie asupra cestiuniĭ, dintre carĭ însă, tocmaĭ pînă la 1836, nicĭ una nu era basată pe inspecţiunea oculară a manuscrisuluĭ, căcĭ în turburările revoluţiuniĭ francese el despăruse din catedrala dela Reims, şi aŭ trebuit apoĭ ḑecimĭ de anĭ pentru ca să se descopere tot acolo în fundul biblioteceĭ municipale.

La 1843 o superbă ediţiune în fac-simile, executată din ordinea Curţiĭ Imperiale Ruse, permise filologilor a'l studia maĭ aprópe.

Kopitar, Berednikov, Hanka, Kunik, Miklosich, Paplonski, afară de Germanĭ, se aruncară cu aviditate asupra uneĭ prade atât de seducătóre, adresându'șĭ fie-care o seriă de întrebărĭ: când, unde, în ce dialect să fie scris prețiosul evangeliar, pe care jurau Burbonii?....

O împregiurare maĭ cu deosebire servi a îngreuĭa óre-cum perspicacitatea specialiștilor.

Manuscrisul întreg se compune din doă porțiunĭ diferite, dar legate la un loc: o porțiune cu litere cirilice, și o altă scrisă cu alfabetul propriŭ dalmatin, cunoscut sub numele de glagolitic, pe care nu l'aŭ întrebuințat nicĭ odată decât numaĭ Slavi de rit catolic de pe litoralul Măriĭ Adriatice.

In acéstă ultimă porțiune, între altele, se vede următórea curiósă indicațiune, tot cu litere glagolitice, dar în dialectul boem:

«Anul Domnuluĭ 1390. Evangeliele și epistolele de faț «(adecă partea glagolitică), scrise în limba slavică, se cântă «la serbătorĭ marĭ de peste an, când egumenul servesce liturgia «în mitră, ér cea-l'altă parte a acestuĭ volum (adecă porțiunea «cirilică), scrisă după credința legiĭ rutene, a scris'o sântul «Procopiŭ egumen cu însășĭ mâna sa, și pe acest manuscris «ruten reposatul Carol IV, împăratul roman, îl dede spre gloria «acesteĭ mănăstirĭ și celebrarea fericituluĭ Ieronim și a sântului «Procopiŭ. Dómne, acórdă-ĭ o pace eternă! Amin.»

In presința acesteĭ inscripțiunĭ, atât de clare, slavistiĭ s'aŭ desbinat în doă tabere antagoniste.

Uniĭ, cu Hanka în frunte, îĭ dederă încrederea cea maĭ absolută, afirmând că porțiunea cirilică a monumentuluĭ este scrisă de către sântul Procopiŭ, egumenul monastiriĭ de Sazawa în Boemia înainte de anul 1053, ér la 1347 a fost dăruită de către împăratul german Carol IV mănăstiriĭ Emmaus în Praga, încât este o proprietate boemă în tótă puterea cuvîntuluĭ: un evangeliar sazawo-emmausian.

Alțiĭ, sub conducerea luĭ Kopitar și a luĭ Kunik, respunseră prin o mulțime de obiecțiunĭ, și anume:

1. Adnotatorul din 1390 nu este o autoritate pentru cele petrecute înainte de 1053, adecă cu treĭ seculĭ şi jumătate înainte;

2. El nu presintă nicĭ o probă despre adevărul asertiuniĭ sale, afară numaĭ de o gólă afirmare, care putea să fi fost o simplă consecință a patriotismuluĭ seŭ local boem;

3. Impăratul Carol IV, dăruind în 1347 acest manuscris mănăstiriĭ dela Emmaus, în credință că ar fi o reliquiă procopiană, putea să fi fost victima unuĭ înşelător;

4. Semnele paleografice şi filologice ale evangeliaruluĭ în cestiune nu sînt nicĭ de cum din secolul XI, ci posterióre cu treĭ saŭ cel puțin cu doĭ seculĭ;

5. Limbagiul porțiuniĭ cirilice nu înfățişéză nicĭ o umbră de dialectul boem, în care este scrisă numaĭ şi numaĭ adnotaţiunea cea din 1390, căcĭ chĭar porțiunea glagolitică este [illegible]ră...

Lupta a remas nedecisă pînă la 1848, când un filolog rus, Petru Biliarski, scóse la lumină o disertațiune specială de 300 pagine despre porțiunea cirilică a evangeliaruluĭ dela Reims.

Academia din Petersburg o credu demnă de un premiŭ, ér ilustrul Vostokov, cea maĭ mare autoritate slavistă de atuncĭ, recunoscu justeța conclusiunilor autoruluĭ.[6])

Confruntând cu amănunțime ortografia şi stilul fragmentuluĭ ciriliс dela Reims cu ortografia şi stilul tuturor monumentelor analóge de prin alte regiunĭ, pe unde va fi fost vre-o dată în us oficial limba paleo-slavică, ér în privința Românilor consultând maĭ în speciă crisóvele moldovene şi muntene din colecțiunea luĭ Venelin, Biliarski a ajuns la conclusiunea că manuscrisul în cestiune este îndoit românesc, adecă o copiă făcută de către un Muntén pe la începutul seculuĭ XIV după un exemplar scris de către un Moldovén.

---

6) Семнадцатое присужденіе учрежденныхъ Демидовымъ наградъ, Petersburg, 1848, p. 103—106.

Nesciind romănesce, el n'a fost însă în stare de a arăta d'a-dreptul r o m ă n i s m e l e textuluĭ slavic.

Completând acéstă lacună, noĭ vom indica aci vr'o doă-treĭ maĭ remarcabile.

Biliarski citéză pasagele: памать стма безмьзданикома ко-зьмы и демьана și памать стма оцма афанасиа и курила, ob-servând că ele manifestă o învederată nesciinţă a scriitorului de a distinge casurile dativ și genitiv, precum și de a între-buinţa numărul dual.

Eĭ bine, confusiunea dativuluĭ cu genitivul este propriă gra-iuluĭ român, în care ambele se finesc egalmente prin *-luĭ* saŭ prin *-eĭ:* casa o m u l u ĭ, dă o m u l u ĭ, haĭna m a m e ĭ, spu-ne m a m e ĭ... La Slavĭ genitivul și dativul nu se confundă nicĭ o-dată, avênd nesce desininţe cu totul diferite.

In căt se atinge de numărul dual, este lucrul și maĭ firesc că Românul, scriind slavonesce, nu'l putea înţelege, de óră-ce nu'l are nicĭ în limba sa propriă, nicĭ în limbele surorĭ, nicĭ în limba latină...

Biliarski reproduce apoĭ următórele pasage, nu maĭ pu-ţin curióse: сьньмь стхь аггль Михаилу и Гаврилу... страсть стмоу истратиа... стхь г отрокь анания азариа и мисаилу и данилу..., în carĭ numile proprie Истратиа, Янаниа, Язариа, Михаилу, Гаврилу, Мисаилу, Данилу, sînt puse la nominativ în loc de a fi la genitiv, însă nu la nominativ slavic, ci cu-rat romănesce, adică *-u* și *-ie*: Mihail-u, Gavril-u, Misail-u, Daniil-u, Azar-ie, Anan-ie, Istrat-ie, ceĭa-ce filologuluĭ ru-sesc i se părea a fi o galimatiă inexplicabilă, fiindcă nu cu-noscea limba română.

In dialectele slavice, ca și grecesce saŭ lătinesce, tóte cu-vintele concordate se declină de o potrivă, ér nu numaĭ cu-vîntul cel de'ntâiŭ al fie-căriĭ serie, ca în graĭul nostru și în cele-l'alte romanice. Așa dară, frasele de maĭ sus trebuiaŭ să fie slavonesce cam așa: chorus s a n c t o r u m a n g e l o-r u m M i c h a e l i s et G a b r i e l i s... s a n c t o r u m tri-

um adolescentium Ananiae Azariae Misaelis et Danielis... passio sancti Eustratii, pe când scriitorul porţiunil cirilice a evangeliaruluĭ dela Reims, stăpînit de spiritul limbeĭ sale naţionale, ḑice: chorus sanctorum angelorum Michael et Gabriel, passio sancto (*sic*) Eustratius, sanctorum trium adolescentium Ananias Azarias Misael et Daniel. — fiindcă românesce el nu putea să ḑică decât numaĭ: chorul sânţilor îngerĭ Michail şi Gavriil, patima sântuluĭ Eustratiŭ, a sânţilor treĭ adolescinţĭ Ananie, Azarie, Misail şi Daniil...

Biliarski observă, că fragmentul cirilic dela Reims pune лоу, ноу, acolo unde regula cere: лю, ню, întrebându-se apoĭ, dacă acésta n'ar fi cum-va un fonetism serb.

Iarăşĭ un pur românism, ba încă anume din Moldova saŭ din Ţéra-Românéscă, ér nu de peste Carpaţĭ saŭ de peste Dunăre!

Românul de ambe laturile Milcovuluĭ nu póte suferi sonurile *liu* şi *niu*, pe carĭ le móĭă tot-d'a-una în *ĭu*, atât în cuvintele de origine latină, precum şi în cele slavice: ĭubi, muĭere, cuĭu, ĭute, fiĭŭ, aĭŭ, întâĭŭ etc. din люд, *mulier*, *cuneus*, лют, *filius*, *allium* şi altele, în carĭ, de pildă, Bănăţeniĭ conservă pe *n*: *întâniu*, ér Macedoneniĭ pe *l*: *hiliu*.

Astfel nu este de mirare, dacă scriitorul porţiunil cirilice a evangeliaruluĭ dela Reims, născut în România dunăréną, nu putea admite nicĭ măcar într'un text slavic sonurile nelocale лю, ню, preferind a le preface în лоу şi în ноу, cela-ce se părea atât de curios luĭ Biliarski.

O asemenea fonetică este cu totul imposibilă la Slavĭ, după cum a arătat'o deja Dobrowski.[7])

Pe lîngă cele de maĭ sus, am maĭ puté indica în Textul Sacruluĭ unele contracţiunĭ, neobicĭnuite în limbele slavice, precum mărturesce însuşĭ Biliarski; de exemplu: ащiєдиного în loc de аще єдиного saŭ ничимьньши în loc de ничимь мьньши, ca

[7]) *Institutiones linguae slavicae*, p. 30.

O asemenea ipotesă ar simplifica succesiunea celor treĭ ı
mente cronologice: compunere, traducere şi copiare,—reduc
du-le numaĭ la doă.

O inspecţiune atentivă a ambelor texturĭ, celuĭ slavic
celuĭ român, probéză însă imposibilitatea identificăriĭ aut
luĭ cu traducătorul.

Vom da un singur exemplu.

Textul slavic ḑice: начет его ꙋ б и т и=românesce: ꙟ
а-л б а т е (122). Slavonesce оубити însemnéză numaĭ ‹
morĭ›, nicĭ o dată ‹a bate›. Unirea sensurilor ‹omorĭ› şi '
te› se găsesce însă în vechĭul român *ucide*=lat. *occi*
Chĭar în texturile cele publicate de către noĭ am veḑut: '
мѣсе воиничїи тоци ши боıарїи сѫ се ꙋ ч и г ѫ кꙋ Тꙋрчїи (
p. 379), saŭ: кꙋ трестїе мѫ о у ч и д ѣ пре капꙋ (t. 2
46). Autorul dară dâ cuvîntuluĭ slavic оубити un sens ne
vic, ci curat românesc. Dar atuncĭ este învederat că ;
traducerea românéscă, dacă ar fi făcut'o tot dînsul după
priul seŭ original slavic, n'ar fi pus: бате, ci ar fi lăsat:
чиде.

Trebuĭ să admitem, prin urmare, că autorul şi traduc
rul aŭ fost doă individualitățĭ distinse, remănênd astfel
tacte cele treĭ momente cronologice de maĭ sus:

1. Pe la 1580 *minimum*, s'a făcut copia cea ajunsă,
inte de 1600, în mânile luĭ popă Grigorie din Măhacĭu;

2. Pe la 1550, *plus-minus*, s'a făcut traducerea rom
scă din slavonesce;

3. Redacţiunea, scrisă slavonesce de către un Român :
care de aceĭa noĭ o numim românéscă, ar puté să fie (
de pe la 1500.

§ 8. In prototipul luĭ Bogomil sântul Sisinie este un
nic, ba încă ‹stylites›, petrecênd viaţa pe un stîlp de p
ca sântul Simeon, cu care—póte—l'a şi confundat eresia
bulgar din causa nasceriĭ luĭ Simeon într'o localitate numită
san. Sântul Sisinie din redacţiunea românéscă, din contra,

un voinic, un armaş ca sânţiĭ Georgiŭ saŭ Demetriŭ, cela-ce se potrivesce maĭ bine cu datele hagiografice, căcĭ sântul Sisinie cel adevărat, născut în Armenia, fusese ostaş în armata împăratuluĭ Liciniŭ la 320. [9]) Numele luĭ se serbéză la 10 martiŭ. Să observâm însă, că maĭ există în calendarul creştin alţĭ vr'o cincĭ saŭ şése sfinţĭ cu acelaşĭ nume, afară de ceĭ doĭ sfinţĭ Sisoe, despre carĭ vom vorbi maĭ jos.

In redacţiunea românéscă stîlpul de pétră capătă o altă destinaţiune. El servă de locuinţă nu sântuluĭ Sisinie, ci suroreĭ sale Melantia, despre care prototipul luĭ Bogomil nu scie nimic. Sântul Sisinie, cavaler în tótă puterea cuvîntuluĭ: ка-ла лѹи вьпъи дихнїа ши аве ꙟ мѫнѫ ѡ сѫлицъ де фокѹ, — merge a alunga pe dracul din casa surorii sale.

Nu este maĭ puţin caracteristic în redacţiunea românéscă modul celor treĭ arborĭ: salce, rug şi maslin, ceĭ de'ntâiŭ fi afurisiţĭ, cel al treilea bine-cuvîntat de către sântul Sisinie.

Blăstemurĭ şi bine-cuvîntărĭ analóge se găsesc la tot pasul în legendarul paganic şi eretic al tuturor popórelor. Ne vom mărgini aci de a cita, avêndu-l maĭ la îndămână în momentul de faţă, următorul pasagiŭ din legenda medievală a sânteĭ Barbare:

« . . . duo pastores erant pascentes oves suas, et illi con-«sideraverunt, quod beata Barbara a facie patris extra petram «fugeret. Pater autem ejus quaeritando discurrens venit ad «praedictos pastores inquirendo, utrum vidissent Barbaram fi-«liam suam; *unus autem eorum cousiderans iram patris ju-«ravit, se nescire, alter vero digito eam prodidit. Beata au-«tem Barbara proditori suo maledixit, et subito ipse versus «est in statuam marmoream* etc.» [10]).

---

9) Pétin, *Dictionnaire hagiographique*, Paris, 1850, t. 2, p. 1033, in Migne, *Encyclopédie théologique*, t. 41.

10) Köhler in Wolf, *Zeitschrift für deutsche Mythologie*, t. 3, Göttingen, 1855, p. 299.

Intr'un cântec poporan bulgar, Maïca Domnuluï afurisesc[e] plopul ‹ca să n'aibă umbră›, bradul ‹ca să nu înflorescă›, iedera ‹ca să facă roduri negre›[11]; ér amicul meŭ Angelo de Gubernatis ne spune, că într'o legendă poporană italiană, Fecióra Maria, din contra, bine-cuvîntéză maï multe plante: ‹Pour soustraire son fils aux sicaires d'Hérode, la Vierge le ‹cache sous des plantes et des arbrisseaux que, naturellement, ‹elle bénit...›[12])

§ 9. Maï pe scurt, redacţiunea românéscă se află într[o] legătură necontestabilă cu prototipul luï Bogomil—vedĭ mai sus §-ful 3—, dar în acelaşĭ timp este fórte independinte.

Dela acea veche redacţiune din secolul XVI trebuĭ să facem acum o săritură, peste treĭ vécurĭ, pînă la o redacţiune de tot nouă, care —cam între aniĭ 1860-70— s'a tipărit pentru prima óră în Iaşĭ, şi apoĭ —dela 1870 încóce— s'a reprodus în Bucurescĭ maĭ de multe orĭ de către tipograful Teodor Mihăescu.

Noĭ posedâm numaĭ ultima ediţiune bucurescénă, 1878, in-16, pagine 16, sub titlul: *Minunile sfîntuluĭ Sisoe.*

Afară de text, ea cuprinde la capăt o grosolană gravură, represintând pe ‹Sft. Sisoe›, îmbrăcat călugăresce, răzimat de o stâncă şi arătând cu mâna dréptă la ‹Satana›, sub forma tradiţională de ţap, pe care ‹Arh. Mihail› îl ţine cu o mână de chică, ér cu cea-l'altă îĭ împlântă în gît vîrful sabieĭ curgênd din gura draculuĭ voluminóse picăture de sânge.

Intre cele-l'alte particularităţĭ ale acesteĭ noue redacţiunĭ, să constatâm maĭ întâiŭ de tóte schimbarea întâmplată chiar în numele sântuluĭ: din *Sisinie* s'a făcut *Sisoe.*

Calendarul creştin cunósce doĭ sfinţĭ *Sisoes*, ambiĭ Egiptenĭ de nascere şi ambiĭ serbaţĭ în luna luĭ iuliŭ.

Despre cel dela 6 iuliŭ, Sisoe supranumit cel mare, Me-

11) Miladinovtzi, Бѫлгарски народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 36, No. XXXVI.
12) Gubernatis, *La mythologie des plantes*, Paris, 1868, t. 1, p. 216.

…ele ne spun anume că: *putérnică era rugăciunea luĭ spre …re dracilor,.[13])

Iată de ce, prin asemenare de numĭ şi prin asociaţiune de … tot-o-dată, sântuluĭ Sisoe *gonitorul de dracĭ, ĭ-a fost … de a înlocui în noua redacţiune românéscă pe sântul …nie *gonitorul de dracĭ, din redacţiunea cea veche.

Între cele doă redacţiunĭ maĭ există şi alte diferinţe se…ndare, precum dispariţiunea *stîlpuluĭ de marmure, şi ada…ul *paltenuluĭ, pe lîngă *salce,, *rug, şi *măslin,; în …alitate însă, identitatea ambelor este atât de învederată, în… noĭ ne-am credut datorĭ a reproduce pe cea nouă în jo… celeĭ vechĭ, întocmaĭ după cum am făcut în *Texturĭ mă…ene, la No. I în privinţa celor doă redacţiunĭ române a… Legendeĭ Duminiceĭ.

… 10. Dar cărticica, intitulată *Minunile sfîntuluĭ Sisoe,, …nde nu numaĭ textul cel modernisat al vechiĭ redacţiunĭ …mânescĭ. După acest text urméză în ea: *Visul Maĭceĭ Dom…, asupra căruia vom reveni maĭ jos la No. II; de aci …entinţă a luĭ Ponţiŭ Pilat contra Mântuitoruluĭ; şi 'n fine, …antastică enumeraţiune a suspinelor, lacrimelor etc. etc. a… luĭ Crist: carĭ tóte ar merita de a fi studiate maĭ de a…, ca nesce apocrifurĭ fórte populare în tótă Europa, dacă … în vre-o legătură cu texturile ce ne preocupă.

În casul de faţă, fără comparaţiune maĭ importantă este …ta cea pusă în cărticică chiar la început, înainte de ce… noĭ am numit redacţiunea românéscă cea nouă.

…t'o întrégă:

'Eŭ, robul luĭ Dumnedeŭ sfîntul Sisoe, pogorîndu-mĕ din muntele …uluĭ, adecă din măgura Eleonuluĭ, vedu̧ĭ pe Arhanghelul Mi… voevod îngeresc, întimpinând pe Avestiţa, aripa Sataneĭ, şi e… perul capuluĭ eĭ lung pînă la călcâe, şi ochiĭ eraŭ ca focul, şi … gura-ĭ eşia foc şi din tot trupul eĭ, şi mergea fórte strălucită … trupul schimonosit. Şi o întâlni Arhanghelul Mihail şi o în-

[13]) *Vieţile sfinţilor din luna luĭ Iulie*, Bucurescĭ, 1836, in-f., f. 69.

«trebă: de unde viĭ tu, Satano, duh necurat, şi unde te ducĭ,
«cum îţĭ este numele? Ĭar ea ḑise: eŭ sînt duh necurat, aripa Sa-
«taneĭ. Atuncĭ Arhanghelul o luă de pĕr şi o bătu cumplit; ér ea
«striga cu glas mare, şi ḑicea ca să maĭ înceteze îngerul de bătae
«că i le va spune tóte pe rînd; şi încetând îngerul de bătae, ea
«începu a i le spune: — Auḑit'am de o fecĭóră Maria, fata luĭ Ioa-
«chim şi a Aneĭ, pe care a vestit'o Arhanghelul Mihail prin tót
«cetăţile, vrînd Maria să nască pe Isus Nazarinénul; şi eŭ merg
«cu ale mele diavolescĭ meşteşugurĭ ca s'o smintesc pe dînsa. Iar
«Arhanghelul a ḑis: pînă 'n ḑiua de astăḑĭ, aceste meşteşugurĭ
«tale să mi le spuĭ. Şi o luă de pĕrul capuluĭ, începu a o bate
«şi o junghia; ér ea ḑise îngeruluĭ: lasă-mĕ că ţi le voĭu spune
«tóte pe rînd: — Eŭ mĕ fac muscă, eŭ mĕ fac paĭanjene, eŭ mĕ
«fac ogar, şi tóte nălucirile vĕḑute şi nevĕḑute, şi merg de smin-
«tesc femeile, şi ĭeaŭ copiĭ, şi smintesc feţile (fetele?) lor prin
«somn greŭ dormind; şi eŭ am 19 numĭ ale mele: Avestiţa, Nave-
«dar, Salomnia, Zurina, Nicara, Aveziha, Scarbola, Miha, Puha, Cri-
«pa, Zlia, Nevaţa, Pesia, Cilipina, Igra, Fosfor, Luţifer, Avie, Ber-
«zebuti; dar unde se vor găsi numile mele scrise, eŭ acolo nu mĕ
«voĭu apropia de 7 mile de loc de acea casă, nicĭ de nimenĭ câţi
«vor fi întru acea casă, pînă va fi cerul şi pămîntul, în vecĭ a-
«min.»

Noĭ scim — veḑĭ pag. 254 § 6 — că bogomiliĭ aveaŭ o de-osebită veneraţiune pentru arcangelul Mihail, şi avem tot-dată o mărturiă positivă — maĭ sus § 2 — cumcă acest «voe-vod al îngerilor» figura anume în rugăcĭunea luĭ Bogomil ca cu sântul Sisinie. Cu tóte astea, nicĭ în redacţiunile rusescĭ pe câte le cunóscem, nicĭ în cele doă românescĭ, despre care am vorbit pînă aci, arcangelul Mihail nu se află; şi ĭată că pe neaşteptate noĭ îl găsim acum alăturĭ cu sântul Sisinie devenit Sisoe, şi alăturĭ cu nomenclatura cea lungă din pro-totipul luĭ Bogomil şi din redacţiunile rusescĭ.

Din acésta ar trebui să conchidem una din doă:

Saŭ că Bogomil va fi scris diferite rugăcĭunĭ contra fri-rilor, tóte cu sântul Sisinie, dar numaĭ una cu arcangelul Mihail;

Orĭ că din prototipul luĭ Bogomil se vor fi desfăşurat

tărḑiŭ doă saŭ maĭ multe varianturĭ, din carĭ numaĭ într'unul s'a conservat arcangelul Mihail.

Prima ipotesă pare a fi întărită prin acea împregĭurare, că în lista scrierilor bogomilice—mai sus pag. 255—figuréză alăturĭ: "rugăcĭunĭ de frigurĭ„ şi "despre cele 7 frigurĭ„, ca doă saŭ maĭ multe bucăţĭ deosebite; cea-l'altă ipotesă este totuşĭ cam maĭ puţin probabilă, de óră-ce în redacţiunea românéscă cea veche noĭ nu vedem nomenclatura cea diabolică, care ar fi trebuit să figureze şi acolo, după cum figuréză în redacţiunea cea veche rusésca, ambele redacţiunĭ fiind legate prin punctul comun al "stîlpuluĭ de pétră„.

Orĭ-cum ar fi, mărginindu-ne în sfera variantelor româneseĭ, "Sisinie cu Mihail„, adecă redacţiunea cea scurtă, este tot atât de bogomilic ca şi "Sisinie cu stîlpul„, adecă redacţiunea cea lungă.

§ 11. După cum în Rusia opera luĭ Bogomil a ajuns la trépta unuĭ simplu descântec poporan, tot aşa şi 'n România, cel puţin unul din cele doă varianturĭ.

D. S. F. Marian a publicat de-mult următorul descântec din Bucovina:

"Pogorîndu-se arhanghelul Mihail din muntele Eleonuluĭ, a întim-"pinat pe Avezuha, aripa Sataneĭ, şi era fórte grozavă. Pĕrul capuluĭ "eĭ era pînă 'n călcâe, şi ochiĭ eĭ eraŭ ca stelele, şi mânile de fer, "şi unghiile la mânĭ şi la picĭóre eraŭ ca secerea, şi din gura eĭ eşĭa "pară de foc. Şi ĭ-a ḑis arhanghelul Mihail, maĭ marele voevod pu-"terilor cerescĭ:

"—De unde viĭ tu, duh necurat, şi unde te ducĭ?

"—Eŭ merg în Vifleemul Iudeeĭ, că am auḑit că are să se nască "Isus Hristos din Maria fecĭóră, şi merg ca s'o smintesc pe ea.

"Atuncĭ o luâ arhanghelul Mihail de pĕrul capuluĭ, şi o legâ cu "lanţurĭ de fer, şi 'ĭ puse paloşul în cóste, şi începu a o bate fórte "tare, ca să spună tóte meşteşugurile sale.

"Iară ea începu a spune:

"—Eŭ mĕ fac ogar, mîţă, muscă, păingăn, cĭóră, fată gróznică, "şi aşa intru în casele ómenilor de le smintesc femeile, şi le smintesc "pruncii, şi le aduc pripaşiĭ, şi eŭ am 19 numĭ: I. Vestiţa; II. No-"vadaria; III. Valnomia; IV. Sina; V. Nicozda; VI. Avezuha; VII.

«Scorcoila; VIII. Tiha; IX. Miha; X. Grompa; XI. Slalô; XII. Ne-«causa; XIII. Hatav; XIV. Hulila; XV. Huva; XVI. Ghiana; XVII. «Gluviana; XVIII. Prava; XIX. Samca. Şi unde sînt aceste numī scrise, «eŭ acolo de casa acela nu mē pot apropia de 3000 de paşī.

«Atuncī īī ḑise arhanghelul Mihail, maī marele voevod puterilor «cerescī:

«—Iată 'ţī ḑic ţie şi te jur, să n'aī putere a te apropia de casa «robuluī luī Dumneḑeŭ N. N., nicī de averea luī, nicī de dobitócele «luī, nicī de tóte câte sînt ale luī, ci să te ducī în munţiī ceī pustiī, «unde nime nu locuesce, acolo să 'ţī fie locuinţa ta. Amin.» [12])

Nu avem nevoe de a insista asupra perfecteī identităţī a acestuī descântec cu bucata cea introductivă la «Minunile sfîntuluī Sisoe», cu acea deosebire fundamentală însă, că aci s'a perdut deja orī-ce urmă, directă saŭ indirectă, de sântul Sisinie din prototipul luī Bogomil.

§ 12. Acelaşī variant, érăşī fórte modificat şi érăşī fără sântul Sisinie, se află slavonesce între exorcismele luī popa Simeon, pe cele doă foī adause la finea volumuluī luī popa Grigorie din Măhacīu, despre carī noī am vorbit în trécăt între «Texturī măhăcene», la pag. 175.

Iată'l literalmente, cu lipsurī din causă că hârtia e rósă pe la margine:

Ꙗзь архаггль михаиль ходих по горѣ елеwнстѣи и wбрѣтох вѣщицꙋ именим авизою и рекох ей ти еси ѕлоплемен и проклетое вѣ.... wна бо бѣше прострѣла власи свои до петꙋ. и рече ей архаггль михаиль не имам поу-стити. аще ми са не каꙁнеши и повѣжди ми родꙋ своемꙋ. и

Eŭ, arcangelul Mihail, îm-blat'am pe muntele Eleonuluī şi am aflat pe Veştiţa numită Avizoe, şi ī-am ḑis: tu eştī ném reŭ şi blăstēmat... căcī ea îşī întinsese pletele pînă la călcâe. Şi-ī ḑise ar-cangelul Mihail: nu te voiŭ lăsa, dacă nu te veī jura şi

12) Marian, *Descântece din Bucovina*, in *Traian*, 1869, No. 87, p. 252.

ѣе рече емꙋ наш родмо
ıе (?). а мора. в вѣ-
ахоха. д пладница.
. ѕ чакоу... дица. ȝ
ница. и свевела. ѡ дѣ...
щıа. ı нерадостна. аı
нигде да не сам бил
иса. архаггле михаиле.
стоит матви сїе въ

nu-mĭ veĭ spune némul teŭ și numile: éră dînsa a ḑis: numile némuluĭ meŭ sînt: 1. Mora; 2. Véștița; 3. Ahoha; 4. De-mĭaḑi-ḑi; 5. Lecta; 6. A-omuluĭ... 7. De-mĭaḑi-nópte; 8. Svevela; 9. . . . . 10. Ne-bucurósa; 11. Négra........ arcangele Mihaile, unde în casă va fi acéstă rugăcĭune....

ste putință de a nu vedé, dela cea de'ntâiŭ aruncătură , intima legătură a acesteĭ pretinse rugăcĭunĭ cu redac-ea din «Minunile sfîntuluĭ Sisoe» și cu descântecul ro- din Bucovina pe de o parte, ér pe de alta cu cele cântece rusescĭ, tóte acestea izvorîte, pe diverse pogo-lin unul și acelașĭ prototip al luĭ Bogomil.

. Redacțiunea cea scurtă și cele doă rusescĭ conservă istință nomenclatura dracilor, pe care a perdut'o redac-ea lungă, veche și nouă.

desbinare însă în numĭ și chĭar în numere!

ogomil sînt numaĭ 7 dracĭ, în redacțiunile rusescĭ—12; în exemplarul slavic al luĭ popa Simeon; apoĭ 19 în nea românéscă cea scurtă și 'n descântecul din Buco-

rgința numilor se póte constata maĭ bine prin următorul

...acțiunea ...mână:	Descântec:	Popa Simeon:	Redacțiunile ruse:
...ița	Vestița	Вѣщицѫ	Трясея
...iha	Avezuha	Явизоıа	Огнея
...mia	Valnomia	Мора	Ледея
...dar	Navadaria	Пладница	Гнетея
...ola	Scorcoila	Полонещница	Хрипуша

Miha	Miha	Лекта	Глухая
Puha	Tiha	Яхоха	Ломея
Cripa	Grompa	Чрънa	Унея
Zlia	Slaló	. . . .	Желтея
Nicara	Nicozda	Сvевела	Корвуша
Zurina	Sina	. . . .	Гледея
Nevaţa	Necauza	Нерадостна	Невея.
Fosfor	Hatav		
Luţifer	Hulila		
Berzebuti	Ghiana		
Avie	Huva		
Cilipina	Gluviana		
Igra	Prava		
Pesia	Samca		

Afară de *Avestiţă* (=*Vestiţă*=Вѣщицъ) şi *Avezuhă* (=*A*
zihă=Явизоꙗ), carĭ figuréză în treĭ liste; afară de *Salom*
(=*Valnomia?*), *Miha*, *Tiha* (=*Puha?*), *Scarbolu* (=*Scorcoil*
Năvodar (=*Navadaria*), *Grompa* (=*Cripa*) şi *Zlia* (=*Slah*
din cele doă liste românescĭ; afară de o apropiare posibilă
tre românul *Nevaţă* şi rusul Невея; tóte cele-l'alte numĭ s
în disarmonia cea maĭ infernală, astfel că nomenclatura d
céscă se urcă nu la 7, nu la 12, nu la 19, ci la un mi
mum de 50!

Să nu ne închipuim însă, că numaĭ Româniĭ şi Slaviĭ a
nesce naşĭ atât de darnicĭ în privinţa Sataneĭ.

In dosarele faĭmóselor procese de fermecătoriă din Germa
dracul pórtă maĭ multe ḑecimĭ de numĭ: *Bickelhut*, *Breitk*
Bolomolo, *Federbusch*, *Fröhlich*, *Gerlach*, *Grünwald*, *Hun*
kopf, *Kehrauss*, *Limper*, *Lucifer*, *Moritz*, *Pompernickel*, *S*
tenfroh, *Strule* etc. etc. Aprópe fie-care fermecătorésă cu
scea pe acest gentleman sub un altfel de nume, când se
nificativ, când cabalistic, când fără nicĭ un căpătâĭu [13].

In Francia, o demonologiă din secolul XVI ne spune de
semenea, că statul major al infernuluĭ se compune din: *L*
cifer, *Belzebut*, *Astarot*, *Lucifugé*, *Satanachia*, *Fleuretty*, *l*

13) Wolf, *Zeitschr. f. deutsche Mythol.*, t. 2, p. 64.

biros, *Baël*, *Agares*, *Marbas*, *Pruslas*, *Aamon*, *Barbatos*, *Buer*, *Gusoyn*, *Botis*, *Bathim*, *Pursan*, *Abigar* etc. etc.[14])

Incă o probă, că bogomilismul căuta să se identifice în tóte cu pornirile cele instinctive, aşa ḑicênd antropologice, fie bune saŭ rele, ale poporuluĭ.

§ 14. Desvoltările de maĭ sus ne permit a stabili un paralelism fórte instructiv între apocriful eretic, cu care începusem «Texturile măhăcene», şi apocriful cesta-l'alt, tot aşa de eretic, cu care începem acuma «Texturile bogomilice», adecă între «Legenda Duminiceĭ» şi între ceĭa-ce am puté numi: «Legenda Frigurilor».

Aci, ca şi acolo, un singur prototip se bifurcă din capul locului în doă redacţiunĭ, diferite nu numaĭ prin scurtimea saŭ lungimea lor relativă, dar încă prin punctul de plecare, prin óre-carĭ amărunte şi —pînă la un punct— chĭar prin tenţiune.

Aci, ca şi acolo, ambele redacţiunĭ, născute printr'o timpurià bifurcare dintr'una şi aceĭaşĭ sorginte, încep apoĭ a se încrucişa la o-l'altă, a se amesteca, a se împleteci, dar fără a se identifica, fără a perde fie-care propria sa existinţă separată, astfel că une-orĭ ele figuréză împreună în aceĭaşĭ broşură, ca şi când ar fi doă legende deosebite.

In fine, aci ca şi acolo, după secolĭ de adîncă uĭtare, apocriful recâştigă d'o dată vechĭa'ĭ popularitate, re'noindu-se în limbă sub raportul formeĭ, şi adaptându-se —în privinţa fondului— la situaţiunea momentuluĭ. . . .

14) *Le grand grimoire ou l'art de commander aux esprits, sur un manuscrit de 522*. Paris, 1845, in-12, passim.

Мл҃тва ст҃го Сїсина ѡт дна-вола проклета:

кто воинь бист ꙗкож ст҃и Сисинь.

иже многимъ воемъ ѡдолеатъ.

пръво Сирианомъ, и втора Исмаилтеном, и три Тартаромъ.

114\. егда мл҃твꙋ твораше възвратись ст҃и Сїсинь ѡт въстока въ Равїю.

и прїиде къ немꙋ аг҃гль, г҃спднъ вь съне и рече емꙋ.

иди Сисине къ сестри свое Мелинтию.

(Rugăciunea sântului Sisin contra afurisitului drac).

кареле воиникь фꙋ ка ст҃и Сїсинъ.

че мꙋлте ощи бирꙋи.

ꙟтъю Сїриꙗнїи. аи дои Тꙋрчїи, аи треїи Тътаръи.

е дека-ш фѣпсе рꙋгъ, ꙟтоарсесѣ ст҃и Сисїнъ де ръсърит ла Равїа.

ши вине кътрѫ елꙋ ꙟџерꙋл домнꙋлꙋи ꙟ вис ши ꙃисе лꙋи.

дꙋ-те Сисине кътрѫ сорꙋта Мелинтїе.

Carele voinicŭ fu ca sveti Sisinŭ, ce multe oști birui? întâlu Sirilanii, ai doii Turcii, ai treii Tătarăi. E deca-ș fépse rugă, intoarsesé sveti Sisinŭ de răsărit la Ravila; și vine cătrâ elu îngerul Domnului în vis și ḑise lui: Du-te, Sisine, cătrâ soru-ta Melintie, că ș'au

MINUNILE SFÎNTULUĬ SISOE.

Atuncea in vremea Sfîntuluĭ Sisoe, plecară cu un impărat la vînătóre și dimpreună cu frațiĭ mulțĭ; iar când fu intr'o pădure mare, cu voia luĭ Dumneḑeŭ dete o furtună mare, și se risipiră toțĭ pe fața pămintuluĭ. ne-sciind nimeuĭ care in cotro a apucat. Iar Sfîntul Sisoe, cu voia luĭ Dumneḑeŭ, nemeri drept la chilia sori-seĭ Meletia, in marginea Măriĭ. Și stând la ușă, striga cu glas mare ca să-ĭ deschiḑă ușa. Iară Meletia il intrebă: cine eștĭ tu, că eŭ nu te cunosc pe tine? El érăși ḑise: deschide-mĭ ușa, soru-mea Meletia, că n'am unde să scap de furtuna Măriĭ; iar

понеж ест родила, е҃ дети, и кѫѯел их ест дїаволъ. и ѻ҆ хощеть бѫѯети.	кь ш'аѹ нѫскѹт чинчи кокони. ши ꙗѹ лѹать дракѹлъ ши аль шаселе ва се и-лѫ ꙗ.
не сътворити ловцѹ дїаволѹ томѹ.	сѫ нѹ фачи вѫнат ачелѹ[ꙗ] дракѫ.
15. ꙗко тебѣ | радї ѿженет гь҃ дїаволѹ того.	кѫ пентрѹ тине гонеще дѹмнѹл прѣ ачела дракь.
Мелинтїна же сестра своа роди сътвори стлъпь, мрамо-рень.	Мелинтїа сора лѹи, нѫскѹ де фѫкѹ стльпѹ де мармѹре.
и ѯаковала гвоѯдїемъ. и ѡ-ловомъ ѯилиꙗна (*sic*).	ши-л ферекѫ кѹ пироане де фїерѹ, ши коперит кѹ плѹмбѹ.
и поет, в҃, ѿроковице на слѹжбѹ себе брашно ѯа леть.	ши лѹѡ доѡ фете сѫ-и слѹжаскѫ кѹ хранѫ ꙟтрѹ ань.
16. и прїиде сти҃ Сїси[нъ] къ стльпѹ и рече.	ши мерсѧ сти҃ Сисин | кѫтрѫ стльпѹ ши ѯисе.
сестро Мелинтїе ѿвръѯи ми стлпь да вьнидѹ.	соро Мелинтїе дешькиде-ми стльпѹл сѫ ꙟтрѹ.
ѡна же рече, не смею ти ѿверѧсти, ꙗкож колсе врага бараха.	а ѯисе нѹ кѹтеѯ сѫ-ци дешкиѯ. кѫ мѫ темѹ де дракѹл ꙟшельторюл.

...cinci coconi, și ĭ-au luatŭ drac*u*lŭ, și alŭ șasele va se i-lŭ ĭa, ... faci văna*t* aceluĭa drac; că pentru tine goneşte Dumnu*l* pré a-... dracŭ. Melintia, sora lui, născu de făc*u* stlăpu de ma*r*mure, și-*l* ... cu piroane de fieru, și coperi*t* cu plu*m*bu, și luo doo fete să-i ... *cu* hrană întru anŭ. Și me*r*sĭa s*v*eti Sisi*n* către stlăpu, și ... soro Melintie, deșăchide-mi stlăpu*l* să întru. Ĭa zise: nu cutez ... deschiz, că m*ă* temu de d*r*cau*l* înșelătorĭu*l*. E*l* zise: soro Me-

... Meletia respunse dicênd: nu-ți voiu deschide ușa, că mĕ tem de Diavolul ... s'mĭ ia și pe copilul acesta, ca incă n'aŭ implinit 40 de dile. Ĭar Sfîntul ... deschide ușa, că pe mine m'a orînduit Dumnedeŭ după vinătoriĭ de diavolĭ. ... soro-sa, îndată ĭ-a deschis ușa, și intrând Sfîntul cu calul in casă, iar ... se făcu grăunte de meiŭ și se lipi supt copita caluluĭ, și intră și el cu ... casă. Ĭar Meletia soru-sa, singură fiind fără de ajutor, cu o mână bu-... și cu altă mână copilul ținea; apoĭ cinară și se culcară; iar când fu ...ul nopțiĭ, se sculă Diavolul și fură copilul din légăn și fugi cu el. Ĭar

ѡнь же рече ѡтврьꙁи ми стлъпь да вьнидȣ ꙗк велїа ест вьнȣ ꙁима.

и велїа възлица (*sic*), нест главȣ подклонити.

117. азь есмъ ловцȣ дїавола томȣ, мене радї ѡтженет гь дїаволȣ того.

тогда ѡана (*sic*) ѡврьꙁи (*sic*) его стлпь.

и вьниде дїавол же подмичеса просеною лоспою под копитом коню Сисина.

и вьсхити ѡтрок и побеже къ морю.

ѡна же рече, ѡ брате мою еж ти рех се ми быст.

тогда сти Сисин вьседи на кон свою, и потече вь след дїаволȣ того.

ел ꙁисе, соро Мелинтие дешкиде-ми стльпȣл сѫ ꙟтрȣ, кѫ афарѫ маре фригȣ ѧсте.

ши маре вихор, н'ам капȣл оунде-ми ꙟкина.

еȣ синтȣ вьнѫторȣл ачелȣѧ драк, пентрȣ мене гонеще домнȣль прѣ ачела драк.

атȣнче ѧ дешкисе лȣи стльпȣл.

ши ꙟтрѫ дракȣл питȣлиш ка ѡ грьȣнце де мею сȣптȣ копита калȣлȣи лȣ Сисин.

ши рѫпи коконȣл ши фȣџи кътрѫ маре.

ѧ зисе ѡ фрателе меȣ, кȣм ци зиш аша фȣ.

атȣнче сти Сисин ꙟкѫлекѫ прѣ калȣл лȣи ши алергѫ прѣ ȣрма ачелȣꙗ драк.

li*n*tie, deșchide-mi stlăpu*l* să întru, c*â* afarâ mare frigu ĭaste ș*i* mare viho*r*: n'a*m* capu*l* unde-mi închina; eu si*n*tu vănâtoru*l* aceluĭa dra*c*: pe*n*tru mene goneșt*e* Domnulŭ pr*é* acela dr*ac*. Atu*n*ce ĭa deșchise lui stlăpu*l*. Și întrâ dracu*l* pituli*ș* ca o grău*n*țe de meĭu suptu copita calului lu Sisi*n*, și răpi coconu*l*, și fugi cătră mare. Ĭa ḑise: o, fratele meu! cu*m* ți ḑi*ș*, așa fu. Atunce s*ve*ti Sisi*n* încâlecă pré calu*l* lui și ale*r*gă pré u*r*ma aceluĭa dra*c*. Calu*l* lu*i* văpăi dihniĭa;

copilul țipând tare, Meletia îl auḑi prin somn și se deșteptâ, și puse mâna la légăn, și găsi légănul gol și începu a plânge cu glas mare, și cu multă jale strigâ: scólă, fratele meŭ Sfinte Sisoe, că și pre acest copil mi l'a furat Diavolul! Ĭar Sfîntul se deșteptâ și ḑise: ce este acésta? iar soru-sa ĭ-a spus luĭ pricina. Deci el îndată se sculâ și încălecâ pe cal și'șĭ luâ paloșul în mână, și plecâ după Diavolul ca să'l găséscă. Și mergênd pe drum, aflâ pe marginea Mării o salce, și stătu în loc și descălecâ de pe cal jos, și se rugâ luĭ Dumneḑeŭ cu lacrimĭ ca să'ĭ grăéscă salcea, și începu a o întreba: sfîntă salce a luĭ Dumneḑeŭ, n'aĭ

кои же его | пламеном дихаша имееи вь рѹкахь пламено копїе.

и погна къ връбе.

и рече древо бжїи връбо. видѣли врага бежаща и штрокѹ носеща.

и беше връба видела и рече не видех.

и рече сти Сисин, да цветеш а плод да не сътвориш.

паки потече и виде иное древо кѹпино.

и рече сти Сисинъ древо бжїе кѹпино, видели врага бежеща и штроче носеща.

и кѹпино беше видел и рече не видех.

и рече имъ (*sic*) Сисин, да

калѹл лѹи вьпъи дихнїа, ши аве ꙟ мънѫ ѡ сѹлицъ де фокѹ.

ши-л гони прѣ ла ѡ салче.

ши ѕисе лемнѹл лѹ дѹмнеѕеѹ салче, вьѕѹш дракѹл фѹџиндѹ ши ꙟѹ коконѹ дѹкъндѹ.

ши салче-л фѹсеса вьѕѹт ши ѕисе нѹ л'ам вьѕѹт.

ши ѕисе сти Сисин, съ ꙟфлѹрещи ꙗръ поаме съ нѹ фачи.

ꙗръши кѹрсе ши вьѕѹ алтъ лемнѹ рѹгь.

ши | ѕисе сти Сисинь, лемнѹл лѹ дѹмнеӡеѹ рѹгѹле. вьѕѹш дракѹл фѹџиндѹ, ши ѹꙟ кокон дѹкьндѹ.

ши рѹгѹл фѹсеса вьѕѹт ши ѕисе нѹ л'ам вьѕѹт.

ши ӡисе лѹи съ фїи блѫ-

---

ave în mână o suliță de focu. Și-*l* goni pré la o sa*l*ce, și ḑi*se*: mnu*l* lu Dumneḑeu sa*l*ce! văḑuș dracu*l* fugi*n*du și înu coconu dundu? Și sa*l*ce-*l* fuseša văḑu*t*, și ḑi*se*: nu l'a*m* văḑu*t*. Și ḑi*se* sv*e*ti in: să înflurești, ĭară poame să nu faci. Ĭar*ă*și cu*r*se, și văḑu lemnu, rugŭ; și ḑi*se* sv*e*ti Si*si*nŭ: lemnu*l* lu Dumnezeu rugule! uș dracu*l* fugi*n*du și uîn coco*n* ducăndu? Și rugu*l* fuseša văḑu*t*, ḑi*se*: nu l'a*m* văḑu*t*. Și zi*se* lu*i*: să fi*i* blâstema*t*! un*de*-ți e rădâ-

---

t pe Diavolul fugind cu copil în brațe? iar salcea vĕḑuse, și ḑise că n'a vĕ- deci Sfîntul, cunoscênd vicleșugul dintr'însa, ĭ-a ḑis: să fiĭ blestemată de neḑeŭ, ce veĭ înflori să nu legĭ; și fu așa. Și Sfîntul tot alergâ după Dia-l, și vĕḑênd în cale un rug, îĭ ḑise: rugule al luĭ Dumneḑeŭ, n'aĭ vĕḑut pe volul fugind cu un copil în brațe? Ĭară rugul vĕḑuse, și ḑise că n'a vĕḑut; și pe acesta, ca și pe salce, l'a blestemat ḑicênd: unde 'țĭ este rădăcina, să'țĭ vîrful, și să fiĭ împedecarea ómenilor; și fu așa. Iar Sfîntul tot alergâ după lul, și vĕḑu în marginea Măriĭ un paltin, și ḑise: sfinte paltine al luĭ Dum-

си проклета. гдеж ест корень твои. тѕ бѫдеть и връх твои.	стемат. ѕнде ці-е рѫдѫчїна — аколе сѫ-ци фїе връхѕл тѫ-
кто хощет мимо ити к тебѣ, а ты потькнетї е. а себе на проклетїе.	чине ва трече прѣ льнг- тине. тѕ сѫ-и ӂпеадечи, ѩ- ен сѫ те бластемѣ.
и потече и виде маслинѕ прї мора стоеща.	ши маи алергь ши вѫѕѕ о- маслинѫ стьндѕ льнгь маре.
120. и рече сти Сисинѫ | древо бжїи маслино. видели врага бежаща, и ѡтроче носеща.	ши зисе сти Сисин, лем- нѕл лѕ дѕмнезеѕ маслинѕ, в- ѕѕши дракѕл фѕџиндѕ, ши кокон дѕкьндѕ.
и рече маслинѕ, видѣх вь морю порииошасе.	ши зисе маслинѕл, вѫзѕю-л ӂ маре афѕньдѫндѕ-се.
и рече сти Сисин. да иси бласвенно и ѡсщенно древо бжїи маслинѕ.	ши зисе сти Сисин. сь фїи бласвитѕ и ѡсветит. лемнѕл лѕ дѕмнезеѕ маслинѫ.
и бѕдеше вьсем цркъвам на просщенїе, а чхком на спасенїе.	ши сѫ фїи ла тоате бесѣ- речилѣ де лѕминѫ; ши ѡаме- нилѡр де спсенїе.
тако быст.	аша фѕ.

cina ta, acole să-ți fie vrăhu*l* tău! cine va trece pr*é* lăngă t*ine*, t- să-i înpe*a*deci, ĭară ei să te blastemé. Și ma*i* alergă, și văd*u* u- maslinŭ stăn*d*u lăngă Mare, și d̦*ise* sv*e*ti Sisi*n* : lemnu*l* lu Dumned̦e- maslinu! văd̦u*și* dracu*l* fugi*n*du și u coco*n* ducăndu? Și d̦i*se* masli- nu*l* : văd̦uĭu-*l* în Mare afunădăndu-se. Și d̦i*se* sv*e*ti Sisi*n* : să f- bl*agoslo*vitu și osveti*t*, lemnu*l* lu Dumnezeu maslinŭ! și să fii la toat- besérecilé de lumină, și oamenilo*r* de sp*a*senie. Așa fu. Ș*i* vine l-

nedeŭ, n'aĭ vĕd̦ut pe Diavolul fugind cu un copil în brațe? iar el spuse drep- că l'a vĕd̦ut, dară a și aud̦it copilul țipând pe cale; decĭ Sfîntul îĭ d̦ise: să f- blagoslovit de Dumned̦eŭ, și să staĭ înaintea bisericeĭ cu păcătoșiĭ la pocăinț- cu drepțiĭ la spăsenie; și fu așa. Ĭar Sfîntul tot alergă după Diavolul, și v- în marginea Măriĭ un maslin și d̦ise: sfinte masline al luĭ Dumned̦eŭ, n'aĭ v- pe Diavolul fugind cu un copil în brațe? Ĭar maslinul spuse drept: l'am v- s'a afundat în Mare, și se juca cu pesciĭ Măriĭ și cu copilul împreună; iar Sf- d̦ise: să fiĭ blagoslovit de Dumned̦eŭ, din tine să fie mirul, și fără de tine să -

1. прїиде къ морю и вржже 8ндицѕ свою вь море, изВлече мрежж врага на с8хо.	ши вине ла маре ши-шж арѕнкж 8дица л8и ꙟ марѣ, ши скосе драк8л ла 8скат.
и начет его 8бити, ѿв. палицю железною.	ши ꙟчеп8 а-л бате к8. ѿв де б8здѕгане де фїер8.
и гла ем8 даждь ми. ѕ. дети Мѣлинтїании сестре мои.	ши грьи л8и, дь-ми ѕ фечори ай с8рори-ме Мѣлинтїеи.
и рече дїавол, не им чесо дати изель их есмж.	ши ѕисе драк8л, н'ам че-ци да кж л'ам мжнкат.
и рече Сисин. избѕ (*sic*) их проклете дїаволе.	шї-и ѕисе л8и Сисинж, борещe-и проклете драче.
дїавол же рече, изблю и ти млеко матерно на длань, еж еси ссал млад.	драк8ль ѕисе. боращe-ци ши т8 лаптеле мжни-та ꙟ палмж чела че-и с8пт8 ꙟ тинерецеле.
тогда сти Сисин сътвори 22. мать8 къ б8.	атѕнче сти Сисин, ел8-ши фече р8гж кьтрь Дѕмнеѕе8.
и ѕбл8ва млеко матерно на длани.	ши бори лаптеле мжни-са ꙟ палмж.
тогда дїаволь изблюва, ѕ. дѣти Мелинтиюанїи.	атѕнче ши драк8л бори, ѕ фечори ай Мелинтїеи.

re şi-şŭ aru*n*că undiţa lu*i* în mar*é*, şi sco*se* dracu*l* la usca*t*, şi în-
pu a-*l* bate cu 802 (82?) de b*uzd*ugane de fieru; şi grăi lui:
-mi 6 fećori ai surori-me Méli*n*tiei. Şi ḑi*se* dracu*l*: n'a*m* ce-ţi da,
l'a*m* mănca*t*. Şi-i ḑi*se* lu*i* Sisinŭ: boreşte-i, proclete dra*ce*! Dra-
ŭ ḑi*se*: boraşte-*ţi* şi tu laptele măni-ta în pa*l*mâ, cela ce-i suptu
tinereţe*le*. Atunce s*ve*ti Sisi*n* elu-şi fe*ce* rugâ că*t*ră Dumneḑeu, şi
i laptele măni-sa în pa*l*mâ. Atunc*e* şi dracu*l* bori 6 fećori ai Me-

boteze omul, şi fu aşa. Atuncea sfintul Sisoe descălecă de pe cal în marginea
ei şi îngenunchiă cu faţa la pămînt şi se rugâ luĭ Dumneḑeŭ ca să-ĭ dea pe
volul în mână. Şi rugându-se sfintul cu lacrimĭ de foc luĭ Dumneḑeŭ, a a-
cat cârligul în Mare, şi îndată a prins pe Diavolul, şi apucându-l de céfă l'a
afară din Mare, şi l'a bătut cu bătăĭ de usturime şi cu paloşul de foc în
gul trupuluĭ. Şi ḑicea Diavolul sfintuluĭ: ce aĭ cu mine, sfinte Sisoe, de mĕ
ĭ? iar sfintul ḑise: să daĭ, Diavole, copiiĭ soru-me Meletia carĭ i-aĭ luat; iar
e: n'am de unde să ţi-ĭ daŭ, că i-am înghiţit; iar sfintul ḑise: dacă i-aĭ
ţit, borasce-ĭ; iar Diavolul ḑise sfintuluĭ: borasce şi tu laptele, care l'aĭ
dela maĭcă-ta. Iar sfintul se rugâ luĭ Dumneḑeŭ cu lacrimĭ, şi îndată vĕr-

и рече им Сисин, живь гь бь наш нбсы и на ꙅемле, не имами пꙋстити (*sic*) дїаволе до-кле ми съ не кльниши.	шї-и зисе лꙋи Сиси дꙋмнезеꙋ домнꙋл нос черюлꙋи ши алъ пъмъ н'ам а те лъса драче нꙋ те вери џꙋра.
и начеть диꙗвол клети-се, тако ми сил страшнаго 123. прстола.	ши ꙟчепꙋ дракꙋл а съ мъ парде де търїа ꙟ тꙋлꙋи ска|оунь.
идеже мава сїниꙗ глетса име мое (?) въспоминанїе те тꙋ дїавол не настигнет.	юѡ рꙋга ачаста гръ ши нꙋмеле тъꙋ помени аколе дракꙋл съ нꙋ-л ако
живь гь бь нашь нбсни и на ꙅемле, не имам тебе пꙋс-тити дїаволе. ащїе не кльниш ми съ.	вїꙋ дꙋмнеꙅеꙋ домнꙋл ал черюлꙋи ши ал пъмън н'ам а те лъса драче те вери џꙋра.
и начет дїꙗволъ съ сльзами клетиса.	ши ꙟчепꙋ дракꙋл кꙋ ла а сѫ џꙋра.
тако ми сил страшнаго прѣ- 124. стола и мишца високаго.	съ мь парде де търїа ꙟ катꙋлꙋ|и скаꙋнꙋл ши де в ꙟналте.

li*n*tiei. Şi-i ḑi*se* lui Sis*in*: viu Dumneḑeu, Domnu*l* nostru a*l* c
şi alŭ pămăntulu*i*! n'a*m* a te lăsa, drace, până nu te veri g'u
începu dracu*l* a se g'ura: să mă pa*r*de de tăria înfricatului s
Ĭuo ruga acasta grâi-se-va şi numele tău pomeni-se-va, acole
să nu-*l* acopere. Viu Dumnezeu, Domnu*l* nostru a*l* cerĭu*lui* şi
măntului! n'a*m* a te lăsa, dra*ce*, să nu te veri g'ura. Şi incep
cu*l* cu lacrâmi a sâ g'ura: să m*ă* pa*r*de de tăria înfriicatu*lui* s

sâ laptele care l'a supt dela maĭcă-sa. Atuncea Diavolul se speriâ fórt
şi de frică borî şi el copiiĭ soru-seĭ pe câte şése. fiind nevătămaţĭ. Atunce
volul s'a rugat sfîntuluĭ Sisoe ca să'l lase, iar sfîntul iĭ ḑise: ba, Diavole
nu te veĭ jura ca să nu maĭ aibĭ putere asupra creştinilor, să le facĭ vr
utate. Atuncea Diavolul neputênd scăpa intr'alt chip din mâĭnele sfîntul
dat zapis la mână, că unde se vor găsi aceste foiţe orĭ în ce casă, la orĭ-
şi în orĭ-ce loc, să nu se apropie Diavolul de şépte mile de loc. Atuncea s
încă tot îl bătea şi 'l chinuia şi 'l tăvălĭa, şi l'a apucat cu cărligul de g
şi cu mâna de păr, şi'l bătea şi'l căsnĭa. şi ḑicea sfîntul: să te ducĭ în m
vecĭ şi în pustiă, unde e dat ţie; şi i-a tăiat capul, şi i-a spintecat piept

и чистаго порфїра wсѫненщи прѣчстиа его врьχ.	ши чинститѹл вешьмѫнтѹл че акопере чинститѹл капѹл лѹи.
и сиа тѫχ, м, поповь иже wбстоить вишнии Ѥросалим.	ши де тѫрїаѫ челор. м. де попи челора че цинѫ ѫналтѹл Ѥрсамѹлѹи.
и матвѹ творит днѫ и нощ.	ши рѹгѫ фак ши ѕѹа ши ноапте.
идеж матва сїа гаѫце (*sic*) име твое вьспоминанїе те.	юw рѹга ачаста грѫи-сѫ-ва ши нѹмеле тьѹ помени-се-ва.
стое ти никоторїи дїаволь не настигнѫт, ни кѧ дѹмѹ (*sic*) бжїю, мр.	свѫнтѹл ачела нѹ сокоти | прѣ дракѹл ниче-л амѫнѫ. ниче кѫтрѫ каса лѹ дѹмнеѯеѹ.
абїе посла его под мраком.	ачиеши-л тремесе елѹ сѹптѹ ѫнтѹнерек.
а ѯде славитса име wца и сна, и стго дχа и нн҄ѣ и прсно и вь веки веком амин.	іарь чича слѫвим нѹмеле татѫлѹи свнтѹлѫи дχь ши акмѹ ши пѹрѹре ши ѫ вечии векѹлѹи. адѫвѫрат амин. |

…ле brațele înalte, și cinstitul veșămâutul ce acopere cinstitul capul …, și de târiaâ celor 40 de popi celora ce ținŭ înaltul Ierusalimu… … rugâ fac și ḑua și noapte, ĭuo ruga aĉasta grăi-să-va și numele … pomeni-se-va. Svântul acela nu socoti prê dracul, nice-l amânâ, … cătrâ casa lu Dumnezeu, acieși-l tremese elu suptu întunerec; … cicia slăvim numele Tatălui, Svăntulăi duhŭ și acmu și purure … vecii vecului adăvărat, amin.

…mas pînă la buric. Și atuncea l'a aruncat în Mare, și l'a blăstemat ca să … iasă de acolo. Atuncea sfîntul Sisoe a luat copiiĭ sori-seĭ pe câte șése și … la chilia unde ședea Meletia. Și ḑise sfîntul: ține, soru-mea Meletio, co… … ți-a furat Diavolul; iar ea cu multă bucuriă și cu mare dragoste iĭ pri… … pe Dumneḑeŭ lăudă.
… unde se va găsi acéstă carte, fraților, să nu aĭbă putere Diavolul și vrăș… … nicĭ o silă asupra creștinilor acelora; la carĭ se va găsi acéstă carte, să nu … nicĭ să se apropie de casa aceĭa, nicĭ de femeĭa omuluĭ acela, nicĭ de … să nu se apropie de nimica ale creștinilor acelora; și mila luĭ Dum… … fie cu dumné-vóstră în vecĭ, amin

NOTANDA.

---

1. finalul *u* întreg: елȣ (115), лемнȣ (119), фȣщиндȣ (1
120, 121), дȣкынdȣ (119, 120, 121), стындȣ (120), мас
(121), благословитȣ (121), стълпȣ (116, 117), сȣптȣ pre
(118, 126), сȣптȣ particip. (122), фїерȣ (116, 122), [мж] т
(117), фригȣ (117), [еȣ] синтȣ (118), фокȣ (119), коконȣ (1
плȣмбȣ (116);

finalul *u* întreg, băgat în textul slavic: ловцȣ (115, 1
=paleo-sl. ловьць ‹venator›, şi маслинȣ (120, 121 de 2 o
paleo-sl. маслина ‹oliva›, cfr. maĭ sus p. 273, § 6;

finalul *u* jumătăţit în ъ saŭ ь: воиникь (114), лȣать (1
дракъ (115, 116), дракȣль, дракȣлъ (115, 122), аль [ша
(115), [и-]лъ [ю] (115), ань (116), домнȣль (118),
(119), маслинъ (120, 121), склоунь (124), цинь a 3 pers.
(125).

2. *-en-* pentru actualul *-in-*: мене (118).

3. ѫ ca vocală nasală numaĭ în ȣѫ [кокон] (120), оуѫ [
линъ] (120), într'un loc prin metatesă grafică ѫȣ=ȣѫ [кок
(119), şi 'ntr'un alt loc prin vocalisare totală: ȣ [кокон] (121

4. ѣ şi ѧ pentru *-e*: прѣ [ȣрма] (118), прѣ [дракȣл] (1
прѣ [ачела] (116, 118). прѣ [калȣл] (118), прѣ [ла ѡ са

119), прѣ [лынгж] (120), ꙟтоарсесѣ (115), мерса (116), [сж 'е] властемѣ (120), весѣречилѣ (121), [ꙟ] марѣ (122), фѹсеса 119, 120).

5. *e* pentru vechĭul -ѣ- acolo unde şi astădĭ se pronunţă *e*-: гонеще (116, 118), фече (122), тинереецеле (122)=тинеѣцеле, кореще (122, şi tot acolo: кораще), фете (116), мерса 116), тремесе (126), трече (120), ꙟнтѹнерек (126); [сѹрори-]ме (122); дека (114), векѹлѹи (126)=вѣкѹлѹи.

6. descompunerea luĭ ѣ în *ea*: ꙟпеадечи (120)=ꙟпѣдечи, v. maĭ sus p. 159 No. 65, şi t. 1, p. 40.

7. -їи- pentru -*i*-: ꙟфрїикатѹлѹи (124, dar 123: ꙟфрикатѹлѹи).

8. *ă* pentru *i* după *r*: Тътаръи (114), dar şi *i* pentru ж după *r*: кори (123 de 2 orĭ); *ă* pentru *e* după *r*: кораще lîngă кореще (122).

9. ъ=*ŭ* pentru *i* după *ş*: (ши]-шъ [лрѹнкъ] (122), dar şi: ...ши (119), вьѹши (121).

10. *i* pentru ъ saŭ ж după *s*: [еѹ] синтѹ (118).

11. *e* pentru ъ după *ţ*: [w] грьѹнце (118).

12. *oa* generalmente bine păzit: тоате (121), wаменилwр (121), ꙟтоарсесѣ (115), поаме (119), пироане (116) etc., afară de: скосе (122);

oa pus pentru *o* în textul slavic: wана (118)=wна, cfr. maĭ sus p. 273 § 6.

13. contracţiunea: чела че-и сѹптѹ(122)=«ce ai supt».

14. alte particularităţĭ vocalice:

...адъвърат (126);

...съзнтѹлъи (126), probabilmente numaĭ prin scăpare din vedere grafică pentru сѣнтѹлѹи;

...мнѹа (116)=домнѹа;

...ерѹ (116, 122), dar меѹ (118), nu мїеѹ;

търїаж (125)=търїа;

ѕ8ѧ (125)=ḑioa.

15. predilecţiune pentru џ, nu ж: џ8рѧ (1
de 2 orĭ).

16. confusiune perpetuă între ꙁ (=z) şi
ѕиш (115, 118 de 2 orĭ, 119 de 3 orĭ, 12
122 de 3 orĭ, 123) şi ꙁисе (117 de 2 orĭ
д8мнеѕе8 (119, 121, 123 de 2 orĭ) şi д8м
124, 126), вьѕ8ю, вꙁѕ8, вьѕ8ши, вьѕ8т etc
120 de 3 orĭ, 121) şi вьꙁ8т (120), adecă
preponderinţă a luĭ ѕ;

numaĭ cu ꙁ: дешкиꙁ (117), к8теꙁ (117),
şi numaĭ cu ѕ: ѕ8ѧ (125), dar fie-care din
întrebuinţéză o singură dată.

17. *o* din *v*–: л8ѡ (116).

18. metatesa: стльп8 (116, 117), врꙁх8л

19. alte particularităţĭ consonantice:
вихор (117)=*vifor* şi врꙁх8л (120)=*vîrful*
вери (123, 124)=*veĭ*;
дешкиꙁ (117).

20. dupla post-articulare în construcţiun
cu adjectivul: драк8л ꙟшельторюл (117), ꙟф
(125, dar 123: ꙟфрикат8л8и скаоунь), чинст
(125), cfr. maĭ sus p. 130 No. 18;

în: чинститꙋл кап8л л8и (125) prin contra
ститꙋл кап ал л8и, reduplicarea articluluĭ pos
maĭ aparinte.

21. nearticulare anormală la feminin: [ѕ8ѧ
салче[-л ф8сеса вьѕ8т] (119).

22. pentru articlul *al:* домн8л ностр8 ал ч
мꙁнт8л8и (123, 124), аль шаселе (115), феч
(123), фечори аи с8рори-ме (122), аи дони
(114).

23. ordinalul fără amplificativul *-a:* [аль] шаселе (115), ca adverbul пѫрѫре (126).

24. лѫ дѫмнезеѫ (120, 126), лѫ дѫмнезеѫ (119, 121), лѫ син (118).

25. genitivo-dativ femeiesc contras și apocopat: сѫрори-ме 22), мѫни-та (122), мѫни-са (123); сорѫ-та (115), dar сора лѫи (126).

26. duplul perfect dela *a face*: фѫкѫ (116) și фече (122); mai-mult-ca-perfect: фѣнсе (114)=actualul *făcuse*.

27. alte perfecturi arcaice: вине (115, 121)=în textul ric прїниде ‹venì›: зниш (118).

28. mai-mult-ca-perfect: фѫсеса възѫт, фѫсеса вьзѫт (119, 0).

29. *-e* pentru *-ѣ* la imperfect: аве [ѫ мѫнѫ] (119).

30. imperfectul cu *-iea* dela infinitivul cu *-i*: дихнїа (119).

31. viitorul cu ‹habeo›: н'ам а те лъса (123, 124)=‹nu voiu lăsa›.

32. ва се и-лѫ ѭ (115)=‹i-l va lua›.

33. propaginaţiunea pronumelui personal: шї-и зисе лѫи 12, 123), ачиеши-л тремесе елѫ (126), сѫ-ци фїе връхѫл ѫ (120), ѫнде цї-е рѫджїна та (120), ши-шѫ арѫнкѫ ѫн-да лѫи (122).

34. pronumele personal pleonastic: свети Сисин елѫ-ши фе- (122).

35. propaginaţiunea lui *cel:* челор 40 де попи челора че цинѫ 25).

36. acusativul fără *pre:* скосе дракѫл (122), рѫпи коконѫл 18).

37. infinitivul fără *a*: н'ам капѫл оунде-ми ѫкина (117) ам че-ци да (122).

aci faţă 'n faţă pasagele corespundĕtóre din textul de maĭ sus şi din cântecul bulgar citat în trécăt la pag. 276 § 8:

да цветеш [връбо], а плод да не сътвориш... да си проклета [древо кȣпино], гдеж ест коренѧ твои, тȣ бѫдеть и врьх твои...	Тонка евла тонка да бидит, Ни цȣт да цȣтит, ни род да родит... Тонка асика тонка да бидит, Тонка да бидит, сенка да немат... Зелени бѫршлен ѕелен да бидит, Зелен да бидит ѕиме и лете, Цȣт да ми цȣтит, род да ми родит, Род да ми родит цѫрни агленѝ...

unde e fórte caracteristic, din ambele părţĭ, că negaţiunea, adecă blăstemul propriŭ ḑis, este precésă de o întroducere afirmativă, care constată şi confirmă o calitate positivă a arboreluĭ în cestiune: «*să înfloresci*, dar...», «*să fiĭ verde*, dar...», «*să fiĭ subţire*, dar...»;

să se observe, că un variant al cânteculuĭ bulgar blastemă anume salcea, ca şi 'n textul nostru al rugăciuniĭ sântuluĭ Sisinie:

Крива-на бѫрба крива да бидит...

56. *a acoperi* cu sensul ‘a ajunge, a apuca’: съ нꙋ-л акоіере (124)=în textul slavic: не настигнет, diferit de *coperi:* :оперит кꙋ плꙋмбꙋ (116, dar 125: акопере чинститꙋл капꙋл ꙋи).

57. slavism maĭ insolit: wсветит (121).

58. *să mă parde*=? съ мъ парде де търіа (123, 124), unde n ambele locurĭ luĭ *să-mă-parde* ĭĭ corespunde în textul slavic dverbul тако ‘aşa’.

59. е cu sensul ‘éră’: е дека-ш фѣпсе рꙋгъ (114).

60. sub raportul accentuaţiuniĭ, este de observat duplul ccent:

pe diftongĭ: ↑тъ''ю (114), ''ꙗ (115), ''а (117, 118), ''ꙗръ 119, 120, 126), ''wаменилwр (121), ''ю''w, (124);

pe vocale graficesce lungĭ: ''w салче (119), ''wсветит (121), ''w (125);

maĭ tot-d'a-una pe ↑=*în*, isolat saŭ în composiţiune;

pe vocale finale: ф''ꙋ (114, 121), ш''и (123), бор''и (123), ꙋр''а (124), лꙋмин''ж (121), ꙋндиц''л (122), акопер''е (124).

61. *paĭeric*:

după *n*: ꙋн'дица (122), Мелин'тіе (115, 116, 117), дꙋкьн'дꙋ 120, 121), льн'гж, льн'гь (120), стьн'дꙋ (120), лтꙋн'че (122), ъмън'тꙋлꙋи (123), чин'ститꙋл (125);

după *p*: фѣп'се (114), лап'теле (123), ноап'те (125);

după *r*: алер'гь (120).

62. vocala irraţională:

după *n*: афꙋньдънд8-се (121);

după *ş*: вешьмжнтꙋл (125), дешькиде (117, şi tot acolo: дешкиде).

63. fiind posibil, ca epizodul celor treĭ arborĭ (patru în redacţiunea ceă modernă) să fi existat deja în vre-un variant bogomilic bulgar al rugăcĭuniĭ sântuluĭ Sisinie, fără a fi neapĕrat o innovaţiune curat romănéscă, este interesant de a pune

CALATORIA MAÏCEÏ DOMNULUÏ LA ÏAD

Introducere.

§ 1. Vom indica aïurï, sub No. III, cu ocasiunea aşa numitului «Apocalips al apostoluluï Paul», mulţimea legendelor antice și medievale despre fel de fel de excursiunï în împărăţia iadului, dintre carï cea maï faïmósă, fără îndoélă, este «Infernul» luï Dante.

Aci ne vom mărgini strict la ceïa-ce se atribue Sânteï Fecióre.

§ 2. «Cuvântu de înblare pre la munci» ocupă în volumul al popă Grigorie din Măhacïu paginele 31—73.

Este scris cu aceïaşï mână ca şi cele-l'alte texturï bogomilice, adecă copiat tot pe la 1580 după un original maï vechïu, pe la 1550 saŭ şi maï de'nainte.

§ 3. Sorgintea acestuï apocrif este bizantină.

Sînt cunoscute pînă acum patru exemplare grece: unul la Oxford, al doilea în biblioteca imperială din Viena, al treilea biblioteca San-Marco la Veneţia, al patrulea la Paris în biblioteca naţională, fie-care diferind maï mult saŭ maï puţin

de cele-l'alte, astfel că d. Gidel are tot dreptul de a dice în privința lor:

‘Il était difficile que des ouvrages de cette nature demeu-‘rassent dans une forme rigoureusement la même. L'idée une ‘fois trouvée, chacun s'en servait à son gré, selon l'intention ‘présente qui le dirigeait. C'était un cadre commode où l'auteur ‘insinuait les conseils, les reproches, les paroles d'édification ‘que lui inspirait la nécessité du moment. C'est ainsi qu'au ‘moyen-âge toutes les nombreuses descentes aux enfers inven-‘tées par les moines avaient toujours, au milieu d'incidents ‘forcément semblables, quelques traits particuliers qui s'appli-‘quaient d'une manière plus précise. C'est ainsi que Dante, qui ‘résume et éclipse toutes ces élucubrations monacales, se ser-‘vait de cette machine commode pour satisfaire sa colère; ‘c'est ainsi que, de nos jours même, Lammenais, dans les ‘*Paroles d'un Croyant*, foudroyait le pape et les rois„.[1]

Ne-am convins adesea, în cursul opereĭ de față, că acéstă indefinită variabilitate a fonduluĭ primitiv este proprie tuturor *cărților poporane*, carĭ se modifică necontenit, din copiă în copiă și maĭ ales din limbă în limbă, întocmaĭ ca și pro-ducțiunile cele nescrise ale poporuluĭ.

§ 4. Afară de exemplarele bizantine, cunoscute d-luĭ Gidel și al cărora prototip se urcă cam pînă la secolul VIII, maĭ există o redacțiune grécă de tot modernă, în privința căreia lată ce ne spune d. Politês:

‘Acéstă cărticică este lectura cea maĭ favorită a poporuluĭ ‘grec și a exercitat o influință nespusă asupra concepțiunilor ‘poporane despre viața după mórte. Când aud citindu-se căr-‘tecica Maĭceĭ Domnuluĭ, mi se rupe inima în patru,—îmĭ ‘dicea o femee din popor. Noĭ nu cunóscem príma edițiune ‘a acestuĭ apocalips al Sânteĭ Fecĭóre, pe care nu-l menți-

1) Gidel, *Etude sur une apocalypse de la Vierge Marie*, in *Annuaire de l'as[sociation] pour l'encouragement des études grecques*, t. 5, 1871, p. 99.—cfr. Tischendorf, *[A]pocalypses apocryphae*, Leipzig, 1866, p. XXVII-XXX.

'nézĕ de loc Papadopulos-Vretos în bibliografia sa neo-eleni-'că; scim însă, că el s'a tipărit într'o mulțime de edițiunĭ 'de câte 16 pagine în formatul 24„.[2])

§ 5. Exemplarul romănesc nu s'a tradus din grecesce, ci din slavonesce, după cum —la adecă— s'ar puté recunósce chĭar după titlu:

ѧѢѦѦре пре ла м8нчн=хоженїе по м8камъ.

Apocriful bizantin a fost din cele de'ntâiŭ cărțĭ traduse slavonesce: pînă astădĭ s'a conservat un manuscris tocmaĭ din secolul XII, reprodus întreg de către Sreznevskiĭ fațĕ 'n fațĕ cu textul grec dela Viena, pe care l'a revedut cunoscutul elenist Destunis.[3])

Intre exemplarul slavic și traducerea română se observă însă nesce deosebirĭ marĭ, cel puțin tot atât de simțite ca și deosebirile între traducerea slavică și originalul bizantin.

§ 6. Una din particularitățile cele maĭ remarcabile ale textului slavic, este următorĭul pasagĭu mitologic:

. . . Троıана Хърса Велеса Пероуна. на бы wкратиша бѣсомъ ꙁлымъ вѣроваша . . .	. . . pe *Troĭan*, Hărs, Veles, Perun, șĭ-aŭ făcut deĭ, în dracĭĭ ceĭ reĭ credeaŭ . . .

Hărs saŭ Hors, Veles saŭ Volos și Perun sînt divinitățĭ slavice cunoscute, menționate nu o dată în străvechea cronică a luĭ Nestor.[4])

Ce caută însă pintre aceștiĭa, ba încă maĭ pe sus de ceĭ-alțĭ treĭ, numele luĭ *Troĭan*, pe care nu'l descrie și nu-l scie nicĭ un mitograf al Slavilor?[5])

Un alt monument paleo-slavic, făcênd parte de asemenea din literatura teologică apocrifă: "Cuvîntul și revelațiunea

2) Πολίτης, Νεοελληνική Μυθολογία, t. 2, Athenis, 1874, p. 374.

3) Извѣстія Академіи Наукъ по отдѣленію русскаго языка, t. 10, Petersburg. 1863. p. 551—574.

4) Vedĭ texturile reproduse în Saharov, Сказанія русскаго народа, t. 1, Petersburg, 1841, part. 1. p. 11—12.

5) Cfr. ibid. p. 10—11 lista divinităților slavice cunoscute.

sfinţilor apostolĭ„, după un manuscris din secolul XVI, as
pe acelaşĭ *Troĭan*, deşi nu la primul loc, între diferite di
nităţĭ slavice:

. . . мнаще богы многы, Пероуна и Хорса Дыю и Троıана и инїи мнози . . .	. . . închipuindu-şĭ mulţĭ ḑ Perun şi Hors, Dĭıu şi *Tr ĭan*, şi alţĭ mulţĭ . . .

şi maĭ adaugă:

. . . Пероунь въ Єлинѣхъ а Хорсь въ Кипрѣ, Троıань баше црь въ Римѣ . . .	. . . Perun la Elinĭ, Ho la Cipru, ĭar *Troĭan fus împărat la Roma* . . .[6])

Aci este deja de tot învederată identitatea saŭ—cel p ţin— identificarea ḑeuluĭ slavic *Troĭan* cu marele împărat *Tr ĭan*, „Trajanus„, întemeiătorul Dacieĭ romane.

Archeologul rus Kotliarevskiĭ combină tóte acestea cu urm tórele patru puncturĭ:

1. numele luĭ *Troĭan* figuréză de maĭ multe orĭ în vesti poemă rusă medievală despre Expediţiunea luĭ Igor „la D năre„, dintre carĭ o dată ca „drumul luĭ Troĭan„ (въ тро Троıаню) şi o dată ca „ţéra luĭ Troĭan„ (въ землю Троıаню);

2. Serbiĭ şi Bulgariĭ conservă pînă astăḑĭ în legendele lor poporane memoria unuĭ „împărat Troĭan„ (царь Тројан);

3. aşa numitûl val saŭ şanţ „al luĭ Troĭan„, care se în cepe la noĭ în România, se prelungesce apoĭ departe în Rosi sudică, unde poporul îĭ conservă acelaşĭ nume, maĭ existân acolo chĭar o tradiţiune că fundatorul aceşteĭ immense construc ţiunĭ ar fi fost un „Troĭan împărat rîmlenesc„ (Троıана цр Єрманаланскаго=Римлıанскаго).

Kotliarevskiĭ trage de aci conclusiunea, că ḑeul *Troĭan* pót

6) Vostokov, Словарь церковно-славянскаго языка, Petersburg, 1861, t. p. 232.

7) Матерьялы для археологическаго словаря, p. 13—14, în Древности, t. Moscva, 1865—7.

să nu fie în realitate decât divinisarea de către Slavil meridionall a împăratuluî roman *Traîan.*[7])

O divinisare—credem noî din parte-ne—, pe care Slaviî o vor fi împrumutat, în cursul evuluî mediŭ, anume dela Românî.

În orî-ce cas. este românéscă de origine următórea tradițiune din Bosnia, pe care a reprodus'o Vuk Karag'ić:

"Craîul Troîan în fie-care nópte pleca în Sirmia, unde se "iubia cu o nevéstă saŭ fată, și se întorcea de acolo înainte "de zorî, căcî ḑiua el se temea a eși la lumină, ca să nu-l "topéscă sórele. Cum sosîa la îubita sa, îndată dedea cailor "ovăs, și apoî petrecea drăgostindu-se, pînă ce caiî isprăvîaŭ "nutrețul și pînă ce cocoșiî începeaŭ a cânta. Intr'o nópte "însă, fratele saŭ bărbatul aceleî mulerî a legat limbile tu-"turor cocoșilor, ca să nu pótă cânta, și a dat cailor năsip "în loc de ovăs. Când dară craîul, simțind vremea de plecare, "întrebă dacă caiî aŭ isprăvit ovăsul, sluga î-a respuns că nu. "Maî tărḑiŭ, înțelegênd cursa în care a căḑut, craîul a încă-"lecat în pripă ca să fugă spre orașul seŭ, dar în cale l'a a-"juns sórele. Ca să scape de raḑe, el s'a ascuns sub un stog "de fîn; însă vitele, din nenorocire, aŭ împrăștiat fînul, și "astfel sórele a topit pe Troîan".[8])

Peste Olt, în districtul Romanațî, există la noî pînă astăḑî aceîașî tradițiune. Impăratul cel topit de raḑele sóreluî se numesce aci "Domnul-de-rouă", și poporul asigură că drumul cel roman de pétră, care duce dela Dunăre la Olt prin Caracal, fusese făcut anume de către dînsul, "ca să pótă merge maî iute la amanta sa".[9])

Se scie că reposatul Bolintinénu a transformat acéstă tradițiune olténă într'o frumósă baladă:

---

8) Karag'ić, *Lexicon.* p. 750 v. Трojан. — cfr. idem, Живот народа српскаго, Viena. 1867, p. 244, unde după *Troîan* urméză o legendă serbă despre un alt împărat roman: Дуклян=*Diocletianus.*

9) Bolintinénu. *Poesiile vechî și noue*, Bucurescî, 1855. p. 80 nota.

. . . .

Cum se face nópte, dela Istrul mare
    Cătră Olt te ducĭ,
Ca să ştergĭ de lacrimĭ, cu o sărutare.
    Ochiĭ eĭ ceĭ dulcĭ!
Află că o dată sórele pe cale
    De te va găsi.
Intr'o rouă dulce cu ḑilele tale
    Te va răsipi!

. . . .

Tot aşa cunoscutul scriitor rus Weltmann a compus din tradiţiunea serbă o poemă întrégă sub titlul de „Troĭan şi Angeliţa". [10])

In ce mod legenda română a putut să străbată în Bosnia, nĭ-o lămuresc ultimele cercetărĭ ale d-luĭ C. Jirećek, carĭ demonstră, că acea ţéră poseda în vécul de mijloc o numerósă populaţiune curat românéscă, slavisată maĭ în urmă[11]); pe când nemic nu dovedesce, din contra, existinţa colonielor serbe în Oltenia.

Numele *Troĭan*, în care bogata imaginaţiune a poporuluĭ se va fi legat de silaba *-ro-*, pare a fi dat nascere mituluĭ întreg despre „Domnul-de-*rouă*": sórele sórbe roua; deci Domnul-de-rouă putea să trăéscă numaĭ nóptea, desmierdându-se pe 'ntunerec—amant fericit—pe sînul fraged al flóriĭ, şi trebuĭa să péră vrênd-nevrênd la cele de 'ntâiŭ raḑe ale dimineţeĭ.

Orĭ-cine a luat ostenéla de a se familiariza cu noua sciinţă a mitologieĭ comparative, scie bine că tot aşa, prin profusiunea sensurilor unuĭ singur cuvînt saŭ a unuĭ grup de sunete, adecă prin *homonymiă* şi *polysemasiă*, s'aŭ desfăşurat cele maĭ multe şi cele maĭ frumóse miturĭ poporane....

§ 7. Ca şi „Legenda Duminiceĭ", ca şi „Rugăcĭunea de scóterea draculuĭ" a Sântuluĭ Sisinie, tot aşa „Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Ĭad", ni se presintă în doă exemplare românescĭ:

---

10) Вельтманъ, Троянъ и Ангелица, Moscva, 1846.

11) Jirećek. *Die Wlachen und Maurowlachen in den Denkmälern von Ragusa*, Prag. 1879, p. 7–8.

ul vechiu, din secolul XVI, cuprins în volumul luĭ popa Gri-rie din Măhacĭu; cel-alt noŭ, chĭar din ḑilele nóstre.

Acesta din urmă se publică tot-d'a-una în aceĭașĭ broșură cu redacțiunea modernă cea lungă a Legendeĭ Duminiceĭ, figurând pe planul al doilea în tóte edițiunile eĭ, începênd dela ea transilvană din 1862.

In acest chip, s'a învrednicit și el de a avé pînă acum vr'o 20 de edițiunĭ!

In forma sa cea nouă, Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ este cusută la un loc—ca să ḑicem așa—și cusută anume într'un fel fórte stângacĭu, cu redacțiunea cea scurtă a Legendeĭ Duminiceĭ, pe care noĭ am reprodus'o și am analisat'o pe larg în "Texturĭ Măhăcene„ sub No. I, și cu "Visul Maĭceĭ Domnuluĭ, căruĭ îĭ vom consacra maĭ la vale un Excurs a-parte. Tóte trea pórtă împreună un singur titlu de "Epistolia Maĭceĭ Domnuluĭ„, printr'un fel de paralelism cu redacțiunea cea lungă a Legendeĭ Duminiceĭ, care se intituléză: "Epistoliă a Domnuluĭ nostru Isus Hristos„. Sînt doă Epistolie: dela Mamă și dela Fiŭ.

Separându-se fără nicĭ o dificultate de cele doă bucățĭ eterogene, cu carĭ l'a înlănțuit bunul plac al nouluĭ seŭ redactor, textul modern al Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ se deosebesce de redacțiunea cea veche, sub raportul fonduluĭ, maĭ mult numaĭ doră prin aceĭa că este fórte prescurtat, maĭ ales la început și la sfîrșit, deși nu fără óre-carĭ adaosurĭ la mijloc.

Asa, ca să nu dâm decât un singur exemplu, lungul șir de "bucură-te„ (=радѹиса=χαῖρε), prin care se incepe conversațiunea Sânteĭ Feciόre cu arcangelul Mihail în tóte redacțiunile grece și slavice și pe care d. Gidel îl numesce: "échange de politesses graves et saintes„, a despărut cu desăvîrșire din redacțiune română.

Pentru ca reproducerea de maĭ jos să pótă întruni condițiunile uneĭ edițiunĭ critice, noĭ publicâm textul român modern dedesuptul celuĭ vechĭu, după cum am maĭ făcut deja în privința Legendeĭ Duminiceĭ și a Rugăcĭuniĭ

Sântuluĭ Sisinie; dar tot-o-dată punem în faţa lor textul s
vic cel din secolul XII, în care lipsurile sînt completat
către Sreznevskiĭ după un manuscris maĭ noŭ,[12]) apoĭ textul bi
zantin din recensiunea luĭ Destunis, şi'n fine pe cel neo-gre
după ediţiunea luĭ Politês.

§ 9. Să nu ne închipuim însă, că ideia călătorieĭ Maĭceĭ Dom
nuluĭ la Ĭad a fost prelucrată numaĭ în proză şi numaĭ di
condeĭu.

Prin intima legătură a cărţilor poporane cu literatura p
porană, o legătură asupra căriĭ noĭ am insistat nu o dată
cursul acestor studie, pogorîrea Sânteĭ Fecĭóre în Infern s'
transformat la Serbĭ, póte şi pe aĭurĭ, într'o curiósă balad
unde arcangelul Mihail, favoritul bogomililor, este înlocuit pri
apostolul Petru.

Ĭat'o întrégă, după cum o găsim în colecţiunea luĭ Karag

«Pe Dumnedeŭ rógă luminósa Mariă: — Dă'mĭ, Dómne, cheile r
«iuluĭ, — ca să deschid ale raĭuluĭ porţĭ — şi prin raĭu să ajung
«Ĭad, — să'mĭ văd pe bătrîna mea maĭcă, — dóră voĭu pute
«scap sufletul. — Aşa rugă pe Dumnedeŭ, şi-ĭ fu ascultată ruga: -
«ĭ-a închinat Dumnedeŭ cheile raĭuluĭ — şi a trimis cu dînsa pe
«postolul Petru, — ca să-ĭ deschidă ale raĭuluĭ porţĭ. — Astfel pri
«raĭu eĭ aŭ sosit la Ĭad. — In Ĭad se plimbă treĭ tovarăşĭ: — unu
«din eĭ ardea picĭorul, — éră celuĭ-l'alt mâna pînă la umĕr, —
«celuĭ al treilea îĭ ardea capul. — Şi întrébă Maria pe apostol: -
«Cu ce, Petre, păcătuit-aŭ eĭ luĭ Dumnedeŭ — de se chinuesc cu mu
«atât de cumplite? — Să-ţĭ spuĭu eŭ, luminósă Mariă! — Dacă
«nuĭa îĭ arde bălanul cap, — este că n'a dăruit pe naşă-sa, — pe ac
«ce-ĭ dede pe sântul Ion, — ĭar el nu ĭ-a dat nicĭ o pară, nicĭ
«ban; — dacă celuĭ-l'alt îĭ arde mâna cea dréptă, este că tăĭa
«ea oile de pripas; — dacă celuĭ al treilea îĭ arde picĭorul, —
«că a isbit cu el în tată şi'n mumă. — Aŭ trecut pe lîngă ceĭ t
«şi s'aŭ dus înainte. — Ĭată şed doĭ moşĭ bătrînĭ, — cărora le
«şi bărbile şi capetele; — ĭar Maria întrébă pe Petru: — Spune'mĭ
«Petre, cu ce aŭ păcătuit aceştiĭa? — Îţĭ voĭu spune, dragă suro
«— Aceştiĭa fuseseră judecătorĭ pămintescĭ, — eĭ împăcaŭ resbun

12) Necompletat, acest text s'a publicat în Tichonravov, Памятники отре
ной русской литературы, Moscva 1863, t. 2, p. 23—30, unde este reprodu
o-dată, p. 30—39, o redacţiune serbă din secolul XV.

ntru morţĭ şi rănĭ, — dar judecaŭ cu strămbătate -- şi luaŭ blă-
mată mită,—încât tot încă nu sînt pedepsiţĭ cum s'ar cădé—unor
nătarĭ, surioro, şi celor ce se vînd, — căcĭ sînt, o Dumneḑeule,
ĭ marĭ blăstemaţĭ! — Apoĭ trecură ce-va înainte, — acolo găsiră
nevestică, — căriĭ îĭ ardeaŭ şi mânile şi picĭórele, — ĭar limba
era eşită pintre fălcĭ — şi atărnaŭ şerpĭ de ţîţele eĭ. — Când
vëḑu luminósa Mariă, — întrêbă cu necaz pe apostol: — Cu
a păcătuit luĭ Dumneḑeŭ acéstă căţea —de se chinuesce cu mun-
aşa de cumplite? — Îţĭ voĭu spune, dragă surióră! — Acéstă
cătósă a fost cărşmărésă, — şi tot amesteca apă în vin — de lua
ĭ pentru apă; — ea avea un bărbat cu cununiă, — dar trăia
alţiĭ pe d'alăturĭ; — şi când dînsa cu el s'a cununat, — făcuse
upră-şĭ fermece — ca să nu aĭbă copiĭ, — dar Dumneḑeŭ ĭ-a scris
facă şépte feciorĭ — de-ĭ veḑĭ, soro, atărnaţĭ de ţîţele sale,
şi cu dînşiĭ are să mérgă înaintea Domnuluĭ. — Apoĭ aŭ maĭ
ers ce-va înainte — de aŭ găsit o babă bătrînă, — care era mu-
a luminóseĭ Marie: — acesteĭa îĭ ardeaŭ şi mâĭnele şi picĭórele,
şi-ĭ maĭ ardea şi pêrul în vîrful capuluĭ. — A stat Maria lîngă
mă-sa, — şi întrêbă pe bătrîna sa mumă: — Spune'mĭ, maĭcă,
ce aĭ păcătuit? — Ore n'aş puté eŭ să-ţĭ scap sufletul? — Îĭ re-
unde Marieĭ maĭcă-sa: —Nu e nicĭ un folos, dacă'ţĭ voĭu spune! —
nd ajunseĭ eŭ fată de măritat, — într'o diminéţă în ḑi de pascĭ
mumă-mea s'a dus la biserică, — lăsându-mĕ a-casă să gătesc
ânḑul; — când mumă-mea s'a întors dela biserică, — m'a găsit gólă
ră haĭne, — şi mĕ lovi cu mâna şi cu inelul, —ĭar eŭ am isbit'o
zidul turleĭ! — Atuncĭ m'a blăstemat mumă-mea — de măritiş
n'am parte. — M'am măritat eŭ de treĭ-patru orĭ, -- dar n'am
cinstită de'naintea luĭ Dumneḑeŭ, — şi nicĭ de un bărbat n'am
t parte; — apoĭ când m'am măritat, fă, d'al patrulea, — am gă-
la bărbat doĭ copiĭ vitregĭ, — unul era ca de doĭ anĭ, — cel-l'alt,
împlinise patru anĭ. — Aceştĭ copiĭ mĕ luară drept maĭca lor în
mneḑeŭ. — Când veniră copiiĭ dela joc, — către mine amîndoĭ s'aŭ
ns; — plângênd cel maĭ mare, mĭ-a ḑis: — fă-mĭ, maĭco, o cămaşă
ă, — ĭar eŭ ĭ-am croit'o să nu maĭ crêscă; cel maĭ mic mĭ-a ḑis: dă-mĭ,
ico, o bucată de pâĭne, — ĭar eŭ ĭ-am dat o bucată de pămînt negru...
Încă baba voĭă să se maĭ plângă, — dar n'a lăsat'o apostolul
ru, — ci a apucat'o Petru de mânĭ — şi a împins'o pintre dracĭ:
Iat'o, diavole! ţineţĭ-o, dracilor! — Aşa s'a întâmplat, şi acum
mneḑeŭ să ne ajute!„ [13])

Karagić, Српске народне пјесме, Viena, 1845, t. 2, p. 11—14.

§ 10. Este învederat, că balada de maĭ sus a confundat, nu f... dibăciă, călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Ĭad, remasă ca fond... naraţiuniĭ, cu alte motive poporane, maĭ ales cu acela din ...linda "Loc în raĭu", unde — după cum se cântă în Arde... apostolul Petru ḑice mumeĭ sale:

"Loc în raĭu,
"Maĭcuţă, n'aĭ,
"Căcĭ săraciĭ ţĭ-aŭ lucrat,
"Séra plată nu lĭ-aĭ dat,
"Făr' neghina grâuluĭ
"De pe fundul cĭuruluĭ;
"Birtăşiţă când eraĭ,
"Cupa mică măsuraĭ,
"Vin cu apă aĭ vîndut,
"Nicĭ un bine n'aĭ făcut" etc.[14])

Acéstă colindă nu este necunoscută Slavilor de peste Dunăre. Într'o redacţiune bulgară, ce-va maĭ scurtă decât cea românéscă, apostolul Petru respunde mameĭ sale:

Надзад, надзад, стара мале:
Ты не можешь у рай д'идешь:
Твоя душа грѣховита,
Че си была механджійка,
Ексик вино продавала
И водица придавала...[15])

Amestecul "Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ" cu "Locul în raĭu", pe tărîmul literatureĭ poporane celeĭ nescrise, este paralel amesteculuĭ aceluĭaşĭ apocrif cu "Legenda Duminiceĭ" şi cu "Visul Maĭceĭ Domnuluĭ", în sfera cărţilor poporane: într'o parte ca şi'n cea-l'altă, poporul procede pe aceĭaşĭ cale a fusiuniĭ maĭ mult saŭ maĭ puţin intime a elementelor eterogene, îngreuind astfel peste măsură sarcina criticuluĭ, care—dacă nu-l vor ajuta nesce cunoscinţe prealabile tot atât de eterogene — este ameninţat a rătăci fără scăpare în complicaţiunile abirintuluĭ.

14) Marienescu, *Colinde*, Pesta, 1859, p. 74—6.
15) Чолаков, Българскый народен сборник, Belgrad, 1872, p. 341 No. 90.

Aci se aplică pe deplin admirabila comparațiune a luĭ Ozaam:

"Comme des plantes touffues ne peuvent croître ensemble sans se mêler, s'envelopper, se nuire peut-être; de même, dans cette forte végétation poétique, chaque fable pousse des branches qui vont s'entrelacer avec les rameaux voisins".[16])

§ 11. Terminând, atragem tótă atențiunea asupra mareĭ importanțe linguistice a vechĭuluĭ text românesc al "Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ".

Observâm aci tot-o-dată, că copistul cel de pe la 1580 a transcris într'un mod maĭ ne'ngrijit decât pe Rugăcĭunea Santuluĭ Sisinie, omițênd une-orĭ, din grăbire, litere și silabe întregĭ, pe carĭ noĭ le restabilim în reproducerea cirilică între [ ].

Semnele ж și ѧ, ѫ și ѩ, sint scrise astfel, incât de multe ori este a-nevoe de a le puté deosebi una de alta.

---

[16]) Ozanam, *Les poëtes franciscains en Italie*, Paris, 1859, p. 370.

Коувѫнтѹ де ꙟблаꙛе пре ла
мѹнчи сфнта марїа вра сѫ
вазѫ коум се мѹнческѹ рѡдѹль
крещинескѹ ѡче бꙛсви. :—

Сфнта ши прѣ-слѫвитаа
дѡамна родитоарѣ нѹ аи ми-
трече а лѹ дѹмнеꙁеѹ маика лѹ
христос ши мерсе сѫ вазѫ тоате
мѹнчила. ши мерсе ꙟ мѫгѹра
елеѡнѹлѹи ши сѫ рѹгѫ лоу доум-
незеѹ. фїюлѹи сеѹ лѹ іс хс. ши
ѕисе ꙟ нѹмеле татѫлѹи шї фїю-
лѹи ши ал сфнтѹлѹи дхѹ. сѫ
дещїнгѫ кѫтрѫ мине архагель
михаилѫ сѫ ми спѹе дин черѹ*)
ши де пре пѫмѫнтѹ. ши ера
ачела час дещинсѫ архаггле (*sic*)
31. михаил кѹ патрѹ сѹта де |
ꙟџерї кѹ елѹ. ѡ сѹтѫ деспре
рѫсѫритѹ. алтѫ сѹтѫ**) деспре

Cuvântu de înblare pre la munci:
sfănta Maria vrïa să vaḑî
cu*m* se mu*n*cescu ro*d*ulŭ creşti-
nescu. (Părinte bine-cuvintéză!)

Sf*ă*nta şi pré-slâvita*a* doamna roditoaré nu-ai-mi*t*rece a lu Dumnezeu, maica lu Hristosu [se sculâ?] şi merse să vază toate muncilïa: şi me*r*se în măgura Eleonului şi să rugă lu Dumneḑeu fiĭului seu lu Is. Hs. şi ḑi*se*: în numele Tatâlui şi Fiĭului şi a*l* Sf*ă*ntu*lu*i d*u*hu! să deştingă către mine arhaghelŭ Mihailŭ, să mi spue di*n* ceru şi de pre pâmântu. Şi era acela ćas: deştinsă arhagghele Mihai*l* cu patru sutïa de îngeri cu elu: o sutâ despre ră*să*rit*u*. altă sutâ despre apusu, altâ sutâ despre amiaḑâḑi, a*l*tâ sutâ despre meaḑânoapte. Şi săru-

*) D'asupra luĭ ѹ e pus ю, ca şi când scriitorul ar fi vrut să arate, că se póte ḑice d'o potrivă: черѹ şi черю.

**) După acésta a maĭ fost scris: альтѫ с[ѹтѫ], dar s'a şters cu acelaşĭ mână.

Acéstă carte arată muncile creştinilor, ce le-a arătat arhanghelul Mihail Pré-sfinteĭ Născătóreĭ de Dumneḑeŭ, ca să véḑă unde se muncesc creştiniĭ cu suflete. Şi ḑise Maĭca Domnuluĭ: Spune'mĭ, Mihaile,

ожение пресвятыя бца по
мѹкамъ.
ково пресвятыя Богородицы
велми душеполезно. о
юкои (покаи? покании?)
его мира. Ги благви отче.

Хотѣ св. Богородица по-
итися къ гду бу наше-
на горѣ Еліоньстѣй.
Во имя оца и сна и св. дха.
снидеть архангелъ Михаилъ.
400 ангелъ съ нимъ. 100
востока. 100 отъ запада.
0 отъ полудня. 100 отъ
іуночь.
И цѣлова благодатную Ми-
иль со англы. и рече. Ра-
іся отче исполненіе. радуй-
сыновне пребаваніе. ра-
іся св. духа (....) похвало.
іуйся Хви и утвержденіе.

Ἀποκάλυψις τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου περὶ τῶν κολάσεων καὶ πῶς καὶ ὅποι (ὁιπὶ) κολάζονται καὶ περὶ μετανοίας· δέσποτα εὐλόγησον.

Ἔμελλεν ἡ παναγία θεοτόκος πορεύεσθαι ἰδεῖν τὰς κολάσεις καὶ ἦλθεν ἐν τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν προσεύξασθαι· προσευχομένης δὲ αὐτῆς πρὸς κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν εἶπεν:

ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, κατελθέτω ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ, ὅπως εἴποι μοι (μι) περὶ τῶν κολάσεων. καὶ ἅμα τῷ λόγῳ αὐτῆς κατῆλθεν ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῆς ἀνατολῆς ἑκατὸν, καὶ τῆς μεσημβρίας ἑκα-

---

Ἀποκάλυψις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἥτις κατέβη εἰς τὸν Ἅδην καὶ εἶδε πῶς κολάζονται οἱ ἁμαρτωλοί.

ῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅτε ἔμελε νὰ μετασταθῇ ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, ἀνέβη τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν διὰ νὰ προσευχηθῇ, καὶ εἶπεν «Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νὰ ἔλθῃ ὁ Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ, διὰ νὰ δείξῃ τὰς κολάσεις ὅπου κολάζονται οἱ ἁμαρτωλοὶ κάτω εἰς τὸν ᾅδην» παραυτὰ ἦλθεν ὁ Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ μὲ τετρακοσίους ἀγγέλους καὶ

[illegible]

52\. [illegible]

наи ꙟаинте [illegible] Та-
тълꙋи стаи. Бꙋкꙋръ-те архаггеле
Михаиле къ ешї пꙋрꙋрѣ лꙋминъ
нестинсъ. Бꙋкꙋръ-та архагеле.
къ тꙋ вери бꙋчина ла џꙋдецꙋ.
ши вери дешепта адꙋрмицїи
дин векꙋ. Бꙋкꙋръ-те архагеле.
кь де тоци ешѝ тꙋ маи сꙋсꙋ
ла скаꙋнꙋл лꙋ Дꙋмнезеꙋ. Аша
тоци ꙟџерїи лъꙋдаръ прѣ маи-

[illegible] maica [illegible] bucurà-tia [illegible] bucurà-tia [illegible] bucurà-tia, cà la [illegible] bucură [illegible] şi cerîul [illegible] bucurà-tia [illegible] se-u proro[illegible] bucurà-tia, cà la deschi[illegible] la [illegible] lu Dumne[illegible] Şi [illegible] pré-sfânta maica Hs. càtrà arhagghelü Mi[illegible] bucurà-te, arhaghele Mi[illegible] cà e povelenia sfântului [illegible] bucurà-te, arhagghele, cà l[illegible] làudatu cu ceia câte su[illegible] ripi cu heruvimii şi cu [se]rafimii! bucurà-te, arhag[hele] càlcàtoriu muncilorü şi [ca] stai nai[te]. inaite despo[illegible] rului Tatàlui stai! bucură arhagghele Mihaile, cà pururé luminâ nestinsà! [bu]curà-tia, arhaghele, cà tu bucina la g'udeţu şi veri ştepta adurmiţii din v[ecü] bucurà-te, arhaghele, cà toţi eşti tu mai susü la unul lu Dumneḑeu! Aşa ingerii làudarà pré maic[a] Hs. Şi se rugà maica lu[i]

---

càte munce sint? Ïarà Mihail ḑise: ce voĭu spune, fàrà numĕr[illegible]
Atuncea deschiserà ingeriĭ ĭadul, şi veḑurà acolo mulţime de s[illegible]
muncindu-se, noróde multe, bărbaţĭ şi muierĭ, şi era plânsurĭ şi c[illegible]

Давидово проречевіе.
святое поклоненіе.
пророческое пропо-
радуйся превышняя
престола божія.
же благодатная ко
у Михаилу. Радуйся
хистратиже. радуйся
первый воинства.
дха повелѣніе. радуй-
тратиже. шестокрыль-
хвала. Радуйся Ми-
рхистратиже. мучите-
оправіе. а престолу
достойно стоиши.
Михаиле (свѣтиль-
росвѣщенія никако же
Радуйся архистрати-
зый воине хотя вос-
и убудити отъ вѣка
я. Радуйся Михаиле
всѣмъ нбснымъ силамъ
же и до престола
ся англи прославль-

τὸν καὶ τῆς δύσεως ἑκατὸν καὶ τοῦ βορρᾶ ἑκατὸν (καὶ τῆς μεσημβρίας ἑκατόν).

καὶ ἠσπάσαντο (εἰσπάσαντο) τὴν κεχαριτωμένην καὶ εἶπον πρὸς αὐτήν· χαῖρε κεχαριτωμένη, τοῦ πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα, χαῖρε τοῦ κυρίου ἡ κατοίκησις. χαῖρε τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸ κέλευσμα. χαῖρε τῶν ἑξαπτερύγων ὁ ἔπαινος. χαῖρε τῶν ἑπτὰ οὐρανῶν τὸ στερέωμα, χαῖρε τῶν δεκατεσσάρων στερεωμάτων τὸ ὀχύρωμα. χαῖρε τῶν ἀγγέλων τὸ προσκύνημα. χαῖρε πάντων ὑψηλοτέρα ἕως τῶν θρόνων τοῦ θεοῦ.

εἶπε δὲ καὶ πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον ἡ παναγία· χαῖρε καὶ σύ, Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε, τῶν ἑξαπτερύγων ὁ ἔπαινος, χαῖρε Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε, ὁ τὸν τύραννον καταπατῶν καὶ τὸν φόβον τοῦ θεοῦ ἀξίως παριστάμενος, χαῖρε Μιχαὴλ ἀρ-

ν τὴν Παναγίαν καὶ εἶπασι τούτους τοὺς λόγους· «Χαῖρε τοῦ Πατρὸς
σμα. Χαῖρε τοῦ Υἱοῦ ἡ κατοίκησις· χαῖρε τῶν ἑπτὰ οὐρανῶν τὸ στε-
ῖρε τῶν δεκατεσσάρων ἀσμάτων τὸ ὀχύρωμα· χαῖρε τῶν ἑξαπτερύγων
χαῖρε τῶν προφητῶν τὸ κήρυγμα· χαῖρε τῶν τοῦ Θεοῦ ποιημάτων
καὶ πάσης κτήσεως τιμιωτέρα· χαῖρε καὶ ἕως τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ
» Καὶ ἡ Παναγία εἶπε πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον· «Χαίροις καὶ σύ, Ἀρχιστράτηγε, καὶ τοῦ ἀοράτου Πατρὸς λειτουργέ. καὶ τοῦ υἱοῦ μου χαῖρε ὁ τὸν διάβολον καταισχύνας, καὶ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ στολὴν ἀφεόμοίως καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀγγέλους ἐχαιρέτησεν ἡ Παναγία καὶ εἶπε καὶ ἐσεῖς ἅγιοι ἄγγελοι καὶ λειτουργοὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ μου·» καὶ

апȣсȣ алтѫ сȣтѫ деспре амїа-
ꙋѫꙋи. алтѫ сȣтѫ деспре меа-
ꙋѫнопте. ши сьрȣтарь прѣ-
свнтаа маика лȣ х҃с ши ꙋисерѫ
бȣкȣрѫ-та чинстита лȣмїеи.
бȣкȣрѫ-та вїаца фїюлȣи. бȣ-
кȣрь-та кѫ а порѫнка свнтȣ-
лȣи дх҃ȣ. бȣкȣрѫ-та тѫрие че-
рюлȣи. ши черюл сѫ ꙟкинѫ цїе.
бȣкȣрѫ-та пророчествїеи че се-ȣ
пророчить. бȣкȣрѫ-та кѫ а деш-
кис цїа пѫнѫ ла скаȣнȣл лȣ
дȣмнеꙁеȣ. ши ꙁисе прѣ-сфнта
маика лȣи х҃с кѫтрѫ архаггль
михаил. бȣкȣрѫ-те архагеле ми-
хаиле. кѫ е повеленїа сфнтȣлȣи
32. дх҃ȣ. бȣкȣрѫ-те архаггле кѫ ащи
лѫȣдатȣ кȣ чеꙗ кѫте шасе ари-
пи. кȣ херȣвимии ши кȣ се-
рафимии. бȣкȣрѫ-те архагеле
кьлкѫторю мȣнчилорȣ. ши стаи
наи ꙟнаинте деспȣеторȣлюи та-
тѫлȣи стаи. бȣкȣрѫ-те архаггле
михаиле кѫ ещї пȣрȣрѣ лȣминѫ
нестинсѫ. бȣкȣрѫ-та архагеле.
кѫ тȣ вери бȣчина ла џȣдецȣ,
ши вери дещепта адȣрмицїи
дин векȣ. бȣкȣрѫ-те архагеле.
кь де тоци ещи тȣ маи сȣсь
ла скаȣнȣл лȣ дȣмнеꙁеȣ. аша
тоци ꙟџерїи льȣдарѫ прѣ маи-

tară pré-svântaa maica lu Hs.
și disеră: bucură-tĭa, cinstita
lumiei! bucură-tĭa, viața fiiu-
lui! bucură-tĭa, că ĭa porânca
svântului duhu! bucură-tĭa,
tărie cerĭului, și cerĭul să în-
chină ție! bucură-tĭa proro-
cestviei ce se-u prorocită!
bucură-tĭa, că ĭa deșchis ția
pănă la scaunul lu dumnedeu!
Și dise pré-sfănta maica lui
Hs. cătră arhaggbelŭ Mihail:
bucură-te, arhaghele Mihaile,
că e povelenia sfăntului duhu!
bucură-te, arhagghele, că iaști
lăudatu cu ceĭa căte șase a-
ripi, cu heruvimii și cu se-
rafimii! bucură-te, arhaghele
călcătorĭu muncilоru și [care?]
stai nai[te], înaite despuito-
rulĭui Tatălui stai! bucură-te,
arhagghele Mihaile, că ești
pururé lumină nestinsă! bu-
cură-tĭa, arhaghele, că tu veri
bucina la g'udețu și veri de-
ștepta adurmiții din vecu!
bucură-te, arhaghele, că de
toți ești tu mai susŭ la sca-
unul lu Dumnedeu! Așa toți
îngerii lăudară pré maica lu
Hs. Și se rugă maica lu Hs.

căte munce sint? Ĭară Mihail dise: ce voĭu spune, fără număr sint!
Atuncea deschiseră îngerii ĭadul, și vedură acolo mulțime de suflete
muncindu-se, noróde multe, bărbați și muieri, și era plânsuri și chiote

хотящи дабы видѣ-
о ся душа мучать.
Михаилу архистрати-
овѣждь ми. яже суть
и всяческая.
че къ ней Михаилъ.
речеши благодатная.
іеская тебѣ исповѣмъ.
че къ нему св. бца.
есть мукъ идѣ же му-
юдъ христіаньскій.
че къ ней архистра-
изрекомыи суть мукы.
же къ нему благо-
Исповѣждь ми на нб-
ь земли.
а повелѣ архистра-
итися ангеломъ отъ
. и отверзеся адъ. И
ь адѣ мучащаяся и
у множество мужь и
і вопль многъ бяше.
проси благодатная ар-
ига. Кто си суть.
че архистратигъ. Сіи

χιστράτηγε, ὁ μέλλων σαλπίσαι καὶ ἐξυπνίσαι τοὺς ἀπ' αἰώνων κεκοιμημένους· χαῖρε Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε, ὁ πρῶτος πάντων τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων ἕως τῶν θρόνων τοῦ θεοῦ.

ὁμοίως καὶ πάντας τοὺς ἀγγέλους εὐφημήσασα (εὐφημήσας) ἡ κεχαριτωμένη, ἐδέετο διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ εἶπεν πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον. ἀνάγγειλόν μοι πάντα τὰ ἐπὶ γῆς.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἐγώ σοι ἀναγγέλλω πάντα.

καὶ εἶπεν ἡ κεχαριτωμένη· πόσαι κολάσεις (κολασαὶ) εἰσὶν, ὅπου κολάζονται τὸ γένος τῶν ἁμαρτωλῶν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἀναρίθμητοι κολάσεις (κολάσαι) εἰσίν, παναγία.

καὶ εἶπεν· ἀνάγγειλόν μοι πάντα τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς.

λιν ἡ Παναγία πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον· «Χαίροις Μιχαὴλ, Ἀρχιστρά-
πρεσβεύων ὑπὲρ τοῦ κόσμου καὶ πάσης τῆς κτίσεως· καὶ παρὰ τὸν θρό-
θεοῦ ἀξίως παριστάμενος,» καὶ εἶπε· «δεῖξαί μου ὅλους τοὺς ἁμαρτω-
ὶ κολάζονται κάτω εἰς τὸν ᾅδην·» καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶπε «Μετὰ
ρᾶς εἶπε μὲ ἐρωτήσεις Παναγία μου, ἐγὼ θὰ σοῦ τὰ εἰπῶ ὅλα·» καὶ
α εἶπε «πόσαις κόλασαις εἶναι τῶν ἁμαρτωλῶν;» ὁ δὲ Ἀρχιστράτηγος
λλαῖς καὶ ἀμέτρητες εἶναι· ἀμὴ εἰς ποῖον τόπον ὁρίζεις νὰ ὑπάγωμεν;»
ναγία εἶπε· «εἰς τὸ δυτικὸν μέρος·» καὶ τότε ὥρισεν ὁ ἀρχιστράτηγος
έλους, καὶ ἔφεραν τὴν Παναγίαν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος· καὶ ἄνοιξεν ὁ
στόμα του· καὶ ἐφάνησαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες πλῆθος πολὺ,

вѣзȣ мȣнка ачаста. ши зисе ар-
хаггль нȣ поци веде мȣнка ача-
ста. ши зисе ꙟџерȣл чела че стре-
35. жоуна мȣнка ачеѧ. wпрїт'аȣ
татѣль невѣзȣт сѫ нȣ вазѫ
ачаще лȣминѫ. пънь кѣндȣ се
ва лȣмина фїюл тѣȣ ꙟ черю.
врьтосȣ май лȣминосȣ де шап-
те wрї декѣтѣ соареле. ши
желȣи пре-сфнта марїеѫ ши рѣ-
дикѫ wкїи еи кѣтрѫ черю. ши
зисе ꙟ нȣмеле татѫлȣи ши фї-
юлюи ши а сфнтȣлȣи дхъ сѫ
вѫзȣ ачаста мȣнкѫ. ши се лȣw
ꙟтȣнерекȣл де прѣ мȣнкѫ ши
акопери шапте черюре. ши зѣче
ачии нѫрwд мȣлтȣ бърбаци ши
мȣери ши плѣнџере маре ашиѫ
динꙟ еи. ши лѣкрѫмѣ прѣ-
сфнта марїа ши зисе че аци
36. лȣкрать мишеилwр | ши еи нȣ
лȣзирѫ гласȣл еи. ши зисе ꙟ-
џерȣл чела че стрежȣиа моун-
ка. кѫче нȣ грѫици кѣтрѫ
сфнта маика лȣ хс. кь динꙟ векȣ
се мȣнчиа еи. ши нȣ пȣте
веде лȣмина ши нȣ пȣтȣрь кь-

culŭ acesta să redice să
ḑu munca aćasta. Şi ḑ
arhagghelŭ: Nu poţi v
munca aćasta. Şi ḑise în
rul cela ce strejuĭa mu
aceĭa: Oprit-au Tatălŭ ne
ḑut să nu vaḑă aceaşte l
mină până căndu se va l
mina fiĭul tău în ceriu v
tosu, mai luminosu de şa
ori decătŭ soarele. Şi je
pre-sfănta Marieâ, şi ră
ochii ei cătrâ ceriu. şi ḑi
în numele Tatâlui şi Fiĭul
şi a sfăntului Duhŭ, să v
ḑu aćasta muncâ! Şi se l
întunerecul de pré munc
acoperi şapte ceriure; şi ḑ
acii nărod multu, bărbaţi
mueri, şi plăngere mare la
diin ei. Şi lăcrâmă pré-sfân
Mariĭa, şi ḑise: Ce aţi l
cratŭ, mişeilor? Şi ei nu a
ḑirâ glasul ei. Şi ḑise în
rul cela ce strejuila mun
Câce nu grâiţi cătrâ sfân
maica lu Hs.? Că diin ve

---

jale mare. Şi veḑură în tartar întunerec mare, şi ḑise maĭca Domnul Mihaile, ce le sînt păcatele acestora, de se muncesc într'atât în nerec? Mihail ḑise: aceştia nu s'aŭ temut de Dumneḑeŭ, şi păc aŭ făcut, şi trupul luĭ aŭ răstignit; şi ḑise Mihail: nu e învăţăt la acéstă muncă să se ridice întunerecul să veḑĭ, că sînt de Ta nevĕḑuţĭ (*sic*), şi i-aŭ băgat aicea ca să nu véḑă lumina lumiĭ. se milostivi maĭca Domnuluĭ, şi căută la cer, şi se rugâ Fiĭuluĭ Duhuluĭ sfînt; atuncea se ridică intunerecul, şi vĕḑură acolo mulţi

не вѣроваша въ
и стго дха. нъ
и вѣроваша. юже
рь бъ на рабо-
ъ. то то они все
ша. слнце и мць
доу. звѣри и га-
ыe и члвчьска ме-
ıм Гроıна Хърса
ɔоуна. на бы ѡ-
ɔомъ злыимъ вѣ-
и доселѣ мракъмь
ɔжими соуть. того
ко моучатьсѧ.
а друзѣмь мѣстѣ
ɔу. и рече стаıа гжа.
ма си и кто соуть
ɔи въ ніеи.
кистратигъ. многы
вають въ мѣстѣ

аıа бцѧ. да ѡти-
ıа си. да быхъ
у моукоу.
ша англи стрѣгоу-

τότε ἐκέλευσεν ὁ ἀρχιστράτηγος τοῖς ἀγγέλοις τοῖς ἐπὶ δυσμὰς καὶ ἔχανεν ὁ ᾅδης καὶ εἶδεν ἡ παναγία τοὺς κολαζομένους.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον καὶ εἶπεν· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα μὴ πιστεύοντες καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν εἰς ἕτερον τόπον σκότος μέγα καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τί τὸ σκότος τοῦτο καὶ τίνες εἰσὶν οἱ κείμενοι εἰς τὸ σκότος;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· πολλαὶ ψυχαὶ κατάκεινται ἐν τῷ σκότει τούτῳ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία ἀρθήτω τὸ σκότος, ὅπως ἴδω τὴν κόλασιν ταύτην.

ἤκουσε φωνὰς καὶ θρήνους πολλούς, καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «ποῖοι
ιι τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος «ἐτοῦτοι
ἐφύλαξαν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, καὶ διὰ
αι.» Καὶ εἶδεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλον τόπον σκότος πολὺ καὶ μέγα
ιστράτηγος· «αὐτὸ εἶναι τὸ αἰώνιον σκότος, καὶ πολλαὶς ψυχαὶς εὑρί-
ς αὐτό·» καὶ εἶπεν ἡ Παναγία «σηκώσατε τὸ σκότος αὐτὸ διὰ νὰ ἰδῶ
ὺς πῶς κολάζονται·» τότε ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε, «ἡμεῖς δὲν ἔ-
νὰ σηκώσωμεν τὸ σκότος αὐτό·» καὶ οἱ ἄγγελοι ὁποῦ ἐφύλα-
σαις εἶπαν· «ἡμεῖς ἔχομεν παραγγελίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, διὰ νὰ
ἐτοῦτοι οἱ κολασμένοι ἕως εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Υἱοῦ

вѫѕȣ мȣнка ачаста. ши ѕисе ар-
хаггль нȣ поци веде мȣнка ача-
ста. ши ѕисе ꙟџерȣл чела че стре-
35. жоуна мȣнка ачеа. wпрїт'аȣ
Тατѫль невѫѕȣт сѫ нȣ вазѫ
ачаще лȣминѫ. пънъ кѫндȣ се
ва лȣмина фїюл тѫȣ ꙟ черю.
врътосȣ май лȣминосȣ де шап-
те wрї декѫтѫ соареле. ши
желȣи пре-сфнта марїеѫ ши рѫ-
дикѫ wкїи еи кѫтрѫ черю. ши
ѕисе ꙟ нȣмеле Тατѫлȣи ши фї-
юлюи ши а сфнтȣлȣи дхъ сѫ
вѫѕȣ ачаста мȣнкѫ. ши се лȣw
ꙟтȣнерекȣл де прѣ мȣнкѫ ши
акопери шапте черюре. ши ѕѫче
ачии нѫрwд мȣлтȣ бърбаци ши
мȣери ши плѫнџере маре ꙗшиа
дин еи. ши лѫкрѫмѫ прѣ-
сфнта марїа ши ѕисе че аци
36. лȣкрать мишеилwр | ши еи нȣ
аȣѕирѫ гласȣл еи. ши ѕисе ꙟ-
џерȣл чела че стрежȣиа моун-
ка. кѫче нȣ грѫици кѫтрѫ
сфнта маика лȣ хс. кь дин векȣ
се мȣнчиа еи. ши нȣ пȣте
веде лȣмина ши нȣ пȣтȣрь кь-

culŭ acesta să redice să [...]
ḑu munca aćasta. Și ḑ[...]
arhagghelŭ: Nu poți ve[...]
munca aćasta. Și ḑise inge-
rul cela ce strejuĭa munc[a]
aceĭa: Oprit-au Tatălŭ nevă-
ḑut să nu vaḑă aceaște lu-
mină până căndu se va lu-
mina fiiul tău în cerĭu vră-
tosu. mai luminosu de șapte
ori decătŭ soarele. Și jelu
pre-sfănta Marieă, și rădică
ochii ei cătră cerĭu. și ḑise:
în numele Tatălui și Fiĭului
și a sfăntului Duhŭ, să vă-
ḑu aćasta muncă! Și se luo
întunerecul de pré muncă și
acoperi șapte cerĭure; și ḑăce
acii nărod multu, bărbați și
mueri, și plăngere mare ĭașiia
diin ei. Și lăcrămă pré-sfănta
Mariĭa, și ḑise: Ce ați lu-
cratŭ, mișeilor? Și ei nu au-
ḑiră glasul ei. Și ḑise inge-
rul cela ce strejuiĭa munca:
Căce nu grăiți cătră sfănta
maica lu Hs.? Că diin vecu

jale mare. Și veḑură în tartar întunerec mare, și ḑise maĭca Domnului: Mihaile, ce le sînt păcatele acestora, de se muncesc într'atăt întunerec? Mihail ḑise: aceștia nu s'aŭ temut de Dumneḑeŭ, și păcate aŭ făcut, și trupul luĭ aŭ răstignit; și ḑise Mihail: nu e învățătură la acéstă muncă să se ridice întunerecul să veḑĭ, că sînt de Tatăl nevĕḑuțĭ (*sic*), și i-aŭ băgat aicea ca să nu véḑă lumina lumiĭ. Și se milostivi maĭca Domnuluĭ, și căută la cer, și se rugă Fiĭuluĭ și Duhuluĭ sfînt; atuncea se ridică întunerecul, și vĕḑură acolo mulțime

цеѧ м8коу. поручено ны ѥсть. да не видять свѣта. донъдеже ꙗвиться снъ твои бл҃ыи паче. ӡ҃. слнчь свѣтьлѣѥть.

и прискърбьна быс стаꙗ бца. и къ англомъ възведе очи своѥ. и възрѣ на невидимыи прѣстолъ оца своѥго и рече. въ имѧ оца и сна и стго дха. [да отъиме]тьсѧ тьма си. да быхъ видѣла [сию м8к8].

и ѿтъꙗсѧ тьма. и ӡ҃. нбсъ възнесѧ и [т8 пребы]ваше множьство народъ моужь и женъ. и въпль многъ быс. и гласъ великъ исхожаше.

и видѣвъши ꙗ пртаꙗ бца. и рече к нимъ. плачющиса съ сльзами. что сътвористе бѣдьници оканьнии недостоиньи. како въ семь постигос-

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὐκ ἔστι δυνατὸν ἵνα εἰδῇς (ᾔδεις) τὴν κόλασιν ταύτην.

καὶ ἀπεκρίθησαν οἱ ἄγγελοι οἱ φυλάσσοντες αὐτοὺς καὶ εἶπον· παραγγελίαν ἔχομεν ἐκ τοῦ ἀοράτου πατρός, ἵνα μὴ ἴδωσιν οὗτοι φῶς ἕως οὗ λάμψῃ ὁ υἱός σου ὁ εὐλογημένος παρὰ ἑπταπλάσιον τοῦ ἡλίου λαμπρότερος.

καὶ ἐν λύπῃ γενομένῃ ἡ παναγία ἀνέστησε τὸ ὄμμα αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀρθήτω τὸ σκότος, ὅπως ἴδω τὴν κόλασιν ταύτην.

καὶ εὐθέως ἐπήρθη τὸ σκότος ἐκεῖνο καὶ τοὺς ἑπτὰ οὐρανοὺς ἐκάλυψεν καὶ ὀδυρμὸς μέγας ἐγένετο καὶ βοὴ μεγάλη ἀνήρχετο.

[illegible] τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.» καὶ τότε ἡ Παναγία ἐσήκωσε τὰς χεῖρας της εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· «Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νὰ σηκωθῇ τὸ σκότος αὐτό·» καὶ πάραυτα μὲ τὸν λόγον τῆς Παναγίας ἐσηκώθη τὸ σκότος αὐτὸ ὡσὰν σύννεφον καὶ ἐσκέπασε τὸν οὐρανόν, καὶ ἦσαν ἐκεῖ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· καὶ ἤρχετο πολὺς ἀναστεναγμὸς ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ βλέποντάς τους ἡ Παναγία εἶπε· «τί ποιεῖτε, [illegible], καὶ πῶς ἔχετε, ταλαίπωροι;» καὶ κανένας δὲν ἀπεκρίθηκε· καὶ οἱ ἄγγελοι λέγουσιν αὐτοῖς· «διατί δὲν ἀποκρίνεσθε εἰς αὐτὸ ὁποῦ σᾶς ἐρωτᾷ ἡ κεχαριτωμένη;» καὶ τότε ἀπηλογήθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ εἶπασιν, «ἡμεῖς ἀφ' [illegible] ἤλθαμεν ἐδῶ δὲν εἴδαμεν φῶς, ἀλλὰ εἴμεθα μέσα εἰς τὴν πίσσαν ὁποῦ [illegible] καὶ κοχλάζει ἡμέραν καὶ νύκτα» καὶ λέγουσι πρὸς τὴν Παναγίαν· «ὁ Υἱός σου ὁ εὐλογημένος ἦλθε καὶ δὲν μᾶς ἐλυπήθηκε οὔτε ὁ Ἀβραάμ, οὔτε ὁ Μωϋσῆς, οὔτε ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής· οὔτε ἄλλοι τινὲς ἀπὸ τοὺς προφήτας [illegible] ἁγίους· καὶ σὺ Θεοτόκε τὸ τεῖχος τῶν Χριστιανῶν, πῶς ἦλθες πρὸς ἡμᾶς;»

ѫ ꙟтȣнерекȣль ка ка (*sic*) ши
деннте ши кьȣȣ пре ѫи ши
38. ѕисе архаггль. ꙟкътрȣѡ вери съ
мерџи прѣ-сфнть маика лȣ хс.
спре апȣс лȣ спре амеаѕѫѕи.
ши ръспȣнсе сфнта м:рїѧ ши
ѕисе. блѫмȣ спрѣ амїаѕъѕи.
ши венирѫ патрȣ сȣте де ꙟ-
џерї херȣвимїи ши сърафимїи.
ши лȣаръ прѣ-сфнта мрїѧ
шї ѡ дȣсерѫ спре амїаѕеѕи.
оунде ера ȣнъ рѫȣ*) де фокь.
ши ешиѧ парѫ де фокȣ ши ера
ꙟтр'ънсь мȣлтȣ ньрод, бьрбаці
ши мȣери. оунїи арде пънѫ ꙟ
крьȣ. альцїи арде пънѫ ꙟ пї-
ептȣ. алцїи пънѫ крещетȣ ал-
цїи ера акоперици ꙟ фок. ши
39. сȣсьпинѫ прѣ-сфнта маика лȣ
хс. ши ꙟтребѫ чине синтȣ а-
чеще ши че пькате аȣ фѫкȣт.
чеа че ардȣ пьнѫ ꙟ крьȣ. ши
ѕисе архаггль михаил. ачеще
синтȣ карїи н'аȣ аскȣль[тать де]

Şi ḑise pre-svănta Marila să
caḑâ întunereculŭ ca şi de'inte.
şi căḑu pre lai. Şi ḑise arhag-
ghelŭ: Incătruo veri să mergi,
pré-sfăntä maica lu Hs.: spre
apus au spre ameaḑâḑi? Şi
răspunse sfănta Marila şi ḑise:
Blâmu spré amiaḑăḑi. Şi ve-
niră patru sute de îngeri, he-
ruvimii şi sărafimii; şi luară
pré-sfănta Marila şi o duseră
spre amiaḑeḑi, unde era una
râŭ (saŭ: u nnoru) de focŭ, şi
eşila parâ de focu, şi era în-
tr'ănsă multu nărod, bărbaţi
şi mueri: unii arde pănâ în
brău, alăţii arde pănâ în pi-
eptu, alţii pănâ [în] creştetu, al-
ţii era acoperiţi în foc. Şi susti-
pinâ pré-sfănta maica lu Hs.
şi întrebâ: cine sintu aceşte,
şi ce păcate au fâcut cela ce
ardu pănâ în brău? Şi ḑise
arhagghelŭ Mihail: Aceşte

*) Inainte era scris: ȣ нȣѡрȣ.

de sînt întru atâta muncă de răşină şi de smólă cu foc? Şi respunse Mihail: aceştia n'aŭ creḑut în sânta Troiţă, şi cuvintele proorocilor n'aŭ ascultat că veĭ nasce pre Hristos din tine. Şi lăcrămâ maica Domnuluĭ şi ḑise: oh! săracilor, cum v'aţĭ înşelat de n'aţĭ creḑut că voiŭ nasce pre Hristos din mine! Şi atuncea éră căḑu întunerecul pre dînşiĭ. Şi ḑise Mihail: Dómnă, merge-vom la resărit saŭ la méḑă-nópte, unde 'ţĭ este voĭa? Şi o luară îngeriĭ şi o duseră spre 'aḑi-ḑi. Şi veḑu eşind rîul de foc, şi sta în el noróde multe, băr-
[i] şi muierĭ, uniĭ pînă la grumaz în foc, éră alţiĭ pînă la brâŭ,

=како вы семо при-

ы гласа wт нихъ. ни
.
кошa англи стрѣгущеи
не глиете.
коша моучащеися***
гьная. wт вѣка нѣсмь
видѣли. да не можемъ
и горѣ.
зърѣвъши на ня стая
въсплакаса вельми. и
пе ю моучащаися ре-
ъ нiеи. како ны iеси
ла стая бце. нъ снъ
годатьныи. на землю
и не въпроси насъ.
Аврамъ прадѣдъ. ни
пррkъ. ни Иwанъ кръ-
. то ни аплъ Павелъ.

καὶ ἰδοῦσα αὐτοὺς ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· τί ποιεῖτε, ἄθλιοι, καὶ πῶς ἐνταῦθα εὑρέθητε.

καὶ οὐκ ἦν φωνὴ καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις.

καὶ εἶπον οἱ ἄγγελοι οἱ φυλάσσοντες αὐτούς· τί οὐ λαλεῖτε τὴν κεχαριτωμένην;

καὶ εἶπον οἱ κολαζόμενοι· ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οὐκ εἴδομεν φῶς καὶ οὐ δυνάμεθα ἀνανεῦσαι. καὶ κατέκειτο πίσσα κοχλάζουσα ἐπ' αὐτούς.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἔκλαυσεν, καὶ εἶπον πρὸς αὐτὴν οἱ κολαζόμενοι· πῶς ἡμᾶς κατηρώτησας, παναγία δέσποινα; ὁ υἱός σου ὁ εὐλογημένος ἦλθεν καὶ οὐκ ἐπερώτησεν ἡμᾶς, οὔτε

ησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ
ράτηγος εἶπε· «τοῦτοι εἶναι ὁποῦ δὲν ἐπίστευσαν εἰς Πατέρα Υἱὸν καὶ
νεῦμα καὶ ἐσένα δὲν ὡμολόγησαν Θεοτόκον, καὶ πῶς ἐγεννήθη ὁ Χρι-
ἐσένα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται»· καὶ ἡ Παναγία εἶπε πρὸς τοὺς ἀ-
ς· «διατί ἐπλανήθητε ταλαίπωροι; δὲν ἠκούσατε πῶς ἐγεννήθη ὁ Κύριος
τοῦς Χριστὸς ἀπὸ ἐμένα, καὶ ὅλος ὁ Κόσμος τὸν τιμᾷ καὶ τὸν μακα-
καὶ πάλιν ἔπεσε τὸ σκότος ἐκεῖνο καὶ ἐσκέπασέ τους ὡσὰν καὶ πρῶτα.
Ἀρχιστράτηγος εἶπε· «ποῦ ὁρίζεις, Παναγία μου, νὰ ὑπάγωμεν;» καὶ
α εἶπεν «ἂς ὑπάγωμεν εἰς τὸ βόρειον μέρος· καὶ παρευθὺς ἐκίνησε
τὸ χερουβικὸν, καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἐπῆραν τὴν Παναγίαν
ρειον μέρος ἐκεῖ ὅπου εὔγαινεν ὁ πύρινος ποταμὸς· καὶ ἦτον ἐκεῖ πολὺ
ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ ἦτον ἐκεῖ μέσα εἰς τὸν πύρινον ποταμὸν
ἄλλοι ὡς τὰ γόνατα, ἄλλοι ὡς τὸ στῆθος, ἄλλοι ἕως τὴν μέσην,
ς τὸν λαιμὸν καὶ ἄλλοι ἕως τὴν κορυφήν· καὶ ὡς τοὺς εἶδεν ἡ Πα-
στέναξε, καὶ εἶπε· «ποῖοι εἶναι τοῦτοι ὁποῦ εἶναι ἕως τὰ γόνατα χω-
καὶ λοιποί, καὶ τί εἶναι τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶπε·

ѹж ꙟтѹнерекѹль ка ка (*sic*) ши	Şi ḑ*ise* pre-sv*ǎ*nta Mariĭa să
деинте ши къѹѹ пре ꙗи ши	caḑâ întunereculŭ ca şi de'inte,
38. ѕисе архаггль. ꙟкътрѹѡ вери съ	şi căḑu pre ĭai. Şi ḑ*ise* arhag-
мерџи прѣ-сфнть маика лѹ хс.	ghelŭ: Incătruo veri să mergi,
спре апѹс аѹ спре амеаѕжѕи.	pré-sf*ǎ*ntă maica lu Hs.: spre
ши ръспѹнсе сфнта маріꙗ ши	apu*s* au spre ameaḑâḑi? Şi
ѕисе. блжмѹ спрѣ аміаѕъѕи.	răspunse sf*ǎ*nta Mariĭa şi ḑise:
ши венирь патрѹ сѹте де ꙟ-	Blâm*u* spr*é* amiaḑăḑi. Şi ve-
џері херѹвимїи ши сърафимїи.	ni*ră* pa*t*ru sute de îngeri, he-
ши лѹаръ прѣ-сфнта маріꙗ	ruvimii şi sărafimii; şi luară
шї ѡ дѹсерж спре аміаѕеѕи.	pr*é*-sf*ǎ*nta Mariĭa şi o duseră
оунде ера ѹнъ ржѹ*) де фокь.	spre amiaḑeḑi, unde era ună
ши ешиꙗ паржа де фокѹ ши ера	r*ǎŭ* (saŭ: u nuoru) de focŭ, şi
ꙟтр'ънсь мѹлтѹ нърод, бърбаці	eşiĭa parâ de foc*u*, şi era în-
ши мѹери. оунїи арде пънж ꙟ	tr'ănsă multu năro*d*, bărbaţi
бръѹ. альцїи арде пънж ꙟ пї-	şi mueri: unii arde pănâ în
ептѹ. алцїи пънж крещетѹ ал-	brău, alăţii arde pănâ în pi-
цїи ера акоперици ꙟ фок. ши	eptu, alţii pănâ [în] creşt*e*tu, al-
39. сѹсьпинж прѣ-сфнта маика лѹ	ţii era acoperiţi în fo*c*. Şi susă-
хс. ши ꙟтребж чине синтѹ а-	pinâ pré-sf*ǎ*nta ma*i*ca lu Hs.
чеще ши че пькате аѹ фжкѹт.	şi în*t*rebâ: cine sintu aceşte,
чеꙗ че ардѹ пьнж ꙟ бръѹ. ши	şi ce păcate au fâcu*t* ceĭa ce
ѕисе архаггль михаил. ачеще	ardu pănâ în brău? Şi ḑise
синтѹ карїи н'аѹ аскѹль[тать де]	arhagghelŭ Mihai*l*: Aceşte

*) Inainte era scris: ѹ нѹѡрѹ.

de sînt întru atâta muncă de răşină şi de smólă cu foc? Şi respunse Mihail: aceştia n'aŭ creḑut în sânta Troiţă, şi cuvintele proorocilor n'aŭ ascultat că veĭ nasce pre Hristos din tine. Şi lăcrămâ maica Domnuluĭ şi ḑise: oh! săracilor, cum v'aţĭ înşelat de n'aţĭ creḑut că voiŭ nasce pre Hristos din mine! Şi atuncea éră căḑu întunerecul pre dînşiĭ. Şi ḑise Mihail: Dómnă, merge-vom la resărit saŭ la méḑă-nópte, unde 'ţĭ este voĭa? Şi o luară îngeriĭ şi o duseră spre miaḑi-ḑi. Şi veḑu eşind rîul de foc, şi sta în el noróde multe, bărbaţĭ şi muierĭ, uniĭ pînă la grumaz în foc, éră alţiĭ pînă la brâŭ,

възлюблениикъ бжїи. нъ ты прстаꙗ бце и застоупьнице. ты иеси родоу крьстьꙗньскоу стѣна. ты молїши ба. како иеси нась присиѳтила бѣдьныхъ.

тъгда рече стаꙗ бца. къ архистратигꙋ [Михаилу]. что иесть съгрѣшениие тѣхъ.

и [рече Михаилъ:] си соуть иже не вѣроваша въ [отца и сына и] стго дха. то ни въ та стаꙗ бца. и не хоташа проповѣдати имени твоиего. ꙗкоже ѿт тебе родиса гь нашь Іс Хъ. плъть приимъ ости землю крьщениемь. да того дѣлꙗ томь мѣстѣ моучатьса.

и пакы прослъзащиса стаꙗ бце. и рече къ нимъ. почто съблазнистеса. не вѣсте ли

ὁ Ἀβραὰμ ὁ προπάτωρ, οὔτε ὁ μέγας Μωϋσῆς, οὔτε ὁ ἀπόστολος Παῦλος, καὶ σύ, παναγία, τὸ τεῖχος τῶν χριστιανῶν (τῆχος τὸν χριστιανὸν) ἡ παρακαλοῦσα τὸν Θεὸν διὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, πῶς ἡμᾶς κατηρώτησας;

καὶ εἶπεν ἡ παναγία πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τό ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ εἰς (εἰσίν εἰς) πατέρα καὶ υἱὸν μὴ πιστεύσαντες καὶ σὲ Θεοτόκον μὴ ὁμολογήσαντες, ὅτι ἐκ σοῦ ἐτέχθη ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ σάρκα προσελάβετο, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· κατὰ

τοῦτοι ὁποῦ εἶναι ἕως τὰ γόνατα χωσμένοι, εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ παρήκουσαν τὸ θέλημα τῶν γονέων των καὶ τοὺς ὕβριζαν καὶ τοὺς ἀντιλογοῦσαν· καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι ὡς εἰς τὴν μέσην, εἶναι ὁποῦ ἐκληρονόμησαν τὸν βίον τῶν γονέων των, καὶ τὰ ἔφαγαν μὲ πορνείας καὶ ἀσωτείας καὶ δὲν ἔδωκαν ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς πτωχοὺς διὰ τὴν ψυχὴν τῶν γονέων τους, οὔτε τοὺς ἐμνημόνευσαν καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται· καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι ἕως τὸ στῆθος, εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ ὕβρισαν τοὺς συντέκνους τους καὶ τοὺς ὠνείδισαν· καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι ἕως τὸν [illegible], εἶναι ὅσοι ὕβρισαν τοὺς διδασκάλους τους, καὶ τοὺς ἔδειραν, ὁποῦ τοὺς ἐδίδαξαν, λέγω τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ γράμματα, καὶ ὁμοιάζουν τὸν προδότην Ἰούδαν, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται· καὶ ἐκεῖνοι ὅπου εἶναι ἕως τὴν κορυφήν, εἶναι ἐκεῖνοι ὅπου τρώγουν μετὰ ἀπίστων μαγαρισμένα φαγητά, καὶ ὅσοι ἐφάγασιν ἀνθρώπινα κρέας·» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἄκουσον Παναγία· ἐκεῖνοι ὁποῦ πνίγουσιν τὰ παιδιά τους καὶ τὰ ῥίπτουν καὶ τὰ τρώγουν τὰ σκυλία καὶ ὅσοι παραδίδουν τοὺς ἀδελφούς τους εἰς τὰ χέρια τῶν ἀσεβῶν καὶ τοὺς τιμωροῦν καὶ τοὺς βασανίζουν, ἐκεῖνοι εἶναι ὁποῦ τρώγουσιν ἀνθρώπινον κρέας· καὶ ὅσοι κρα-

ши пѫринте пре фечорꙋ. ши
соцꙋ пре соцꙋл сеꙋ де-лѫ вь-
дескꙋ ꙟнаинте домнилѡр. ши
41. наинте жꙋдецелѡр. ачеа мѫн-
[ь]ꙟкь карне де ѡм. дерептꙋ
аче се мꙋнческꙋ. ши ѕисе пре-
сфнта марїе. дарь чеа че сѫнтꙋ
ꙟгрꙋпаци пѫнѫ де тоат ꙟ фо-
кꙋ чине синтꙋ ачеа. шї ѕисе
архагел ачеа сꙋ чеа че-ꙋ џꙋ-
ратꙋ прѣ чинстита кроуче. ши
ѕикꙋ аша-ми аџꙋте дꙋмнеѕѫꙋ
ши сила крꙋчиеи. атꙋнче ꙟ-
џерїи тремꙋрѫ ꙟнаинте крꙋчїеи.
арѫ ѡменїи ѡ цинѫ а амѫнѫ
ши џꙋрѫ прѣ а стрѫмбꙋ. де-
рептꙋ аче сѫ мꙋнческꙋ. ши вѫѕꙋ
прѣ-сфнта маика лꙋ хс. ꙋꙟ
ѡм. спьнѕꙋрат де пичоаре. ши-
42. лѫ | мѫнка вермїи. ши ѕисе
прѣ-сфнта чине а ачеста ши
че пѫкатѣ аре. ши ѕисе ар-
хаггль ачела аꙋ коумпѫрат а-
ꙋр стрѫмбꙋ. дерептꙋ ачеѫ сѫ
мꙋнчеще. ши iарѫ вѫѕꙋ прѣ-
сфнта. ѡ мꙋере спѫнѕꙋратѫ де
ꙋреки. ши ꙟтребѫ прѣ-сфн-
та че пѫкате аꙋ фькꙋт. ши
ѕисе архагел. ачаста асте чеа
че че(*sic*)-ꙋ аскꙋлтатꙋ фꙋришꙋ

te pre frate, şi părinte pre
feĉoru, ş*i* soţu pre soţu*l* seu,
de-lŭ vădescu înaite domni-
lo*r* şi na*i*te judeţelo*r*, aceĭa
măn*d*încă carne de o*m*, de-
re*p*tu ace se m*u*ncescu. Şi
ḑi*se* pre-sf*ă*nta Marie: Dară
ceĭa ce săntu îngrupaţi pănă
de toa*t* (*sic*) în focu, cine
sintu aceĭa? Şi ḑi*se* arhaghe*l*:
Aceĭa su ceĭa ce-u g'uratu
pr*é* cinstita cru*ce*, şi ḑicu:
‹aşa-mi ag'ute Dumneḑău şi
sila cruciei›. atunce îngerii
*t*remurâ înaite cruciei, ară
omenii o *ţ*inŭ a-mână şi g'ură
pr*é* ĭa stră*m*b*u*, dereptu ace
să muncescu. Şi văḑu pré-
sf*ă*nta maica lu Hs. uĭn om
spănḑura*t* de piĉoare, şi-lŭ
mănca vermii, şi ḑi*se* pr*é*-sfăn-
ta: Cine ĭa acesta şi ce păcate
are? Ş*i* ḑi*se* arhagghe*l*ŭ: A-
cela au cu*m*păra*t* au*r* strămbu.
dereptu aceâ să munceş*te*. Şi
ĭară văḑu pr*é*-sf*ă*nta o mue-
re spănḑuratâ de urechi. şi
întrebă pr*é*-sf*ă*nta: Ce păcate
au făcu*t*? Ş*i* ḑi*se* arhaghe*l*:
Aĉasta ĭaste ceĭa ce-u a-

---

aceĭa aşa se vor munci în vecĭ. Şi éră veḑu maĭca Domnului o mu-
iere spănḑurată de unghiĭ, şi ḑise maĭca Domnuluĭ: acéstă ce a fă-
cut? Acésta a ascultat pe la ferestrele altora, şi a învrăjbit pre
alţĭ de s'aŭ omorît, şi aşa se va munci în vecĭ. Şi plânse maĭca

вьіи ꙗко же моіе имѧ чтеть всѥ съзьданиіе.

то рекъши стаѩ бцѩ. и пакы тьма паде на нихъ.

и рече къ ніеи архистратигъ. коудѣ хощеши блгодатьнаѩ. да изидемъ. на полоудне или на полоунощь.

и рече блгодатьнаѩ. да изидемъ на полоудне.

и тъгда обратишасѧ хѣровими и серафими. и .у. англъ изведоша бцю на полоудне.

иде же рѣка исхожаше огньна. и тоу баще (=баше) множьство моужь и жонъ. и бахоу погроужени. ови до поѩса. ови до пазоухоу. ови до шиѩ. а дроузии до върха.

и видѣвъши стаа бца. въ-

τὴν πίστιν αὐτῶν γενηθήτω αὐτοῖς. καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· διατί οὕτως ἐπλανήθητε, ταλαίπωροι, οὐκ ἠκούσατε, ὅτι τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐπικαλεῖται πᾶσα κτίσις;

καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἡ παναγία, ἔπεσε τὸ σκότος ἐπάνω αὐτοῖς ὡς ἦν ἀπ' ἀρχῆς.

καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος· ποῦ θέλεις ἡ κεχαριτωμένη ἐξελθεῖν, ἐπὶ δυσμὰς ἢ ἐπὶ μεσημβρίαν;

καὶ εἶπεν ἡ κεχαριτωμένη· ἐπὶ μεσημβρίας ὅπου ὁ ποταμὸς ὁ τοῦ πυρὸς ἐξέρχεται· καὶ εὐθέως παρέστησαν τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἐξήγαγον τὴν κεχαριτωμένην ἐπὶ μεσημ-

τοῦσι τὸν Τίμιον Σταυρὸν, καὶ ὀμνύουσι ψεύματα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται·» καὶ εἶδεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλο μέρος ἄνθρωπον ὁποῦ ἐκρέμετο ἀπὸ τὰ χέρια καὶ ἀπὸ τὰ ποδάρια, καὶ τὸν ἔτρωγον τὰ σκωλήκια τῆς κολάσεως· καὶ εἶπεν ἡ Παναγία· «ποῖος εἶναι τοῦτος, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του;» Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὸς εἶναι ὁποῦ ἔδιδε τὰ ἄσπρά του μὲ τόκον ἤγουν μὲ διάφορον καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται»· καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία γυναῖκα ὁποῦ ἐκρέματο ἀπὸ τὰ αὐτία, καὶ τὰ θηρία ἔτρωγαν τὰ βυζία της, καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «ποία εἶναι τούτη, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της;» Καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος, «ἐτούτη εἶναι ὁποῦ ἐπαραφουγκράζετο εἰς τὰ σπίτια τῶν γειτόνων της, καὶ ἔπερνε λόγια ἀπὸ ἕνα ὀσπῆτι καὶ ἐπήγαινεν εἰς ἄλλο καὶ ἔβαλλε σκάνδαλα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε, «κάλλιον νὰ μὴ ἤθελε γεννηθῆ»· καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος, «ἀκόμη δὲν εἶδες, Παναγία μου, ταὶς μεγάλαις κόλασαις·» καὶ ἡ Παναγία εἶπεν «ἂς ὑπάγωμεν νὰ ταῖς ἰδοῦμεν»· καὶ παρευθὺς οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι τὴν ὑπῆγαν καὶ εἶδεν ἐκεῖ σκαμνία πυρωμένα καὶ ἐκάθονταν ἐπάνω ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ ἐφλογίζονταν, καὶ ἐδάκρυσεν ἡ Παναγία καὶ εἶπε· «πικρὰ κόλασις εἶναι αὐτη, καὶ τί εἶναι τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστρά-

ла вечинȣла сеȣ ши аȣ пȣртат кле-
ветеле фечорȣлȣи сѫȣ. дерептȣ
аче се мȣнȣчеще. ши лѫкрѫмѫ
прѣ-сфнта. ши ѕисе бине аȣ
врȣт фї сѫ нȣ фїе нѫскȣтȣ а-
43. честа ѡм. | ши ѕисе архагел
прѣ-сфнтѫ. ꙟнкѫ н'аи вѫзȣт
мȣнчиле чале марї шї ѕисе ар-
хагел прѣ-сфнтѫ ꙟкѫтрȣѡ вери
сь ашимȣ. ши ѕисе прѣ-чин-
стита. сѫ ешим спре апȣс. ши
сѫ апропиѩрѫ херȣвїимїи ши
сѫрафимии патрȣ сȣте де ꙟџерї.
ши лȣарѫ прѣ-чинстита маика
лȣ хс. ши ѡ дȣсерѫ спре апȣс. ши
вѫѕȣ прѣ-сфнта. оуꙟ нȣѡрь
де фокȣ тинсȣ. ши прѣ миж-
локȣл нȣѡрȣлȣи ера патȣре ꙟ
парѫ де фокȣ ши спрѣ але
ѕѫче нърѡд мȣлтȣ бѫрбаци ши
44. мȣерї. ши вѫѕȣ | прѣ-сфнта
ши сȣспинѫ ши ꙟтребѫ пре
архагел михаил. чине синтȣ а-
чеще ши че пѫкате аȣ фькȣт.
шї ѕисе архагел. ачеще сьнтȣ
чеа че нȣ се-ȣ скȣлат сфн-
та дȣминекѫ да диминецѫ де

scultatu furişu la vecinul seu şi au purtat clevetele feéorului său, dereptu ace se inunuceşte. Şi lăcrămă pré-sfănta şi ḑise: Bine au vrut fi să nu fie născutu acesta om. Şi ḑise arhaghel: pré-sfăntâ! încă n'ai văzut muncile ciale marĭ. Şi ḑise arhaghel: pré-sfăntâ! încâtruo veri să ĭaşimu? Şi ḑise pré-cinstita: Să eşim spre apus. Şi să apropiĭară heruviimii şi sărafimii patru-sute de îngeri, şi luară pré-cinstita maica lu Hs. şi o duseră spre apus. Şi văḑu pré-sfănta uîn nuoră de focu tinsu, şi pré mijlocul nuorului era pature în pară de focu, şi spré ĭale ḑăce nărod multu, bărbaţi şi mueri. Şi văḑu pré-sfănta, şi suspinâ, şi întrebâ pre arhaghel Mihail: Cine sintu aceşte şi ce păcate au făcut? Şi ḑise arhaghel: aceşte săntu ceĭa ce nu se-u sculat sfănta

---

Domnuluĭ şi ḑise: maĭ bine de nu s'ar fi născut să véḑă aşa! Şi ḑise Mihail: încă nu aĭ văḑut muncele cele marĭ şi amare! Şi se duseră la apus; şi veḑu maĭca Domnuluĭ un nor alb şi luminat şi mare, şi în mijloc şi pre laturĭ zăcea mulţime de ómenĭ şi muierĭ, şi umbla şerpĭ peste eĭ, şi focul ardea peste eĭ; şi întrebâ maĭca Domnuluĭ: dar acestora ce le sînt păcatele? Ḑise Mihail: aceştia n'aŭ vrut să se scóle duminica să se ducă la biserică, şi aşa se vor munci în vecĭ. Şi ḑise maĭca Domnuluĭ: dar de 'vor fi bolnavĭ şi

гласъмь великъмь. и въ-
и архистратига. котории
оуть иже до поıаса въ
погроужени.
рече къ ниеи архистра-
. си соуть иже оцю и
(ню) клатвоу прилаша.
а то сде моучатьсѧ ıако
юклатии.
паки рече бцѧ. иже
ь подъ пазоусѣ въ огни.
рии сѹть.
рече къ ниеи архистратигъ.
оуть иже присныıа кѹмы
кораще ıа. а блоудъ дроу-
творахоу. да за то ти
моучатьсѧ.
рече прстаıа бцѧ. а иже
› до шиıа. въ пламени
котори соуть.

βρίας, κἀκεῖ κατέκειτο πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἱ μὲν ἕως ζώνης, οἱ δὲ ἕως στήθους, ἄλλοι δὲ ἕως τραχήλου, ἕτεροι δὲ ἕως κορυφῆς.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἠρώτησε τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οἱ κείμενοι ἕως ζώνης;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οἱ κατάραν πατρὸς καὶ μητρὸς κληρονομήσαντες καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τίνες εἰσὶν οἱ κείμενοι ἕως στήθους εἰς τὸ πῦρ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οἱ τοὺς ἰδίους συντέκνους ὑβρίσαντες καὶ εἰς πορνείαν ἐμπεσόντες.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τίνες

«αὐτοὶ εἶναι ὁποῦ ἐδέρνασι τοὺς ἱερεῖς ἄδικα, καὶ χωρὶς πταίσιμον, καὶ
ῦτο κολάζονται·» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλον τόπον κρεβάτια
ωμένα καὶ ἐκοίτουνταν ἐπάνω πολὺ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· καὶ
σεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστρά-
εἶπεν, «ἐτοῦτοι εἶναι ὁποῦ ἐκοιμοῦνταν τὴν ἁγίαν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς
ἐν ἐπήγαιναν εἰς τὴν ἐκκλησίαν»· καὶ ἡ Παναγία εἶπεν· «ἀμὴ ἂν δὲν ἠ-
νὰ σηκωθῇ τότε πῶς νὰ κάμῃ;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἄκουσον,
ία· ἐὰν εἶναι ὁ ἄνθρωπος πολλὰ ἀσθενὴς ὅτι νὰ ἀνάψῃ τὸ σπῆτί του
ε καίεται ἀπὸ ταῖς τέσσαρες γωνίαις, καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ σηκωθῇ νὰ
τὴν φωτίαν, ἔχει συμπάθειαν·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε «καλὰ παθαίνουσιν
μελοῦσι τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Κυριακῆς.» Καὶ πάλιν εἶδεν εἰς ἄλλον
δένδρα σιδερένια ἀμέτρητα, καὶ εἶχασι κλαδία σιδερένια καὶ ἐκρέμουνταν
εἶνα πολλοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ ταῖς γλώσσαις· καὶ ἠρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι
καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν «αὐτοὶ εἶναι οἱ
ημοι, οἱ καταλαλητάδες, οἱ πόρνοι, οἱ κλέπται, οἱ λησταί, οἱ φονιάδες, οἱ

ла вечинȣл сеȣ ши аȣ пȣртат кле-
ветеле фечорȣлȣи съȣ. дерептȣ
аче се мȣнȣчеще. ши лъкръмъ
прѣ-сфинта. ши ѕисе бине аȣ
врȣт фї съ нȣ фїе нъскȣтȣ а-
43. честа ѡм. | ши ѕисе архагел
прѣ-сфинтѫ. ꙟнкъ н'аи възȣт
мȣнчиле чале марї шї ѕисе ар-
хагел прѣ-сфинтѫ ꙟкѫтрȣѡ вери
сь ашимȣ. ши ѕисе прѣ-чин-
стита. съ ешим спре апȣс. ши
съ апропиıаръ херȣвїимїи ши
сърафимии патрȣ сȣте де ꙟџерї.
ши лȣаръ прѣ-чинстита маика
лȣ хс. ши ѡ дȣсеръ спре апȣс. ши
вѫѕȣ прѣ-сфинта. оуꙟ нȣѡрь
де фокȣ тинсȣ. ши прѣ миж-
локȣл нȣѡрȣлȣи ера патȣре ꙟ
парѫ де фокȣ ши спрѣ але
ѕъче нърѡд мȣлтȣ бърбаци ши
44. мȣерї. ши вѫѕȣ | прѣ-сфинта
ши сȣспинѫ ши ꙟтребѫ пре
архагел михаил. чине синтȣ а-
чеще ши че пъкате аȣ фькȣт.
шї ѕисе архагел. ачеще сьнтȣ
чеа че нȣ се-ȣ скȣлат сфин-
та дȣминекѫ да диминецъ де

scultatu furișu la vecinul seu și au purtat clevetele fećorului său, dereptu ace se mununcește. Și lăcrămă pré-sfănta și ḑise: Bine au vrut fi să nu fie născutu acesta om. Și ḑise arhaghel: pré-sfăntă! încă n'ai văzut muncile cĭale marĭ. Și ḑise arhaghel: pré-sfăntă! încâtruo veri să ĭașimu? Și ḑise pré-cinstita: Să eșim spre apus. Și să apropiĭară heruviimii și sărafimii patru-sute de îngeri, și luară pré-cinstita maica lu Hs. și o duseră spre apus. Și văḑu pré-sfănta uîn nuoră de focu tinsu, și pré mijlocul nuorului era pature în pară de focu, și spré ĭale ḑăce nărod multu, bărbați și mueri. Și văḑu pré-sfănta, și suspină, și întrebâ pre arhaghel Mihail: Cine sintu acește și ce păcate au făcut? Și ḑise arhaghel: acește săntu ceĭa ce nu se-u sculat sfănta

Domnuluĭ și ḑise: maĭ bine de nu s'ar fi născut să vêḑă așa! Și ḑise Mihail: încă nu aĭ văḑut muncele cele marĭ și amare! Și se duseră la apus; și veḑu maĭca Domnuluĭ un nor alb și luminat și mare, și în mijloc și pre laturĭ zăcea mulțime de ómenĭ și muierĭ, și umbla șerpĭ peste eĭ, și focul ardea peste eĭ; și întrebâ maĭca Domnuluĭ: dar acestora ce le sînt păcatele? Ḑise Mihail: aceștia n'aŭ vrut să se scóle duminica să se ducă la biserică, și așa se vor munci în vecĭ. Și ḑise maĭca Domnuluĭ: dar de vor fi bolnavĭ și

и рече къ неи англъ се соуть иже маса юша члвча. да за то ти сде моучатьсѧ тако.

и рече стаıа а си до върха соуть въвържени въ пламени огньныи. котории соуть се.

и рече архистратигъ. соуть си гже иже крьстъ ченыи (= чьстьныи) държаще кльноутьсѧ лъжами. тако ми силы чстьнаго крьста. ıего же англи зьрѧще трепещють. и съ страхмь покланıаються ıемоу. того же члвци дьржаще кльноутьсѧ вь нь. не вѣдоущс какова моука ожидаıеть ихъ. того. ради тако м8чатьсѧ.

и оувидѣ стаıа бца моужа висѧща. за нозѣ. и чьрвые ıадахоу ıего.

εἰσὶν οἱ κείμενοι ἕως τραχήλου εἰς τὸ πῦρ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ κρέα ἀνθρώπων φαγόντες.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· καὶ πῶς ἐστὶν δυνατὸν ἄνθρωπος ἀνθρώπου κρέα φαγεῖν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἄκουσον, παναγία, κἀγὼ σοὶ ἀναγγέλλω περὶ τούτου· οὗτοι εἰσὶν οἵτινες κατέφερον (κατήφερον *n*) τὰ ἴδια τέκνα ἀπὸ τῆς κοιλίας αὐτῶν καὶ ἔρριψαν αὐτὰ βρώματα τοῖς κυναρίοις, καὶ οἵτινες παρέδωκαν ἀδίκως τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν ἔμπροσθεν βασιλέων καὶ ἀρχόντων, οὗτοι ἔφαγον κρέα ἀνθρώπων καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τίνες

ψευδομάρτυρες· καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ χωρίζουν ἀνδρόγυνα, καὶ παιδία ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, καὶ ἀδέλφια ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς· καὶ ὅσοι κάμνουσιν ἁμαρτίαν μὲ τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται,» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία ἄνθρωπον κρεμάμενον ἀπὸ τὰ εἴκοσι ὀνύχια καὶ ἦτο δεμένη ἡ γλῶσσά του ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ εἰπῇ τὸ Κύριε ἐλέησον. καὶ ἐδάκρυσεν ἡ Παναγία καὶ ἐπαρεκάλεσε τὸν Θεὸν, καὶ ἦλθεν ὁ Ἄγγελος ὁποῦ εἶχεν τὴν γλῶσσαν του δεμένην καὶ τὴν ἔλυσε καὶ εἶπε τρεῖς φοραῖς τὸ Κύριε ἐλέησον· καὶ εἶπεν ἡ Παναγία· «ποῖος εἶναι τοῦτος, καὶ τί τὸ ἁμάτημά του;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν «αὐτὸς ἦτον οἰκονόμος εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας, καὶ δὲν τα ἔσκαπτεν, οὔτε τὰ ἐκαλλιέργει, μόνον τὰ ἔτρωγε, καὶ τὰ ἐχαλνοῦσε, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «κακὸς δοῦλος καὶ κακῶς κριθήσεται·» καὶ πάλιν ἔδεσεν ὁ ἄγγελος τὴν γλῶσσάν του· καὶ εἶδεν ἡ Παναγία ἄνθρωπον ὁποῦ ἐκρέματο ἀπὸ τὰ εἴκοσιν ὀνύχια καὶ εὔγενεν πῦρ ἀπὸ τὴν κεφαλήν του, καὶ ἐκατάκαιεν αὐτόν· καὶ ἠρώτησε «ποῖος εἶναι τοῦτος καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὸς εἶναι παπᾶς καὶ ἐλειτούργα ἀναξίως, καὶ ἐκαταφρόνει καὶ ἐμέλιζε τὸν ἅγιον ἄρτον καὶ ἔπεφταν οἱ μαργαρῖται ἀπὸ τὰ χέρια του· καὶ ὁ φοβερὸς

сфн̃та оун копачю де фїерȣ.
ши стълпȣреле лȣи де фїерȣ.
ши де стълпȣриле ара спънзȣ-
рацїи нърѡд мȣлтȣ. бърбацї ши
мȣерїи де лимби. ши лъкрѫмъ
пре-сфн̃та ши ꙟтребѫ пре ар-
хагел михаил, чине синтъ а-
чещїе ши че пъкатѣ аȣ. ши
47. ѕисе архагел. аче'щїе синтȣ ѡ-
кърѫторий. ши блъстемъторїи.
ши клеветничїи. ши менчюно-
шїи. ши тълхарїи. ши чеѫ че
деспартȣ фраци де фраци. ши
ѕисе прѣ-сфн̃та. чине поа-
те деспъ[р]ци фрате де фра-
тѣ. ши ѕисе архагел. аскȣлтъ
прѣ-сфн̃тѫ. де ва вени оунъ
ѡмȣ неботеѕатȣ ши спȣркатȣ
ши ва вени кътръ крещини.
ши арь врѣ съ сѣ ботеѕе.
ꙗрѫ крещиноуль ва ѕиче къ
ещи спȣркатȣ. дечи чел небо-
тѣѕатȣ нȣ ва прїими ботеѕȣл
че-л ва ꙟтоарче ши нȣ-л ва
48. ботеѕа. ачела деспаръте | фра-
те де фрате. дерептȣ аче съ

dereptu ace se muncescu. Și vădu pré-sfănta un copaciu de fieru și stlăpurele lui de fieru. și *de* stlăpurile ĭara spănduraţii nărod multu, bărbaţi și muerii, de limbi: și lăcrâmă pre-sfănta, și întrebă pre arhaghel Mihail: Cine sintŭ aceşte și ce păcaté au? Și ḑi*se* arhaghel: Aceşte sintu ocărâtorii și blăstemătorii și clevetnicii și menciunoșii și tlăharii și ceĭa ce despartu fraţi de fraţi. Și ḑise pré-sfănta: Cine poate despărţi frate de fraté? Și ḑise arhaghel: Ascultă, pré-sfăntă! de va veni unŭ omu nebotezatu și spurcatu, și va veni cătră creştini și ară vré să sé boteḑe, ĭară creştinulŭ va ḑice că eşti spurcatu, deci cel nebotéḑatu nu va priimi boteḑul, ce-l va întoarce și nu-l va boteḑa. acela desparăte frate de frate, dereptu ace să muncescu.

---

mare, și avea dinţĭ de fier, și de dinţĭ eraŭ bărbaţĭ și muierĭ spănḑuraţĭ de limbĭ; și lăcrămâ maĭca Domnuluĭ și întrebâ pre Mihail: acestora ce le sînt păcatele? Aceştia aŭ fost volnicĭ de s'aŭ sfădit frate cu frate și vecin cu vecin, și așa se vor munci în vecĭ. Și veḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc ómenĭ spănḑuraţĭ de unghiĭ și de limbĭ, și eraŭ toţĭ legaţĭ, și le eşĭa foc din gure și nu puteaŭ ḑice: «Dómne, miluesce-ne»; și ḑise maĭca Domnuluĭ: ce le sînt păcatele acestora? Și ḑise Mihail: Aceştia nu s'aŭ închinat icónelor, ci aŭ rîs de ele, și de biserică n'aŭ gândit; și cum aŭ făcut, așa și plată îşĭ

и въпроси аггла кто сь iесть. что ли грѣхъ сътворилъ iесть.

и рече к нiеи архистратигъ. сь iесть иже приклады имаше на злато своiе и на сребро. да за то на вѣкы моучиться.

и видѣ женоу висащю по зоубы. и различьныꙗ змїꙗ исхожахоу из оустъ iеꙗ и ꙗдахоу тѣло еꙗ.

и видѣвъши пресваꙗ въпроси аггла что iесть жена си что ли грѣхъ iеꙗ.

и ѡтвѣща архистратигъ и рече. та iесть гже iеже хожаше по ближьнiаꙗ своꙗ и по соусѣдомъ послоушающи что глть. и слагающи словеса неприꙗзнина. съважающи на

εἰσὶν οἱ ἕως (εἰσίν ἕως *n*) ἄνω κεχωσμένοι εἰς τὸ πῦρ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν κρατοῦσιν καί ὃ οὐκ οἴδασιν μαρτυροῦσιν, ὃν ἄγγελοι τρέμουσιν, οἱ ἄνθρωποι κρατοῦσιν καὶ ὀμνύουσιν, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν ἡ παναγία ἄνθρωπον κρεμάμενον ἐκ τῶν ποδῶν καὶ σκώληκες κατεσθίουσιν αὐτόν.

καὶ ἠρώτησεν τὸν ἀρχιστράτηγον ἡ παναγία, τίς ἐστιν οὗτος καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτος ἐστὶν ὁ τόκον λαμβάνων ἐκ τοῦ χρυσίου αὐτοῦ.

καὶ εἶδεν γυναῖκα κρεμαμέ-

θρόνος τοῦ Θεοῦ ἐσαλεύετο, καὶ τὸ ὑποπόδιον αὐτοῦ ἔτρεμε καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία ἄλλον ἄνθρωπον εἰς μεγάλα βάσανα, καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία, «ποῖος εἶναι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὸς ἦτο διάκονος καὶ ἐδίδασκεν ἄλλους καὶ τὸν ἑαυτόν του δὲν ἐδίδασκεν, καὶ ἀγαποῦσε τὴν φιλαργυρίαν καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία καὶ ἄλλους εἰς ἄλλα βάσανα καὶ ἐρώτησε ποῖος εἶναι, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του· καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε· αὐτὸς εἶναι ἀναγνώστης καὶ δὲν ἐδίδασκε τοὺς ἀνθρώπους, οὐδὲ ἔκαμνεν ἐκεῖνα ὁποῦ ἔλεγαν αἱ γραφαῖς καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται. Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἂς ὑπάγωμεν καὶ εἰς ἄλλον τόπον·» καὶ ὅταν ἐπήγασιν ἐκεῖ εἶδε πύργον μέγαν καὶ σκοτεινὸν πολλά, καὶ ἦτον ἐκεῖ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ τοὺς ἔτρωγαν τὰ σκωλήκια τῆς κολάσεως· καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε· «τοῦτοι εἶναι οἱ καλόγεροι ὅπου δὲν ἐτίμησαν τὸ Ἀγγελικὸν σχῆμα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται·» καὶ πολλοὶ Πατριάρχαι καὶ Μητροπολῖται εἶναι αὐτοῦ μέσα, καὶ πολλοὶ ἄδικοι βασιλεῖς καὶ κολάζονται, καὶ

мȣнческȣ. ши вѫзȣ пре-кȣрата
ши алѫте мȣлте мȣнчи ѡмени
спѫнзȣраціі де оунги ши ле
кȣра сѫнџеле динꙟ оунги. ши
лимба лорȣ ера легатѫ ꙟ парѫ
де фокȣ. ши нȣ пȣте грѫи
доамна милоуꙗще-не. ши пре-
сфинта сѫ рȣгъ лȣ дȣмнезеȣ сѫ
сѫ дезлеџе лимбиле лѡр. ши
сѣ дезлегарѫ лим[би]ла лѡр.
ши ꙟтребѫ чине синтȣ ачеще
ши че пѫкате лоу. ши зисе
архагел ачеще синтȣ чеꙗ че
н'аȣ фѫкȣтȣ вое лȣ дȣмнезеȣ.
ши мȣлт аȣ хȣлитȣ прѣ слȣ-
житоріи бѣсеречилѡрȣ. ꙗрѫ дин-
49. тр|ѫ|нсе сѣȣ адѫпатȣ слȣџиле
лȣ дȣмнезеȣ. ши зисе. пре-
сфинта кȣм аȣ фъкȣтȣ аша сѫ
ле фие. ши арѫ сѫ легѫ лим-
ба лѡр. ши зисе архагел блѫ-
мȣ пре-сфинтѫ сѫ-ци арѫтȣ
юѡ се мȣнческȣ превціи. ши
вѫзȣ пре-сфинта превціи спѫн-
зȣраціи де оунги. ши фокȣ ешіꙗ
дин крещетȣлѫ лорȣ ші-и арде

Și văḑu pre-curata și alăte
multe munci: omeni spânḑu-
rați de unghi, și le cura sân-
gele diîn unghi, și limba loru
era legată în pară de focu,
și nu pute grăi: "Doamnia,
miluîaște-ne!" și pre-sfânta să
rugă lu Dumneḑeu să să dez-
lege limbile lor, și sé dezle-
gară limbilla lor; și întrebă:
cine sintu aceşte și ce păcate
au? Și ḑise arhaghel: aceşte
sintu ceîa ce n'au făcutu
voe lu Dumneḑeu, și mult
au hulitu pré slujitorii bése-
reciloru, îară dintr'ânse séu
adăpatu slugile lu Dumnezeu.
Și ḑise pre-sfânta: cum au
făcutu, așa să le fie! și ară
să legă limba lor. Și ḑise
arhaghel: Blămu, pre-sfântă,
să-ți arătu îuo se muncescu
preoții. Și văḑu pre-sfânta pre-
oții spânḑurații de unghi, și
focu eșiîa din creştetulŭ loru
și-i arde. Și întrebă pré-sfân-

---

ieaŭ. Și ḑise Mihail către maîca Domnuluî: Să mergem să vedem unde se muncesc preoțiî. Și merseră, și veḑură preoțiî spînḑurațî de limbî și de degete, și dedesupt îî ardea focul. Și ḑise maîca Damnuluî: ce aŭ făcut aceștî preoțî? Mihail ḑise: aceștia aŭ spurcat liturghia, și le-aŭ căḑut fărămiturî printre degete pe pămînt, și așa se vor munci în vecî. Și veḑu maîca Domnuluî într'alt loc un om de-l mânca o gadină mare, cu aripî și cu noă capete; cu doă capete era pre ochiî luî, éră cu patru era pre gura luî, și cu treî capete îl sugea de țîță. Și întrebă maîca Domnuluî: Îar acestuîa ce sînt păcatele? Mihail ḑise:

сваръ. да того ради сице моучиться.

и рече ста бца. добръ (=добрѣ) бы было члвкоу томоу да са бы не ражалъ.

и рече к нiеи Михаилъ. и iеще ста бце нѣси видѣла великыхъ моукъ.

и рече ста къ англоу издѣмъ да походимъ. да видимъ вса моукы. и рече Михаилъ. коудѣ хощеши благодатьнаia. да изидемъ. и рече ста на полоунощь.

и обратишаса хероувими и серафими. и. у. англъ изведоша благодатьноую на полоунощь.

и бые облакъ огньнъ. распростьртъ по срѣдѣ iего. и одрове iако и пламень и огнь

νην ἐκ τῶν δύω ὠτίων αὐτῆς καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐξῄρχοντο θηρία καὶ ἔτρωγαν αὐτήν.

καὶ ἠρώτησεν ἡ κεχαριτωμένη τὸν ἀρχιστράτηγον· τίς ἔστιν αὕτη;

καὶ εἶπεν· αὕτη ἔστιν ἡ ἐπακροαμένη τῶν πλησίων (τὸν πλησίων *n*) καὶ συμβάλλουσα μάχας πρὸς τὸ ποιεῖν σκάνδαλα καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζεται.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἔκλαυσεν πικρῶς καὶ εἶπεν· καλὸν (καλ. *n*) ἦν τὸν ἄνθρωπον ἵνα μὴ ἐγεννήθη.

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· ἀκμήν, παναγία, οὐχ ἑώρακας τὰς μεγάλας κολάσεις.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ἂς ἐξέλθωμεν, ἵνα ἴδωμεν αὐτάς.

εἶδεν ἡ Παναγία γυναῖκα ὅπερ ἐκρέμετο ἀπὸ τὰ χέρια καὶ ἀπὸ τὰ ποδάρια, καὶ ἔβγαινε φωτία καὶ κατέκαιεν αὐτήν, καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία, «ποία εἶναι ταύτη, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν, «αὐτὴ εἶναι παπαδιὰ καὶ δὲν ἐφύλαττε τὴν τιμήν της, ἀλλὰ ἐπορνεύετο καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται.» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία ἄλλην γυναῖκα ὅπου ἦτον εἰς μεγάλα βάσανα καὶ ἐρώτησε, «ποία εἶναι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὴ ἦτον διακόνισα, καὶ δὲν ἐτίμα τὸν ἄνδρα της, ἀμὴ ἐπορνεύετο καὶ ἔλεγεν, ὅταν γενῇ ὁ ἄνδρας μου παπᾶς τότε θέλω τὸν τιμήσει, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται.» Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε, «ποῦ ὁρίζεις, Παναγία μου νὰ ὑπάγωμεν;» καὶ εἶπεν ἡ Παναγία, «εἰς τὸ νότιον μέρος.» Καὶ παρευθὺς ἐκίνησε τὸ ἁμάξι τὸ χερουβικὸν καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελλοι καὶ ἐπῆραν τὴν Παναγίαν εἰς τὸ νότιον μέρος ἐκεῖ ὅπου ἔβγαινεν ὁ πύρινος ποταμὸς καὶ ἐκόχλαζεν ὡσὰν φωτιά, καὶ ἔκαμνε κύματα ὡσὰν ἄγρια θάλασσα, καὶ ἐξεβύθιζε τοὺς ἁμαρτωλοὺς δέκα χιλιάδες ὀργυαῖς· καὶ ἐδάκρυσεν ἡ Παναγία καὶ εἶπε «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτοὶ εἶναι ὅπου ἐπαραμόνευαν, ὅπου ἐπαραξύγιαζαν, καὶ οἱ κάπηλοι ὅπου ἔβαλλαν νερὸν εἰς τὸ κρασὶ

шн ѫтребѫ прѣ-сфнта чине сннтȣ ачеще шн че пѫкате аȣ фѣкȣт. шн ѕнсе архагел ачеще сѫнтȣ попїи чеа че-ȣ стѫтȣ[т] ꙟнаинтѣ ꙟфрїкатȣлȣи скаȣнȣлȣи [лȣ] хс. ꙟнаинта та-
50. тѫлȣи невѫѕȣт. | кѫндȣ ꙁробескѫ*) трȣпȣл лȣи хс. шї чинстнтȣл синџеле лȣи шн н'аȣ пѫѕїтȣ че-ȣ кѫѕȣт фѫрьме џосȣ ка стелеле лȣминате. шн де фрика ачеѫ черюл сѫ ꙟнальцѫ сȣптȣ пїичоареле лȣи хс шн сѫ кȣтремȣра. іарѫ еи н'а[ȣ] ꙟцелесȣ. дерептȣ ачеѫ се мȣнческȣ аша. шн ѕѫѕȣ пре-сфнта неще ѡамени мѫнкѫдȣ-и неще ферї кȣ арепи шн треи капете шн кȣ доаѡ капете. шї-и мѫнка де ѡки, кȣ ал треиле де гȣрѫ кȣ парѫ де фѡкȣ. шн ѕнсе архагел. ачещѣ сѫнтȣ четецїи чеа че-ȣ четитȣ шн н'аȣ ꙟцелесȣ. шн н'аȣ фѫкȣт кȣм ѕиче сфнта

ta: cine sintu aceşte şi ce păcate au făcut? Şi ḑise arhaghel: Aceşte săntu popii ceła ce-u stâtut înaintě înfricatului scaunului lu Hs., inaitła Tatălui nevăḑut, cându zrobescu trupul lui Hs. şi cinstitul singele lui, şi n'au păḑitu, ce-u căḑut fărime g'osu ca stelele luminate; şi de frica aceâ cerłul să înalţâ suptu piićoarele lui Hs. şi sâ cutremura, łară ei n'au înţelesu, dereptu aceâ se muncescu aşa. Şi văḑu pre-sfănta neşte oameni măncădu-i neşte feri cu arepi şi trei capete, şi *cu* doao capete şi-i mănca de ochi, cu al treile de gură cu pară de focu. Şi ḑise arhaghel: Aceşte săntu cetetii ceła ce-u cetitu şi n'au înţelesu, şi n'au făcut cum ḑice sfănta evanghelie. Şi văḑu pré-sfănta neşte oameni spăn-

*) Inainte era scris din grăbire: ꙁробитȣ.

aceştia sînt cărturariĭ, cariĭ aŭ cetit la evanghelie, şi cuvintele luĭ Hristos n'aŭ ascultat cum a spus la cărţĭ, şi-ĭ va mănca gadina aceîa în vecĭ. Şi ĭară vĕḑu maĭca Domnuluĭ un cărturar muncindu-se, şi ḑise: dar acesta ce a greşit? Acesta n'a spus cum este scris în cărţĭ, ci a spus alte mincĭunĭ, şi aşa se va munci în vecĭ. Şi ḑise Mihaiŭ: să mergem, maĭca Domnuluĭ, unde se muncesc fraţiĭ apostolilor. Şi eşi într'alt loc, şi vĕḑu maĭca Domnuluĭ mulţime de ómenĭ, şi-ĭ mă-

на нихъ лежаше множьство моужь и женъ.

и видѣвъши стаꙗ и въздъше. и рече къ архистратигоу. кто сї соути (= соуть) что соуть съгрѣшили.

и рече архистратигъ. си соуть гже иже въ стоую недѣлю на заоутрьню не въставоть. нъ лѣнащеса лежать. ако и мьртви. да за то ти моучатьса.

и рече стаꙗ бца. да аще кто не можеть въстати. что да створили.

и рече Михаилъ. послоушаи прстаꙗ. аще комоу загоритьса храмина на четверо. и обидеть и огнь. и съгорить не мога въстати. то таковы не имать грѣха.

и видѣ на дроузѣмъ мѣстѣ столы огньны. и на нихъ множьство народа. и моужь и женъ. изгарахоу на нихъ. и въпроси архистратига прстаꙗ....

— иже поповъ не чьтоуть то ни въстають имъ. іегда приходать ѿт цркве бжиѣ. да того ради моучатьса.

и оувидѣ стаꙗ древо желѣзно. имѣющь отрасли и вѣтвие желѣзно (=желѣзныи).

καὶ εὐθὺς παρέστη τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ καὶ ἐξήγαγον τὴν κεχαριτωμένην ἐπὶ δυσμάς.

καὶ εἶδεν νεφέλην πυρὸς καὶ ἐν μέσῳ αὐτῆς κλινάρια (κληνάρια) ὡσεὶ φλόγα πυρὸς καὶ ἐκεῖ κατέκειτο πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ πύρινοι δράκοντες ἐπάνω αὐτῶν καὶ φλὸξ πυρὸς κατέτρωγεν αὐτοὺς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπάνω τῶν κλιναρίων (τὸν κλιναρίον).

καὶ ἰδοῦσα αὐτοὺς ἡ παναγία θεοτόκος ἀνεστέναξεν καὶ εἶπεν· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ τὸν ὄρθρον τῆς ἁγίας κυριακῆς κοιμῶνται ὡσεὶ νεκροὶ καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ἐάν τις οὐ δύναται ἐγερθῆναι τί ποιήσει;

καὶ εἶπεν· ἄκουσον, παναγία, περὶ τούτου. ἐάν τινος ἐξάψει ὁ οἶκος ἐκ τεσσάρων γονιῶν αὐτοῦ καὶ οὐ δύναται ἐγερθῆναι, ἔχει συγχώρησιν;

καὶ εἶδεν εἰς ἕτερον τόπον

τὰ ἐδικοῦσιν τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ὅσοι μεθοῦν καὶ παραλογίζουν· καὶ ὅσοι κάμνουν ἀδικίας, καὶ τρώγουν τοὺς ξένους κόπους, καὶ ὅσοι ἔχουσι καὶ εἶναι πλούσιοι τὰ δὲν δίδουν ἐλεημοσύνας εἰς τοὺς πτωχούς, ἀλλὰ τρώγουν καὶ πίνουν ὡσὰν τὰ ἄλογα ζῶα καὶ οἱ ἄδικοι βασιλεῖς, καὶ κριτάδες, καὶ ὅλοι οἱ ἀσεβεῖς ὅσοι ἔπεσαν ἁμαρτίαν μὲ παπαδιαῖς καὶ καλογριαῖς, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται»· καὶ

ши ҂трєбѫ прѣ-сфнта чине
сінт8 ачеще ши че пѫкате а8
фьк8т. ши ѕисе архагел аче-
ще сѫнт8 попїи чеа че-8 стѫ-
т8[т] ҂наинтѣ ҂фрїкат8л8и
скаоун8лоуи [л8] хс. ҂наинта та-
тѫл8и невѫѕ8т. | кѫнд8 ѕробе-
скѹ*) тр8п8л л8и хс. шї чин-
стит8л синџеле л8и ши н'а8
пѫѕїт8 че-8 кѫѕ8т фѫрьме
џос8 ка стелеле л8минате. ши
де фрика ачеѫ черюл сѫ ҂нал-
цѫ с8пт8 пїичоареле л8и хс
ши сѫ к8тремѹра. іарѫ еи н'а[8]
҂целес8. дерепт8 ачеѫ се м8н-
ческ8 аша. ши вѫѕ8 пре-
сфнта неще ѡамени мѫнкѫ-
д8-и неще ферї к8 арепи ши
треи капете ши к8 доаѡ ка-
пете. шї-и мѫнка де ѡки, к8
ал треиле де гѹрѫ к8 парѫ де
фѡк8. ши ѕисе архагел. аче-
щѣ| сѫнт8 четецїи чеа че-8
четит8 ши н'а8 ҂целес8. ши
н'а8 фѫк8т кѹм ѕиче сфнта

ta: cine sintu aceşte şi ce
păcate au făcut? Şi ḑise ar-
haghel: Aceşte săntu popii
ceĭa ce-u stătut înainté în-
fricatului scaunului lu Hs., in-
aitĭa Tatălui nevăḑut, cându
zrobescu trupul lui Hs. şi
cinstitul singele lui, şi n'au
păḑitu, ce-u căḑut fărăme
g'osu ca stelele luminate; şi
de frica aceâ cerĭul sâ înal-
ţâ suptu piićoarele lui Hs. şi
sâ cutremura, ĭară ei n'au în-
ţelesu, dereptu aceâ se mun-
cescu aşa. Şi văḑu pre-sfănta
neşte oameni măncădu-i neşte
feri cu arepi şi trei capete, şi
cu doao capete şi-i mănca
de ochi, cu al treile de gu-
râ cu parâ de focu. Şi ḑise
arhaghel: Aceşté săntu cete-
ţii ceĭa ce-u cetitu şi n'au în-
ţelesu, şi n'au făcut cum ḑi-
ce sfănta evanghelie. Şi văḑu
pré-sfănta neşte oameni spăn-

*) Inainte era scris din grăbire: ѕробит8.

aceştia sînt cărturariĭ, carĭ aŭ cetit la evanghelie, şi cuvintele luĭ Hristos n'aŭ ascultat cum a spus la cărţĭ, şi-ĭ va mănca gadina aceĭa în vecĭ. Şi ĭară vĕḑu maĭca Domnuluĭ un cărturar muncindu-se, şi ḑise: dar acesta ce a greşit? Acesta n'a spus cum este scris în cărţĭ, ci a spus alte mincĭunĭ, şi aşa se va munci în vecĭ. Şi ḑise Mihail: să mergem, maĭca Domnuluĭ, unde se muncesc fraţiĭ apostolilor. Şi eşi într'alt loc, şi vĕḑu maĭca Domnuluĭ mulţime de ómenĭ, şi-ĭ măn-

и връшие вѣтвиꙗ того. имѣꙗше оуды желѣзны. и баше тоу висащихъ множьство. моужь и женъ за ꙗзыкы.

и видѣвши стаꙗ прослызиса. и въпроси Михаила кто си соуть. что ли съгрѣшение ихъ.

и рече архистратигъ. се соуть клеветьници съвадьници. и ѥже разлоучиша брата ѡт бра[та] и моужѣ ѡт женъ своихъ.

и рече Михаилъ послоушаи пресtаꙗ. да ти азъ скажю о сихъ. аще кто хотяще крститиса. или покаꙗтиса грѣхъ своихъ. то ти разглахꙋ (=разглаголахꙋ) и не пооучахоу спсению. да того ради тако са моучать са (=сьдѣ) на вѣкы.

и видѣ стаꙗ на дроугѣмь мѣстѣ висаща моужа за четверо. за вса краꙗ ногътии ѥго. исхожаше кръвь вельми зѣло. и ꙗзыкъ ѥго вазашеса ѡт пламене огньнаго. и не можаше въздъхноути ни рещи. ги помилоуи ма.

и видѣвъши ѥго престаꙗ бца и въсплакаса. и рече ги помилоуи .г. и створи млтвоу.

σκαμνία πύρινα καὶ ἐπ' αὐτὰ ἐκάθηντο πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ ἐκαίοντο. καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν· οὗτοι εἰσίν, οἵτινες τῷ πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπεγειρόμενοι (ἐπηγειρόμενοι) ὅτε εἰσέρχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν ἡ παναγία δένδρον σιδηρὸν καὶ ἐκρέμοντο ἐπ' αὐτῷ πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐκ τῆς γλώσσης.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν βλάσφημοι, κατάλαλοι, ἐπίορκοι καὶ οἵτινες ἐχώρησαν ἀδελφὸν ἀπὸ ἀδελφοῦ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· καὶ πῶς ἐστιν δυνατὸν ἀδελφὸς ἀπὸ ἀδελφοῦ χωρισθῆναι;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἄκουσον, παναγία, περὶ τούτου· ἐάν τις ἀπὸ ἔθνους ἦλθεν βαπτι-

---

πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία γυναῖκα καὶ ἐκαίετο εἰς τὴν φωτιά· καὶ ἐρώτησε «ποία εἶναι τούτη καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της,» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὴ ἦτο καλογριὰ καὶ δὲν ἐφύλαξε τὴν παρθενίαν της ἀλλὰ ἐπορνεύετο κρυφίως καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ πάλιν ὑπῆγεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλον τόπον, καὶ ἦτον ἐκεῖ ποταμὸς μέγας καὶ σκοτεινὸς πολύ, ὁ λεγόμενος Τάρταρος καὶ ἦτον ἐκεῖ πλῆθος

еѵглїе. ши вѫзȣ пре-сфнта не-
ще ѡамени спънеȣрацїи. ши
ꙟтребѫ прѣ архагел чине синтȣ
ачеще. ши ѕисе архагел ачеще
синътȣ чеїа че-ȣ ꙟвѫцат прѣ
алъцїи, їаръ ꙟшиші порънка
лȣ хс н'аȣ пъѕитъ. дерептȣ
ачеѫ сѫ мȣнческȣ. ши ѕисе
архагел ꙟблѫмȣ прѣ-сфнтѫ де
веѕи юѡ сѫ мȣнческȣ кълȣгъ-
52. рїи. ши мер|се ши вѫзȣ мѫн-
кѫндȣ-и вермїи неадȣрмици. ши
ꙟтребъ пре-сфнта че пъкате
аȣ фѫкȣт. ши ѕисе архагел.
сѫнтȣ чеїа че-ȣ пȣртатȣ пре
пъмѫнтȣ ѡбраѕȣ ꙟџерескȣ ши
апслѣскȣ. патриїаршїи. слѫви-
цїи, ши слȣжиторїи чериюлȣи,
с'аȣ аѕȣитȣ. ши н'аȣ фъкȣтȣ
кȣмȣ-и ꙟџерещє ши апслеще.

ḑuraţii, şi întrebâ pré arha-
ghel: Cine sintu aceşte? Şi
ḑise arhaghel: Aceşte sinătu
ceïa ce-u învâţat pré alăţii,
ïară înşişi porănca lu Hs.
n'au păḑitŭ, dereptu aceâ sâ
muncescu. Şi ḑise arhaghel:
Înblâmu, pré-sfântâ, de veḑi
ïuo să muncescu călugării. Şi
merse, şi văḑu mâncându-i
vermii neadurmiţi, şi întrebă
pre-sfănta: Ce păcate au fă-
cut? Şi ḑise arhaghel: Săntu
ceïa ce-u purtatu pre pămăntu
obraḑu îngerescu şi aposto-
léscu, patriïarşii slâviţii şi
slujitorii ceriului, s'au auḑitu
şi n'au făcutu cumu-i înge-
reşte şi apostoleşte, dereptu
ace să muncescu. Şi văḑu pre-

ca vermiĭ ceĭ neadormiţĭ, şi ḑise maĭca Domnuluĭ: dar aceĭa ce aŭ greşit? Şi ḑise Mihail: aceştia sînt patriarhiĭ, carĭ s'aŭ purtat ca apostoliĭ, şi în cinul lor nu s'aŭ chemat preoţĭ pe pămînt, şi n'aŭ purtat cinurile lor al călugărieĭ [?], şi aŭ făcut cum n'a fost la legea lor, pentru aceĭa aşa se vor munci în vecĭ. Şi éră vĕḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc muierĭ multe, şi le mănca viermiĭ ceĭ neadormiţĭ, şi le eşĭa văpae din gurĭ, şi strigaŭ: miluesce-ne, maĭca Domnuluĭ, că ne muncim maĭ reŭ decăt tóte sufletele! Şi plânse maĭca Domnuluĭ cătră Mihail şi'l întrebâ: dar acestora ce le sînt păcatele? El

и приде къ нıеи англъ. иже обладаше моуками. отрѣшив[ти] ıазъкъ (= ıазыкъ) моужеви томоу.

и въпроси прстаıа кто сь ıесть бѣдьныи члвкъ приıемлıаи сию моукоу.

и рече англъ сь ıесть иконамъ и црквн слоужитель. и не твора волıа божиıа. нъ да продаıаше съсоуды имѣнию црквноıе и глше иже црквн работаıеть. то ѿт црквe питаıеться. и того ради моучиться сде.

и рече прстаıа ıако же ıесть сътворилъ тако и приıемлıеть.

и пакы ıемоу англъ съвазa ıемоу ıазыкъ.

и рече архистратигъ. поиди гєже. да ти покажю, къдѣ моучать иıереи.

и видѣ попы висащa. ѿт краи ногътии исхожаше огнь ѿт тѣмене ихъ и опалıеше ıа.

и видѣвъши престаıа и рече. кто си соу[ть] что ли съгрѣшениıе ихъ.

и рече Михаилъ. се соуть литоургии слоужитiєли. и престоıаще престолоу бжию. и достоıнии са твораще. да ıег-

σθῆναι καὶ εἴπῃ αὐτῷ· τίς εἶ σύ, μιαρόφαγοι ἔθνος ἄπιστον. ἀδιαλείπτως λήψεται τὴν τιμωρίαν.

καὶ εἶδεν ἡ παναγία ἄνθρωπον κρεμάμενον ἐκ τῶν ποδῶν, καὶ ἐκ τῶν ὀνύχων αὐτοῦ ἐξήρχετο αἷμα σφοδρῶς καὶ ἐκ τῆς γλώσσης αὐτοῦ πῦρ καὶ οὐκ ἠδύνατο εἰπεῖν· κύριε, ἐλέησόν με.

καὶ ποιήσας εὐχὴν ἡ παναγία.

ἦλθεν ὁ ἄγγελος ὁ ἐπὶ τῆς μάστιγος ἔχων τὴν ἐξουσίαν καὶ ἔλυσεν τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίς ἐστιν οὗτος καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ; ὁ ἐλεεινὸς οὗτος ὁ ἔχων ταύτην τὴν τιμωρίαν:

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτός ἐστιν οἰκονόμος τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἔτρωγε τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἔλεγεν. ὁ δουλεύων ναὸν ἐκ τοῦ ναοῦ τραφήσεται· και διὰ τοῦτο οὕτως κολάζεται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ὡς

ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν· καὶ ἐκυμάτιζεν ὁ ποταμὸς ὡσὰν ἄγρια θάλασσα, καὶ ἐξεβύθιζε τοὺς ἁμαρτωλοὺς σαράντα χιλιάδας ὀργυαῖς. καὶ δὲν ἐσώνασι νὰ εἰποῦν τὸ κύριε ἐλέησον· καὶ οἱ ἄγγελοι ὅπου ἐφύλαγαν τὰς κολάσεις, ὅταν εἶδον τὴν Παναγίαν εἶπον, «Χαῖρε κεχαριτωμένη Θεοτόκε παρθένε, χαίροις καὶ σὺ Μιχαὴλ Ἀρχιστράτηγε καὶ παραστάτα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν» καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «χαίρετε

ческ8. ши ѕисе архагел пасѫ
пре-сфнтѫ де веѕи оунде сѣ
м8ническ8 фѣр де н8мѣр8 нѫ-
роаде пѣкѫтоши. ши мерсѣ ши
вѣѕ8 нъроаде бѫрбаци ши м8-
ери. ши рѫ8 де фок8 ши па-
рѫ ешна дин еи. ши арде ши
пре фаца пѣмѫнт8л8и. ши лѣ-
крѫмѫ пре-сфнта. ши ѕисе
чине синт8 ачестѣ ши че пѣ-
кате а8. ши ѕисе архагел. а-
55. чеще си синт8 (*sic*) светничїи
ши х8литорїи. ши ѡкѣрѫторїи.
ши клеветиторїи. ши свѣдито-
рїи. ши к8 клеветеле сале а8
спарт8 касе. ши соци де соци
а8 деспѣрцит8. ш'а8 спарт8
пост8риле. ши беции вїи. ши ск8м-
пїи. ши немилостивїи. ши џю-
дечїи. ши епиок8пїи. ши па-

Pasâ, pre-sf*ăntă*, de veḑi unde *să* muncescu făr de *nu*măru năroade păcâtoşi. Şi mersă, şi văḑu năroade, b*ă*rbaţi şi m*u*eri, şi rău de focu şi parâ eşila diiu ei, ş*i* arde şi pre faţa pământului; şi lăcrâmâ pre-sf*ă*nta şi ḑis*e*: Cine sintu acesté şi ce păcate au? Şi ḑis*e* arhaghe*l*: Aceşte sintu sve*t*nicii şi hulitorii şi ocărâtorii şi cleve*ti*torii şi svăditorii, şi cu clevetele sale au spa*r*tu case, şi soţi de soţi au despă*r*ţitu, ş'au spa*r*tu posturile; şi beţivii, şi scu*m*pii, şi nemilostivii; şi giudecii, şi ep*is*cupii, şi pa*t*riarşii: şi înpăraţii ceia ce n'a*u* făcu*t* voeâ lu Hs.; şi cu*r*varii, şi

---

carĭ n'aŭ vrut să facă voĭa luĭ Dumneḑeŭ, saŭ săracul saŭ bogatul saŭ ĭubitorul de argint şi care n'a vrut să facă milă. Şi ḑise maĭca Domnuluĭ: oh, vaĭ de voĭ, cum v'a înşelat lumea cea deşartă şi trecătóre! Şi ĭară vĕḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc, unde se muncĭaŭ Domniĭ şi ardeaŭ în foc ḑioa şi nóptea; şi lăcrămă maĭca Domnuluĭ pentru creştinĭ, şi ḑise către arhanghelul Mihail: dar acestora ce le sînt păcatele? Mihail ḑise: Aceştia sînt Domniĭ şi judecătoriĭ pămîntuluĭ ceĭ nemilostivĭ, carĭ aŭ judecat în făţărniciĭ, şi aşa se vor munci în veciĭ vecilor, amin.

да проскоумисахоу проскоуроу. и не хранахоу. и ронахоу кроупицѣ на землю. ıако и звѣзды бжиıа. тогда страшныї престолъ колѣбашеса. и подъножııе бжııе трепеташе. да того ради тако моучатьса.

и видѣ стаıа моужа и змии крилатъ имѣющь три главы. ıедина же бѣ глава къ очима моужю. а в. къ оустомъ ıего....

и рече [прстаıа] архистратигъ[=—оу. кто] сь ıесть бѣдьныи члвкъ. ıако не можеть ѡтдъхноути ѡт змиıа сего.

и рече архистратигъ. сь ıесть гже и[же] стыıа гнигы (=книгы) прочитате и еуаглııа самъ не /послоушаше. люди оучаше а самъ не твораше волıа бжиıа. блоудъмь и всѣмь безаконııемь.

и рече архистратигъ силы гня. поиди престаа да ти покажю кде са моучить чинъ англьскыи и апсльскыи.

и оувидѣ стаа къ[дѣ лежахоу на пламени огненемь. и ядяше ихъ червь неусыпая.

И рече стаıа. Кто си суть.

И отвѣща Михаилъ. Си

ἐποίησεν, γενηθήτω (γεννηθήτω) αὐτῷ (αὐτό).

καὶ πάλιν ἐδέσμευσεν ὁ ἄγγελος τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ.

καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο, παναγία, καὶ ὑποδείξω σοι, ποῦ κολάζονται οἱ ἱερεῖς.

καὶ ἐξῆλθεν καὶ εἶδεν ἐκεῖ πρεσβυτέρους κρεμαμένους, καὶ ἐκ τῶν εἴκοσιν ὀνύχων αὐτοῦ πῦρ ἐξήρχετο καὶ κατέκαιεν αὐτούς.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἠρώτησεν τὸν ἀρχιστράτηγον καὶ λέγει· τίνες εἰσὶν οὗτοι, καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ ἱερεῖς οἱ τῷ φοβερῷ θρόνῳ παριστάμενοι τοῦ ἀοράτου πατρός, καὶ ὅτε ἐμέλιζον τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξέπευτον οἱ ἀστέρες κάτω καὶ ὁ φοβερὸς θρόνος τοῦ δεσπότου ἐσαλεύετο καὶ τὸ ὑποπόδιον τοῦ σωτῆρος ἔτρεμε καὶ αὐτοὶ οὐκ ἐσυνήκουσαν καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ σεῖς ἅγιοι Ἄγγελοι καὶ λειτουργοὶ τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν·» καὶ οἱ ἄγγελοι εἶπον· «ἡμεῖς δὲν ἤλθαμεν, Παναγία μου, πρὸς ἐσὲ, καὶ ἐσὺ πῶς ἦλθες πρὸς ἡμᾶς;» καὶ εἶπον οἱ ἄγγελοι τὸ Κύριε ἐλέησον τρεῖς φοραῖς καὶ παρευθὺς ἔπαυσεν ἡ φουρτοῦνα τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐῤῥάγησαν τὰ κύματα καὶ ἐφάνησαν οἱ ἁμαρτωλοί· καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά

	триаршїи. ши ꙟпърацїи чеꙗ че	lubitorii de argintu, şi ceĭa ce-u
	н'а[ꙋ] фѫкꙋт воеѫ лꙋ хс. ши	cumpăratu marhâ strâmbâ,
	кꙋрварїи. ши юбиторїи де ар-	şi necuraţii. Şi audi pré-cu-
	џинтꙋ. ши чеа че-ꙋ кꙋмпъ-	rata şi lăcrâmâ, şi ḑise: o,
	ратꙋ мархѫ стрꙿмъбѫ. ши	vai de voi, păcâtoşilor! Şi
	некꙋрацїи. ши аꙋꙁи прѣ-кꙋрата·	ḑise arhaghel: Ascultâ, pré-
56.	ши лъкрѫмѫ | ши ꙁисе. ѡ ваи	sfăntâ! încâ n'ai văḑut mun-
	де во[и] пъкѫтошилѡр. шї ꙁисе	ca ceĭa mare. Şi ḑise pre-
	архагел аскꙋлтѫ прѣ-сфнтѫ ꙟн-	sfănta: Blâmu, Mihaile gĭu-
	кѫ н'аи вꙁꙋт мꙋнка чеа маре.	decătorĭu, să vedemu muncile
	ши ꙁисе пре-сфнта. блѫмꙋ ми-	cele marile. Şi sosiră herovi-
	хаиле џюдекъторю съ ведемꙋ	mii şi sărafimii, patru sute
	мꙋнчиле челе мариле. ши со-	de îngerii, şi rădicară pre pré-
	сиръ херовимии ши сърафимии,	cinstita a lu Hs. maicâ, şi
	патрꙋ сꙋте де ꙟџерїи. ши ръ-	o dusărâ în-a-stănga; şi vă-
	дикаръ пре прѣ-чинстита а лꙋ	ḑu acolo unŭ rău de focu şi
	хс маикѫ. ши ѡ дꙋсьрѫ ꙟна-	întunerec mare, şi vierămii
	стънга. ши вꙁꙋ аколо ꙋнъ рьꙋ	neadurmiţi, şi smoală cloco-
	де фокꙋ ши ꙟнтꙋнерек маре.	tindu ca focul spr'inşii, şi ca
	ши виеръмии неадꙋрмицї. ши	mare sfrărăiĭa. Şi era acii
	смоаль клокотиндꙋ ка фо-	năroade şi strigare, şi se a-

τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε· «τοῦτοι εἶναι οἱ Ἑβραῖοι ὅπου ἐσταύρωσαν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ ὅλα τὰ ἔθνη τὰ ἄπιστα· καὶ ἐκεῖνοι ὅπου φαρμακεύουν ἀνθρώπους καὶ ἀποθαίνουν, καὶ γυναῖκες ὅπου πνίγουσιν τὰ παιδιά τους καὶ τὰ ῥίχνουν· καὶ μαντεύουσι καὶ μαγεύουσι·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε «καθὼς ἔκαμνον ηὗρον·» καὶ πάλιν ἤρχισεν ὁ πύρινος ποταμὸς καὶ ἔκαμνε τὰ κύματά του ὡς καὶ πρῶτα· καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν «ὅποιος βαλθῇ εἰς τούτην τὴν κόλασιν, δὲν βγαίνει πλέον· ἀλλοίμονο, ἀλλοίμονον εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὅτι πάντοτε ἔχουσι τὴν κόλασιν.» Καὶ ἡ Παναγία εἶπεν «ἂς ὑπάγωμεν καὶ εἰς ἄλ-

суть. иже образъ англски носять и апостольски на земли. величающи(ся) патриархи и епспи славныи имены. и словяху благословити отцы святіи. но на небеси не звашася святіи. не сотвориша бо ѩко бо англьскій и апельскій образъ носиша. да того ради тако мучаться.

И видѣ прстая жены висяща за вся ногти. и пламени исхожаше изъ устъ ихъ и опаляше вся. и змія исхожаше изъ пламени того. и прилѣпяхоу къ нимъ. и вопіяху. глагола(въ)ше. помилуйте насъ. яко мы едины мучимся паче всѣхъ мукъ.

И рече святая прослезивнися. Что есть согрѣшеніе тѣхъ.

И рече архистратигъ. То суть попадьи иже поповъ своихъ не почьтоша. и по смерти ихъ идоша за мужь. да того ради мучаться.

И видѣ другія жены во огни лежаща. и различныя змія ядяху ихъ.

И рече святая. Что согрѣшеніе ихъ.

И отвѣща Михаилъ. То суть монастыря черницы. яже телѣса своя продаша на блудъ. да того ради здѣ мучатся.

И рече архистратигъ. Поди пресвятая. и покажу ти гдѣ (ся) мучитъ множество грѣшьникъ.

И видѣ святая рѣку ог-

καὶ εἶδεν εἰς ἕτερον τόπον ἄνθρωπον καὶ θηρίον πτερωτὸν ἔχοντα τρεῖς κεφαλὰς ὡς φλόγα πυρός· αἱ μὲν δύο κεφαλαὶ πρὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ ἡ τρίτη κεφαλὴ πρὸς τὸ στόμα αὐτοῦ.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον. τί τοῦτο, ὅτι οὐ δύναταί τις ἐξελέσθαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δράκοντος;

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτος ἐστὶν ἀναγνώστης, ὅστις τὸν λαὸν ἐδίδασκεν, αὐτὸς δὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ οὐκ ἐποίησεν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο. παναγία. καὶ ὑποδείξω σοι, ποῦ κολάζονται οἱ τὸ ἀρχαγγελικὸν καὶ ἀποστολικὸν σχῆμα φοροῦντες. ἐπὶ τῆς γῆς πατριάρχαι ἐκαλοῦντο καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐκ ᾔδεσαν. ἐπὶ τῆς γῆς ἅγιοι ἐκλήθησαν καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ ἅγιοι οὐκ ἐκλήθησαν· οὐ γὰρ ἐποίησαν, ὡς τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα φοροῦντες. καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν γυναῖκας κρεμαμένας ἐκ τῶν ὀνύχων αὐτῶν. καὶ θηρία κατέτρωγαν αὐτάς. καὶ στενάζουσαι ἐβόουν· ἐλεήσατε ἡμᾶς, ὅτι ἡμεῖς μόναι (ὑμεῖς μόνη) κολαζόμεθα ὑπὲρ πάντας τοὺς χριστιανούς.

кѹл спр'иншїи. ши ка маре,
57. сфрьрѫнѫ. ши ера ѧчии нѫ-
рωаде ши стрїгаре. ши се а-
фѹнда пѫкѫтошїи. ши нѹ пѹ-
те ѯиче милѹеще-не дωамне.
џѹдекѫторю дирептѹ. шї-и мѫн-
ка вїермїи неадѹрмици. ши
скрѫшка кѹ динцїи. ши вьѕѹ-
рѫ пькѫтошїи дин мѹнкѫ. ши
стригарѫ кѹ глас. ши ѕисерѫ
дωамне милостиве фїюлѹ та-
тѫлѹи. н'ам вѫѕѹтѹ лоумина
деѧ векѹ. че акѹм ведемѹ ти-
не родїтоаре домнѹлѹи. ши стри-
гарѫ тоци ѫџерїи кѹ глас бѹ-
кѹрѫ-те пре-баслокитѫ роди-
тоаре домнѹлоуи. пѹрѹре фе-
чюрице. бѹкѹрѫ-те лѹминѫ не-
58. стинсѫ. бѹкѹрѫ-те ши тѹ ар-
хагеле михаиле. рѹгѫторюль де-
рептѹ сѹфлетеле тѹтѹрорѹ. ши

funda păcâtoşii şi nu pute zi-
ce ‘milueşte-ne Doamne. giu-
decătoriu direptu„, şi-i mânca
viermii neadurmiţi, şi scrâşca
cu dinţii; şi văḑură păcâtoşii
din muncâ şi strigară cu glas
şi ḑiserâ: Doamne milostive,
fiiulŭ Tatălui! n'am văḑutu
luminâ deîn vecu, ce acum
vedemu tine, roditoare Dom-
nului! Şi strigară toţi înge-
rii cu glas: Bucurâ-te, pre-
blagoslovitâ roditoare Dom-
nului, purure fecîuriţe! bu-
curâ-te, luminâ nestinsâ! bu-
curâ-te şi tu, arhaghele Mi-
haile. rugătoriulŭ dereptu su-
fletele tuturoru! Şi văḑură
păcâtoşii şi jâluiră; şi văḑu
pré-cinstita jelaniîa îngeriloru
printru păcâtoşii. şi lăcrămă;

λον τόπον» καὶ ὅταν ὑπῆγαν ἐκεῖ ἦτον ὅλο λίμναις πύριναις· καὶ εἶχον ῥεῦμαν μεγάλην καὶ ἔκαιον πίσσα, κατράμι, θειάφι· καὶ ἦτον ἐκεῖ μέσα πολὺ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ ἄλλοι ἐφαίνοντο, καὶ ἄλλοι μόνον ὅσον ἠκούοντο αἱ φωναῖς των· καὶ ἠρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος· «τοῦτοι εἶναι ἐκεῖνοι ὅπου ἔκαμνον ἁμαρτίαν μὲ τὰς ἀδελφάς τους, καὶ μὲ ταῖς ἐξαδέλφαις καὶ μὲ ταῖς πενθεραῖς τους, καὶ μὲ ταῖς μητριαῖς τους καὶ μὲ ταῖς συντέκνισσαῖς τους, καὶ ἄλλοι ὅσοι πορνεύουν μὲ ξέναις γυναῖκες, καὶ πλέον σωσμὸν δὲν ἔχουσι· καὶ ὅσοι ἀκούωσι τὰς ἐκ-

ю. и видѣніе рѣки тоя огнь текущи. и пояда землю. и посредѣ волны множество грѣшьникъ.

видѣвши бця прослезися ече. Что есть согрѣшеніе

рече архистратигъ. То суть ници и любодѣицы татіе. послуша(ша) и о таи. что зніи гть. свадници. и клеици. иже чужіе нивы уахy или урояхy. иже брени остани дожидають. иже ь труды чужи и мз(л)- и разлучають пьяницы. илостиви князи. епископи тріарси. и цари. иже не оориша воля божія. сребобци. иже лихву емлють. аконьници.

лышавше то прстая бца лезися и рече. О лютѣ ншкомъ.

рече ко архистратигу. ко согрѣшающимъ (лѣпѣ было) дабы ся не ражали.

рече къ ней Миха- Почто ся плачеши. свянѣси ли видѣла великъ ъ.

рече пресвята]ia. поведи да вижю вса моукы.

рече къ нıеи Михаилъ. ѣ хощеши блдатьнаıa да емъ на въстокъ ли. или ападъ. или въ раи. на о ли или на лѣво. иде оуть великыıa моукы.

рече прстаıa изидѣмъ лѣвоу страноу....

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· αὗται εἰσὶν πρεσβυτέρισσαι (πρεσβυτέρησσαις), αἵτινες τοὺς πρεσβυτέρους αὐτῶν οὐκ ἐτίμησαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον ἔλαβον ἄνδρας, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν τὸν αὐτὸν τρόπον ἀρχιδιακόνισσαν, καὶ θηρίον δικέφαλον κατέτρωγεν τοὺς μασθοὺς αὐτῆς.

καὶ εἶδεν ἕτερον τόπον γυναῖκας κρεμαμένας εἰς τὸ πῦρ, καὶ θηρία κατέτρωγαν αὐτάς.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν αὗται; καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος. αὗται εἰσὶν μονάστριαι, αἵτινες εἰς τὴν πορνείαν ἔδωκαν ἑαυτὰς (ἑαυτοὺς) καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο, παναγία, καὶ ὑποδείξω σοι, ποῦ κολάζονται τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτωλῶν.

καὶ εἶδεν ποταμὸν πυρὸς καὶ ἦν ἡ ἰδέα (εἰδέα) τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου ὡς αἷμα, καὶ ἐξερχόμενος κατέτρωγεν τοὺς κειμένους ὑπὸ τῶν κυμάτων αὐτοῦ.

вьвȣрж пъкжтошїи. ши жжлȣ-
нрж. ши вьвȣ прѣ-чинстита
желанїа ꙟуерилорȣ. прїнтрȣ пж-
кжтошїи ши лжкрѫмж. ши стри-
гарж пжкжтошїи ши ѕисеръ
бине а[и] венит. прїнтрȣ нои.
кж сем ꙟтȣнерекȣл деꙟ векȣ.
ши ѕисе пре-кȣрата ѡ ва[и]
де вои пжкжто[ши]лорȣ. ши
ꙟтребж пре архагел. че ржȣ е
ачеста. ши чине есте ꙟтрȣ елȣ.
ши ѕисе архагел. ачаста асте
смоалж кȣ оунде де фокȣ. ши
се мȣнческȣ ꙟтр'ꙟсȣ жидовїи.
59. чеа че-ȣ ржстигнїт | прѣ дом-
нȣлȣ нострȣ іс хс. ши тоци
чеа че н'аȣ креѕȣт. ꙟ татжл
ши ꙟ фїюл ши дхȣл сфнтȣ.
ши с'аȣ лепждат де чинстита
крȣче ши де сфнтȣл котеѕȣл.
ши аȣ фжкȣт кȣржвїа кȣ кȣ-

şi strigară păcătoşii şi ḑiseră: Bine ai venit printru noi, că sem [în] întunerecul dela vecu: Şi ḑise pre-curata: O, vai de voi, păcătoşiloru! Şi întrebă pre arhaghel: Ce rău e acesta şi cine este întru elu? Şi ḑise arhaghel: Aćasta iaste smoală cu unde de focu, şi se muncescu într'însu Jidovii cela ce-u răstignit pré Domnulŭ nostru Is. Hs. şi toţi cela ce n'au credut în Tatăl şi în Fiiul şi Duhul sfăntu, şi s'au lepădat de cinstita cruce şi de sfăntul botedul, şi au făcut curăvia cu cumătră-sa şi vecinii sei şi cu apropele seu, şi otrăvitorii, şi tălăharii, şi-u necat fećorii mici. Şi ḑise pré-

γραφὰς καὶ γελοῦν. καὶ ὅσοι ψευδομαρτυροῦν· καὶ ὅσοι ἀγαποῦν τὰ ξένα, καὶ ζημιόνουν τοὺς πτωχοὺς καὶ τὰς χήρας, καὶ ὅσοι ἀποθαίνουν ἀμετανόητοι καὶ δὲν ἀγάπησαν τὴν δικαιοσύνην, καὶ ὅσοι δὲν ἐλεοῦν τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ξένους καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται. Καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «νὰ συνάξω τὰς στρατιὰς τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων. καὶ ὅλων τῶν ἁγίων, ἵνα παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν διὰ τοὺς ἁμαρτωλούς» καὶ εἶπεν ἡ Παναγία ταῦτα πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον· ὁ δὲ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἡμεῖς, Παναγία μου, ὅταν τὸν Ἀρχ...ν ποιοῦμεν ὕμνον ἀναφέρομεν καὶ διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἑπτὰ φορὰς τ...

и слово рекши престѣи и обратишаса хѣровими и серафими. и .у. англъ. изведоша прстоую. шт въстокъ на лѣвоую страноу.

.... близь рѣкы тоѩ баше тьма мрачьна. и тоу лежаше множьство моужь и женъ. и клокотахоу ѩко въ котьлѣ. и ѩко морьскыѩ вълны и ображаютьса надъ грѣшьникы. да егда вълны въсхожахоу и погроужахꙋ грѣшьникы тысащю лакъть. и не можахꙋть рещи. помилоуи ны правьдьныи соудии. ѩдаше же ѩ чьрвь неоусыпаѩ и скрьжьтъ зоубомъ.

и видѣвъше прстоую англи стрѣгꙋщии [ихъ] възъпиша вси іединѣми оусты глюще. стъ стъ стъ іеси бе. и ты бце благословимъ та и сна бжиѩ родивъшаго та (=са) шт тебе. ѩко бо шт вѣка не видѣхомъ свѣта. и днь видимъ свѣтъ тебе ради бце. и пакы възъпиша вси единѣмь гласъмь глюще. радоуиса благдатьнаѩ бце. радоуиса просвѣщеніе вѣчьнаго свѣта. радоуиса и ты архистратиже Михаиле. моласа влдцѣ за вьсь миръ. мы бо видимъ грѣшьныѩ моучащаѩса. и зѣло скърбимъ.

и видѣвъши бца англы скърбьны оуны лы грѣшьникъ ради. і въсплакаса пре таѩ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν.;.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος. οὗτοι εἰσὶν πόρνοι, μοιχοί, μάχιμοι, κλέπται, παρακροαταί, παραθερισταί, κατήγοροι, καταλαληταί, βλάσφημοι καὶ οἱ πρώτην ὥραν καταλύοντες τῆς νηστείας καὶ οἱ τρώγοντες ἀλλοτρίους καμάτους, οἱ χωρίζοντες ἀνδρόγυνα (ἀνδρώγινα), μεθυσταὶ, παρακαμπανισταί (παρακαμπανίσται), οἱ ἀνελεήμονες ἄρχοντες καὶ ἐπίσκοποι ἀμετάδοτοι (ἐπίσκοποι, ἀμετάδοτοι), καὶ οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ βασιλεῖς οἱ μὴ ποιήσαντες τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καταφρονοῦντες εἰς αὐτόν, οἱ φιλάργυροι, οἱ τόκον λαμβάνοντες ἐκ τοῦ χρυσίου αὐτοῦ.

καὶ ἀκούσασα ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν· οὐαὶ τοὺς ἁμαρτωλούς!

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· τί κλαίεις, δέσποινα, ἀκμὴ οὐκ ἑώρακας τὰς μεγάλας κολάσεις.

καὶ λέγει ἡ παναγία· δεῦρο, Μιχαὴλ ὁ μέγας ἄρχων, ὑπάγωμεν εἰς τὰς μεγάλας κολάσεις· (καὶ λέγει· παναγία, δεῦρο, Μιχαὴλ ὁ μέγας ἄρχων, ὑπάγωμεν εἰς τὰς μεγάλας κολάσης).

καὶ λέγει πρὸς τὴν κεχαριτωμένην ὁ ἀρχιστράτηγος· ποῦ

мжтрж-сл. ши вечинии сеи. ши
к8 апропеле се8. ши wтржви-
торїи ши тълъхарїи. ши-8 не-
кат фечорїи мичи. ши ѕисе прѣ-
сфнта. дъпъ крединцл лор8 съ
ле фиѧ аша. ши се акопери
ѧт8нерек8лъ ѩржш. ши ѕисе
архагел кътрж сфнтжм (sic) ма-
риж. чине ѧтрж ѧн ачаста м8н-
кж н'аре ачелл а веде л8минъ ѧ
60. век8, | ши ѕисе прѣ-свтна (sic)
w ва[и] де вои пъкжтошилор8
къ фжрж де съвржшире ве вецї
м8нчи. ши ѕисе архагел блъм8
пре-чиститж съ-ци аржт8. оунъ
лаѯер8. де фок8. оунде се м8ӥческ8
ѱинт8лъ wминеск8. крещинеск8.
ши ѕисе пре-сфнтл. ѧблъм8
ам8 съ ведем8. ши въѕоу оун-
де арде ши се м8нчиѧ фжрж
самж м8лци. ши ѕисе прѣ-

sfănta: După credința loru să le fiĭa așa; *și se* acoperi întunereculŭ ĭarâș. Și *d*ise arhaghel căträ sfăntâm Mariă: Cine întrâ în acasta muncă, n'are acela a vede lumină în vecu. Și *d*ise pré-svătna: o, vai de voi, păcâtoșiloru, că fârâ de săvrășire ve veți munci. Și *d*ise arhaghel: Blâmu, pre-cistitâ, să-ți arătu unŭ ĭazeru de focu, unde se muncescu gintulŭ ominescu creștinescu. Și *d*ise pre-sfănta: Înblâmu amu să vedemu. Și vă*d*u unde arde și *se* munciĭa fără samâ mulți, și *d*ise pré-sfănta: C'au greșitu a-ceste? Și *d*ise arhaghel: A-ceste sintu ceĭa ce s'au botedat și séu făgăduitu cruci-

ἡμέραν, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἀκούει» καὶ ἡ Παναγία εἶπε «πάρετέ μοι νὰ ὑπάγω-μεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ·» καὶ παρευθὺς τὴν ἐπῆραν· καὶ εἶπεν· «ἐλέησον, Δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλοὺς, διότι πολλά τοὺς ἐλυπήθηκα εἰς τὰ βάσανα ὅπου εἶδα νὰ ἔχουν εἰς τὴν κόλασιν·» καὶ ἤκουσε φωνὴν ὅπου ἔλεγεν οὕτω· «Δὲν θέλω νὰ τοὺς ἐλεήσω, διότι δὲν ἔκαμον καλὸν εἰς ὅλην τους τὴν ζωὴν, δὲν ἐτίμησαν τοὺς ἀδελφούς των, πτωχοὺς δὲν ἐλέησαν· ἀλλὰ οὔτε εἰς ξένους ἔκαμαν ἐλεημοσύνην διὰ τὸ ὄνομά μου, δὲν ἐκρατοῦσαν τὰς παραγγελίας μου, δὲν ἐτίμησαν

и възъпиша вси ѥдинѣмь гласмь глюще. добрѣ ѥсте пришли въ тьмоу сию. да ны видить како ны ѥсть м8ка.

и помолиса прстаѩ съ архаггльмь. и слыша плачь грѣшьныихъ.

и възвигоша гласъ свои въпиюще и глюще. ги помилоуи ны.

да ѩко опростиша млтвоу. оустависа боура рѣчьнаѩ и вълны огньныѩ. и ѩвишаса грѣшьници. ѩко и зърна горюшичьна.

ї видѣвъши стаѩ прослъзиса и рече. что ѥсть рѣка си и вълны ѥѩ.

и рече къ нѥи архистратигъ. си рѣка вса смольна. а вълны ѥѩ вса огньны. а иже са моучать. то то соуть Жидове. иже моучиша га нашего Ісъ Ха сна бжиѩ. и вси ѩзыци. иже крьстишаса въ имѧ оца и сна и стго дха. иже крьстиѩне соуще ти вѣроують въ дѣмоны. и ѡтвергошаса ба ї стго крщениѩ. и ѥже блоудъ сътвориша о стѣм крьщении. съ коумы своими и съ мтерьми своими и съ дъщерьми своими. и отравьници (и)же ѩдъще оуморають члвкы. и ороужиемъ оубиваю(ть). иже давать дѣти своѩ. и того ради моучатьса противоу дѣломъ своимъ.

и рече стаѩ. по дѣломъ ихъ боуди тако.

θέλεις ἡ κεχαριτωμένη ἐξελθεῖν, ἐπὶ ἀνατολὰς ἢ ἐπὶ δυσμάς, ἢ εἰς τὰ ἀριστερά, ὅπου αἱ μεγάλαι κολάσεις εἰσίν;

καὶ εἶπεν ἡ παναγία πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον· ἂς ἐξέλθωμεν, ὅπου αἱ μεγάλαι κολάσεις εἰσίν.

καὶ ἅμα τῷ λόγῳ εἰποῦσα εὐθέως παρέστη τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἀπήγαγον τὴν κεχαριτωμένην ἐπὶ τὰ ἀριστερά, ὅπου αἱ μεγάλαι κολάσεις εἰσίν.

καὶ εἶδεν ἐκεῖ ποταμὸν πυρὸς καὶ ἦν ἡ ἰδέα (εἰδέα) τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου σκοτεινοτέρα πίσσης καὶ ἐπ' αὐτῷ κατέκειτο πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἐκόχλαζεν γὰρ τὸ πῦρ ὡς χαλκίον καὶ ὡς ἄγρια θάλασσα ἐβύθιζεν τοὺς ἁμαρτωλοὺς μυρίας (*sic*) πήχεις καὶ οὐκ ἠδύναντο εἰπεῖν· ἐλέησον ἡμᾶς, δίκαιος κριτής· ἔτρωγεν γὰρ αὐτοὺς ὡς σκώληξ ὁ ἀκοίμητος καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

καὶ ἰδόντες τὴν παναγίαν οἱ ἄγγελοι οἱ φυλάσσοντες αὐτούς, ἀνεβόησαν μίαν φωνήν, λέγοντες· ὁ σπλαγχνιζόμενος (ὡς πλαγχνιζόμενος) διὰ τῆς θεοτόκου.... ἐλέησον ἡμᾶς, ὅτι ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οὐκ εἴδομεν φῶς.

сфнта чаѹ грешїтѹ ачеще. шн
ѹнсе архагел. ачеще снитѹ чеа
че с'аѹ ботеѹат шн сѣѹ фъ-
гъдѹнтѹ крѹчїен. іаръ ен лѹ
фъкѹтѹ лѹкрѹл дїаволѹлѹн. шн
ш'аѹ пїердѹтѹ време де покъ-
61. н|инцъ (*sic*). дерептѹ ачеа съ
мѹнческѹ. шн ѹнсе пре-чнистнта
манка лѹ хс кътръ архагел.
фаче-вою ѡ черерѣ дела тине съ
мъ шн еѹ мѹнческѹ кѹ крещї-
нїн къ се-ѹ грешитѹ фїнн лѹ
дѹмнеѹеѹ, шн іаръ гръи прѣ-
сфнта. кътръ архагел. роагъ-
те шн те ѫналцъ ѫн ал шап-
теле черю. шн кѹ тоцн вон-
нччин ѫџерещн. де те роагъ
дерептѹ пъкътошн. доаръ не
ва аскѹлта домнѹл ностръ іс
хс. съ милѹіаскъ пъкътошїн.
шн ѹнсе архагел вїю дѹмнеѹеѹ

ei, ïarâ ei au fâcutu lucrul
diavolului ş*i*. ş'au pierdutu
vreme de pocăinţâ, dereptu
aceïa să muncescu. Şi ḑise
pre-cinstita maica lu Hs. că-
trâ arhaghel: Face-voïu o
cererе́ dela tine, să mă şi
eu muncescu cu creştiinii, că
se-u greşitu — fiii lu Dum-
neḑeu. Şi ïarâ grâi pré-sfân-
ta cătrâ arhaghel: roagâ-te
şi te înalţă în al şaptele ce-
rïu, şi cu toţi voinicii înge-
reşti, de te roagă dereptu
pâcătoşi; doară ne va ascul-
ta Domnul nostru Is. Hs. să
miluïască pâcătoşii. Şi ḑise
arhaghel: viïu Dumneḑeu Hs.
al lumiei mare numele lui,
şi laudu de şïapte ori în ḑi
şi de şepte ori în nopté;

τὴν ἁγίαν Κυριακὴν, δὲν ἐτιμοῦσαν τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων μου ἀλλὰ ἐδούλευαν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν μου δὲν ἐπήγαιναν, μόνον εἰς τὰ καπηλεῖα, καὶ εἰς τοὺς χοροὺς καὶ παιγνίδια ἔτρεχον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν θέλω νὰ τοὺς ἐλεήσω» καὶ πάλιν εἶπεν ἡ Παναγία «ἐλέησον, Δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὸ πλάσμα τῆς χειρός σου, εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ εἰσὶ, συγχώρησέ τους διὰ λόγου μου ὅτι δὲν δύναμαι νὰ τοὺς βλέπω νὰ βασανίζωνται, διότι πᾶς χριστιανὸς τὸ ὄνομά μου ἐπικαλεῖται καὶ λέγει τὸ Παναγία Θεοτόκε βοήθει μοι» καὶ πάλιν ἤκουσε φωνὴν

и пакы наиде на ню боурьнаꙗ рѣка и огньныꙗ вълны. и тьма покры ꙗ.

и рече Михаилъ къ бцı аще са кто затворить въ тьмѣ сеи. нѣсть памати о нıемь ѡт ба.

и рече прстаꙗ о лютѣ грѣшьникомъ. ꙗко не оусыпаемыи iесть пламы огнꙗ сего.

и рече къ нıеи архистратигъ. поıди прстаꙗ да ти покажю езеро огньно. да видиши. кде са моучить родъ крстиꙗньскъ.

видѣ и оуслыша плачь и въпль ѡт нихъ. а онѣхъ не бѣ видѣти.

и рече. котории се соуть что ли съгрѣшение ихъ iесть.

и рече къ нıеи Михаилъ. се соуть иже крьстишаса. и крстъ словъмь нарицахоу а дıавола дѣла твораще. и изгоубиша врѣма покаанию. и того ради тако сде моучатьса.

и рече прстаꙗ къ архистратигоу. при iединои млтвѣ молю ти са. да въпидоу и азъ да са моучю съ крстьꙗны. понıеже чада нарекошаса сна моıего.

и рече архистратигъ. почиваи въ раи.

и рече прстаꙗ молю ти са подвигни воиньства. з нбсъ и вса воиньства англ. да са молимъ за грѣшьныꙗ. не бы ли нась оуслышалъ гь бъ. и помиловалъ ихъ.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία τοὺς ἀγγέλους τεταπεινωμένους καὶ στυγνοὺς ἐδάκρυσεν, καὶ ἐβόησαν οἱ ἐν σκότει, λέγοντες· καλῶς ἤλθατε δι' ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλούς· καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἦραν (εἶραν) μιᾷ φωνῇ λέγοντες· κύριε ἐλέησον· καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι τὴν ἐκτενήν, ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίς ὁ ποταμὸς οὗτος καὶ τί τὰ κύματα ταῦτα; καὶ τίνες κατάκεινται ἐν αὐτῷ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· τοῦτο ἐστὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον καὶ οἱ βασανιζόμενοι ἐν αὐτῷ εἰσὶν οἱ σταυρώσαντες τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος τὸν ἐκ σοῦ τῆς ἁγνῆς θεοτόκου σαρκωθέντα καὶ πάντα τὰ μὴ πιστεύσαντα εἰς αὐτὸν καὶ οἱ ἐκ τῶν χριστιανῶν οἱ (*sic*) ἐξαγορασόμενοι τοὺς δαίμονας καὶ ἀρνούμενοι τὸν Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ οἱ πορνεύοντες εἰς τὸ ἄφθεκτον τῆς συντεκνίας καὶ οἵτινες εἰς μητέρα καὶ θυγατέρα ἐπιβαίνοντες καὶ οἱ ἀποκτένοντες (*sic*) τοὺς ἀνθρώπους μετὰ ξίφους καὶ οἱ φάρμακοι καὶ οἱ πνίγοντες τὰ βρέφη.

сфнта чаȣ грешїтȣ ачеще. ши
ѕнсе архагел. ачеще сннтȣ чеа
че с'аȣ ботезат шн сѣȣ фъ-
гъдȣнтȣ крȣчїен. іаръ ен лȣ
фъкȣтȣ лȣкрȣл дїаволȣлȣи. ши
ш'аȣ пїердȣтȣ време де покъ-
61. н|инцъ (*sic*). дерептȣ ачеа съ
мȣнческȣ. ши ѕнсе пре-чинстита
маика лȣ хс кътръ архагел.
фаче-вою ѡ черерѣ дела тине съ
мъ шн еȣ мȣнческȣ кȣ крещї-
ннїн къ се-ȣ грешнтȣ фїнн лȣ
дȣмнеѕеȣ, шн іаръ гръи прѣ-
сфнта. кътръ архагел. роагъ-
те шн те ѫналцъ ѫн ал шап-
теле черю. шн кȣ тоцн вон-
ннчнн ѫџерещн. де те роагъ
дерептȣ пъкътошн. доаръ не
ва аскȣлта домнȣл ностръ іс
хс. съ милȣіаскъ пъкътошїн.
шн ѕнсе архагел вїю дȣмнеѕеȣ

ei, Iarâ ei au fâcutu lucrul diavolului ş*i*. ş'au pierdutu vreme de pocăinţâ, dereptu aceIa să muncesc*u*. Şi ḑise pre-cinstita ma*i*ca lu Hs. că*trâ* arhaghe*l*: Face-voIu o cereré dela tine, să mâ şi eu muncesc*u* cu creştiinii, că se-u greşitu — fiii lu Dumneḑeu. Şi Iarâ grâi pré-sfânta cătrâ arhaghe*l*: roagâ-te şi te îna*l*ţă în a*l* şaptele ceriu, şi cu toţi voinicii îngereşti, de te roagă dereptu pâcătoşi; doară né v*a* ascu*l*ta Domnu*l* nos*t*ru Is. Hs. să miluIască pâcătoşii. Şi ḑise arhaghe*l*: viIu Du*m*neḑeu Hs. a*l* lumiei mare numele lui, şi lau*du* de şIapte ori în ḑi şi de şepte ori în nopté;

τὴν ἁγίαν Κυριακὴν, δὲν ἐτιμοῦσαν τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων μου ἀλλὰ ἐδούλευαν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν μου δὲν ἐπήγαιναν, μόνον εἰς τὰ καπηλεῖα, καὶ εἰς τοὺς χοροὺς καὶ παιγνίδια ἔτρεχον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν θέλω νὰ τοὺς ἐλεήσω» καὶ πάλιν εἶπεν ἡ Παναγία «ἐλέησον, Δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὸ πλάσμα τῆς χειρός σου, εἰ καὶ ἁμαρτωλοί εἰσι, συγχώρησέ τους διὰ λόγου μου ὅτι δὲν δύναμαι νὰ τοὺς βλέπω νὰ βασανίζωνται, διότι πᾶς χριστιανὸς τὸ ὄνομά μου ἐπικαλεῖται καὶ λέγει τὸ Παναγία Θεοτόκε βοήθει μοι» καὶ πάλιν ἤκουσε φωνὴν

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· κατὰ τὴν πίστιν αὐτῶν γενηθήτω αὐτοῖς.

καὶ εὐθέως ἔδωκεν ὁ κλύδων καὶ ἔπεσαν τὰ κύματα ἐπάνω αὐτῶν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος πρὸς τὴν παναγίαν· ἐάν τις βληθῇ ἐν τῷ σκότει τούτῳ οὐκέτι μνεία αὐτοῦ γίνεται ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία, ὅτι ἀτελεύτητος ἐστὶν ἡ φλὸξ τοῦ πυρός.

καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο παναγία, ὅπως ὑποδείξω σοι τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

καὶ ἐξῆλθεν καὶ ἤκουσεν τὸν ὀδυρμὸν καὶ τὸν δὲ (*sic*) οὐκ ἤκουεν.

καὶ ἠρώτησε τὸν ἀρχιστράγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί ἁμάρτημα αὐτῶν;

αὶ εἶπεν· οὗτοι εἰσίν, πανα-
οἱ (ἡ) βαπτισθέντες καὶ
όγῳ συνταξάμενοι, τὰ δὲ
οῦ διαβόλου ποιήσαντες,
όλεσαν τὸν καιρὸν τῆς

[illegible]

cându-i aducu cântecé dumnedeĭaşti, rogu-mă şi derepta păcătoşi, şi nu mă ascultă Dumnedeu. Şi ḑise pré-sfânta către arhaghel: Ḑi îngerilor să mâ la să mă pue înaité Tatălui nevăḑutu. Şi ḑise arhagghel îngerilor, şi sosiră amu herovimii şi serafimii, şi luară pré pre-sfânta Maria de o puseră înainte Tatălui nevăḑutu; şi-şi tinsă mâinile sale către scaunul înfricat, şi-şi ridică ochii săi către fiiulu seu Domnul cerului şi alŭ pământului, şi să rugă şi grâi: Miluieşte, Doamne despuĭatoare, creştinii! că vâḑulu muncă de nu o poću răbda,—şi eu mă voiu

[illegible]

... живъ гь бъ има iего велико. ꙁ шды на днь. и ꙁ. на нощь. iегда хвалоу приносимъ владцѣ. и за грѣшьникы гже гви покланꙗiемъса. да ни хоудѣ насъ послоушаiеть владка.

и рече прстаꙗ бца. молимъ ти са. повели воиньствоу англьскомоу. и възнесеть ма на высотоу нбсьноую. и поставите ма. прѣдъ невидимымь оцьмь.

и повелѣ архистратигъ. и предъсташа хѣровимъ и серафимъ (= херувими и серафими). и възнесоша блгодатьноую на высотоу нбсьноую. (=нбсьноую). и поставиша ю прѣдъ невидимымь оцмь оу прѣстола.

и възведе (= въздѣ) роуцѣ свои. къ блгдатьномоу сноу своiемоу. и рече. помилоуи владко грѣшьныꙗ. ꙗко видѣхъ а и не могоу търпѣти. да са моучю и азъ съ крьстьꙗны.

и приде гласъ къ нiеи глꙗ. ꙗко хощю тыꙗ помиловати. а вижю гвоздиꙗ. въ дланьхь сноу моiемоу. да не имамъ ꙗко ꙗ тѣхъ помиловати.

и рече. владко не молюса за невѣрныꙗ Жиды. нъ за крьстьꙗны молю твоiе млсрдие.

и приде къ неи гласъ глꙗ азъ вижю ꙗко братиꙗ моiеꙗ

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· κατὰ τὴν πίστιν αὐτῶν γενηθήτω αὐτοῖς.

καὶ εὐθέως ἔδωκεν ὁ κλύδων καὶ ἔπεσαν τὰ κύματα ἐπάνω αὐτῶν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος πρὸς τὴν παναγίαν· ἐάν τις βληθῇ ἐν τῷ σκότει τούτῳ οὐκέτι μνεία αὐτοῦ γίνεται ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία, ὅτι ἀτελεύτητος ἐστὶν ἡ φλὸξ τοῦ πυρός.

καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο παναγία, ὅπως ὑποδείξω σοι τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

καὶ ἐξῆλθεν καὶ ἤκουσεν τὸν ὀδυρμὸν καὶ τὸν δὲ (*sic*) οὐκ ἤκουεν.

καὶ ἠρώτησε τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν· οὗτοι εἰσίν, παναγία, οἱ (ἡ) βαπτισθέντες καὶ τῷ λόγῳ συνταξάμενοι, τὰ δὲ γαρ τοῦ διαβόλου ποιήσαντες, καὶ ἀπόλεσαν τὸν καιρὸν τῆς

деспȣꙗтоаре крещинїи. къ вѫ-
ȣȣю мȣнкѫ де нȣ ѡ почȣ ръб-
да. ши еȣ мъ вою мȣнчи кȣ
еи. ши вени глас ши грьи.
кȣмȣ-и вою милȣи. ши ѕисе
прѣ-сфнта. ꙗȣ нȣ се-ȣ боте-
ѕатȣ ꙟ нȣмеле тьȣ. нȣ мъ
рогȣ деспȣꙗторю дерептȣ не-
крединчошїи жидовїи. ши ръ-
спȣнсѫ хс ши ѕисе. кȣм се
64. аибȣ еȣ а-и милȣи. кѫндȣ фра|
фрацїи (*sic*) съи ши мишеи
меи н'аȣ милȣитȣ. ши ꙗръ
ѕисе прѣ-сфнта марїе. милȣ-
еще доамне крещинїи. ши ка-
ȣтѫ прѣ фаптȣл мѫинилѡр
тале. къ ꙟ тоатѫ време с'аȣ
мъритȣ нȣмеле тьȣ прѣ пъ-
мѫнтȣ. аша ꙗръ гръи прѣ-
чинститаа. аџȣтѫ-ми доамне.
ши ѕисе дȣмнеѕеȣ кътрѫ ꙗ.

munci cu ei! Şi veni glas şi grăi: Cumu-*i* voĭu milui? Şi ḑi*se* pré-sf*ă*nta: Au nu se-*u* boteḑatu în numele tău? nu mă rogu, despuĭatorĭu, derept*u* necredi*n*cóşii Jidovii. Şi răspunsâ Hs. şi ḑi*se*: Cum se aibu eu a-i milui, căndu fraţii săi şi mişei mei n'au miluitu? Şi ĭară ḑi*se* pre-sf*ă*nta Marie: Miluеşte, Doamne, creşt*i*nii, şi cautâ pré faptul mâinilo*r* tale, că în toatâ vre*me* s'au măritu numele tău pré pămăntu. Aşa ĭară grăi pré-ci*n*stitaa: ag'utâ-mi, Doamne! Şi ḑi*se* Dumneḑeu cătră ĭa: Nu ĭast*e* o*m* pre pămăntu cela ce mâ va chema, să nu-l *eu* ascu*l*tu; ĭarâ ei n'a*u* vrutu

---

κοντάρι· καὶ ἐποτίσασί με χολὴν καὶ ὄξος οἱ παράνομοι Ἑβραῖοι καὶ ἔθαψάν με εἰς τὸν τάφον, καὶ πάλιν εἰς τρεῖς ἡμέρας ἀναστήθηκα καὶ ἀνάστησα καὶ ἄλλους νεκροὺς καὶ ὕστερον πάλιν ἀπὸ σαράντα ἡμέρας ἀνέβην εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἔκαμα ἐγὼ ὅ, τι τοὺς ἔταξα· καὶ αὐτοὶ δὲν ἔκαμαν ἐκεῖνα ὅπου τοὺς ἐπαρήγγειλα καὶ διὰ τοῦτο δὲν τοὺς λυποῦμαι νὰ τοὺς ἐλεήσω.» Καὶ ὅταν ἤκουσε τούτους τοὺς λόγους ἡ Παναγία εἶπε μὲ μεγάλην φωνήν· «Ποῦ εἶναι τὰ τάγματα τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ ὅλων τῶν ἁγίων; ποῦ εἶναι

не помиловаша. да нѣсть ми како тѣхъ помиловати.

и рече пакы прстаꙗ. помилоуи влдк. грѣшьныꙗ. помилоуи ги тварь роукоу своею. ꙗко по всеи земли. твоıе има нарицають. и въ моукахъ и на всакомь мѣстѣ. и по всеи земли глюще. прстаꙗ гже бце помагаи намъ. и ıегда ражаıеться члвкъ и глеть. стаꙗ бце помози ми.

тъгда рече къ неи гь. послоушаи прстаꙗ бце влдчце. нѣсть того члвк иже не молить имене твоıего. азъ же не оставлꙗю тѣхъ. то ни на нбси ни на земли.

и рече прстаꙗ бца. кде ıесть Моиси пррк. кде ли соуть вси пррци. и вы оци иже грѣха не твористе николи же. къде ли Павелъ възлюблıеникъ бжии. кде лї ıесть недѣлꙗ. похвала крстьꙗньскаꙗ. кде ли ıесть сила чьстьнаго креста имьже Адама и Іевъгоу ѡт клатвы избави.

тъгда Михаилъ архистратигъ. и вси англи рекоша. помилоуи влдко грѣшьныꙗ.

тъгда Моиси възъпи глꙗ. помилоуи влдко. ꙗко азъ законъ твои дахъ имъ.

тъгда Иѡнъ възъпи глꙗ. помилоуи влдко. азъ еуанглие твоıе проповѣдахъ имъ.

тъгда и Павелъ възъпи

μετανοίας καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον· δέομαί σου μίαν αἴτησιν· αἰτοῦμαι παρὰ σοῦ, ἃς ἐξέλθω κἀγὼ καὶ ἃς κολάζωμαι μετὰ τοὺς χριστιανούς.

καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἀρχιστράτηγος· σὺ παναγία ἐν παραδείσῳ ἀναπαύσει.

δέομαί σου, ἀρχιστράτηγε τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, κίνησον τὰ δεκατέσσαρα στερεώματα καὶ τοὺς ἑπτὰ οὐρανούς, ὅπως ἐπακούσῃ κύριος ὁ Θεὸς καὶ ἐλεήσει (*sic*) αὐτούς.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ζῇ κύριος ὁ Θεός, τὸ ὄνομα τὸ μέγα ἑπτάκις τῆς ἡμέρας καὶ ἑπτάκις τῆς νυκτὸς τὸν τρισάγιον ὕμνον προσᾴδομεν τῷ δεσπότῃ ἀλλ᾽ εἰς οὐδὲν λογίζεται ἡμᾶς ὁ κύριος.

δέομαί σου, κέλευσον τὰ στρατεύματα τῶν ἀγγέλων καὶ ἄρατέ εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ῥίψατέ με ἔμπροσθεν τοῦ ἀοράτου πατρός.

καὶ εὐθέως ἐκέλευσεν ὁ ἀρ-

нȣ асте ѡм пре пѫмѫнтꙋ. че-
ла че мѫ ва кема сь нȣ-л еȣ
аскȣлтȣ. іарѫ еи н'а[ȣ] врȣтȣ
се кеме нȣмеле міеȣ. ши се ꙟ-
тоарса прѣ-чинстита ши ꙁисе.
65. оунде есте пророчествїа | лȣ
мȣисїи пророкȣ. оунде сȣ про-
рочїи ши пѫринцїи чае че н'аȣ
грешитȣ нече динѡрь немикѫ.
оунде а сфнтȣл апостоль па-
вел. юбитȣл лȣ дȣмнеꙁеȣ. оун-
де а сфнта дȣменекѫ лаȣда
крещинилѡр. оунде а пȣтерѣ
чинститеєи крȣчи. чеа че ада-
мȣ ши єва иꙁбѫви деꙟ бль-
стемȣ. атȣнче архагел михаил
ши тоци сфнцїи ꙟџери стри-
гарѫ ши грѫирѫ. милȣеще доам-
не крещинїи. ши ꙁисе дȣм-
неꙁеȣ. н'аȣ ꙟблатȣ прѣ леџе
66. лȣ моисуи пророкь ши прѣ |
еуглиа ма. ши пре ꙟвѫцѫтȣ-
ра лȣ павелѫ апостоль. ши
ачеа џюдека-се-ворȣ. еи нȣ
авȣрѫ че маи рѫспȣнде сфнцїи.
нȣмаи че ꙁисерь милȣеще кре-
щинїи пѫкѫтошїи доамне кѫ
леџе та ѡ-ȣ пѫꙁитȣ че пѫкѫ-

se cheme numele mieu! Şi
se întoarsĭa pré-cinstita şi ḑise:
Un*d*e este pro*r*oce*st*via lu Mu-
isii pr*oro*cu? unde su proro-
cii şi părinţii cĭae ce n'au
greşitu ne*ce* di*n*oră nemică?
unde ĭa sf*ă*ntu*l* apo*sto*lŭ Pa-
ve*l*, ĭubitu*l* lu Dumneḑeu?
unde ĭa sf*ă*nta Dumenecă, la-
uda creştinilo*r*? unde ĭa pu-
teré cinstite*e*i cru*ci*, celĭa ce
Ada*m*u şi Eva izbâvi dein
blăstem*u*? Atunce arhaghel
Mihai*l* şi toţi sf*i*nţii îngeri
strigară şi grăiră: Milueşte,
Doamne, creştinii! Şi ḑise
Dumneḑeu: N'au înblat*u* pré
lege lu Moisy*i* pr*oro*cŭ şi pré
ev*ang*helĭia mĭa şi pre învă-
ţătura lu Pavelŭ ap*osto*lŭ. şi
*a*celĭa gĭudeca-se-voru. Ei nu
avură ce mai ră*s*punde sfin-
ţii, numai ce ziseră: Milue-
şte creştinii păcătoşii, Doamne,
că lege ta o-u păḑitu, ce pă-
câtoşi sintu. Şi ḑi*se* Dumne-
ḑeu: Ascu*l*tâ, pre-cinstită!

глю. помилоуи влдко. како (= юко) азъ iепистолию твою принесохъ црквамъ.

и рече гь бъ послоушаите веси вы. аще [iесть] по еунглью моiемоу. или по законоу моiем8. и аще iесть по iеунгльскомоу проповѣданию. iеже проповѣда Иоанъ [и по] iепистолиюмъ. юже принесе Павьлъ. то такъ соудъ приимоуть.

и оумѣшь (= не оумѣша) чсо ради рещи англи. толико. помiлоуи правьдьнь iеси ги.

и рече прстаа бца. помилоуи владко грѣшьныю. юко ти еунлiе твоiе приюша. и законъ твои съхраниша.

тъгда рече къ нiеи гь. послоушаи прстаю. аще кто тѣхъ сътвори зло не покаюса. нi wт работы да добрѣ глiеши. юко же закон8 твоiемоу пооучишаса. и пакы сътвориша зло iегда не wтдаша злаго. азъ что да рекоу юко iесть речено: дасть тѣмь противоу злобѣ ихъ.

тъгда и вси стии слыша-

χιστράτηγος καὶ παρέστησαν τὰ χερουβὶμ καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἦραν τὴν κεχαριτωμένην εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔστησαν αὐτὴν ἔμπροσθεν τοῦ ἀοράτου πατρός.

καὶ ἐξέτεινεν τὰς χεῖρας αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· ἐλέησον, δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλούς, οἵτινες τὴν σφραγῖδα ἔλαβον τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ ἔπιδε (ἔπηδε) ἐπὶ τὰς κολάσεις.

ὅτι πᾶσα κτίσις ὀνομάζεται διὰ τοῦ ὀνόματός μου, ὅτι ὅταν ἄνθρωπος γεννᾶται, λέγει· παναγία δέσποινα, βοήθει μοι· καὶ ἐπὶ παντὸς πράγματος λέγουν (*sic*) κύριε βοήθει μοι.

καὶ λέγει αὐτῇ ὁ κύριος· ἄκουσον, παναγία, ὅστις τὸ ὄνομά σου ἐπικαλεῖται (ἐπικαλῆται), ἐγὼ αὐτὸν οὐκ ἐγκαταλείπω οὔτε ἐν τῷ οὐρανῷ, οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς.

ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς καὶ ὁ Πρόδρομος; ποῦ εἶναι οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἄλλοι ἑβδομήκοντα; ποῦ εἶναι οἱ προφῆται καὶ οἱ μάρτυρες, καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι ὅσοι ἔχουσι παρρησίαν εἰς τὸν Θεόν; Ἐλᾶτε νὰ προσπέσωμεν καὶ νὰ παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν μήπως εἰσακούσῃ τῆς δεήσεώς μας διὰ τοὺς ἁμαρτωλούς, καὶ μὴ ἀποδώσῃ αὐτοῖς κατὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἐλέη του ἐλεήσῃ αὐτούς·» καὶ ἤκουσαν φωνὴν ὁποῦ ἔλεγεν ἔτσι· «διατί μὲ παρακαλεῖτε;» καὶ ἀπελογήθηκαν καὶ εἶπον, «διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς νὰ τοὺς ἐλεήσῃς·» καὶ ὁ

тоши синтꙋ. ши зисе дꙋмнезеꙋ.
аскꙋлтъ пре-чинститъ. сѣꙋ фъ-
кꙋтꙋ ръꙋ ръи синтꙋ. нꙋ ли се'ръ
да дꙋпъ протива лорꙋ. че пре
дирептꙋ ле ꙗсте къ пъкътоши
синтꙋ. къ грънцї къ ꙟ леџе
лꙋ моѵисї саꙋ ꙟвъцат. ши кꙋ-
вънтꙋл еѵглїе-мела н'аоѵ пъ-
67. зитꙋ. че съ ли сь де ръꙋ де|-
рептꙋ ръꙋ. аша съ гръаскꙋ къ
пъкътоши синтꙋ. акмꙋ ли съ
дъ дꙋпъ лꙋкрꙋлъ лорꙋ. ши
сфинцїи аскꙋлътаръ кꙋвънтꙋл
лꙋ хс. ши нимикъ нꙋ кꙋте-
заръ гръи. ши вꙋзꙋ прѣ-
сфнта марїе кътъ рꙋгъчюне
фꙋ а сфинцїилорꙋ. ши зисе ꙗтъ
вꙋзꙋ деспꙋеторю къ се ѡпри
рꙋгъчюнѣ. ши се ꙟторса къ-
тръ сфинцїи. ши зисе оѵнде
ꙗсте архагел гаврил. чела че-ми
спꙋсе бꙋкꙋрїе ши дꙋлче весте.
къ се ва наще фїюлꙋ тътълꙋи.
акмꙋ нꙋ се роагъ дерептꙋ пъ-
кътоши. ши зисе веници тоцї
68. | ꙟџерїи чеꙗ че виꙗ ꙟ че-
рюре. ши тоци дерепцїи чеꙗ
че сꙋ дерепцїи лꙋ хс. ꙟпъръ-

séu fâcutu râu, râi sintu:
nu li se'râ da dupâ protiva
loru, ce pre direptu le ïaste,
că păcătoşi sintu; că grăiţi
că în lege lu Muisi sï-au în-
vâţat şi cuvăntul evanghe-
lie-melïa n'au păḑitu, ce sî
li să de rău dereptu rău,
aşa să grăïascu, că păcătoşi
sintu; acmu li să dâ după
lucrulŭ loru. Şi sfinţii asculă-
tară cuvăntul lu Hs. şi ni-
mică nu cuteḑară grâi. Şi
văḑu pré-sfănta Marie, cătă
rugăcïune fu a sfinţiiloru, şi
ḑise: Ïată văḑu, despuetoriu,
că se opri rugăcïuné! Şi se
întorsïa către sfinţii şi ḑise:
Unde ïaste arhaghel Gavriil,
cela ce-mi spuse bucurie şi
dulce veste, că se va naşte
filulu Tatâlui? acmu nu se
roagâ dereptu păcătoşi. Şi
ḑise: Veniţi, toţi îngerii, ceïa
ce vïa în cerïure, şi toţi de-
repţii, ceïa ce su derepţii lu
Hs. [în] înpărâţia lui şi au
îndrăznire a se ruga dereptu

въне владкоу. не съмѣша что штвѣщати.

и видѣвъши пресвта. ꙗко вси не оуспѣша ничсо же. и гъ стыхъ не послоуша. нъ оудалꙗіеть млсть свою шт грѣшьникъ. и рече пресвта кде іесть архистратигъ. Гаврилъ же (= иже) възвѣсти мнѣ. радоуиса. ꙗко же прѣже всѣхъ вѣкъ въвемлꙗше оца. и нынѣ на грѣшьникы не призиравтъ. кде іесть великыи. иже градъ носить на вьрсѣ своіемь. и на іединои земли. за неприꙗзнинна дѣла члвча съкалꙗна бые землꙗ. и посла гь бъ [сына] своіего. и оутвьрди плодъ земьныи. кде соуть слоужители престолоу. кде іесть Иwанъ бословьць. почто не ꙗвистеса съ нами. мольбоу владцѣ за крьстиꙗныꙗ грѣшьникы. не видите ли мене плачющюса за грѣшьныꙗ. придѣте вси англи соущии на нбсьхъ. придѣте вси правьдьнии: ꙗже гь оправьди. вамъ дано іесть молитиса за грѣшьныꙗ. приди и ты Михаиле. ты іеси

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ποῦ ἡ προφητία Μωϋσέως, ποῦ εἰσὶν πάντες οἱ προφῆται, ποῦ ὁ ἅγιος Παῦλος ὁ ἠγαπημένος τοῦ θεοῦ, ποῦ ἡ ἁγία κυριακή, τὸ τεῖχος τῶν χριστιανῶν, ποῦ ἡ δύναμις τοῦ τιμίου σταυροῦ, ὁ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν λυτρωσάμενος ἐκ τῆς ἀρχαίας κατάρας;

τότε Μιχαὴλ ὁ ἀρχιστράτηγος καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι ἦραν μίαν φωνὴν λέγοντες· ἐλέησον, δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλούς.

τότε ἐλάλησεν καὶ ὁ προφήτης Μωϋσῆς· ἐλέησον, δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλούς, ὡς ἐγὼ τὰς ἐπιστολάς σου ἔφερον ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις.

καὶ εἶπεν κύριος ὁ θεός· (θεὸς ἐὰν) κατὰ τὸν νόμον, ὃν ἔδωκεν Μωϋσῆς καὶ κατὰ τὸ εὐαγ-

Πανάγαθος Θεὸς εἶπε· «διὰ τὴν ἄχραντόν μου Μητέρα, καὶ διὰ τὰ πλήθη τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ ὅλων μου τῶν ἁγίων, δίδω ἀνάπαυσιν εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἡμέρας πεντήκοντα ἑπτά· ἤγουν ἀπὸ τὴν Λαμπρὰν ἕως τῶν ἁγίων Πάντων». Καὶ ὅταν ἤκουσαν οἱ ἅγιοι ταύτην τὴν φωνήν, εὐχαρίστησαν καὶ εἶπον· «εὐχαριστοῦμέν σοι Υἱὲ καὶ λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντας ὅπου μᾶς ἐχάρισες τέτοιον ζήτημα, καὶ ἔδωκες ἀνάπαυσιν εἰς τοὺς ἁμαρτωλούς· καὶ πάλιν ἤκούσασι φωνὴν ὅπου ἔλεγεν οὕτως· «ἐπάρετε τὴν Παναγίαν, καὶ ὑπάγετέ την εἰς τὸν Παράδεισον,

ција лѹи. ши аѹ ꙟдрѫꙁнире а
се рѹга дерептѹ пъкѫтоши. ши
ꙁисе вино ши тѹ архагеле ми-
хаиле. чела че ещи ма[и] сѹсѹ
де тоате силеле черѹлѹи. ши ꙁи
тѹтѹрорѹ се кѫдемѹ ꙟнаите лѹ
хс. ши се нѹ не скѹлѫм пънѫ нѹ
се ва милостиви дѹмнеꙁеѹ. ши се
аскѹлте прѣ нои. ши архагель
ꙁисѫ тѹтѹрорѹ. ши кѫꙁѹ ꙟсѹши
прѣ фаца са. ши кѹ тоцї ꙟџерїи.
ши кѹ тоате чинѹреле сфнцилорѹ
сфнте ши кѹ милъ маре. ши ꙁисе
прѣ-лѹмїната фиюлѹи сеѹ. фиюол
69. меѹ чела пре-юбитѹл. дещинџе
ши веꙁї рѹгъчюне дерептѹ пъкѫ-
тоши. ши дещинсѫ фїюль татѫ-
люи домнѹлъ хс. дела сфнтѹль
(*sic*) престолъ. ши въꙁѹрь ши
мѹнчицни дин мѹнкѫ. ши стри-
гаръ кѹ глас ши гръиръ. ми-
лѹеще-не фїюль лѹ дѹмнеꙁеѹ ми-
лѹаще-не ꙟпѫрать вечниникѹ
(*sic*). ши ꙁисе дѹмнеꙁеѹ аша. а-
скѹ[л]тацї тоци ѡаменїи. къ фе-
чю адам ꙟ кипѹл меѹ ши-л пѹш
ꙟ раю. ши-и дедѹ вигаца де векѹ.
ꙗръ ель кълькѫ поръмка ме, ꙟ

pĕcâtoşi! Şi ḑi*se*: Vino şi tu
arhaghele Mihaile, cela ce
eşti ma*i* susu de toate silele
cerului, şi ḑi t*u*turoru se că-
demu înaite lu Hs. şi se nu
ne sculâ*m* pănă nu se va
milostivi Dumneḑeu şi se a-
scu*l*te pr*é* noi. Şi arhaghelu
ḑisă t*u*turoru, şi căḑu însuşi
pr*é* f*a*ţa sa şi cu toţi îngerii
şi cu toate cinurele sfinţiloru,
sf*i*nte şi cu milă mare. Şi
ḑi*se* pr*é*-luminata filu*lu*i seu:
Fiĭuĭu*l* meu cela pre-iubitu*l*!
deştinge şi veḑi rugăciune
dereptu păcătoşi. Ş*i* deştinsă
fiĭulŭ Tatălui Domnulŭ Hs.
dela sf*ă*ntu*l* prestolŭ. Şi vă-
ḑură şi m*u*nciţii diĭn muncă,
şi s*t*rigară cu glas şi grăiră:
Milueşte-ne, fiĭulŭ lu Dum-
neḑeu! miluĭaşte-ne, înpăratŭ
vecnicu! Şi ḑi*se* Dumneḑeu
aşa: Ascu*l*taţi, toţi oamenii!
că feciu Ada*m* în chipu*l* meu
şi-*l* puş în raiu, şi-*i* dedu
viĭaţa de vecu, ĭară elŭ că-
lăcă porănca me în păcatel

пьрвыи бесплътьныимъ. до прѣстола бжиꙗ. повели и всѣмъ да припадемъ предъ невидимымь оцьмь. и не подвижимь себе. дондеже послоушаıеть насъ бъ. и помилоуıеть грѣшьныꙗ.

тъгда падеса Михаилъ ниць лицьмь своимь предъ престольмь и вса лилы (= силы) нбсьныꙗ. и вси чини бесплътьныихъ.

и видѣ влдка мольбоу стыихъ. и оумїлосьрдиса сна ради своıего ıединочадаго. и рече. сънидн сноу мои възлюблıеныи. и вижь мольбѹ стыихъ. и ıави лице своıе на грѣшьникы.

и съшьдъ гь. ѡт ıевидимаго престола. и оувидѣша и въ тьмѣ соущии. и възъпиша вси ıединѣмь гласъмь. глюще. помилоуи ны сне бжии помилоуи ны цьсарю всѣхъ вѣкъ.

и рече влдка. слышите вси. раи насадихъ и члвка създахъ по образоу своıемоу. и поставихъ и гна раıеви. и

γέλιον, ὃ εὐαγγελίσατο Παῦλος καὶ κατὰ τὰς ἐπιστολάς, ἃς ἔφερον οὗτοι, οὕτως καὶ ἂς κριθῶσιν.

καὶ οὐκ ἔχων τι εἰπεῖν, εἰ μὴ δίκαιος εἶ σύ, κύριε.

τότε ἰδὼν ὁ δεσπότης τὴν δέησιν των ἁγίων καὶ τῆς θεοτόκου λέγει· κάτελθε υἱέ μου ἀγαπητὲ καὶ ἴδε τὴν δέησιν τῶν ἁγίων καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τοὺς ἁμαρτωλούς.

τότε κατῆλθεν ὁ δεσπότης ἐκ τοῦ ἀχράντου αὐτου θρόνου καὶ εἶπεν· ἀκούσατε πάντες τῆς φωνῆς· παράδεισον ἐφύτευσα καὶ ἄνθρωπον ἔπλασα κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, αὐτὸς παρέβη καὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασι θανάτῳ παρεδόθη, ἐγὼ δὲ οὐκ

διὰ νὰ ἰδῇ τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ ἁγίους μου νὰ χαρῇ.» Καὶ παρευθὺς ἐκίνησε τὸ ἁμάξι τὸ χερουβικὸν καὶ οἱ τετρακόσιοι Ἄγγελοι, καὶ ἐπῆγαν τὴν Παναγίαν εἰς τὸν Παράδεισον· καὶ εἶδεν ἐκεῖ Πατριάρχας καὶ Μητροπολίτας, ἱερεῖς καὶ διακόνους, καλογέρους καὶ καλογριάδες, ψάλτας καὶ ἀναγνώστας ὅπου ἔλαμπαν ὑπὲρ τὸν ἥλιον· εἶδε βασιλεῖς καὶ αὐθεντάδες, καὶ ἄρχοντας, ὅπου ἔφεγγαν ὡς τὸ φῶς· καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία· «ποῖοι εἶναι, καὶ τί ἀρεταῖς ἔκαμαν ὁποῦ ἔχουσι τέτοιαν χάριν;» καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτοὶ εἶναι ὁποῦ ἐκάμασι τὰ καλὰ

пѫкателе сале. ши морцїи сѫ
дедѣрѫ иадꙋлюи. иарѫ еꙋ вьꙋꙋю
ши нꙋ пꙋтꙋю рѫбда фаптꙋл
мѫинилѡр меле сѫ-и мꙋн-
70. часкѫ дїаволꙋлꙋ. че венїю, ши
лꙋаю пелиць ди прѣ-чинстита
фечꙋрице марїа. ши ла їѡр-
данꙋ мѫ ботезаю. ши изжѫ-
вїю адам, дин мꙋнкѫ ши мѫ
рѫстигнию прѣ крꙋча. врꙋю
сѫ вь слобожескꙋ де блѫсте-
мꙋль дин ꙟтѫю. апѫ черꙋю
ши-ми дедерѫ ѡцетꙋ. кꙋ фере
местекатꙋ. кꙋ мѫна ма зидїю
ѡмꙋ. е вои ꙟ гроапѫ мѫ пꙋ-
сетꙋ. иарѫши, сꙋ мершꙋ ла иа-
дꙋл врѫжьмашꙋл кьлкаю. ши
алешии мей ꙟвишꙋ. дедꙋ-ле
сь сѫ ботезе. ши ꙟ кꙋвѫнтꙋ
71. сѫ фьгѫдꙋаскѫ нꙋмаи | иарь
лꙋкрꙋ нꙋ факꙋ. ачеа сѫ торѫнѫ
ꙟ мꙋнка ачаста. дерептꙋ ачеа
н'ам а вь милюи. че дерептꙋ
мила маичеи мѣле. ши дерептꙋ
а ꙟџерилорꙋ рꙋгѫчюне кь мꙋлтꙋ
мѫ рꙋгарѫ пинтрꙋ пѫкѫтоши.
иатѫ да-вою воаѡ ши алтора
а мꙋлци. дела ꙟвиере мѣ. дин
ꙋꙋа де пащи пѫнѫ ла дꙋми-

sale, şi morții sâ dedérâ ĭadulĭui; ĭarâ eu vădulu şi nu putuĭu răbda *fapt*u*l* mâinilor mele să-i muncéască diavolulu, ce venĭiu şi luaĭu peliță di pré-cinstita fećuriţe Mariĭa, şi la Iordanu mă boteḑaĭu, şi izbâviĭu Ada*m* diĭn m*u*ncâ, şi mă răstigniĭu pré crucĭa: vruĭu să vă slobozescu de blăstem*u*lŭ din *în*taĭu. Apâ cer*u*lu, şi-mi deder*ă* oțetu cu fere mestecatu; cu mân*a* mĭa zidiĭu omu, e voi în gro*a*pâ mâ pusetu; ĭarâşi cu mer*ş*u la ĭadu*l*, vrăjămaşu*l* călcaĭu şi aleşi*i* mei învişu: dedu-le să sâ boteḑe, şi în c*u*vântu sâ fâgâduĭascâ num*ai*, ĭarâ lucru nu facu. Aceĭa sâ torânâ în munca aćasta. Dereptu aceĭa n'a*m* a vă miliui; ce dereptu mila maicei méle şi dereptu a îngeriloru rugâcĭune, câ mu*l*tu mâ rugarâ pin*tru* pâcâtoşi, ĭatâ da-voĭu vo*a*o şi altora a mulți: dela înviere mé diĭn ḑua de paşti pânâ la dumineca maré, du-

животь вѣчьный дахъ имъ.
они же ослоухоу створиша.
и въ своіемь хотѣнии съгрѣ-
шиша. и предашаса съмьрти.
азъ же не быхъ хотѣлъ об-
оузърѣти дѣла роукоу сво-
ею моучима wт дияволa. и
сьнидохъ на земл(ю) и въ-
плътихъса двци. вьзнесохъса
на кретъ. да свобожю а wт
работы. и wт пьрвыю клатвы.
водыи просиxъ. и даша ми
зълычї (=зълъчи) размѣше-
ны съ оцьтъмь. роуцѣ мои
създаста члвк(а). и въ гробъ
вложиша ма. да и въ адъ
сьнидох(ъ) и врага своіего
поньрахъ. избраныю своіа въс-
крѣсихъ. и Іерданъ блгосло-
вихъ. да вы прощю wт пьр-
выю клатвы. и вы не брего-
сте са покаіати своихъ грѣхъ.
нъ крстьіане са твораще сло-
вьмь тъчию. а заповѣди мо-
ихъ не съблюдосте. да того
ради обрѣтостеса въ огнї не-
гасимѣмь. да не имамъ васъ
помиловати. нынѣ же за мл-
срдие оца моіего. іако посла
ма к вамъ. и за млтвы мтре
моіеа. іако плакаса много за

ἔφερον (ἤφερον) ὁρᾶν τὸ πλάσμα
τῶν χειρῶν μου τυραννούμενον
ὑπὸ τοῦ διαβόλου, κατῆλθον
ἐπὶ τῆς γῆς καὶ σάρκα ἐφόρεσα
ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας καὶ
ἐβαπτίσθην καὶ ἐσταυρώθην,
ὄξος ἐποτίσθην καὶ ἐτάφην καὶ
ἀνέστην, πάντα ταῦτα ἔπαθον
διὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων σω-
τηρίας, ἀλλὰ καὶ οἱ βαπτισθέν-
τες μόνῳ λόγῳ συνετάξαντο,
τὰ δὲ ἔργα τοῦ διαβόλου ἐποίη-
σαν καὶ οὐκ ἔχω πῶς αὐτοὺς
ἐλεῆσαι, νῦν δὲ διὰ τὴν κατά-
νυξιν τῆς μητρός μου, ὅτι ἔ-
κλαυσεν πολλὰ καὶ διὰ Μιχαὴλ
τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς διαθή-
κης μου, ὅτι ἐδυσώπησέν με
πολλὰ καὶ διὰ τῆς τῶν προ-
φητῶν μου δεήσεως, ἰδοὺ δίδωμι
ὑμῖν τοῖς κολαζομένοις ἔχειν
ἀνάπαυσιν τὴν ἁγίαν μου πεντη-
κοστὴν ἕως τὸ δοξάζειν πα-
τέρα, υἱὸν ἅγιον πνεῦμα.

ἔργα εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐμίσησαν τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀδικίαν καὶ ὅλα τὰ κακὰ ὁποῦ γίνονται εἰς τὸν κόσμον καὶ μὲ λόγον καὶ μὲ ἔργον καὶ ἀλλοίμονο εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ εἰς τοὺς πόρνους, ὅτι τιμωροῦνται αἰωνίως· ἀλλοίμονο εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν τιμῶσι τὴν ἁγίαν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς καὶ τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων ἀλλοίμονο εἰς ἐκείνους ὁποῦ ὑβρίζουν τοὺς γονεῖς, ὅτι αἰωνίως θέλουν τιμωροῦνται» καὶ μετὰ ταῦτα ἔφερον τὴν Παναγίαν οἱ Ἄγγελοι πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, οἵτινες συνέγραψαν ὅσα ἤκουσαν καὶ τὰ ἄφησαν εἰς τὸν κόσμον πρὸς

нека марѣ дѹминекѫ. а тоци сфнцїи. сѫ лькѹици ꙟ раю. дѹп'аче ꙗрѫ се мергь ꙟ мѹнкѫ. ши сфнцїи тоци сльвирь ꙟ дѹмнезеѹ. ши аще[п]та-
72. рѫ ꙟвїерѣ | лѹ хс, слава татѫлѹи ши а фїюлоуи ши а дхѹлѹи сфнтѹ. ши акмоу ши поурѹра ꙟ вечїна векѹлѹи аде-
73. вѫрѫ :—:.—. |

mineca a toți sfinții, să lăcuiți i în raiu; dup'ace iară se mer- gă în muncă. Și sfinții tot i slăvîră în Dumnedeu și a- teptară înviere lu Hs. Sla a Tatălui și a Fiiului și a D u- hului sfăntu, și acmu și pururia în veciila vecului, adevărŭ.

васъ. и за Михаила архистратига. завѣтоу. и за множьство мчнкъ моихъ. іако много троудишаса за васъ. і се даю вымъ (=вамъ). иоучащиимъса день и нощь. ѿ великаго четвьрътка до стыѧ пантикостіѧ имѣти вы юкои. и прославити оца и сна и стаго дха.

і ѡтвѣщаша вси. слава міюсьрдию твоiемоу. слава оцю и сноу и стомоу дх8. ныиѧ и присно и въ в.:.

Τότε οἱ ἅγιοι πάντες ἦραν μίαν φωνὴν λέγοντες· δόξα τῇ βασιλείᾳ σου, δόξα τῇ οἰκονομίᾳ (τῆς οἰκονομίας) σου, δόξα τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

παιδείαν ἐδικήν μας καὶ καλότυχοι ἐκεῖνοι ὁποῦ τὰ ἀκούουσι καὶ φυλάγονται καὶ δὲν κάμνουσιν ἁμαρτίας καὶ ἀτυχίας εἰς τὴν ζωήν τους, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔχουσιν αὐτὴν τὴν ἁγίαν Ἀποκάλυψιν, καὶ τὴν ἀναγινώσκουσι μετὰ φόβου καὶ τρόμου, θέλουν πάρει ἄξιον μισθὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ φρικτῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρί, καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

NOTANDA

---

1. **finalul** *u* **întreg:** апȣсȣ (32), аȣȣитȣ (38, 53), аиѣȣ (64), ардȣ (40 de 3 orĭ), аскȣлтȣ (65), аскȣлтатȣ (43), аджпатȣ (50), аржтȣ (50 61), апостолѣскȣ (53), арцинтȣ (56), Адамȣ (66), адȣкȣ (63), бѣсеречилорȣ (49), блȣмȣ, бльмȣ, блжмȣ (50, 57, 61), ѫблжмȣ (52, 61), ѫблатȣ (66), бльстемȣ (66), ботеȣатȣ (64), неботеѕатȣ, неботѣȣатȣ (48 de 2 orĭ), дȣхȣ (31, 32 de 2 orĭ), дерептȣ, дирептȣ, дирѣптȣ, adv. şi adj. (33, 35, 40, 41 etc.) деспартȣ (48), деспьрцитȣ (56) датȣ (55), дïаволȣлȣ (71), елȣ (32, 59), лорȣ (49, 50, 54, 60, 67, 68), ашимȣ (44), фокȣ, фwкȣ (39, 40 de 2 orĭ, 44, 46 de 3 orĭ etc.), фокȣлȣ (45), фечорȣ (41), фȣришȣ (43) фостȣ (45) фïерȣ (47 de 2 orĭ), факȣ (72), фжкȣтȣ, фькȣтȣ (49, 50, 53, 61, 67), фïюлȣ, фïиюлȣ (64, 68), фȣгȣдȣитȣ (61), грешитȣ, грешитȣ (38, 62, 66), гржаскȣ (68), гржитȣ (40), цȣдецȣ (33), цинтȣ (34), цȣратȣ (42), цосȣ (51), Христосȣ (31), хȣлитȣ (49) юдȣ (34), Іwрданȣ (71), аѕерȣ (61), ивитȣ (37), ѫтоунерекȣ (35 de 2 orĭ), ѫцелесȣ (51, 52), ѫсȣ (59), ѫцерескȣ (53), ѫцерилорȣ (59, 63, 72), кȣвжнтȣ, коувжнтȣ (31, 71), кжндȣ (36, 47, 51, 64), крещинескȣ (31, 61), креȣȣтȣ (38), кȣмȣ (37), крещетȣ (39, 40), кȣмпȣратȣ (56), клокотиндȣ (57) кждемȣ (69) четитȣ (52), лаȣдȣ (63), лжȣдатȣ (33), лȣминосȣ (36), лȣмѣ (46), милȣитȣ (65), мȣритȣ (65), местекатȣ (71), мȣичесȣ (31, 34, 35, 40 de 2 orĭ, 41, 42 de 2 orĭ etc.), мȣич-

лорȣ (33), мȣлтȣ (36, 39, 44, 72), мъритатȣ (54), нȣѡрȣ (39), нȣмърȣ (34, 55), нъскȣтȣ (43), ѡмȣ (41 de 2 orĭ, 44, 48, 71), ѡменескȣ, ѡминескȣ (34 de 2 orĭ, 61), ѡцетȣ (71), ѡкравȣ (53), почȣ (64), пъмѫнтȣ, пъмѫнтȣ, пѫмѫнтȣ (31, 34, 53, 65 de 2 orĭ), пророкȣ (66), пъзїтȣ, пъзитȣ (51, 67 de 2 orĭ), пъкѫтошилорȣ (59, 61), пїердȣтȣ (61), пїептȣ (39, 40), прїимитȣ (40), пъринцилорȣ (40), пȣртатȣ (53), рогȣ (64), ръсъритȣ (32), сънтȣ, сьнтȣ, синтȣ, синътȣ (34 de 3 orĭ, 41 de 3 orĭ, 42 de 2 orĭ, 67 de 3 orĭ etc.), сфънтȣ (60, 73), сфинцилорȣ (69), сфинцїилорȣ (68), слобоꙁескȣ (71), сȣсȣ (37, 69), соцȣ (41), стръмбȣ (42, 43), сȣптȣ (46, 51), скȣлатȣ (47), спȣркатȣ (48 de 2 orĭ), спартȣ (56 de 2 orĭ), тотȣ (38, 41), тȣтȣрорȣ (59, 69 de 2 orĭ), тинсȣ (44), ворȣ (40, 67), врȣтȣ (65), векȣ (58, 59, 60, 70), вечникȣ (70), вѫзȣ, възȣ (35, 36), възȣтȣ (58), некъзȣтȣ (63 de 2 orĭ), ведемȣ (57, 58, 61), въдескȣ (41), врътосȣ, врьтосȣ (36, 54), вън дȣ (41), виcȣ (55), ꙁикȣ (42), ꙁробескȣ (51), ꙁакȣ (35), ꙁѫкȣтȣ (45), ꙁекѫндȣ (54);

adesea finalul *u* e privit ca atăt de esenţial, încăt scriitorul îl adauge d'asupra şiruluĭ, anume în: бльстемȣ (66), ꙟблатȣ (66), синтȣ (67), ꙟблъмȣ (61), лаȣдȣ (63), мȣнческȣ (62 de 2 orĭ), фокȣ (39), ашимȣ (44), бѣсеречилѡрȣ (49), ѡмȣ (48) etc., unde — după pronunciaţiunea actuală—ajunge consóna finală: лаȣд, ꙟблъм etc.;

une-orĭ o frasă întrégă presintă maĭ de multe orĭ pe finalul *u* întreg, de ex.: блъм-ȣ пре-чиститѫ сь-ци арѫт-ȣ оунъ аꙁер-ȣ де фок-ȣ оунде се мȣнческ-ȣ џинтȣлъ ѡминеск-ȣ ши крещинеск-ȣ (61), saŭ: пȣртат-ȣ пре пъмънт-ȣ ѡкрав-ȣ ꙟџереск-ȣ ши апостолѣск-ȣ (53) etc.;

ne intimpină totuşĭ şi *u* jumătăţit, expres prin ь şi ъ: алъ (64), Павелъ апостоль (67), лȣкрȣлъ (68), фїюлъ, фїюль (35, 58, 70), домнȣлъ, домнȣль (59, 70), престолъ (70), ꙟпѫрать (70), ель (70), блѫстемȣль (71), оунъ (39, 48, 57, 61), џинтȣлъ (61), рѡдȣль (31), архагель (31, 32 etc.), пророчить (32), сȣсь (33), фѡкъ (39), татъль (36), декътъ (36), дȣхь (36),

лȣкрать (36), ꙟтȣнерекȣлъ, ꙟтȣнерекȣль (35, 38, 60), ꙟтр'ънсь (39), сфънть (35), мȣнческъ (35), цинъ (42), де-лъ (41), ши-лъ (42), нȣѡрь (44), синтъ (47), крещиноуль (48), крещетȣлъ (50), пъзитъ (52), рȣгъторюль (59), адевъръ (73), ceĭa-ce însă revine la fórte puţin faţă cu profusiunea finaluluĭ *u* întreg, care n[e] apare, bună óră, de 19 orĭ în фокȣ lîngă un singur фѡкъ, de 22 de orĭ în мȣнческȣ lîngă un singur мȣнческъ, de 41 d[e] orĭ în синтȣ saŭ сънтȣ lîngă un singur синтъ, de unde resultă pînă la ultima evidinţă, că scriitorul nu pronunţa întreg saŭ chĭar de loc pe finalul *u* numaĭ într'un mod excepţional;

finalul *u* perit, fără ca ultima consónă să fie scrisă d'asupra şiruluĭ: кȣм [аȣ фькȣтȣ] (50).

2. ꙟ întrebuinţat ca vocală nasală: мъньꙟкѫ (41, 42), ȣꙟ [ѡм] (42), оуꙟ [нȣѡрь] (44), dar şi оун (47), оунъ (48);

деꙟ (58, 59, 66), диꙟ (36, 37, 49, 54, 55, 70, 71, 72), dar şi дин (31, 37, 50, 58, 71);

динтрȣ (38), принтрȣ (38), прїнтрȣ (59 de 2 orĭ), пинтрȣ (72);

vocalisarea totală a nasaleĭ: ꙟнаинтѣ (63, şi tot acolo: ꙟнаинте), ꙟнаинта (50, şi tot acolo: ꙟнаинтѣ), ꙟнаинте (33, 41, 42, 69), наинте (41), мънкъдȣ-и (51, dar 53: мѫнкѫндȣ-и), мȣческȣ (34, pe aĭurĭ: мȣнческȣ), ꙟтр'ъшїи (46), чиститѫ (61), ди (71);

după ꙟ, de'naintea vocaleĭ şi de'naintea consóneĭ tenue, adaos н: ꙟн ал [шаптеле] (62), ꙟнастънга (57), ꙟн ачаста (60), ꙟнкѫ, ꙟнкъ (44, 57), ꙟнтȣнерек (57)...

3. -ен-=actualul *-in-*: дȣменекъ (66, dar 72: дȣминека, 45: дȣминекѫ, şi tot acolo: диминецъ), менчюношїи (48).

4. nicăirĭ nu se confundă *o* cu *u*, afară de епискȣпїи (56), херовїмїи (63)=херȣвїнмїи (44) şi numele propriŭ Мȣисїи (66), Моисуи (66), Мȣисї (67);

oa e pretutindenĭ bine păzit, afară de: ноптѣ (63), меазъ-нопте (32), [се] ꙟторса (68), дѡрѫ (41), ѡменїи (42), ѡмени (49), морте (54);

тȣте (45)=*toate*, dar *oa* de prisos: де тоат (42);

нwа ‘nobis, (37), dar воаw ‘vobis, (72), cfr. доаw (51).

5. fórte adesea se pune *-e-* în grupul *e*+cons.+*e* saŭ *e*+cons.+ѣ, după cum se pronunță astădĭ, dar unde cărțile vechĭ pun generalmente -ѣ-: весте (68), леџе (66, 67 de 2 orĭ), пѫтерѣ (66), меле (70), мела (67), милѫеще (54, 58, 65, 66, 67, 70 și tot acolo: милѫаще), милѫнеще (64), котезе (48, 71), време (61, 65), есте (35, 59 și tot acolo: асте, 65 și tot acolo: асте), шепте (63, și tot acolo: шапте, ér 36: шапте, cfr. 33: шасе), кеме (65), мерсе (31 de 2 orĭ, 52, ér 55: мерсѫ), креде (38), ꙟнтѫнерек, ꙟтоунерекѫ (35 de 2 orĭ, 57), ꙟтѫнерекѫл (35, 36, 38, 60), мѫнчеще, мѫнѫчеще (43 de 2 orĭ), деꙁлеџе (49), прейтеселе (54), апостолеще (53), ꙟџерещ (53), стелеле (51), челе (57), челѣ (54), ачеле (41), бесерекѫ (45, dar 46: бесарекѫ), бесерека (47), бѣсеречилорѫ (49), ꙟвїерѣ (72), ꙟвнер: (72), фетеле (41), еле (46, dar 44: але), фере 71) etc.;

-+- anormal pentru -ѣ-: [се] мергь, [сѫ] мергѫ (45, 72), векѫ (33, 37, 58, 59, 60)=*vécu*, вєкѫлѫи (73), диминецѫ(54);

[сѫ ли сь] де (67)=‘să li se *dea*,;

[порѫнк.] ме (70) lîngă: [евглиа] ма (67), ꙟ[виере] мѣ (72);

la superlativ пре: пре-юбитѫл (70), пре-сфѫнта (33, 34 de 2 orĭ, 35 etc.), dar maĭ adesea прѣ.

6. ѣ saŭ а pentru *-e*: прѣ [маика] (33), прѣ [леџе] (66), прѣ [евглїа] (66), прѣ [нои] (69), прѣ [фаца] (69), прѣ [крѫча] (71), прѣ [слѫжиторїи] (49), прѣ [пѫмѫнтѫ] (65, și tot acolo: пре пѫмѫнтѫ), прѣ пре-сфѫнта (63), прѣ [лацїи] (52), прѣ [фаптѫл] (65), прѣ [мѫнкѫ] (36), прѣ [архагель] (34), спрѣ [амїазѫзи] (39), спрѣ [але] (44), [ꙟ] ноптѣ (63), кѫнтечѣ (63), [w] черерѣ (62), дешкиса (34), [дешкис] цїа (32), мела (67, dar 70: меле, 72: мѣле), бѫкѫрѫ-та (32 de 5 orĭ, 33 și tot acolo: бѫкѫрѫ-те), [тоате] мѫнчила (31), [патрѫ] сѫта (31), пѫкатѣ (43, 47), [чела че] вина (69), лимбила (49), доамна vocat. (49), [фрате ꙟи] фратѣ (48, dar 49: фрате де фрате, cu doă accente grave pe -е), [сѫ ле] фиа (60), [се] ꙟторса (68, dar 65: ꙟтоарсѫ), [мѫери] спьнѫѫратѣ (53), [чела че] вина [ꙟ черюре] (69);

maĭ rar ѣ saŭ ѫ pentru -*e*-: дедѣрж (70, dar 71: дедерж), дерѣптꙋ (45, pe aĭurĭ дерептꙋ, дирептꙋ), дꙋмнеѕеацıи (63, unde însă se póte citi şi: дꙋмнеѕежщи), вѣсеречилωрꙋ (49), деспꙋаторю, деспꙋатоаре (64, dar 37: деспꙋнтоаре, 68: деспꙋеторю, 33: деспꙋеторꙋлюи), гржаскꙋ (67), невотавꙋтꙋ (48, şi tot acolo: невотеꙁатꙋ), апостолѣскꙋ (53);

ѫ pentru *e*-: ѫшна (36, dar 53, 55: ешїа, ешна), ѫшимꙋ (44, şi tot acolo: ешим), ѫщи [лꙋꙋдатꙋ] (33, şi tot acolo: ещї, ещи), [пре] ѫи (38), ѫра [спьнꙋꙋрацїи] (47, pe aĭurĭ: ера);

ѫ=*e* din *este*: ѫ [дешкис] (32), ѫ [поржнка] (32), [чине] ѫ [ачеста] (43), [оунде] ѫ [сфжнтꙋл] (66), [оунде] ѫ [сфжнта] (66), [оунде] ѫ [пꙋтерѣ] (66);

сѣ=*se*: сж сѣ котеѕе (48), ши сѣ деꙁлегарж (49), pe aĭurĭ pretutindenĭ: се, сь, сж, сѫ, cfr. maĭ jos No. 45;

чае че (66) pe aceĭa-şĭ pagină cu: чеа че;

дѫ [диминецж] (45).

7. пїептꙋ (39), фїерꙋ (47 de 2 orĭ, o dată cu ї adaos d'asupra), мїеꙋ (65), пїердꙋтꙋ (61), ѫмїлꙋжꙋи, ѫмїлꙋеꙋи (32, 39 de 2 orĭ), фїерїи (54), вїермїи, виержмии (57, 58), dar şi: меꙋ (38, 69, 70), меи (65, 71), кеме (65), фере=lat. *fel* (71), фери=lat. *ferae* (51), вермїи (43, 53, 54).

8. reduplicarea vocalelor:

a) -аа: слꙋвитаа (31), свжнтаа (32), чинститаа (65);

b) -їи-:

пїичоареле (51), unde numaĭ prin acest -їи- se póte explica forma poporană *kicĭórele*=*pĭicĭórele*, cfr. maĭ sus p. 159 No. 10;

крещїинїи (62), unde -їи-=*ia* din *christianus*, dar şi contra крещинїи (67), крещиноуль (48);

вечїиа (73), фїиюлꙋ (64, cfr. 69: фиюл), херꙋвїимїи (44), cfr. милꙋиеще (64);

c) -їи la pluralul nearticulat: [патрꙋ сꙋте де] ѫцерїи (57), [неще ωмени] спжнꙋꙋрацїи (51), [ѫра] спжнꙋꙋрацїи [нжрωд мꙋлтꙋ] (47), [бжрбацї ши] мꙋерїи (47), неще фїерїи (54), [преωцїи] спжнꙋꙋрацїи (50);

cfr. lungirea vocaleĭ finale fără reduplicare: Марїае (34), Марїеж (36), боеж (56), cfr. maĭ sus p. 293 No. 14; pentru -ее- vedĭ maĭ jos No. 29.

9. pluralul masculin *aceştĭ* saŭ *aceştiia* scris tot-d'a-una cu -е: ачеще (34 de 2 orĭ, 38 de 2 orĭ, 40 de 2 orĭ, 45 de 2 orĭ, 46, 47 de 2 orĭ, 48, 49 de 2 orĭ, 50 de 2 orĭ, 52 de 2 orĭ, 55, 61), ачаще (35), afară de ачещѣ (51, 55), cela-ce pare a proba că finalul *i* din *aceşti* se pronunţa întreg, nu ca *ĭ*.

10. ъ trecut în *i* după *s*:
синтѹ, синтъ, синътѹ (34, 38, 40 de 2 orĭ, 41 de 3 orĭ, 42, 45, 47 de 2 orĭ, 48, 49 de 2 orĭ, 50, 52 de 2 orĭ, 54 de 2 orĭ, 55 de 2 orĭ, 61, 67 de 3 orĭ, 68), dar şi: сънтѹ, сънтѹ (34 de 2 orĭ, 42, 45, 46, 50, 52, 53, 54); синцеле (51), dar şi сънцеле (49).

11. ъ trecut în *e* după ц: тронце (38), фечѹрице (71) saŭ фечюрице (58), unde este de observat tot-o-dată -чѹ-,-чю- pentru -*cio*-, cfr. maĭ sus p. 293 No. 11.

12. ъ trecut în *e* după *s*: ѕекъндѹ (54), амїаѕеѕи (39, şi tot acolo: амеаѕжѕи).

13. *ea* pentru *ia*: меаѕжнопте (32), амеаѕжѕи (39), lîngă амїаѕжѕи (32), амїаѕъѕи (39), cfr. maĭ sus p. 393 No. 6.

14. ею цѹ вою спѹне (34, dar 41: тотѹ ци вою спѹне), cu ciudata metatesă a vocalelor: ею цѹ=еѹ ци, deşi într'un mod isolat цѹ s'ar puté explica prin *tiu* din lat. *tib-i*, ér ею prin acomodaţiune vocalică, analógă cu acea din вїю (62)=*viŭ*.

15. аръ=*iară* prin dissimilaţiune cu finalul *i* din cuvîntul precedinte: ши аръ съ легж лимба лѡр (50), дцерїи тремѹрж фиинте крѹчїеи, аръ ѡменїи ѡ цинъ (42).

16. -*e*-*au* se contrage prin aferesa luĭ *a*- în -*e*-*u*: че-ѹ ктигит (59), се-ѹ скѹлатѹ (45, 47), че-ѹ ѕжкѹтѹ (45), че-ѹ ѕварлатѹ (56), че-ѹ пѹртатѹ (53), че-ѹ висѹ (55) се-ѹ датѹ (55

дерептȣ ачла (41), дерептȣ ачеа (35, 40, 43, 51, 52, 61), дерептȣ ачеѫ (51, 52, cfr. 51: фрика ачеѫ), дерептȣ аче (40, 42 de 2 orĭ, 43, 47, 49, 53, 54 etc.), tóte='pentru aceĭa,.

18. -люи pentru -лȣи: татѫлюи (63 de 2 orĭ, 70), ıа-дȣлюи (70), фїюлюи (36), деспȣеторȣлюи (33), [н'ам а вь] ми-люи (72);

-лю pentru -лȣ: котеѕъторȣлю (37);

fenomen curios, anormal în fonetica română — cfr. maĭ sus p. 271 — dar prin care se explică forma enclitică -ĭ pentru luĭ prin intermediul ľuĭ=ĭuĭ=ĭ.

19. distincţiunea între ѕ (=dz) şi ꙁ (=z) nu este tot-d'a-una păzită:

ꙁ pentru ѕ: креꙁȣт (35, 38, şi tot acolo de 2 orĭ: креѕȣтȣ), каꙁȣт (44), баꙁъ (31, şi tot acolo: баѕѫ), ꙁиче (58), ꙁисерь (67), спъиꙁȣрацїи (49), дȣмнеꙁеȣ (50), некотеꙁатȣ (48, şi tot acolo некотѣѕатȣ), котеꙁъторȣлю (37), în cele-l'alte locurĭ pretutin-denĭ se întrebuinţéză corect ѕ;

ѕ pentru ꙁ: обраѕȣ (53), пъѕитȣ (51, 67);

întrebuinţat corect numaĭ ꙁ: ꙟдръꙁнире (69), пꙁѫѫви (66), пꙁѫвїю (71), слобоꙁескȣ (71), ꙁидїю (71), ꙁробескȣ (51), а-ꙁерȣ (61), деꙁлеџе (49), деꙁлегаръ (49).

20. predilecţiune pentru џ=lat. j: аџȣтѫ (65), аџȣте (42), џедекъторю, џȣдекъторю (57, 58), џȣратȣ (42), џȣрѫ (42), џȣдецȣ (33), џюдечїи (56), џосȣ (51), џюдека (67), dar într'un loc: жȣдецелѡр (41).

21. metatesa licuideĭ: тлъхарїи (48, cfr. 60: тълъхарїи), стълпȣреле, стъппȣриле (47), врьтолсе (34), врътосȣ (36, 54).

22. alte particularităţĭ consonantice:

вери [бȣчина] (33), вери [дешепта (33), вери [съ мерџи] (38);

ꙟкътрȣѡ, ꙟкътрȣѡ (38, 44), лȣѡ (36), cfr. maĭ sus p. 59 No. 17;

сфънтѫм Марїѫ (60);

воꙋ (64).

23. *su*=lat. *sunt*: ачеа сѫ чеа че-ѫ цѫратѫ (42), чеа че сѫ дерепціи (69), оунде сѫ пророчіи (66).

24. pentru articlul *al*: домнѫл черюлѫи ши алъ пѫмѫнтѫлѫи (64), а ѫцерилорѫ рѫгѫчюне (72), родитоарѣ нѫ-аи-митрече а лѫ дѫмнезеѫ (31), кѫтѫ рѫгѫчюне фѫ а сфинціилорѫ (68), а лѫ христос маикѫ (57)...

cfr. maĭ jos No. 54.

25. ordinalele ал треиле (51), ал шаптеле (62), fără amplificativul *-a*;

de asemenea пѫрѫре (58, dar 73: поурѫра).

26. adjectivul post- şi pre-articulat în construcţiune cu substantivul post-articulat: мѫнчиле челе мариле (57, dar pe aceïaşĭ pagină la singular: мѫнка чеа маре, ér 44: мѫнчиле чале марі), фіюлѫи тѫѫ чела благословитѫл (37), фіюл меѫ чел пре-юбитѫл (70).

27. dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: сфѫнтѫл ботезѫл (60), некрединчошіи жидовіи (64), ѫфрікатѫлѫи скаѫнѫлоуи (50), крещинін пѫкѫтошіи (67), cfr. maĭ sus p. 130 No. 18, p. 294 No. 20;

în дѫминека марѣ (72) şi дwамна родитоарѣ (31), finalul -ѣ ar puté să nu fie datorit articluluĭ, cfr. maĭ sus No. 6;

pentru чинститѫл синцеле лѫи (41), vedĭ p. 131 No. 18.

28. лѫ христос (31 de 2 orĭ, 32, 33 etc.), лѫ дѫмнезеѫ (31 de 2 orĭ, 32, 33 etc.), лѫ Мѫисї (66 de 2 orĭ, 67), dar şi лѫи христос (32, 51 de 2 orĭ).

29. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: чинститеен (66), cu unul din ceĭ doĭ *e* pus d'asupra şiruluĭ;

cu *-iei*: крѫчіен (42, 61), лѫміен (32, 63).

30. pluralul cu *-ure*: пѫтѫре (44), чинѫреле (69), юнгюреле (45), черюре (36), стлѫпѫреле (47, şi tot acolo: стлѫпѫриле), dar постѫриле (56).

31. nearticulare:

a) cu sens partitiv: сѫ мȣческȣ џинтȣ ѡменескȣ (34)=‘se muncesc mulți *din* némul omenesc‚, dar într'un alt loc: се мȣнческȣ рѡдȣлѫ крещинескȣ (31), се мȣнческȣ џинтȣлѫ ѡменескȣ (61);

b) după *tot*: тоатѫ време (65), cfr. maĭ sus p. 111 No. 30, p. 131 No. 21.

c) în construcțiunea substantivuluĭ cu genitivul, prin analogiă cu dativul: тѫрие черюлȣи (31), леџе лȣ Моусі (67), морте попілѡр (54);

d) în construcțiunea substantivuluĭ cu posesivul: ꙟвиере мѣ (72), леџе та (67), мишеи меи (65), prin analogiă cu мошȣ-ностръ (37), кȣмѫтрѫ-са (60);

e) în construcțiunea genitivuluĭ cu posesivul: еваггеліе-мела (67), prin analogiă cu: ‘domnie-tale‚ etc.;

să observăm însă că'n treĭ casurĭ de maĭ sus: џинтȣ, мишеи şi еваггеліе, ar puté să fie o simplă uĭtare curat materială din partea copistuluĭ de a pune un л şi un и d'asupra ulțimelor litere.

32. propaginațiunea pronumeluĭ personal: се-ȣ датȣ пре сине (55).

33. pronume personal pleonastic: челѣ че дȣпѫ морте попілѡр а л е с'ав мѫритатȣ (54), е и нȣ авȣрѫ че маи рѫспȣнде офиціи (67).

34. perfectul simplu arcaic:

a) prima pers. sing.: фечю (70), пȣш (70), дедȣ (70), дедȣ-ле (71), ꙟвиншȣ (71), меришȣ (71);

b) a doua pers. plur.: пȣсетȣ (71);

c) a treĭa pers. plur.: дедѣрѫ (70), дедерѫ (71).

35. perfectul compus arcaic: *a vis*=actualul ‘a vieţuit‚: călugăriцеле че-ȣ висȣ ꙟ мѫнѫстире (55), cfr. чеıа че виа ꙟ черюри (69);

nicăirĭ perfectul compus arcaic *a fapt*, ci: ав фѫкȣтȣ, ав фѫкȣтȣ (49, 50 etc.), *fapt* fiind conservat numaĭ în participiul substantivat: фаптȣл мѫинилѡр (65, 70).

36. la imperfect se păzesce o strictă deosebire între *-ĭa* la verbele cu *-ire* şi *-e* din- ѣ=*-ea* la verbele cu *-ere*:

imperfectul cu *-ĭa*: ешїа, ашиа, ешиа (36, 39, 50 etc.), мѫнчиа (37), стрежоуиа (35, 37), сфрьрѫиа (58);

imperfectul cu *-e*: пѫте (37, 49, 58 etc.), арде (39 de 2 orĭ, 50 etc.), ѫѫче (36, 44, dar 37: ѫѫчѣ), шеде (46), întocmaĭ după cum se pronunţă astăḑĭ în Moldova;

ambele forme faţă'n faţă: де-и арде ши мѫнчиа (46), арде ши се мѫнчиа (61).

37. imperfectul compus cu *vrut*: бине аѫ врѫт фї сѫ нѫ фїе нѫскѫтѫ ачеста ωм (43), cfr. maĭ sus p. 233 No. 24.

38. infinitivul verbelor cu *-ere*, ca şi imperfectul lor, are *-e* în loc de -ѣ: нѫ поци веде (35), нѫ пѫте веде (37), а веде (60);

н'арѫ пѫте еши (45), н'арѫ аве пѫкат (46).

39. infinitivul fără *a*: нѫ кѫтеварѫ гржи (68), еи нѫ авѫрѫ че маи рѫспѫнде (67).

40. acusativ fără *pre*: иѯбжвию Ядам (71), чеа че Ядам ши Ева иѯбжви (66), фечю Ядам (70), ведемѫ тине (58), ѯидїю ωмѫ (71), фрацїи сѫи ши мишеи меи н'аѫ милѫитѫ (64-5).

41. organicul *sem*=actualul analogic *sîntem*: сем ѫтѫнерекѫ (59), cfr. maĭ sus p. 131 No. 30.

42. *ară*=actualul *ar*: арѫ пѫте (45), арѫ арде (45), арѫ аве (46), серж да (67), серж апрїнде (45), сѣрж траџе (46) etc., unde ortografia cu *-ж* nu lasă nicĭ o îndoélă asupra valoriĭ fonetice *-ă*, cfr. maĭ sus p. 132 No. 34.

43. се анкѫ (64)=actualul «să am».

44. *a*=lat. *ad*: воаω ши алтора а мѫлци (72), ω цинѫ а мжнж (42).

45. condiţionalul *să*, reflexivul *se* şi conjuncţiunea *să* «dacă», se confundă tot-d'a-una graficesce, fie-care scriindu-se în tóte

modurile posibile, astfel, de exemplu, că se vede alăturĭ: се мѫнческѫ (40, 42 etc.), сѫ мѫнческѫ (40, 42 etc.) şi сѫ мѫнческѫ (41, 52 etc.), се рѫгѫ (33) şi сь рѫгь (31) etc.

46. omisiunea dissimilativă a prepositiunii *in* de'naintea cuvîntuluĭ începător cu *în*— : сем ꙟтѫнерекѫл (59)=‛sîntem *in întunerecul*›, дерепцїи лѫ христос ꙟпѫрѫцима лѫи (69)=‛drepțiĭ luĭ Hristos *in înpărăția* luĭ›, мѫлте ѕакѫ ꙟтѫнерекѫл ачеста (35) =‛multe ḑac *in întunerecul* acesta›.

47. pleonasticul *ḑise*: рѫспѫнсе сфѫнта Марїѧ ши ѕисе (39), стригарѫ пѫкѫтошїи ши ѕисерѫ (59), стригарѫ кѫ глас ши ѕисерѫ (58, ĭar 70: стригарѫ кѫ глас ши грѫирѫ), cfr. maĭ sus p. 164 No. 51, p. 198 No. 20.

48. *să* cu sensul ‛dacă›: с'лѫ лѫѕитѫ ши н'лѫ фькѫтѫ (53), сѫ фѫкѫтѫ рѫѫ, рѫи синтѫ (67), се-ѫ грешитѫ фїии лѫ дѫмнеѕеѫ (62), сѫ серѫ апрїнде каса (45) etc.

49. е=‛ĭară›: е вои ꙟ гроапѫ мѫ пѫсетѫ (71).

50. verbul la plural concordat cu numele colectiv la singular: се мѫнческѫ родѫлѫ крещинескѫ (31), сѫ мѫнческѫ цинтѫ шменескѫ (34), се мѫнческѫ цинтѫлѫ шменескѫ (61), нѫ пѫтѫю рѫбда фаптѫл мѫинилѡр меле сѫ-и мѫнчаскѫ дїаволѫлѫ (70).

51. *nărode* cu sensul de ‛mulțĭ›: нѫроаде пѫкѫтоши (55), нѫроаде бѫрбаци ши мѫери (55).

52. *mare* întrebuințat ca adverb? плѫнцери маре врьтолсе (34).

53. dissimilațiunea sintactică: роагѫ-те ши те ꙟналцѫ (62), дерептѫ мила маичеи мѣле ши дерептѫ а ꙟцерилорѫ рѫгѫчюне (72), че рѫѫ е ачеста ши чине есте ꙟтрѫ елѫ (59), cfr. maĭ sus p. 197 No. 17.

54. construcțiune eliptică: се-ѫ грешитѫ—фїии лѫ дѫмнеѕеѫ (62)=‛şi dacă aŭ greşit, totuşĭ sînt fiiĭ luĭ Dumneḑeŭ› (=în contextul slavic: поне́же чада нарекошася сына моего), unde totuşĭ maĭ curînd s'ar puté admite omisiunea curat materială a vre-unuĭ cuvînt la mijloc, ca şi 'n frasa nu maĭ puțin ob-

scură pe aceiașĭ pagină: вію дкмнезеѕ христос ла лкміен маре нкмеле лкн=slav. живъ господь богъ, има іего велико=gr. ζῆ κύριος ὁ θεός, τὸ ὄνομα τὸ μέγα...

55. pentru fraseologiă:

съ серж (=dacă s'ar) апрінде каса ачелора де тоте патрѕ юнгюреле ши съ ѡ ꙟкѕнцѕре фокѕлѕ ши н'аръ поте еши афаръ, че аръ арде ачиа, ачеіа нѕмаи че н'аръ аве пъкат, іаръ кѕм сѣрж (=s'ar) траџе де сѕптѕ фокѕ сь іасж афарж, аша съ сж трагь ши ла бесарекъ (45—6);

кѕ мжна ма ѯидію ѡмѕ, е (=Iară) вои ꙟ гроапж мж пѕсетѕ (=puserățĭ), іаръши еѕ мершѕ (=mersеĭ) ла іадѕл, въръжьмашѕл кьлкаю ши алешиии меи ꙟвишѕ (=am înviĭat), дедѕ-ле (=le deduĭ) сь сж ботезе (71);

фичю (=făcuĭ) (pe) Ядам ꙟ кипѕл меѕ ши-л пѕш (=puseĭ) ꙟ раю ши-и дедѕ (=deduĭ) віаца (70);

сѣѕ (=dacă aĭ) фжкѕтѕ ржѕ, ржи синтѕ, нѕ ли серж (=s'ar) да дѕпж протива (=în contra) лорѕ, че пре дирептѕ ле асте, къ пъкътоши синтѕ (67);

кѕм се авеѕ (=am) еѕ а-и милѕи, кънд (pe) фраціи сăи (=lor) ши (pe) мишеи меи н'аѕ милѕитѕ? (64—5);

нѕ асте ѡм пре пъмжнтѕ чела че мж ва кема сь нѕ-л еѕ аскѕлтѕ (65);

вжѕѕю мѕнкж де нѕ ѡ почѕ ръбда (64);

пасж, пре-сфънтж, де веѕи (55);

въѕѕ пре-сфънта нецие ѡамени мънкъдѕ-и нецие фери (51);

аѕ н'аци кредѕт? (38) — аѕ дѡрж поате мънка? (41);

доаръ аѕ фостѕ бетеџі (45) — доаръ не ва аскѕлта (62);

аша-ми аџѕте дѕмнезеѕ ши сила крѕчиеи! (42).

56. construcțiunea incorporativă: џюдека-се-ворѕ (67), нъскѕтѕ-се-ѕ (38).

57. composițiune lexică fórte remarcabilă: родитоарѣ нѕ-а и-митрече а лѕ дѕмнезеѕ (31), care la prima vedere s'ar păré a fi literalmente: ‹genitrix *non-habes-matricem*›, unde митрече=lat. *matricem*=it. *matrice* ‹uterus›.

să se observe însă, că митрече presupune accentul pe prima silabă, căcĭ altfel ar fi мътриче, după cum se şi găsesce în vechile nóstre tipăriture, de exemplu în Psaltirea cea versificată a mitropolituluĭ Dosofteĭu, ps. XXI:

Дин мътриче ши дин скълдътоаре
Ши дин фаше м'аи пꙋс пре пичоаре...

şi în tóte limbele romanice de asemenea, ca şi 'n prototipul latin *matricem*, accentul cade tot pe a doua silabă;

dacă dară, în adevăr, митрече este=*matricem*, atuncĭ schimbarea intonaţiuniĭ şi chĭar a vocalismuluĭ (ми=*ma*) nu s'ar puté datori decât numaĭ dóră influinţeĭ sinonimuluĭ *mitră*=gr. μήτρα, adecă митрече=мътриче+митръ.

58. *gintu*=lat. *gentem*: џинтꙋ ѡменескꙋ (34), џинтꙋлꙋи ѡменескꙋ (34), џинтꙋлъ ѡминескꙋ (61), adecă din punct în punct «*gens humana*», în contextul slavic: родъ христїаньскїй=γένος τῶν ἁμαρτωλῶν;

gintu nu ne întimpină nicăirĭ în vechile tipăriture române, şi a despărut cu desăvîrşire din graĭul poporuluĭ;

d. Cihac (Dict. p. 109) aduce *ghintă*, *gintă*, fără a ne spune de unde a scos aceste doă forme, din carĭ *ghintă* este un macedo-românism, ér *gintă* un neologism din ḑilele nóstre, datorit —pare-ni-se—reposatuluĭ Asaky, nicĭ una din amîndoă nefiind o vorbă poporană în Dacia luĭ Traian;

arcaicul *gintu*, pe care 'l vom maĭ găsi maĭ jos cu o altă nuanţă de semnificaţiune în textul No. IV, nu derivă însă direct din lat. *gentem*, de unde noĭ am avé femininul *ginte*, ci trebuĭ să-ĭ presupunem vre-un intermediŭ, bună-óră:

1°. saŭ masculinisarea latină rustică a luĭ *gentem* sub influinţa sinonimuluĭ *genus*=γένος, trecut ca masculin în tóte limbile romanice, adecă *gintu*=*gentem*+*genus*;

2°. saŭ existinţa ante-romană la Tracĭ a unuĭ sinonim masculin, prin reacţiunea căruĭa se va fi masculinisat termenul latin, ceĭa-ce convergesce, pînă la un punct, cu acea impre-

giurare că albanesul *ghĭind* ‘ginte›, este de asemenea masculin;

3°. saŭ, în fine, înriurirea posterióră specifică daco-română a sinonimilor latinĭ şi ne-latinĭ ca: *popor*, *norod*, *rod*, *ném* etc., ceĭa-ce ni se pare a fi maĭ probabil decăt tóte.

59. *ĭuo*=‘unde›: кѫте мȣнчи сѫнтȣ юѡ съ мȣческȣ џинтȣ ѡменескȣ (34), съ-ци арѫтȣ юѡ се мȣнческȣ преѡціи (50), веѕи юѡ съ мȣнческȣ кълȣгърїи (52), cfr. maĭ sus p: 296 No. 50

60. *a descinde*=lat. *descendere*: съ дешїнгѫ кътръ мине (31), дешинсъ архаггеле (31,) дешинџе ши везї (70), дешинсѫ фїюль татѫлюи (70), cfr. maĭ sus p. 198 No 29.

61. *peliță*=‘corp› : лȣаю пелиць (71), а прїимит пелицѫ (38), cfr. maĭ sus p. 198 No. 28.

62. фечȣрице (71), фечюрице (58)=‘virgo›, cfr. p. 165 No. 64.

63. *a sfrărăi*, expresiune onomatopoetică pentru ‘sgomotul valurilor măriĭ, φλοῖσβος› : к. маре сфрьръна 57 ;
bătrînul Aristia care. în traducerile sale homerice, a întrebuințat — dacă ne aducem bine a-minte — grecismul ‘marea *flisvăindă*›, ar fi spus curat romănesce şi mult maĭ energic: ‘marea *sfrărăindă*›.

64. блѫмȣ (39, 57), бльмȣ (61), блъмȣ (50)=imperativul ‘să mergem›, dar şi fără aferesa luĭ *în-*: ꙟблъмȣ (61), ꙟблѫмȣ (52).

65. ши ера ачела час (31)=‘şi chĭar în acel moment›.

66. *ĭa* în loc de *ĭanĭ*: а ꙟтȣнерекȣль ачеста съ редиче (35).

67. *despuetorĭu*=‘stăpân› : деспȣеторю (68), деспȣаторю (64), доамне деспȣатоаре (64), дȣспȣетоаре (37), деспȣеторȣлюи (33), cfr. maĭ sus p. 235 No. 45.

68. кȣчина (33)=actualul *bucĭumà*.

69. амȣ (61, 63), vedĭ maĭ sus p. 220 No. 21.

70. акм8 (68 de 2 orĭ, 73), dar şi ак8м (58).

71. *măgură*=‹munte›: мъгȣра Ȣлєwнȣлȣи (31).

72. ȥробєскȣ (51)=*sdrobescu*? cfr. Miklosich v. съдробити: хлѣбы съдробивъ, сьдроблієна пльть.

73. кѫчє (37)=‹pentru ce›, cfr. maĭ sus p. 199 No. 40.

74. *marhă*=actualul *marfă*: чє-ȣ кȣмпърат8 мархѫ стръмъбѫ (56), învederat ung. *marha* ‹vită›, ceĭa-ce probézǎ cǎ comerciul de cǎpetenie al Românilor consista în vite.

75. џюдєчїи [ши єпискȣпїи], unde în contextul slavic: кнѧȥи, єпископи=gr. ἄρχοντες καὶ ἐπίσκοποι, adicǎ *giudece*=‹principe›.

76. *judeţ*=lat. *judicium* cu sens de ‹tribunal›: ꙟнаитє домнилwр ши наитє жȣдєцєлwр (41), cfr. maĭ sus p. 236 No. 64.

77. *scump*=‹avar, sgârcit›: скȣмпїи ши нємилостивїи (56), slav. скѫпъ (Miklosich).

78. slavisme maĭ insolite: пророчєствїа (65), повєлєнїа (32), locuţiunea întrégǎ: wтчє благослови (31)=‹pǎrinte bine-cuvintézǎ›.

79. sub raportul accentuaţiuniĭ, maĭ cu sémǎ se observǎ duplul accent:

pe diftongĭ: д''wамна (31), ''юбиторїи (56), чєр''ю (36 de 2 orĭ), чєр''юрє (69), чєр''юлȣи (32), чє''ꙗ, чє''ѫ, ачє''ѫ (33, 35, 41 etc.), мєнч''юношїи (48), кълкътор''ю (33), котєȥъторȣл''ю (37), єши''ѫ (39), ''аȥєрȣ (61), фї''юлюи (36), џ''юдєкътор''ю (57), џ''юдєка (67,) сѫ мѫ ''ѫ (63), кътрѫ ''ѫ (65), дєспȣат''оарє (64), дєспȣатор''ю (64, 68) etc.;

pe vocale graficesce lungĭ: ''w сȣт''ѫ (32), нȣ''wрь (44), ''wкїи (36, 64), прє''wџїи (50), прє''wтȣлȣи (47), ''wмȣ (48), ю''w (50), ''wкьрѫторїи (56) etc.;

pe ꙟ: ''ꙟџєрї (32), ''ꙟџєрїи (42), ''ꙟ чєрю (34), ''ꙟ фокȣ (4[illegible] ди''ꙟ (36), ''ꙟкътрȣ''w (38), ''ꙟтрєбѫ (50), ''ꙟтоарчє (4[illegible]

pe vocala finalǎ, maĭ ales neaccentatǎ: вас''ѫ (3[illegible]

(31 de 2 orĭ), дѹмнезеˮѹ (31, 62, 66), дещїнгˮѫ (31), пѫмѫнтˮѹ (31), бѹкѹрѫ-тˮа, бѹкѹрь-тˮе (32, 33 de 2 orĭ), пѫнˮѫ (32), ачещˮе (45, 46, 50), ачастˮа (35), естˮе, астˮе, (35, 43), лѹминˮѫ (36), мѫньꙟкˮѫ (41), бьрбацˮи (36), мѹерˮи (36), пеминцˮѫ (38), мергˮѫ (45), фачˮе (45), фратˮе (49), мѹнческˮѹ (49), оунгˮи (49), капетˮе (51), рѹгˮь (49), тренилˮе (51), воеˮѫ (56), дѹсьрˮѫ (57) etc.;

căte doă accente duple pe acelașĭ cuvînt: елеˮωнѹлѹˮи (31), ˮачеˮа (35), Марˮиˮѫ (60);

căte doă accente duple și unul simplu: ˮꙟвˋнерˮе мѣ (72);

căte un accent duplu și unul simplu: амїлѹˋѫѹˮи (32), ачéщˮе (34), ли́чˮе (35), тˮатѫлˋюи (63), соˊарелˮе (36);

căte doă accente simple: тˋатѫлѹˋи (31), мѹнчˋиˋа (61), ачéстˋа (35), ꙟтреˊбˋѫ (40), а-мˋѫнˋѫ (42), феч̀юрˋице (58), крещˋинилωр (66) etc.

80. *pateric*:

după licuidă: мер'се, мер'сѫ (31, 55), мер'гь (72), арˋхангелѫ (31, 32, 33 etc.), бѫр'баци (34, 39, 44, 47, 55), ар'де (39 de 2 orĭ, 46, 50, 55), ар'дѹ (40 de 3 orĭ), кѹр'ви (40), кѹр'вие (40), вер'мїи, вїер'мїи (43, 53, 58), пїер'дѹтѹ (61), патриар'шїи (53, 56), ꙟтоар'сѫ (65), мар'хѫ (56), адѹр'мицї (57), кьл'каю (71), кѫл'кѫторю (33), ал'те (54), ал'тора (72), ал'цїи (39 de 2 orĭ), мѹл'те (49), ꙟнал'цѫ (51), ал'треиле (51);

după nasală: син'тѫ (47), син'тѹ (34, 38, 40, 41, 45, 49, 61, 68), юн'гюреле (45), мѹн'кѫ (36, 71), мѹн'ка (57, 72), мѹн'чиа (37, 46), мѹн'ческѹ (40 de 2 orĭ, 49, 52, 61, 62), мѹн'чеще (43), мѹн'чи (64), мен'чюношїи (48), спѫн'ѕѹрацї (49), спѫн'ѕѹратѫ (43), спѫн'ѕѹрацїи (52), сѫн'џеле (49), дин'крещетѹл (50), дин'векѹ (33), дин'мѹнкѫ (37, 58), дин'ꙟтью (71), мѫн'ки (43, 51, 54, 58), мѫнкѫн'дѹ (53), дещїн'гѫ (31), дещин'ге (70), порѫн'ка (32, 52, 70), нестин'сѫ (33, 58), џин'тѹ (34), џин'тѹлѫ (61), плѫн'џере (36), пѫрин'те (41), пѫрин'цїи (66), пѫрин'цилорѹ (40), тин'сѹ (44), тын'сѫ (63), оун'ги (53), векѫн'дѹ (54), арџин'тѹ (56), ꙟн'кѫ (57), стѫн'га (57), сприн'шїи (57), прїн'трѹ (59 de 2 orĭ), кредин'ца (60), оун'де (61, 66), сфѫн'та

61), пъмън'тълъи (64), атън'че (66), чин'ститъ (67), чин'стита 42, 44, 57, 60, 62, 65, 71), дин'ціи (58), афън'да (58);

după *p*: шап'теле (62), дереп'тъ (54);

după *s*: пос'търиле (56);

după *ș*: деш'кис (32), деш'киса (34).

81. În loc de *pateric*:

vocala irațională ъ saŭ ь: аскълътаръ (68), аскълтатъ (40), съльклъ (70), торънъ (72), връжьм.шъл (71, cfr. t. 1, p. 17: връжимашіи), кърдвіа (60), талъхаріи (60), альтъ (32), альтъ (35), алътє (49), алъціи, альціи, (39, 52), мънъка (54), стръмъбъ (56), синътъ (52), виеръмии (57), деспаръте (48), арьхагтелъл (34), съсьпинъ (39);

vocala irațională *и*: мєнъчєщє (43).

EXCURS

LA

„CĂLĂTORIA MAÏCEÏ DOMNULUÏ LA ÏAD".

Crist și Tudor Vladimirescu.

§ 1. Nu de-mult, profesorul A. Wesselofsky dela Petersburg, unul din ceï maï agerï scrutatorï contimpuranï aï credințelor poporane, a publicat, în «Diarul ministeriuluï Instrucțiuniï Publice» din Rusia, un șir de articolï sub titlul comun de: «Incercărï despre istoria desvoltăriï legendeï creștine».

Grațiă amabilitățiï d-luï profesor A. Potebnia dela Kharkov, la care am recurs în acéstă privință, de vreme ce pe calea librărieï n'am reușit de a ne procura câte-va volume isolate dintr'o colecțiune de vr'o 200 tomurï, noï avem astădï de'naintea ochilor o parte din acea interesantă lucrare, și anume aceïa care se referă la «Legenda Duminiceï» și la «Visul Maiceï Domnuluï».

Regretâm de a nu fi avut la îndemână maï de timpuriŭ, atuncï când studiam noï înși-ne «Legenda Duminiceï», monografia d-luï Wesselofsky asupra aceluï apocrif. O regretâm, deși d-sa n'a cunoscut — afară de Fabricius, Closener, Jerlicz ș

Hanka — pe nicĭ una din cele-l'alte fântîne ale nóstre: nicĭ redacţiunile orientale, nicĭ redacţiunea din Gerlach, nicĭ redacţiunea maghiară, nicĭ pe cea francesă etc. E şi maĭ curios, că s-a scăpat cu totul din vedere antica redacţiune slavică, care menţionéză pe Pecenegĭ; nu maĭ puţin redacţiunea cea din biblioteca Societăţiĭ Archeologice dela Moscva; ba pînă şi cântecul bulgar cel cu „doă foĭ din cer„.

Orĭ-cum ar fi însă, d. Wesselofsky completéză întru cât-va datele nóstre prin unele puncturĭ secundare, maĭ ales printr'o sémă de redacţiunĭ germane, între carĭ prin vechime ocupă primul loc cele anglo-saxone.[1]

Maĭ multe am putut învăţa din monografia d-luĭ Wesselofsky despre „Visul Maĭceĭ Domnuluĭ[2]„; o altă mistificaţiune religiósă fórte respândită, căriĭ sîntem datorĭ cu tot dinadinsul de a-ĭ consacra aci o notiţă a parte, căcĭ:

1. Fórte scurt prin sineşĭ, acest apocrif figuréză tot-d'a-una la un loc cu alte bucăţĭ omogene, maĭ cu sémă cu „Legenda Duminiceĭ„ şi maĭ mult încă cu „Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad„;

2. Rare-orĭ se arată pe aĭurĭ maĭ la lumină intima legătură între cărţile poporane şi literatura cea nescrisă a poporuluĭ, o legătură une-orĭ fără nicĭ o strictă linie de demarcaţiune, o legătură aşa ḑicênd indissolubilă, care ne-a preocupat mereŭ şi nu va înceta de a ne preocupa în cursul volumuluĭ de faţă.

Sîntem veselĭ dară de a profita, cel puţin acum, de cercetările d-luĭ Wesselofsky, completându-le la rîndul nostru prin ceea-ce le lipsesce.

§ 2. „Visul Maĭceĭ Domnuluĭ„, aşa după cum este intercalat în redacţiunea română cea modernă a „Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ„, sună în următorul mod:

---

1) Wesselofsky, Эпистолія о недѣлѣ, în Журналъ минист. Народнаго Просвѣщенія, 1876 martiŭ, p. 50-116.

2) Idem, Сонъ Богородицы и сводная редакція Эпистоліи, ibid., 1876 aprile, p. 341-363.

«Visul pré-curateĭ Născătóreĭ, când a adormit în muntele Masli-
«nilor şi când veni cătră dînsa Domnul Hristos în vedeniă şi dise:—
«Oh, maĭca mea ĭubită! Dormĭ? — Şi dacă s'a deşteptat sfînta, a
«respuns luĭ Isus Hristos şi a dis: — Adormiĭ, fiĭul meŭ ĭubite, şi
«éră mě deşteptaĭ; şi pe tine te-am vedut însuţĭ legat şi vîndut
«şi la stîlp legat, bătut şi pe cruce ristignit, şi din pré-curat şi
«sfîntul teŭ trup ca un lemn cojit, şi sângele curgênd. — Respunse
«Isus Hristos şi dise: — Oh, maĭca mea ĭubită! Adevărat că visul,
«care l'aĭ visat, voĭu să'l paţ eŭ pentru nému1 omenesc şi pentru
«păcatele norodului acestuĭa . . . Cine o va arăta saŭ o va scrie
«acéstă carte, acel om va avé milă dela Dumnedeŭ şi privinţă dela
«toţĭ ómeniĭ, şi la césul morţiĭ luĭ mě voĭu arăta eŭ singură şi mě
«voĭu ruga cu toţĭ îngeriĭ cătră fiĭul meŭ, pentru sufletul aceluĭ om
«care va scrie saŭ o va arăta şi altora, saŭ o va purta la sine a-
«céstă sfîntă carte, şi-l voĭu duce întru împărăţia ceruluĭ, amin.»

Prin «muntele Maslinilor», acest apocrif se apropiă de începutul redacţiuniĭ celeĭ scurte a Legendeĭ Duminiceĭ; prin «rugăcĭunea pentru păcătoşĭ a Sânteĭ Fecĭóre cu toţĭ îngeriĭ», se apropiă, pe de altă parte, de porţiunea finală a Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ. Dacă Legenda Duminiceĭ este A+B; dacă Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ este C+D; atuncĭ Visul s'ar puté formula prin A+x+D. Astfel se explică de ce poporul, care nu face nemic fără a avé un pretext óre-care, un fel de raţiune a sa— obscură pentru noĭ câte o dată, căcĭ este *a sa*, ér nu *a nóstră* — a lăsat să se lege pe tóte într'un singur mănuchĭu.

§ 3. Am observat pînă acum adesea, că cărţile poporane circuléză maĭ tot-d'a-una în câte doă redacţiunĭ: una lungă şi una scurtă.

Redacţiunea de maĭ sus a Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ este cea scurtă.

Pe cea lungă o aflâm:

1°. In broşurica ce se publică chĭar sub titlul de *Visul Născătóreĭ de Dumnedeŭ*, unde o însoţesc maĭ multe rugăcĭunĭ «găsite la sfîntul mormînt al Pré-sfinteĭ», şi din care noĭ avem doă ediţiunĭ bucurescene din 1878, una editată de L.

Alcalay, cea-l'altă fără numele editoruluĭ, ambele de pagine 64 in-32;

2°. In broșurica intitulată *Carte de închinăcĭune către Născătórea de Dumnedeŭ*, care nu este decăt o travestire de speculă a celeĭ de'ntâiŭ și din care noĭ avem o edițiune craiovénă tot din 1878, editată de Ph. Lazar, 44 pagine in-16.

Ambele cărtecele aŭ avut o mulțime de edițiunĭ de câte 5000 de exemplare în cursul ultimilor dece anĭ, câte doă și treĭ pe an. pe lîngă carĭ maĭ adăogându-se cele vr'o 80,000 de exemplare din *Epistoliă*, ar resulta că cĭudatul apocrif, în cele doă redacțiunĭ ale sale, s'a respândit în poporul român în nu maĭ puțin de vr'o 300,000 exemplare!

Prima edițiune bucurescénă se făcuse la 1846; a doua la 1847[3]; cele maĭ multe dela 1862 încóce.

Nu există și nu va exista — póte — nicĭ o dată o carte românéscă maĭ poporană, deși în fond este tocmaĭ cea maĭ sărăcăciósă din tóte, cea maĭ lipsită de interes și de învățămint, fără un grăunte de hrană pentru minte saŭ pentru imaginațiune.

Cată să constatâm însă, că poporul nu atăt o citesce, pe căt o ține, femeile maĭ cu sémă purtând'o la sîn saŭ punénd'o sub perină.

Am fost nu puțin surprins, aflând într'o di că fetița mea, de noă anĭ și căte-va lune, dar deja elevă în a treĭa clasă gimnasială, nu se culcă fără a avé lîngă dînsa Visul Maĭceĭ Domnuluĭ, imitând în acésta pe amicele sale de aceĭașĭ vrîstă; și mărturisesc fără sfială, că nicĭ eŭ, nicĭ soția mea, n'am voit a o desamăgi asupra puteriĭ pretinsuluĭ talisman, căcĭ copilul-individ, ca și poporul-copil, are trebuință de a trece prin credință pentru a ajunge la sciință. Din acest punct de vedere așa dicênd pegagogic, clerul nostru n'a făcut reŭ de a lăsa pe Românĭ să se desfete în pace cu o nevinovată minciună.

---

3) Iarcu, op. cit., p. 52, 55.

§ 4. Iată acum redacţiunea românéscă cea lungă:

«Dormind Pré-sfînta Fecióră Născătóre de Dumnedeŭ în muntele «Eleonuluĭ, când a fost în cetatea Vitleemuluĭ, unde ar fi venit la «sfinţia sa Domnul nostru Isus Hristos şi a întrebat'o: Maĭca mea «pré-sfîntă, dormĭ? Iară ea a dis: Fiĭul meŭ pré-dulce, pré-frumóse «Isuse, am fost adormită, şi iată că am vědut straşnic vis pentru «tine! Şi a dis Domnul: Spune, maĭca mea, visul ce aĭ vědut. «Şi ea a dis: Fiĭul meŭ pré-dulce! Am vědut pe Petru în Roma «şi pe Pavel în Damasc, éră pe tine te-am vědut în cetatea Ierusalimuluĭ, răstignit pe cruce între doĭ tâlharĭ. Cărturariĭ şi Fariseiĭ «şi necredincioşiĭ Jidovĭ defăimându-te, fórte te-aŭ batjocorit, şi cu «fiere te-aŭ hrănit, şi cu oţet te-aŭ adăpat, cu trestiă şi cu toiag «peste cap te-aŭ bătut, şi în sântul obraz te-aŭ scuĭpat, şi cunună «de spinĭ pe capul teŭ aŭ pus, şi unul din ostaşĭ cu suliţa în cóstă «te-a împuns, din care îndată a eşit sânge şi apă. Sórele s'a întunecat, luna în roşéţă s'a schimbat, catapetézma Bisericeĭ de sus pînă «jos în doă s'a despicat, întunerec mare s'a făcut peste tot pămîntul «dela al şaselea pînă la al nouălea cés. Iosif şi cu Nicodim mi se «părea că te pogóră de pe cruce, şi cu gîulgĭu curat te-aŭ înfăşurat, «şi în mormînt noŭ te-aŭ pus. Şi în Iad te-aĭ pogorît, şi uşele cele «de aramă le-aĭ sfărămat, şi zăvórele cele de fer le-aĭ zdrobit, pe «Adam şi pe Eva scoţêndu'ĭ afară. Şi înviind a treĭa di, te-aĭ înălţat «la cerurĭ şi te-aĭ pus d'a-drépta Tatăluĭ. Iar Domnul a dis: Maĭca «mea pré-sfîntă, adevărat vis aĭ vědut! Şi aceste tóte eŭ voĭu să le «pătimesc pentru némul omenesc. Şi de va scrie cine-va visul teŭ «şi-l va ţiné, şi la sine îl va purta, şi în casa sa îl va avé, de acea «casă dracul nu se va apropia, şi pe duhul cel necurat îl va goni, «şi îngerul luĭ Dumnedeŭ va sta tot-d'a-una lîngă dînsul d'a-drépta. «şi de năvălirile despre ómeniĭ ceĭ reĭ va fi măntuit; şi la drum de «va călători şi va avé acest vis pe lîngă sine, acel om nu se va «teme de grindină, de tunet, de fulger, şi de tótă mórtea grabnică «va fi ferit; arhanghelul Mihail va fi lîngă dînsul, îndreptând calea «luĭ orĭ în cotro va merge; la drépta judecată va afla milă, şi la «eşirea sa din viéţă mě voiŭ arăta luĭ om de'npreună cu tine, maĭca «mea; şi îngerul meŭ va lua sufletul luĭ, ducêndu'l întru împărăţia «cerurilor, veselindu-se acolo cu toţĭ drepţiĭ, carĭ din véc bine aŭ «plăcut mie, amin.»

§ 5. D. Wesselofsky cunósce o mulţime de redacţiunĭ rusescĭ ale Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ, în proză şi'n versurĭ: apoĭ

o redacţiune polonă în proză; o redacţiune italiană şi una portugesă, ambele versificate; în fine, o imitaţiune serbă.

Pe lîngă acestea, afară de cele doă redacţiunĭ române şi afară de o imitaţiune spaniolă, noĭ maĭ cunóscem una maghiară în proză, una rutenă tot în proză, una provenţală în versurĭ.

Să începem dela cele prozaice.

§ 6. Nu vom reproduce aci redacţiunea polonă, căcĭ ea nu diferă de cea românéscă scurtă decât numaĭ dóră prin aceĭa că adaugă «Britania» (=Bethania) pe lîngă «muntele Maslinilor» (w Brytanii na górze Oliwnéj), ceĭa ce am maĭ vedut maĭ sus — «Texturĭ măhăcene» No. I — în redacţiunea cea scurtă maghiaro-ruteno-polonă a Legendeĭ Duminiceĭ; apoĭ menţionéză ca judecătorĭ aĭ luĭ Crist pe «Anna, Caiafa, Pilat şi Erod»; în sfîrşit, maĭ anină pe icĭ pe colea câte un cuvinţel fără consecinţă.[4])

Nu este totuşĭ fără interes datul cronologic, cu care se încheiă acéstă redacţiune polonă: «S'a scris în anul 1545...».

De aceĭaşĭ natură este şi redacţiunea rutenă, pe care însă o termină următorul adaos eterogen:

«Aceste sfinte cuvinte, însuşĭ Domnul nostru Isus Hristos le a trimis în lumea acésta luĭ Leone, patriarculuĭ dela Ierusalim; ĭar Leone, sfinţindu-le, le-a trimis frateluĭ seŭ regeluĭ, care era atuncĭ în resbeĭu şi, cu ajutorul lor, a isbutit a birui pe duşmanĭ; căcĭ acéstă carte avea atâta putere, încât dacă se afla într'o casă, acea casă nu se temea de foc, nicĭ de fermece, nicĭ de vorbele cele rele; omul care o va purta pe sine, va dovedi pe toţĭ vrăjmaşiĭ seĭ şi va avé iertare de păcate pentru patru-decĭ de dile; ĭar femeĭa, de va fi însărcinată şi va purta acéstă carte, va avé facere uşóră, dicênd următórele cuvinte: Hristos cu mine, Hristos d'asupra mea, Hristos mĕ păzesce di şi nópte şi'n tot cĭasul de orĭ-ce reŭ. Rogu-te, Dumnedeule meŭ, prin patima ta, pe care aĭ îndurat'o pentru noĭ păcătoşiĭ, apără-mĕ de orĭ-ce năpaste şi ispită drăcéscă. Sfinte Ióne Botezătorule, apără-mĕ de tóte relele!»[5])

---

4) Jerlicz, op. cit., t. 2, p. 41-5.
5) Dragomanov, op. cit., p. 168.

Acest adaos, asupra căruia nu credem de trebuinţă a ne opri maĭ mult, este un fel de *mixtum-compositum* din Legenda Duminiceĭ, dintr'un descântec şi din alte motive analóge.

E maĭ originală redacţiunea maghiară, publicată, împreună cu redacţiunea cea scurtă a Legendeĭ Duminiceĭ, în: *A hét mennyei sz. zárok*, broşurică despre care noĭ am vorbit maĭ sus la No. I între «Texturĭ măhăcene».

Ea sună în următorul mod:

«A boldogságos szüz Anyának álma: Hogy a kegyetlen zsidók megfogták és megkötözték, Jeruzsálem városában utczáról utczára Annáshoz, Kaifástól Pilátushoz megkötözve kegyetlenül hurczolták szent testedet, Pilátusnál mezitelen oszlophoz kötözték, kegyetlenül megostoroztak, töviskoronát szent fejedre tevén, kezedbe nádat adtak, mint király ugy csufoltak; hogy szent testedből bőven vért vertek s folyattak ki, s iszonyu halálra itéltek; hogy szent válladra nehéz keresztfát adtak, a városból egy nagy magas hegyre kisértek; hogy a te szent testedet a keresztfán szörnyüképen kétfelé húzták, vas szegekkel hozzá szegezték, és hogy szent szádat epével, eczettel s méreggel itatták, szent oldaladat általverték, hogy abból szörnyü és iszonyu vér és viz csurgott, és terólad mind énreám cseppegett; annakutána hogy téged koporsóba tettek és az én kezeimből kivettek, a min az én szivem igen megszomorodott, és szegény lelkem, testem ellankadott. A mi Urunk Jézus Szüz Máriának igy felele, mondván: Kedves szerelmes Anyám, igazán való álmot láttál; mert valaki arról az álomról gondolkozik, vagy magával hordozza, vagy házánál tartja, megszabadul minden gonosztól, és valamire tégedet vagy engemet kér, mindenben meghallgattatik, hirtelen halállal meg nem hal, és semmi fogyatkozás házánal nem lészen, szent gyónás és áldozat nélkül meg nem hal: és én és te, szerelmes Anyám! készek leszünk a lelket halála óráján mennyországba vinni, hogy örvendezzen az angyalokkal s megdicsőült szentekkel mindörökön örökké. Amen».

Adică:

«Visul bine-cuvîntateĭ Fecĭóre Născătóre: Nemiloşiĭ Jidovĭ te-aŭ «prins şi te-aŭ legat în oraşul Ierusalim, sfîntul teŭ corp legat l'aŭ «purtat fără milă dela Ana la Caiafa şi Pilat; la Pilat te-aŭ legat gol «de stîlp, te-aŭ bicĭuit fără milă, punênd pe sfîntu'ţĭ cap cunună de «spinĭ, ţĭ-aŭ dat în mână o bucată de trestiă şi te-aŭ batjocorit de

«rege; din sfintu'ţĭ corp aŭ stors prin bătaiă de a curs cu îmbel-
«şugare sânge; osăndindu-te la mórte gróznică, pe umărul teŭ sfint
«aŭ pus o cruce grea, şi te-aŭ scos din oraş pe un deal mare şi
«înalt; sfîntul teŭ corp l'aŭ întins pe cruce în doă părţĭ, ca pe
«un monstru; l'aŭ pironit acolo cu piróne de fer, ĭar sfinta ta gură
«aŭ adăpat'o cu fiere, oţet şi venin; ţĭ-aŭ străpuns sfînta cóstă,
«ast-fel că din ea a curs grozav de mult sânge şi apă, care de
«pe tine a picurat pe mine, după ce te-aŭ aşeḑat în coşcĭug, luându-
«te din braţele mele, ceĭa-ce a întristat fórte inima mea, ĭar săr-
«manul meŭ corp şi suflet şĭ-aŭ perdut simţirea. — Domnul nostru
«Isus a respuns Fecĭórei Maria ast-fel: Dragă şi ĭubită mamă, aĭ
«avut un vis adevărat, şi dacă se va gândi cine-va la acel vis, saŭ
«îl va purta cu sine, saŭ îl va ţiné în casa sa, va scăpa de tot rĕul,
«şi dacă s'ar ruga de ce-va la mine saŭ la tine, va fi ascultat întru
«tóte; nu va muri de mórte grabnică şi nu va suferi nicĭ o scădere
«în casa sa; nu va muri fără sfînta spovedaniă şi comunicare, ĭar
«eŭ şi tu, ĭubita mea mamă, vom sta gata în cĭasul morţiĭ a-ĭ duce
«sufletul în raiŭ, ca să se bucure cu îngeriĭ şi cu sfinţiĭ glorificaţĭ
«în veciĭ vecilor, amin».

§ 7. Trecem la redacţiunile în versurĭ.

Din cele rusescĭ, lungĭ şi scurte, alegem pe cea următóre, pe care d. Wesselofsky o citéză numaĭ în trécăt:

Что во церкви, во соборѣ,	Iată in biserică, în catedrală,
На правой рукѣ, на престолѣ	La mâna dréptă, pe altar,
Стоитъ Дѣва Марія,	Stă Fecĭóra Maria,
Молится Богу со слезами	Se'nchină luĭ Dumneḑeŭ cu lacrime
И проситъ своего сына:	Şi se rógă fiĭuluĭ seŭ:
—Оже Ты, Сынъ,	—O tu, fiĭule!
Я видѣла про Тя сонъ,	Eŭ te-am veḑut în vis,
Страшенъ, ужасенъ;	Infricoşat, gróznic:
Поведутъ Тя къ Богу, къ императору,	Te vor duce la Dumneḑeŭ, la împărat;
Станутъ руки и ноги распинати,	Îţĭ vor răstigni mânele şi picĭórele;
Голову крестомъ убивати,	Cu crucea te vor ucide la cap;
Потечетъ Твоя кровь, что быстрая рѣка,	Va curge sângele teŭ, ca rîul cel repede;
Запечется Твое тѣло, что еловая кара.	Se va închega corpul teŭ, ca scórţa de brad...
—Оже Ты, Мать,	

Я самъ про то знаю,	—O tu, mamă!
Я самъ про то вѣду,	Insumĭ o cunosc,
Что поведутъ Меня къ Богу...	Însumĭ o sciŭ,
Кто этотъ сонъ въ день три раза проговоритъ,	Că mĕ vor duce la Dumnedeŭ!
Съ тѣмъ человѣкомъ будетъ ангелъ ходитъ.	Cine va rosti acest vis de treĭ orĭ pe di,
О, Господи, слава Тебѣ!	Cu acel om va umbla îngerul.
Дѣва Богородица, слава Тебѣ![6])	O, Dómne! gloriă ție!
	O, Fecióră născătóre! gloriă ție!

Iată acum redacțiunea cea italiană, descoperită de d. Weselofsky într'un manuscris tocmaĭ din secolul XIV, și 'n care „pétra de marmură„ amintesce „stîlpul de marmură„ din Textul nostru bogomilic No. I, p. 266, § 3.

„Questa seguente orazione è una visione che fecie la Nostra Don-„na del suo figliuolo Gesù Cristo, ed e di grande vertude a dirla e „grande perdonanza:

Siedesi, siedesi madre Maria
In su pietra marmoria;
Il su'bel figlio di là si venia
E dicie: che fate voi qui, madre mia,
Madonna Santa Maria?
—I'ò dormito e so isvegliato
D'un forte songnio che i'ò songniato:
In sul monte Chalvano che io ti vedea a menare,
Le mani e i piedi ti vedea inchiavellare,
Corone di spine ti vedea incoronare,
D'acieto e di fiele ti vedea abeverare,
Il tuo bel fianco vedieti lanciare,
Latte e sangue vedie versare.
—Madre mia, cotesto nonn'è songnio,
Anzi è ben verità.

„Di l'oggi e dì lo sempre. Che sappia tutta giente, chi per lo mio „amore tre volte il dìe il dira, le pene dello'nferno giamai non vedrà, „le sedoria del paradiso mecho le riempierà, nè in acqua chorrente, „nè in fuoco arezente, nè in podestà potente non perirà. Amen, amen. „amen, amen, amen.„

6) Maykov, op. cit. p. 516, No. 246.

E mult maĭ poetică următórea redacţiune portugesă de pe insulele Açore, unde Maĭca Domnuluĭ ne apare ‹cu pĕr de aur›, unde ea ‹nicĭ veghĭază, nicĭ dórme, ci speră în venirea ĭ Crist›, după ce visase despre el un vis ‹cum maĭ bine nu'l fi visat›:

Senhora Santa Maria,
Seu cabello de ouro fino!
Perguntou seu bento filho,
Se velava ou dormia?
Respondeu Nossa Senhora:
—Filho, perguntas se vélo?
Eu não velo e não durmo,
Pela vossa vinda espero!
Sonhei esta noite um sonho,
Mais valera não sonhal'o:
Que o meu filho era morto,
N'uma cruz crucificado!
Seus sagrados pés e mãos
N'uma cruz estão pregados!
A sua sagrada bocca
Cheia de fel e vinagre!
—Calae vos, oh minha mãe,
Senhora Santa Maria,
Não valera não sonhar,
Que isso verdade seria!
Quem esta oração souber,
Quando este mundo largar,
As portas de céo abertas
De par em par achará,
Pelas portas do inferno
Nunca por là passarà.

Iată, în fine, şi redacţiunea provenţală, în care conversaţiunea între Crist şi Sânta Fecĭóră se face prin intermediul arcangeluluĭ Gabriele şi unde nu sînt fără frumseţă ‹suspinele stelor› şi ‹picăturele de sânge ale sóreluĭ›, puse în locul prozaiceĭ relaţiunĭ despre crucificarea Mântuitoruluĭ:

Au bouesc doou mount des Ouliviers
Ounte Jesus a fach soun liech,

Jesus un tant grand cris a gitat,
Que Gabriel s'est reveillat.
—Gabriel, veilletz ou dourmetz?
—Iou ni n'en douerme ni n'en veille.
—Anetz au bouesc de Jerusio
Li trouvaretz ma Mero Mario,
Li diretz: Diou vous douno lou bouen jour.
—Mero, boueno Mero, n'en siatz tristo,
Que marri pantai n'avetz vous fach?
—Ai fach un pantai que les estellos
S'en ananavoun en souspirant,
Que lou sourcou doou ciel saunavo
Et n'en degoutavo de sang.
—Ah! Mero, boueno Mero,
N'es pas un pantai qu'avetz fach,
Es la puro realita.
Qu aquest ourcsoun saura
Tous les divendres lou dira,
Jamai soun amo perira,
Diou de l'Infer la tirara . . .[7])

§ 8. Ceïa-ce ni se pare a fi semnificativ în redacțiunea provențală, este prescripțiunea de a se recita «Visul Maicei Domnuluĭ» nu în tóte ḑilele, ci anume «în tóte *vinerile*».

Să nu fie óre acésta, în reminiscința Latinilor din Provența, o remășiță a cultuluĭ paganic al *Venereĭ*, confundat cu adorațiunea creștină a Sânteĭ Fecióre?

Pe lîngă cele ce am spus deja într'un alt loc—veḑĭ maĭ sus pag. 143 § 7—asupra persistințeĭ Venereĭ în panteonul creștin, vom maĭ adăoga următórea observațiune generală a unuĭ cugetător engles:

«Creștinismul a devenit în lume o putere intelectuală cen-«trală nu atât prin învingerea și înlocuirea religiunilor rivale, «cât prin absorbirea și transformarea lor. Vechile sisteme, ve-«chile riturĭ, vechile imaginĭ s'aŭ altoit către noul creḑ, re-«ținénd mult din anticul lor caracter, dar luând alte numĭ

7) Arbaud, *Chants populaires de la Provence*, Aix, 1862 t 1, p. 13-14.

«saŭ altă nuanţă. În Sânta Fecióră se maĭ recunósce ce-va «şi din simbolismul gnosticilor, şi din Isis a Egiptenilor, şi «din Cibela . . ., [8]).

De ce nu şi din Venere?

D. Wesselofsky, căruĭa ĭ-a scăpat din vedere redacţiunea provenţală, ar fi în astă privinţă — credem noĭ — de o altă opiniune. Vinerea era o ḑi de predilecţiune a faĭmóseĭ secte a Flagellanţilor, cărora — din acéstă causă — savantul Rus le atribue intercalarea eĭ în Legenda Duminiceĭ. De aci însă ar resulta, pe acelaşĭ temeĭu, amestecul Flagellanţilor şi în redacţiunea provenţală a Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ.

Ambele ipotese sînt de o potrivă ademenitóre. E maĭ probabil totuşĭ, că Provenţaliĭ aveaŭ în vedere nu atât pe antica Venere, dar nicĭ calendarul flagellantic, pe cât pur şi simplu acea împregĭurare că răstignirea luĭ Crist s'a întâmplat într'o ḑi de vinerĭ, de unde consecinţa naturală că nicĭ o altă ḑi nu se potrivesce maĭ bine cu aducerea a-minte a Patimeĭ Mântuitoruluĭ la creştinĭ de orĭ-ce rit şi de orĭ-ce ginte.

Acésta nu exclude însă cu desăvîrşire pe cele-l'alte doă ipotese. Tóte împreună aŭ putut concurge în casul de faţă, maĭ mult saŭ maĭ puţin, la preferinţa Provenţalilor pentru ḑiua de vinerĭ. In privinţa credinţelor poporane în genere, trebuĭ să ne ferim cu stăruinţă de a le atribui într'un mod exclusiv câte uneĭ singure cause, căcĭ studiul maĭ profund ni le arată, aprópe tot-d'a-una, desfăşurându-se dintr'o causalitate fórte multiplă, din împletecirea influinţelor celor maĭ eterogene şi adesea anacronistice.

§ 9. Tóte redacţiunile de maĭ sus se apropiă maĭ mult de redacţiunea romănéscă cea scurtă, cu care unele din ele se chĭar identifică. Redacţiunea romănéscă cea lungă remâne órecum singuratecă, cuprinḑênd în sine câte ce-va din alte apocrifurĭ, bună-óră menţiunea luĭ Petru la Roma şi Pavel la Damasc.

8) Lecky, *History of the rise and influence of the spirit of rationalism*, London, 1865, t. 1, p. 231.

Care din doă să fie cea maĭ veche?

Ne mărginim a pune înainte acéstă întrebare, fără să ne încercâm a o resólve.

Deşi nu avem la mână din cele doă redacţiunĭ române nicĭ un text anterior secoluluĭ XIX, totuşĭ nu ne îndoim, că străbuniĭ noştri aŭ cunoscut Visul Maĭceĭ Domnuluĭ între aniĭ 1500-1600, póte chĭar maĭ de'nainte.

Este nu maĭ puţin probabil, că Româniĭ, Slaviĭ, Unguriĭ, Italianiĭ, Portugesiĭ şi Provenţaliĭ nu sînt singurele popóre în Europa la carĭ a circulat vre-o dată saŭ maĭ circuléză acest apocrif; ba încă cine scie dacă, asemenea Legendeĭ Duminiceĭ, el nu va fi străbătut cum-va pînă şi la creştiniĭ din Asia şi din Africa.

Este curios totuşĭ, în orĭ-ce cas, că nicĭ d. Wesselofsky, nicĭ noĭ înşi-ne, n'am putut găsi o redacţiune grécă, deşi maĭ tóte cărţile poporane religióse ale Slavilor şi ale Românilor, după cum am constatat'o adesea în cursul acestuĭ volum, se datoresc fabriceĭ bizantine.

N'ar trebui óre să bănuim de aci, că Visul Maĭceĭ Domnuluĭ, printr'o excepţiune din regulă, va fi fost un ἅπαξ λεγόμενον născut în Occidinte?

Iată încă o întrebare, pe care érăşĭ o lăsâm fără soluţiune.

§ 10. Orĭ-care ar fi originea primitivă şi respăndirea relativă a misteriosuluĭ Vis, el a reuşit a prinde cele maĭ adâncĭ rădăcine în consciinţa poporuluĭ român; rădăcine maĭ adâncĭ — póte — decăt orĭ-unde aĭurĭ, căcĭ numaĭ la noĭ — întru căt am putut afla pînă acum — acest apocrif a isbutit din sfera «cărţilor poporane» a trece cu desăvîrşire, printr'o transfiguraţiune totală, în sfera «literatureĭ poporane nescrise».

Tóte redacţiunile, menţionate saŭ reproduse maĭ sus, cele în proză ca şi cele versificate, sînt de proveninţă c ă r t u r a r ă, saŭ maĭ bine p o p é s c ă. Tóte aŭ fost compuse pentru popor, dar nu de către popor, măcar-că după gustul poporuluĭ.

Unica prelucrare pe jumătate poporană a Visuluĭ, pe care o aduce d. Wesselofsky, este următorul frumos cântec serbesc:

«Pe sântul munte stă o sântă biserică, îngrădită cu mir, afumată «cu tămîe. In sânta biserecă sântul Ilie şi sântul Penteleŭ cântă li- «turgia, chĭamă pe fecĭóra Maria: —Veghezĭ tu óre, saŭ dormĭ? saŭ «pe Domnul Hristos îl ţiĭ pe braţe? — Nicĭ veghez eŭ, nicĭ dorm, «ci ţin în braţe pe Domnul Hristos. — Aŭ năvălit Jidoviĭ, ĭ-aŭ «răpit pe Hristos, l'aŭ răstignit pe cruce, sub unghĭ ĭ-aŭ bătut cuĭe, «unde aŭ bătut cuĭe — acolo a ţîşnit sângele, unde a ţîşnit sânge- «le — acolo aŭ resărit florĭ: sburaŭ îngeriĭ, culegeaŭ florile, le le- «gaŭ în mănuchĭurĭ, le împletĭaŭ în cunune, le duceaŭ de'naintea luĭ «Dumneḑeŭ.»

Şi apoĭ adaos în proză:

«Dumneḑeŭ a ḑis: cine va ceti acéstă rugăcĭune de treĭ orĭ dimi «néţa şi séra, eŭ îĭ voĭu fi în ajutor şi-ĭ voĭu ierta păcatele.„

Acest cântec însă, după cum am spus, este abia pe jumătate poporan, nu numaĭ din causa adaosuluĭ celuĭ prozaic dela sfîrşit, dar pînă şi prin amăruntele sale pré-bisericescĭ, carĭ par'că nu se împacă pe deplin cu admirabila metamorfosă a sângeluĭ în florĭ.

Maĭ poporan este următorul descântec spaniol, pe care nu l'a cunoscut d. Wesselofsky:

A la puerta del Cielo
Polonia estaba;
Y la Virgen Maria
Alli pasaba:
— Diz, Polonia, que haces?
Duermes o velas?
— Señora mia, ni duermo ni velo,
Que de un dolor de muelas
Me estoy muriendo.
— Por la estrella de Venus
Y el sol poniente,
Por el santisimo sacramento
Que tuve en mi vientre,
Que no te duela mas ni muela ni diente.[9])

9) Nisard, *Hist. des livres populaires*, t. 2, p. 95.

Aci totul s'a schimbat. Crist s'a prefăcut în *Polonia*, adecă *sânta Apollonia*, care se plânge de durerea de măsele. S'aŭ păstrat numaĭ tonul general, forma dialoguluĭ şi tipica expresiune:

Duermes o velas...,

pe care noĭ am vedut'o deja maĭ sus în redacţiunile portugesă şi provenţală ale Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ şi chĭar în cântecul serbesc.

Nu e fără interes tot o dată de a vedé pe Sânta Fecĭóră jurând pe "stéua Venus", cela-ce confirmă pînă la un punct observaţiunile nóstre de maĭ sus—pag. 143 şi 396—despre désa amalgamare a credinţelor creştine cu cele paganice.

Nu se póte îndoi cine-va, că descântecul spaniol procede directamente din Visul Maĭceĭ Domnuluĭ.[10] Ca descântec, el este tot ce póte fi maĭ poporan. In privinţa estetică însă, nu s'a făcut nicĭ un pas înainte, nu s'a adaos nemic roditor cătră originalul cel arid. Este curat poporan, şi totuşĭ mult maĭ pe jos de cântecul serbesc cel pe jumătate poporan.

Numaĭ Româniĭ aŭ isbutit a plăsmui din prozaicul Vis o creaţiune pe deplin poporană, fără nicĭ un amestec cărturar, şi fórte poetică în acelaşĭ timp, deşi ea a remas maĭ credincĭósă ideeĭ prototipuluĭ decât descântecul spaniol şi decât cântecul serbesc.

Iată o baladă română din Oltenia:

— Tudor, Tudor, Tudorel,
Dragul mameĭ voĭnicel!
Decând mama ţĭ-aĭ lăsat
Şi Olteniĭ ţĭ-aĭ adunat
Pe cĭocoĭ să-ĭ prindĭ în ghĭară
Şi s'alungĭ Greciĭ din ţéră,
Mult la faţă te-aĭ schimbat

10) Indirectamente se légă cu acelaşĭ apocrif un descântec săsesc din Transilvania, citat de d. Wesselofsky după Schuster, *Siebenbürgisch-sächsische Volkslieder*. p. 307—8, unde Crist şéde pe o "pétră de marmură", ca Maĭca Domnuluĭ în redacţiunea italiană, ér rugăcĭunea "trebuĭ citită în tóte vinerile", ca în redacţiunea provenţală; dar ideĭa visuluĭ şi dialogul aŭ despărut acolo cu desăvîrşire.

Şi mi-te-aĭ întunecat!
Spune, maĭcă, ce te dóre?
Că m'oĭu face vrăjitóre,
De alén să te descânt:
Să calcĭ vesel pe pămînt!

— Aleĭ, maĭcă! aleĭ, dragă!
Curând visul mi-l deslégă!
Că scií, maĭcă? am visat
Buzduganu-mĭ fărîmat,
Sabia-mĭ cea bună nouă
Am visat'o ruptă 'n două,
Puşca mea cea ghintuită
Am visat'o ruginită;
Maĭcă! pistólele mele
Le-am visat făr' de oţele;
Apoĭ înc'am maĭ vĕḑut
Şérpe galben prefăcut,
Ce purta córne de ţap
Şi créstă roşiă 'n cap;
El avea ochĭu vînḑător,
Avea graĭu linguşitor,
Şi mĕ tot ruga mereŭ
Să mĕ duc la cuĭbul seŭ!

— Ba, feréscă Dumneḑeŭ!
Să nu te ducĭ, fătul meŭ,
C'acel şérpe veninos
E vr'un duşman ticălos,
Vre-un hoţ volintiraş
Şi la inimă vrăjmaş.

— Maĭcă, măiculiţa mea!
Cum să scap de cursă rea?
Căcĭ un glas prevestitor
Îmĭ tot spune c'am să mor...

— D'aĭ să morĭ, drăguţul meŭ,
Facă ce-a vrea Dumneḑeŭ!
Dar să sciĭ tu dela mine,
C'un Român voĭnic ca tine,
Pîn'ce cade, pîn'ce móre
Calcă şerpiĭ în piciĭóre,

Căci d'un şérpe 'nveninat
I se iértă un păcat![11])

Crist, «mântuitorul» omeniriĭ, a devenit aci Tudor Vladimirescu, «mântuitorul» Românieĭ. Dialogul între mumă şi fiu, ideĭa visuluĭ profetic, fatala luĭ realisare, tóte astea aŭ remas intacte. S'a conservat la sfîrşit pînă şi caracteristica «iertare a păcatelor». Deosebirea esenţială este numaĭ că viséză fiul, ĭar nu muma. Imitaţiunea saŭ — maĭ bine — localisarea «Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ» e învederată; şi totuşĭ câtă distanţă, sub raportul poetic, dela sarbedul original pînă la strălucita luĭ resfrângere!

Se scie că August Comte, părintele aşa numituluĭ Positivism, propunea introducerea unuĭ noŭ calendar, în care numile cele obscure din Menee să fie înlocuite prin illustraţiunile omeniriĭ, prin Dante, prin Shakspeare, prin Guttemberg, prin Cesar etc., remânênd însă neatinşĭ giganţiĭ creştinismuluĭ: un Paul saŭ un Augustin.[12]) Românul, în acest sens, a fost maĭ de mult positivist, fără a înceta totuşĭ un singur moment de a respecta religiunea. El n'a renegat pe Crist, dar ĭ-a făcut cu propriele sale mijlóce o icónă, o imagine, o representaţiune locală, un tip maĭ familiar din răstignitul eroŭ naţional. Nu Crist s'a pogorît pînă la Tudor Vladimirescu, ci Tudor Vladimirescu s'a rădicat pînă la Crist...

11) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 216.—*Revista Română*, 1863, p. 306, unde sînt varianturĭ.

12) Caro, *La religion positiviste*, în *Etudes morales sur le temps présent*, Paris, 1855, p. 83.

III.

APOCALIPSUL

APOSTOLULUI PAUL

APOCALIPSUL APOSTOLULUI PAUL.

INTRODUCERE.

§ 1. Neuĭtatul Ozanam, într'un studiŭ «Despre fântînele poetice ale Comedieĭ Divine», a analisat un lung şir de «călătorie la ĭad», antice şi medievale, începênd dela un pasagĭu din Mahâbhârata pînă la Infernul luĭ Dante.[1])

Lista, deşi fórte lungă, este totuşĭ departe de a fi fără lacune; şi nu noĭ vom lua asupră-ne sarcina de a o completa, ba nicĭ măcar de a o reproduce.

Cele maĭ celebre visiunĭ antice de acéstă natură sînt a luĭ Ulisse în Homer şi a luĭ Enea în Virgiliŭ, pe lîngă carĭ ar fi păcat de a uĭta parodia muşcătoruluĭ Lucian, unde ne arată pe marele rege Filip redus în ĭad la modestul rol de a-şĭ cărpi nesce vechĭ papucĭ.

La Romanĭ imaginile muncelor din Infern eraŭ atât de comune, atât de respândite în popor, încât Plaut ḑice unde-va:

> Vidi ego multo saepe quae Acherunti fierent
> Cruciamenta.... ;

ĭar la Grecĭ Aristotele ne spune că, din cele patru felurĭ de tragedie, unul este anume acela în care acţiunea se petrece în Tartar.

---

1) Ozanam, *Des sources poétiques de la Divine Comédie*, în *Les poëtes franciscains*, p. 351—469. — Cfr. Alfred Maury, *Enfer*, în *Encyclopédie moderne*, t. 14 (1851), p. 76—115.

Cu tóte astea, nicĭ o dată capitala Satanei n'a fost maĭ frecuentată ca în cursul véculuĭ de mijloc. In literatură cel puţin, acea epocă ne-a lăsat maĭ multe pelerinagĭurĭ la Ĭad decăt la Ierusalim; şi 'n orĭ-ce cas, nesce pelerinagĭurĭ cu mult maĭ citite. Să ĭea cine-va Vieţele Sânţilor, cele grece saŭ cele latine, şi o să se sperie de mulţimea visiunilor infernale. Altele, tot pe atăt de numeróse, nu s'aŭ cuprins în Hagiografiă. Cele maĭ renumite sînt: a luĭ Patrick, a luĭ Guerino Meschino, a luĭ Tindal, a luĭ Wettin, a luĭ Bernold, a luĭ Alberic, a luĭ Owen, a luĭ Winfred, a sântuluĭ Ansgar, a sânteĭ Terese, a regeluĭ Carol Pleşuvul, a marchesuluĭ Hugo de Brandeburg, a landgrafuluĭ Ludovic de Turingia etc.[2]), ĭar la Bizantinĭ: a luĭ Timarion şi a luĭ Mazari. Se găsesc printre ele pînă şi bucăţĭ comice, ca: „Jongleur qui va en enfer„ şi altele, carĭ ne amintesc, prin lipsă de respect pentru cele ne-sfinte, pogorirea în Infern a luĭ Bacchus în Aristofan.

Nu maĭ menţionâm drăciele ne-creştine, bună-óră călătoria la ĭad a poetuluĭ evreesc Immanuel ben Salomo pe la 1330, pe care'l călăuzĭa profetul Daniele, întocmaĭ ca Virgiliŭ pe Dante.[3])

§ 2. Multe şi diferite cause, unele generale, altele proprie evuluĭ mediŭ, aŭ concurs la producerea acestuĭ fenomen.

Pe de o parte, don-quichotismul era la ordinea ḑileĭ. Toţĭ, pînă şi sfinţiĭ, dorĭaŭ a fi cavalerĭ. Pe apostolul Paul — veḑĭ maĭ jos §-ful 4 — trubaduriĭ îl numĭaŭ „baronul Paul„: *Pol le ber*; ĭar pictoriĭ şi sculptoriĭ bisericescĭ îl înarmaŭ ca pe un vitéz mergênd la bătăliă.[4]) Erà spiritul timpuluĭ. Pe când uniĭ provocaŭ la duel pe falniciĭ paladinĭ, alţiĭ chiàmaŭ la trîntă

---

2) Cfr. Delepierre, *L'Enfer, essai philosophique et historique sur les légendes de la vie future*, Londres, 1876, passim.

3) Steinschneider, *Apocalypsen mit polemischer Tendenz*, în *Zeitschr. d. d. morgenl. Gesellschaft*, t. 28 (1874), p. 628.

4) St. Laurent, *Iconographie de St. Pierre et St. Paul*, în Didron aîné, *Annales archéologiques*, t. 25, p. 217: „Or saint Paul n'était, assurément, revêtu d'aucun caractère militaire, sa mission était purement civile; et cependant, dès le Moyen-Age, l'usage avait prévalu de l'armer de pied en cap, comme un guerrier...„

pe însuşĭ dracul, ba încă mergeaŭ chiar la el a-casă, pentru a-ĭ arunca mănuşa drept între córne.

Pe de altă parte, teribilul e frumos: „fair is foul and foul is fair„, după expresiunea fermecătoreselor luĭ Shakspeare. Poporul alérgă nebun după cela ce'l îngrozesce: aci, la arena gladiatorilor; dincolo, la auto-da-fè; dincóce, la lupta taurilor; pretutindenĭ, la guillotină saŭ la spînḑurătóre, negreşit nu pentru a fi victimă, dar pentru a privi în siguranţă suferinţele altora, pentru a vĕrsa o lacrimă, pentru a simţi o bătaiă de inimă. Şi ce óre póte fi maĭ teribil ca Infernul, construit ad-hoc prin fantasia omuluĭ din tot ce însuflă terórc?

Nu maĭ vorbim de alte cause maĭ secundare. Frica ĭaduluĭ înlesnĭa stăpînuluĭ ţinerea în frâŭ a celor stăpîniţĭ, dar şi pe ceĭ stăpîniţĭ îĭ apĕra adesea de desfrâul stăpînuluĭ; frica ĭaduluĭ umplea pînă'n vîrf punga cleruluĭ, dar împedeca în acelaşĭ timp abusurile clericale; frica ĭaduluĭ funcţiona ca un fel de lege penală preventivă în sînul superstiţióseĭ barbarie a véculuĭ de mijloc; maĭ în sfîrşit, frica ĭaduluĭ era bună atuncĭ pentru toţĭ şi pentru fie-care.

§ 3. Crist, Maĭca Domnuluĭ şi Apostoliĭ staŭ în capul religiuniĭ creştine, conducĕtorĭ vĕḑuţĭ către cele nevĕḑute, elastică trăsură de unire între om şi Divinitate.

Călătoriele lor la ĭad trebuĭaŭ să serve de model pentru excursiunile posterióre maĭ mărunte.

Cea maĭ puţin poporană a fost pogorîrea în Infern a luĭ însuşĭ Crist, descrisă, nu fără scânteĭ de adevărată poesiă, dar pré pe scurt, maĭ mult ca o apariţiune decât ca o „umblare„, în pretinsul evangeliŭ al luĭ Nicodem, de unde a trecut pe de'ntregul în Messiada luĭ Klopstock.

Dacă acest apocrif a fost saŭ n'a fost cunoscut Românilor, nu scim. Intre cărţile bogomilice, în orĭ-ce cas, el nu figurézĕ. Mult gustat nu era niciĭ în Occidinte. Puţinătatea amăruntelor infernale se pare a-ĭ fi stricat în opiniunea publică a ómenilor din vécul de mijloc, cărora le plăceaŭ grozăviele grămă-

dite una peste alta într'o panoramă pe cât se póte mai prelungită.

Să nu uităm totuşi, că din evangeliul lui Nicodem epizodul lui Crist în Infern a fost intercalat într'un alt apocrif mai norocos, mai poporan, certamente familiar Bogomililor — vedi mai sus p. 256 —, anume în aşa numitele „Intrebări ale apostolului Bartolemeŭ către Maica Domnului„, de care există manuscrise slavice fórte vechi.[5])

Despre pogorîrea Maicei Domnului, de tot lungă, plină cu fel de fel de „quae Acherunti fierent cruciamenta„, şi tocmai de aceia fórte poporană în tóte ţerele creştine medievale, noi am vorbit pe larg în introducerea la textul precedinte.

Dintre Apostoli, pogorîrea în iad a fost reservată celui mai de frunte, celui mai vorbitor şi mai umblător tot-o-dată: Paul, a căruia călătoriă, în adevăr, dacă n'a întrecut în popularitate pe a Maicei Domnului, dar cel puţin n'a remas nici decum în urmă.

Este remarcabil, că însuşi Dante o citéză într'un mod indirect în cântul II din „Infern„:

Andòvvi poi lo vas d'elezione . . .,

unde o glossă adauge: „Paolo apostolo, lo quale fu vaso d'elettione, andò al inferno„.[6])

§ 4. Textul grec al acestui apocrif, publicat întreg de către Tischendorf, de'mpreună cu variante dintr'o redacţiune siriacă, şi a căruia compunere nu este cu mult posterióră epocei lui Teodosiŭ cel Mare, pórtă titlul de: Ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου Παύλου.[7])

El a fost prelucrat în evul mediŭ, în proză şi'n versuri, în mai tóte limbele europeane, începênd dela cea latină.

Reproducênd un fragment dintr'o redacţiune versificată francesă, d. Paul Meyer îl precede de următórea notiţă:

5) Tichonravov, op. cit., t. 2, p. 18—22.
6) Ozanam, op. cit. p. 375.
7) Tischendorf, *Apocalypses*, p. 34—69.

«Je ne m'étendrai pas sur ce poëme, ayant l'intention de «l'étudier, avec d'autres sur le même sujet, dans un mémoire «sur les légendes pieuses dans la littérature française, dont «je rassemble les matériaux depuis bien des années. Je me «bornerai à dire qu'il est fondé sur un apocryphe dont nous «possédons *deux rédactions latines*. . .»

Şi apoĭ adauge:

«Je connais *en français cinq rédactions rimées* de cette légende . . .»[8])

Şi acésta nu e încă tot.

O *a şesea redacţiune francesă rimată*, compusă în 334 versurĭ de către călugărul anglo-normand Adam de Ros în secolul XIII, a publicat'o întrégă Ozanam:

Seignors freres, ore ecoutez,
Vos qui estes à Deu nummez.
Et aidez-moi à translater
La visiun saint Pol le ber . . .[9])

Tot în versurĭ, maĭ este cunoscută o veche traducţiune englesă,[10]) ér în proză—una provenţală[11]) şi una italiană.[12])

N'am avut ocasiunea de a da peste redacţiunile medievale spaniólă saŭ portugesă şi peste cele germane; dar nĭ-ar fi greŭ a ne îndoui despre existinţa lor; ba încă nu ne sfiim a bănui, că fericitul apocrif va fi fost tradus óre-când pînă şi ungaresce.

Din cele orientale, afară de redacţiunea siriacă, Du Pin citéză una coptică, ér Assemani una arabă.[13])

Pe noĭ însă, după ce am indicat respândirea aşa numituluĭ Apocalips al luĭ Paul, în cursul evuluĭ mediŭ, pînă la marginile extreme ale creştinătăţiĭ spre apus şi spre resărit, ne

8) P. Meyer, *Descente de St. Paul en Enfer*, în *Romania*, t. 6 (1877), p. 11—16.
9) Ozanam, *Dante et la philosophie catholique*, Paris, 1859, p. 413—423.
10) Warton, *History of poetry*, I, 19, ap. Ozanam, *Les poëtes franciscains*, p. 375.
11) Gidel, *Apocalypsè de Marie*, în *Annuaire des études grecques*, t. 5 (1871), p. 102.
12) Villari, *Antiche legende e tradizioni che illustrano la Divina Comedia*, ap. Wesselofsky, Верта, Анастасія и Пятница, in Журналъ Мин. Нар. Просвѣщенія. 1877 februariŭ, p. 188.
13) Tischendorf, op. cit. Proleg. p. XVI.

interesă maĭ cu sémă, în casul de față, anume redacțiunile cele slavice.

Apostolul Ginților bucurându-se, de'mpreună cu arcangelul Mihail, de cea maĭ deosebită favóre din partea Bogomililor, este învederat că aceștiia, maĭ mult ca orĭ-cine altul, nu puteaŭ să nu-șĭ însușéscă cu grabă un apocrif care, din tóte puncturile de vedere, se potrivia de minune cu propria lor doctrină.

Să observâm că Apocalipsul luĭ Paul, chiar în evul mediŭ, era considerat de către ortodoxiĭ ceĭ riguroșĭ ca o operă eretică a Paulicianilor,[14]) iar prin urmare ca ce-va fórte bogomilic, din causa intimeĭ legăture între ambele aceste secte de nuanță manicheică.

Dela Bogomilĭ apoĭ, el a trecut la Românĭ.

§ 5. Apocalipsul luĭ Paul a avut sórtea tuturor cărților poporane: redacțiunile sale, une-orĭ chiar copiele aceleia-șĭ redacțiunĭ, diferă una de alta.

Un exemplu.

Biblioteca Imperială din Viena posedă treĭ redacțiunĭ latine manuscrise ale acestuĭ apocrif (NNo. Rec. 3129, Theol. 745 și Lunael. F. 11), dintre carĭ:

cea de'ntâiu se începe cu: «Paulus vero cum erat in carne»;

cea a doua: «Dies dominicus dies est electus»;

cea a treia: «Oportet nos timere»...[15])

Generalmente însă, lăsându-se la o parte deosebirile specifice din limbă în limbă și din timp în timp, prototipul s'a diferențiat într'o redacțiune lungă și o redacțiune scurtă.

Vechia redacțiune slavică cea lungă, cu variante după doă copie, s'a reprodus de către profesorul Tichonravov dela Mosc[o]va

14) Bekker, *Anecdota graeca*, t. 3, p. 1165, ap. Tischendorf, op. cit. p. XV: «ἀλλὰ καὶ ὁμωνύμως ψευδῆ συγγράμματά εἰσιν, οἷον ἡ λεγομένη ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου Παύλου· οὐ γάρ ἐστι τοῦ ἁγίου Παύλου, ἀλλ' ἑτέρου, αἱρετικοῦ, τοῦ Σαμωσατέως, ὅθεν οἱ Παυλικιανοὶ κατάγονται».

15) *Tabulae codicum MS-rum in Bibliotheca Vindobonensi asservatorum*, t. 1, p. 147, 265, t. 3, p. 110.

sub titlul de: Слово о видиньи свѧтаго апостола Павла (Cuvint despre visiunea sântuluĭ apostol Paul).[16])

Ea diferă pré-puţin de textul grec publicat de Tischendorf:

Бысть слово господне ко мнѣ глагола. рчи людемъ симъ. доколѣ согрѣшаете и прилагаете грѣхы на грѣхы. и прогнѣвлаете господа бога створшаго небо и землю. и вы нарѣчаютеса божьıа чада. а дѣла дѣıавольскаıа дѣлающе....	Ἐγένετο λόγος κυρίου πρός με λέγων· εἰπὲ τῷ λαῷ τούτῳ. ἕως πότε ἁμαρτάνετε καὶ προστίθεσθε τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ παροργίζετε τὸν θεὸν τὸν ποιήσαντα ὑμᾶς, λέγοντες εἶναι τέκνα τῷ Ἀβραάμ, τὰ δὲ ἔργα τοῦ σατανᾶ πράττοντες....

De aci însă nu urméză că redacţiunea slavică cea lungă este maĭ veche. Şi la Bizantinĭ putea să fi existat o redacţiune scurtă, alăturĭ cu cea lungă, dintr'o epocă medievală căt de depărtată. Slaviĭ, după tótă probabilitatea, aŭ tradus ambele din grecesce.

Redacţiunea slavică cea scurtă, reprodusă de curind de profesorul Stoĭan Novaković dela Bielgrad, după ce fusese publicată pentru prima óră deja la 1520 in Veneţia de către Bojidar Vuković, se intituléză: Слово светаго Павла апостола ѡ исходѣ доушевнѣмь (Cuvintul sântuluĭ apostol Paul despre eşirea sufletelor).[17])

§ 6. Deosebirea intre ambele redacţiunĭ este mare.

Redacţiunea cea lungă cuprinde intréga istoriă p o s t u m ă a sufletuluĭ uman, consistând din treĭ momente:

1° Judecarea sufletuluĭ de către Dumneḑeŭ;

2° Resplătirea sufletuluĭ celuĭ bun in Paradis;

3° Pedépsa sufletuluĭ celuĭ reŭ in Infern.

Secţiunea Paradisuluĭ este maĭ mică decât a Infernuluĭ, nu numaĭ pentru că 'n raĭu nemeresc maĭ puţinĭ, dar maĭ cu sé-

16) Tichonravov, op. cit., t. 2. p 40—58.

17) Novaković, Примери књижевности и језика старога и српско-словенскога, Bielgrad, 1877, p. 437—40.

mă—raţiune retorică—pentru că fericirea se descrie maĭ cu anevoe decât durerea.

Din cele treĭ momente, în redacţiunea cea scurtă găsim abia pe cel de'ntâiŭ. Paradisul şi maĭ ales Infernul, atât de voluminos prin natura sa, sînt lăsate la o parte. Totul se reduce la porţiunea cea introductivă, la «judecarea sufletuluĭ de cătră Dumneḑeŭ», saŭ—după titlul puţin corect ce şi-l'a ales acéstă redacţiune—la «eşirea sufletelor».

Nu maĭ este dară o călătoriă la Iad, ci numaĭ, ca să ḑicem aşa, strîngerea geamantanuluĭ, aşeḑarea saculuĭ cu care sufletul se pregătesce a pleca în lumea cea-l'altă.

Dacă redacţiunea cea scurtă ar fi cronologicesce posteriórĭ Călătorieĭ MaĭceĭDomnuluĭ la Iad, atuncĭ ea s'ar puté considera ca resultatul uneĭ d i s s o c i a ţ i u n ĭ d e i d e ĭ, în puterea căriĭa din Apocalipsul luĭ Paul s'a şters tot ce sémenă pré-mult cu cuprinsul celuĭ-l'alt apocrif.

§ 7. Redacţiunea cea lungă a fost cunoscută şi ea strămoşilor noştri în secolul XVI.

O traducere română nu s'a descoperit încă; dar în textul, pe care'l vom publica maĭ la vale sub No. IV, se află o indicaţiune fórte precisă în astă privinţă, şi anume:

... спѹсе ꙟцерѹл лѹ Павел апостолꙋ, кꙋ-ль портѫ де-и арѫть тоате мѹнчиле, кꙋ арꙋ фи оунь воиникѹ де треи-ѕечи де ани де арꙋ првжли ѡ пїатрь ши ѡ арѫ слобоѕи ꙟ џос сꙋ ѕбоаре ꙟ треи ани сꙋ каѕѫ аколо, аколо есте мѹнка пꙋкѫтошилорѹ.

Acest pasagĭu corespunde celuĭ următor din redacţiunea slavică cea lungă:

... аще кто възметь камень и ввержеть в кладазь глѹбокꙋ ѕѣло, и по мнозѣ доидеть дна, тако есть глѹбина...

... dacă va lua cine-va o pétră şi o va svîrli într'un puţ fórte adînc, încât să ajungă la fund după mult timp. aşa este acéstă adîncime...

Intre redacţiunea slavică cea lungă şi redacţiunea corespundĕtóre românéscă, pe care nĭ-o indică pasagĭul de maĭ sus, exista, prin urmare, o însemnată diferinţă în amărunte; fondul însă era identic. În redacţiunea cea scurtă, fie slavică, fie românéscă, pe care o dâm întrégă maĭ jos, nu ne întimpină nicăirĭ, din contra, "o piatră prăvălită" saŭ ce-va analog.

§ 8. Nicĭ redacţiunea românéscă cea scurtă n'a ajuns pînă la noĭ completă.

In volumul luĭ popa Grigorie din Măhacĭu, ea cuprinde paginele 21-30; dar între paginele 24-25 lipsesce o fóiă întrégă, adecă $^1/_6$ din totalitate.

Graţiă contextuluĭ slavic, pe care, după ediţiunea d-luĭ Novaković, noĭ îl reproducem în josul textuluĭ românesc, am putut completa, sub raportul sensuluĭ, acéstă regretabilă lacună.

§ 9. Textul de faţă ne procură o indicaţiune cronologică fórte preţiósă, deşi indirectă.

Ca şi contextul slavic, el cuprinde începutul luĭ Tatăl-nostru pînă la: "şi pe pămînt".

Noĭ cunóscem deja acéstă rugăcĭune — veḑĭ maĭ sus pag. 118-19 — după patru exemplare dintre aniĭ 1560-1619, în carĭ pasagĭul în cestiune sună în următorul mod:

1560:	1580:	1593:	1619:
татьль ностроу че ещи ꙟ че- рю, сфинцѣскѫ- се ноумеле тъоу, съ віе ꙟпъръ- ціе та, фіе воѧ та коум ꙟ че- рю аша ши пре пѫмѫнть. . .	татѫль нострꙋ че ещи ꙟ че- рю, сфинцѣскѫ- се ноумеле тѫꙋ, съ віе ꙟпъръ- ціѧ та, фіе воѧ та коумь ꙟ че- ри аша ши пре пъмѫнть. . .	parintele nos- tru ce esti in ce- riu, swincaske- se numele teu, se vie inpereccia ta, se fie voia ta, komu ie in ceru assa ssi pre pemintu . . .	татѫль нострꙋ чел че ещи ꙟ черюре, се сфен- цѣскѫ-се нꙋме- ле тъꙋ, съ віꙟе ꙟпѫръціѧ та ши се фіе воѧ та ка ꙟ черю ши пре пѫмѫнтꙋ. .

Prin urmare, între texturile din 1560 şi 1580 nu este nicĭ o deosebire, ĭar texturile din 1593 şi 1619 se depărtéză pré-

puțin de același tip comun al luĭ Tatăl-nostru, tip ce se
a se fi respăndit la toțĭ Româniĭ în a doua jumătate a s
luluĭ XVI.

Cu totul altfel, mult maĭ imperfect, maĭ rudimentar,
dibuitor, maĭ primitiv, este pasagĭul corespundĕtor în textu
maĭ jos, și anume:

татьл нострȣ чела че аши ꙟ черю, свꙟнтȣ нȣмеле тȣ,
дȣ вери вени динтрȣ ꙟпꙟрьцие тл, фїе вола тл кȣм ꙟ
лша прѣ пре пьмꙟнтȣ...

De aci este legitim de a conchide, că traducerea romă
scă a Apocalipsuluĭ luĭ Paul s'a făcut în prima jumătate a
coluluĭ XVI, pînă a nu se fi născut tipul cel cu «sfințé
se» și «să vie», pe care'l găsim așa ḑicênd stereotipat
1560 încóce.

Să se alăture cu acésta cele spuse deja de noĭ la pag.
despre epoca generală a «Texturilor bogomilice» din volu
luĭ popa Grigorie.

Кȣвѫнтȣл свтȣлȣи Павел апсль дѣ еширѣ сȣфлетелѡр.

фѫрѫ де старе. вѫ рȣгаци фрацилѡр кѫтрѫ хс. ꙟ тоатѣ часȣриле. ши ꙃиа ши нѡапте. ши бласвници дȣмнезеȣ. кѫ ꙟ тѡте ꙃїле дека апȣне сѡареле то[ци] ꙟџерїи ѡменилѡрȣ. а бѫрбацилѡр ши а мȣерилѡр. мергȣ ла дȣмнезеȣ сѫ се ꙟкине. ши дȣкȣ лȣкрȣреле тѡате ꙟнаинтѣ лȣ хс. дела тоци ѡаменїи. е дȣхȣл свнтȣ асе дела хс. ꙟ тѫмѫпинарѣ лорȣ. ши

Cuvântul svântului Pavel apostolŭ de eşire sufletelor.

Fără de stare vă rugaţi, fraţilor, către Hs. în toaté ćasurile, şi ḑua şi noapte, şi blagosloviţi Dumneḑeu. Că în tote ḑile, deca apune soarele, toţi îngerii omeniloru, a bărbaţilor şi a muerilor, mergu la Dumneḑeu să se închine, şi ducu lucrurele toate înainté lu Hs. dela toţi oamenii; e Duhul svântu ĭase dela Hs.

СЛОВО СВѦТАГО ПАВЛА АПОСТОЛА Ѡ ИСХОДѢ ДОУШЕВНѢМЬ.

Сынове чловѣчьсцїи, благословите Господа безьпрѣстани на ьсе часи дьнь и нощь; на вьсе бо дьни заходещоу сльнцоу и вси аггелы людьсцїи, моужьсци же и жен'сцїи, вьсходеть кь Богȣ покланѧють се и приносеть когождо дѣла еже сьдѣвають чловѣци ѿть ютра и до вечера, любо добраа, любо злаа. Ѥсть бо 'гель добраго чловѣка, и идеть радоуѥ се кь Богȣ; есть же 'гель злаго чловѣка, и идеть плаче се кь Богȣ; и вьси сходеть

гръаціе де оунде веницї ѫџе-
рїи меи де адучеци ачѣле сар-
чине юшоаре ши ругъчюни ку
алте дарурe дулчи ши чинстите
21. іарѫ еи ръспундu аша. нwи
венимu дела чеа че с'аu льсатu
де дулчаца лумїеи. дерептu свн-
тул нумеле тъu. ши съ рwагь
аша. татьл нострu чела че аџи
ѫ черю свнтu нумеле тъu.
кьндu вери вени динтрu ѫпъ-
рьціе та. фїе вола та кум ѫ
черю аша прѣ пре пьмънтu.
де сь мунческu ѫ пустїе, ши
ѫ мъгури ши ѫ пеџіери. ши сь
дуку ѫ wрашѣ ши ѫ четьци. де-и
гонескu шї-и хулескu. ши-и у-
чигu. ши скуепескu спре аи. еи
ѫ тоате часуриле пльнгu, ши
сь фльмънѕескu. ши съ ѫсе-
тошаuѫ. іарѫ еи ѫблѫндu ѫ
четьци. дерѣптu сфнтu кувьн-
тул тъu. ши сънтu учиши, ши
уuа ши ноапте. іарь инима

în tămăpinaré loru şi grăĭaşt
De unde veniţi, îngerii m
de aduceţi acéle sarcine
şoare şi rugăcĭuni cu alte d
rure dulci şi cinstite? Ĭară e
răspundu aşa: Noi venim
dela ceĭa ce s'au lăsatu de
dulćaţa lumiei dereptu svân-
tul numele tău şi să roagă
aşa: „tatăl nostru cela ce
» ĭaşti în cerĭu, svântu nume-
» le tău, căndu veri veni din-
» tru înpărăţie ta, fie voala ta
» cum în cerĭu aşa pré pre pă-
» măntu», de să muncescu în
pustie şi în măguri şi în peşteri,
şi să ducu în oraşé şi în cetăţi,
de-i gonescu şi-i hulescu şi-i u-
cigu şi scuepescu spre ĭai; ei în
toate ćasurile plăngu şi să flă-
mânzescu şi să însetoşadă; Ĭară
ei înblându în cetăţi deréptu
sfântu cuvântul tău şi săntu

---

wтвѣть даюціе Богу w дѣлѣхь чловѣчьскыхь. Изыде же доухь на срѣтенїе имь wть Бога и рече имь: wть коудu прїидосте, аггелы мои, носеще брѣмена благыхь дѣль и молитвы чьстныє? Оони же wтвѣщаше: мы wть wнѣхь прїидохwмь wтрекших' се сластїи мир'скыхь имени ради светаго твоего и глаголющїихь: „wче нашь, иже іеси на небесы, да светыть се име твоіе и да прїидѣть царьство твое, и да боудеть волѧ твоѧ, іако на небеси и на ѕемли“, скитающїих' се вь градѣхь, изгонимїи и хоулимїи, біемы и wплькаемїи по вьсе часи, плачющіе се и жеждоуще,

2. лѡр асте милѡасѫ. нои сем ѫџерї ѫнкѫ не мирѫмꙋ де рѫбдаре лор. ши грѫи гласꙋ кътрь еи. ши ꙃисѣ ачеа сѫ-и щици. кѫ вои аиче сеци кꙋ мине. ꙗрѫ дꙋлчаца ме асте аколо кꙋ еи. кь сѫнтꙋ ачеа фїи меи чеа пре—ꙋбїцїи. стаци ѫ тоате часꙋриле де слꙋжици, лѡр. нече диниѡрѫ нꙋ лѫсаре пре еи. кѫ лѡк де веселїе аича асте ачелора тꙋтꙋрорꙋ.*) ꙗрѫ се дꙋкꙋ ѫџерии. ши слꙋжескꙋ лѡрꙋ, ши ꙗрь ѫџерии ѡменилор челѡра че н'аꙋ фапте бꙋне. мергꙋ сѫ сь ѫкинѣ ла скаꙋнꙋл татѫлꙋи. еи мергꙋ тѫнгꙋиндꙋ-се кь дꙋкꙋ нꙋмаи, стрѫмбѫтѫци дела ѡменїи сѫи. дхꙋл свнтꙋ асе ѫ тимѫпинаре лѡрꙋ. шї грѫи глас кѫтрѫ еи. ши ꙃисе

ucişĭ şi ḑua şi noapte, ĭar*ă* inima lor ĭaste miloasă; noi se*m* îngeri, încă ne mirâmu de răbdare lo*r*! Şi grăi gla*su* că*t*ră ei şi ḑisé: Aceĭa să-i ştiţi, că voi aice seţi cu mine, ĭară dulcéaţa me ĭaste acolo cu ei, că săntu aceĭa fii mei ceĭa pre-ĭubiţii; staţi în toate éasurile de slu*ji*ţi lo*r*; ne*ce* dinioră nu lăsare pre ei, că loc de ve*se*lie aicĭa ĭaste acelora tut*u*roru. Ĭară se ducu îngerii şi slujescu loru. Şi ĭară îngerii omenilo*r* celora ce n'au fapte bune me*r*gu să să închiné la scaunu*l* Tatălui; ei mergu tănguindu-se, că ducu numai s*tră**m*bătăţi dela omenii săi. D*u*hu*l* sv*ă*ntu ĭase în timăpinare loru, şi grăi glas

*) Era scris: тꙋтꙋрꙋрꙋ, apoĭ s'a adaus de aceĭaşĭ mână un о d'asupra luĭ р.

рѣходеще из' града вь градь за слово твое светоıе и прѣпоꙗсани
ıнь и нощь, вь роукахь имоуще милостиню; мы же, аггелы ихь,
одим' се, зреще трьпѣнїа ихь. И се бысть глась кь нимь гла-
ıаıе: се ıесте ꙗко да вѣдоуще, ꙗко здѣ вамъ стоещїимь моꙗ
ıагодѣть сь ними ıесть, ꙗко сынь мои вьзлюблıен'ныи прѣдстоить
вьсе часи слоуже имь, никогда же ѡставлꙗю ихь, ꙗко мѣсто
веселїе ихь здѣ ıесть всѣхь. И пакы идоше аггелы слоужити
ıь. И се дроугы аггелы прїидоше ѡть инѣхь прѣдь прѣстоль
кїи. Ты же покланıахоу се и рыдахоу, и доухь божїи изыде

де ȣнде вѣници ꙟџерїи меи
23. де адȣчеци ачеле | сарчинѣ гре-
ле. ши веници поносици. еи
ръспȣндȣ нои веним дела ѡ-
мени ботеꙁаци ꙟ нȣмеле тъȣ.
ꙗръ еи факȣ вое трȣпȣлȣи сеȣ.
де грѫмъдескȣ пъкате пре пъ-
кате. де съ спȣркѫ кȣ реле лȣ-
крȣре. прѣ-юбире. ши клеве-
тескȣ. ши мънтȣ оунии кътрь
альцї. кȣ фȣртȣшагȣре. ши кȣ
кȣрвїе. ши кȣ ꙁавистїи. ши-
шь варсъ сънџеле. ши-съ грь-
битори ꙟ фьръ-де-леџи. ши
калкь порȣнка та. ши тоате
лȣкрȣрела съ спȣркѫ. крȣче ѡ
цинь ꙟ мъниле сале ꙗръ дин
рѡстȣл лорȣ грьеща дїаволȣл.
ꙗръ свнтȣл ботеꙁȣл нȣ-л пъ-
ꙁескȣ. ши праꙁничеле свнте але
тале. ши а шапте ꙁї свнта дȣ-
24. минакь еи нȣ ѡ пъꙁескȣ. ши |

cătrâ ei şi ḑise: De unde vé-
niţi, îngerii mei, de aduceţi acele sarciné grele şi veniţi ponosiţi? Ei răspundu: Noi venim dela omeni botezaţi în numele tău, Iară ei facu voe trupului seu de grămădescu păcate pre păcate, de să spurcâ cu rele lucrure: pré-Iubire, şi clevetescu, şi mântu unii cătră alăţi, cu furtuşagure şi cu curvie şi cu zavistii, şi-şi varsă sângele, şi-sŭ grăbitori în fără-de-legi, şi calcă porunca ta, şi toate lucrurelIa să spurcă; cruce o ţinŭ în mânile sale, Iară din rostul loru grăeştie diavolul, Iară svântul boteḑul nu-l păzescu şi praznicele svinte ale tale, şi a şapte ḑi svânta DuminIacă ei nu o păzescu. Şi

---

на срѣтенїе имь, и бысть гласъ къ нымь глаголѥ: ѿть коудоу прїидосте, аггелы мои, носеще теш'ка брѣмена? Ѡни же глаголаше: мы прїидохомь ѿть ѡнѣхь нарицающїихь име твоѥ, пльти оугодиꙗ твореще и прикладающе грѣхь кь грѣхȣ и ниединые молитвы чистимь срьдцемь не сьтвор'ше; что бо потрѣба намь слоужить таковымь грѣшникомь? И рече Господь: идѣте, не прѣстающе, слоужити имь, дои'дѣже ѡбратеть се и покаюⷮ се, и прїидоуть къ мнѣ, и азь тогда соуждȣ имь.

Видите оубо, сынове чловѣчьсцїи, ꙗко вьса дѣла чловѣчьскы на ꙁемли аггелы вьꙁносеть на небеса прѣдь Бога, любо добра,

[dise Dumnedeŭ: Duceţi-vă, fără încetare, de le slujiţĭ lor pînă ce se vor întórce şi se vor pocăi şi vor veni la mine, şi atuncĭ eŭ îĭ voĭu judeca.—Vedeţĭ dară, fiĭ omenescĭ, că tóte faptele ómenilor de pe pămînt îngeriĭ le duc în cer de'naintea luĭ Dumnedeŭ, fie cele bune, fie cele rele; şi sciind acésta, nu încetaţĭ de a lăuda pe Dumnedeŭ. Căcĭ ĭată eŭ, Pavel, am fost în Duhul sfânt şi am vedut acestea. Şi la întrebarea mea, îngerul ce mĕ purta îmĭ dise: Urméză după mine, Pavele, de'ţĭ voĭu arăta locaşul sfinţilor şi veĭ cunósce locaşul celor drepţĭ, unde sînt duse sufletele celor drepţĭ. Şi vedui acolo bunătăţĭ nepovestite. Şi apoĭ ne-am pogorît sub pămînt, unde este întunerecul şi ĭadul, şi aci mĭ-a arătat sufletele păcătoşilor şi locaşul unde ele sînt duse. Şi ĭarăşĭ am mers sus la tăriă, unde vedurăm pe Satana cu îngeriĭ luĭ, cu puterile şi cu maĭ mariĭ luĭ; şi eraŭ aci lupte şi rescóle, vrênd reŭ unul altuĭa; şi eraŭ sufletele cele pizmaşe, clevetitóre, desfrînate şi măniόse; şi'n fruntea lor eraŭ sufletele cele viclene, carĭ întră în inimele puternicilor de'ĭ aţîţă la mórtea unuĭ altuĭa. Şi am întrebat eŭ pe înger: Cine sînt aceştiĭa? Şi-mĭ dise îngerul: Sînt stăpîniĭ pămîntescĭ şi domniĭ lumiĭ aceştiĭa; sînt ceĭ ce se trimit asupra sufletelor ómenilor necredincĭoşĭ în cĭasul morţiĭ, căcĭ n'aŭ avut credinţă în Dumnedeŭ, n'aŭ avut nădejde în Dumnedeŭ, nicĭ în numele luĭ. Şi căutaĭ spre cer, şi vĕduĭ acolo alţĭ îngerĭ, ale cărora feţe luminaŭ ca sórele, şi eraŭ încinşĭ cu brâne de aur, şi eraŭ fórte cinsteşĭ în haĭnele lor, şi era scris numele]

люко ѕлаа; да вѣдоущіе сїи вьса, беспрѣстани благословите Господа. Аз' же Пав'ль, бывь вь доусѣ светѣ и сїа видѣхь. Пакы же отвѣщавь аггель водеи ме, и рече ми: послѣдоуи ми, Павле, и покажоу ти мѣсто светыхь, и познаеши мѣсто правед'ныхь, идѣже посимїи соуть доуше праведныхь. И видѣхомь тоу неиз'речен'ныие доброти, и пакы сьнидоховѣ вь пѡдземльныіе, идѣже тма есть адь. И тоу показа ми доуше грѣшныхь, и вь коіе мѣсто носеть

лꙋ хс. пре еи. ши ера ꙟ тоа-
тѫ фрѫмсеце ши милоши. ши
ꙟтребаю ꙟџерꙋл. че ꙟџері синтꙋ
ачеще. ши-ми рѫспꙋнсь ꙟџе-
рꙋл ши ѕисе. ачеще синтꙋ ꙟ-
џерїи ѡаменилѡр дирепци. ши
ѕиш кѫтрь ꙟџерꙋ. тоці дерепцїи
ши пѫкѫтошїи. щиꙋ-се кьндꙋ
морꙋ. ши-ми ѕїсе ꙟџерꙋл кaꙋ-
ть пре пьмѫньтꙋ. шї кѫꙋтаю
шї вьѕꙋю тоатѫ лꙋме. ши фꙋ
ка ѡ нимика. ши ѕисе ꙟџерꙋл
чела че мь пꙋрта. аколо есте
мѫрїае. ши юбирѣ ѡменилор
чеꙗ дешарта. ши вьѕꙋю оуꙟ
нꙋѡрꙋ де фокꙋ преспрѣ тотꙋ
пьмѫнтꙋл. ши ѕїшꙋ че ѧсте
25. доамне ачела. ши| ши(*sic*)-ми
ѕисе ꙟџерꙋл. ачела нꙋѡр де
фокꙋ ѧстѣ а ѡменилѡр небꙋни.

lu Hs. pre ei, şi era în toată frâ*m*seţe şi miloşi. Şi în*t*rebaĭu îngeru*l*: ce îngeri sintu aceşte? Şi-m*i* răspunsă îngeru*l* şi ḑise: Aceşte sintu îngerii oamenilo*r* direpţi. Şi ḑi*ş* că*t*ră îngeru: Toţi derepţii şi păcătoşii ştiu-se căndu moru? Şi-mi ḑise îngeru*l*: Caută pre pămănătu. Şi căntaĭu, şi văḑuĭu toată lume, şi fu ca o nimica. Şi ḑi*se* îngeru*l* cela ce m*ă* pu*r*ta: Acolo este măriae şi ĭubiré omenilo*r* cela deşa*r*ta. Şi văḑuĭu uîn nuo*r*u de focu prespr*é* totu pămăntu*l*, şi ḑişu: Ce ĭaste, Doamne, acela? Ş*i*-mi ḑi*se* îngeru*l*: Acela nuo*r* de focu ĭasté

се. И пакы идоховѣ въ пωднебеснаа на твръдь, и тоу оуꙁрѣховѣ сотонꙋ, и аггелы его, и власти и старѣишины его. И бѣꙗхоу браны и ωпльченїа, дроугъ дроугꙋ ꙁавидеще, и бѣхꙋ тоу доуси ꙁавистливи, клеветливїи и блоудны и напрасливїи, и тоу бѣхꙋ дръжателїе лоукавїи доуси, вълаꙁеще въ сръдца властемъ, да оубиѥть дроугъ дроуга. И въпросихъ аггела: кто сїи соуть? И рече ми аггелъ: се соуть властелїе ꙁемльны и кнеꙁы мира сего, сїи соуть послаıемыи по доуше невѣрныихъ чловѣкъ въ врѣме съмръти, не ıеше бо вѣры Богꙋ, ни оуповаше на Бога, ни на име ıего. И въꙁрѣхъ на небо, и видѣхъ инїи аггелы, их' же лица свьтѣхꙋ се ꙗко слънце, и пояꙗсани пояси ꙁлатими, имоуще почьсть великоу на риꙁахъ своихъ, и написано бѣше име божїе на ныхъ, испльна

чѣа че се местекъ ши сѫ ꙟ-
преȣнѫ ꙟ рȣгъчюнѣ перицилѡр.
еȣ пласшȣ ши зишȣ кътрѫ
ꙟџерȣ. воїу сѫ вѫзȣ сȣфлетеле
ѡаменилѡр, дирепъцилорȣ ши
а пѫкѫтошилорȣ. ꙟ че кипȣ
ѧсȣ дин ачаста лȣме. шї-ми
рѫспȣнсѫ ꙟџерȣл ши-ми зисе.
каȣтѫ ꙟ џосȣ ши кѫȣтаю ꙟ
џосȣ пре пъмѫнтȣ. ши вѫзȣю
ȣ ѡмȣ мȣриндȣ. ши-ми зисе
ꙟџерȣл. ачела ѧстѣ дн дерептȣ.
ши кѫȣтаю ши вѫзȣю фаптеле
лȣи че-ȣ фѫкȣтȣ ꙟ нȣмеле лȣ
дȣмнезеȣ*) ꙟ тоатѫ вїаца са
чѣа че-ȣ висȣ пре пѫмѫнтȣ.
26. шї тоате фаптеле ста ꙟнаин-
те лȣи ꙟн ачела час. ши вѫ-
зȣю кѫ ꙟ фапте бȣне кȣ сѫ-
вѫршитȣ. ши ш'аȣ фѫкȣтȣ ѡ-
дихнаде сȣфлетȣлȣи сѫȣ. ши кȣ
кѫїре ши кȣ дȣлчацѫ. ꙟнаин-

a omenilo*r* nebuni, ceïa ce se mestecă şi să înpreună în rugăciune periţilo*r*. Eu plânşu şi ḑişu cătră îngeru: Voïu să vădu sufletele oamenilo*r*, direpăţiloru şi a păcătoşiloru, în ce chipu ïasu din acasta lume. Şi-mi răspunsă îngerul şi-mi ḑise: Caută în g'osu. Şi căutaïu în g'osu pre pământu, şi văḑuïu u omu murindu. Şi-mi ḑi*se* îngeru*l*: Acela ïasté di dereptu. Şi căutaïu, şi văḑuïu faptele lui ce-u făcut*u* în numele lu Dumneḑeu, în toată viaţa sa ceïa ce-u visu pre pâmântu; şi toate faptele sta inainte lui în acela ċa*s*, şi văḑ*u*ïu că în fapte bune cu săvrăşitu, şi ş'au făcutu odihnïale sufletu-

*) Aci maĭ era scris o dată: фапте, şi apoĭ şters.

... сеѥ красоти и милости. И вьпросихь аггела: которїи сы соуть? И ѿтвѣщавь рече ми: сїи соуть аггелы праведныхь чловѣкь. И рѣхь емоу: вьси ли праведници и грѣшници ѕнають се, егда оумирають? И рече ми аггель: ѕри на ѕемлю! И видѣхь в'сь миръ, и бѣяше прѣдь мною ни вь что же. И рѣхь аггелоу водещемоу ме: се ли есть величьство чловѣче вьсоуїе метȣще се? И оузрѣхь ѡблакь ѡгнынь, распростръть надь вьсѣмь миромь И рѣхь: что се есть, Господи? И рече ми: се есть беѕаконїе смѣшено сѫ молитвами грѣшныхь чловѣкь. Аз' же вьсплакахь се и рекохь кь аггелȣ: хотѣл' быхь видѣти доуше правед'ныхь

те-и ста ꙟџерȣл, лȣ дȣмнеѕеȣ.
ши депреȣнѫ кȣ ꙟџерии дръ-
чешти. ши кьȣтарѫ тоате фап-
теле ѡмȣлȣи. ши де челе ре-
лѧ нȣ афларъ немикѫ ла елȣ.
ши вьѕȣю ѡмȣл къ кȣ тоа-
тѫ дȣлчаца ꙟџерїи сокотиѧ
ши пъѕїе сȣфлетȣл лȣи пънѫ
кѫндȣ-л лȣарѫ ди трȣпȣ. ши
де трей ѡрї грѫирѫ лȣи. сȣ-
фле[те] кȣноще-цї трȣпȣл тъȣ
де ай ешит. достоникь ещї.
ши ꙗрѫ те вери ꙟторче ꙟ
трȣпȣл тьȣ ла ѕȣа де ꙟвїере.
де сь прїимещи че ци е гь-
27. титъ кȣ | тоцїи дїрепцїи. ши
лȣарѫ сȣфлетȣл дї трȣпȣ. ши-л
сърȣтарѫ ши сѫ кȣноскȣрѫ. ши
ѕїсерѫ сȣфлетȣлȣи рȣгатȣ-не-и.
дȣп'ачеѧ ай фькȣтȣ воѧ лȣ
дȣмнеѕеȣ прѣ пѫмънтȣ. ши
венїиѧ. ꙟџерȣл ши пъѕиѧ пре
пьмънтȣ ꙟ тоате ѕиле. ши

lui său; şi cu ĭubire şi cu dul*é*aţâ înainte-i sta îngerul lu Dumneḑeu şi depreună cu îngerii drăceşti; şi căut*a*ră toate faptele omului, şi de cele relĭa nu aflară nemică la elu. Şi văḑuĭu omul că cu toată dul*é*aţ*a* îngerii socotiĭa şi pă-zie sufletul lui, pănâ căndu-l luară di trupu; şi de trei ori grâiră lui: Sufle*te*, *cu*noşte-ţi trupul tău de ai eşit, dost*o*nicŭ eşti şi ĭară te veri în-torce în trupul tău la ḑua de înviere, de să priimeşti ce ţi e gătitŭ cu toţii direp-ţii. Şi luară sufletul di trupu, şi-l sărutară şi să cunoscură, şi ḑiseră sufletului: Rugatu-ne-i, dup'acela ai făcutu vo*ia* lu Dumneḑeu pré pământu, şi veniiĭa îngerul şi păḑiĭa pre

---

и грѣшнихь чловѣкь, кымь ѡбраѕомь исходеть ѡть мира сего? И ѡтвѣщавь аггель, и рече ми: вьѕри долоу! И вьѕрѣхь долоу. И видѣхь чловѣка оумирающа. И рече ми аггель: се праведникь бѣ. И вьѕрѣвь, и видѣхь дѣла его, еже сьтвори ѕа име божїе вь в'сѣмь житїи своемь, іеже пожить, и вьса прѣдсташе прѣдь нимь вь ть часћ. И видѣхь юже скон'чав'ша се, и ѡбрѣте покои и дрьѕновенїе. И прѣдсташе блаѕи аггелы коупно же и ѕлы, и видѣше и ꙗкоже и вьсе чловѣкы: ѕлы же не ѡбрѣтоше мѣста вь нїемь. И видѣше іе чловѣкь вьсе. Блаѕи же аггелы вьѕеше доушоу его, и бѣхоу хранеще ю, дон'дѣже иѕыде ѡть тѣлесе,

ѕисе ꙟџерȣл. бȣкȣрѫ-те сȣфлете
кѫ еȣ мъ бȣкȣрȣ де тине кѫ
аи фѫкȣт воа лȣ дȣмнезеȣ пъ-
нѫ а[и] вис пре пъ[мъ]нтȣ.
еȣ амȣ дȣче фапте бȣне ꙟ
тоѡте ѕіле кътрѫ хс. аша ꙗ-
рѫ еші дȣхȣл сфинтȣ ꙟ тъмпи-
наре сȣфлетȣлȣи ши ѕисе лȣи
сȣфлете съ нȣ те чюдещи не-
че съ те свиещи. къ вері мер-
џе ꙟ локȣль чела че н'аи маи
въѕȣть нече динишаръ аша. ші
28. фи-ци-воѭ еȣ ꙟтр'аџȣторю, | къ
амъ афлат еȣ ꙟтрȣ тине ѡ-
діхънелъ кътъ амъ фостȣ ꙟ-
трȣ тине. дȣхȣл сфинтъ мерџе
ꙟнаинте соуфлетȣлȣи. ꙟ черȣ.
ꙗрѫ ꙟтрȣ дȣхȣл сȣсь еи ста
драчїи де департе ши съ тън-
гȣна ши гръна. ѡ кȣ кътѫ
славѫ те-и сподобитȣ сȣфлете
кȣ адевърȣ къ фȣџїаи де нои.
ші дека ꙟтрѫ сȣфлетȣл пре
порта черȣлюи, ꙟ лъȣтрȣ кȣ

pămăntu în toate ḑile. Și ḑise
îngerul: Bucură-te, suflete, că
eu mă bucuru de tine, că
ai făcut voĭa lu Dumneḑeu
până ai vis pre pămăntu: eu
amu duce (?) fapte bune în
toote ḑile cătră Hs. Așa ĭară
eși Duhul sfăntu în tămpi-
nare sufletuluĭ și ḑise luĭ:
Suflete, să nu te cĭudești, nece
să te sviești, că veri merge
în loculŭ cela ce n'ai mai
văḑutŭ nece dinioară așa, și
fi-ți-voĭu eu într'ag'utorĭu, că
amŭ aflat eu întru tine odi-
hănelă cătŭ amŭ fostu întru
tine. Duhul sfăntŭ merge îna-
ite sufletuluĭ în ceru, ĭară întru
Duhul susŭ ei sta dracii de de-
parte, și să tănguĭa și grăĭa:
O, cu cătă slavă te-i spodobitu,
suflete! cu adevăru că fugiĭai
de noi. Și deca întră sufletul
pre porta cerulĭui în lăutru,

и три кратїи рекоше іеи: доуше, позънаи тѣло свое, ѿтноудȣ же изъыде, достоить бо ти пакы въ тѣло твоіе възвратити се вь дьнь въскрьсенїа, да въспрїимеши оуготован'наа съ вьсѣми праведными. И въсприіем'ше доушȣ тоу ѿть тѣла, и целоваше ю ꙗко знаема соуща и рѣше еи: молим' ти се, поніеже іеси сьтворила волю божїю соущїи на земли. И прїиде аггель хранивї ю на земли по в'се дьни, и рече іеи: радоуи се, доуше, аз' бо радоую се ѡ тебѣ, ꙗко сьтворїи волю божїю, живоущїи на земли, аз' бо по вьсе дьни възношахь дѣла твоꙗ блага кь Богȣ. Также же и доухь изъыде на срѣтенїе іее и глагола еи: доуше, не сьмоущаи

търїе ӡисе ши кѹ глас маре
ръспѹнсе лорѹ ши ѕисе аша. де
ѡкърѫле воастре фѹџию еѹ. ши
кѹ пѹтере ши сила лѹ хс мъ
ѫгръдию. аша мѫ пѹртъ ѫџа-
рѹл ши-ми арътъ. де съ щици
тоци къ нѹ ласъ дѹмнеѕеѹ шер-
бии, ши слѹџиле сале ѫ по-
нослѹл некѹрацилѡр. чела че
слѹжаще лѹ дѹмлеӡеѹ (*sic*) де-
29. ре|птѹ сѹфлетѹл сеѹ ѫ тоате
ѕилеле вїецїеи сале. ачеа спѹю
воаѡ фрации меи прѣ-юбици.
аша шї вои съ арѫтацї лѹкрѹре
бѹне. дестоиничи сь фици ѫ-
пѫрѫцїе черѹлѹи*) пѹнеци ѫ-
тр'ънимиле воастре фрика лѹ
дѹмнеӡеѹ. нѹ де негъндире ши
де лене воастрѫ съ пердеци
дѹлчаца че-ѹ гътит воаѡ дом-

cu tărie *zise* şi cu glas mare răspunse loru şi *ḑise* aşa: De ocărâle voastre fugiĭu eu şi cu putere şi sila lu Hs. mă îngrădiĭu.—Aşa mâ purtà îngĭarul şi-mi arâtă, de să ştiţi toţi că nu lasă Dumneḑeu şerbii şi slugile sale în ponoslul necuraţilor, cela ce slujaşte lu Dumlezeu dereptu sufletul seu în toate ḑilele vieţiei sale. Aceĭa spuĭu voao, fraţii mei pré-ĭubiţi; aşa şi voi să arâtaţi lucrure bune, destoinici să fiţi înpârăţie cerului. Puneţi într'ănimile voastre frica lu Dumnezeu, nu de negăndire şi de lene voastrâ să perdeţi dulćaţa ce-u

*) D'asupra lui -рѹ- scris cu aceĭaşĭ mână ю pentru a se puté citi şi: черюлѹи.

се ни оусоумни се, нь прїиди на мѣсто, егоже не видѣ николиже, боудѹ ти и аӡь помощникь, ѡбрѣтох' бо и аӡь вь тебѣ покои, елико врѣме бyхь вь тебѣ. И доухь идѣше прѣдь нїею на небеса. Бъӡдоушни же бѣсы, далече стоїеще, рыдахоу глаголюще: ѡ каковѣи славѣ сподобила се їеси, доуше, по истинѣ иӡ'бѣже ѡть нась! Іегда же бысть вьноутрь врать небесныхь крѣп'чаишимь гласомь ѡтвѣщаеи рече: кьӡны ваше иӡ'бѣгль есмь, Христа моего силою ѡграждаема.

Сїе сказа ми аггель водеи ме. Да вѣсте, юко не ѡставить Господь рабь своихь вь поношенїе нечьстивомоу, иже искрьно ра-

нѹл ностpѹ ıс. хс. ачелѹа е
слава ши ѫпъръціе ши цинѹ-
тѹлѹ кѹ татьлѹ ши кѹ дхѹл
сфнтѹ де акѹм. ши пѹрѹрѣ ѫ
векѹ :— адевъpѹ :—

gătit voao Domnul nostru Is.
Hs., aceluĭa e slava şi înpâ-
răţie şi ţinutulu cu Tatălu
şi cu Duhul sfăntu de acum
şi pururé în vecu, adevăru.

ботающїихь емѹ вьсе дьни живота своего. Сїа сказахь вамь, чедл
моıа вьзлюблıен'наа, да и вы покажете плоди достоины небеснаго
царствїа, и вьложить Богь страхь вь срьдца наша, да не небрѣ-
жениıемъ и лѣностїю погоубимь оуготован'наа намь благаа ѡть
Господа нашего Іус. Христа, ıемоуже слава и дрьжава сь ѡцемь
и светымь доухѡмь и нынıа и присно и вѣкы вѣкѡмь а-
минь.

NOTANDA

---

1. finalul *u* intreg: мȣническȣ (22), гонескȣ (22), хȣлѣскȣ (22), ȣчигȣ (22), скȣепескȣ (22), пльнгȣ (22), фльмѫнѯескȣ (22), ꙟблѫндȣ (22), мергȣ (21, 23 de 2 orĭ), дȣкȣ (21, 22, 23 de 2 orĭ), сфѫнтȣ, свѫнтȣ, (21, 22, 23, 30), лорȣ, лѡрȣ (21, 23 de 2 orĭ, 24, 29), ржспȣндȣ (22, 24), лѫсатȣ (22), дерептȣ (22, 30), кѫндȣ, кындȣ (22, 25), миржмȣ (23), тотȣ (25), тȣтȣрорȣ (23), слȣжескȣ (23), гржмѫдескȣ (24), клеветескȣ (24), пѫѯескȣ (24 de 2 orĭ), ꙟѱерȣ (25, 26), морȣ (25), черȣ (29), мȣриндȣ (26), кипȣ (26), дерепьцилорȣ (26), пѫкжтошилорȣ (26), вьоȣ (26), фокȣ (25, 26), нȣѡрȣ (25), сподобитȣ (29), ѱосȣ (26 de 2 orĭ), адевѫрȣ (29, 30), ѡмȣ (26), ѡменилѡрȣ (21), фькȣтȣ, фѫкȣтȣ (26, 27, 28), кисȣ (26), сьвршитȣ (27), елȣ (27), ȣншȣ (25, 26), плжншȣ (26), векȣ (30), трȣпȣ (27, 28), фостȣ (29), мѫнтȣ (24), татьлȣ (30), цинȣтȣлȣ (30), пьмѫнтȣ, пѫмѫнтȣ, пжмѫнтȣ, пжмжнтȣ, пьмѫньтȣ (22, 25, 26 de 2 orĭ, 28 de 2 orĭ), ѧсȣ (26), сѫнтȣ, синтȣ (22, 23, 25 de 2 orĭ);

finalul *u* scris d'asupra şiruluĭ: факȣ (24), фѫкȣтȣ (26), гласȣ (23), бȣкȣрȣ (28), венимȣ (22), cfr. maĭ sus p. 369 No 1;

frasa cu *u* întreg maĭ de multe orĭ: еȣ плжншȣ ши ȣншȣ кътрж ꙟѱероу вою сѫ вьоȣ (26), кьȣтаю ꙟ ѱосȣ пре пьмѫнтȣ ши вьоȣю ȣ ѡмȣ мȣриндȣ (26) etc.;

dar şi *u* jumătăţit în ъ saŭ ь: въвѹть (28), локѹль (28), сѹсь (29), кътъ (29)=*cătă*, сфънтъ (29)=*sfântă*, амъ (29 de 2 orĭ), цинь (24), достоникь (27).

2. ѫ întrebuinţat ca vocală nasală: оуѫ [нѹwрѹ] (25);

vocalisat cu desăvîrşire: ѹ [wмѹ] (26), ѫнаинте (29), льѹтрѹ (29), дн [трѹпѹ] (27, 28);

trecut în н: дин [ачаста] (26), ѫн [ачела] (27), дин [рwстѹл] (24)...

3. confusiunea între *o* şi *u*: тѹтѹрѹрѹ şi тѹтѹрорѹ (23);

o pentru *oa*: динниwрь (23, dar 28: динниwаръ), порта (29), кѹноще (27), тwте (21), wменилwрѹ, wменилор (21, 23, 25, 26, dar 25, 26: wаменилwр), wменїи (23), ѫторче (27);

oa pentru *o*: воаа (22, dar 28 de 2 orĭ: воа);

ѡ pentru *oa*: тоwте (28).

4. есте (25, şi tot acolo: асте), фрѫмсеце (24), чеае (27), ачеае (23, dar 21: ачѣле), грьеща (24, dar 21: гръаще), греае (24), реае (24), реаа (27), аене (30), ѫвїере (27), мерџе (28, 29), пѹтере (29);

wдїхънелъ (29, dar 27: wдїхнале), векѹ (30), дека (21, 29);

[дѹлачаца] ме (23);

cfr. pentru tóte aceste maĭ sus p. 371 No. 5.

5. ѫкинѣ (23, dar 21: ѫкине), сарчинѣ (24, dar 21: сарчине), астѣ (26 de 2 orĭ, dar 25: асте), висѣ (23, şi tot acolo: висе), грьеща (24, dar 21: гръаще), лѹкрѹреаа (24, dar 21: лѹкрѹреае), дѣ [еширѣ] (21), толтѣ [часѹриле] (21, dar 22, 23: толте часѹриле), wрашѣ (22), прѣ [пѫмѫнтѹ] (28, şi tot acolo: пре пъмънтѹ), реаа (27, dar 24: реае), преспрѣ (25);

ащи (22), [спре] аи (22, şi tot acolo: еи);

дерѣптѹ (22, pe aĭurĭ: дерептѹ), дѹминакь (24), вѣници (23, pe aĭurĭ: веници), ѫџарѹа (29)...

cfr. maĭ sus p. 371 No. 6.

6. ъ trecut în *e* după ц: [тоатъ] фрѫмсеце (25), cfr. p. 373 No. 11, p. 200 No. 42.

7. се-ꙋ сьвръшитꙋ (27), че-ꙋ фъкꙋтꙋ (26), че-ꙋ гътит (30), че-ꙋ висꙋ (26), те-и сподобитꙋ (29), рꙋгатꙋ-не-и (28), cfr. p. 373 No. 16.

8. alte particularităţĭ vocalice:
мънтꙋ (24)=*minţesc*;
черꙋлꙋи şi черюлꙋи (30);
пердеци (30), мен (21, 23 etc.) fără *-ie-*;
синтꙋ (25 de 2 orĭ) şi сънтꙋ (22, 23), cfr. p. 373 No. 10;
скꙋепескꙋ (22);
дирепци (25) şi дерепціи (25);
мънилє (24) fără *-i-*;
нꙋѡрꙋ (25), нꙋѡр (26), cfr. p. 374 No. 17;
ачещє (25 de 2 orĭ)=*aceşti*, cfr. p. 373 No. 9;
ши-шь [варсъ] (24);
мъріає (25)=*măria*, cfr. p. 373 No. 8;
слꙋжащє (29);
ѡкьржлє (29);
юшоаре (21);
ѕꙋа (21, 22, 27).

9. -люи pentru -лꙋи: черꙋлюи (29), cfr. maĭ sus p. 375 No. 18.

10. confusiune perpetuă între ѕ (=*dz*) şi ꙁ (=*z*), fiind scris alăturĭ: ꙁисє şi ѕисє (29), пъꙁіє (27) şi пъѕна (28), котеѕꙋл şi котеꙁаци (24) etc., cfr. p. 375 No. 19.

11. alte particularităţĭ consonantice:
дꙋмлеꙁеꙋ (29), probabilmente numaĭ prin eróre grafică;
џосꙋ (26 de 2 orĭ), аџꙋторю (28), cfr. p. 375 No. 20;
вери [вени] (22), верї [мерџе] (28), вери [ꙟторче] (27);
ꙋчигꙋ (22).

12. *sŭ*=lat. *sunt:* ши-съ грьбитори (24).

13. articolul *al*: празничеле свинте але тале (24), dar numaĭ *a* pentru *aĭ*: [ꙟџеріи] а бьрбацилѡр ши а мꙋерилѡр (21), pentru

al: нȣѡр де фокȣ лстѣ а ѡменилѡр (26), pentru *ale*: [сȣфлетеле] диреньцилорȣ ши а пъкъжтошилорȣ (26);

а шапте [ѕї] (24), fără amplificativul -*a*.

14. adjectivul post- şi pre-articulat în construcţiune cu substantivul post-articulat: юбирѣ ѡменилор чеꙗ дешарта (25); pentru фїи меи чеꙗ преюбїцїи (23), cfr. maĭ jos No. 20.

15. dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: свънтȣла котеȣла (24), тоцїи дїрепцїи (28), cfr. maĭ sus p. 376 No. 27;

pentru свънтȣла нȣмеле тъȣ, cfr. p. 131 No. 18, p. 376 No. 27.

16. adjectiv nearticulat de'naintea substantivuluĭ articulat: сфънтȣ кȣвьнтȣла [тьȣ] (22), unde însă scriitorul a putut să uĭte de a pune un а d'asupra luĭ ȣ.

17. genitivo-dativ femeesc cu -*iei*: лȣмїеи (22), вїецїеи (30).

18. лȣ христос (25, 29), лȣ дȣмнеѕеȣ (26, 27, 28 etc).

19. pluralul cu -*ure*: фȣртȣшагȣре (24), дарȣре (21), лȣкрȣре (24, 30), лȣкрȣреле (21), лȣкрȣрела (24), dar: часȣриле (21, 22, 23).

20. nearticulare:

după *tot*: тоатъ лȣме (25), тоатъ фръмсеце (25), тѡте ѕїле, тоѡте ѕїле, тоате ѕиле (21, 28 de 2 orĭ), dar: тоате часȣриле (21, 22, 23), тоате ѕилеле вїецїеи (30) etc.;

în construcţiunea substantivuluĭ cu genitivul şi cu posesivul: ръбдаре лор (23), фїи меи (23), тимъпинаре лѡрȣ (23), тъмпинаре сȣфлетȣлȣи (28), вое трȣпȣлȣи (24), ӂпърьцие та (22), лене волстръ (30), cfr. maĭ sus p. 377 No. 31;

[дестоиничи сь фици] ӂпъръцїе черȣлȣи (30);

ѕȣа ши нѡапте (21, 22).

21. pronume personal pleonastic: еи ста драчїи (29), крȣче ѡ цинь (24), котеȣла нȣ-л пъѕескȣ (24) etc.

22. perfectul simplu arcaic: єȣ плѫнишȣ ши ѕишȣ (26), ѕиш, ѕїшȣ (25 de 2 orĭ).

23. perfectul compus arcaic: [чѣа че]-ȣ висȣ (26), ан вис (28), cfr. p. 377 No. 35.

24. imperativul negativ arcaic: нȣ льсаре [пре єи] (23).

25. -*ĭa* la imperfectul verbelor cu -*ire*: сокотиа (27), пѫѕиа (28), тьнгȣиа (29), гръиа (29), фȣџїан (29);
-*iĭa*: венїиа, cfr. p. 372 No. 8;
-*ïe*: пъѕїє (27).

26. нои сем (22), вои сеци (23), cfr. p. 378 No. 41.

27. pleonasticul *ḑise*: ръспȣнсе лорȣ ши ѕисе (29), ръспȣнсѫ ꙟџерȣл ши-ми ѕисе (26), ръспȣнсь ꙟџерȣл ши ѕисе (25), cfr. p. 379 No. 47.

28. є=‹ĭară›: є дȣхȣл свѫнтȣ асе (21)=în contextul slavic: изыде же доухъ, adecă є=же.

29. *nu* cu sensul lat. *ne*: нȣ де негъндире ши де лене воастрѫ сѫ пердеци (30)=în contextul slavic: да не . . .

30. *de* cu sens partitiv: де челе рела (27);
ачела асте ди (?) дерептȣ (26)=în contextul slavic: є праведникъ бѣ.

31. *de*=‹ca›: де сь прїнмеџин (27)...

32. construcțiunea incorporativă: фи-ци-вою єȣ (28), рȣга-тȣ-не-и (28).

33. construcțiunea metatetică: џинȣ-се [кьндȣ морȣ] (25)...

34. єȣ амȣ дȣче (28)=?
аша прѣ пре пьмѫнтȣ (22)=?

35. pentru fraseologiă: вьѕȣю ѡ м ȣ л кѫ кȣ тоатѫ дȣлчаца ꙟџерїи сокѡтиа ши пъѕїє сȣфлетȣл л ȣ и (27)=veḑuĭu că îngeriĭ cu tótă dulcéța socotĭa și păzĭa sufletul *omuluĭ*.›

36. *a se svii*=actualul *sfii* şi chiar *sii*: сѫ те свиещи (28)= în contextul slavic: оусоумни се, cfr. t. 1, p. 303 No. 171.

37. *a se ciudi*=‘a se mira,: сѫ нꙋ те чюдещи (28)= paleo-sl. чоудити-сѧ ‘mirari,, totuşĭ în contextul slavic: не смоущаи се=‘nu te turbura,.

38. преспрѣ=actualul *peste*, cfr. t. 1, p. 111 nota 2, p. 114, p. 296 No. 136.

39. *măgură*: ꙟ пꙋстїе ши ꙟ мѫгꙋри ши ꙟ пещери (22), cfr. t. 1, p. 288 No. 105.

40. цинꙋтꙋлꙋ (30)= ‘putere,=literalmente din contextul slavic дрьжава ‘*tenere*,, cfr. totuşĭ p. 166 No. 75.

41. поносици (24)=‘ruşinaţĭ,, поносꙋлꙋ (29)=‘ruşine,, paleo-sl. поносити, поносъ, ĭar pentru -л- cfr. paleo-sl. поносливъ.

42. ш е р б и и ши слꙋџиле (29)=în contextul slavic numaĭ рабь.

43. ѡдїхѫнелѫ (29), ѡдїхнале (27), paleo-sl. отъдъхнѫти.

44. фѫрѫ де старе (21)=‘ne'ncetat,, literalmente după contextul slavic: безь прѣстани.

45. pentru accentuaţiunea, cfr. maĭ sus p. 383 No. 79, nefiind de adaus ce-va noŭ.

46. *paĭeric*:

după nasală: рѫспꙋн'дꙋ (22, 24), рѫспꙋн'сѫ (26), кын'дꙋ (22), дин'трꙋ (22), фльмѫн'ѕескꙋ (22), сѫн'тꙋ, син'тꙋ (22, 23, 25), ꙟн'кѫ (23), пьмѫн'тꙋл (25, 26, 28), плѫн'шꙋ (26), мꙋрин'дꙋ (26), ꙟнаин'те (27), тын'гꙋиа (29), гѫн'дире (30), тѫм'пи-н.ре (28);

după licuidă: спꙋр'кѫ (24), фꙋр'тꙋшагꙋре (24), мер'џе (28), пор'та (29), пер'деци (30);

după labială: шап'те (24), дирепци (25), дереп'тꙋ (26, 30), фап'те (26).

47. vocala irraţională ъ saŭ ь: ѡдїхънелъ (29), деребьцилорȣ (26), пьмъньтȣ (25), альцї (24), тъмъпинарѣ (21) şi тимъпинаре (23), numaĭ într'un loc din treĭ simplul paĭeric: тъм'пинаре (28).

48. ca specimen de ortografiă, un singur cuvînt din treĭ silabe scris în cincĭ modurĭ: пьмънтȣ, пъмънтȣ, пѫмънтȣ, пѫмѫнтȣ şi пьмъньтȣ (22, 25, 26, 28).

IV.

CUGETĂRĬ ÎN ÓRA MORȚIĬ.

Cugetări în óra morții.

INTRODUCERE.

§ 1. Textul, pe care'l publicâm maĭ la vale, ocupă în vo-
nul luĭ popa Grigorie paginele 73—114, terminându-se pe
ʒina unde se începe Rugăcĭunea Sântuluĭ Sisinie şi începên-
-se pe pagina unde se termină Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ
Ĭad.
Neavênd nicĭ un titlu separat, el pare, la prima vedere, ca
când ar fi o simplă continuare a celora ce'ĭ preced.
Acésta este cu atât maĭ semnificativ, cu cât tóte cele-l'alte
extur̆ Bogomilice, sînt întitulate.
E ce-va neisprăvit, nerevĕḑut, la care nu s'a pus *la dernière*
in.

§ 2. Unele bucățĭ din acest text pot fi copiate, altele sînt
tamente traduse; unele şi altele însă, de'mpreună cu pasa-
e proprie ale autoruluĭ, formézâ o compilațiune óre-cum
ʒinală; originală — negreşit — nu prin tóte părțile sale
stitutive, ci prin distribuirea lor, prin combinarea elemen-
r celor disparate, a cărora grupare, dacă s'ar maĭ fi nete-
întru cât-va puncturile unde ele sînt întrecusute, ar presinta
corp compact şi armonios.

Sc riitorul se pare a fi cunoscut el-însușĭ imperfecțiunea opereĭ sale. Une-orĭ el îșĭ îndreptéză stilul. Așa la pag. 75 al manuscriptuluĭ, după ce scrisese: ка ер..., adecă începutul din: ерта, îl șterge și pune sinonimul: милѹи. La pag. 76 suprimă pe: кѹмѹ лѫ е, punênd în loc: кѹм петрек ѡаменїи кѹ рѹга лѹ дѹмнезеѹ. La pag. 78, după ce pusese: спѹркате синтѹ, a șters aceste cuvinte, înlocuindu-le d'asupra prin: трекѹрѫ ка ѹмбра, din carĭ apoĭ a șters: ка ѹмбра, remănênd numaĭ: трекѹрѫ. Și așa maĭ încolo. Aceste corecțiunĭ totușĭ nu s'aŭ atins de cusutura diverselor fragmente, din carĭ se compune întregul.

Însușĭ compilatorul indică pînă la un punct, póte numaĭ pînă la o redacțiune ulterióră definitivă, independința diferitelor sale materialurĭ, punênd după fie-care din ele nesce steluțe și începênd pe fie-care cu căte o literă majusculă scrisă cu roșu. Într'un loc, la pag. 90, noua bucată pórtă chĭar un fel de titlu deosebit: Дарѹриле ши фрѫмсѣце дерепцилорь ла еѹ де ѱодецѹ.

§ 3. Din cele de maĭ sus resultă, că textul nostru, în totalitatea sa, nu este o copiă după o operă anterióră a unuĭ alt autor, și nu este ĭarăși o traducere dintr'o limbă străină, ci trebuĭ considerat ca o lucrare propriă a necunoscutuluĭ cărturar român de pe la 1550, căruĭa îĭ datorim interesanta colecțiune de apocrifurĭ bogomilice din volumul luĭ popa Grigorie.

Citind mereŭ și transcriind la cărțĭ poporane, se vede că s'a încercat o dată a croi și el, bine-reŭ, o nouă carte poporană, tot așa cum s'aŭ croit atătea altele maĭ 'nainte saŭ maĭ în urmă: printr'o amalgamare, maĭ mult saŭ maĭ puțin dibace, a unor rapsodie eterogene.

Este o adevĕrată fericire pentru noĭ, că autorul n'a reușit pe deplin în acéstă dorință, păcătuind nu numaĭ prin lipsa de ciment între părțile constitutive ale întreguluĭ, dar încă maĭ cu sémă prin citațiunĭ. O carte ajunsă a fi poporană nu citéză maĭ nicĭ o dată. Tocmaĭ de acéĭa este maĭ anevoiósă descurcarea făntînelor sale. Textul nostru, din contra, ne spune

el-însuşĭ, de unde a luat cutare saŭ cutare pasagĭu, deşi nu tot-d'a-una.

§ 4. Ca şi generalitatea literatureĭ bogomilice, lucrarea ce se preocupă are în vedere, maĭ pe sus de tóte, eternul antagonism între principiul bineluĭ şi principiul reuluĭ, între Paradis şi Infern, între Dumnedeŭ şi Satana. Dar şovăirile sufletuluĭ omenesc între aceste doă extreme nu se desfăşură aci o b i e c t i v a m e n t e, ca în Apocalipsul luĭ Paul saŭ în Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, unde drama se jócă de'naintea unuĭ spectator pus în afară, ci într'un mod s u b i e c t i v: sufletul în agonie cugetă cu îngrijire la cela-ce i se póte întâmpla luĭ însuşĭ.

Literatura medievală numĕră o mulţime de opere şi opuscole analóge, ortodoxe şi eretice, în proză şi 'n versurĭ, dintre carĭ cea maĭ frumósă, póte, este o poemă francesă din secolul XIV, compusă din 60 strofe, terminate tóte prin desperatul: «Je vois morir»:

«Je vois morir. Venez avant
«Tuit cil qu'encore estez vivant.
«Et jeune et viel et feble et fort,
«Vous estez tous jugez a mort.
«S'en poves dire sanz mentir
«Chascun de vous: je vois morir . . .»[1])

Străbuniĭ nostri aŭ cunoscut doă lucrărĭ de acest fel, asupra cărora cată să ne oprim un moment.

§ 5. Homilia sântuluĭ Ciril de Alexandria «despre eşirea sufletuluĭ»: περὶ ἐξόδου ψυχῆς,[2]) a fost adesea tradusă slavonesce sub titlul de: Слово о исходѣ дѹши ѿ тѣла (Cuvînt despre eşirea sufletuluĭ din corp).[3])

Grecesce, afară de ediţiunĭ separate, ea s'a intercalat în Εὐχολόγιον, publicat în Veneţia la 1535 şi 1553,[4]) unde s'a pus la sfîrşit, ca un fel de apendice la rugăciunĭ.

1) Varnhagen, in *Zeitschr. f. romanische Philologie*, t. 1 (1877), p. 549.
2) S. Cyrillus, *Opera omnia*, Lutetiae, 1638, t. 1, part. 2, p. 404.
3) Cfr. Kalaydoviez-Stroev. Опис. рукописей гр. Толстова. p. 107, 396.
4) Fabricius, *Biblioth. graeca*, ed. Harles, t. 9, p. 485.

Tot aşa noĭ o găsim romănesce în *Molitvennicul* episcopuluĭ Mitrofan dela Buzăŭ din 1701 sub lungul titlu de:

Кꙋвѫнть пентрꙋ еширѣ сꙋфлетꙋлꙋй ден трꙋпь ши пентрꙋ ꙟфрикошата а доꙋа венирѣ лꙋй хс. ал челꙋй дентрꙋ сфинцй пѫринтеле нострꙋ Кѵриль архїепископꙋл Ꙗлеꙁандрїей, фоарте де фолос сꙋфлетꙋлꙋй, кареле адꙋче ла оумилинцѫ ши ла покѫинцѫ; скоасѫ ꙟтѫй ден еллїнїе пре лимба словенѣскѫ, ши ꙗрѫ пре лимба чѣ простѫ рꙋсѣскѫ, ши акꙋм пре лимба рꙋмѫнѣскѫ.[5])

Iată începutul:

"Темꙋ-мѫ де моарте, кѫ амарѫ мїе ꙟмй асте. Ꙟгроꙁескꙋ-мѫ
"де фокꙋль ꙗдꙋлꙋй, кѫ фѫр' де сфѫршить асте. Спѫймѫнтеꙁꙋ-
"мѫ де скѫршнирѣ динцилор, кѫчй нꙋ асте ꙟпѫртѫшитѫ кѫлдꙋрїй.
"Ꙟгроꙁескꙋ-мѫ де ꙟтꙋнѣрекь, кѫ нꙋ аре парте кꙋ лꙋмина. Темꙋ-
"мѫ де вїармеле чел венинать," etc.

Se póte ca anonimul nostru să fi cunoscut acest opuscol al sântuluĭ Ciril; dar noĭ uniĭ nu sîntem în stare de a da vre-o probă în astă privinţă, căcĭ alăturarea ambelor texturĭ nu ne presintă nicĭ un indice sigur, nicĭ un paralelism destul de convingĕtor.

Nu se póte contesta, negreşit, o mare asemenare în următorul şir de întrebărĭ:

Anonimul:	*Ciril:*
Оунде-цї а атꙋнчи авꙋцїѧ ши богѫцїꙗ ши скꙋмпїѧ? Оунде-цї а џинтꙋл тѫꙋ ши фрацїи тѫи ши пѫринцїи тѫи ши соцїи тѫи?... Оунде ци-сь месалѣ кꙋ бѣꙋтꙋриле ши кꙋ мѫнкѫриле...?	Ꙟтрꙋ ачель чась оунде ва фи лаꙋда лꙋмїй ачецїѧ? Оунде мѫрирѣ дешартѫ? оунде деꙁмїердѫчюниле? оунде ѡбичнꙋинцеле рѣле? Оунде ѡспѣцеле чѣле ꙟдѫстꙋлите? оунде нѫлꙋчириле? оунде ѡдихнеле? оунде подоабеле? оунде авꙋцїиле? оунде нѣмꙋл чел маре...?

5) *Euchologhionŭ adecă molitvennicĭ acum tipărită al doilé rândŭ*, Buzâŭ, 1701, in-4, foile 245-262. — Regretâm de a nu cunósce prima ediţiune, care cată să fi fost din secolul XVII.

Acéstă asemĕnare însă, fie cât de isbitóre în aparinţă, póte să nu fie resultatul uneĭ cunoscinţe directe cu Homilia luĭ Ciril, de vreme ce pasage analóge ne întimpină adesea pe aĭurĭ, şi maĭ ales într'o altă scriere despre «eşirea sufletuluĭ», pe care — după cum vom vede îndată — este aprópe sigur că o citise anonimul nostru.

§ 6. Nu e aci locul de a schiţà biografia luĭ Négoe Basarab, acest Marc-Aureliŭ al Ţereĭ-Romànescĭ, principe artist şi filosof, care ne face a privi cu uĭmire, ca o epocă excepţională de pace şi de cultură în mijlocul uneĭ întunecóse furtune de maĭ mulţĭ secolĭ, scurtul interval dintre aniĭ 1512-1521.

Se ḑice, că el însuşĭ şĭ-ar fi descris viéţa; dar manuscrisul acesteĭ preţióse auto-biografie, depus în vechĭa mitropolie din Tirgovisce, cine maĭ scie de când nu se maĭ pomenesce.[6])

S'a conservat totuşĭ într'o copiă cu mult posteriórĕ, ĭar prin urmare fórte desfigurată, o altă operă a luĭ Négoe Basarab, asupra căriĭ atrăsese óre-când atenţiunea d. Cogălnicénu, pe care o citase în trécĕt reposatul Bălcescu, şi care s'a şi reprodus în Bucurescĭ la 1843 sub titlul de: *Învĕţăturile bunuluĭ şi credincĭosuluĭ Domn al Ţeriĭ-Românescĭ Négoe Basarab Vv. către fiul seŭ Teodosie Vv.*, pagine II, 336 in-8, cu portretul autoruluĭ.

Acéstă ediţiune s'a executat după un manuscris din 1654, care între 1714-1716 fusese în posesiunea luĭ Stefan-vodă Cantacuzino şi pe care în ḑilele nóstre spătarul Antonie Sion l'a dăruit Bibliotecel Centrale din Bucurescĭ, unde l'am veḑut noĭ înşi-ne şi'n parte l'am şi utilisat la 1865.[7]) Ediţiunea s'a făcut sub îngrijirea «Sfinţieĭ sale Părintelul Ioan Eclisiarhul Curţiĭ», care se laudă în prefaţă că: «a îndreptat'o». In realitate însă, acest pretins «îndreptător» şĭ-a dat tótă silinţa posibilă de a strica ediţiunea, schimbând fără milă limba o-

6) Engel. *Gesch. d. Walachey*, p. 199.
7) Veḑĭ a mea *Archivă Istorică a Românieĭ*, t. 1 part. 2, p. 111 sqq.

riginaluluĭ; un vandalism cu atăt maĭ de regretat, cu căt manuscrisul a perit de vr'o cățĭ-va anĭ, nu se scie cum, din Biblioteca Centrală.

Ultimul capitol din aceste «Invățăture» este intitulat: *Rugăcĭunea luĭ Ioan Négoe Basarab care a făcut la eşirea sufletuluĭ seŭ.* In edițiunea din 1843, după care l'am consultat noĭ, el ocupă paginele 320-336.

Şi aci ĭarăşĭ ne intimpină un fel de cestionar, ca acela pe care l'am vedut maĭ sus in opuscolul sântuluĭ Ciril.

Bună-óră:

«Spune-mĭ acum, ticălóse suflete, unde este domnia nóstră? Unde «este muma nóstră? Unde sînt feciorii şi fetele nóstre? Unde este «slava cea deşartă a lumiĭ aceştiĭa şi bucuria eĭ? etc. etc.»

Pe acéstă coincidință însă, dacă ea ar fi singură, noĭ n'am pune mult preț, nefiind ce-va caracteristic, deşi nu trebue să-ĭ refusâm o însemnătate óre-care.

După tótă probabilitatea, Négoe Basarab va fi cunoscut opuscolul περὶ ἐξόδου ψυχῆς, la care pare a face allusiune in doă pasage, unde vorbesce despre trecerea sufletuluĭ «prin vămile cele infricoşate» şi «prin vămile cele nefățarnice», ceĭa-ce se explică din Homilia sântuluĭ Ciril:

«... цинь сѹфлетѹль сфинцїи ѫџери трекѫндь ла вѫмиле челора «че пѫзескь кѫиле ши ѡпрескь ши нѹ ласѫ сѹфлетеле сѫ сѫ сѹе. «кѫ фїеще-каре вамѫ ѫй адѹче лѹй ѫнаинте тоате фѫкꙋриле «де пѫкате оусибите», etc.

In acest cas, cestionarul de maĭ sus, imitat de Négoe după Ciril, va fi fost imitat apoĭ după Négoe de către anonimul român de pe la 1550.

Este mult maĭ semnificativ, că însuşĭ începutul textuluĭ nostru, saŭ maĭ bine dicênd întregul întâiŭ fragment are aerul de a fi inspirat d'a-dreptul din ultima învățătură a luĭ Négoe Basarab; şi anume:

Anonimul:

eți-mă fără glas și fă-
ḑăcându. Plângeți du-
fraților și soții miei
i cunoscuții mei, (*b*) că
:ră al-alta séră cu
, și de năprasnă-mi
sosi ćasul de mortia.
niți să ne ertămu, că
e voastră. Sărutați-mă
.e apoi, că cu voi de
voiu mai înbla. (*d*) Că
eu unde acolo fă-
ste: slugile amu și cu
)reună stau, înpărații
., mișeii cu bogații;
mene vor sta, cine-și
e păcate vor sta: unii
:slăvi, alții să vor ru-
Ce vă rugați dereptu
;ați-vă către Domnul
., (*f*) să nu mă jude-
va lucrului meu în lo-
le muncă, ce se mă
: este luminată viață

Négoe:

(*a*). Iată acum mi se apropie césul morțiĭ; ci păsațĭ de chemațĭ pre ĭubițiĭ meĭ coconĭ și pre dragele mele cocóne și pre dragiĭ meĭ boĭerĭ și slugĭ. Iară eĭ veniră toțĭ la mine și stătură înaintea ochilor meĭ, și le ḑiseĭ: Venițĭ, ĭubițiĭ meĭ . . .

b). . Astăḑĭ limba mea, cu care d'a-pururé vă îndulcĭam și de'npreună cu voĭ petreceam și ne veselĭam, acum se amărî și se încuiă, și de acum nicĭ o vorbă dulce nu vă póte respunde și să vă grăéscă...

(*c*) . . . Și de acum nu maĭ pot lungi cuvinte către voĭ, că s'a apropiat césul și vremea sfîrșituluĭ meŭ, ci numaĭ venițĭ de vă iertațĭ cu iertarea cea de apoĭ...

d) . . . Merg la judecătorul cel nefățarnic, unde vor sta toțĭ într'o potrivă și întocmaĭ: împărațiĭ și domniĭ, boieriĭ și slugile, bogațiĭ și săraciĭ, toțĭ vor fi într'un chip; și saŭ se vor osîndi, saŭ se vor proslăvi, fiesce-care după lucrul seŭ...

e)... Bucurați-vă și voĭ, boieriĭ meĭ și slugile mele cele credincĭóse, carĭ mĭ-ațĭ slujit bine; bucurați-vă toțĭ și rugațĭ pre Dumnedeŭ pentru mine . . .

f)... După păcatele mele nu mĕ voĭu puté izbăvi, ci acum tótă nădejdea mea spre tine pun, Dumneḑeul meŭ...

:u un asemenea paralelism, maĭ ales la litera *d*, ar n noĭ, maĭ cuteḑător de a tăgădui legătura între amurĭ, decăt de a recunósce că compilatorul de pe la)nsultase 'învățătura la eșirea sufletuluĭ, cea curat

românéscă, scrisă numaĭ cu vr'o 30 de anĭ înainte. Să nu se uĭte maĭ pe d'asupra, că opera luĭ Négoe a ajuns pînă la noĭ într'un manuscris abia de pe la 1654 şi într'o ediţiune fórte coruptă. Un text al eĭ din secolul XVI s'ar apropia şi maĭ mult de textul nostru anonim.

Vom maĭ adăoga, că fragmentul al doilea, maĭ lung decât cel de maĭ sus, aduce şi el a Négoe, dacă nu în trăsăturele isolate, cel puţin în fisionomia sa totală.

Maĭ pe scurt, cunoscinţa anonimuluĭ nostru cu «Invăţăturele» luĭ Négoe trece peste marginile uneĭ simple probabilităţĭ.

Pentru noĭ în parte, ea este maĭ pe sus de îndoélă.

§ 7. Ultima învăţătură a luĭ Négoe Basarab, ca şi cele-l'alte ale sale, ne oferă unele trăsure de cea maĭ înaltă poesiă, pe carĭ nu putem a nu le atinge aci măcar în trécăt.

Ce póte fi maĭ frumos, bună-óră, ca următórea comparaţiune:

«... astădĭ, fiiĭ meĭ, vă depărtaţĭ de mine şi *săriţĭ dela inima* «*mea ca o scîntee când sare pre faţa apeĭ în adîncurile cele întune-* «*cate şi în valurile cele cumplite.*»

Şi maĭ remarcabil este pasagĭul:

... «ca turturéua ceĭa ce se desparte şi-ĭ pere soţia; multă jale «şi dor are pentru dînsa, şi *nicĭ o dată pre copacĭu verde nu se pune,* «*ci tot pre uscat; şi când va să bé apă, întâiŭ o turbură cu piciórele* «*şi atuncĭ bea*; şi nicĭ o dată inima eĭ nu dobândesce veseliă...»

Este învederat, că Négoe Basarab nu face aci decât a reduce în proză vechĭul nostru cântec poporan:

Amărîtă turturică,
Cât remâne singurică,
Sbóră tristă pin pustie,
Maĭ mult mórtă decât vie!
Cât trăesce, tot jelesce;
Cu alta nu se 'nsoţesce!
Trece pin pădurea verde,
Dar ea pare că n'o vede.
Sbóră, sbóră pîn' ce cade,
Şi pe lemn verde nu şéde,

Iar când stâ câte o dată,
Stâ pe ramură uscată,
Orĭ se pune pe o stîncă,
Şi nicĭ bea, nicĭ nu mănîncă!
Unde vede apă rece,
Ea o turbură şi trece!
Unde vede-un vînător,
Cătră el se duce 'n sbor...[8])

Acest cântec, prin urmare, cată să fi fost la noĭ fórte ĭubit pe la începutul seculuĭ XVI.

Căt despre filiaţiunile sale externe, mĕ voĭu mărgini de a reproduce ceĭa-ce'mĭ scriea neuĭtatul meŭ părinte, sînt acum 20 de anĭ, într'o epistolă din 10 februariŭ 1859:

"Bagă bine de sémă, că doĭna nóstră ţĕrănéscă despre "*Turturica* îşĭ are surorĭ gemene în multe alte ţerĭ. Ĭată ce "ḑice, de pildă, sărmana turturică într'o romanţă spaniólă din "vécul al XIV-lea, pe care veḑĭ-o în *Cancionero de Romances*, "Antverpia, 1550, p. 245:

Que ni poso en ramo verde,
Ni en prado que tenga flor.
Que si hallo el agua clara
Turbia la bevio yo...

"Apoĭ o baladă danesă cu acelaşĭ înţeles a pus'o vestitul "Oelenschläger în tragedia sa *Axel und Walbor*, după cum "nĭ-o spune şi Ampère în *Littérature et voyages*. In sfîrşit, "îmĭ aduc aminte că Serbiĭ aŭ şi eĭ o doĭnă fórte asemĕnată "cu a nóstră."

In secolul trecut, pe timpul Banuluĭ Ianăchiţă Văcărescu, acest cântec poporan se cânta ce-va altfel, cu óre-carĭ variantur ce'l aprópie şi maĭ mult de romanţa spaniólă şi de textul luĭ Négoe Basarab:

Amărîta turturea
Când remâne singurea,

8) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p 364.

Căci soţia şi-a repus,
Jalea eĭ nu e de spus.
Cât trăesce, tot jelesce
Şi nu se maĭ însoţesce!
Trece prin florĭ, prin livede;
Nu se uĭtă, nicĭ nu vede.
Şi când şéde câte-o dată,
Tot pe ramură uscată.
Umblă prin dumbrav'adîncă;
Nicĭ nu bea, nicĭ nu mănâncă.
Unde vede apă rece,
Ea o turbură şi trece;
Unde e apa maĭ rea,
O maĭ turbură şi bea.
Trece prin pădurea verde
Şi se duce de se perde;
Sbóră pînă de tot cade,
Dar pe lemn verde nu şéde.
Unde vede vînătorul,
Acolo o duce dorul,
Ca s'o védă, s'o lovéscă,
Să nu se maĭ pedepséscă...

Remânênd văduv, Văcărescu îşĭ aplicase acest frumos tec poporan, maĭ adăogând dela sine următórele doă str

Când o biétă păsărică
Atât inima îşĭ strică,
Incât doresce să móră
Pentru a sa soţióră;
Dar eŭ, om de naltă fire,
Decât ea maĭ cu simţire,
Cum póte să'mĭ fie bine?
Oh! amar şi vaĭ de mine!

Din causa acestuĭ adaus, cântecul nostru poporan, unu cele maĭ vechĭ, a ajuns maĭ târḑiŭ a fi atribuit luĭ Văcăre deşi cele doă strofe eşite în adevăr din péna luĭ se deos

9) *Revista Română*, 1861, p. 510-11.

cu desăvîrşire prin artificialitate, prin ‹a sa soţióră›, prin ‹naltă fire›, etc., de mersul nemeşteşugit al opereĭ poporuluĭ, care la rîndul seŭ diferă érăşĭ tot pe atâta de felul celor-l'alte poesie ale nemuritoruluĭ Ban Ianăchiţă...

§ 8. Primul fragment din textul de maĭ la vale, ba şi fragmentul al doilea, se par a fi dat nascere compilaţiuniĭ întregĭ prin adaosul succesiv al unuĭ şir de alte bucăţĭ omogene.

Dacă dară acest început este imitat după Négoe Basarab, atuncĭ totalitatea póte fi privită ca un reflex prelungit al scrieriĭ nemuritoruluĭ principe român, pe care totuşĭ compilatorul nu-l citéză.

Citaţiunile sale, afară de Noul Testament şi afară de Crisostom, se reduc la doă apocrifurĭ bogomilice: Apocalipsul apostoluluĭ Paul în redacţiunea cea lungă şi Pseudo-apocalipsul evangelistuluĭ Ioan.

Iată pasagĭul în cestiune:

. . . кѫ спѹсѫ христос лѹи ıеѵаггелистѹ Іωанѫ богословѫ шѝ спѹсе ꙟцерѹлѹ лѹ Павел апостолѫ, кѫ-лѣ портѫ де-и арѫтѣ тоате мѹнчиле, кѫ арѫ фи оунѣ воиникѹ де тревечи де ани де арѫ прѫвѫли ω пїатрѣ шѝ ω арѫ слобови ꙟ џос сѫ ѯкоаре ꙟ треи ани сѫ каѕѫ аколо, аколо есте мѹнка . . .

Acéstă naraţiune, aşa cum este scrisă: ‹spuse îngerul lu Pavel apostolŭ că..›, se referă maĭ mult, dacă nu unicamente, la Apocalipsul luĭ Paul, în care însă, precum ne-am încredinţat maĭ sus la pag. 412 § 7, există numaĭ ‹svîrlirea petreĭ într'un puţ fórte adînc, încât să ajungă la fund după mult timp›, dar nicĭ o vorbă despre cel ‹voĭnic de treĭ-ḑecĭ de anĭ› şi despre intervalul de ‹treĭ anĭ›.

Nemic de acéstă natură, ba nicĭ măcar ‹svîrlirea petreĭ›, nu se găsesce în numerósele redacţiunĭ slavice ale Pseudo-apocalipsuluĭ luĭ Ioan, din care Tichonravov a publicat un text din secolul XV şi unul din secolul XVI, cel de'ntâiŭ întitulat: Слово свѧтаго Іωанна Богословца ω пришествїи Господни, како

хоціетъ прїнти на землю (Cuvîntul sântuluĭ Ioan Teologul despre venirea Domnuluĭ, când va veni pe pămînt).[10])

Ce se întâmplă însă? Tischendorf a dat la lumină textul grecesc al acestuĭ apocrif: Ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου după vr'o opt manuscrise, carĭ la un loc ne procură din punct în punct pasagĭul romănesc de maĭ sus, căcĭ unele din ele ḑic:

...că ară fi unŭ voinicŭ de tre-ḑeci de ani, de ară prăvâli o piatră şi o ară sloboḑi în g'os...	...ὅσον δύναται ἀνὴρ τριακονταέτης κυλίσαι λίθον καὶ ἀπολῦσαι κάτω εἰς τὸν βυθόν...

Ĭar altele adaugă:

...să zboare în trei ani să caḑă...	...ἵνα τρία ἔτη φθάσει...[11])

De aci se învederéză, că Românii cunosceaŭ în secolul XVI o redacţiune lungă a Apocalipsuluĭ luĭ Paul, diferită de cele slavice existinţĭ, cel puţin întru atâta că se furişară în ea elemente din Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan; şi tot-o-dată, pe de altă parte, cunosceaŭ Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan într'o redacţiune deosebită, maĭ apropiată de cele grecescĭ decât de cele slavice.

§ 9. S'ar puté nasce întrebarea: De ce óre laboriosul adunător român de ‹Texturĭ bogomilice› n'a copiat în colecţiunea sa aceste doă apocrifurĭ, alăturĭ cu Călătoria Maiceĭ Domnuluĭ şi cu cele-l'alte?

La nevoe, ar fi lesne de a respunde, că manuscrisul bogomilic cel intercalat în volumul luĭ popa Grigorie póte să nu fi fost decât o mică parte dintr'o colecţiune maĭ întinsă. Noĭ preferim totuşĭ de a căuta o soluţiune maĭ puţin expeditivă. Să se observe, că 'n textul de maĭ jos anonimul nostru nu citéză nicĭ unul din apocrifurile copiate de către el însuşĭ; o

10) Tichonravov, op. cit. t. 2, p. 174-192.—Despre alte manuscrise ale acestuĭ apocrif, cfr. Novaković, op. cit. p 433, unde este şi începutul uneĭ redacţiunĭ serbe.
11) Tischendorf, op. cit. p. 88—9.

mpregiurare, care ne-ar face deja ea singură a bănui *per contrarium*, că pe cele citate nu le copiase.

Ne maĭ întrebăm dară încă o dată: de ce nu le-a copiat?

Redacţiunea cea lungă a Apocalipsuluĭ luĭ Paul nu putea să figureze lingă cea scurtă, pe care o cuprinde în sine întregă, astfel că ar fi fost o repetiţiune. Cât despre Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan, el se depărtéză pré-mult de caracterul specific al celor-l'alte „Texturĭ bogomilice„ din volumul luĭ popa Grigorie, carĭ tóte aŭ în vedere exclusivamente sufletul omenesc la eşirea din corp şi după acéstă eşire. Colectorul a voit să codifice, ca să ḑicem aşa, acéstă şi numaĭ acéstă preocupaţiune. In Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan, din contra, sufletul jócă un rol de tot secundar. Evangelistul se urcă pe muntele Tabor, şi de aci apoĭ se începe între èl şi Măntuitorul un dialog asupra celor şépte peceţĭ, carĭ se vor deschide la sfîrşitul lumiĭ, ca şi 'n Apocalipsul cel admis de Biserică. Este dară ce-va cu totul în afară de programa cea p s i c h i c ă a colecţiuniĭ întregĭ.

§ 10. După Tischendorf,[12]) prima menţiune a Pseudo-apocalipsuluĭ luĭ Ioan ar fi din secolul IX. In cursul véculuĭ de mijloc, el se respăndise chĭar afară din Europa, precum probéză existinţa unor redacţiunĭ arabe.

La Bogomilĭ acest apocrif era atăt de poporan, încăt anume din Bulgaria, nu de aĭurĭ, l'aŭ căpătat Albigensiĭ din Occidente. Redacţiunea latină manuscrisă din archivul inquisiţiuniĭ dela Carcassone pórtă notiţa: „Hoc est secretum Haereticorum de Concorezio, *portatum de Bulgaria* Nazario suo Episcopo, plenum erroribus.„[13])

§ 11. Ultimul fragment din textul de maĭ jos, în care se vorbesc „călugârii cela ce se-au pocâitu„, fiind ameninţaţĭ totdeauna din „cinulŭ călugărescu„ ceĭ „căḑuţĭ în păcate„, pe când nicăirĭ nu se vorbesce despre preuţiĭ de mir, pare a ne spune că însuşĭ autorul era călugăr.

12) Op. cit. *Proleg.* p. XVIII.
13) Schmidt, *Hist. de la secte des Cathares*, t. 2, p. 275.

Acésta resultă nu maĭ puţin din descrierea paradisuluĭ, u
sînt puşĭ numaĭ "călugări plăcure alature cu îngerii înprêur
fără nicĭ un alt amestec.

Să nu uĭtâm însă, că Bogomiliĭ în genere, după neme
expresiune a profesoruluĭ Golubinsky, formaŭ: "o tagmă c
găréscă creştină cu o doctrină dogmatică necreştină".[14]) D
cum am maĭ spus'o într'un alt loc, eĭ maĭ toţĭ se îmbră
călugăresce, nu beaŭ vin, nu măncaŭ carne şi condamnaŭ
dicalmente căsătoria.

In acéstă din urmă privinţă, maĭ este de observat, că
primul fragment, unde Négoe Basarab pune "coconĭ şi cocóı
adecă copiĭ de ambele sexe, anonimul nostru nu are decât "fra
"soţĭ", "gintul şi cunoscuţiĭ"; ĭar în fragmentul al doi
menţionând de asemenea numaĭ "gintul", "fraţiĭ", "părin
şi "soţiĭ", vorbesce cu mustrare despre sufletul care se
grijesce în viéţă de "fecĭorĭ" şi de "muere"...

Maĭ pe scurt, autorul era Bogomil în tótă puterea cuv
tuluĭ; Bogomil pînă şi prin aceĭa că nu-ĭ place a cita Vech
Testament, pentru care acéstă sectă manifestă o pronunţa
aversiune.

Despre tóte astea, alătură cele spuse maĭ sus la pag
252-4 § 5.

§ 12. Terminâm.

Dacă textul nostru n'ar avé alt merit decât acela de a ne
aduce indirectamente la Négoe Basarab şi de a constata că
Româniĭ din secolul XVI maĭ cunosceaŭ alte apocrifurĭ afară
de cele cuprinse în volumul luĭ popa Grigorie, şi tot încă ar
fi mult.

Să se maĭ adauge către acésta, că el este unica compoziţiune bogomilică cunoscută de fabrică curat românéscă.

Cât despre însemnătatea sa linguistică, veḑĭ *Notanda*.

14) Golubinsky, op. cit. p. 162.

I.

Ведеци-мѫ фѫрь глас ши
фьрь сȣфлетȣ*) ѕѣкѣндȣ. плън-
џеци дȣпѫ мине фрацилор ши
соции міеи. ши џинтȣл ши кȣно-
скȣціін меи. къ пънѫ а-серѫ ал-
алта сѣрѫ. кȣ вои грѫиа ши де
нъпраснѫ-ми вине ши-ми соси
часȣл де морта. че веници се
не ертъмȣ. къ ѕакȣ ꙟнаите
воастрь. сърȣтаци-мѫ сърȣтаре
де апои. къ кȣ вои де акмȣ
нȣ воіо маи ꙟбла. къ мѫ дȣкȣ
B. еȣ ȣнде | аколо фьцеріе нȣ есте.
слȣџиле амȣ ши кȣ домнии ꙟ-
преȣнѫ стаȣ ꙟпѫраціи кȣ во-
иничіи. мишеии кȣ богаціи. бъ-
тръніи кȣ тинеріи. ши тоци
асемене вор ста чине-ши кȣ але
сале пъкате вор ста. оуніи се
вор преслъви. алціи съ вор рȣ-
шина. че вь рȣгаці деремтȣ

Vedeţi-mâ, fără gla*s* şi fă-
ră sufletu ḑăcăndu! Plăngeţi
dupâ mine, fraţilo*r* şi so-
ţi*i* miei, şi gintu*l* şi cuno-
scuţi*i* mei! că pănâ a-serâ
al-alta sér*â* cu voi grăĭla, şi
de năprasnâ-mi vine şi-mi
sosi ćasu*l* de mortĭa. Ce ve-
niţi se ne ertămu, că ḑacu
îna*i*te voas*t*ră. Săru*t*aţi-mâ
săr*u*tare de apoi, că cu voi
de acm*u* nu voĭu mai *în*bla,
că mâ ducu eu unde acolo
făţerie nu este: slugile amu
şi cu domni*i* împreunâ st*a*u,
împăraţii cu voinici*i*, mişe*i*i
cu bogaţii, bătrănii cu tine-
rii; şi toţi asemene vor sta,
cine-şi cu ale sale păcate vo*r*
sta: unii se vo*r* pres*l*ăvi, alţii
să vo*r* ruşina. Ce vă rugaţi

*) Intâĭu era scris: фьрь сȣ . . ., apoĭ s'a şters. Se vede că autorul se o-
ᴅe, căutând, pentru ideia de "respiraţiune", un alt cuvînt decăt *suflet*, care este
ᴅiguŭ; dar negăsindu-l, a scris érăşĭ: фьрь сȣфлетȣ.

мине, рѹгаци-вѫ кътръ Домнѹл
Дѹмнезеѹ. съ нѹ мъ жѹдече ꙟ-
протива лѹкрѹлѹи меѹ ꙟ локѹл
чела де мѹнкѫ. че се мъ дѹкѫ
ѹнде есте лѹминатѫ вїацѫ де
векь.

dereptu mine, rugaţi-vâ c
Domnu*l* Dumneḑeu să nu
judece înprotiva lucrului
în locu*l* cela de muncâ, c
mă ducâ unde este lumi
viaţâ de vecŭ.

II.

Аша се роагъ сѹфлетѹлѹ кѹ
маре рѹгъчюне. лъсаци-мѫ ꙟџе-
74. рїи*) лѹ Дѹмнезеѹ се покъ|ескѹ.
милѹици-мѫ льсаци-мѫ ꙟтрѹ
анѹ. сь плънгѹ де пькателе меле
челе релѣле че амъ фькѹт доаръ
мъ ва милѹи**) Дѹмнезеѹ. дѹпа
аче мѫ веци лѹа кѹм в'аѹ зисѹ
Дѹмнезеѹ. атѹнче грѫескѹ ꙟ-
џерїи фьръ милѫ. ши зикѹ аша
анїи тъи сѣѹ сфрьшитѹ. еши
дин трѹп кь не-ѹ зисѹ маре-
лѣ џюдецѹ. чела ꙟфрикатѹл съ
те мѹтъмъ дин ачаста лѹме.
къ тоци аниi тъи аи висѹ ꙟ
негъдире та. де желѹiаи съ
беи ши се мѫнѫꙟчи. iаръ де
морте нѹ те темеи. акмѹ дека
вези къ те лѹѡмъ тѹ поме-
нещи де покѫинце. аѹзiаи тоа-
тѫ ꙟвѫцътѹра скриптѹриеи.
ши кѹм ци ва фи дека вери
75. мѹри. вечиснiче ѡме | къ ꙟ

Aşa se roagă sufletulı
mare rugăciune: Lăsaţi
îngerii lu Dumneḑeu, se p
escu! Miluiţi-mâ! lăsaţi
întru anu să plăngu de
catele mele cele reléle ce
făcu*t*, doară mă va n
Dumneḑeu; dup*a* ace mâ
lua, cu*m* v'au zisu Dum
ḑeu. Atunce grâescu îng
fără milâ şi ḑicu aşa:
tăi séu sfrăşitu; eş*i*, su
te, din tru*p*, că ne-u ḑ
marelé gïudeţu, cela înfr
tu*l*, să te m*u*tămŭ din a
sta lume; că to*ţi* anii tăi
visu în negădire ta, de je
ïai să bei şi se mânânci.
ră de morte nu te ten
acmu, deca veḑi că te luo
tu pomeneşti de pocâinţe!
ḑiïai toată învăţătura Scr
turiei şi cum ţi va fi de

*) Aci era scris: мен, apoĭ s'a şters.

**) Inainte scriitorul începuse: ер . . . adecă: ерта, apoĭ l'a şters şi a scr
милѹи.

тоате ꙁиле ведеи кꙋм петрек
ѡаменїи кꙋ рꙋга лꙋ. д. *) ши
бътрънїи ши тинерїи. кꙋм нꙋ
те покъиши ꙟ времѣ та. ак-
мꙋ блъмꙋ кѫтрѫ дꙋмнꙋл **)
тъꙋ ши домнꙋл ностру. атꙋн-
че се ва траџе сꙋфлетꙋл деꙟ
тоате ꙟкеетꙋриле. ши-л ворꙋ
лꙋа ꙟфрикации ꙟџери. сꙋфлете
атꙋнчи нꙋ вери грижи ничи
де фечори ничи де мꙋере. че
нꙋмаи че те верї теме де ꙟ-
фрикатꙋлꙋ џꙋдецꙋ. ши те вери
кꙋтремꙋра кꙋмꙋ-ци ва плъти
дꙋмнеꙁеꙋ прѣ фаптелѣ тале.
оунде цї-а атꙋнчи авꙋцїа ши
богѫцїꙗ. ши скꙋмпїа. оунде
цї-а џинтꙋл тѫꙋ ши фрацїи
тѫи ши пъринцїи тъи. ши
соцїи тъи. соуфлете ѡме нимѣ
76. де чеꙗ нꙋ-ци потꙋ аџꙋта.
оунде ци-сь месалѣ кꙋ бѣꙋ-
тꙋриле. ши кꙋ мѫнкѫриле. ши
юбосте та. ши дꙋлчаца та ши
юбире трꙋпꙋлꙋи тъꙋ. ачеле тоа-
те спꙋркате синтꙋ.***) ка ꙋбра
аꙋ трекꙋтꙋ. ка фꙋмꙋл сѣꙋ
спартꙋ. ка прахꙋл де вънтꙋ
аꙋ перит. сꙋфлете ѡме че фо-
лосꙋ цї-е де дꙋлча[ца] трꙋпꙋлꙋи.
чеа че та ꙟчиндеи ши ꙁꙋа ши

veri muri, becisnice ome, că în toate ḑile vedei cu*m* pe·trec oamenii cu ruga lu D*um*-*neḑeu*, şi bătrănii şi tinerii; cu*m* nu te pocăişi în vremé ta? Acmu blămu că*t*râ Dum-nu*l* tău şi Domnu*l* nostru. Atunce se va trage sufletu*l* deîn toate încheeturile, şi-*l* voru lua înfricaţi*i* îngeri. Su-flete! atunci nu veri griji nici de feóori, nic*i* de m*u*ere, ce numai ce te veri teme de înfricatulu g'udeţu, şi te veri cutremura cumu-ţi va plăti Dumneḑeu pr*é* faptelé tale. Unde ţi-ĭa atu*n*ci avuţia şi bogâţiĭa şi scu*m*piĭa? Unde ţi-ĭa gintu*l* tâu şi fraţii tâi şi pări*n*ţii tăi şi soţii tăi? Suflete-ome! nimé de ceĭa nu-ţi potu ag'uta! Un*d*e ţi-sŭ mesĭalé cu béuturile şi cu mâ*n*cârile, şi ĭuboste ta, şi du*l*éaţa ta, şi ĭub*i*re trupului tău? Acele toate sp*u*rcate si*n*-tu: ca ubra au trecutu, ca fumu*l* séu spa*r*tu, ca prahu*l* de văntu au peri*t*. Suflete-ome! ce folosu ţi-e de du*l*éa*ţa* tru-pului, ceĭa ce tĭa încindei şi

*) După веде era scris: кꙋмꙋ лѫ е, apoĭ s'a şters.

**) D'asupra luĭ д e pus cu aceiaşĭ mână o pentru a îndrepta pe дꙋмнꙋл, înaĭ a fi şters ꙋ.

***) Cfr. maĭ sus p. 436 § 2.

ноѡпте. ҥ кѹрвїе ши ҥ ѡдихнала. ши тѣ мѫниаи. ши кѹ	ḑua şi noopte, în curvie şi în odihnïală? Şi té mănïïai,
лимба бадџокориаи. ши досѫдиеи, ши аскѹлтаи. ши юбиаи	şi cu limba badg'ocorïïai, şi dosădiei, şi ascultai, şi ïubi-
хитланшѹгѹре. кѹ мѫниле оучидеи сѫрачии, ши сѫрачелѣ. ıарѫ	ïai hitlïanşugure! Cu mănile ucidei săracii şi săracelé, ïară
кѹ пичоарелѧ кѹреи ши сѫриаи, ши џюкаи ҥ гласѹре де чин-	cu piĉoarelïa curei şi sărïïai şi gïucai în glasure de cin-
78*) пои | ѡ ваи де тине сѹфлете.	poi! O, vai de tine, suflete!
мѹлте юбиаи ҥ дешертѹ акмѹ плѫнџи ши те кѹтремѹри. кь	Multe ïubiïai în deşertu; acmu plăngi şi te cutremuri,
трѹпѹл ци-л вор мьнка вїерьмии ҥ гроапѫ. ни амѹ сѹфлетѣ.	că trupul ţi-l vor mănca vierămii în groapă. Ni amu,
чине арѫ пѹте спѹне фрика ши кѹтремѹрѹл ши мѹнка часѹлѹи де моарте.	sufleté, cine ară pute spune frica şi cutremurul şi munca ĉasului de moarte?
кѫ моарте фьрѫ де весте вине. ка ѹн леѹ рѫгѫндѹ ши кѹ тѹате армелѧ.	Că moarte fără de veste vine, ca un leu răgăndu şi cu tuate armelïa:
кѹ спатѫ. ши кѹ кѹцитѹ. ши кѹ сечере. ши кѹ пилѫ. ши кѹ сѫкѹре. ши кѹ цапѫ. ши кѹ сьџете.	cu spată, şi cu cuţitu, şi cu secere, şi cu pilă, şi cu săcure, şi cu ţapă, şi cu săgete,
ши кѹ теслѫ. ши кѹ бардѫ ши свредел. ши кѹ грозѫ юте ҥ тоате кипѹриле.	şi cu teslă, şi cu bardă şi svredel, şi cu groză ïute în toate chipurile;
ши кѹ тоате-ль мѹнчеще де-лѫ џѹнге ши-л тае.	şi cu toate-lŭ munceşte de-lŭ g'unghe şi-l tae.
79. че се поате спѹ|не мѹнка морцїеи. аша кѹм арѫ ѕѫче голѹ ҥ парѫ де фокѹ се се фригѫ.	Ce se poate spune munca morţiei? aşa cum ară ḑăce golu în pară de focu se se frigă.
атѹнчї-и адѹкь де бе пѫхарѹл чела де моарте амарѫ. атѹнчи-и лесе соуфлетѹл афарь.	Atunci-i aducŭ de be păharul cela de moarte amară: atunci-i lase sufletul afară;
атѹнчи драчїи се адѹнѫ апроапе де тине.**) де стаѹ ши адѹкѹ	atunci dracii se adună aproape de tine de

*) Paginaţiunea pusă în manuscris din greşélă: 78 în loc de 77.

**) Scris: тина, apoĭ е pus d'asupra luĭ и.

тоате ѕиле ведеи кȣм петрек шаменїи кȣ рȣга лȣ. д. *) ши бътрънїи ши тинерїи. кȣм нȣ те покъиши ꙟ время та. акмȣ блъмȣ кътрꙋ дȣмнȣл **) тъȣ ши домнȣл ностръ. атȣнче се ва траџе сȣфлетȣл деꙟ тоате ꙟкеетȣриле. ши-л ворȣ лȣа ꙟфрикации ꙟџери. сȣфлете атȣнчи нȣ вери грижи ничи де фечори ничи де мȣере. че нȣмаи че те верї теме де ꙟфрикатȣлȣ џȣдецȣ. ши те вери кȣтремȣра кȣмȣ-ци ва плъти дȣмнеѕеȣ прѣ фаптелѣ тале. оунде цї-а атȣнчи авȣцїа ши богъцїꙗ. ши скȣмпїа. оунде цї-а џинтȣл тъȣ ши фрацїи тъи ши пъринцїи тъи. ши сшцїи тъи. соуфлете шме нимѣ де чеꙗ нȣ-ци поцтȣ аџȣта. оунде ци-сь месалѣ кȣ бѣȣтȣриле. ши кȣ мънкъриле. ши юбосте та. ши дȣлчаца та ши юбире трȣпȣлȣи тъȣ. ачеле тоа-те спȣркате синтȣ.***) ка ȣбра аȣ трекȣтȣ. ка фȣмȣл сѣȣ спартȣ. ка прахȣл де вънтȣ аȣ перит. сȣфлете шме че фолосȣ цї-е де дȣлча[ца] трȣпȣлȣи. чеа че та ꙟчиндеи ши ѕȣа ши

veri muri, becisnice ome, că în toate ḑile vedei cu*m* petre*c* oamenii cu ruga lu *Dumneḑeu*, şi bătrânii şi tinerii; c*u*m nu te pocăişi în vremé ta? Acmu blămu că*t*ră Dumnu*l* tău şi Domnu*l* nostru. Atunce se va trage sufletu*l* deîn toate încheeturile, şi-*l* voru lua înfricaţi*i* îngeri. Suflete! atunci nu veri griji nici de fećori, nic*i* de m*u*ere, ce numai ce te veri teme de înfricatulu g'udeţu, şi te veri cutremura cumu-ţi va plăti Dumneḑeu pr*é* faptelé tale. Unde ţi-ĭa atu*n*ci avuţia şi bogâţiĭa şi scu*m*piĭa? Unde ţi-ĭa gintu*l* tău şi fraţii tăi şi pări*n*ţii tăi şi soţii tăi? Suflete-ome! nimé de ceĭa nu-ţi potu ag'uta! Un*de* ţi-sŭ mesĭalé cu béuturile şi cu mâ*n*cârile, şi ĭuboste ta, şi du*l*ćaţa ta, şi ĭub*i*re trupului tău? Acele toate sp*u*rcate sintu: ca ubra au trecutu, ca fumu*l* séu spa*r*tu, ca prahu*l* de văntu au peri*t*. Suflete-ome! ce folosu ţi-e de du*lćaţa* trupului, ceĭa ce tĭa încindei şi

---

*) După веде era scris: кȣмȣ лꙋ е, apoĭ s'a şters.

**) D'asupra luĭ д e pus cu aceĭaşĭ mână o pentru a îndrepta pe дȣмнȣл, însă a fi şters ȣ.

***) Cfr. maĭ sus p. 436 § 2.

ноѡпте. ꙟ кȣрвїе ши ꙟ ѡдихнальѫ. ши тѣ мѫниаи. ши кȣ
лимба бадџокориаи. ши досѫ-
диеи, ши аскȣлтаи. ши юбиаи
хитланшȣгȣре. кȣ мѫниле оучи-
деи сѫрачии, ши сѫрачелѣ. ꙗрѫ
кȣ пичоарела кȣреи ши сѫриаи,
ши џюкаи ꙟ гласȣре де чин-
78*) пои | ѡ ваи де тине сȣфлете.
мȣлте юбиаи ꙟ деширтȣ акмȣ
плѫнџи ши те кȣтремȣри. кь
трȣпȣл ци-л вор мьнка вїерь-
мии ꙟ гроапѫ. ни амȣ сȣфлетѣ.
чине арѫ пȣте спȣне фрика
ши кȣтремȣрȣл ши мȣнка ча-
сȣлȣи де моарте. кѫ моарте
фьрѫ де весте вине. ка ȣн леȣ
рѫгѫндȣ ши кȣ тȣате армела.
кȣ спатѫ. ши кȣ кȣцитȣ. ши кȣ
сечере. ши кȣ пилѫ. ши кȣ сѫкȣ-
ре. ши кȣ цапѫ. ши кȣ сьџете.
ши кȣ теслѫ. ши кȣ бардѫ ши
свределȣ. ши кȣ гроꙁѫ юте ꙟ
тоате кипȣриле. ши кȣ тоате-ль
мȣнчеще де-лѫ џȣнге ши-л тае.
79. че се поате спȣ|не мȣнка мор-
цїиеи. аша кȣм арѫ ѕѫче голȣ
ꙟ парѫ де фокȣ се се фригѫ.
атȣнчї-и адȣкь де бе пѫхарȣл
чела де моарте амарѫ. атȣнчи-и
асе соуфлетȣл афарь. атȣнчи
драчїи се адȣнѫ апроапе де
тине.**) де стаȣ ши адȣкȣ

ḑua și noopte, în cu*r*vie și
în odi*h*nĭală? Și té mănilai,
și cu li*m*ba ba*dg*'ocorilai, și
dosădiei, ș*i* ascu*l*tai, și ĭubi-
ĭai hitlĭa*n*șug*u*re! Cu mănile
ucidei săraci*i* ș*i* săracelé, ĭară
cu pićo*a*relĭa curei și sărilai
și gĭucai în glasure de ci*n*-
poi! O, vai de tine, suflete!
Mu*l*te ĭubiĭai în deșe*r*tu; ac-
mu plă*n*gi și te cutrem*u*ri,
că trupu*l* ți-*l* vo*r* mă*n*ca vie-
rămi*i* în groapă. Ni amu,
suflеté, cine ará pute spune
frica ș*i* cutremuru*l* și munca
ćasului de moa*r*te? Că moar-
te fără de veste vine. ca
u*n* leu răgăndu și cu toate
armelĭa: cu spată, și cu cu-
țitu, și cu secere, și cu pilă,
și cu săcure, și cu țapă, și
cu săgete, și cu teslâ, și cu
ba*r*d*ă* și svrede*l*, și cu gro-
zâ ĭute în toate chipurile:
și cu toate-lŭ mu*n*cește de-lŭ
g'unghe și-*l* tae. Ce se poate
sp*u*ne mu*n*ca mo*r*ției? așa
cu*m* ară ḑăce g*o*lu în pară
de focu se se frigâ. Atunci-i
aducŭ de be păharu*l* cela de
moart*e* amară; atu*n*ci-i lase
sufletu*l* afară; atu*n*ci dracii
se adună aproape de tine de

*) Paginațiunea pusă în manuscris din greșélă: 78 în loc de 77.
**) Scris: тина, apoĭ е pus d'asupra luĭ и.

скрисе тоате пъкателе тале че аи фѫкȣт. дин тинереце пънѫ ла морте. де ле пȣнь ꙟ кȣмъпьнѫ. аȣ доаръ аи ѡбидитъ вр'ȣꙟ ѡм мишель. саȣ аи оучись. саȣ аи фȣратъ. саȣ доарѫ аи вьндȣт прѣ чине-ва. саȣ н'аи лькȣитъ бине кȣ вечинȣл тъȣ. саȣ аи фѫкȣт преюбире трȣпȣлȣи. са[ȣ] доаръ аи гръитъ менчюнѫ. саȣ н'аи юбитъ пре тоцї*) ѡменїи ȣнȣл ка алтȣл | тоате кѫте-и грешитъ. де кѫндȣ аи нѫскȣт. ши вьѕиндȣ ши невьѕиндȣ. ши кȣ вое ши фьръ вое. тоате сѫнтȣ скрисе ши ле адȣкȣ де ѡ латȣри мȣлци драчи невъѕȣци. ши ѕикь аша ни съ-ль ръпим сь-лъ лȣѡм. де алътъ латȣри ворȣ ста дои ꙟџери аи лȣ хс. де воръ аштепта дела тине. ши ворȣ адȣче тоате фаптеле бȣне де ле вор пȣне ꙟ кȣмпѫнѫ. дѣлтъ латȣри ворȣ кътȣта ꙟџерїи лȣ хс. аȣ доаръ аи милȣить вр'ȣн серакȣ саȣ аи дат мънкаре фламънѕилѡр. саȣ аи адьпатȣ вр'ȣн сетосȣ. саȣ аи ꙟбрькат вр'ȣ ѡм мишелȣ саȣ аи милȣитȣ

stau și aducu scris*e* toate păcatele ta*le* ce ai făcu*t* di*n* *t*inerețe până la mo*r*te, de le punŭ în cu*m*ăpână: au doară ai obidită vr'uĭn o*m* mișelŭ, sau ai ucisŭ, sau ai f*u*ratŭ, sau do*a*râ ai vându*t* pr*é* cine-va, sau n'ai lăcuitŭ bine cu vecinu*l* tău, sau ai făcu*t* pre-ĭubire trupului, *sau* doară ai grăită me*n*cĭună, sau n'ai ĭubitŭ pre *t*oți omenii unu*l* ca a*l*tu*l*. Toate căte-*i* greșitŭ de căndu a*i* născu*t*, și vă-ḑindu și nevăḑ*in*du, și cu voe și fără voe, toate săntu scrise, și le aducu de o laturi mu*l*ți draci nevăzuți, și ḑicŭ așa: Ni să-lŭ răpi*m* să-lŭ luo*m*! De alătă laturi voru sta doi îngeri ai lu Hs. de vorŭ a-ștepta dela tine și voru a-duce toate faptele bune de le vo*r* pune în cu*m*pănă. Dé*l*tă laturi voru căuta îngerii lu Hs.: au doară ai miluitŭ vr'un seracu, sau ai da*t* mă*n*care flămănḑilo*r*, sau ai adăpatu vr'u*n* setosu, sau ai înbrăca*t* vr'u o*m* mișelu, sau ai mi-luitu vr'oĭn omu în priînsoare,

*) Scris: преѿцї, adecă scriitorul citise de'ntăiŭ în original: [н'аи юбитъ] реѡцї, și apoĭ veḑênd din urmarea fraseĭ că a greșit, a adaus un т d'asupra aĭ ѡ; probă, în orĭ-ce cas, că acest pasagĭu este o copiă după un exemplar omănesc maĭ vechĭu.

81. в'оꙟ wмȣ ꙟ приꙟсоаре са|ȣ
вр'ȣꙟ бетегȣ. саȣ аи датȣ сѫ-
лашь вр'ȣнȣи кѫлѫторȣ. саȣ
аи грѫитѫ бине дерептȣ вр'ȣꙟ
wм wбидить, де-и аџютатȣ кȣ
кȣвьнтȣл. саȣ милостеніе. де-
рептȣ вр'ȣꙟ мишел. тоате ле
вор кѫȣта ꙟџерїи лȣ хс. де лѣ
ворȣ пȣне ꙟ кȣмпѫнѫ. сѫ-ль
ворȣ лȣа ꙟџерїи лȣ дȣмнеѕеȣ.
еи-лѫ ворȣ дȣче ꙟ виꙗца ве-
кȣлȣи. ꙟнаинте лȣ дȣмнеѕеȣ.
ши наите ꙟџерїлорȣ. ꙟ весa-
лїа несфрѫшитѫ. ꙗрѫ сѫ-л
ворȣ лȣа ꙟџерїи дїаволȣлȣи, еи-ль
вор дȣче ꙟ мȣнка векȣлȣи.

s*a*u vr'u*în* betegu, sau ai datu sălaşŭ vr'unui călătoru, sau ai grăitŭ b*i*ne dereptu vr'uin *om* obiditŭ de-i ag*ĭu*tatu cu cuvăntu*l*, sau milostenie dereptu vr'u*în* mişe*l*. Toate le vo*r* căuta îngerii lu Hs. de lé voru pune în cu*m*pănâ. Să-lŭ voru lua îngerii lu Dumneḑeu, ei-lŭ voru duce în viĭaţa vecului, înainte lu Dumneḑeu şi na*i*te îngerilor*u*, în vesĭaliĭa nesfrăşită; Ĭară să-l voru lua îngerii diavolului, ei-lŭ vo*r* duce în mu*n*ca vecului.

III.

ꙗрѫ кѫндȣ ворȣ бȣчина арха-
гелии спре патрȣ корнȣре а
пѫмьнтȣлȣи. де треи wри кȣ
фрикѫ ши бȣрѫ марѣ пѫмьн-
82. тȣл се ва| кȣтремȣра ден ꙟ
(*sic*) тоате капетелѣ. атȣнче
ворȣ ꙟвїа морцїи. сѣрь фи де
фїери мьнкаци. саȣ де пасери
мьнкатȣ. саȣ де пещи мьнка-
цїи. тоци ворȣ ꙟвиа дин морте
диꙟ тоате адѫнкȣрила пьмѫн-
тȣлȣи ши мичии ши марїи ши
дерепцїи ши пѫкѫтошїи. ши
џюдечи стрьмби. ши ꙟпѫрацїи
ши богацїи ши мишеии. ши
ворѫ ста тоци асеменеле. чине

Ĭarâ cănd*u* voru bucina arhaghelii spre patru cornure' a pâmăntului, de trei ori cu fricâ şi burâ maré pămăntu*l* se va cutremura den în toate capetelé: atunce voru înviĭa mor*ţ*ii, séră fi de fieri mănçaţi, sau de paseri m*ă*ncatu, sau de peşti măncaţii, toţi voru înviĭa din morte diin toate adăncurilĭa pămăntului, şi micii şi marii, şi dereptii şi pâcâtoşii, şi gĭudeci strămbi şi înpăraţii, şi bogaţii şi mişeii; şi vorŭ sta toţi asemenele. cine cu faptele salé, şi de ḑi

скрисе тоате пъкателе тале че аи фѫкȣт. дин тинереце пънѫ ла морте. де ле пȣнь ꙟ кȣмъпьнѫ. аȣ доаръ аи ѡбидитъ вр'ȣꙟ ѡм мишель. саȣ аи оучись. саȣ аи фȣратъ. саȣ доарѫ аи вьндȣт прѣ чине-ва. саȣ н'аи лькȣитъ бине кȣ вечинȣл тъȣ. саȣ аи фѫкȣт преюбире трȣпȣлȣи. са[ȣ] доаръ аи гръитъ менчюнѫ. саȣ н'аи юбитъ пре тоцї*) ѡменїи ȣнȣл ка алтȣл | тоате къте-и грешитъ. де къндȣ аи нѫскȣт. ши вьѕиндȣ ши невьѕиндȣ. ши кȣ вое ши фъръ вое. тоате сънтȣ скрисе ши ле адȣкȣ де ѡ латȣри мȣлци драчи невъѕȣци. ши ѕикь аша ни съ-ль ръпим сь-лъ лȣѡм. де алътъ латȣри ворȣ ста дои ꙟџери аи лȣ хс. де воръ ащепта дела тине. ши ворȣ адȣче тоате фаптеле бȣне де ле вор пȣне ꙟ кȣмпѫнѫ. дѣлтъ латȣри ворȣ къȣта ꙟџерїи лȣ хс. аȣ доаръ аи милȣить вр'ȣн серакȣ саȣ аи дат мънкаре флъмънѕилѡр. саȣ аи адьпатȣ вр'ȣн сетосȣ. саȣ аи ꙟбрькат вр'ȣ ѡм мишелȣ саȣ аи милȣитȣ

stau și aducu scri*s*e toate păcatele ta*l*e ce ai făcu*t* di*n* *t*inereţe până la mo*r*te, de le punŭ în cu*m*ăpână: au doară ai obiditŭ vr'uĭn o*m* mișelŭ, sau ai ucisŭ, sau ai f*u*ratŭ, sau do*a*ră ai văndu*t* pr*é* cine-va, sau n'ai lăcuitŭ bine cu vecinu*l* tău, sau ai făcu*t* pre-ĭubire trupului, *sau* doară ai grăitŭ me*n*cĭună, sau n'ai ĭubitŭ pre *t*oţi omenii unu*l* ca a*l*tu*l*. Toate căte-*i* greșitŭ de căndu a*i* născu*t*, și vă-ḑindu și nevăḑi*n*du, și cu voe și fără voe, toate sănt*u* sc*r*ise, și le aducu de o laturi mu*l*ţi draci nevăzuţi, și ḑicŭ așa: Ni să-lŭ răpi*m* să-lŭ luo*m*! De alătă laturi voru sta doi îngeri ai lu Hs. de vorŭ a-ștepta dela tine și voru a-duce toate faptele bune de le vo*r* pune în cu*m*pănă. Déltă laturi voru căuta îngerii lu Hs.: au doară ai miluitŭ vr'un seracu, sau ai da*t* mă*n*care flămânḑilo*r*, sau ai adăpatu vr'u*n* setosu, sau ai înbrăca*t* vr'u o*m* mișelu, sau ai mi-luitu vr'oĭn omu în priinsoare,

*) Scris: преѡцї, adecă scriitorul citise de'ntăiŭ în original: [н'аи юбитъ] [пр]ѡцї, și apoĭ veḑĕnd din urmarea frasei că a greșit, a adaus un т d'asupra [lui] ѡ; probă, în orĭ-ce cas, că acest pasagĭu este o copiă după un exemplar [rom]ânesc maĭ vechĭu.

киде поарѫта черюлȣи деспре
рѫсѫритѫ. ши се ва иви ꙟпѫра-
тȣль хс. кȣм грѫеще пророкȣл.
ши ва боучина ши ва апрїнде
фокȣ кȣ маре боурѫ ши кȣ
маре треснетȣ. атȣнчи ворȣ
кѫȣта де-л ворȣ веде тоци
ѡаменїи ши тоате фелюриле.
атȣнче. коум грѫаще хс. кѫ
ва шедѣ спре скаȣнȣл сла-
[в]еи салѣ. атȣнчи ворь ста
десȣпра ꙟ сѫнинȣ плинь де
85. ꙟџери. ши пѫмѫ|нтȣл ва фи
ꙟидесатȣ де ѡмени плинȣ. а-
тȣнчи-ши ворѫ веде тоци ѡа-
менїи фаптелѧ сале. аȣ боуне
аȣ релѧ. ши тоате аȣскȣнсȣриле
ꙟнаинтѣ фецеен салѧ. атȣнчи
ва тремите хс архаггли коу
фокȣ ши треснетȣ ши фȣлџер.
ши кȣ патрȣ вѫнтȣре. де ворȣ
алеџе тоци дерепцїи. де-и ворȣ
пȣне*) де дѣрепта лȣи хс.
ıарѫ стрѫмѫбїи де стѫнга.
коум алеџе оунь пѫсторю ѡ-
иле дин**) капре. атȣнче пѫ-
кѫтошїи ворȣ плѫнџе ши се
вор тѫнгȣи. ши во[р] ȣиче. ѡ
кȣм нȣ не-мȣ покѫитȣ. ѡ коум
не-мѫ пїердȣт врѣме де по-
кѫинце. де-мѫ бадџо|кȣрить.
ши амѫ џȣкатȣ, ши-мѫ сьритȣ.

ritŭ, și se va ivi înpăratulŭ
Hs., cum grăește proroc*ul*, și
va bucina și va aprinde fo-
c*u* cu mare bură și cu mare
tresnetu. Atunci voru căuta
de-*l* voru vede toți oamenii
și toate felĭurile. Atu*n*ce, cu*m*
grăĭaște Hs. că va ședé spre
scaunu*l* sla*v*ei salé. Atu*n*ci
vorŭ sta desupra în săninu
plinŭ de îngeri, și pămăntu*l*
va fi îndesatu de omeni pl*i*nu.
Atunci-și vorŭ vede toți oa-
menii faptelĭa sale. au bune,
a*u* relé, și toate auscu*n*suri*le*
înainté fețeei salĭa. Atu*n*ci
va tremite Hs. arhagg*he*li cu
focu ș*i* tresnetu și fu*l*ge*r*, și
cu patru vănture, de voru
alege toți dereptii, de-i voru
pune de dérepta lu*i* Hs., ĭar*ă*
strămăbii de stânga, cu*m* a-
lege unŭ păstorĭu oile di*n*
capre. Atu*n*ce păcătoșii voru
plănge ș*i* se vo*r* tăngui. și
vo*r* ḑice: o, cum n*u* ne-mŭ
pocăitu! o, cu*m* ne-mŭ pier-
du*t* vréme de pocăințe, de-mŭ
ba*d*g'ocuritŭ și amŭ g'ucatu
și-mŭ săritu în hetlla*n*șug!

*) De'ntâiŭ era scris: пȣре, apoĭ s'a adaus не, scriitorul uĭtând însă a
șterge ре.

**) De'ntâiŭ s'a scris: динь, apoĭ s'a adaus d'asupra ꙟ.

«ꙟ»аинтеле салѣ*). ши де зи де ноапте. ши деꙟ тоате ...ꙋрile ши тоате аскꙋнсꙋриле ...вор иви. нече ꙋꙟ пърꙋ диꙟ ...ꙋла лорꙋ нꙋ ва фи перитꙋ. ...їи вор фи лꙋминаци. алцїи ... маи лꙋминаци. алцїи вор ... ꙟтꙋнекаци. атꙋнче вор веде ...оци пъкътошии. марѣ де фокꙋ клокотинъдь. ши сфръиндꙋ. ши мънїиа лꙋ Дꙋмнезеꙋ фи-ва атꙋнчи. ши ва апринде лꙋме де ва арде тотꙋ пъмънтꙋл. ши тоци мꙋнцїи ши тоате мъгꙋриле. ши тоатъ спꙋркъчюнѣ. че се-ꙋ фъкꙋт пре пъмънтꙋ. атꙋнче марѣ де апъ ва сека. ши тоате рꙋꙋреле. ши тоате изворреле атꙋнче. кꙋм зиче Хс ꙟ еуглїе, стелѣле ворꙋ къда. ши соареле ва ꙟтꙋнека. черюл л ворꙋ ꙟвъли архагглїи ка ꙋ сфитокꙋ. ши се ва иви черюноꙋ ка соареле. атꙋнчи се ва иви дин черю ръстикнитꙋл лꙋ Хс. чинстита крꙋче де ва лꙋмина преспрѣ тоате капетеле пъмънтꙋлꙋи. ши вор кънта прецюрь а чинꙋре де ꙟџери архагглы ши херовїмїи. ши сърафїмии ши тоата пꙋтериле, ши ворь гъта скаꙋнꙋл де џюдецꙋ. атꙋнчи се ва деш-

şi de noapte, şi deîn toate éas*u*rile şi toate ascu*n*surile se vo*r* ivi: nec*e* uîn păru diîn capu*l* loru nu va *fi* peritu. Unii vo*r* fi luminaţi, alţii şi ma*i* luminaţi, a*l*ţii vo*r* fi întunecaţi. Atunce vor vede toţi păcâtoşi*i* maré de focu clocotinădŭ şi sfrăindu, şi mâniiĭa lu Dumneḑeu fi-va atunci, ş*i* va apri*n*de lume de va arde totu pământu*l* şi toţi munţii şi toate mâgurile, şi toatâ spu*r*căcĭuné ce se-u făcu*t* pre pâmântu. Atunce maré de apâ va seca, şi toate răurele, şi toate izvo*a*rele atunce; cu*m* zice Hs. în ev*an*ghelie: stelĕle voru cădĭa, şi soarel*e* va întuneca, cerĭu*l* l voru învăli arhagghelii *ca* u sfitocu, şi se va ivi *cerĭu* nou ca soarele. Atu*n*ci se va ivi din cerĭu răsticnitu*l* lu Hs. ci*n*stita cruce de va lumina prespré toate capetele pâmântului, şi vor cânta pregĭurŭ la cinure de îngeri, arhagghel*i* şi herovimii şi sărafimi*i* şi toatĭa puterile, şi vor*ă* gâta scaunu*l* de gĭudeţu. Atunci se va deşchide poarăta cerĭului despre răsă-

*) Inainte era scris салa, apoĭ s'a îndreptat салѣ.

рȣи вешминте лȣминате. ши
кȣнȣни ꙟпърътещи. атȣнче ворȣ
ꙟчепе а кънта ꙟџерїи ши ар-
хаггльи. ши херовимїи ши сх-
рафимїи ши вор лѫȣда прѣ хс.
ши вор дешкиде порта чътъ-
цїеи. ши ворȣ иви комоарѫле.
ши дарȣреле ꙟпѫръцїеи черюлȣи.
хс ва шеде спрѣ скаȣнȣл сла-
веи сале. ши ва кема хс тоци
сфинцїи. де ворȣ прими деꙟ
мъна лȣ хс вешьментеле, ши
дарȣриле тоци чине-ши кȣ чин-
сте ши кȣ дарȣл сѫȣ. ши ма-
92. инте ва мерџе прѣ-чинстита
маика лȣ хс. ши деꙟ талъпѣ
еи парѫ де фокȣ ва лъса. ши
динтрȣ а славѫ неспȣсь фи-ва
ши фаца еи сь ва лȣмина ка
сореле ши ва мерџе де се ва
ꙟкина домнȣлȣи хс. дȣпъ ачеа
ши-ва плека*) хс капȣл кътрѫ
маика са. ши ва лȣа сфинта
кȣнȣнѫ де ѡ ва пȣне ꙟ чис-
титȣл капȣл еи. ши ва зи[че]
прїимеще маика ме ачаста сла-
вѫ. чеа че ме-ȣ дърȣитȣ та-
тѫлъ мїȣ. къ кь (*sic*) кȣ ачаста
амъ кълкатȣ прѣ диѧволȣлȣ. къ
еȣ динтрȣ тине синтȣ ши м'ам
нъскȣтъ, ши ам лȣатъ пелице.
шї-и ва да оун вешъментȣ мо-
93. хорѫтȣ ꙟпърѫтескȣ. | дȣпѫ а-

și cununi inpârătești. Atu*n*ce
voru incepe a cânta ingerii
și arhagghelii și herovimii și
sărafimii, și vo*r* lâuda pr*é* Hs.:
și vor deșchide porta éâtă-
ției și voru ivi como*a*râle și
darurele inp*â*răției cerĭului.
Hs. va șede spr*é* scaunu*l* sla-
vei sale, și va chema Hs. toți
sf*i*nții de voru priimi dein
măna lu Hs. veșămentele și
daruri*le*, toți cine-și cu cin-
ste și cu daru*l* său. Și ma-
inte va me*r*ge pr*é*-cinstita
maica lu Hs.: și dein talăpé
ei pară de focu va lăsa, și
*d*intru la slavă nespusă fi-va,
și fața ei să va lumina ca
sorele: și va me*r*ge de se
va inchina Domn*u*lui Hs.;
după acela și-va pleca Hs.
capu*l* către ma*i*ca sa, și va
lua sf*â*nta cunună de o va
pune în cistitu*l* capu*l* ei, și va
ḑi*ce*: priimește, ma*i*ca me, a-
ćasta slavă, cela ce me-u
dăruitu tatâlŭ miu, că cu
aćasta amŭ câlcatu pr*é* dila-
volulu, că eu din*tru* tine sin-
tu și m'a*m* născutŭ și a*m*
luatŭ pelițe. Și-i va da un
veșămentu mohorâtu inpără-
tescu. După acela va grăi

*) Aci era scris de'ntâĭu: капȣл, apoi s'a șters cu aceiașĭ mână.

ѫ хетланишѹг. ѡ кѫче н'ам пос-
тить. ѡ кьче н'ам милѹитъ
мишеии. ѡ кьче нѹ не-м по-
кьить. де се не фие акѹм ер-
тате пъкатела. че амѹ ръсѹ
ши амь бeѹтѹ. ши амь мѫн-
катѹ фьръ де леџе. ши не-м
веселитѹ фьръ дирептѹ. ши а-
чеа време аѹ трекѹтѹ. ѡ а-
мар ноѡ ши ютѣ. атѹнче ва
еши марѣ де фокѹ ѫнаинте
џюдецѹлѹи. ши вор веде пъ-
кѫтошїи че-ѹ лѹкрат. ѡ фрика
ши кѹтремѹрѹл маре. ѫџерїи
сѫнтѹ негрешици ѫкъ се ворѹ
кѹтремѹра де фрика џюдецѹлѹи.
атѹнче ва кѫѹта ѫпѫратѹль
џѹдецѹ хс спрѣ дирепта.
ши ва веде сфинцїи лѹминаци
ши се ва весели де ли. | ши ва
грѫи кѹ глас дѹлче. венци
блгвицїи де татѫл мїеѹ. де
добѫндици ѫпъръцїа ши виаца
де векѹ. венци постничїи меи
венци фїи лѹминїеи. венцї
милостивїи меи. венци лѹми-
нацїи татѫлѹи мїеѹ. венци
чеа че аци льсат лѹме ши
аци венит дѹпь мине. венци
чеа че аци ръбдать ѫ нѹмеле
мїеѹ. венци де ѫпѫрѫцици кѹ
мине прѣ-юбицїи мїи. атѹнче
ва къѹта ѫпъратѹл хс къ[трѫ]
чеа дѣ стѫнга са. ши ва ѕиче
аша. адѹчеци-вѫ лѹкрѹл. ши

O, câce n'a*m* postitŭ? o, câce
n'a*m* miluitŭ mișeii? o, câce
nu ne-*m* pocăitŭ, de se ne fie
acu*m* ert*a*te păcatelia? ce amu
răsu, și amŭ beutu, și amŭ
mâncatu fără de *le*ge, și ne-*m*
ve*se*litu fără direptu, și aceĭa
vreme au trecutu! O, ama*r*
noo și ĭuté! Atunce va eși
mar*é* de focu înainte gĭude-
țului, și vo*r* vede păcâtoșii
ce-u lucra*t*. O, frica și cutre-
muru*l* mare! Îngerii sintu
negreșiți, încă se voru cutre-
m*u*ra de frica gĭudețului! A-
tunce va câuta înpăratulŭ
g'udețu Hs. spr*é* direpta, și
va vede sf*in*ții luminați, și
se va veseli de ĭai, și va grâi
cu gla*s* du*l*c*e*: Veniți, bl*agos*-
*lo*viții de tată*l* m*i*eu, de do-
bândiți înpărăția și viața de
vecu; veni*ți*, pustn*i*cii mei;
veniți, fii luminiei; veniți,
milostivii mei; veniți, lumi-
nați*i* tatălu*i* mieu: veniți, ceĭa
ce ați lăsa*t* lume și ați ve-
ni*t* după mine: veniți, ceĭa
ce ați răbdatŭ în numele mieu;
veniți de înpărățiți cu mine,
pré-ĭubiții mii! Atu*n*ce va
căuta înpăratu*l* Hs. că*trâ* ceĭa
dé-stânga sa, și va ḑice așa:

вѫ прїиминици прѣцȣл. атоунчи
вa веде х҃с пѫкѫтошїи негри
ши спȣркаци. ши ꙟтȣнекаци.
88. ши ва грѫи кȣ глас де ȣрџїе.
фѫрѫ де мѫсȣрѫ. дȣчеци-вѫ
дела мине немилостивилѡр. кь
н'аци милȣит мишеии. ниче
еȣ вою милȣи вои, ничи аци
аскȣлтат. іеѵг҃лїе ши скриптȣра.
нече ꙟферекаци оученичии мїеи.
нече еȣ вою аскȣл[та] плѫн-
џѣре ши тѫнгȣире воастрѫ.
че аци мѫнкатȣ ши аци беȣт
ши в'аци веселитȣ ꙟ дȣлчаца
воастрѫ фѫрѫ де лѣџе. дȣче-
ци-вѫ дела мине пѫкѫтоши-
лорȣ. кȣрварилѡр ши некȣра-
цилѡр. кь ꙟтроу аȣскȣнс хи-
тлени аци фостȣ. ши рѫȣ
аци фькȣт. дȣчеци-вѫ*) дела
минѣ блѫстемацилор. ꙟ фокȣл
векȣлȣи. оунде е гѫтит дїаво-
89. лȣлȣи. ши ꙟнџери лор лȣи. кѫ
аци фькȣт вое лȣи. кѫ аци
бадџокȣритѫ ши аци клеветитѫ
ши в'аци ленитȣ де кѫтрѫ рȣ-
гѫчюни. дȣчеци-вѫ ꙟ іадоу ꙟ
кȣпторȣлю де фокȣ. оунде вор
фи ципетеле ши плѫнџериле.
ши скрѫшькарѣ динцилорȣ. а-
тȣнче х҃с ва зврѫли кȣ тоꙗгȣл
де фокȣ де-и ва ȣчиде ши-и ва
рȣмпе. ши ва тримитѣ ꙟџерїи

Aduceți-vă lucru*l* ș
mii*ți* pr*é*țul! Atunc
Hs. p*ă*cătoșii negri
cați și întunecați. ș
cu gla*s* de u*r*gie fă
sură: Duceți-vă de
nemilostivilo*r*, că n'
mișeii — nice eu v
voi, nici a*ți* ascult
ghelie și scri*p*tura,
ferecați ucenici*i* mi
eu voĭu ascu*lta* pl
tânguire voastră: c
catu și a*ți* beu*t* și
*se*litu în du*l*éața vo
de lége! duceți-vă d
păcătoșiloru, curvari
curațilo*r*, că întru
hitleni ați fostu și
făcu*t*! duceți-vă de
bl*ă*stemațilo*r*, în fo
lui, unde e gătit
și îngerilor lui, că
voe lui, că ați ba
și ați clevetitŭ și v
de către rugăcĭuni!
în ĭadu în cupt*oru*lu
unde vo*r* fi țipetele
gerile și scrășăcare
Atu*n*ce Hs. va zvr
ĭagu*l* de focu de-i
și-*i* va ru*m*pe, și v
îngerii de-i voru

*) Aci s'aŭ maĭ repetat ultimele doă silabe : ци-вь.

…и ворꙋ арꙋнка ꙟ клокотелѣ марѣ де фокꙋ*). атꙋнче де… щїи еи ворꙋ лꙋмина ка сореле …ро пърѫцина татѫлꙋи. іаръ …кѫтошїи ꙟ мꙋнка векꙋлꙋи.

clocote*lé* în mar*é* de focu. Atu*n*ce derepţii, ei se voru lumina ca sorele întro părăţiĭa Tat*ă*lui; Iară păcătoşii în munca vecului.

IV-V.**)

…риле ши фрѫмсѣце дереп… цилорь ла ꙁꙋа де џоде|цꙋ.

…ꙋмина-ва фаца лорꙋ ка сте… ꙟ черю. оунїи ворꙋ фи …минаци, алцїи ши маи лꙋ…наци. кꙋм грьеще апсллꙋл …. оунора ле ва фи фаца ка …ина лꙋнией, алцїи ка лꙋмина …леи. алцїи ка фїерꙋл апрїнсꙋ …ꙋ сар скѫнтеиле динтрꙋ елꙋ. …и ка сѡрелꙋи. алцїи ворꙋ фи … ка ѡ хьртїе. алцїи ка лѫна. …и ворꙋ фи рꙋмени, алцїи вор … чине кꙋм ва фи фѡстꙋ …елъ. прѣ тоци [ва] фи …птꙋръ чине кꙋ че аꙋ слꙋ… аꙋ дꙋмнезеꙋ. ста-ворꙋ … чинꙋре лꙋминате де дѣ…а лоу хс, мꙋлци фьрѫ де …ръ. | ачелора тꙋтꙋ[ро]рь ле …дешкиде хс коморъле ꙟпъ…и черꙋлꙋи. ши ле ва дь-

Darurile şi fră*m*séţe dereptilorŭ la ḑua de g'odeţu.

Lumina-va faţa loru ca stelele în cerĭu. Unii voru fi luminaţi, altii şi ma*i* luminaţi, cu*m* grăeşte apo*sto*llul: unora le va fi faţa ca lumina luniei, alţii ca lumina *ḑi*leei, a*l*ţii ca fieru*l* aprinsu căndu sa*r* scânteile dintru elu, alţii ca [raḑele?] sorelu*i*, alţii voru fi a*l*bi ca o hârtie, alţii ca lăna, a*l*ţii voru fi rumeni, alţii vo*r* fi cine cu*m* va fi fostu şi elŭ. Pr*é* toţi *va* fi scriptu*ră*: cine cu ce au slujitŭ lu Dumneḑeu. Sta-voru alesĭa cinure luminate de dérepta lu Hs. m*u*lţi fără de numărŭ. Acelora tutu*ro*rŭ le va deşchide Hs. comorăle înpărăţiei cer*u*lui, şi le va dărui veşminte luminate

…ris de'ntâiu prin asimilaţiune grafică: фофꙋ; apoĭ observând gre…torul a adaus: кꙋ, uĭtând însă a şterge фꙋ.

…ele fragmente IV şi V, separate în manuscris prin steluţe şi prin iniţiala … strins legate unul cu altul, n'am credut de cuviinţă a le isola.

рꙋи вешмините лꙋминате, ши
кꙋнꙋни ꙟпърътещи. атꙋнче ворꙋ
ꙟчепе а кынта ꙟџерїи ши ар-
хаггълии. ши херовимїи ши съ-
рафимїи ши вор лѫꙋда прѣ хс.
ши вор дешкиде порта чътъ-
цїеи. ши ворꙋ иви комоарѫле.
ши дарꙋреле ꙟпѫрѫцїеи черюлꙋи.
хс ва шеде спрѣ скаꙋнꙋл сла-
веи сале. ши ва кема хс тоци
сфинцїи. де ворꙋ примии деꙟ
мъна лꙋ хс вешьментеле, ши
дарꙋриле тоци чине-ши кꙋ чин-
сте ши кꙋ дарꙋл съꙋ. ши ма-
92. ините ва мерџе прѣ-чинсти|та
маика лꙋ хс. ши деꙟ талъпѣ
еи парѫ де фокꙋ ва лъса. ши
динтрꙋ а славѫ неспꙋсь фи-ва
ши фаца еи сь ва лꙋмина ка
сореле ши ва мерџе де се ва
ꙟкина домнꙋлꙋи хс. дꙋпъ ачеа
ши-ва плека*) хс капꙋл кътрѫ
маика са. ши ва лꙋа сфинта
кꙋнꙋнѫ де ѡ ва пꙋне ꙟ чис-
титꙋл капꙋл еи. ши ва ѕи[че]
прїимеще маика ме ачаста сла-
вѫ. чеа че ме-ꙋ дьрꙋитꙋ та-
тѫлъ мїꙋ. кѫ кь (*sic*) кꙋ ачаста
амъ кьлкатꙋ прѣ диꙗволꙋлꙋ. къ
еꙋ динтрꙋ тине синтꙋ ши м'ам
нъскꙋтъ, ши ам лꙋатъ пелице.
шї-и ва да оун вешъментꙋ мо-
93. хорѫтꙋ ꙟпърѫтескꙋ. | дꙋпѫ а-

și cununi înpărătești. A
voru incepe a cànta în
și arhagghelii și herovim
sărafimii, și vo*r* lànda pré
și vor deșchide porta c
ției și voru ivi como*a*răle
darurele înp*ă*rătiei cerîul
Hs. va șede spr*é* scaunul
vei sale, și va chema Hs.
sf*i*nții de voru priimi d
mâna lu Hs. veșămintel
darurile, toți cine-și cu
ste și cu daru*l* său. Și
inte va me*r*ge pr*é*-cin
maica lu Hs.: și dein tă
ei pară de focu va lăsa,
*din*tru la slavă nespusă
și fața ei să va lumina
sorele: și va me*r*ge de
va inchina Domn*u*lui
după acela și-va plera
capu*l* către ma*i*ca sa,
lua sf*ă*nta cunună de
pune în cistitu*l* capu*l* ei
ḑice: priimeș̦te, ma*i*ca me,
*é*asta slavă, cela ce
dăruitu tatălŭ miu, că
ac*é*asta amŭ càlcatu pr*é*
volulu. că eu din*tru* tine
tu și m'a*m* născutŭ și
luatŭ pelițe. Și-i va da
veșămentu mohorâtu înp
tescu. După acela va

*) Aci era scris de'ntâĭu: капꙋл, apoĭ s'a ș̦ters cu aceĭaș̦ĭ mână.

ва грѫи аша. пасѫ сфитѫ
ика ме ꙟ бѹкѹрїа домнѹлѹи
лѹ. ши кѹ тоцї чеа че те-ѹ
гатѹ ши аѹ слѹжить цие прѣ
мѫнтѹ. ши дестоиничии лоу-
минации феторїи тѫи. а ва
рѹта прѣ-чинстителе але лѹи
ѫинии. кѹ фрѫмсаце маре ва
тра ꙟ сфита четате. ши ворѹ
нта ꙟџерїи ꙟтро слава ѡ-
хнѣлеен сале. * * — * * Дѹпѫ
еа ва кема хс. доиспрѫзѣче
слы ши ле ва да вешѫменте
пѫрѫтещи. ши дѡаѡспрѫѕѣче
ѹне де аѹрѹ. кѹ пїетри скѹмпе.
бироcѹ. ши кѹ мѫргѫрїтарю.
п'ачеа ле ва да кѹнѹни ꙟ ка|пѹл
рѹ. маи лѹминате де соарele.
па ачеа ва кема дѹмнеѕеѹ.
аптеѕечи де апостоли. ши про-
чи. ши мѫченичи. ши прѣ-
тицїи лѹи чеа чеа (*sic*) че
аѹ гѫтатѹ дела адам пѫнѫ
свѫршитѹл векѹлѹи. ши-и ва
ѹбоѕи хс ꙟ пометеле раюлѹи.
раюлѫ плинѫ есте де родѹре
де флори ꙟфрѫмсацате ꙟ
ате кипѹриле. ши четате лѹ хс
турнѹриле кѹ корнѹре ꙟпле-
те кѹ мѫргѫритарю, ши кѹ би-
рѹре ꙟплетите. ши кѹ чинстите
минате пїетри скѹмпе. богѫ-
е, ꙟпѫрѫцїеи векѹлѹи плинѫ.
корабиа ꙟпѫрѫтескѫ. ши
лци кѫлѹгѫрї | ꙟтрѫнсѫ пла-

aşa: Pasâ, sf*â*ntâ maica me, în bucuria Do*m*nului tău, şi cu toți ceîa ce te-u rugatu şi au slujitŭ ție pr*é* pămân-tu, şi destoinici*i* luminații fe-ĉorii tăi. Ia va săruta pr*é*-cinstitele ale lui mâini; cu frâ*m*sîațe mare va întra în sf*â*nta cetate: şi voru cânta îngerii întro slava odi*h*néleei sale.—Dupâ aceîa va chema Hs. doisprăzéce ap*osto*lî, şi le va da veşămente înpărăteşti şi doaosprâḑéce scaune de auru cu pietri scu*m*pe, cu birosu şi cu mărgăritarîu: dup'aceîa *le* va da cununi în capu*l* loru, ma*i* luminate de so*a*rele; dupa *a*ceîa va chema Dum-neḑeu şiapteḑeci de aposto-li şi pro*ro*ci şi măcenici şi pr*é*gătiții lui, ceîa ce s'au gătatu dela Ada*m* până la svrăşitu*l* vecului. Şi-*i* va slo-boḑi Hs. în pometele raîului, că raîulŭ plinŭ este de rodure şi de flori înfrâ*m*sîațate în toate ch*i*purile. şi cetate lu Hs., şi tu*r*nurile cu cornure înpletite cu mărgăritarîu, şi cu bisorure înpletite, şi cu cinstite luminat*e* pietri scu*m*-pe: bogățiie înpărâției vecului plinâ şi corabi*ia* înpărâtescâ. Şi mu*l*ți călugări întră'nsâ

мар чела че бе ши мѫнѫꙟкѫ
кȣ чимпои ши кȣ четери, ши
кȣ алѫȣте. ѡ амар преѡтȣл
чела че нȣ е дестоиникѫ ши
кѫнтѫ летоургїе кȣм поу се
покѫеще че сѫ ласѫ фокȣлȣи
де векȣ ѡ амарȣ воаѡ кȣрва-
99. рилорȣ. | ѡ амарȣ чела че хȣ-
леще картѣ. шї скриптȣра. ѡ
амар чела че гѫндеще кȣмȣ-ши
ва ꙟгрѫша трȣпȣл сѫȣ. ѡ а-
мар чела че-ши пїерде врѣме де
по[кѫ]инце. ꙟн ачаста лȣме. кѫ
ꙟ чеа лȣме нȣ се ва маи покѫи.
че сѫ ва мȣнчи ꙟ вечи дѣ вечи.
ѡ амар бецицилор. ѡ амарѫ чеа
че поу мѣргоу. ꙟ сфнта дȣ-
минекѫ ла бесерѣкь*) ла каса
лȣ хс. ѡ амар чела че нȣ пѫ-
ѯеще праѯничеле ши постȣриле.
кȣ кȣрѫциа. кȣм грѫеще пра-
вила сфницилор. кѫ ачеа сѫн-
100. тȣ менчюнош бо‌теѯȣ[лȣ]и ѡ
амар че чеа (sic) че сѫ сфѫдескȣ
ши морȣ неерѫтаци. ѡ амарȣ
чела че-ши подобеще троупȣл
ши сѫ лаȣдѫ ꙟтрȣ сине. нȣ
нȣмаи ѡаменїи пїерȣ кȣ ачеа
кȣ трȣфа ши кȣ лаȣда. че ши
ꙟџерїи деꙟ черȣ ау кьѕȣтȣ
ши ау перитѫ. ѡ амар чеа че
нȣ се покѫескȣ де пѫкателе
сале кѫ ачеа тоци се дȣкȣ ꙟ

torilo*r*! O, ama*r* cela ce be și mănăîncă cu ci*m*poi și cu ceter*i* și cu alăute! O, ama*r* preotu*l* cela ce nu e destoinicŭ și căntă leturghie: cu*m* nu se pocăește, ce să lasă focului de vecu! O, amaru v*oao*, curvariloru! O, *a*maru cela ce hulește ca*r*té și scriptura! O, ama*r* cela ce gândește cumu-și va îngrășa trupu*l* său! O, ama*r* cela ce-și pierde v*ré*me de poc*ă*ințe în acasta lume! că în ceia lume nu se va mai pocăi, ce să va munci în veci dé veci. O, ama*r* bețițilo*r*! O, amarŭ ce*ia* ce nu mérgu în sf*ă*nta duminec*ă* la beseréc*ă* la casa lu Hs.! O, ama*r* cela ce nu pazește praznicele și posturile cu curâțila cu*m* grăește pravila sf*i*nțilo*r*, că aceia săntu menciunoși botezu*lu*i! O, ama*r* ceia ce să sfădesc*u* și moru neerătați! O, amaru cela ce-și po*do*bește trupu*l* și să laudă întru sine! nu numai oamenii pieru cu aceia cu trufa și cu lauda, ce și îngerii dein ceru a*u* cădutu ș*i* au peritŭ. O, ama*r* ceia ce nu se poc*ă*escu de păcatele sale, că aceia to*ți* se ducu în foculŭ

*) Era scris: бесерѣка, apoĭ s'a pus un ь d'asupra luĭ к.

фокѸлѫ нестинсѸ. ши ѫ вермїи неадѸрмици. ши ѫ тартарѸ. ѡ мѸнка ши амарѸл маре. ши ѡаменїи нѸ пречепѸ.

nestinsu şi în vermii neadu*r*miţi şi în ta*r*ta*r*u! O, mu*n*ca şi amaru*l* mare! şi oamenii nu precepu.

VII.

Кѫ спѸса хс. лѸи іевглистоу
іωанѫ бгословѫ. ши спѸсе ѫ-
џерѸл лѸ павел апслѫ кѫ-ль
01. портѫ де-и арѫть тоате мѸ|н-
чиле. кѫ арѫ фи оунь воиникѸ
де тређечи де ани де арѫ прѫ-
вѫли ѡ пїатрь ши ѡ арѫ сло-
боѕи ѫ џос сѫ ѕбоаре ѫ трей
ани сѫ каѕѫ аколо. аколо есте
мѸнка пѫкѫтошилорѸ. дерептоу
ачеа тоци крещинїи ши бѫ-
трѫнїи, ши тинерїи сѫ сѫ испо-
ведескѫ де тоате пѫкателе сале.
сѫ сѫ покѫаскѫ кѸ лакрѫмиле
сале ши кѸ постѸл. ши кѸ роу-
гѫчюне.*) поате спарѫџе скри-
пѫтѸра пѫкателорѸ сале.

Că spusla Hs. lui iev*an*ghelistu Io*an*ŭ b*o*goslovŭ, şi spuse îngeru*l* lu Pave*l* apos*to*lŭ, că-lŭ portâ de-i arătâ toate muncile, că ară fi unŭ voinicu de tređeci de ani de ară prăvâli o piatră şi o arâ slobođi în g'*os* să zboare în trei ani să cađâ ac*o*lo, acolo este m*u*nca păcâtoşiloru. Dereptu acela toţi creşt*i*nii, şi bătrânii şi tinerii, să sâ ispovedescâ de toate păcatele sale, să sâ pocâlascâ: cu lacrâmile sale şi cu post*ul* şi cu rugâclune poate sp*a*răge scripătura păcateloru sale.

VIII.

Кѹм грѫеще хс ѫ сфнта
евглїе. ферекаци де чеа че
плѫнгоу. кь ачеа мѫнгьеци
102. ворѫ | фи. ферекаци де чеа че
плѫнгѸ ши сѫ тьнгѸескоу анче.

Cu*m* grâeşte Hs. în sf*ă*nta ev*an*ghelie: Ferecaţi de cela ce plângu, că acela măngăeţi vorŭ fi! Ferecaţi de cela ce plângu ş*i* să tânguescu

*) De'ntâiŭ era scris: роугѫцчюне, apoĭ s'a şters ц, dar cu altă cernélă.

кѫ акоцо ворѫ рѫда ши сѫ вор8
весели. ѡ ферикаци мишеии к8
с8флет8л ши к8 инима дѣ-
репци.*) ши плекаці. кѫ а-
челора асте ꙟпѫрѫціа л8 ҳс.
ѡ ферикаци де блѫѕїи. кѫ ачеа
вор8 добѫнди д8лчаца век8л8и.
ѡ ферикаци де чеа че сѫ фламѫ-
мѫнѕеск8 ши са ꙟсетошаѕѫ. кѫ
ачелора се ва да сацї8л8 ꙟ
век8. ѡ ферикаци де ѡменїи
милостиви кѫ ачеа мил8ици
вор8 фи ꙟ век8. кѫ милостенїеа
ѡ д8коу ꙟцерїи ꙟ черю пѫнѫ
ла сфѫнт8л прѣстол8 ꙟнаинте л8
ҳс. ѡферекаци де чеа че
103. поарть гънд8 боун8 кѫтрѫ**)
ҳс. кѫ ачеа к8 д8мнеѕе8 се
вѫд8. ѡ ферикаци де ѡаменїи
чеа че фак пачиле ши ꙟпакѫ
сфѫдицїи кѫ ачеа соу фїии л8
д8мнеѕе8. ѡ ферикаци де при-
дѫдицїи чеа че-и скот8 алцїи
де пре лок8реле лор8 принтр8 де-
рептате. кѫ ачелора есте ꙟпѫ-
рѫціа черюл8и. ѡ ферикаци
де чеа че-и бат8цок8реск8 ал-
цїи принтр8 мишелиа де-и
порекле̄ск8. де ле грѫеск8 ꙟ
бадцок8рь. кѫ ачеа мари-с ꙟ-
наинте л8 ҳс. ѡ ферикаци де
чеа че сѫ сфѫдеск8 ши к8р8нд8

aice, că acolo vorŭ rădĭa şi
să voru veseli! O, fericaţi
mişeii cu sufletul şi cu inima
dérepţi şi plecaţi, că acelora
ĭaste înpărăţiĭa lu Hs.! O,
fericaţi de blâḑii, că aceĭa
voru dobândi dulčaţa veculuĭ!
O, fericaţi de cea ce să flă-
mânḑescu şi sĭa însetoşaḑă,
că acelora se va da saţiulu
în vecu! O, fericaţi de ome-
nii milostivi, că aceĭa milui-
ţi voru fi în vecu! că milo-
stenieĭa o ducu îngerii în ce-
rĭu până la sfântul préstolu
înaite lu Hs. O, ferecaţi de
ceĭa ce poartă gându bunu
cătră Hs., că aceĭa cu Dum-
neḑeu se vădu! O, fericaţi
de oamenii ceĭa ce facŭ pa-
cile şi înpacă sfădiţii, că a-
ceĭa su fiii lu Dumneḑeu! O,
fericaţi de pridădiţii ceĭa ce-i
scotu alţii de pre locurele loru
printru dereptate, că acelora
este înpărăţiĭa cerĭului! O,
fericaţi de ceĭa ce-i batug'o-
curescu alţii printru mişeliĭa
de-i poreclescu, de le grăescu
în badg'ocură, că aceĭa ma-
ri-s înainte lu Hs.! O, feri-
caţi de ceĭa ce să sfădescu

*) Inainte se scrisese: плекаци, de aci prin schimbarea primelor litere s'a făcut: дѣрепци.

**) Dupŭ acest [illegible] scris: д8..., [illegible]

се ꙟпакѫ. ши нꙋ дъ локꙋ мъ-
нїнеи сале. къ ачеа калкѫ
04. пре ка|пꙋл дїаволꙋлꙋи. кꙋм грѫ-
еще павел апсль ши ѕиче аша.
съ те ве[ри] сфъди ѕꙋа съ нꙋ
шаѕѫ соареле ꙟ мънїа та нече
съ рѫсае. ѡ фериками де пос-
ничїи ши аџꙋнъторїи кꙋ кꙋръ-
џие. къ ачеа сꙋе ꙟ черю ка
пре ѡ скаръ. ши н'аꙋ кеа ла
поарта ра раюлꙋи (*sic*) че ꙟн-
шиши ꙟтрѫ ꙟ раю. ѡ фе-
рекаци де чеа че съ скоа-
лъ ꙟ сфинта дꙋминекѫ ши ꙟ
праꙁдничеле лꙋ хс де съ скоалъ
де ноапте де се роагъ лꙋ хс.
ши съ роагѫ сфвинцилорꙋ (*sic*)
съ се роаџе лꙋ хс дерептъ ель.
ши мергꙋ ла бесѣрекъ. ши съ
споведеще де тоате пъкателе
05. че-ꙋ гре|шитꙋ преспре съптѫ-
мѫнѫ. ачеа пꙋрꙋре съ спаль
де пъкателе лорꙋ ши съ лоу-
минѣѕѫ ꙟнаинте лꙋ хс ши на-
ите ꙟнџерилорꙋ. ѡ ферикаци де
чеа че-ши ласъ пъринцїи ши
фрацїи, ши сорориле ши братъ-
шїи съи. ши тоатѫ дꙋлчаца де
пре пъмънтꙋ дерептꙋ дꙋмнеѕеꙋ.
къ ачеа-с фїии лоу дꙋмнеѕеꙋ
ши асамене кꙋ ꙟнџерїи. ѡ фе-
рикаци де соцїи бъръбацїи ши
крещинеле. чеа че кꙋрꙋндꙋ се
ворꙋ лъса ши съ ворꙋ ерта де
воаа са де-ши ворꙋ прїими кꙋ

şi curundu se înpacâ şi nu
dă locu măniiei sale, că a-
ceĭa ca*l*câ pre capu*l* diavo-
lului! cum grâeşte Pave*l* a-
*postol*ŭ şi ḑice aşa: să te
ve*ri* sfădi ḑua, să nu şaḑâ
soarele în mănia ta, ne*ce* să
răsae. O, fericaţi de posnicii
şi ag'unătorii cu curăţie, că
aceĭa sue în cerĭu ca pre o
scară, şi n'au cheĭa la po*ar*-
ta raĭului, ce înşişi întrâ în
raĭu! O, ferecaţi de ceĭa ce
să scoală în sf*ă*nta duminecâ
şi în praz*d*nicele lu Hs. de
să scoală de noapte de se
roagă lu Hs. şi să roagă
sfvinţ*i*loru să se roage lu Hs.
dereptŭ elŭ, şi me*r*gu la be-
sérecă şi să spovedeşte de
toate păcatele ce-u greşitu
prespre săptâmână: aceĭa pu-
rure să spală de păcatele
lor*u* şi să luminéḑâ înaite lu
Hs. şi naite îngeriloru. O,
fericaţi de ceĭa ce-şi lasă pă-
rinţii şi fraţii şi sororile şi
bratăşii săi, şi toată du*l*éaţa
de pre pământu dereptu Dum-
neḑeu, că aceĭa-*s* fiii lu Dum-
neḑeu şi asĭamene cu î*n*gerii!
O, fericaţi de soţii, bărăbaţii
şi creştinele, ceĭa ce cur*un*du
se voru lăsa şi să voru erta
de voaĭa sa de-şi voru prii-

к8ржцїе. ши фечорїи де ꙟнтѫи
106. | кѫ ачеа д8мнеѕе8 приимеск8
ꙟтр8 еи. ѡ ферикаци де ѡаме-
нїи чеа че сѫ роагѫ ши ѕ8а ши
нопте. кь ачеа гонеск8 дира-
инте са д8х8риле ши час8реле
релѣ. н8 н8маи ꙟраинте л8и.
че ши прѣспре ел8 ꙟтр8 дх8.
ѡ ферикат де*) чела че-ши
ꙗртж виноват8ль се8 ши ни-
микж н8 а дела ел8 кѫ ачела
н8-л ва џ8дека хс ла џюдец8.
к8м грьеще павел апостол. сѫ
а фльмьнд8 врьжмаш8л ть8
е т8-лѫ мил8еще шї-и дѫ
пѫине де-лѫ сат8рж. дечи се
верї фаче аша кѫрб8ни априн-
107. ши де фок8 априиѕї | ꙟ ка-
п8л л8и. ѡ ферикат де чела
че-ши портж тр8п8л ꙟ к8рьцие.
ꙗрѫ к8 инима роагь д8мнеѕе8.
кѫ дх8л сфнт8 спе ачела ѡ-
дихнеще ши скаѹн8л л8 хс
ꙟтр’жнима ачел8е асте. кѫ а-
чела тр8п8 кемж-сѫ бесерекж.
ѡ ферикаци де ѡменїи чеꙗ
че фржнг8 воа са ꙟ тоатж
виаца са. ши ноапте л8кр8реле
сале. кѫ ачеа фак8 вое л8
д8мнеѕе8. аша грѫеще хс ꙟ
сфнта еѵглїе ачелора. б8к8ра-
ци-вж ши вж веселици кѫ
м8лт8 прѣц8 асте воаѡ ꙟпь-
108. рѫциеи черюл8и. | кѫ ꙟтр8 пь-

mi cu curâţie, şi fećorii de întăi, că aceĭa Du*m*neḑeu priimescu întru e*i*! O, fericaţi de oamenii ceĭa ce *să* roagă şi ḑua şi nopte, că aceĭa gonescu diraințe sa duhurile şi ćas*u*rele relé! nu numai înrainte lui, ce şi présspre elu întru d*u*hu. O, ferica*t* de cela ce-şi ĭartâ vinovatulŭ seu şi nimicâ nu la dela elu, că acela nu-*l* va g′udeca Hs. Ia gĭudeţu! cum grăeşte Pave*l* aposto*l*: să la flămăndu vrăjmaşu*l* tău, e tu-lŭ milueşte şi-i dă păine de-lŭ . saturâ; deci, se veri face aşa, cărbuni aprinşi de focu aprinḑi în capu*l* lui. O, ferica*t* de cela ce-şi portâ trupu*l* în curăţie, ĭară cu inima roagă Dumneḑeu, că D*u*hul sf*ă*ntu · spe acela odi*h*neşt*e* şi scaunu*l* lu Hs. într’ânima acelue ĭaste! că acela trupu chemâ-să beserecâ. O, fericaţi de omenii ceĭa ce frângu voĭa sa în toatâ viaţa sa, şi noapte lucrurele sale, că aceĭa facu voe lu Dumneḑeu! Aşa grăeşte Hs. în sf*ă*nta ev*a*ngh*e*lie acelora: Buc*u*raţi-vâ şi vâ veseliţi, că mu*l*tu pr*é*ţu ĭaste voao înpă-

*) Maĭ era scris o datâ де, dar s'a şters.

рѫцїе татѫлȣи мїȣ маре виацѫ	răţiei cerĭului, că întru pă-
ꙗсте ши мергȣ еȣ ма[и] мȣл-	răţie tatălui miu mare viaţâ
тоу сѫ гътеѕȣ. сфнтȣл павел	ĭaste, şi me*r*gu eu ma*i* m*u*ltu
апсльлȣл *(sic)* лȣ хс аша грѫ-	să găteḑu. Sf*â*ntu*l* Pave*l* a-
ꙗще. ѡки де ѡмоу нȣ вѫдȣ ꙟ	p*osto*lŭlu*l* lu Hs. aşa grăĭaşte:
инимѫ де ѡмȣ нȣ поате гън-	och*i* de omu nu vădu, în i-
ди. че гѫтеѕе Дȣмнеѕеȣ ѡа-	nimâ de o*m*u nu poate găndi,
менилорȣ сеи чеа че факȣ	ce gâteḑe Dumneḑeu oameni-
вое лȣи.	loru sei ceĭa ce facu voe lui.

IX.

Ꙗръ ла ѕȣа де џюдецȣ дека	Ĭară la ḑua de gĭudeţu,
ва џȣдека пѫкьтошїи. ши-и	deca va g'udeca păcătoşii şi-*i*
ва арȣнка ꙟ ꙗдȣ. ши ва пȣне	va arunca în ĭadu, şi va pu-
оун мȣнте де пеатрѫ прѣ гȣ-	ne un munte de peatră pr*é*
ра ꙗдȣлȣи де-л ва астȣпа.	gura ĭadului de-*l* va astupa....

X.

Ѡаменїи котеѕаци чеа че-ȣ	Oamenii boteḑaţi, ceĭa ce-u
вис ꙟ пъкате. ши нȣ се-ȣ	vi*s* în păcate şi nu se-u spo-
9. споведитȣ | ши нȣ с'аоу покъ-	veditu şi nu s'au pocăitu,
итȣ. скȣла-сь-вор ла ѕȣа де	scula-să-vo*r* la ḑua de gĭu-
џюдецȣ. голи ши негри ꙟтȣ-	deţu goli şi negr*i*, întune-
некаци. стрьмби ши гроѕави	caţi, stră*m*bi şi groḑavi, ne-
некȣраци. ши юци. ши амаръ	curaţi şi ĭuţi, şi am*a*ră ivi-
иви-се-ва фаца лѡр. хитленѫ.	se-va faţa lo*r* hitlenâ, cu*m*
кȣм нȣ се поате спȣне спȣрь-	*nu* se poate spune spurăcâ-
кѫчюне лорȣ. оунора ле ва фи	cĭune loru. Unora le va fi
фаца ка цьръна пъмьнтȣлюи.	faţa ca ţărăna pămăntulĭui,
алъцїи ка тина спȣркатѫ динꙟ	alăţii ca tina spu*r*catâ diîn
оулиць. алцїи ка гоуноюл. ал-	uliţă, alţii ca gunoĭu*l*, alţii
цїи ле ва фи трȣпȣл пȣ-	le va fi trupu*l* putredu ca

тредȣ. ка ȣнь кꙟине мортȣ
кꙟндȣ-и сарȣ вїермїи динтрȣ
елȣ. алтора ле ва кȣрь диꙟтро
ѡки смрад кȣ пȣрои. ши вор
110. фи ꙟгъньфаци. ал|цїи ворȣ фи
негри ка ꙟсȣш дїаволȣл. алцїи
вор фи ка пеиле аспїдееи. алцїи
ка пїеале асенȣлȣи. алцїи ка
фȣмȣл верѕи. алцїи ворь фи
сꙟнџераци. алцїи ка пїеиле по-
рȣчилорȣ. алцїи аспȣмаци. ал-
цїи ворȣ фи гȣноици. алцїи кȣ
тоатѫ спȣрȣкъчюне. диꙟ тал-
пе пꙟнѫ ꙟ капȣ. гроѕави ши
ꙟпȣцици ꙟ тоате кипȣриле.
ачеа тоци вор грѫи оунїи кꙟ-
трѫ алальци. ѡ амар ноѡ ши
юте. кꙟ ачаста есте ѕȣа де
пои венире лȣ хс. кȣм аȣѕиамꙟ
111. | пꙟнь нȣ ерамȣ морци.

unŭ căine mortu căndu-i saru viermii di*n*tru elu, altora le va cură diîntro *o*chi smra*d* cu puroi şi vor fi îngănfaţi, a*l*ţii voru fi negri ca î*n*suş diavolu*l*, alţii vo*r* fi ca peile aspid*e*ei, alţii ca pieĭale asenului, alţii ca fumu*l* verḑi, alţii vorŭ fi săngeraţi, alţii ca p*i*eile p*o*ruciloru, alţii aspumaţi, alţii voru fi gunoiţi, alţii cu toată spurucăcĭune diîn talpe pănă în capu, groḑavi şi înpuţiţi în toate chipurile. Aceĭa toţi vo*r* grâ*i* unii cătrâ alalăţi: O, ama*r* noo şi ĭute! că a-ćasta este ḑua de poi, venire lu Hs., cu*m* auḑiĭamŭ pănă nu eramu mo*r*ţi.

XI.

Ѡрѫ кꙟлоугърїи ла џюдецȣ кема-и-ва дȣмнеѕеȣ. де дерѣпта са. оу чинь де секорȣ маре де ворȣ фи кꙟлȣгѫрїи чеа че сѣȣ покѫитȣ. кȣ покѫинце адевѫрат꙼. ши вор ꙟнтра ꙟ сфнта четате кȣ мȣлтѫ бȣкȣрїа ши кȣ мȣлтѫ славѫ. еи ши-вор рꙟдика мꙟинил꙼ сале ши ворȣ слави ꙟ сфнта троице ꙟтрȣ татѫлꙟ ши фїюль ши ꙟ дȣхȣл сфнтȣ. ши ворь фи мȣлци перици деꙟ

Ĭarâ călugării la gĭudeţu chema-i-va Dumneḑeu de derépta sa, u cinŭ de seboru mare, de voru fi călugării ceĭa ce séu pocâitu cu pocâ*i*nţe adevârată; şi vo*r* intra în sf*ă*nta cetate cu multâ bucuriĭa şi *cu* mu*l*tâ slavâ. Ei şi-vo*r* rădica măinile sale şi voru slăvi în sf*ă*nta troiţe întru Tatâlŭ şi Fiĭulŭ şi în D*u*hu*l* sf*ă*ntu. Şi vorŭ

чинѹлѫ кѫлѹгърескѹ кѫѕѹци ꙟ
2. пѫкате ши | ворѹ ста де стѫн-
га лѹ хс. веде-ворѹ ши ворѹ
аскѹлта. ши кѹ маре желаніе
ворѹ стрига ши ворѹ плѫнџе
кѹ амарь маре. ꙟшишь сѫ ворѹ
оучиде прѣ сине ѹнде вор веде
слава сфнцилорѹ. ши дарѹреле
ши минѹната-ши фрѫмсаце че-
тѫцеи. ши дѹлчаца ши бѹнѫ-
тате лоу хс. аша ворѹ веде
к'аѹ перитѹ. ши се-ѹ ꙟпѫрѫ-
цитѹ де вїаца ꙟпѫрѫциеи че-
рюлѹи. ши кѹ амар маре ворѹ
плѫнџе. ши прѣ сине се ворѹ
ѹчиде. ши ворѹ ѕиче ѡ ваи
де ноі коум вом фи десне- [illegible]
[illegible]
13. [illegible]

fi mulţi periţi dein cinulŭ
călugărescu, căḑuţi în păcate,
şi voru sta de stănga lu Hs.
Vede-voru şi voru asculta,
şi cu mare jelanie voru stri-
ga şi voru plănge cu amarŭ
mare. Înşişŭ să voru ucide
pré sine, unde vor vede sla-
va sfinţiloru şi darurele şi
minunata-şi frămsîaţe cetă-
ţiei, şi dulćaţa şi bunâtate
lu Hs. Aşa voru vede c'au
peritu şi se-u înpărăţitu de
vîiaţa înpărăţiei cerîului. Şi
cu amar mare voru plănge şi
pré sine se voru ucide şi voru
zice: o, vai de noi, cum vom [illegible]
[illegible] de Hs [illegible]
[illegible]

NOTANDA.

---

1. finalul *u* întreg fórte des: лȣрȣ (94), амȣ [ръсȣ] (87), апрїнсȣ (91), адевьрȣ (96), анȣ (75, 96), амарȣ (98 de 2 orĭ, 99 de 3 orĭ, 100, 101), адȣкȣ (80, 81), адьпатȣ (81), а-џютатȣ (82), беȣтȣ (87), бирocȣ (94), боγнȣ (103), батȣџокȣрескȣ (104), блъмȣ (76), бетегȣ (81), кȣпторȣлю (90), кьлкатȣ (93) кȣрварилорȣ (99), кȣмȣ (76 de 2 orĭ, 100), кьȣȣтȣ (101), кȣ-рȣндȣ (104, 106), кипоγ (96), капȣ (111), кълȣгърескȣ (112), кȣцитȣ (79), къндȣ (81, 82, 91, 96), кължторȣ (82), черȣ (101), дирептȣ, дерептȣ (82, 87, 102, 106), динцилорȣ (90), дьрȣитȣ (93), диꙗволȣлȣ (93), дȣкȣ (73, 101, 103), дȣсȣ (107), дешертȣ (79), датȣ (82), ерамȣ (112), ертьмȣ (73), елȣ (91, 107 de 2 orĭ, 110), лорȣ, лwрȣ (83, 91, 95, 104, 106, 110), фостȣ, фwстȣ (89, 91), фьцарничилорȣ (99), фъ-мънȣескȣ (103), фльмьндȣ (107), фржнгȣ (108), факȣ (108, 109), фолосȣ (78), фокȣ (80, 84, 85, 86, 87, 90 de 3 orĭ, 93, 107), гътатȣ (95), гътеȣȣ (109), гъндȣ (103), гръескȣ, гржескȣ (75, 104), грешитȣ (106), гонескȣ (107), голȣ (80), џюдецȣ, џȣдецȣ (75, 85, 87, 107, 109, 110, 112), џȣкатȣ (87), ꙗдȣ, ꙗдоγ (90, 109), ꙟпържтескȣ (93), ієvаггелистоγ (101), ꙟнџерилорȣ, ꙟџерїлорȣ (82, 106), ꙟпързцитȣ (113), ꙟфрикатȣлȣ (76), ꙟ-десатȣ (86), ленитȣ (90), локȣ (104), мьнкатȣ, мънкатȣ, мж-катȣ (83, 87, 89), мохоржтȣ (93), менчиношилорȣ (98), мергȣ,

мѣргоу (100, 105, 109), морȣ (101), мȣлтȣ, мȣлтоу (108, 109), мортȣ (110), мишелȣ (81), милȣитȣ (81), невьȣиндȣ (81), несеръшитȣ (96), нȣмърȣ (96), нестинсȣ (101), не-мȣ (86)= *ne am*, ѡмȣ, ѡмоу (81, 109 de 2 orĭ), ѡаменилорȣ (109), плинȣ (86), покѫескȣ (75, 101), покънитȣ, покѫитȣ (86, 110, 112), пъкатєлорȣ (102), пъкѫтошилорȣ (89, 102), пѫмѫнтȣ, пъмънтȣ (84, 94, 106), пїерȣ (101), перитȣ (83, 113), пречепȣ (101), плѫнгоу, плънгȣ (102, 103), прѣстолȣ (103), попеклескȣ (104), прїимескȣ (107), пȣтредȣ (110), порȣчилорȣ (111), потȣ (78), пьрȣ (83), прѣцȣ (108), ръсȣ (87), рȣгатȣ (94), ръгъндȣ (79), сарȣ (110), сьритȣ (87), сфънтȣ (96, 108, 112), сфинцилорȣ (113), сънтȣ, синтȣ (78, 81, 87, 93, 100), сфѫдескȣ (101, 104), сацинȣлȣ (103), скотȣ (104), споведитȣ (109), соборȣ (112), сȣфлетȣлȣ (74), сȣфлетȣ (73), сфрьшитȣ (75), спартȣ (78), серакȣ (81), сетосȣ (81), сфрънндȣ (84), сфитокȣ (84), сънинȣ (85), треснетȣ (85, 86), тотȣ (84), трекȣтȣ (78, 87), трȣпȣ (97, 108), тартарȣ (101), тьнгȣескоу (103), веселитȣ (87, 89), вешъментȣ (93), воиникȣ (102), въдȣ (104, 109), вьеиндȣ (81), висȣ (75), вънтȣ (78), векȣ (88, 96 de 3 orĭ, 97, 99, 103 de 2 orĭ), ворȣ la viitor de vr'o 60 de orĭ, ѳлкȣ (73), ѳъкъндȣ (73), ѳикȣ (75), ѳисȣ, ѕисȣ (75 de 2 orĭ);

une-orĭ finalul *u* e scris d'asupra şiruluĭ, ca în фокȣ (85), сфѫдескȣ (101) etc.;

destul de des şi finalul *u* jumătăţit, expres prin ъ şi ь: прецюрь (85), ворь, воръ la viitor (81, 83, 45 de 2 orĭ, 86, 102, 111, 112), ꙟпѫратȣль (85, 87), плинь (85, 95), векъ (74), мȣтъмъ (75), лȣѡмъ (75), адȣкь (80), ѡкидить, ѡкидитъ (80, 82), мишель (80), оучись (80), фȣратъ (80), лькȣитъ (80), грънтъ (80, 82), юкитъ (80), грешитъ (81), ѳикь (81), милитъ (81, 87), сълашь (82), клокотинъдь (84), ȣнь, оунь (86, 102, 110), динь (86), амъ, амь (75, 87 de 3 orĭ, 93), постить (87), покьить (87), ръвдать (88), кадџокȣрить, кадџокȣритъ (87, 90), клеветитъ (90), дерепть (105), дерепцилорь (90), ель, елъ (91, 105), слȣжить (91, 94), нȣмъръ (91),

тоть (97), тȣтȣроръ (92), татълъ, татъль (93, 112), нъскȣть (93), лȣатъ (93), раюлъ (95), ꙟвьцъторȣль (98), амаръ, амар (98 de 5 orĭ, 100), дестонникъ (99), перитъ (101), фокȣл (101), факь (104), виноватȣль (107), авȣнамъ (111), фїюль (112), чинȣлъ (112), съ-лъ, съ-ль (81 de 2 orĭ, 82), ей-лъ, ей-ль (82 de 2 orĭ), кȣ тоате-ль (79), де-лъ (79, 107), къ-л (101), тȣ-лъ (107), де-мъ (86)=*de am*, не-мъ (86)=*ne am*, ши-мъ (87)=*şi am*;

finalul *u* înlocuit prin paieric: вор' [ста] (74), ȣн' [серак] (81), оүн' [вещъментȣ] (93), ȣн' [кипоү] (96), оүн' [мȣнте] (109), [съ-]л' [корȣ лȣа] (82), вор' [веде] (83), [черюл] л' [вор ꙟвьли] (84), вор' [кънта] (85), кȣм' (86), ꙟнџерилор' (90), вор' [дешкиде] (92), вор' [весели] (97), вор' [фи] (110);

nu cunóscem nicĭ un text românesc, în care finalul *u* întreg şi finalul *u* jumătăţit saŭ chĭar supres să se contrabalanţeze atât de bine, ceĭa-ce concurge mult la eufonia stiluluĭ, de ex.: лȣ кьвȣтȣ ши лȣ перитъ, фокȣлъ нестинсȣ, ȣнь кънне мортъ, оүнь войникȣ, авȣнамъ пънь нȣ ерамȣ etc.

2. -ен- pentru actualul *-in-*: вешъментȣ (93), вешъменте (94), вешьментеле (92, şi tot acolo: вешминте), менчюнъ (80), менчюноши (100), менчиношилорȣ (98).

3. ꙟ întrebuinţat ca vocală nasală: мънъꙟчи (75), мънъꙟ (99), приꙟсоаре (81);

деꙟ (76, 92, 93, 112), диꙟ (83 de 2 orĭ, 110, 111), динь cu ꙟ pus d'asupra luĭ н (86), dar şi дин (75 de 2 orĭ, 83, 84), ден (83), динтрȣ (93 de 2 orĭ);

прїнтрȣ, принтрȣ (98, 104 de 2 orĭ) şi пентрȣ (99);

вр'ȣꙟ [бетегȣ] (82), вр'ȣꙟ [мишел] (82), вр'оꙟ [ѡмȣ] (81);

vocalisarea completă a nasaleĭ: ȣ [сфитокȣ] (84), оү [чин] (112), [вр']ȣ [ѡм] (81), ȣбрл (78), негъдире (75), блъȣїн (103), ꙟнаите (73, 103, 106), наите (82, şi tot acolo: ꙟнаинте).

4. aprópe tot-d'a-una *-e-* în grupul *-è+* cons. *+e* saŭ *-è+* cons. +ѣ, acolo unde vechile tipăriture române pun regulat ѣ saŭ а: асемене (74, dar 106: асамене), асеменеле (83),

ачеле (78), **челе** (75), **весте** (79), **сечере** (79), **сьцете** (79), **мѫнчеще** (79), **меле** (75), **тинереце** (80), **грѫеще, грѣеще, грьеще** (85, 91, 98, 100, 102, 105, 107, 108, dar 85 şi 109: **грѫаще**), **алеце** (86 de 2 orĭ), **леце** (87, dar 89: **лѣце**), **време** (87, 96, dar 86 şi 100: **врѣме**), **времѣ** (76, 96), **стелеле** (91), **алеса** (91), **ꙟчепе** (92), **мерце** (92, 93), **прїимеще** (93), **есте** (74 de 2 orĭ, 95, 102, 104, 111, dar 103, 108, 109: **асте**), **ѡбидеще** (98), **чинстеще** (98), **клевετеще** (98), **хѹлеще** (98, 100), **теме** (76), **темѣ** (99, şi tot acolo: **таме**), **покъеще** (99), **гьндеще** (100), **пїерде** (100), **бесерекѫ** (108, dar 105: **бесѣрекь**), **бесерѣкь** (100), **пъзеще** (100), **подобеще** (100), **кеа** (105), **месалѣ** (78), **релѣле** (75), **релѣ** (86, 107), **споведеще** (105), **милѹеще** (107), **ѡдихнеще** (108), **дѹрерѣ** (97), **фецеени** (86), **четери** (99), **пѹтериле** (85), **шеде** (92);

anormalul *e* pentru **ѣ** saŭ **а** în grupul *-è+*cons. *+ă*: **асерѫ** (73, şi tot acolo: **сѣрѫ**), **кемѫ** (108), **хитленѫ** (110) **ꙟпъръѫтескѫ** (95), **исповедескѫ** (102), **дека** (75 de 2 orĭ, 109 etc., **nicăirĭ** **дѣка**), **гѫтезе** (109)=*gătézŭ*, unde tot-o-dată finalul *-e=ă* (cfr. maĭ jos No. 16);

alte casurĭ de *e* **pentru ѣ saŭ а**: **векъ, векѹ, векѹлѹи** (74, 82, 89 etc., **nicăirĭ** **вѣкѹ**), **мънгьеци** (102), **бетегѹ**, (82), **беи** (75), **бе** (80, 99), **челѹе** (98 de 2 orĭ, şi tot acolo: **челѹа**), **ачелѹе** (108), [**маика**] **ме** (93, 94);

cfr. maĭ sus p. 427 No. 4.

5. **fórte des ѣ saŭ а pentru** *-e*: **месалѣ** (78), **сала** saŭ **салѣ** (83, 85), **та** [**ꙟчиндеи**] (78), **тѣ** [**мънииаи**] (78), **сърачелѣ** (78), **марелѣ** (75), [**бѹрѫ**] **марѣ** (82), **фаптелѣ** (76), **фаптела** (86), **пичоарела** (78), **сѹфлетѣ** (79), **армела** (79), **тина** (80), **минѣ** (89), **капетелѣ** (83, dar 85: **капетеле**), **адънкѹрила** (83), **лѣ** [**ворѹ пѹне**] (82), **преспрѣ** (85), **спрѣ** (87, 92), **релѣ** (86, 107), **тоата** (85), **пъкатела** (87), **ютѣ** (87), **тримитѣ** (90), **клокотелѣ** (90), **алеса** (91), **темѣ** (99), [**вечи**] **дѣ** [**вечи**] (100), **спѹса** (101, şi tot acolo: **спѹсе**), [**вор**] **ръда** (103), **са** [**ꙟсетошаѹѫ**] (103), **а**=*e*, *este* (76 de 2·orĭ, 107), [**часѹл де**] **морта** (73), **нимѣ** (76), [**мѹлтѫ**] **бѹкѹрїа** (112), **прѣ** [**пъмѫнтѹ**] (94), **прѣ**

[чине—ва] (80), прѣ диꙗволꙋлꙋ (93), прѣ [гꙋра] (109), прѣ [сине] (113 de 2 orĭ), прѣ [фаптелѣ] (76), прѣ [мишеи] (98), прѣ [алцїи] (98), прѣ [крꙋче] [98);

maĭ rar ѣ saŭ а pentru -e-: вѣꙋтꙋриле (78), весаліа (82), стелѣле (84), месалѣ (78), дѣрепта (86, 91), дѣрепци (103), прѣꙋ (108), прѣцꙋл (88), плънцѣре (89), ҂прѣꙋнѫ (96 de 2 orĭ), мѣрџ (100), бесерѣкь (100), прѣспре (107), релѣле (75);

а pentru e- numaĭ în: [се ва весели де] ани (87);

cfr. maĭ sus p. 427 No. 5.

6. finalul ъ trecut în e după ц: пелинце (93), фръмсаце, фрѫмсѣце, фрѫмсаце (90, 94, 113), тронице (112), тинереце (80), покѫинце (75, 86, 100, 112), cfr. maĭ sus p. 427 No. 6;

în фьцерїе medialul -e- = -ă- póte să fie datorit acomodaţiuniĭ cu -ie.

7. oa bine păzit, afară de: морте (75, 80, 83), морта (73), моръте (97), порта (92, 105), плое (96), портѫ (108), ѡмени (86), ѡменїи (80), vocativul ѡме (75, 76, 78), нопте (107), гроа (79), сореле (90, 93), сѡрелꙋи (91), коморъле (92, şi tot acolo комоарѫле cu а scris d'asupra luĭ о, ca şi la 95 în соареле);

oo pentru oa: тоѡтѫ (98), ноѡпте (78);

ua pentru oa: тꙋате (79);

oa pentru o: воаа (106, dar 108: воа).

8. confusiunea între o şi u: ꙋ҂ (82) şi о҂ (81), дꙋмнꙋа şi домнꙋа (76), џодецꙋ (90, pe aĭurĭ: џꙋдецꙋ şi џюдецꙋ), сорориле (106), бꙋџꙋкориѫи (78) lîngă бадџокꙋрить (86, 90), портѫ (101)=perfectul purtă, şi maĭ sistematic în: ҂тро [слава] (94), ди҂тро [ѡки] (110), ҂тро [пърѫциѫ] (90, dar 109: ҂трꙋ пьрьцїе).

9. мъиниле (112), мѫини (94), пъине (107), къине (110), dar o dată şi мѫниле (78) fără -i-.

10. фїерꙋл (91), пїатрь (102), пїетри (94, 95), пїерде (100), пїердꙋт (86), пїерꙋ (101), пїеиле (111, cu ї scris d'asupra, dar tot acolo şi: пеиле), вїермїи, вїерьмїи (79, 110, dar 101: вермїи), фїери (83, cu ї scris d'asupra), мїеꙋ (88 de 3 orĭ, a

lată cu ĭ d'asupra) și міен (73, 89), reduse apoĭ la міѕ (93, 109) și мін (88), dar și fără -і-: меѕ (74), мен (73, 74, 88 de 2 orĭ);

пĭеале (111) pentru пĭеле saŭ пĭале;

пеатрѫ (109), cfr. maĭ sus p. 293 No. 6, p. 373 No. 13.

11. lungirea accentatuluĭ *i* prin reduplicare: мънĭна (84) și a genitivo-dativ: мънĭінеи (104), богъціінє (95), прĭимиици (88); reduplicarea neaccentatuluĭ *i*: морціінеи (80), вĭнаца (113).

12. -ĭеа- pentru -ĭа-: пĭеале (111), милостенĭеа (103), cfr. maĭ sus No. 10.

13. aferesa luĭ *a* pentru a înlătura hiatul: кътє-и [грешитъ] (81)=*căte ai*, де-и [ащютатѕ] (82)=*de ai*, не-мѕ [покѫитѕ] (86) =*ne amu*, не-м [покьить] (87)=*ne am*, не-мъ [пĭердѕт] (86), де-мъ [вадщокѕрить] (86)=*de amŭ*, ши-мъ [сьритѕ] (87)=*și amŭ*, не-ѕ [виеѕ] (75) =*ne au*, ме-ѕ [дьрѕитѕ] (93)=*me au*, те-ѕ [рѕгатѕ] (94)=*te au*, че-ѕ [грешитѕ] (105)=*ce au*, че-ѕ [лѕкрат] (87), че-ѕ [вис] (109), се-ѕ [фъкѕт] (84)=*se au*, се-ѕ [споведитѕ] (109), се-ѕ [ꙟпъръцитѕ] (113), rare-orĭ și contracțiunea fără aferesă: сѣѕ [покѫитѕ] (112), сѣрь [фи] (83), сѣѕ [сфрьшитѕ] (75), сѣѕ [спартѕ] (78) etc., saŭ prin apocopă: с'аоу [пѕкътѕ] (110);

de aceĭașĭ natură: депои (111)=де апои (73);

маинте (92)=*mai ainte*;

ѡ марѕ (99)=ѡ амарѕ (ibid.).

14. [ꙟтрѕ] пьръцĭє (109), [ꙟтро] пърѫцина (90), aferesa luĭ *în-* explicată maĭ sus p. 379 No. 46, cfr. t. 1, p. 412 No. 8.

15. după *s*:

ă trecut în *e*: серакѕ (81, dar 78: сърачии), секорѕ (112);

» » » *i*: синтѕ (78, 87, 93, dar 81, 100: сънтѕ);

e » » *ă*: сѫкѕре (79), сънинѕ (85).

16. după *z* trecerea vocaleĭ obscure în *i*: вьѕиндѕ (81), невьѕиндѕ (81);

гѫтеѕе (109)=*gătĕză*.

17. alte particularitățĭ vocalice:
лѫ е (76)=*le e*, cfr. p. 232 No. 9;
пачиле (104), алатѹре (96);
фрѫмсаце (113 etc.), ꙟфрѫмсацате, ꙟфрѫмъсецате (95, 96);
ѕѹа (78, 90, 105, 107, 109, 110, 111)=*ḑiua*;
ы=*i*: архаггелы (85), архаггелыи (92), апостолы (94);
ꙟнишиши (105)=ꙟшишь (113);
веѹт (89), веѹтѹ (87), бѣѹтѹриле (78), nicăirĭ cu *bă*-, cfr. t. 1 p. 418 No. 31;
десперъцици (114)=*despărțiți*;
чътъцїеи (92, dar 113: четъциеи), cfr. p. 159 No. 11;
metatesa licuideĭ: тльхарилѡр (98), бръна (98), ѯбръли (90).

18. șovăirea între *u* și *iu* după ц: цюдецѹ (75 etc.) și цѹдецѹ (76), ацѹта (78) și ацютатѹ (82), цѹкатѹ (87) și цюкаи (78);
șovăirea între *i* și *iu* după ч: менчюноши (100) și менчиношилорѹ (98).

19. -лю, -люи pentru -лѹ, -лѹи: кѹпторѹлю (90), пъмьнтѹлюи (110), cfr. maĭ sus p. 375 No. 18, p. 428 No. 9.

20. treĭ casurĭ de trecerea luĭ *n* în *r* întocmaĭ ca în Texturile Măhăcene: пѹре (86) îndreptat apoĭ în пѹне, și pe una și aceiașĭ pagină: диранинте și ꙟранинте (107).

21. o predilecțiune fórte pronunțată, aprópe exclusivă, pentru ц contra luĭ ж: цюдец, цюдецѹ, цѹдецѹ, цодецѹ (75, 76, 85, 87, 90, 97, 107, 109, 110, 112), цюдецѹлѹи (87 de 2 orĭ), цѹдека (107, 109), цюдечи (83), ацѹта (78), ацютатѹ (82), цюкаи (78), цѹкатѹ (87), цѹнге (79), ацѹнъторїи (105), цюрѫ (98), кладцокѹрь (104), блтѹцокѹрескѹ (104), бадцокориле (78), бадцокѹрить (86, 90);
numaĭ în primul fragment, cel imitat după Négoe Basarab: жѹдече (74).

22. acomodațiunea:
progresivă: *t*+*c* din *t*+*g*: ръстикнитѹл (84), cfr. maĭ sus p. 110 No 17;

regresivă: $d+g'$ din $t+g'$: кадцокврь (104), кадцокорилн (78), кадцокврить (86, 90) din катвцокврескв (104).

23. nu se observă nicĭ o deosebire între ȥ (=*z*) şi ѕ (=*dz*): ȥикв şi pe aceiaşĭ pagină ѕикв (75), ȥиче (113), невъȥвци şi tot acolo вьѕиндв, невьѕиндв (81), доиспрѫȥѣче şi tot acolo ꙋшашспрѫѕѣче (94) etc.

24. conservarea slaviculuĭ *h* devenit la Românĭ actualmente *f*: похтѫ (97), похтеле (97), прахвл (78), cfr. p. 112 No. 50.

25. alte particularităţĭ consonantice:

o din *va*: лвшм (81), лвшмъ (75);

спе (108)=спре (92);

бвчина (82), боучина (85)=actualul *bucĭumă*;

чимпои (99) şi чинпои (78);

vără=*fără* (cfr. maĭ sus p. 240 § 5), însă póte numaĭ prin alliteraţiune cu cuvintele ce-ĭ preced: ворв весели вьрѫ [де старе] (96);

сфвинцилорв (105), compromis între forma сфънтв şi forma свънтв, cfr. maĭ sus p. 218 No. 9.

26. întrebuinţarea corectă a articluluĭ *al*: але сале пъкате (74), дои ѫцери аи лв христос (81);

a pentru *ale*: корнвре а пѫмьнтвлви (82);

алальци (111), алалта [сѣрѫ] (73);

cfr. maĭ jos No. 27.

27. tripla articulare în construcţiunea adjectivuluĭ cu substantivul: пькателе [меле] челе реле (75);

în construcţiunea substantivuluĭ între doă adjective: мареле ꙋюдецв чела ѫфрикатвл (75);

în construcţiunea adjectivuluĭ cu genitivul: прѣ-чинстителе але лви [мѫини] (94).

28. dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: мареле патриархвл (98);

pentru чинститвл капвл еи (93), cfr. maĭ sus p. 429 No. 15;

дестоиничии лѹминации фечорїи тѫи (94).

29. nearticularea:

a) a substantivuluĭ de'naintea genitivuluĭ: пьрьцїе татѫлѹи (109), пїеале асенѹлѹи (111), венире лѹ христос (111), фрѫмсаце четѫцинеи (113), бѹнѫтате лоу христос (113), юбире трѹпѹлѹи (78), преюбире трѹпѹлѹи (80), фїи лѹминїеи (88), вое лѹи (90, 108, 109);

b) a substantivuluĭ de'naintea posesivuluĭ: негѫдире та (75), юбосте та (78), тѫнгѹире воастрѫ (89);

c) după *tot*: тоѡтѫ лѹме (98), тоатѫ спѹрѹкьчюне (111), ѫ тоате ѕиле (76);

d) калѫкѫ крѹче (99), ва апринде лѹме (84), аци льсат лѹме (88);

e) ѕѹа ши нопте (107), ѕѹа ши ноѡпте (78);

f) моарте фьрѫ де весте вине (79).

30. numaĭ într'un loc: лѹи христос (86), pe aĭurĭ pretutindenĭ: лѹ дѹмнеѕеѹ (74, 76, 82 de orĭ etc.), лѹ христос (81 de 2 orĭ, 82 etc.)...

лѹи іеѵаггелистоу (101).

31. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: фецееи (86), ѕилееи (91), ѡдихнѣлееи (94), сфинтееи (96), аспидееи (111, cu un е scris d'asupra şiruluĭ);

cu *-iei*: скриптѹрией (75), лѹминїеи (88), лѹнией (91), четѫцией, чѫтѫцїеи (92, 113);

cu *-iiei*: морцїией (80), мѫнїией (104), cfr. maĭ sus No. 11.

32. pluralul cu *-ure*: часѹреле (107, dar 83: часѹриле), хитланишѹгѹре (78, dar 97: хитленишѹгѹриле), гласѹре (78), корнѹре (82, 95), лѹкрѹреле (108), пл ѫкѹре (96), рѫнѹреле (84), чинѹре (85, 91), вѫнтѹре (86), дарѹреле (113, 92 şi tot acolo: дарѹриле), родѹре (95), локѹреле (104), бисорѹре;

cu *-ră*: коморѫле (92), комоарѫле (92).

33. *ară* pentru actualul *ar*: арѫ слобоѕи (102), арѫ прѫвѫли (102), арѫ фи (102), арѫ ѕѫче (80), арѫ пѹте (79) etc., cfr. maĭ sus p. 378 No. 42.

34. верї фаче (107), вери мури (75), вери грижи (76), вери теме (76), вери кутремура (76).

35. *su*, *sŭ*, *s'* pentru ‹sunt›: ачеа соу фїии (104), ачеа-с фїии (106), мари-с ѫнаинте лу (104), оунде ци-сь (78).

36. gerundiul cu *-undu*: курундꙋ (104), dela forma arcaică *a cură*=lat. *currere*: ле ва к у р ь диѫтро wки (110), de unde tot-o-dată a doua persónă a imperfectuluĭ *curei*: к у р е и ши сѫриаи, cfr. maĭ jos No. 38.

37. de treĭ orĭ vocativul wме (75, 76, 77), dintre carĭ de doă orĭ în composiţiune cu *suflet*: соуфлете-wме, суфлете-wме (76, 78).

38. imperfectul cu *-ïa* dela verbele cu *-ire*: желуиаи (75), лъуиаи (75), лууиамъ (111), юбиаи (78, 79), сѫриаи (78), dar şi cu *-ie:* досъдиеи (78);

imperfectul cu *-e* dela verbele cu *-ere:* темеи (75), ведеи (76), ѫчиндеи (78), оучидеи (78), куреи (78);

prima persónă a imperfectuluĭ fără *-m*: [eŭ] ку вои г р ж и а (73)=actualul *grăĭam*, cfr. maĭ sus p. 197 No. 15.

39. infinitivul cu *-e* pentru -ѣ: [ва] веде (87, 88), [вору] веде (83, 86, 113 de 2 orĭ), веде[-вору] (113), [вору] аве (97 de 2 orĭ), [ва] шеде (92, dar 85: ва шедѣ), [аръ] путе (79), [аръ] вѫче (80);

la imperativ: [ну] веде (98).

40. trecerea din conjugaţiunea *-ire* în conjugaţiunea *-are*: *fericat* saŭ *ferecat* pentru *fericit*: ферикат (107, 108), ферикаци (103 de 3 orĭ, 104 de 4 orĭ, 105, 106 de 2 orĭ, 107, 108), ферекацїи (97), ферекаци (102, 103 de 3 orĭ, 105), unde să se observe tot-o-dată re'ntórcerea analogică a luĭ ч la к, cfr. maĭ sus p. 133 No. 50;

гътит (89) dela *a găti* alăturĭ cu гътату (95) dela *a găta*, гъта (85), fără vre-o diferenţiare semasiologică.

41. trecerea din conjugaţiunea *-ĕre* (-ере) în conjugaţiunea

-êre (-ѣре): [ворȣ] ꙟвїа (83 de 2 orĭ) lîngă organicul: [ворȣ] вїе (97), dela care perfectul compus *a vis*: ании тъи аи висȣ (75), чеа че-ȣ вис ꙟ пъкате (109).

42. din асемене (74) o formă amplificată cu *-le* prin analogiă cu *doile*, *treile* etc.: воръ ста тоци асемененеле, cfr. t. 1 p. 90 nota 3.

43. pronumele pleonastic: алтора ле ва кȣръ (110), тȣтȣрорь ле ва дешкиде (92), оунора ле ва фи (110), трȣпȣа ци-л вор мьнка (79), ании тъи аи висȣ (75), алцїи ле ва фи трȣпȣл (110), черюл л ворȣ ꙟвьли (84), кънд8-и сарȣ вїермїи динтрȣ елȣ (110) etc., dar şi fără pleonasm, de ex.: пъкателе тале че аи фӂкȣт (80), ачелора есте ꙟпърӂцїа (104).

44. acusativ fără *pre*: вою милȣи вои (89), роагь дȣмнезеȣ (108), дȣмнезеȣ примескȣ ꙟтрȣ еи (107), ачела нȣ-л ва [illegible] христос (107).

45. metatesa sintactică: веде-ворȣ (113), кемӂ-съ (108), фи-ва (84, 93), ста-ворȣ (91);

мӂ дȣкȣ еȣ ȣнде аколо (73), амаръ иви-се-ва фаца лор (110).

46. construcţiunea incorporativă, иви-се-ва (110), кема-и-[illegible] (112), скȣла-съ-вор (110).

47. specimen de ne'ngrijire stilistică: съ сколлъ ꙟ сфънта дȣминекӂ ши ꙟ праздничеле лȣ христос де съ сколлъ де ноапте де се роагь лȣ христос ши съ роагӂ сфвинцилорȣ съ се роаџе лȣ христос дерепть ель ши мергȣ ла бесѣрекь ши съ споведеще (105), cu doă ‹scólă›, treĭ ‹se roagă› saŭ ‹să róge›, treĭ ‹lu Hristos›, şi confusiunea între singular şi plural;

мȣлтȣ прѣцȣ асте воаѡ ꙟпьръциен черюлȣи (108) = ?

ръстикнитȣл лȣ христос (84) = ?

48. casurĭ interesante de dissimilaţiune sintactică:

forma viitoruluĭ dissimilată în directă şi metatetică: веде-ворȣ ши ворȣ аскȣлта (113), фи-ва атȣнчи ши ва апринде (84), ва лъса ши динтрȣ а слаӂ неспȣсъ фи-ва (93);

pronumele dissimilat prin post-punere şi pre-punere: бѹкѹраци-вꙟ ши вꙟ веселици (108), адѹчеци-вꙟ лѹкрѹл ши вꙟ прїмици прѣцѹл (88);

кѹ маре желанїе ворѹ стрига ши ворѹ плънџе кѹ амаръ маре (113);

сѣръ фи де фїери мънкаци, саѹ де пасери мънкатѹ, саѹ де пещи мънкацїи (83);

cfr. maĭ sus p. 61 No. 35, p. 133 No. 42, p. 164 No. 49, p. 197 No. 17, p. 234 No. 40, p. 379 No. 53;

acest fel de *chiasmus* este cu atăt maĭ remarcabil, cu căt in vechile texturĭ române el nu este nicĭ decum resultatul uneĭ preocupaţiunĭ stilistice, ca bună-óră la Cesar în: "pro vita hominis nisi hominis vita reddatur" (D. B. G. VI. 16), ci se produce într'un mod instinctiv, involuntar, şi lesne se póte observa pînă astădĭ în graĭul ţeranuluĭ;

către exemplele de dissimilaţiune sintactică din volumul luĭ popa Grigorie, ĭată—tot din secolul XVI—altele căte-va din Omiliarul luĭ Coresi: фолосѣще-не ши не слобоѕѣще (VIII 6), кътрꙟ дѹмнеѕеескѹлъ ши фръмсецатѹлѹи ачестѹи(=cătră frămsetatul acesta) адъпость (XVII, 9), кътрꙟ ꙟцелегꙟторїи ши пречепꙟторилѡр (=precepătoriĭ) (XXVI, 12), нѹ ноумаи проповедѹна ши съ ꙟвѣце (=învăţa) домнѹлъ (XXIII, 14), врѣ непречепѹцїи ши пиѕмашїи іоудеии а ѡкхрꙟ ши съ аскоунѕꙟ (=a ascunde) (XXV, 3), ѡпрескѹ-не ши не ꙟпарть (XXV, 9), арътꙟ-не ши не споуне (XXVI, 3), топѣще-се ши се поутредѣще (XXIX, 4), припѣще-се ши се невоаще (ib.), гръескъ къ дѹлчеле е амаръ ши амарѹлѹи (=că amarul e) дѹлче (XXIX, 12), съ се мѣстече дерепцилѡръ хитлѣнїи ши коурацїи споуркацилѡръ (=spurcaţilor curaţiĭ) (XXX, 15), слобоѕи-не ши не милѹи (XXXV, 4), рꙟстигнескѹ-се ши се скоалꙟ (XXXVI, 15), де испита лоуи ши де хитлениа-и (=hitlenia luĭ) (XXXVII, 8), съ ва фи фость ши богать саѹ ши съракъ, ѡаре маре ѡаре микъ, варе бътрꙟнъ варе тънꙟръ, съ е домнъ сь е бѡари (XXXVIII, 11) etc.;

în Psaltirea sa, Coresi dissimiléză mereŭ, deşi originalul slavic nu-ĭ oferĭa nicĭ un fenomen sintactic analog, de ex.:

веселескꙋ-мѫ ши мѫ бꙋкꙋрь, unde slavonesce pronumele nu-şi schimbă nicĭ decum posiţiunea: възвеселꙗ-сѧ и въздрадꙋѭ-сѧ (Ps. IX).

49. expresiunĭ caracteristice:
нꙋ дъ локꙋ мънїеи (104);
фаче фацѫ ла дѡмни (99);
льсаци-мѫ ꙟтрꙋ анꙋ (75), cfr. p. 296 No. 54;
поарть гъндꙋ боунꙋ кътрѫ... (103);
ли гръитъ бине дерептꙋ вр'ꙋꙟ ѡм (82);
деи ꙟ тоате (83);
че нꙋмаи че (76)...

50. frasa: ѡ амар преѡтꙋл чела че нꙋ е дестоинникъ ши кънтѫ летоургїе, кꙋм ноу се покъеще, че сѫ ласъ фокꙋлꙋи де векꙋ (99), a fost aprópe literalmente reprodusă de popa Grigorie în Legenda Duminiceĭ: вай де де преоутолꙋ чела че но-и достоиникь ши кънтѫ летꙋргїе, коум нꙋ се покъаще, че съ ласъ фокꙋлꙋи де вѣкꙋ (13).

51. *gintu*: фрацилор ши соции мїеи ши џинтꙋл ши кꙋноскꙋцїи (73), џинтꙋл тѫꙋ ши фрацїи тѫи ши пърницїи тъи ши соцїи (76), prin urmare cu o altă nuanţă de sens decât maĭ sus la p. 381 No. 58, şi anume cu o accepţiune maĭ specifică latină de *gens* „colectivitatea consângenilor„: „les deux mots „*gens* et *familia*, pris au point de vue politique, sont entre eux „comme le tout est à la partie; *gens* est la souche qui con„tient ordinairement plusieures familles; *familiae* en sont les „branches...„;[1])

să ne maĭ aducem aminte, că Româniĭ aŭ conservat tot din latina şi termenul cel subordinat *fămeĭă*=*familia*, vedĭ la Texturĭ Măhăcene p. 61 No. 37, pe lîngă care să se alăture următórele pasage din Noul Testament tipărit în Alba-Julia la 1648:

кареле де але лꙋи ши маи врътось де фъмѣѧ са нꙋ поартъ грижε=si quis autem suorum et maxime *domesticorum* curam

1) Barrault, *Traité des synonymes de la langue latine*, Paris, 1853, p. 673-4.

non habet=εἰ δέ τις τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα οἰκείων οὐ προνοεῖ (Paul. ad Timoth. I. V. 8);

дентр'ачеа сънтѫ ачеща че нъвълескѫ ꙟ фъмеи ши дѫкъ пре мѫери кѫпринсе=ex his enim sunt qui penetrant *domos* **et captivas ducunt mulierculas**=ἐκ τούτων γάρ εἰσιν οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας καὶ αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια (Paul. ad Timoth. II, III, 6);

ботезат'амъ дерепть ачѣа ши фъмѣа Стефанеи=baptizavi **autem** et Stephanae *domum*=ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν Στεφανᾶ οἶκον (**Paul.** ad Corinth. I, I, 16)....

eĭ bine, ambele aceste venerabile resturĭ juridice ale Romeĭ, *gens* **şi** *familia*, aŭ perit astădĭ cu desăvîrşire din graĭul poporuluĭ român, re'ntroducêndu-se în dilele nóstre ca neologisme.

52. **акмѫ** (73, 75, 76, 79), cfr. p. 296 No. 51 etc.

53. **амѫ** (74, 79), cfr. p. 382 No. 69.

54. ***ni***=«étă», prin aferesă din *ĭani* (cfr. p. 112 No. 48): **ни амѫ сѫфлетѣ чине аръ пѫте** (79)=«*ĭani* dară, suflete, cine etc.», **ни съ-лъ ръпим** (81)=«*ĭani* să'l răpim».

55. **хитлени** (89), **хитленъ** (110), **хетланшѫг** (87), **хитланшѫгѫре** (78) etc., cfr. maĭ sus p. 112 No. 53.

56. ***îngânfat***, care a conservat astădĭ numaĭ semnificaţiunea **morală de** «vaniteux», «orgueilleux», are aci literalmente sensul **fisic al** francesuluĭ *gonflé*=it. *gonfiato*=lat. *conflatus*: **алтора ле ва кѫрь дин ꙟтро шки смрад кѫ нѫрои ши вор фи ꙟгънфаци** (110):

cu tóte astea, o legătură etimologică între al nostru *gânfat* **şi latinul** *conflatus* este fórte anevoiă de stabilit, nefiind în **fonetica** română nicĭ un cas de *gân-*=*con-* şi *-fa-*=*fla-*;

unica ipotesă plausibilă pentru a apropia pe *gânfat* de ***conflatus*** ar fi o formă intermediară metatetică *clonfat* (cf. ***chiag***=*clag* din *caglu*=*coagulum*), de unde *glonfat* cu *g* din *c* **de'naintea** licuideĭ (cfr. *gras*=*crassus*), apoĭ *ghinfat* (cfr. ***ghindă***=*glandem*).

57. *a pridădi*: придъдицїи чеꙗ че-и скотꙋ алцїи де кꙋреле лорꙋ (104), vedĭ t. 1, p. 442 No. 147.

58. *spată:* кꙋ спатѫ ши кꙋ кꙋцитꙋ (79), cfr. maĭ sus No. 71.

59. *auscund*=obicĭnuitul *ascund*: тоате аꙋскꙋнс (86), ꙟтроу аꙋскꙋнс (89), adecă de doă orĭ, ceĭa-ce ‹ s'ar puté atribui uneĭ erorĭ grafice, dar într'un loc şi: сꙋриле (83);

au- să nu fie óre aci=*ab-* din lat. *abscondo?*

60. *căce*=‹pentru ce›, saŭ ‹de ce›: ѡ кѫче н'ам н ѡ кьче н'ам милꙋитъ мишеии? ѡ кьче нꙋ не-м покьить cfr. maĭ sus p. 383 No. 73, p. 199 No. 40.

61. *mişel* pretutindenĭ cu sensul de ‹sărac›, *misellu* шелꙋ (81, 82), мишеи (98). мишеии (74, 83, 89, 99, мишелиꙗ (104).

62. блъмꙋ (76), cfr. p. 199 No. 33, p. 382 No. 64

63. пелице (93), cfr. p. 133 No. 51 etc.

64. *bisor*=‹un fel de pétră scumpă›: кꙋ мъргъритари кꙋ бисорꙋре (95), învederat paleo-slav. бисьръ ‹marga (Miklosich);

cu o pagină maĭ sus: *birosu*, érăşĭ o ‹pétră scumpă› пїетри скꙋмпе кꙋ бyросꙋ ши кꙋ мъргьрїтарю (94), dacă este o metatesă din *bisoru*=бисьръ, atuncĭ cată să fie ı бирюза=turc. *pîruzè*=neogr. πεpouζὲ ‹turquoise›.

65. *prinsóre*=‹temniţă, închisóre›: ли милꙋитꙋ вр'о ши приꙟсоаре (81).

66. *a înfereca*=? ничи аци аскꙋлтат ıеvаггелїе ши скрипт нече ꙟферекаци оученичии мїеи (89).

67. *asen*=lat. *asinus*: алцїи ка пїеале асенꙋлꙋи (1 cu conservarea română specifică a latinuluĭ *s* între vo întocmaĭ ca în *casă*=*casa*, *Rusaliĭ*=*Rosalia*, *nas*=*nasus*

unde toţĭ ceĭ-l'alţĭ Neo-latinĭ îl pronunţă ca *z*, ceĭa-ce probéză că *asen*. actualmente de tot perdut prin concurenţă cu *măgar*, nu era o vorbă împrumutată, ci adusă din Italia.

68. numirĭ de instrumente musicale: цюкли ꙟ гласꙋре де чинпои (78), кꙋ чимпои ши кꙋ четери ши кꙋ алꙋте (99);

alăută—vedĭ t. 1, p. 267 No. 5;

ceteră=lat. *cithara*, dar prin intermediul maghĭaruluĭ *citera*=germ. *zither*, cfr. Cihac, Dict. I, p. 52;

cimpoĭu saŭ *cinpoĭu*=it. *zampogna*=lat. *symphonia*, cfr. francesul dialectic *chinfounio* şi *sampogna* ‹cornemuse›.[1])

69. *creştină* cu sens de ‹névéstă›, ‹uxor›: ѡ ферикаци де сеціи, бърбацїи ши крещинеле (106), cfr. în t. 1, p. 125 nota, sensul pejorativ dat cuvîntuluĭ *creştin*.

70. *a încinde*=lat. *incendere*: ꙟчиндеи (78).

71. *înfricat*=actualul *înfricoşat*: ꙟфрикациии ꙟцери (76), ꙟфрикатꙋл џꙋдецꙋ (76), cfr. p. 296 No. 53.

72. бецицилор (100)=actualul *beţivilor*.

73. *a sfrăi*: [маре] сфръиндꙋ (84), pentru reduplicatul *a sfrărăi*, despre care vedĭ maĭ sus p. 383 No. 63.

74. тартарꙋ (101)=‹ĭad›, gr. τάρταρος lat. *tartarus*, trecut şi la Slavĭ: тартаръ (Miklosich).

75. џюдечи стръмби ши ꙟпърацїи (83), cfr. p. 383 No. 75.

76. *gĭudeţ* se întrebuinţéză cu doă înţelesurĭ:

a) ca ‹judecată›: воръ гъта скаꙋнꙋл де џюдецꙋ (85), фокꙋ ꙟнаинте џюдецꙋлꙋи (87), фрика џюдецꙋлꙋи (87), ва џꙋдека Христос ла џюдецꙋ (107), ꙋꙋа де џюдецꙋ (90, 109, 110), ла џюдецꙋ кема-и-ва (112) etc.;

b) ca ‹judecător› saŭ ‹tribunal›: ›мареле џюдецꙋ чела ꙟ-

[1]) *Revue des langues romanes*. t. 6 (1874), p. 478.

фрикатѹл (75), ↑пжратѹль џѹдецѹ христос (87), ↑фрикатѹлѹ џѹ-децѹ (76);

cfr. maĭ sus p. 236 No. 64, p. 383 No. 76.

77. *sĕ*, *se*, cu sensul ‹dacă›: сз-л ворѹ лѹа (82 de 2 orĭ), сѣрь фи (83), се верї фаче (107), сз а фльмьндѹ (107), сз те вери сфьди (105).

78. е=‹ĭară›: е тѹ-лз милѹеще (107), cfr. p. 61 No. 36, p. 134 No. 55 etc.

79. *spre* cu sensul latinuluĭ *super*: шеде спре скаѹнѹл (92).

80. преспрѣ (85), преспрь (106), прѣспре (107)=actualul *peste*.

81. *au*=lat *aut*: аѹ боуне аѹ релѣ (85), cfr. p. 235 No. 56 etc.

82. *bratăș*:=‹văr› saŭ ‹fărtat›: фрацїи ши сороририле ши братьшїи (106), slav. братз ‹frate›.

83. imperativul пасж (94)=‹du-te› ‹păşesce›.

84. *felĭu*=‹specia animală›: wаменїи ши тоате фелюриле (85).

85. *bură*: де треи wри кѹ фрикж ши бѹрж марѣ пзмьнтѹл се ва кѹтремѹра (82), кѹ маре боурж ши кѹ маре треснетѹ (85), învederat slav. боурıа ‹procella› ‹tempestas› (Miklosich), pe care d. Cihac (Dict. I p. 1) confundă în modul cel maĭ nemetodic cu derivatele din latinul *vapor*.

86. тоци мѹнцїи ши тоате мжгѹриле (84).

87. доарз (75, 80 de 3 orĭ, 81)=‹peut-être›.

88. фоамени (97), în loc de фоамеци, plural dela фоамете; să fie óre printr'o eróre grafică? orĭ printr'o falsă analogiă cu pluralul *ódmenĭ*?

89. талпе (111), талпѣ (93)=actualul *talpă*.

90. *ĭute* cu sensul slaviculuĭ лютз, лютѣ: кѹ грозж юте ↑ тоате кипѹриле (79), амар ноw ши ютѣ (87), амар ноw ши юте (111).

91. slavisme maĭ insolite: wтци ‘parinţĭ, (98), Златаоустъ ‘Crisostom, (98), богословъ ‘teolog, (101), смрад ‘putóre, (110), сфитокꙋ ‘sul, (84), vocativul бечисниче (75)=slav. безъчьстьникъ ‘infamis,, юбосте (78)=slav. любьство ‘amor,.

92. despre accentuaţiune şi întrebuinţarea paiericuluĭ, nu avem nemic de adaus către cele spuse la texturile precedinţĭ.

93. vocala irraţionalâ ъ saŭ ь:

după *r*: вїерьмїи (79), бърьбацїи (106), морьте (97), поарьта (85), неерътаци (101), спаръце (102), спꙋрькжчюне (110), ꙟпърцить (113)=*înpărţită*, десперъцици (114);

după *l*: таллъпѣ (93), кълька (99), калъкж (99), аскꙋльтж (89), альтꙋа (98), альцїи (96), алъцїи (110), алтъ (81), алальци (111), кълъдꙋрж (96);

după nasală: кꙋмъпьнж (80), стръмъбїи (86), клокотинъдь (84);

după *ş*: скръшькарѣ (90).

94. vocala irraţionalâ *u*: спꙋрꙋкьчюне (111), порꙋчилорꙋ (111).

POST-SCRIPTUM

LA

CĂLĂTORIA MAÏCEÏ DOMNULUÏ LA ÏAD.

SÂNTUL PETRU ȘI MUMĂ-SA.

---

§ 1. Ne sosesce în acest moment importanta lucrare a profesoruluï Miklosich: ‹Despre migrațiunile Românilor în Alpiï dalmatinï și 'n Carpațï›, unde—între cele-l'alte—ne întimpină următórea narațiune în dialectul istriano-român:

De la maje lu sveti Petru, che vire fara din pkè toc anj opt zile.

Sveti Petru avut a (vut a) ura (o) maje, kar a fost kativa muljère, fost avara, grumbokuvintaja, envidiosa (nenavidna), aveja toc șapte mar pekac (pekaci de morte), nav fakavejt nicur bire (nićur bur lucru); nu lj a fost za de nićur, și n a davejt niș lu nióur. En tot sae zivljenje (pir a vijut) n a fakut ata lemozina, se nu o (ura) șbula dat a lu un pekljar. Și ja murit a. Morta kèn (kn) a fost, gospodinu (șijoru) vo pus en pkè. Si ćestu ljej filju, kar le fost en ćer. avut a mare pașion, zać (perke) luj maje fost a en pkè, si vavik rugat a gospodinu (șijoru), si prirugat a, neka lj faće ća bire, se raevo levei din pkè, si pure vo en ur kantun de ćer, ali serae vo provejćire stije, se nu saera si rivedej en sire veri. Sijoru (gospodinu) zis a: ma kum vèr tu ke vo bavu fara ken nigdar n a fakut bur lukru.

ke nav (n a) nigdar fakut lemozina, și niș de bire en lume. Zis a sveti Petru: ma pur avut a de faće karle bur lukru? n a fakut nanka ur, jo kmoce voj turna kavta en melj libri. Si kolae (kolo) kavtat a pre ur mare libru, si vaede, ka ćastata maja lu sv. Petru en tota vraema (pir a vije fost) n a ato fakut de bire, si ke n a nićura lemozina fakut, far de kav (ke av) o șbula lu ur (un) brizè nu dat (poveretu). Zis a gospodinu sijoru: ben din casta șbula elj voj akordej, ke potè veri sus netezendo se pre ćasta șbula; ma ver vedaè, ke și anć va avao sae invidia. Și gospod. (sij.) kalejt a casta șbula, si ja se rempigae (potezae). Atornu de ja sa kacat kita ate suflete e ja trupae ku... tica ur, cela atu, (ura ća ata) si treile si toc zićendo: emnac tja ke voj alje nu klaema. Zis a gosp. (sijor) lu sv. Petru: vezut aj tu, aj tu vezut, ke am jo pravo raćun, ke j semprovavik isteșa, e ke ara isteșa kativeria. Si tunce gosp. (sijor) mulejt a sbula ku ja, si mes a en fundu de pkè. Pre kavtatu pak (riguardu) de svet Petru lj a lasat ke untrat de saki anj kenje zija lu sveti Petru, neka vire fara e ke steje opt (osem) zile oć si kolo si se remena pre lume. Infati vire fara toc anj, si en ceste opt zile, ke staje fara, face de tote sortile, si ne face aketa si aketa pati.[1])

Acest text a fost comunicat luĭ Miklosich de către Antonio Ive, carele la rîndul seŭ îl căpătase dela preotul Anto Micetić, Istriano-român din Valdarsa, cunoscut de-mult prin relaţiunile sale cu reposatul Ion Maiorescu[2]) şi cu Ascoli[3]).

Miklosich ne asigură, că a reprodus textul de maĭ sus întocmaĭ după original, în care însă el mărturisesce că n'a înţeles multe lucrurĭ: „Der Abdruck halt sich genau an das Original, von dem mir gar vieles dunkel ist.„

N'am fi în stare nicĭ noĭ de a traduce literalmente întrégа bucată, în care, pe lîngă dificultăţile sale intrensece, s'aŭ maĭ furişat unele erorĭ de transcripţiune. Iată însă, aprópe *in extenso*, sensul naraţiuniĭ:

Sântul Petru avusese o mumă fórte rea, sgărcită, grosolană la vorbă, pizmătareţă, care avea tóte cele şépte păcate de mórte. Ea nu făcuse nicĭ un bine nimenuĭ, nu ĭ-a fost milă

1) Miklosich, *Über die Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 9.
2) I. Maiorescu, *Itinerar în Istria*, Iaşĭ, 1874 p. 8, 16 etc.
3) Ascoli, *Studj critici*, t. 1 (Gorizia, 1861), p. 52.

de neminĭ, n'a dat nimenuĭ nemic: singura pomană, ce făcuse în tot timpul vieţeĭ sale, a fost o cépă, pe care a dat'o unuĭ cerşitor. Murind ea, Dumneḑeŭ a pus'o în ĭad. Dar fiĭul eĭ, carele era în cer, simţĭa o mare durere că maĭcă-sa se află în ĭad, şi mereŭ se tot ruga luĭ Dumneḑeŭ: să-ĭ facă graţia de a-ĭ da şi eĭ vre-un locuşor în cer. Cum vreĭ tu — ĭĭ ḑicea Dumneḑeŭ—s'o scot eŭ din ĭad, când ea n'a făcut nicĭ o dată vre-un bine în lume? Decĭ · sântul Petru s'a apucat să caute într'o mare carte a sa, şi a găsit acolo că mumă-sa, cât a trăit, n'a făcut alt bine şi altă pomană, decât numaĭ că a dat o cépă unuĭ cerşitor. Dumneḑeŭ a spus însă că o ĭértă şi pentru atâta, dându-ĭ voe să se suĭe în cer pe acea cépă; dar a adaus: veĭ vedé totuşĭ, că ea nicĭ acuma nu se va lăsa de pizmă. Apoĭ Dumneḑeŭ a întins acea cépă din cer pînă'n ĭad, şi îndată o mulţime de suflete aŭ început a se căţăra pe ea, ca să se urce şi ele în cer; însă muma sântuluĭ Petru le gonĭa pe tóte, ḑicênd că ele nu sînt chĭămate. Veḑênd acésta, Dumneḑeŭ a ḑis sântuluĭ Petru: ĭată dară că eŭ am avut dreptate, căcĭ ea tot a remas cu reutatea eĭ. Atuncĭ Dumneḑeŭ a slobozit în jos acea cépă, şi ea a mers pînă 'n fundul ĭaduluĭ. Orĭ-cum însă, pentru hatîrul luĭ Petru, Dumneḑeŭ a ĭertat pe maĭca sfântuluĭ să ĭésă din ĭad în fie-care an căte pe opt ḑile şi să petrécă atuncĭ pe icĭ pe colé în lume. Tocmaĭ în cursul acestor opt ḑile ómeniĭ sufer de reutatea eĭ...

Acest text, cel maĭ lung din căte ne sînt pînă acum cunoscute în dialectul istriano-român, nu póte a nu ne interesa sub tóte puncturile de vedere. Pe de o parte, el este de o mare însemnătate în privinţa curat linguistică; pe de alta— ceĭa-ce ne preocupă maĭ în speciă în casul de faţă—el se află într'o intimă legătură cu Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad şi chĭar cu cele-l'alte apocrifurĭ aşa ḑicênd i n f e r n a l e ale Bogomililor.

§ 2. In introducerea generală la ‹Texturĭ Măhăcene›, noĭ am arătat identitatea între r h o t a c i s m u l istriano-român şi acela al luĭ popa Grigorie. Textul de maĭ sus ne dă un şir de

cuvinte cu *n*=*r*, pe carĭ le găsim întocmaĭ aşa în manuscrisul preutuluĭ dela Măhacĭu; de exemplu: *bire*=бире (17), *bur*=бꙋрь, бꙋрꙋ (127, 129, 158, 159), *pir*=пѫрѫ (156), *cire*=чире (158, 156, 160, 234), etc. Insă ceĭa-ce'ĭ cu mult maĭ remarcabil, este că aci, ca şi'n graĭul dela Măhacĭu, *n* nu numaĭ se conservă excepţionalmente, dar încă forma cu *n* se întrebuinţéză une-orĭ alăturĭ cu forma cu *r*, bună-óră: *un* [pekljar], *gospodinu*, *paşion*, *lemozina*, *remena*, după cum şi la popa Grigorie noĭ găsim: мѫнїе (10), лѣнешиꙋгорꙋ (11), ѡаменилѡр (2), оунꙋл (135), лꙋминат (132) şi altele. Dintr'o parte ca şi din cea-l'altă, ne întimpină dară un fel de luptă între cele doă tendinţe antagoniste, o luptă în care *n* nu perde nicĭ o dată speranţa de a-şĭ recăştiga posiţiunea usurpată asupră-ĭ de către *r*.

Sub raportul morfologic, este interesant de a vedé în textul de maĭ sus doă tipurĭ aoristice: *a facaveĭt* lîngă *a facut* şi *a daveĭt* lîngă *a dat*, tipul cel lung fiind format cu acelaş element -*v*- prin care se distinge la Slavĭ verbul frecuentativ, de ex. давалѫ lîngă далѫ, fără însă a fi acésta la Istriano-românĭ un împrumut slavic, căcĭ la Albanesĭ — coincidinţă maĭ apropiată—acest -*v*- caracterisă chĭar aoristul uneĭ clase verbale: *kerko-v-a*, *pago-v-a* etc.

Importanţa linguistică a acestuĭ text s'ar arăta şi maĭ la lumină, dacă nĭ-ar fi cu putinţă de a-l analisa într'un mod interlinear. O bună parte dintr'însul nu se póte explica prin ceĭa-ce scim noĭ despre dialectul istriano-român după cercetările luĭ Ascoli, Miklosich şi Ion Maiorescu. Orĭ că acest text represintă un sub-dialect nestudiat încă, saŭ că el ne dă dialectul într'o fasă a sa maĭ arcaică, maĭ învechită,—una din doă. Reservând altora, maĭ apropiaţĭ de faţa loculuĭ, limpeḑirea acesteĭ dilemme, noĭ din parte-ne trecem la un alt punct de vedere.

§ 3. «Muma sântuluĭ Petru», ca bucată literară, se compune din acelea-şĭ doă elemente din carĭ s'a combinat balada

poporană serbă despre „Luminósa Mariă„, reprodusă maĭ sus la pag. 308-9, şi anume din:

1°. Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad;

2°. Cântecul romănesc şi sudo-slavic despre „Locul în raĭu„, pe care noĭ l'am atins în trécăt la pag. 310.

Prin urmare, dacă Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ este A, dacă Locul în raĭu este B, Muma sântuluĭ Petru şi Luminósa Mariă, lăsându-se la o parte ingredientele lor secundare, se formulézâ ambele de o potrivă prin A+B.

Şi totuşĭ între ele există, la prima vedere, o diferinţă extremă, căcĭ fie-care a luat din cele doă elemente constitutive câte un alt ce-va. Dacă vom ḑice că A cuprinde în sine *c* şi *d*, pe când B se compune din *e* şi *f*, va resulta că Muma sântuluĭ Petru este *c+e*, ĭar Luminósa Mariă *d+f*, ca şi când n'ar avé a face una cu alta.

In Luminósa Mariă aŭ întrat:

1° Din Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, ideĭa pogorăriĭ Sânteĭ Fecĭóre în ĭad;

2°. Din Locul în raĭu, tipul uneĭ femeĭ atât de pĕcătóse, încât nu vrea s'o scóţă din infern nicĭ chĭar fiĭul seŭ, deşi are la disposiţiune cheile paradisuluĭ.

In Muma sântuluĭ Petru aŭ întrat:

1°. Din Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, ideĭa ĭertăriĭ parţiale a pĕcătoşilor;

2°. Din Locul în raĭu, relaţiunile de familiă ale apostoluluĭ.

§ 4. „Locul în raĭu„, cu care coincidă „Muma sântuluĭ Petru„, nu este tocmaĭ colinda cea scurtă, despre care noĭ am vorbit la pag. 310, ci o baladă poporană bulgară destul de lungă, publicată în treĭ exemplare diferite de către fraţiĭ Miladinovtzi şi unde, după ce apostolul refusă maĭceĭ sale întrarea paradisuluĭ, mustrând'o pe larg—ca şi 'n acea colindă—pentru tóte câte pĕcătuise, apoĭ i se face milă de dînsa, şi ĭată că 'n curs de treĭ anĭ el se rógă luĭ Dumneḑeŭ, primind în fine drept respuns:

Да си пойдиш по край море,
Да усучиш танка вѫрфца,
Да ѭ пущиш у пекол-от,
Да сѣ фати твоя майка,
Твоя майка грешна душа.
Тамо имат други грешни,
Грешни седумдесет души,
Да сѣ дѫржат от нейдзини поли,
Нейдзини поли и рѫкави,
Да излезѣт на бѣли свет....
Ми отиде свѣти Петер,
Ми отиде по край море.
Му сѣ фати за десна пола,
Му сѣ фати лен поясмо,
Го усука тѫнка вѫрфца,
Па го пущи у пекол-от.
Вѫрфца-та не достигнала;
Свѣти Петер си имаше,
Си имаше русо перче,
Па наддаде тѫнка вѫрфца.
Глас си даде свѣти Петер:
— О ти майка, грешна душо!
Те измолих от господа.
Ел' чуете седумдесет души!
Дѫржете сѣ за поли-те,
За поли-те, за рѫкави!...
А що бѣше завидлива,
Ток' що виде бѣли свѣта:
— Ай от тува свински керки,
Свински керки, песьи керки!
Я сум дойла свѣти Петра,
Я сум лулала свѣти Петра,
Вие не сте го дойле,
Ни па сте го лулале!...
Тогай господ пак си дочу.

Du-te la marginea măriĭ,
Resucesce o şvóră subţire,
Slobozesce-o în ĭad:
Ca s'o apuce maĭcă-ta,
Maĭcă-ta suflet pĕcătos.
Maĭ sînt acolo şi alţĭ pĕcătoşĭ,
Pĕcătoşĭ şépte-ḑecĭ de suflete:
Să se ţină şi dînşiĭ de pólele eĭ,
De pólele eĭ şi de mânecele,
Ca să ésă la lumea cea albă...
S'a dus sântul Petru,
S'a dus la marginea măriĭ:
Acolo s'a acăţat de póla luĭ dréptă,
S'a acăţat un mănunchĭu de in;
Resuci el dintr'însul o şvóră subţire
Şi o slobozi în ĭad;
Dar şvóra nu era de ajuns,
Şi sântul Petru a maĭ luat,
A maĭ luat şi din pĕrul seŭ bălan
De a înnădit şvóra cea subţire.
Apoĭ a strigat sântul Petru:
— O, tu maĭcă, suflet pĕcătos!
Am milostivit eŭ pentru tine pe Dumneḑeŭ!
Dar ascultaţĭ şi voĭ, 70 de suflete:
Ţineţi-vĕ de pólele eĭ,
De pólele, de mânecele!...
Ea însă, fiind pizmătareţă,
Le strigă, dacă a vĕḑut lumea cea albă:
— Fugiţĭ de aci, purcele!
Purcele, căţele!
Eŭ sînt care am dat lapte sântuluĭ Petru,
Eŭ sînt care am legănat pe sântul Petru;
Nu voĭ ĭ-aţĭ dat lapte,
Nu voĭ l'aţĭ legănat!..
Acésta Dumneḑeŭ a auḑit'o.

Стреде вѫрфица ми сѣ скина,	S'aŭ desfăcut firele şvórei:
Ӥа дно пекол ми пропадна....	S'a prăvălit în fundul ĭaduluĭ...

§ 5. Prin ideĭa ĭertăriĭ parţiale a pĕcătoşilor, naraţiun istriano-română se înlănţuesce nu numaĭ cu **Călătoria Ma** Domnuluĭ, dar încă cu redacţiunea cea lungă a Apocalipsu luĭ Paul şi cu maĭ multe alte apocrifurĭ medievale, de exe plu cu legenda luĭ Brendan, unde Crist dă căte-va ḑile ĭertare luĭ Iuda.

Asupra acesteĭ trăsure caracteristice, Ozanam observă:

"Rien de plus touchant que ce pardon partiel, le seul que Die "puisse accorder aux réprouvés. On y reconnaît les habitudes d "douceur que la religion introduisait dans la société moderne.,[5])

§ 6. Nu este fără interes în redacţiunea istriano-română Mumeĭ sântuluĭ Petru comicul epizod al cepeĭ, pe care nu-l vedem în redacţiunile cele slavice.

"A da cuĭ-va cépă,, este la Românĭ o expresiune proverbială pentru a ḑice: "a nu da măĭ nemic,. N'ar fi de mirare, ca acéstă metaforă să se găséscă şi pe aĭurĭ. Departe dela noĭ, în dialectul sardinez dela Logudoro, se întrebuinţéză de asemenea proverbialmente: *mi faghes un azu* "îmĭ facĭ o cépă, saŭ: *mi'mportat un azu* "îmĭ aduce o cépă,, pentru a ḑice: "mi fai niente,, "m'importa un frullo,.[6])

Aci însă cépa jócă un rol mitologic: ea procură ĭertarea pĕcatelor şi servă a scóte sufletele din ĭad. Acésta ne aduce a-minte, că'n India şi la Serbĭ: "on attribuait à l'ail une vertu particulière contre les mauvais esprits,.[7])

Să nu uĭtâm, că şi faĭmosa érbă omerică μῶλυ, care scăpase pe Ulisse, era tot un fel de cépă.[8])

---

4) Miladinovtzi, Българскы народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 47—51, cfr. ibid. p. 56.
5) Ozanam, *Poëtes franciscains*, p. 374.—Cfr. Wesselofsky în Журналъ Минист. Нар. Просвѣщенія, 1877 februariŭ, p. 188 nota.
6) Spano, *Vocabulariu sardu-italianu*, Kalaris, 1851, p. 104.
7) Pictet, *Les origines indo-européennes*, ed. 2 (1878), t. 1 p. 374
8) Dierbach, *Flora mythologica*, Frankfurt a. M., 1833, p. 192.

APENDICE

LA

„TEXTURI BOGOMILICE“

I. BALADA ‘CUCUL ȘI TURTURICA‚.

II. POVESTEA NUMERELOR.

APENDICE

LA

„TEXTURI BOGOMILICE".

INTRODUCERE.

Bogomiliĭ, ca și frațiĭ lor Albigensiĭ, ca și Valdensiĭ, ca și Flagellanțiĭ, ca și cele-l'alte secte eretice din vécul de mijloc, aveaŭ o literatură poporană a lor, o literatură poporană în tótă puterea cuvîntuluĭ: cântece, poveștĭ, descântece, cimiliture etc.; parte, zămislite chĭar între sectarĭ, generalmente ómenĭ din popor, lipsițĭ de orĭ-ce cultură; parte, adoptate de către dînșiĭ dela ortodoxĭ, întru cât čele împrumutate se potrivĭaŭ cu propria lor doctrină și, prin urmare, servĭaŭ a o întări maĭ bine în memoria adepților saŭ a o respăndi printre glóte.

Pe lîngă acéstă literatură poporană directamente eretică, maĭ exista o altă așa ḑicênd indirectă, născută și crescută cu bună credință în sînul poporațiuniĭ celeĭ ortodoxe, dar avêndu-șĭ ascunsa rădăcină în vre-o ideă condamnată de biserică, în vre-un apocrif tendențios, în vre-o emanațiune de ceĭa ce—pe drept saŭ pe nedrept—era considerat ca eresiă.

A distinge în literatura poporană actuală a uneĭ națiunĭ elementul eretic direct de cel indirect, ba chĭar elementul eretic în genere, este cu atât maĭ greŭ, cu cât sectele etero-

doxe din evul-mediŭ eraŭ p o p o r a n e în totalitatea lor. Una din trăsurele comune cele maĭ caracteristice ale eresieĭ medievale era tocmaĭ cultul pentru limba cea nemeşteşugită a poporuluĭ, în locul căriĭa biserica întrebuinţa atuncĭ o limbă ne'nţelésă, străină saŭ cel puţin obsolită. In acest mod poporul, fie căt de ortodox, era tot-d'a-una cu mult maĭ aprópe de ereticiĭ din sînul seŭ, decăt de clasa cea cultă, şi maĭ ales de cler.

Greutatea de a urmări eresia în literatura poporană devine şi maĭ mare prin dispariţiunea celor maĭ multe din scrierile eretice, pe carĭ biserica domnitóre le distrugea într'un mod sistematic. Dela unele secte nu nĭ-a remas nemic; dela altele, pré-puţin; despre maĭ tóte, sîntem siliţĭ a judeca maĭ cu sémă după căte ne spun adversariĭ lor, rare-orĭ nepărtenitorĭ şi cu sânge rece.

Iată de ce, faţă cu tot felul de dificultăţĭ, nu fără multă sfială întreprindem noĭ, în cele doă monografie ce urméză, a reversa o radă de lumină, în lipsa unor indicaţiunĭ positive, asupra originiĭ maĭ mult saŭ maĭ puţin eretice, probabilmente bogomilice, a uneĭ porţiunĭ din literatura poporană a Românilor.

In orĭ-ce cas, este prima încercare de acéstă natură.

I.

BALADA

„CUCUL ŞI TURTURICA"

la Românĭ, la Moravĭ, la Proventalĭ, la Reto-romanĭ, la Perşĭ, la Turcomanĭ etc.

§ 1. Balada «Cucul şi turturica» este una din acele préuţine bucăţĭ poporane române, carĭ posedă deja un sîmbure e bibliografiă.

In cursul ultimilor treĭ anĭ, aŭ scris despre ea:

Hasdeŭ, *Cucul şi turturica la Românĭ şi la Persianĭ*, ı *Columna luĭ Traian*, 1876, pag. 40-44;

Acelaşĭ, *Balada poporană Cucul şi turturica în Ro·ânia, în Persia şi în Francia*, tot acolo, 1877, pag. 301-03;

Dr. M. Gaster, *Cucul şi turturica*, în *Convorbirĭ litere*, 1879 septembre, pag. 229-234;

în fine, a atins'o în trécăt V. Smith, *Vieilles chansons u Velay et du Forez*, în *Romania*, 1878, p. 64 nota.

Şi totuşĭ originea, filiaţiunile, pînă şi natura acesteĭ balade, ıŭ remas pînă acum obscure, căcĭ nu se adunase destul ma-

terial obiectiv, fără care nu se putea procede la deslegarea problemeĭ într'un mod metodic.

După îndelungate cercetărĭ, sperâm a face în acéstă privință un mare pas înainte față cu studiele anteriόre, ale mele proprie și ale juneluĭ meŭ amic Gaster, căruĭ i se datoresce maĭ în specie:

1°. indicarea variantelor curat române ale acesteĭ balade;

2°. constatarea unuĭ variant morav de origine românéscă.

§ 2. Ceĭa-ce a paralisat mult pînă astăḑĭ studiul comparativ al literatureĭ poporane în genere, este puțina rigóre a metódeĭ. Se grupéză mereŭ tot ce se asémĕnă, fără a se deosebi cu scrupulositate gradurile de asemenare. In acest mod, pe de o parte se fac maĭ tot-d'a-una salturĭ peste puncturĭ intermediare, pe de alta se confundă adesea lucrurĭ de o înrudire problematică saŭ numaĭ aparinte.

Pentru ca literatura poporană comparativă să se rădice la o adevĕrată înălțime sciințifică, se cere aplicarea aceleĭ severe metode, prin care se distinge astăḑĭ l i n g u i s t i c a.

Dacă varianturile interne și externe ale uneĭ bucățĭ poporane sînt pré-puține, ele trebuesc d'o cam dată numaĭ adunate, întocmaĭ așa cum se aud în popor, fără a se trage cu grabă din comparațiunea lor o conclusiune, căriĭ îĭ va lipsi o temelia solidă.

Dacă varianturile sînt multe, atuncĭ, maĭ 'nainte de tóte, cată să se clasifice în cele interne, corespunḑĕtóre divergințelor dialectice în linguistică, și 'n cele externe, datorite altor popóre.

După cum în linguistică, de exemplu, românul *nas* nu póte fi comparat d'a-dreptul cu sanscritul *nâsâ*, ci de'ntâiu cu tipurile romanice, carĭ ne vor da drept prima conclusiune prototipul latin *nasus*, cu agĭutorul căruĭa, dacă am voi, vom puté apoĭ, alăturându-l cu sanscrita, cu gotica etc., să ne urcâm, printr'o a doua conclusiune, pînă la un prototip ario-europeau: tot așa în literatura poporană comparativă, ultima conclusiune pe o scară fórte vastă trebuĭ să resulte din conclusiunĭ anteriόre maĭ restrînse.

Prin varianturĭ, în literatura poporană ca şi 'n linguistică, se înţeleg exemplare diferite în formă, în accidente, în punturĭ secundare, dar identice în tóte elementele fonduluĭ, ĭar nu numaĭ în unele din ele.

Procedênd în acest chip, tot încă póte cine-va să greşéscă; va avé însă, cel puţin, consciinţa liniştită de a fi luat tóte mesurele, posibile saŭ accesibile, pentru a descoperi adevĕrul.

Să vedem acuma, dacă o asemenea procedură se póte aplica la «Cucul şi turturica».

I. Varianturĭ interne.

§ 3. Dr. Gaster a grupat fórte bine tóte varianturile interne cunoscute ale baladeĭ poporane ce ne preocupă, adecă tóte varianturile r o m â n e s c ĭ.

El le numĕră patru, din carĭ unul s'a slavisat în Moravia împreună cu Româniĭ de acolo, ceĭa-ce nu-ĭ răpesce totuşĭ însuşirea de a fi un variant intern, de vreme ce n'a trecut la un alt popor, ci numaĭ s'a tradus maĭ tărḑiŭ de către aceĭ ce-l avuseseră maĭ de'nainte eĭ-înşiĭ romănesce.

Gaster n'a cunoscut un al doilea variant moravo-român, prin care numĕrul total se rădică la cincĭ.

Pentru maĭ multă claritate, vom începe prin a examina:

a) Varianturile daco-române.

§ 4. Variantul cu titlul propriŭ de «Cucul şi turturica» s'a cules în Moldova de către d. Alexandri.

După a doua ediţiune, el sună în următorul mod:

Cucul.

Dulce turturică,
Dalbă păsărică!
Haĭ să ne ĭubim,
Să ne drăgostim
La nourĭ, la sóre,
În frunḑĭ la recóre,
La stele, la lună
Cântând împreună!

Turturica.

Pentru dumné-ta
Eŭ n'aş ḑice ba,
Dar ḑic şi ḑic ba
Pentru maĭcă-ta,
Că-ĭ bănuitóre
Şi fărmecătóre:
Eă'mĭ va bănui
De te-oĭu pré-ĭubi,

Şi m'a fărmeca
De te-oĭu desmĭerda.

Cucul.

Dragă turturică,
Pasere dălbică,
Nu-mĭ fiĭ duşmănică!
Vara că ne'ndémnă
Şi frunḑa ne chĭamă
Să ne drăgostim
Şi să ne ĭubim.

Turturica.

Ba, cucule, ba,
Nu te-oĭu asculta.
Dă'mĭ tu bună pace,
Că, ḑeŭ, m'oĭu preface
Azimĭóră'n vatră
Cu lacrămĭ udată
Şi de foc uscată,
De toţĭ lepădată.

Cucul.

Orĭ-cum te'ĭ preface,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Un mic vătrărel,
Frumos, supţirel,
Şi'n foc voĭu întra
De te-oĭu săruta,
Şi te-oĭu coperi,
De foc te-oĭu feri;
Incăt chĭar de silă,
Dacă nu de milă,
Tu meĭ îndrăgi
Şi ne vom ĭubi.

Turturica.

Eŭ n'aş ḑice ba
Pentru dumné-ta,
Dar cumplit mĭ-e t
De cumplita'ţĭ mam
Că-ĭ bănuitóre
Şi fărmecătóre.
Decăt m'a mustra
Că te-oĭu desmĭerda
Şi mĭ-a bănui
Că te-oĭu pré-iubi,
M'oĭu face maĭ bine
Ca să scap de tine,
Trestióră'n baltă,
Subţire şi naltă.

Cucul.

Orĭ-cum te-ĭ preface
Tot nu ţĭ-oĭu da pa
Că şi eŭ m'oĭu face
Un mic cĭobănaş
Din fluer doĭnaş,
Ş'oĭu căta prin baltă
O trestiă naltă,
Şi căt te-oĭu vedé
Pe loc te-oĭu tăia,
Şi'n tine-oĭu cănta
Şi te-oĭu săruta.

Turturica.

Ba, cucule, ba!
Nu te-oĭu asculta,
Porumbacule'
Frumuşelule
Pestrişorule!
Drăguşorule!
Sciŭ că mĭ-ar fi bine
Să fiŭ tot cu tine:
Dar maĭcă-taĭ rea,
Şi decăt cu ea
M'oĭu face maĭ bine,
Cu găndul la tine.
Iconiţă mică
Într'o biserică.

Cucul.

Orĭ-cum te-ĭ preface,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Un mic dăscălaş
La cel sfînt locaş,
Şi pe la icóne
Voĭu duce plocóne,
Şi m'oĭu închina,
Şi le-oĭu săruta
De lunĭ care pică
Pînă duminică;
Ĭar când te-oĭu zări,
Astfel ţĭ-oĭu grăi:
«Sfîntă iconică,
«Fă-te păserică,
«Ca să ne ĭubim,
«Să ne drăgostim
«La nourĭ, la sóre,
«In frunḑĭ la recóre,
«La stele, la lună,
«In vecĭ împreună!»[1])

La 1852 d. Alexandri publicase acéstă baladă cam altfel, egreşit după un exemplar tot poporan, dar atăt de diverginte, ıcăt ambele trebuesc considerate ca doă sub-varianturĭ.

In locul versurilor 1—8 din a doua ediţiune, sînt aci nunaĭ patru:

Mică turturică,
Dalbă păserică,
Fi-mĭ tu ibovnică
Pînă duminică!

In locul versurilor 19—25, sînt ĭarăşĭ numaĭ patru:

Dragă turturică,
Nu-mĭ fiĭ duşmănică,
Şi 'mĭ fiĭ ibovnică
Pînă duminică!

Versurile 32—33 lipsesc.

In locul versurilor 37—46, citim:

Dumic vătrăraş,
In foc arde-m'aş!
Şi te-oĭu coperi,
De foc te-oĭu feri,
Şi mi-te-oĭu sufla,
Şi te-oĭu săruta,
Şi tot nu-ĭ scăpa

1) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 7-9.

D'a-mĭ fi ibovnică,
Dragă turturică!

In locul versurilor 49—56, citim:

Dar ḑic şi ḑic ba
Pentru maĭcă-ta,
Că-ĭ bănuitóre
Şi fermecătóre;
Şi mĭ-a bănui
Că te-oĭu pré-ĭubi,
Şi m'a fermeca
Că te-oĭu desmĭerda;
Decât m'a mustra
Şi m'a fermeca...,

adecă se repetă, cu óre-carĭ variaţiunĭ, versurile din a replică.

După versul 71 se maĭ adauge:

Şi tot nu-ĭ scăpa
D'a-mĭ fi ibovnică,
Dragă turturică...,

ĭarăşĭ printr'o repetiţiune în gustul poporan a cuvintelor deja maĭ 'nainte.

Versurile 91—105 sînt scurtate în următorul mod:

Ş'aşa m'oĭu smeri
Că voĭu tot veni
In cea biserică,
De lunĭ care pică
Pînă duminică;
Şi m'oĭu închina,
Şi te-oĭu săruta;
Şi tot nu-ĭ scăpa
D'a-mĭ fi ibovnică,
Dragă turturică!

Nu maĭ indicâm diferinţele cele micĭ de câte un cuvînt saŭ

In sub-variantul din 1852 «Cucul şi turturica» numĕr versurĭ, cu ḑece maĭ puţin decât în cel dela 1866.[2])

2) Alexandri, *Poesiĭ populare. Balade*, Iaşĭ, 1852, t. 1, p. 35–39.

§ 5. Variantul din Bucovina, cules în satul Cĭahor de cătră S. F. Marian, se întitulézĕ: «Bărbatul urît».

Acest titlu arată deja el-însușĭ, că motivul poporan a luat și o altă nuanță.

Nu maĭ micĭ sînt diferințele de formă ale acestuĭ variant. Iată-l întreg:

— Urîte urîte!
Du-te la oĭ, du-te
Intr'un vîrf de munte,
Ș'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ș'acolo te perde!
Du-te și-mĭ dă pace:
Cu tine nu-mĭ place
Maĭ mult să trăesc,
Să mĕ chinuesc
Și să'mĭ amăresc
Inimĭóra mea,
Sărmana de ea,
Ș'al meŭ sufleţel,
Sărmanul de el!
Căcĭ traĭul cu tine—
Vaĭ ș'amar de mine!
Eŭ am socotit,
Când m'am logodit,
Că cu mintea mea
De soț mĭ-oĭu lua
Spicul grâuluĭ—
Cinstea tîrguluĭ;
Dar—vaĭ!—mĕ'nșelaĭ,
Căcĭ eŭ îmĭ luaĭ
Spicul secăriĭ—
Urîtul țeriĭ,
Neghina cea rea
Ce n'o pot mânca,
Nicĭ a arunca,
Nicĭ alteĭ a da.
Te luaĭ pe tine,
Urîte de lume!
Și c'urîtul teŭ
Ce să mĕ fac eŭ?

— Fă-te ceĭ voi,
Că tot a mea'ĭ fi!

— Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te
Intr'un vîrf de munte,
Ș'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ș'acolo te perde!
Și'mĭ dă bună pace,
Că eŭ, ḑeŭ, m'oĭu face,
De urîtul teŭ,
Colo'ntr'un părîŭ
Mrénă d'apă lină
Jos la rădăcină!

—Fă-te ce te'ĭ face,
Că și eŭ m'oĭu face
Dar' un pescărel,
Tînăr, voĭnicel,
Și tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Mrénă d'apă lină
Jos la rădăcină;
Și mi-te-oĭu afla,
Și 'n mânĭ te-oĭu lua,
Și te-oĭu săruta:
Tot veĭ fi a mea,
Nu a altuĭa!

— Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te

Într'un vîrf de munte,
Ş'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ş'acolo te perde!
Că de nu'mĭ daĭ pace,
Eŭ, ḑeŭ, că m'oĭu face
Mlădiţă de ulm
Jos pe lîngă drum!

— Fă-te ce te'ĭ face,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Un cărăuşel,
Tînăr, sprintenel,
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Mlădiţă de ulm
Jos pe lîngă drum;
Şi eŭ te-oĭu afla,
Şi mi-te-oĭu tăia,
Şi mi-te-oĭu lua:
Tot veĭ fi a mea,
Nu a altuĭa!

— Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te
Într'un vîrf de munte,
Ş'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ş'acolo te perde!
Du-te şi 'mĭ dă pace,
Că de nu—m'oĭu face,
De urîtul teŭ,
Lîngă un păreŭ
Mlădiţă de soc
La capăt de pod!

— Fă-te ce te'ĭ face,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Dar' un cĭobănaş
Din fluer doĭnaş,
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Mlădiţă de soc
La capăt de pod;
Şi mi-te-oĭu tăia,
Fluer mĭ-oĭu forma,
Fluieraş de soc
Cu rostul de foc,
Cu găurĭ de zele,
Să cânte cu jele
Inimióreĭ mele:
Şi veĭ fi a mea,
Nu a altuĭa!

—Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te,
Că decât cu tine
M'oĭu face maĭ bine
Flóre galbenă
In cea ţarină!

—Fă-te ce te'ĭ face,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace
Că şi eŭ m'oĭu face
Dar un cosăşel,
Mîndru, voĭnicel,
Tare hărnicel;
Cósa mĭ-oĭu lua
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Flóre galbenă
In cea ţarină;
Şi eŭ te-oĭu găsi
Şi mi-te-oĭu cosi,
La sór' te-oĭu usca,
In pălmĭ te-oĭu freca,
In vînt te-oĭu sufla:
Şi nu-ĭ fi a mea,
Nicĭ a altuĭa! [3])

3) **Marian**, *Poesiĭ poporale române*, Cernăuţĭ, 1873, t. 1, p. 96-101.

§ 6. In fine, în satul Steĭu de lîngă Crişul-negru, la pólele a-
asene ale Transilvanieĭ, d. Miron Pompiliŭ a cules un al
eilea variant al baladeĭ în cestiune; un variant care, ca şi cel
icovinén, se distinge prin originalitatea ţesetureĭ sale.

El pórtă titlul: «Tudoriţa şi moşnégul».

Îl dâm aci ĭarăşĭ întreg:

Pe ţermurĭ de Dunăriţă
Merge dalba Tudoriţă,
Olurele zuruind,
Cisme roşiĭ tropotind,
Cu rochiţa vînturând,
Pe norocu-şĭ blăstemând.
Blăstema şi blăstema,
Şi nime n'o auḑĭa,
Numaĭ un moşnég bătrîn
Ce şedea în sălcĭ păndind.

—Fetişóră, puĭul meŭ!
Ce blastemĭ norocul teŭ?
Vino, dragă, la moşŭ,
Că eŭ sînt ce blastemĭ tu!
Eŭ am casă,
Eŭ am masă,
Şi prin curte
Vite multe,
Eŭ âm coşurĭ de bucate
Şi am cară ferecate...

—Decăt moş, fie găzdac,
Maĭ bine fecĭor sărac!
Că moşul îmbătrînit
Ca păcatu'Ĭ de urît:
Es'afară tot tuşind,
Întră'n casă mărăind;
Ĭar fecĭorul cel sărac
E plăcut ca ş'un colac:
Es'afară fluerând,
Întră'n casă tot căntând,
Cu dragoste'n vecĭ trăind
Şi pe mine'ntinerind!
Şi omul care'Ĭ bătrîn
Merge'n câmp şi strînge fîn,
Vine-a casă tot gemênd,
Făr'a ḑice un cuvînt;
Şi de cină vrînd a-ĭ da,
El ḑice că n'a cina
Pînă nu s'a maĭ culca;
Dar tînărul, săracul,
După ce-a gătat fînul,
Vine-a casă tot horind,
La mîndruţa luĭ găndind;
Şi de cină vrînd a-ĭ da,
El ḑice că n'a cina
Pînă nu m'a săruta!
Decât un moşnég bogat
Să'mĭ fie mie bărbat,
Maĭ bine eŭ face-m'oĭu
Batăr lîng'un moşinoĭu
Floricéua câmpilor,
Şi pe mine pasce-m'or
Bouţiĭ bouarilor.

—Ĭar eŭ, fată, face-m'aş
În fînaţe un cosaş,
Ḑi de vară
Pînă'n séră
Tóte florile-aş cosi,
Pre tine te-aş mirosi,
Şi la sînu-mĭ te-aş lua
Şi cu drag te-aş săruta,
De mine tot n'aĭ scăpa!

—Decăt, moşule, cu tine,
Maĭ bine va fi de mine
Să mě fac o mîndră mrénă,
Mîndră mrénă mureşénă.

—Nicĭ aşa n'aĭ avé pace,
Că eŭ un pescar m'aş face,
Mreja'n Mureş aş întinde,
Tóte mrenele le-aş prinde,
Şi pre tine te-aş găsi:
De mine nu poţĭ fugi!

—Decăt ţie nevestuĭcă
Maĭ bine o păseruĭcă,
C'aş sbura din créngă'n créngă
Câtu-ĭ pădurea de largă,
Ş'aş sbura din fag în fag,
Ş'aş trăi'n frundiş cu drag!

—De te-ĭ face păserea,
Tot cată să fiĭ a mea,
Că m'aş face-un vînător
Ce ĭea paserea din sbor;
Şi prin codri m'aş lua
Pînă, dragă, te-aş afla,
Arcul ĭute-aş încorda,
Aripa ţĭ-aş săgeta,
Şi în braţe mĭ-aĭ cădé:
Tot cată să fiĭ a mea![4])

§ 7. Pentru a scurta, vom numi A^1 sub-variantul din Alexandri dela 1852, A^2 sub-variantul din a doua ediţiune, P variantul din Pompiliŭ, M variantul din Marian.

În variantul P, versurile 21-46, adecă aprópe a treĭa parte din totalitate, represintă un alt cântec poporan de tot independinte, o satiră intercalată aci într'un mod stăngacĭu, care ea-însăşĭ posedă următorul variant bucovinén:

Frundă verde pănuşică,
Draga mameĭ frumuşică!
Spusu-ţĭ-am ţie de mică
De bătrîn să nu te-apucĭ,
După tînăr să te ducĭ?
Că bătrînul când se scólă,
Pe obraz d'abĭa se spală,
Şi prin casă mocoşesce,
Şĭ pricinĭ iţĭ tot găsesce;
Şi de merge la lucrat,
Vine séra supărat;
Şi de-ĭ puĭ luĭ de măncat,
El dice că n'a mănca
La cap pîn' nu le-ĭ lega.
Ĭar cel tînăr când se scólă.
Intr'o clipă mi se spală,
Te cuprinde 'n calde braţă,
Te sărută cu dulcéţă,
Şi numaĭ d'abĭa te lasă,
Şi se duce 'n câmp la cósă,
Şi lucréză pînă 'n séră,
Şi se 'ntórce-a casă ĭară;
Şi de-ĭ puĭ ce-va pe masă,
Nu se uĭtă, nu te lasă,
Şi dice că n'a mănca
Pînă nu te-a săruta....[5])

4) Pompiliŭ, *Balade populare române*, Iaşĭ, 1870, p. 16-19.
5) Marian, op. cit. t. 2. p. 90-91.

Tot aşa în cele-l'alte doă varianturĭ par a se fi furişat diverse ingrediente secundare de pe din afară, carĭ aŭ concurs a le diferenţia unul de altul, a le desbina atât de mult pe câte-trele. Unele din acestea aŭ putut să 'şĭ pérḑă la noĭ cu timpul existinţa lor individuală; dar şi ele se maĭ găsesc încă în literatura poporană străină. Aşa în variantul A motivul:

Şi le-oĭu săruta
De lunĭ care pică
Pînă duminică...,

care în sub-variantul A[1] se maĭ repetă încă de doă orĭ, sub forma şi maĭ bine caracterisată de:

Fi-mĭ tu ibovnică
Pînă duminică...,

ne întimpină adesea în cântecele poporane italiane, de exemplu:

Amime, bela, per sta setimana,
Che ai do de st'altra parto e vago via.
E me ne parto un pezzo a la lontana,
Amime, bela, per sta setimana...,

saŭ:

Voglimi bene questa settimana,
Che di quest'altra me ne vo' andare...[6])

Fără a urmări maĭ departe aceste interpolaţiunĭ poporane, constatate saŭ posibile, dar puţin importante în casul de faţă, bună-oră motivul sócreĭ în variantul A, despre care veḑĭ maĭ jos §-ful 11, să ne mărginim asupra fondulu.

§ 8. Cele treĭ varianturĭ de maĭ sus ne oferă aceleaşĭ peripeţie de luptă între o fată şi un seducĕtor. Acésta este sîmburele comun, omogen, carele însă, rodind de treĭ orĭ, a produs treĭ fructe de câte o altă nuanţă:

6) Ap. Schuchardt, *Ritornell und Terzine*, Halle, 1874, p. 21.

In variantul A, seducĕtorul e tînăr şi frumos;
In variantul P, el este bătrîn;
In variantul M, e urît.

In variantul A, femeĭa îl ĭubesce, deşi fuge de seducţiune;
In variantul P, nu l'a ĭubit, nu-l ĭubesce şi nu-l va ĭubi;
In variantul M, l'a ĭubit, dar nu-l maĭ ĭubesce.

Care óre din aceste treĭ nuanţe să fie cea maĭ veche?

Varianturile P şi M se întâlnesc în punctul: ‹nu-l ĭubesce›. Acéstă întîlnire între variantul din Crişana şi cel din Bucovina, la doă extremităţĭ ale pămîntuluĭ românesc, probéză —negreşit—că punctul în cestiune e vechĭu la noĭ; dar ea nu dovedesce că el este maĭ vechĭu decât variantul A.

Numaĭ treĭ termenĭ de comparaţiune, e pré-puţin pentru ca să ne pripim a trage din ele o consecinţă.

Din fericire maĭ avem încă doă varianturĭ interne, anume:

b) Varianturile moravo-române.

§ 9. Vom lăsa maĭ întâiŭ să vorbéscă d. Gaster:

‹Wenzig (Westslawischer Märchenschatz, Leipzig, 1857, ‹p. 220) comunică o baladă poporană din Bohemia, care mi ‹se pare a sta în relaţiune intimă cu versiunile luĭ Pompiliŭ ‹şi Marian, şi care cred că este de origine românéscă, cu tóte ‹că editorul nu specifică că ar fi cules'o din gura Românilor ‹slavisaţĭ, dela carĭ însă ne dă o grămadă însemnată de basme, ‹pe carĭ le caracterisézá ca originare românescĭ, alăturând ‹pretutindenĭ vorba: walachisch. Cu tóte acestea, dic ‹că se pare a fi de acelaşĭ origine, cum lesne se póte con‹vinge fie-care alăturând traducerea nóstră ce urméză cu cele ‹românescĭ:

—Haĭ, ĭubito, draga mea,
Că curînd ne-om cununa,
Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu meĭ ĭubi!

Şi'n pădure voĭu sbura,
Căcĭ eŭ nu te voĭu iubi.
Nicĭ a ta eŭ nu voĭu fi!

—Eŭ cu puşca voĭu ţinti
Şi cu glonţ te-oĭu nemeri,

...rumb alb m'oĭu schimba

Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu me'ĭ ĭubi!

—In pesce eŭ m'oĭu schimba,
'N fundul apeĭ m'oĭu băga,
Căcĭ eŭ nu te voĭu ĭubi,
Nicĭ a ta eŭ nu voĭu fi!

—Mréjă bună voĭu întinde
Şi pe tine te voĭu prinde,
Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu me'ĭ ĭubi!

—Atuncĭ ĭepure m'oĭu face,
Ca să staŭ în crîng cu pace,
Căcĭ eŭ nu te voĭu ĭubi,
Nicĭ a ta eŭ nu voĭu fi!

—Cu ogariĭ te-oĭu goni
Şi de mine nu-ĭ fugi,
Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu me'ĭ ĭubi!

§ 10. Am spus în §-ful 3, că maĭ există un al doilea variant românо-morav.

Ni l'a comunicat profesorul Dr. U. Jarnik din Viena, aşa după cum îl auḑise óre-când căntat la Praga de către d-na Studnicka.

Ĭată'l în text şi'n traducere, prevenind însă că neajunsul tipografic ne-a împedecat de a reproduce ortografia bohemă, şi că nicĭ eŭ, nicĭ d. Jarnik, nu înţelegem exclamativul "boja boja", cu care se încep primele doă strofe şi cea din urmă:

—O boja boja	— . . . .
Musiş byt' moja,	Trebuĭ să fiĭ a mea!
Treba bys chtêla skoćit' de mora,	Chĭar dacă aĭ sări în mare,
Prece ty moja musiş byt'.	Totuşĭ a mea trebuĭ să fiĭ,
Prece ty za mn'a musiş jit'.	Totuşĭ după mine trebuĭ să mergĭ!
—O boja boja	— . . . .
Nebudu tvoja.	Nu voĭu fi a ta!
Treba tych mêla skoćit' de mora,	Chĭar dacă aş sări în mare,
Prece ja tvoja nebudu,	Totuşĭ a ta nu voĭu fi,
Prece ja za t'a ne pudu.	Totuşĭ după tine nu voĭu merge!
Ja sa udêlam malou rybicou,	Eŭ mĕ voĭu face mic pescişor:
Uteku ja ti chladnou vodicou.	Voĭu fugi în rîuleţul cel rece,
Prece etc.	Totuşĭ etc.
—A ja mam doma zlatou udicu,	—Iar eŭ am a-casă undiţă de aur:
A na tu chytnu tuto rybicu,	Voĭu prinde cu ea acel pescişor,

Prece etc.

—Ja sa udêlam malym zajuőkem,
Uteću ja ti hustym lesuőkem,
Prece etc.

—A ja mam doma malého psuőka,
A ten mê chyti toho zajuőka,
Prece etc.

—Ja sa udêlam hvêzdou na nebi,
A budu svitit′ ludem na zemi,
Prece etc.

—Ja si vyhledam toho hvêzdarze,
A on mnê onu hvêzdu ukaze,
Prece etc.

—O boja boja
Musim byt′ tvoja.
Treba bych mêla skoćit′ do mora,
Prece ja tvoja musim byt′,
Prece ja za t′a musim jit′.

Totușĭ etc.

—Eŭ mĕ voĭu face mic ĭepuraș:
Voĭu fugi de tine în désa pădure,
Totușĭ etc.

—Iar eŭ am a-casă un mic cățel:
Acela ’mĭ va prinde pe ĭepuraș,
Totușĭ etc.

—Eŭ mĕ voĭu face o stea pe cer:
Voĭu lumina ómenilor pe pămînt,
Totușĭ etc.

—Eŭ îmĭ voĭu găsi pe cel zodiaș
Și el îmĭ va arăta acea stea,
Totușĭ etc.

— . . . .
Trebuĭ să fiŭ a ta!
Chĭar dacă aș sări în mare,
Totușĭ eŭ a ta trebuĭ să fiŭ,
Totușĭ eŭ după tine trebuĭ să merg!

Dialectul slavic al acestuĭ text, transcris de către Dr. Jarnik cu multă grabă într’un moment de conversațiune, dar pe care ’l conservâm aci întocmaĭ cum ni s’a dat, era pentru noĭ fórte problematic. Credurăm dară de cuviință a consulta asupră-ĭ pe profesorul Miklosich. Marele slavist nĭ-a respuns, că nemic analog nu se găsesce în colecțiunea cântecelor poporane boheme a luĭ Erben, niciĭ în a celor morave a luĭ Sușil, și că dialectul nu póte fi bohem, ci aparține maĭ mult Moraviei orientale, adecă regiuniĭ unde locuesc așa numițiĭ Valahĭ din Moravia.

De-mult deja frațiĭ Jirećek aŭ constatat originea românéscă a acestor «Valahĭ din Moravia».[7] Ultimele cercetărĭ ale luĭ Miklosich aŭ pus faptul maĭ pe sus de orĭ-ce îndoélă.[8]

7) Vedĭ t. 1, p. 288 nota 6.
8) *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, p. 6-7, 22-25.

Tot ce nu se scie încă d'o cam dată, este numaĭ epoca aproximativă a așe̦dăriĭ Românilor în munțiĭ resăritenĭ aĭ Moravieĭ; un punct fórte important, pe care—póte—îl va lumina întru cât-va studiul de față.

§ 11. Cele doă varianturĭ români-morave, pe carĭ le vom formula prin V¹ și V², diferă unul de altul într'un mod destul de simțit. Ele se întâlnesc totușĭ prin acea împregĭurare, că în ambele seducĕtorul nu se metamorfoséză el-însușĭ, ci se mulțumesce de a întrebuința numaĭ mijlóce externe pentru a dejuca metamorfosele feteĭ: el nu se face undiță, ci "are undiță", nu se face câne, ci "are cățel" etc. Elementul miraculos este astfel redus, ba chĭar scăd̦ut pe jumătate; însă comparațiunea tuturor celor-l'alte varianturĭ interne de maĭ sus, ca și a celor externe de maĭ la vale, lesne ne convinge, că acéstă scădere a miraculosuluĭ, acéstă naturalisare a drameĭ, este o modificare posterióră a temeĭ primitive, o variațiune specifică moravo-română.

In ambele varianturĭ române-morave fata "nu ĭubesce" și nu se vede a fi ĭubit vre-o dată pe seducĕtorul eĭ. De aci resultă, că "ĭubirea" în variantul A, carele în acest punct remâne singur-singurel contra varianturilor M, P, V¹ și V². este o nuanță maĭ nouă, necunoscută prototipuluĭ român comun.

E fórte probabil, că ura feteĭ contra aceluĭa ce o urmăresce a despărut în A numaĭ grație introduceriĭ acolo a motivuluĭ străin al "sócreĭ", asupra căriĭ antipatia s'a concentrat tradiționalmente, sócra fiind urîtă în literatura poporană din tóte țerele.

"Le suocere — observă Angelo de Gubernatis — hanno "nell'opinione popolare quel posto medesimo che le matrigne: "sono tristi. Quindi nel Pesarese, chiamano bacio di Giuda "quello che la suocera dà alla nuora; nell' Umbria dicono: "*suocera e nuora, tempesta e gragnuola*; nella Fiera del "Buonarroti, un tale volendo far sacramento per qualcosa di

"spiacevole, grida: *orbè, suocera mia*! E nella novella 2
"Franco Sacchetti, il piacevole motto di una nuora d
"proverbio: *Buon per te, passera, che non avesti suocer*
O sócră, ĭată spaĭma şi a păsăruĭceĭ nóstre din Cu
turturica. Ura reversândŭ-se asupra acestuĭ motiv întrod
pe aĭurĭ, seducĕtorul s'a descărcat pe neaşteptate de p
şi a putut să capete cu încetul o nuanţă simpatică, pe
—maĭ repetâm încă o dată—el n'o avea de loc în v
prototip român al baladeĭ.

In totalitatea varianturilor interne, metamorfosele corre
ale celor doă elemente sînt:

Elementul pasiv:	Elementul activ:
Azimă (A 30);	Vătrar (A 37);
Trestiă (A 59, M 97);	Cântăreţ din fluer (A 6… M 102);
Icónă (A 84);	Popă (A 89);
Pesce (M 48, P 65, V^1 13, V^2 11);	Pescar (M 52, P 68, V^1 17, V^2 14);
Arbure (M 71);	Cărăuş (M 75);
Flóre (M 122, P 51);	Cosaş (M 127, P 55);
Pasere (P 74, V^1 5);	Vînător (P 81, V^1 9);
Ĭepure (V^1 21, V^2 17);	Ogar (V^1 25, V^2 20);
Stea (V^2 23);	Zodiaş (V 26^2).

Aşa dară, varianturile daco-române şi cele moravo-române
se întâlnesc numaĭ în metamorfosa pesce—pescar
şi pasere—vînător. De aci s'ar puté afirma
própe cu certitudine, că aceste doă metamorfose figurau deja
în prototipul român comun. Să maĭ adaogâm că'n varianta A
ambele elemente sînt păserĭ chiar înainte de începerea
metamorfoselor, adecă printr'o primă metamorfosă, luată ca
punct de plecare pentru cele-l'alte.

9) Gubernatis, *Storia comparata degli usi nuziali*, Milano, 1878, p. 194.

Acésta este tot ce ne póte procura comparaţiunea varianturilor interne: un prototip represintând lupta între un persecutor şi o victimă, cu nesce metamorfose bi-laterale, puţine la numĕr şi fórte simple.

De altmintrea, orĭ-cum să fi fost acel prototip, derivatele luĭ represintă pentru noĭ cea maĭ veche baladă română poporană existinte, căcĭ ea este, cu o perfectă siguranţă, anterióră despărţiriĭ Moravo-românilor de cătră Daco-romanĭ, cela-ce cată să se fi întâmplat fórte de-mult, de vreme ce astădĭ ceĭ de-'ntâiŭ sînt deja pe deplin slavisaţĭ, ba încă slavisaţĭ nu se maĭ scie de când.

§ 12. Să trecem acum la:

II. Varianturĭ externe,

şi maĭ întâiŭ de tóte la:

a) Varianturile neo-latine,

dintre carĭ cele maĭ numeróse sînt:

α) Varianturile provenţale,

isbutite a se respăndi pînă şi 'n America.

§ 13. Se scie immensul succes, pe care l'a căştigat opera mareluĭ poet provenţal contimpuran Frederic Mistral: *Mirèio pouèmo prouvençáu*, ajunsă în câţĭ-va anĭ la o a şesea ediţiune.

Unul din epizódele cele maĭ admirate ale acesteĭ poeme este următorul cântec al frumóseĭ Magali:

O Magali, ma tant amado, Mete la tèsto au fenestroun! Escouto un pau aquesto aubado De tambourin e de vióuloun.	O, Magali, a mea pré-ĭubită! Scóte capul la ferésträ: Ascultă puţin acest concert De tambure şi de vióre.
Ei plen d'estello, aperamount! L'auro es toumbado, Mai lis estello paliran, Quand te veiran!	E plin de stele colo sus, Vîntul a trecut: Dar stelele vor păli, Când te vor vedé.

—Pas mai que dóu murmur di
broundo
De toun aubado ieu fau cas!
Mai iéu m'envau dins la mar
bloundo
Me faire anguielo de roucas!

—O Magali! se tu te fas
Lou pèis de l'oundo,
Iéu, lou pescaire me farai:
Te pescarai!

—Oh! mai, se tu te fas pescaire,
Ti vertoulet quand jitaras,
Iéu me farai l'aucèu voulaire,
M'envoularai dins li campas.

—O Magali! se tu te fas
L'aucèu de l'aire,
Iéu lou cassaire me farai:
Te cassarai.

—I perdigau, i bouscarido
Se vènes, tu, cala ti las,
Iéu me farai l'erbo flourido
E m'escoundrai dins li pradas.

— O Magali! se tu te fas
La margarido,
Iéu l'aigo lindo me farai:
T'arrousarai.

— Se tu te fas l'aigueto lindo,
Iéu me farai lou nivoulas,
E lèu m'enanarai ansindo
A l'Americo, perabas!

— O Magali! se tu t'envas
Alin is Indo,
L'auro de mar iéu me farai:
Te pourtarai!

— Se tu te fas la marinado,
Iéu fugirai d'un autre las:
Iéu me farai l'escandihado

—Nu maĭ mult ca de frémĕtul
crengelor,
De concertul teŭ îmĭ pasă!
Maĭ bine 'n marea cea bălană
Să mĕ fac ţipar de stîncă!

—O Magali! dacă tu te facĭ
Pesce al undeĭ,
Eŭ pescar mĕ voĭu face:
Te voĭu pescui.

—O, dar de te facĭ tu pescar,
Când veĭ arunca mrejele tale,
Mĕ voĭu face pasere sburătóre:
Voĭu sbura în câmpiă.

—O, Magali! dacă tu te facĭ
Pasere al văzduhuluĭ.
Eŭ vînător mĕ voĭu face:
Te voĭu vînà.

—Păsăruĭcelor câmpuluĭ
De veĭ tinde cursele tale,
Eŭ mĕ voĭu face ĭérbă 'nflorită
Şi mĕ voĭu ascunde în luncĭ.

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Flóre de câmp,
Eŭ apă limpede m'oĭu face:
Te voĭu stropi.

— Dacă tu te facĭ undă limpede,
Eŭ mĕ voĭu face nor,
Şi astfel mĕ voĭu duce ĭute
In America, colo departe!

— O, Magali! dacă tu te ducĭ
Departe 'n India,
Vînt de mare m'oĭu face eŭ:
Te voĭu purta.

— Dacă tu te facĭ vînt de mare,
Eŭ voĭu fugi de cea-l'altă parte:
Mĕ voĭu face o scînteiă

Dóu grand soulèu que found
lou glas!

— O Magali! se tu te fas
La souleiado,
Lou verd limbert iéu me farai,
E te béurai!

— Se tu te rèndes l'alabreno
Que se rescound dins lou bertas,
Iéu me rendrai la luno pleno
Que dins la niue fai lume i
masc!

— O Magali! se tu te fas
Luno sereno,
Iéu bello nèblo me farai:
T'acatarai.

— Mai se la nèblo m'enmantello,
Tu, pèr acò, noun me tendras;
Iéu, bello roso vierginello,
M'espandirai dins l'espinas!

— O Magali! se tu te fas
La roso bello,
Lou parpaioun iéu me farai:
Te beisarai.

—Vai, calignaire, courre, courre!
Jamai, jamai m'agantaras.
Iéu, de la rusco d'un grand
roure,
Me vestirai dins lou bouscas.

— O Magali! se tu te fas
L'aubre di moure,
Iéu lou clot d'èurre me farai:
T'embrasserai!

—Se me vos prene à la brasseto,
Rèn qu'un vièi chaine arra-
paras...
Iéu me farai blanco moungeto

Din marele sóre ce topesce
ghĭaţă!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Radă de sóre.
Eŭ salamandră mĕ voĭu face:
Te voĭu bé!

— Dacă tu te facĭ salamandră
Ce se ascunde 'n desiş,
Eŭ mĕ voĭu face lună plină.
Care nóptea luminéză fermecă-
torilor!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Lună senină,
Frumósă brumă m'oĭu face eŭ:
Te voĭu acoperi!

—Dar dacă bruma mĕ 'nvălesce,
Tu totuşĭ nu mĕ veĭ avé:
Eŭ, ca trandafir fecĭoresc,
Mĕ voĭu desfăşura între spinĭ!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Trandafir frumos,
Fluture eŭ mĕ voĭu face:
Te voĭu săruta!

— Du-te, gonacĭule! fuga! fuga!
Nicĭ o dată, nicĭ o dată nu me'ĭ
ajunge!
Eŭ cu scórţa unuĭ mare stejar
Mĕ voĭu îmbrăca în codru!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Arborele măgurelor,
Iederă mĕ voĭu face eŭ:
Te voĭu îmbrăţişa!

—De'ĭ vré să mĕ strîngĭ la pept,
Veĭ apuca numaĭ un bătrîn
stejar!
Eŭ mĕ voĭu face albă călugăriţă

Dóu mounastié dóu grand Sant Blas!

—O Magali! se tu te fas
Mounjo blanqueto,
Iéu, capelan, counfessarai,
E t'ausirai!

—Se dóu couvènt passes li porto,
Tóuti li mounjo trouvaras
Qu'à moun entour saran pèr orto,
Car en susàri me veiras!

— O Magali! se tu te fas
La pauro morto,
Adounc la terro me farai:
Aqui t'aurai!

— Aro coumence enfin de crèire
Que noun me parles en risènt:
Vaqui moun aneloun de vèire
Pèr souvenènço, o bèu jouvènt!

— O Magali! me fas de bèn!..
Mai, tre te vèire,
Ve lis estello, o Magali,
Coume an pali!..

In locaşul mareluĭ Sân-Blasiŭ.

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Călugăriţă albă,
Eŭ, ca duhovnic, te voĭu spovedi:
Te voĭu audi!

—Dacă tu trecĭ pórta mănăstiriĭ,
Veĭ găsi tóte călugăriţele
Umblând în gĭurul meŭ,
Căcĭ mĕ veĭ vedé în gĭulgĭu!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Sărmană mórtă,
Atuncĭ eŭ mĕ voĭu face pămînt:
Acolo te voĭu avé!

—Acum eŭ încep dar a crede
Că tu nu glumescĭ;
Ĭată inelul meŭ de sticlă
Pentru amintire, frumosule flăcăŭ!

—O, Magali! tu'mĭ facĭ bine!..
Dar din dată ce te-aŭ vĕdut,
Privesce stelele, o Magali!
Cum ele aŭ pălit!...[10])

Nu scim, pînă la ce punct anume d. Mistral a adaus dela sine, în fond şi 'n formă, la cântecul poporan provenţal. El-însuşĭ mărturisesce, că poesia de maĭ sus a fost compusă de cătră dînsul după o arià luată din popor: «l'air populaire sur lequel a été composée la Chanson de Magali.»[11]) Orĭ-cum ar fi, ea a avut meritul, maĭ cu sémă, de a atrage atenţiunea generală asupra originaluluĭ celuĭ poporan, singurul important din punctul de vedere istoric; şi astfel, peste puţin, s'aŭ cules o mulţime de varianturĭ ale acesteĭ balade în tótă Francia, carĭ mult timp încă ar fi remas necunoscute, să nu le fi sgândărit în ascunseturele lor acest fericit îndemn.

10) Mistral, *Mireille, poëme provençal*, Paris, 1878, p. 116—126
11) Ibid. p. 129.

§ 14. **Maĭ întâĭu, ĭată variantul audit de d. Dr. Guibaud în regiunea Narbonnesă a Provenţeĭ:**

—Catarino, m'aimio,
Rebelho-te siuplèt;
Regardo à ta finestro
Lou mai et lou bouquet.
Regardo à ta finestro
Las guirlandos de flous,
Per celebrà ta festo,
Que planto l'amourous.
Per celebrà ta festo,
Mas prumièros amours,
Te jougarei d'aubados.
D'aubados de tambours.

M'enchaute pla d'aubados,
N'es pas ço que me cal:
Ço que sustout me presso,
Es de me maridà.
Ço que sustout me presso
Es de me maridà,
Car, s'aco duro gaire,
Iéu m'anirei negà.

—S'aco te duro gaire,
Que te borgues negà,
Iéu me farei nadaire
Et n'anirei pescà.

—Se tu te fas nadaire
Per me veni pescà,
Iéu me farei andialo,
Te glissarei en ma.

—Se tu te fas andialo
Per me glissa à la ma,
Me farei la floureto
Que brilho dins lou prat.

—Se tu te fas floureto
Que brilho dins lou prat,

— Caterino ĭubită!
Deşteptă-te, mĕ rog;
Privesce din ferêstră
La maĭu şi la buchet!
Privesce din ferêstră
Cununele de florĭ,
Pentru a 'ţĭ serba diua
Gătite de amant!
Pentru a 'ţĭ serba diua,
Întâĭul meŭ amor,
Îţĭ voĭu face concerte,
Concerte din tambure.

—Nu'mĭ pasă de concerte:
Nu'ĭ asta grija mea;
Ceĭa-ce mĕ zoresce
Este să mĕ mărit;
Ceĭa-ce mĕ zoresce,
Este să mĕ mărit,
Căcĭ d'aş maĭ sta tot astfel,
M'oĭu duce să mĕ 'nnec!

D'ar fi să staĭ tot astfel,
D'ar fi ca să te 'nnecĭ,
Eŭ notător m'oĭu face
Ca să te pescuesc.

—De te facĭ notător
Ca să mĕ pescuescĭ,
Mĕ voĭu face ţipar
Să-ţĭ alunec pintre mânĭ,

—De te facĭ ţipar
Să-mĭ alunecĭ pintre mânĭ,
Mĕ voĭu face floricea
Strălucind pe câmp.

—De te facĭ floricea
Strălucind pe câmp,

Me farei margarideto
Per estre à toun coustat.

—Se te fas margarideto
Per estre à moun coustat,
Iéu me farei rousèlo
Que mirgalho lou prat.

—Se tu te fas rousèlo
Per mergalhà lou prat,
Iéu me farei segaire,
Te prendrai am'el blat.

—Se tu te fas segaire
Per me prene am'el blat,
Iéu me farei la bicho
Que sauto su'l serrat.

—Se tu te fas la bicho
Que sauto su'l serrat.
Iéu me farei cassaire,
T'aurei am'un fialat.

—Se tu te fas cassaire
Per me prene au fialat,
Iéu me farei la roso
Del jardin de papa.

—Se tu te fas la roso
Del jardin de papa.
Iéu me farei l'aigueto
Per te plà arrousà.

—Se tu te fas l'aigueto
Per me plà arrousà,
Iéu me farei l'abelho
Per te poudè baisà.

—Se tu te fas l'abelho
Per me poudè baisà.
Iéu me farei la luno
Que brilho al cèl ta grand.

—Se tu te fas la luno
Que brilho al cèl ta grand,

M'oĭu face şi eŭ o flóre
Lîngă tine crescênd.

—De te facĭ şi tu flóre
Lîngă mine crescênd,
M'oĭu face mac selbatec
Ascuns pintre grâŭ.

—De te facĭ mac selbatec
Ascuns pintre grâŭ,
Mĕ voĭu face cosaş:
Cu grâul te-oĭu lua.

De te facĭ cosaş
Cu grâul să mĕ ĭeĭ,
M'oĭu face căprióră
Pe munte sărind.

—De te facĭ căprióră
Pe munte sărind,
M'oĭu face vînător:
Te-oĭu prinde în laţ.

—De te facĭ vînător
Să më prindĭ în laţ,
M'oĭu face trandafir
In grădina tateĭ.

—De te facĭ trandafir
In grădina tateĭ,
Mĕ voĭu face rouă
Ca să te stropesc.

—De te facĭ rouă
Ca să mĕ stropescĭ.
M'oĭu face albină
Şi te-oĭu săruta.

—De te facĭ albină
Ca să mĕ sărutĭ,
Mĕ voĭu face lună
Luminând pe cer.

—De te facĭ lună
Luminând pe cer,

Iéu me farei nuage,
T'anirei al dabant.

—Se tu te fas nuage
Per m'anà al dabant.
Iéu me farei l'estèlo
Que brilho al cèl ta grand.

—Se tu te fas l'estèlo
Que brilho al cèl ta grand,
Iéu me farei l'aubeto,
T'aurei en me lebant.

—Se tu te fas l'aubeto,
Per m'abe'n te lebant,
Iéu me farei moungeto
Dins un coubant.

—Se tu te fas moungeto
Dins un coubant,
Iéu me farei lou prestre,
T'aurei en counfessan.

—Se tu te fas lou prestre
Per m'abe'n counfessan,
Iéu farei de la morto,
Las surs me plouraran.

—Se tu fas de la morto.
Las surs te plouraran;
Me farei terro santo,
De iéu te coubriran.

—Se te fas terro santo,
De que me coubriran,
Tant bol dounc que tu m'ages,
Coum'un autre galant.
Tant bol dounc que tu m'ages
Coum'un autre galant,
Beni dounc que t'embrasse,
Sarro-me tendrement!

Mĕ voĭu face nor
De'naintea ta.

—De te facĭ nor
De'naintea mea.
Mĕ voĭu face stea
Luminănd pe cer.

—De te facĭ stea
Luminănd pe cer,
M'oĭu face auroră:
Te-oĭu prinde în zorĭ.

—De te facĭ auroră
Să mĕ prindĭ în zorĭ,
Mĕ voĭu face maĭcă
Intr'un sfînt locaş.

—De te facĭ maĭcă
Intr'un sfînt locaş,
M'oĭu face preut
Să te spovedesc.

—De te facĭ preut
Să mĕ spovedescĭ,
M'oĭu preface mórtă:
Maĭcele m'or boci.

—De te prefacĭ mórtă,
Maĭcele bocind,
M'oĭu face ţărînă
Şi te-oĭu coperi.

—De te facĭ ţărînă
Ca să mĕ acoperĭ,
Maĭ bine ĭea-mĕ tu
Decăt un alt voĭnic!
Maĭ bine ĭea-mĕ tu
Decăt un alt voĭnic:
Vino de mĕ sărută,
Imbrăţişăndu-mĕ dulce![1])

) Montel et Lambert, *Chants populaires du Languedoc*, in *Revue des langues nes*, t. 4 (1877), p. 264-7.

Din tóte varianturile provențale, am ales maĭ cu preferință pe cel de maĭ sus din maĭ multe puncturĭ de vedere. Pe de o parte, el se aprópiă maĭ mult de faĭmósa imitațiune a d-luĭ Mistral; pe de alta, el este cel maĭ lung și—tot-o-dată—cel maĭ neartificial, adecă cel maĭ poporan pînă și prin imperfecțiunile sale, dintre carĭ ne vom mărgini de a indica aci numaĭ vr'o doă.

La versul 31 căntărețul uĭtă, care anume din ceĭ doĭ actorĭ aĭ baladeĭ este cel persecutat și care este persecutorul, schimbându-le de o dată rolurile, astfel că tocmaĭ pe persecutor îl vedem pe neașteptate metamorfosându-se într'o floricică pentru că să se ascundă de cel persecutat.

La versurile 63-4, vice-versa, persecutatul este acela care se apucă a nu lăsa în pace pe persecutorul seŭ, voind cu orĭ-ce preț să'l sărute.

Versurile 67-8 și 75-6 caracterisézá cu acelașĭ cuvint ‹luna› și ‹stéua›:

Que brilho al cèl ta grand...,

ceĭa-ce nu maĭ este o repetițiune poetică, atăt de ĭubită de popor, ci constituă pur și simplu o scăpare din vedere, poporană și ea, dar cu mult maĭ rară.

Acest variant îl vom formula prin PR¹.

§ 15. Cel maĭ apropiat de PR¹ este variantul PR², publicat de d. Arbaud sub nemeritul titlu de ‹Les transfourmatiens›.

El cuprinde 80 versurĭ și se adresézá la o ‹Margaretă›, care înlocuesce pe ‹Caterina› din PR¹:

Margarido, ma mie,
Mes premieres amours,
Te fau toucar d'aubados,
D'aubados de tambours...

Ar fi de prisos a-l reproduce aci întreg, de vreme ce el se întâlnesce cu PR¹ în tóte metamorfosele, ba pînă și'n or-

dinea lor, începênd dela amenințarea feteĭ de a se înneca și sfîrșind cu finala hotărîre de a se împăca:

Tant vau dounc que tu m'agues
Coum'un autre galant!

O desbinare abia pe jumătate consistă numaĭ în aceĭa că vînătorul din PR[2] alérgă după „iepure" în locul „căprióreĭ" din PR[1], și că „albina" sărută „flórea", ĭar nu — ideiă maĭ ciudată — „roua de pe flóre".

D. Arbaud observă:

„Cette chanson este fort connue dans toute la Provence, „aussi en existe-t-il de nombreuses variantes, mais elles portent „exclusivement sur la forme, le fonds et les détails restent „les mêmes."

El-însușĭ citéză treĭ sub-varianturĭ provențale, afară de un al patrulea care, deși este franțusesce, dar se cântă tot în Provența.

Intr'unul din aceste sub-varianturĭ persecutorul repetă mereŭ feteĭ:

Fagues que que fagues.
Belo, iéu t'aurai... [13]),

adecă literalmente ca în varianturile române:

Fă ce-ĭ face...;

o coincidință fórte interesantă chĭar sub raportul curat linguistic.

§ 16. Vom formula prin PR[3] următorul variant, culcs numaĭ în fragment la Carcassonne:

—Sé tu té métés daillaïré, Qué m'ajés en daillan, Jéou mé mettréi escarpo An aquél riou tan gran.	—De te facĭ secerător Ca să mă aĭbĭ cosind, Mĕ voĭu face crap In cel mare rîŭ!

13) Arbaud, *Chants populaires de la Provence*, Aix, 1864. t. 2, p. 128-134.

—Sé tu té métés escarpo
An aquél riou tan gran,
Jéou mé mettréi pescaïre
E t'aourei en pescan.

—Sé tu té métés pescaïre
E qué m'ajés en pescan,
Jéou mé mettréi mounjéto
An aquél coubén tan gran.

—Sé tu té métés mounjéto
An aquél coubén tan gran,
Jéou mé mettréi érmito
T'aourei en coufessan.

—Sé tu té métés érmito
Qué m'ajés en coufessan,
Jéou me mettréi estèlo
An aquél cél tan gran.

—Sé tu té métés estèlo
An aquél cél tan gran,
Jéou mé mettréi bruméto,
Té passarei daban.

Sé tu té métés bruméto,
Qué mé passés daban,
Jéou mé farei la morto,
Atal m'enterraran.

—Sé tu fas dé la morto,
Qu'atal t'enterraran,
Jéou mé mettréi terréto,
E dé iéou té coubriran.

—De te facĭ tu crap
In cel mare rîŭ
Mĕ voĭu face pescar
De te-oĭu pescui!

—De te facĭ pescar
Să mĕ pescuescĭ,
Mĕ voĭu face maĭcă
In cel mare schit!

—De te facĭ maĭcă
In cel mare schit,
M'oĭu face săhastru:
Te-oĭu avé spovedind!

—De te facĭ săhastru
Să mĕ aĭbĭ spovedind,
Eŭ m'oĭu face stea
Pe cel mare cer!

—De te facĭ tu stea
Pe cel mare cer,
Mĕ voĭu face nor
De'naintea ta!

—De te facĭ tu nor
De'naintea mea,
Mĕ voĭu face mórtă
Şi o să mĕ 'ngrópe!

—De te facĭ mórtă
Ca să te'ngrópe,
M'oĭu face ţărînă:
De mine te-or coperi![14]

§ 17. Cel maĭ scurt din varianturile provenţale este cel cules de d. Dr. Cavani la Montferrier în departamentul Hérault şi care se adreséză la o «Janetă»:

— Adiu, Janetoun m'amiga,
Mas pus cheras amours,

— Iute, dragă Janetă,
Scumpul meŭ amor,

14) Gaidoz et Rolland, *Mélusine, revue de mythologie*, Paris, 1877, p. 341-2.

Beni entendre une cansouneta	Vino să asculţĭ cântecul
Que n'es facha per bous.	Pentru d-ta!
— Se iéu l'entende dire	— De mi'l veĭ ḑice
Ou l'entende cantà,	Saŭ mi'l veĭ cânta,
Dedins la ribieireta,	Maĭ bine 'n rîuleţ
Iéu, m'anarai gità.	Eŭ să m'arunc!
— Se dins la ribieireta	— Dacă 'n rîuleţ
Bous, bous anàs gita,	Va fi să te aruncĭ.
Iéu me mettrai pescaire,	Mĕ voĭu face pescar:
En pesquen bous aurai.	Te-oĭu avé pescuind!
— Se bous mettès pescaire,	— De te facĭ pescar
Qu'en pesquen bous m'ages,	Să mĕ pescuescĭ.
Iéu me mettrai erbeta	Mĕ voĭu face érbă
Dins lou pradet tant grand.	Pe câmpul cel mare!
— Se bous mettès erbeta	— De te facĭ érbă
Dins lou pradet tant grand,	Pe câmpul cel mare,
Iéu me mettrai dalhaire,	Secerător m'oĭu face:
En dalhen bous aurai.	Te-oĭu avé secerând!
— Se bous mettès dalhaire,	— De'ĭ fi secerător
Qu'en dalhen bous m'ages	Să mĕ aĭbĭ secerând,
Iéu me mettrai sureta	Eŭ m'oĭu face sóră
Dins lou couvent tant grand.	In schitul cel mare!
— Se bous mettès sureta	— De te facĭ sóră
Dins lou couvent tant grand,	In schitul cel mare,
Iéu me mettrai frereta,	Eŭ m'oĭu face popă:
En counfessen bous aurai.	Te-oĭu avé spovedind!
— Se bous mettès frereta,	— De te facĭ popă
Qu'en counfessen m'ages,	Să mĕ spovedescĭ,
Iéu me mettrai esteleta	Eŭ m'oĭu face steluţă
Dins lou ciel qu'es tant grand.	Pe cerul cel mare!
— Se bous mettès esteletta	— De te facĭ steluţă
Dins lou ciel qu'es tant grand,	Pe cerul cel mare,
Iéu me mettrai nibetta,	Nouraş m'oĭu face:
En niben bous aurai!	In negură te-oĭu avé![15])

15) *Revue des langues romanes*, 2e série t. 4, p. 263—4.

Acest variant — îl vom formula prin PR[4] — este fórte important.

Cel maĭ scurt dintre tóte, deşi complet, el se pare a fi conservat fără adaosurĭ, ba póte chĭar cu suprimerĭ, trăsurele esenţiale ale prototipuluĭ provenţal, pe care l'aŭ amplificat cele-l'alte varianturĭ.

El ne dâ numaĭ patru şirurĭ de metamorfose:

pesce—pescar;
érbă—cosaş;
călugăriţă—preut;
stea —nor.

Finalul cel sentimental din PR[1] şi PR[2] lipsesce aci, ca şi în PR[3]. Fata nu sfîrşesce prin a se îndupleca. Ea póte să cadă de nevoe, dar nu dice că ĭubesce.

§ 18. Publicând varianturile PR[1] şi PR[4], dd. Montel şi Lambert observă:

«Ces chants représentent le chef-d'oeuvre du genre, «la Chanson des Métamorphoses, illustrée par la *Magali* de «Mistral.» [16])

§ 19. După cum Româniĭ din Moravia, slavisându-se, şi-aŭ tradus «cântecul metamorfoselor» din românesce în slavonesce, tot aşa parţiala franţusire a Provenţeĭ a făcut ca acéstă baladă să se cânte acolo şi franţusesce, fără a înceta totuşĭ de a fi curat provenţală.

Varianturile franceso-provenţale sînt numeróse.

La Lodève, tot în departamentul Hérault, adecă alături cu PR[3], d. Rouis a cules următorul variant, pe care'l formulăm prin F[1]:

—J'ai fait une maitresse,
Trois jours, n'y a pas longtems.
J'irai la voir dimanche,
Sans plus tarder.
5. J'irai revoir la belle,
Par amitié.

16) Ibid. t. 1, p. 325.

—Si tu me viens voir dimanche,
Sans plus tarder,
Je me mettrai rosette
Sur un rosier,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te mets rosette
Sur un rosier,
Je me mettrai fleuriste,
Fleuriste jardinier:
Je cueillerai la rose,
Par amitié.

—Si tu te mets fleuriste,
Fleuriste jardinier,
Je me mettrai bichette,
Courant dans les champs,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te mets bichette,
Courant par les champs,
Je me mettrai chasseur,
Pour te chasser:
Je chasserai la biche
Par amitié.

—Si tu te mets chasseur
Pour me chasser,
Je me mettrai étoile
Du firmament,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te mets étoile
Du firmament,
Je me mettrai nuage,
Nuage blanc:
Je couvrirai l'étoile
Du firmament.

—Si tu te mets nuage,
Nuage blanc,
Je ferai la malade
Dans un lit blanc,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te fais malade
Dans un lit blanc,
Je me mettrai docteur
Pour te docter:
Je docterai la belle
Par amitié.

—Si tu te mets docteur
Pour me docter,
Je ferai bien la morte
Pour un moment,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu fais bien la morte
Pour un moment,
Je me mettrai saint Pierre
Du paradis,
Et j'ouvrirai la porte
A ma bonne amie.[17]

17) Ibid. t. 4, p. 261-3.

În acest variant, dintre cele cincĭ şirurĭ de metamorfose, una: b o l n a v — m e d i c, este nouă; precum şi ingeniosul final de a se preface persecutorul în s â n-P e t r u pentru a primi pe m ó r t a în Paradis.

Prin tonul seŭ păcălitor, acest variant se deosebesce mult de cele curat provenţale, în carĭ dialogul nu se pogóră nicĭ o dată pînă la glumă.

De altmintrea, în F^1 ca şi'n PR^4, féta nu se împacă cu persecutorul seŭ.

§ 20. Vom formula prin F^2 un alt variant franceso-provenţal, cules de d. V. Smith în Velay şi pe care noĭ îl vom reproduce aci ïarăşĭ întreg, fiind-că el — prin formă şi prin unele amărunte — se depărtéză de F^1 şi de tóte varianturile provenţale.

Iată-l:

—O, petite brunette que j'aime tant,
Je te donnerai le livre de mon argent,
Si tu voulais me rendre mon coeur content.

—Je ne veux point du livre de ton argent,
Je veux me mettre en dame dans un couvent:
Jamais tu en auras le coeur content.

—Si tu te mets en dame dans un couvent,
Je me mettrai en prêtre, gaillard chantant:
Confesserai les dames de ton couvent.

—Si tu te mets en prêtre, gaillard chantant,
Je me mettrai en lièvre, courant les champs:
Et jamais tu en auras le coeur content,

—Si tu te mets en lièvre, courant les champs,
Je me mettrai en forme d'un chien courant:
J'attraperai le lièvre, courant les champs.

—Si tu te mets en forme d'un chien courant,
Je me mettrai en grive, volant en l'air:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en grive, volant en l'air,
Je me mettrai en forme d'un bon chasseur:
Je tirerai la grive, volant en l'air.

—Si tu te mets en forme d'un bon chasseur,
Je me mettrai en caille, volant au blé:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en caille, volant au blé,
Je me mettrai en forme d'un moissonier:
J'attraperai la caille, volant au blé.

—Si tu te mets en forme d'un moissonnier,
Je me mettrai en truite dans la rivier:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en truite dans la rivier,
Je me mettrai en forme d'un esparvier:
J'attraperai la truite dans la rivier.

—Si tu te mets en forme d'un esparvier,
Je me mettrai en rose sur un rosier:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en rose sur un rosier,
Je me mettrai en forme d'un jardinier:
Je cueillerai la rose sur le rosier.

—Si tu te mets en forme d'un jardinier,
Je me mettrai en pomme sur le pommier:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en pomme sur le pommier,
Je me mettrai en forme d'un grand panier:
Je cueillerai la pomme dans le panier.

—Si tu te mets en forme d'un grand panier,
Je me mettrai étoile au firmament,
Et jamais tu en auras ton coeur content.

—Si tu te mets étoile au firmament,
Je me mettrai nuage, nuage blanc:
Je couvrirai l'étoile du firmament.

—Si tu te mets nuage, nuage blanc,
Tu m'as suivi partout jusqu'au firmament:
Prends-moi en mariage, brave galant![18])

D. Smith observă în privința colecțiunii sale întregi: ‹main-‹tes fois nous nous bornons à revêtir d'un français aussi lit-‹téral que possible des chants provençaux de la rive droite ‹ou de la rive gauche du Rhône›.[19]) În casul de față însă, traducțiunea francesă este departe de a fi ‹literală›. Originalul provențal, orĭ-care ar fi fost, ne apare în F[a] slăbit cu desăvîrșire, mulat, sărbeḑit prin nesce adaosurĭ reŭ brodite. Unde era suc, s'a turnat apă, încât sucul a despărut, dar nu maĭ este nicĭ măcar apă. Dintr'o singură ‹pasere de vînat› s'aŭ bifurcat ‹pătîrniche› și ‹sturḑ›. Pe lîngă ‹rose sur un rosier›, s'a maĭ acățat ‹pomme sur un pommier›. ‹Vînătorul› fiind deja întrebuințat pentru ‹pătîrniche›, nevoĭa a silit de a pune pentru ‹sturḑ› nepotrivitul correlativ de ‹secerător›. Tot așa ‹grădinarul› fiind opus ‹trandafiruluĭ›, s'a născocit cu d'a-sila o ‹coșniță› pentru a se opune ‹măruluĭ›.

§ 21. O dată întórsă franțusesce chiar în Provența, ba încă în maĭ multe felurĭ, balada metamorfoselor, trecênd maĭ întâiŭ în regiunile învecinate, bună-óră în Bourbonnais și'n Berry,[20]) a reușit cu timpul a se respândi în tótă Francia diferențiându-se treptat într'o grămadă de varianturĭ, dintre carĭ abia o mică parte s'aŭ putut da la lumină, tóte grațiă sgomotuluĭ produs prin norocósa Magali a luĭ Mistral.

Astfel departe la nord, d. Garcin a găsit'o tocmaĭ în Picardia într'un frumos variant, din care ne pare reŭ de a cunósce numaĭ următorul fragment:

—Je me rendrai rose
Sur un rosier:
Tu n'auras ni de moi
Ni d'amitié!

5. —Ah! si tu te rends rose
Sur un rosier,
Je me rendrai jardinier
Pour t'y cueiller:

18) *Romania*, t. 7 (1878), p. 62-3.
19) Ibid. p. 53.
20) Ib. p. 63 nota 2.

Je t'y cueillerai, la belle,
Par amitié!

—Si tu te rends jardinier
Pour m'y cueiller,
Je me rendrai carpe
Dans un vivier:
Tu n'auras ni de moi
Ni d'amitié!

—Ah! si tu te rends carpe
Dans un vivier,
Je me rendrai pêcheur
Pour t'y pêcher:
Je t'y pêcherai, la belle,
Par amitié!

—Si tu te rends pêcheur
Pour m'y pêcher,
Je me rendrai biche
Courant les champs:
Tu n'auras ni de moi
Ni d'agrément!... [21])

Acest variant, pe care'l vom formula prin F^3, cu tóte că geograficesce s'a depărtat atăt de mult de Provença, este însă fără alăturare maĭ puçin încărcat decăt F^2, maĭ aprópe de frumseçea cea nesilită a varianturilor curat provençale.

§ 22. Cu migraçiunile Francesilor în America, cântecul nostru a isbutit a trece şi el dincolo de Oceanul Pacific.

Coloniĭ francesĭ, originarĭ din Provença şi de pe aĭurĭ, îl căntă astădĭ în selbateca şi frigurósa Canadă.

D. Gagnon a publicat doă varianturĭ canadiane, dintre carĭ unul — fie F^4 — nu este decăt sub-variant la F^1, presintând totuşĭ la sfîrşit o altă întorsetură fórte interesantă, şi anume:

—Si tu te mets prêcheure pour me prêcher,
Je me mettrai soleille au firmament:
De moi tu n'auras pas de contentement.

—Si tu te mets soleille au firmament,
Je me mettrai nuage pour te cacher:
Je cacherai la belle, ma bien-aimée.

21) Garcin, *Les Français du Nord et du Midi*. Paris, 1868, citat de Chavée în *Revue de linguistique*, t. 1 (1868), p. 487.

—Si tu te mets nuage pour me cacher,
Je me mettrai Saint Pierre au paradis:
Je n'ouvrirai la porte qu'à mes bons amis![22])

Aci dară féta, ĭar nu persecutorul ca în F^1, se preface în Sân-Petru, ceĭa-ce este maĭ logic şi se pare a fi maĭ primitiv. In adevĕr, ne maĭ sciind încotro să scape de gónă, victima îşĭ află un adăpost sigur, un locaş bine îngrădit contra ispiteĭ, numaĭ dóră devenind portar al Paradisuluĭ, de unde:

—Je n'ouvrirai la porte qu'à mes bons amis!

§ 23. Cel-l'alt variant canadian — fie F^5 — trebuĭ reprodus întreg:

—Par derrièr chez ma tante
Il lui ya-t-un étang,
Je me mettrai anguille,
Anguille dans l'étang.

—Si tu te mets anguille
Anguille dans l'étang,
Je me mettrai pêcheur:
Je t'aurai en pêchant.

—Si tu te mets pêcheur
Pour m'avoir en pêchant
Je me mettrai allouette,
Allouette dans les champs.

—Si tu te mets allouette,
Allouette dans les champs,
Je me mettrai chasseur:
Je t'aurai en chassant.

—Si tu te mets chasseur
Pour m'avoir en chassant,
Je me mettrai nonnette,
Nonnett' dans un couvent

—Si tu te mets nonnette
Nonnett' dans un couvent
Je me mettrai prêcheur
Je t'aurai en prêchant.

—Si tu te mets prêcheur
Pour m'avoir en prêchant,
Je me donn'rai à toi
Puisque tu m'aimes tant!

D. Gagnon observă:

«Le dernier vers: *Je me donn'rai à toi puisque tu m'aime* «*tant*! devrait être séparé des vers qui précèdent par plusi-«eurs couplets. C'est simplement parce que ces couplets ont

22) Gagnon, *Chansons populaires du Canada*, Québec, 1865, p. 140.

«eté oubliés que cette chanson, și poétique d'ailleurs, se termine si sottement. Il ne fut jamais venu à l'esprit de nos «braves habitants, qui n'ont, grâce à Dieu, jamais mis le pied «au théâtre, et qui n'ont jamais, non plus, nourri leur esprit «des romans de Mms et Mme Dumas, Sue, Sand, Kock et «C-ie, de fabriquer ce dénouement *à la Favorite.*»[23])

Orĭ-ce s'ar puté ḑice despre acéstă observațiune cam ușoratecă, adevĕrul este că, dacă vom suprime finalul cel sentimental prin care ballada «se termine si sottement», restul va semena, prin simplicitatea cea primitivă și puținătatea metamorfoselor, maĭ cu sémă cu PR^4.

§ 24. Posedênd patru varianturĭ provențale și cincĭ francese, saŭ maĭ bine franceso-provențale, căcĭ tóte — direct saŭ indirect — ïșĭ aŭ légănul tot în Provența, avem dreptul de a trage din alăturarea lor o conclusiune destul de sigură, pe care — sperâm — n'o vor desminți varianturile ce nu le-am putut cunósce.

Maĭ întâiŭ, ĭată statistica metamorfoselor:

Elementul pasiv:	Elementul activ:
1. bolnavă (F^1 44. F^4);	medic (F^1 50. F^4);
2. călugăriță (PR^1 83. PR^2. PR^3 11. PR^4 23. $F^2$5. F^4. F^5 19);	duhovnic (PR^1 87. PR^2. PR^3 15. PR^4 27. F^2 8. F^4. F^5 23):
3. căprióră (PR^1 47. F^1 21. F^3 25. F^4);	vînător (PR^1 51. [F^2]. F^1 26. F^4);
4. flóre (PR^1 55. PR^2);	rouă (PR^1 59. PR^2);
5. flóre (PR^2);	albină (PR^2);
6. flóre (PR^1 31);	flóre (PR^1 35);
7. flóre (F^1 9. F^2 35. $F^3$1);	grădinar (F^1 15. F^2 38. F^3 7);
8. flóre (PR^1 39);	cosaș (PR^1 43);
9. ĭérbă (PR^2. PR^4 15);	cosaș (PR^2. PR^4 19);

---

23) Gagnon, op. cit. p. 76-9.

10. ĭepure (F^{2} 11);	ogar (F^{2} 14);
11. ĭepure (PR^{2});	vînător (PR^{2});
12. lună (PR^{1} 67);	nor (PR^{1} 71);
13. mâr (F^{2} 41);	coşniţă (F^{2} 44);
14. mórtă (F^{1} 56);	St. Petru (F^{1} 62);
15. mórtă (PR^{1} 91. PR^{2}. PR^{3}. 27);	ţărînă (PR^{1} 95. PR^{2}. PR^{3} 31);
16. pasere (F^{2} 17. F^{5} 11);	vînător (F^{2} 20. F^{5} 15);
17. pasere (F^{2} 23);	cosaş (F^{2} 26);
18. pesce (PR^{1} 27. PR^{2}. PR^{3} 3. PR^{4} 7. F^{2} 13. F^{4}. F^{5} 3);	pescar (PR^{1} 23. PR^{2}. PR^{3} 7. PR^{4} 11. F^{2} 19. F^{4}. F^{5} 7);
19. pesce (F^{2} 29);	şoĭm (F^{2} 32);
20. St. Petru (F^{4});	*
21. sóre (F^{4});	nor (F^{4});
22. stea (PR^{1} 75. PR^{2});	aurora (PR^{1} 97. PR^{2});
23. stea (F^{1} 32. F^{2} 47. PR^{3} 19. PR^{4} 31);	nor (F^{1} 38. F^{2} 50. PR^{3} 31. PR^{4} 35);
24. *	albină (PR^{1} 63).

Din acest tabel resultă, că prototipul comun, de unde s'aŭ desfăşurat cu timpul atâtea varianturĭ, cuprindea în sine cu certitudine metamorfosele: c ă l u g ă r i ţ ă — d u h o v n i c (No. 2), p e s c e — p e s c a r (No. 18) şi s t e a — n o r (No. 12, 21, 22, 23), carĭ ne întimpină aprópe în totalitatea derivatelor provenţale şi francese.

Este nu maĭ puţin sigur, că acel prototip maĭ avea metamorfosele v î n ă t o r (No. 3, 11, 16) şi c o s a ş (No. 8, 9, 17) pentru elementul activ, deşi correlativele acestora nu sînt tot atât de certe, varianturile desbinându-se pentru elementul pasiv între c ă p r i ó r ă, ĭ e p u r e şi p a s e r e de o parte, între f l ó r e şi ĭ é r b ă de alta.

Este maĭ mult decât probabil, în fine, că prototipul maĭ cunoscea încă metamorfosa m ó r t ă—ţ ă r î n ă (No. 14, 15), pe care aŭ căutat s'o înlăture varianturile francese, ferindu-se de imaginĭ lugubre, dar care persistă în majoritatea celor provenţale.

Maĭ pe scurt, metamorfosele cele primitive ale baladeĭ provențale sînt:

Element pasiv:		Element activ:
1. călugăriță	—	duhovnic;
2. pesce	—	pescar;
3. stea	—	nor;
4. [ĭérbă?]	—	cosaș;
5. [pasere?]	—	vînător;
6. mórtă	—	țărînă.

Noĭ am bănuit deja maĭ sus în §-ful 17, că variantul PR[4] este cel maĭ vechĭu, cel maĭ apropiat de prototipul provențal comun. In adevĕr, din cele șése șirurĭ de metamorfose originare, el a conservat primele patru.

§ 25. Din varianturile provențale, în doă—PR[1] și PR[2]—féta ajunge a ĭubi pe persecutorul seŭ; în altele doă — PR[3] și PR[4] — nu'l ĭubesce. Greutatea relativă a variantuluĭ PR[4] ne face a crede că și'n prototipul provențal comun féta n ù ĭ u b ĭ a. Galanteria finală din PR[1] și PR[2] pare a fi un ingredient posterior, datorit — probabilmente — influințeĭ francese, după cum a ghicit'o în parte d. Gagnon.

§ 26. Orĭ pe unde a străbătut în Francia și'n coloniele francese cântecul metamorfoselor, el a devenit fórte respăndit.

«Cette douce cantilène — ḑice d. Gagnon — est connue de «tout le monde en Canada».[24])

«Cette chanson — ne spune d. Smith — est l'une des plus «populaires de la France, l'une de celles qui plaisent le plus «à l'esprit par la forme de la lutte qu'elle revêt, par l'ingé«nieuse invention de ressources que chacun des deux interlo«cuteurs est contraint de déployer. Nos dentelières ont plai«sir à la chanter aux veillées, et en juin, quand les jeunes «hommes de la montagne descendent dans nos collines ou dans

24) Gagnon, op cit. p. 76.

"nos plaines pour prêter leurs bras aux fauchaisons et aux "moissons, *le Jeu des transformations* est, aux heures de re- "pos, l'une de ces chansons avec lesquelles ils aiment à me- "surer la puissance de leur voix.,[25])

Şi totuşĭ acest cântec, în totalitatea sa, diferă radicalmente de totalitatea poesieĭ poporane francese şi chĭar provenţale. Însuşĭ d. Smith mărturesce că:

"Quand cette chanson fut envoyée de l'arrondissement d'Aix "à la section du *Comité de la langue* chargée de réunir les "chansons dignes de voir le jour dans un recueil national, "certains membres du Comité ne crurent pas à la popularité "de cet chant, ils craignirent même une supercherie...,[26])

Dd. Montel şi Lambert, în frumósa lor colecţiune de cântece languedociane, nu scieaŭ unde anume să aşeḑe acéstă baladă, care în orĭ-ce rubrică era: "un peu déplacée, à cause même "de sa forme de composition, qui est *toute particulière*.,[27])

Cu alte cuvinte, toţĭ cunoscĕtoriĭ constată în acest cântec ce-va *ne-franţusesc*: un óre-care aer a c l i m a t a t, ĭar nu i n d i g e n.

Inainte însă de a ne puté rosti într'un mod general asupra varianturilor neo-latine, se'nţelege a celor occidentale, maĭ avem de examinat:

β) Variantul reto-roman.

§ 27. In Engadin, la Reto-romaniĭ din Elveţia, o ramură neo-latină atât de puţin studiată pînă astăḑĭ, d. de Flugi a descoperit următórea baladă poporană:

Chi me ais que famailg	Cine să fie acel flăcăŭ
Chi's leiva usche manvailg	Ce se scólă aşa de diminéţă
Cun la staila dal sulailg?	De o dată cu zorile?
Chi me ho'l per marusa?	Cine să fie a luĭ drăguţă?

25) V. Smith, loco cit., p. 62.
26) Ib. p. 61.
27) *Revue des langues romanes*, 2-e sér. t. 1, p. 325.

L'ho zuond üna bella matta; Ma da scis bap ho ella artô Bain üna pitschna dota: Sulet ün êr chi rösas ho portô.	Este o fétă pré-frumușică; Dar dela tată-seŭ ca are O zestre cam mică: Un câmp cu trandafirĭ.
—O bella matta, voust am der Üna bella rösa da tieu êr?	—Frumósă fétă! mĭ-aĭ da tu óre Un frumos trandafir din câmpul teŭ?
—O madinà cha nu farò, Cha mieu bap m'ho scumando.	—O, nicĭ o dată n'o voĭu face, Căcĭ tatăl meŭ m'a oprit!
—Nu voust tü ma marusa gnir?	—Nu vreĭ tu dară să'mĭ fiĭ drăguță?
—Aunt cu quella eu dvanter, In ün graunet am voelg cunvertir, Ed in la terra am voelg zuper.	—Decăt să ajung eŭ acolo, Maĭ bine m'oĭu preface în grăunte Și m'oĭu ascunde în pămînt!
—Scha tü voust gnir ün bel graunet, Ed in la terra at voust zuper, Voelg eau gnir ün utscheet. Ed our dalla terra at voelg picler.	—De teĭ preface maĭ bine în grăunte, Ascunḑêndu-te'n pămînt, Eŭ pasere mĕ voĭu face Și din pămînt te-oĭu ciuguli.
—Ün utscheet scha tü voust gnir, Ed our dalla terra am voust picler, Voe'm convertir in chiamuotschet Ed in la cripla am voelg risçher.	Pasere de te veĭ face Din pămînt să mĕ ciugulescĭ, Mĕ voĭu face căprióră, Avîntându-mĕ pe stâncĭ.
—Füssast tü ün chiamuotschet, Per in la cripla at risçher, Voelg esser eu ün chatschedret, Ed our dalla sassa at voelg claper.	—De veĭ fi tu căprióră, Avîntându-te pe stâncĭ, Eŭ vînător mĕ voĭu face De pe stâncĭ ca să te-apuc.

—In chatschedret t'voust convertir, Ed our d'la sassa am voust claper, Schi voelg eu gnir üna bella rösa, Ed in la plazza am voelg plazzer.	—Un vînător de te veĭ ... Ca de pe stâncă să m'ap... M'oĭu face eŭ trandafir n... Scos de vîndare în tîrg.
—Scha tü füssast üna rösa Ed in la plazza at voust plazzer, Ün cumpredar voelg eu gnir, Gio dalla plazza t'acquister.	—Deĭ fi tu trandafir min... Scos de vîndare în tîrg, Cumpĕrător mĕ voĭu face Şi din tîrg te-oĭu căpĕta.
—Scu cumpredar voust tü gnir Gio dalla plazza am voust cumprer, Voelg in aunglet am convertir Ed aint in tschêl am voelg retrer.	Cumpĕrător de teĭ face Ca să mĕ capeţĭ din tîrg, Eŭ m'oĭu preface în înger Şi m'oĭu ascunde în cer.
—In ün aunglet t'voust convertir Ed aint in tschêl voust at plazer, Schi voelg ün otr'aunglet en gnir, E svess in tschêl at voe brancler.	—In înger de teĭ preface Ca în cer să te ascundĭ, Eŭ m'oĭu face un alt înger: Chĭar în cer te-oĭu sărutà![28])

Noĭ nu ne îndoim, că Reto-romaniĭ trebuĭ să fi posed... maĭ multe varianturĭ ale acestuĭ cântec, a cărora culegere ... fi, negreşit, de cea maĭ mare importanţă în cestiunea ce ... preocupă.

Judecând, cu óre-care sfială, după un singur exemplar, ... se pare că balada metamorfoselor a străbătut în valea Eng... dinuluĭ din Provenţa, póte chĭar într'o versiune francesă, c... începutul despre „drăguţă" amintesce pe „maîtresse" din va... rianturile F¹ şi F⁴.

Metamorfosele reto-romane sînt:

1. grăunte — pasere;
2. căprióră — vînător;
3. flóre — cumpĕrător;
4. înger — înger;

28) Flugi, *Die Volkslieder des Engadin*, Strassburg, 1873, p. 82-4.—Cf. Cors... în *Romania*, t. 3 (1874), p. 114.

dintre carĭ părechĭa 2, 1*b* şi 3*a* se regăsesc în varianturile provenţale şi franceso-provenţale, deşi 1*b* este aci activ, ĭar nu pasiv; dar părechĭa 4 e de tot originală, măcar-că aduce a-minte pînă la un punct pe S â n-P e t r u din F[1] şi F[4]. Tot atăt de originale maĭ sînt apoĭ 1*a* şi 3*b*.

Este fórte remarcabil, în sfîrşit, că variantul reto-roman, pe care'l vom formula prin E, nu cunósce finalul cel sentimental: féta *n u* ĭ u b e s c e.

§ 28. La Slavĭ, la Grecĭ, în Germania şi'n Italia, întru căt ne este permis a ne întemeĭa pe îndelungate cercetărĭ, cântecul metamorfoselor nu există.

Pe Peninsula Pireneică, el este cunoscut numaĭ acolo unde se vorbesce limba provenţală: în Catalonia.[29])

In acest mod, în Europa intrégă acéstă frumósă baladă îşĭ are doă culburĭ sigure, de unde a putut să se respăndéscă şi'n parte s'a şi respăndit: la resărit Romănia şi la apus Provenţa.

Am constatat însă maĭ sus în §-ful 25, că Provenţa nu póte fi, in orĭ-ce cas, decăt o patrie a d o p t i v ă a acestuĭ cântec, străbătut acolo dintr'o altă ţéră.

De unde dară?

Invederat din Romănia, de vreme ce nu avem în tótă Europa vre-un al treilea punct de plecare.

§ 29. Metamorfosele comune varianturilor române şi celor provenţale, adecă tuturor varianturilor e u r o p e a n e, sînt:

Elementul pasiv:	Elementul activ:
1. pesce (M 48. P 65. V[1] 13. V[2] 11. PR[1] 27. PR[2]. PR[3] 3. PR[4] 7. F[3] 13. F[4]. F[5] 3);	pescar (M 52. P 68. V[1] 17. V[2] 14. PR[1] 23. PR[2]. PR[3] 7. PR[4] 11. F[3] 19. F[4]. F[5] 7);

29) Briz, *Cants populars catalans*, I. 125, ap. V. Smith, loco cit. p. 63, nota 2.

2 a) pasere (P 74. V^1 5. F^2 17. F^5 11. cfr. F^2 23); — vînător (P 81. V^1 9. F^2 20. F^5 15. cfr. PR^1 51. F^1 26. F^4. PR^2. E 29);

b) ĭepure (V^1 21. V^2 17. F^2 11. cfr. PR^2); — ogar (V^1 25. V^2 20. F^2 14);

3. flóre (M 122. P 51. PR^1 39. cfr. PR^1 55. PR^2. PR^1 31. F^1 9. F^2 35. F^3 1. PR^4 15. E 31); — cosaş (M 127. P 55. PR^1 43. cfr. PR^2. PR^4 19 F^2 26).

4. stea (V^2 23. PR^1 75. PR^2. PR^3 19. PR^4 31. F^1 32. F^2 47). — *

In fine, dacă vom uni i c ó n a şi c ă l u g ă r i ţ a într'o singură ideă de *sacrum*, vom maĭ avé:

5. *res sacra* (A 84. PR^1 83. PR^2. PR^3 11. PR^4 23. F^2 5. F^4. F^5 19); — *sacerdos* (A 89. PR^1 87. PR^2. PR^3 15. PR^4 27. F^2 8. F^4. F^5 23).

Prototipul comun româno-provenţal poseda, prin urmare, c e l m u l t cincĭ şirurĭ de metamorfose, consistând din imaginĭ de tot patriarcale, proprie traĭuluĭ câmpenesc, cu o nuanţă religiósă.

Nuanţa cea religiósă se maĭ resfrînge în S â n-P e t r u al unora din varianturile francese şi'n ceĭ d o ĭ î n g e r ĭ din variantul reto-roman.

§ 30. Dacă ne-am întreba acuma d'a-dreptul: în ce mod Românii transmis-aŭ eĭ Provenţalilor cântecul metamorfoselor?—un respuns temeĭnic la o asemenea cestiune, pusă înainte de timp, ar fi peste putinţă.

Pentru a dobândi o soluţiune metodică, care să resulte dela sine dintr'o înlănţuire treptată a faptelor, cată să cercetăm maĭ întâĭu de tóte, dacă nu există cum-va varianturĭ ale acesteĭ balade afară din Europa, de pe unde s'o fi căpătat Românii, după cum dela Românĭ aŭ luat'o Provenţaliĭ.

Numaĭ prin alăturarea tuturor varianturilor, cel puţin a tuturor celor accesibile în momentul de faţă, vom puté petrunde în adevĕrata **n a t u r ă** a cântecului nostru; ïar adevĕrata luĭ natură, o dată descoperită, ne va înlesni apoĭ înţelegerea motivuluĭ şi moduluĭ de transmisiune a acesteĭ aventuróse călătóre, care ne apare sărind din Carpaţĭ la Pireneĭ.

Să trecem dară la:

b) V a r i a n t u r ĭ   a s i a t i c e,

şi maĭ întâiŭ:

x) Variantul persian.

§ 31. D. Alexandru Chodzko, maĭ bun persianist decât slavist, a publicat—din nefericire numaĭ în traducere—următorul cântec poporan, cules în dialectul ghilani între triburile persiane de pe ţermul sudic al Măriĭ-caspice:

El.

Tu te preumbli sus pe movilă,
Aruncând în mine cu petricele.
O, dacă aş fi eŭ şoĭm,
Cum te-aş maĭ prinde în ghïarele mele!

Ea.

Dacă aĭ fi tu şoĭm
Ca să mĕ prindĭ în ghïarele tale,
Eŭ m'aş face pesce
Şi m'aş cufunda în Mare.

El.

Dacă aĭ fi tu pesce
Ca să te cufundĭ în Mare,
Eŭ m'aş face pescar
Ş'aş veni să te pescuesc.

Ea.

Dacă tu aĭ fi pescar
Ca să mĕ pescuescĭ
Eŭ m'aş face nor
Şi aş sbura către cer.

El.

Dacă tu aĭ fi nor
Ca să sborĭ către cer,
Eŭ m'aş face plóiă
Şi te-aş străbate.

Ea.

Dacă tu aĭ fi plóiă
Ca să mĕ străbaţĭ,
Eŭ în pămînt
Aş încolţi ca ïérbă.

El.

Dacă tu în pămînt
Aĭ încolţi ca ïérbă,
Eŭ m'aş face oiţă
Şi te-aş mănca.

Ea.

Daca tu aĭ fi oiţă
Ca să mĕ mănâncĭ,
Eŭ m'aş face ac
In prăvălia unuĭ croitor.

El.

Dacă tu aĭ fi ac
In prăvălia unuĭ croitor,
Eŭ m'aş face aţă
Ş'aş întra în urechĭa aculuĭ

§ 32. Variantul persian, pe care'l vom formula prin G, e
de o importanţă extremă în studiul de faţă, nu numaĭ p
tru că — serviciŭ negativ — el ne strămută d'o-dată în As
împedecându-ne astfel, prin lărgirea cerculuĭ de observaţiu
de a ne pronunţa fără timp asupra originiĭ posibile a prot
tipuluĭ româno-provenţal, dar încă — serviciŭ positiv — pentr
că stabilesce într'un mod categoric tóte trăsurele fundamental
ale prototipuluĭ general aşa ḑicênd asiatico-european, şi
anume:

1°. Cântec, ĭar nu proză;

2°. Metamorfose bi-laterale, nu uni-laterale;

3°. Luptă între un bărbat, care ĭubesce saŭ pretinde a ĭubi,
şi între o fétă;

4°. Nu ĭubire, ci maĭ mult ură din partea elementuluĭ pa-
siv, care în variantul persian debută prin a arunca de sus
cu petre în persecutorul seŭ.

Trecênd la amărunte, ne întimpină în G pe prima linie
metamorfosa pesce — pescar, de care ne-am isbit aprópe
în tóte varianturile europeane; apoĭ metamorfosa ĭérbă, fórte
respăndită în varianturile provenţale, unde am veḑut de ase-
menea metamorfosa nor, care însă acolo jócă un rol activ.

Metamorfosa persecutoruluĭ în şoĭm, cu care se începe
G şi care ne apare într'un mod sporadic şi'n varianturile
francese, deştéptă în noĭ o bănuélă, fórte legitimă chĭar dacă
ar lipsi acéstă împregĭurare.

30) Chodzko, *Specimens of the popular poetry of Persia*, London, 1842, p.
487-8.

Unul din cele maĭ frumóse cântece poporane române, pe care d. Alexandri îl aşédă între balade, este «Şoĭmul şi flórea fraguluĭ».

Iată-l:

Sus în vîrf de brăduleţ,
S'a oprit un şoĭmuleţ.
El se uĭtă drept în sóre,
Tot mişcând din aripĭóre.
Jos la trunchĭul braduluĭ
Cresce flórea fraguluĭ:
Ea de sóre se feresce.
Şi de umbră se lipesce.

—Floricică dela munte,
Eŭ sînt şoĭm, şoĭmuţ de munte!
Eşĭ din umbră, din tulpină,
Să'ţĭ vĕd faţa la lumină,
C'a venit pînă la mine
Miros dulce dela tine,
Cât am pus în gândul meŭ
Pe-o aripă să te ĭeŭ
Şi să mi te port prin sóre
Pîn'te'ĭ face roditóre.

—Şoĭmuleţ, duĭos la graĭu!
Fie-care cu-al seŭ traĭu.
Tu aĭ aripĭ sburătóre
Ca să te înalţĭ la sóre;
Eŭ la umbră, la recóre,
Am menire 'nfloritóre.
Tu te légănĭ sus, pe vînt;
Eŭ mĕ légăn pe pămînt.
Du-te'n cale'ţĭ, mergĭ cu bine,
Făr'a te gândi la mine.
Că e lume'ncăpătóre
Pentr'o pasere ş'o flóre.[31])

Acest admirabil cântec, unde ne întimpină acelaş vioĭu dialog între un seducĕtor şi o fétă, cu aceĭaşĭ nepregetată resistinţă din partea elementuluĭ pasiv, ni se pare a nu fi decât un fragment amplificat dintr'un vechĭu variant românesc al baladeĭ metamorfoselor, în care persecutata se prefăcea în f l ó r e şi persecutatul în ş o ĭ m.

Vom formula acest semi-variant prin K.

§ 33. Cântecul ghilanî nu póte fi singurul variant persian al baladeĭ nóstre. E maĭ mult decât probabil, că o posedă de asemenea, în varianturĭ maĭ mult saŭ maĭ puţin diferenţiate, cele-l'alte dialecte persiane, póte chĭar Curdiĭ şi Afganiĭ. Probă este că, într'un alt variant, ea a trecut la triburile turce aşedate în Persia.

---

31) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 31.

β) Variantul turco-persian.

§ 34. Textul turc al cântecului de maĭ jos nu s'a publicat. Noĭ cunóscem, prin urmare, numaĭ traducerea englesă, cam obscură, făcută de d. Chodzko sub titlul de: "Cértă între un amant şi o fétă„ :

She.	*Ea.*
I am the grass on the top of a mountain.	Eŭ sînt érbă p'un vîrf de munte.
I am a sharp diamond-dagger.	Eŭ sînt un ascuţit pumnar de diamant.
Be silent, aushik, or else I'll sting you.	Tacĭ, amantule, căcĭ te voĭu străpunge.
I, turned into a snake, into a dragon.	Iată-mĕ prefăcută în şérpe! Iată-mĕ zmeŭ!
He.	*El.*
I'll walk safe on the green turf of the mountain's top.	Eŭ voĭu călca fără grijă érba de pe vîrful munteluĭ.
I can throw a spell upon a snake.	Eŭ pot fermeca pe şérpe.
I know how to get possession of you.	Sciŭ eŭ, cum să te apuc.
I, turned into a strong magic word.	Iată-mĕ prefăcut într'un descântec puternic!
She.	*Ea.*
Do not talk to me, impious aushik.	Nu 'mĭ vorbi, nelegĭuitule amant!
I become a saint; I, turned into a dragon.	Ĭată-mĕ sfîntă! Ĭată-mĕ prefăcută în zmeŭ!
Take the benedictions which I have deserved from heaven, but give me an answer.	Iea bine-cuvîntările ce le-am căştigat în cer, dar dâ-mĭ un respuns.
I, transformed into Nakir and Munkir.	Ĭată-mĕ schimbată în ceĭ doĭ îngerĭ ce judecă pe ceĭ morţĭ!
He.	*El.*
Do not talk to me, impious goat.	Nu 'mĭ vorbi, nelegĭuită capră

I become a saint; I turn myself into Khyber.
Take the merits which I have before heaven:
Give me an answer.

She.

I put an arrow to my bow;
A coward will not withstand me.
I rejoin a group of beauties.
I, turned into a ruby of the purest water.

He.

I'll be a slave to my sweetheart's brow
And to her auburn tresses of hair that fall gracefully on her shoulders.
I rubbed myself upon a touch-stone.
I became a coin of the purest gold.

She.

The bosom of a sweetheart is the garden of paradise.
How many aushiks sigh after it!
But it is not accessible to every one.
I, turned into the fortress Khyber.

He.

As I put my head on your path,
I'll call the aid of my patron Heider,
And will take the fortress of Khyber.
I, turned into Allahu-akber!

Ĭată-mĕ devenit sfînt! Mĕ prefac în cetatea Khyber!
Iea meritele mele de'naintea ceruluĭ,
Dar dă-mĭ un respuns.

Ea.

Eŭ pun o săgétă la arcul meŭ:
Un mişel nu va puté să'mĭ resiste.
Eŭ mĕ 'ntorc la o cétă de frumseţĭ.
Ĭată-mĕ prefăcută în cel maĭ curat rubin!

El.

Eŭ voĭu fi robul sprinceneĭ ĭubiteĭ mele
Şi al pletelor blonde ce-ĭ cad graţios pe umerĭ.
Eŭ mĕ 'ncerc însumĭ pe pétra de probă:
Ĭată-mĕ devenit o monetă de cel maĭ curat aur!

Ea.

Sînul ĭubiteĭ este o grădină de paradis.
Mulţĭ amanţĭ suspină după el;
Dar nu orĭ-cine îl póte dobăndi.
Ĭată-mĕ schimbată în cetatea Khyber!

El.

Când m'oĭu pune eŭ în calea ta,
Voĭu chema în ajutor pe patronul meŭ Ali
Şi voĭu lua cetatea Khyber.
Ĭată-mĕ prefăcut în strigăt de năvală!

şĭ-ar fi închipuit obîrşia baladeĭ metamorfoselor în oda luĭ Anacreonte εἰς κόρην:

Ἡ Ταντάλου ποτ' ἔστη
λίθος Φρυγῶν ἐν ὄχθαις...;

odă imitată în secolul trecut de cătră faĭmosul cavaler de Boufiers:

Que ne suis-je la fougère
Où, sur le soir d'un beau jour,
Se repose ma bergère, etc.[36])

Tot aşa, balada metamorfoselor n'are nemic a face cu acele basmurĭ, în carĭ amantul şi amanta se metamorfosézâ amîndoĭ pentru a fugi de u n a l t r e i l e.

Este mult maĭ seriósă, dar fórte depărtată, o altă analogiă.

§ 37. D. Gaster pune mare preţ, în cestiunea ce ne preocupă, pe un ciclu metamorfic, de-mult indicat de veneratul meŭ amic profesorul Benfey în clasica'ĭ întroducere la *Pancatantra*, şi anume lupta de transformaţiunĭ reciproce între un dascal şi un discipol saŭ între un persecutor şi un persecutat, luptă povestită în óre-carĭ legende de provenință sanscrită buddhistică.

Iată cuvintele d-luĭ Gaster, carĭ merită de a fi reproduse în întregul lor:

«Incepem cu un basm românesc din Schott No. 18 pag. 193—199: Dracul şi ucenicul seŭ. Fiĭul unuĭ ţeran, care învăţase carte, dar nu se procopsise, se duce să caute pe dracul ca să maĭ înveţe dela dînsul. Dracul se învoesce cu tată-seŭ, să nu-ĭ plătéscă nimica dacă-l va recunósce după un an de ḍile, ĭar de nu — băĭatul să remână al draculuĭ. Băĭatul ḍise tătăluĭ că va încovoĭa degetul arătător dela mâna stângă, şi aşa o să-l recunóscă. După un an vine tatăl, îl recunósce, şi vrea să'l scóţă din şcóla draculuĭ. Dracul însă il rugâ să'l maĭ lase un an la dînsul, şi apoĭ să şi-l ĭea îndărit. Tot aşa îĭ merge şi la anul, dar în sfîrşit plécă dela dracul. Venind

36) Saint-Victor, *Odes d'Anacréon*, Paris, 1813, p. 190.

a-casă, băiatul spuse tatăluĭ seŭ că o să se facă boŭ, pe care să nu-l vîndă maĭ jos de doă banițe de banĭ, dar să nu cum-va să vîndă și frînghia de care'l ducea. După ce'l vîndu, băiatul ĭar se făcu om, și se întórse a-casă. Apoĭ se schimbă într'un cal, rugând însă pe tată-seŭ să nu vîndă frîul, că acum are să vină dracul singur să-l cumpere, și îndată ce are și frîul, el e perdut. Țeranul însă, vědênd grămada de banĭ, căcĭ căpătase șése banițe de galbenĭ, îĭ dede și frîul. Dracul plecă vesel a-casă. Odată merse fecĭorul draculuĭ cu alțĭ puĭ de dracĭ la o nuntă. Tată-seŭ îĭ dede calul fermecat și-ĭ porunci să nu-ĭ dea apă de beut, nicĭ ce-va de mâncat. Pe drum însă il indemnaŭ ceĭ-l'alțĭ tinerĭ, dicênd că are să ajungă acolo cu o mârțógă de cal, slăbănogită, de rușine. Dar cum beu calul puțină apă, se schimbă într'o svărlugă și o tuli la fugă. Dracul bătrîn o simți îndată și se apucă după dînsul, făcêndu-se știucă; dar când era să-l apuce, se făcu băiatul inel și sări în degetul feteĭ de împărat ce sta tocmaĭ la malul apeĭ, și o rugă să nu-l dea în mâna draculuĭ. Dracul, vědênd că nu póte să'l scótă dela dînsa, se duse la împărat de ceru inelul seŭ. Inelul dise atuncĭ feteĭ de împărat să céră dela dracul să-ĭ facă un pod de aur cu un puț în mijloc și cu pomĭ verdĭ la amîndoă părțile; și dacă va face, fata de împărat să nu-ĭ dea inelul în mână, ci să-l lase să cadă jos. Cum cădu, se și prefăcu într'o grămadă de seminte, care se împrăștiaŭ în tóte părțile; dracul ce să facă ? se face cocoș și începe să le mănânce; una însă sări în pantoful feteĭ de împărat și se făcu năgăț, care scóse ochiĭ cocoșuluĭ și'l omorî. Apoĭ deveni ĭar om și se însură cu fata de împărat. Cu acésta se potrivesce întocmaĭ basmul serbesc la Vuk Karagicĭ, No. 6. Și aicĭ se învață la dracul, se face cal și se vinde fără frîŭ; apoĭ casă fără cheiă; a treĭa óră se face porumb, și dracul cumpărător vindereŭ. Porumbul, ca și la Schott, devine inel în degetul uneĭ fete de împărat. Dracul slujesce treĭ anĭ pentru inel; dar, rugată de inel, fata împăratuluĭ îl aruncă jos, unde se transformă într'o grămadă de meĭu; dracul, ca vrabiă, începu să'l mănânce; un grăunte însă sărind în papucul feteĭ de împărat, se face cotoĭu și omóră vrabia, scăpând astfel de dracul.

În literatura Europeĭ maĭ dâm, afară de Stroparola: Piacevoli notti VIII. 5 (6). de Grimm, Kindermärchen No. 68, și Grimm vol. III, p. 117 — 119, unde e citată tótă literatura europeă, pe care o trecem noĭ aicĭ, ne voind a ne depărta pré-mult de obiectul cercetăriĭ nóstre; carĭ basme amîndoă se asémănă fórte mult cu cele doă sus amintite, adică cu cel romănesc și cu cel serbesc; maĭ dâm încă de o altă paralelă în Hahn No. 68, care ne rapórtă la cele orientale prin tră-

sătura caracteristică că tînărul remâne orb, după ce învinge pe dracul tot în acelaş mod ca şi în cele-l'alte basme.

«Trecênd în Orient, ni se presintă ca cea maĭ modernă recensiunea din Ceĭ patru-ḑecĭ vezirĭ, Nóptea XVIII, p. 195 şi următ. Un tînăr învaţă necromanţia, este urmărit de meşterul seŭ, se transformă în baĭă, apoĭ în porumb; meşterul într'un coroĭu; el într'un trandafir, care cade la picĭórele împăratuluĭ; meşterul făcêndu-se lăutar, cere pentru cântecele sale numaĭ trandafir; dar cum se apropie, trandafirul devine grăunte de meĭu; meşterul cocoş; dar un grăunte se face om şi-ĭ rumpe capul. O formă maĭ antică are acéstă luptă în 1001 Noptĭ (nóptea 54—55). Un fecĭor de împărat este transformat de către un demon într'o maĭmuţă, păstrându-şĭ însă tóte facultăţile omenescĭ. Condus înaintea unuĭ Sultan, acest din urmă se miră de sagacitatea şi frumósa scrisóre a uneĭ maĭmuţe, şi chĭamă pe fiĭcă-sa să-ĭ arate o maĭmuţă aşa de minunată. Dar fiĭca era o vrăjitóre, şi îndată ce întră în odaiă, unde se afla prinţul-maĭmuţă, ea recunósce că e om, şi—rugată de tată-seŭ—se înduplecă a'l face iarăşi om; se apucă dar la luptă cu demonul care 'l schimbase, şi transformă un fir de pĕr într'o sabiă cu care vrea să taie leul, formă sub care acest din urmă i se presintă; el se schimbă dar într'o scorpiă, pe când ea într'un şérpe; el într'un vultur, ea într'un vultur negru; el într'o pisică tărcată, ea într'un lup; el maĭ întâĭu verme în rodiă, apoĭ sîmbure de rodiă, ea cocoş; el într'un pesce, ea într'o stîncă; în sfîrşit se transformă amîndoĭ în doă flacărĭ. Sărind o scîntee în ochĭul maĭmuţeĭ, o orbi de un ochĭu, precum am vĕḑut maĭ sus în basmul albanes; dar ea îl birui cu acest mod. Acéstă isbândă însă a fost fórte scumpă, căcĭ şi ea îşĭ perdu viaţa, fiind arsă de focul eĭ intern.

«Acest din urmă mod de luptă, pe care 'l întâlnim în 1001 de Noptĭ, ne este fórte cunoscut din basmele românescĭ, unde şi feţĭ frumoşĭ şi balaurĭ se fac unul flacără galbenă, altul flacără roşiă, şi corbul care sbóră d'asupra lor móiă o aripă în seŭ şi stropesce pe fĕt-frumos, care-ĭ făgăduesce treĭ zmeĭ şi treĭ caĭ de mâncat, pe când aripa cea-l'altă o móiă în apă şi stropesce pe zmeŭ. De ex. «Spaĭma zmeilor» în basmele luĭ Fundescu etc.

"Ajungem în sfîrşit la forma cea maĭ veche, originară: forma mongolică din Ssiddi-kür, care se baséză pe indicul Vetâlapancavinçati, adică cele doă-ḑecĭ şi cincĭ istorie ale unuĭ Vetala (vărcolac). In Ssiddi-kür introducţiunea formézā un fel de cercevea, în care se află cele-l'alte poveştĭ. Şépte vrăjitorĭ aveaŭ o calfă; acesta fuge şi se schimbă într'un cal; frate-seŭ, cam prost, vinde calul tocmaĭ la aceştĭ

vrăjitorĭ, carĭ îndată ce simt că este cal vrăjit şi că este tocmaĭ ucenicul lor, pe care 'l caută, vréŭ să-l înjunghie; calul fuge şi se face pesce, ceĭ şapte vrăjitorĭ se fac şapte bătlanĭ; el se face apoĭ porumb, eĭ şapte coroĭ; porumbul fuge şi se ascunde în sînul luĭ Nâgasena. Vrăjitoriĭ se transformă în cerşitorĭ (adică în Bhikshus =preoţĭ cerşitorĭ) şi rógă pe Nâgasena să le dea metaniile sale; porumbul se prefăcuse într'un globuleţ de metaniĭ şi sfătui pe Nâgasena să le dea toţĭ globuleţiĭ, dar pe cel maĭ mare să-l ţină în gură. Aruncând dar metaniele, se fac vermĭ, şi vrăjitoriĭ găine, carĭ se pun de-ĭ mănâncă. Acum Nâgasena lasă să cadă globuleţul cel maĭ mare, care se face îndată om şi omóră pe cele şépte găine, carĭ murind se prefac în trupurĭ omenescĭ„.[37])

§ 38. In ciclul, urmărit de d. Gaster, ne întimpină:

1°. Un persecutor şi o victimă;

2°. Metamorfose bi-laterale active şi pasive.

Aci se mărginesce însă tótă asemĕnarea cu ciclul cela-l'alt.

Diferinţele între ambele sînt:

1°. Ciclul d-luĭ Gaster nu e cântec, ci poveste:

2°. Nu e dialog, ci acţiune;

3°. Victima nu este o fétă fugind de seducţiune;

4°. Chiar unde apare o fétă pe scenă, nu ea este victimă, ci din contra;

5°. Persecutorul nu ĭubesce şi nu pretinde a ĭubi pe victima.

Ambele ciclurĭ, să dicem *x* şi *z*, s'aŭ p u t u t nasce dintr'un prototip comun *y*; dar bifurcarea aceluĭ prototip s'ar urca într'o anticitate immemorială şi, o dată bifurcându-se, fie-care din cele doă exemplare emancipate va fi apucat o cale caracteristică independinte, unul producênd *x'*, *x''*, *x'''* etc., cel-l'alt pe *z'*, *z''*, *z'''*..., fără a se confunda vre-o dată unul cu altul în interesantele lor migraţiunĭ prin Asia şi prin Europa, unde s'aŭ intâlnit adesea la acelea-şĭ popóre.

Dacă originile exemplaruluĭ *z*, adecă ale cicluluĭ d-luĭ Gaster, se perd în India, tot atât de antic póte să fie şi exemplarul *x*, a căruĭa străbatere în Carpaţĭ şi'n Pireneĭ trebuĭ să

37) Gaster, în *Convorbirĭ literare*, 1879, p. 232—4.

fie fórte vechie, ïar fără comparaţiune şi maï vechiu cată a fi, negreşit, cuïbul seŭ primordial în Persia.

Să nu uïtâm totuşï, încă o dată, că înrudirea între ambele ciclurï, asemenate abia prin doă puncturï contra a cincĭ divergințe, nu este o resultantă, ci o simplă posibilitate, şi încă de o natură fórte ecuivocă. In adevĕr, în locul *bifurcăriĭ*, nemic nu ne-ar împedeca de a admite ipotesa *amalgamăriĭ*: doă ciclurĭ, cu totul diferite prin origine, s'aŭ putut amesteca pînă la un punct într'o epocă primordială, unul din ele primind ce-va dela cel-l'alt, saŭ chïar împrumutându-se ambele unul pe altul. Ipotesa bifurcăriĭ ar corespunde «dubletuluï» în Linguistică; ipotesa amalgamăriĭ ar fi un fel de «etimologiă poporană», *Volksetymologie*; în orĭ ce cas însă, este o ipotesă, nemic maĭ mult, deşi o ipotesă instructivă.

§ 39. D. Gaster a scăpat din vedere un alt ciclu, care este mult maĭ apropiat de «Cucul şi turturica», dar tot încă afară din sfera uneĭ înrudirĭ sigure, a uneĭ filiaţiunĭ necontestabile.

Bătrînul Cantemir, descriind usurile nupţiale la Românĭ, dice că trimişiĭ mireluĭ cer dela părinţiĭ feteĭ să le dea căprióra, pe care o vînéză. Socriĭ respund că nu e la dînşiĭ, ci póte să fie la vecinĭ. Vedênd însă că cu acésta nu scapă, eĭ scot o babă. Nu-ĭ asta! — strigă peţitoriĭ: căprióra nóstră avea pĕr de aur, ochĭ de şoïm, dinţĭ de mărgăritar, pept de gîscă, gît de lebedă etc., şi dacă nu nĭ-o veţĭ da, avem ogarĭ carĭ s'o găséscă. Lucrul ajunge astfel la cértă, la ameninţărĭ, şi numaĭ atuncĭ părinţiĭ arată de nevoe pe féta.[38])

Intocmaĭ astfel se petrece şi la căsătoria unuĭ Celt din Bretania. Intre peţitor şi aşa numitul apĕrător al feteĭ se încinge următorul viŭ dialog în versurĭ:

Ar bazvalan.	*Peţitorul.*
Enn han ann Tad holl-galloudek,	In numele Tatăluĭ prĕ-puternic,
Ar Mab hag ar Spered-Meulet,	Al fiĭuluĭ şi sfîntuluĭ Duh,

38) Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, p. 131—2.

Bennoz ha joa barz ann ti-me
Muioc'h evit zo gan-i-me.

Ar breutaer.

Na petra 'teuz'ta, ma mignon,
Pa ne d-eo joauz dà galon?

Ar bazvalan.

Eur goulming em boa em c'houl-
dri,
Hag eur gudon em boa gat hi,
Ha setu digouet ar sparfel,
Ker prim hag eur barrad avel,
Ha ma c'houlmig en deuz spon-
tet,
Nouier doare pelec'h ma ost.

Ar breutaer.

Meurbed da gavann kempennet
Evit bea ker glac'haret;
Kribet e teuz da vleo melen,
Vel ma iefez d'ann abaden.

Ar bazvalan.

Ma mignon, n'em godiset ket;
Ma c'houlmik wenn p'euz ket
gwelet?
Nem bo, a-vad, plijadur 'bed,
Ken n'em bo ma c'houlmik
kavet.

Ar breutaer.

Da goulmik, n'em euz ket gwe-
let,
Na da gudon wenn ken-neubed.

Ar bazvalan.

Dan iaouang, eur gaou a lerez,
Gwelet e bet gand re oa mez,

Fie bine-cuvîntare în astă casă
Şi maĭ multă bucuriă decât a
mea!

Apĕrătorul.

Dară ce aĭ tu, amice,
De nu-ţĭ este inima voĭósă?

Peţitorul.

Aveam eŭ o porumbiţă
Trăind în coteţ cu porumbul,
Dar ĭată c'a năvălit un şoĭm,
Iute ca şi vîntul:
Mĭ-a speriat porumbiţa
De a fugit nu se maĭ scie unde!

Apĕrătorul.

Şi totuşĭ eŭ te ved prê-gătit
Pentru un om atât de întristat:
Ţĭ-aĭ peptenat pĕrul cel bălan,
Ca şi când aĭ merge la o horă.

Peţitorul.

Nu'ţĭ bate joc de mine, amice!
N'aţĭ veḑut voĭ alba'mĭ porum-
biţă?
Eŭ nu voĭu fi fericit în lume,
Pînă nu'mĭ voĭu găsi porumbiţa.

Apĕrătorul.

Eŭ n'am veḑut porumbiţa ta,
Niciĭ albul teŭ porumbel.

Peţitorul.

Îmĭ spuĭ minciunĭ, tinere!
Trecĕtoriĭ din afară aŭ veḑut'o

Hag o nijal trezek da bors,
Hag o tiskenn barz da liors.

Ar breutaer.

Da goulmik n'em euz ket gwe-
let,
Na da gudon wenn ken-neubed.

Ar bazvalan.

Ma c'hudon vo kavet maro,
Ma na- zeu ked he far endro;
Mervel a rei ma c'hudon baour:
Me ia da welet dre ann nour.

Ar breutaer.

Harz! ma mignon, na iaffec'h
ket,
Me ia ma unan da welet.

Sburând spre curtea ta
Şi lăsându-se în grădină.

Apĕrătorul.

Eŭ n'am vedut porumbiţa ta
Nicĭ albul teŭ porumbel.

Peţitorul.

Albul meŭ porumbel va mur
De nu-şĭ va găsi soţia;
Va muri bĭetul porumbaş..
Las'să caut eŭ prin uşă.

Apĕrătorul.

Stâĭ, amice! Nu e voe a tre
Voĭu merge să vĕd eŭ singu

(Intră în casă, de unde apoĭ se'ntórce după o clipă).

D'am liorz, ma mignon, onn bet
Na koulmik 'bed n'em euz kavet
Nemed eur frapad boukedou,
Bleuniou lila ha rozennou,
Ha dreist-holl eur rozennik gaer,
Savet e kornig ar voger.
Me ia d'he c'hlask d'hoc'h mar
keret,
Da lakat laouen ho spered.

M'am dus, amice, în grădini
Dar n'am găsit porumbiţă.
Ci o mulţime de florĭ,
Tot crinĭ şi trandafirĭ,
Şi maĭ ales un b o b o c e l
Inflorind în colţ pintre tufe.
Mĕ duc să ţi-l găsesc,
Ca să'ţĭ fie inima voĭósă.

(Intră érăşĭ în casă, şi revine cu o mică fetiţă)

Ar bazvalan.

Braoik fe! koant hag a feson
Da lakat laouen eur galon!
Ma ve ma c'hudon ar c'hlizin,
Teufe da gouea war-n-ezhiu.

Peţitorul.

Deŭ, frumósă flóre,
Tocmaĭ să'nveselésca inima!
Dacă porumbelul meŭ ar fi roŭ
S'ar lăsa pe dînsa...

(După o pausă)

Me ia da bignat d'ar c'hreunial;
Marse ma eet di, o nijal.

Mĕ voĭu sui eŭ în pod:
Dóră a nimerit acolo porumbiţa.

Ar breutaer.

Chomet, mignon-kaer, gortoet,
Me ia ma unan da welet.

Apĕrătorul.

Maĭ stăĭ, dragă amice,
Mĕ duc eŭ-însumĭ.

(Se re'ntórce cu sócra)

D'ar c'hreunial d'al lae onn bet,
Na koulm e-bed n'em euz kavet,
Nemed ann damoezennik-man,
Hi chomet warlec'h he unan:
Lak-hi deuz da dok mar kerez,
Da gaout frealzidigez.

Am fost în pod,
Dar n'am găsit porumbiţă,
Ci numaĭ acest s p i c:
Pune-ţi-l în pălăriă,
Ca să te maĭ mângăĭ.

Ar bazvalan.

Kemend a c'hreun zo enn damoen,
Kelliez evn gand ma c'houlm wenn,
Dindan he eskel, enn he neiz,
Hag hi ker goustadik e kreiz.

Peţitorul.

Câte grăunţe are spicul,
Atăţia puĭ va purta porumbiţa'mĭ
Cea albă sub aripióreleĭ,
Stând ea în mijloc duĭósă.

(După o pausă)

Mont a rann d'ar park da welet.

Mĕ duc s'o caut la câmp.

Ar breutaer.

Harz, ma mignon, na iaffec'h ket,
Sotra refec'h ho potou ler;
Me ia ma unan enn ho lec'h.

Apĕrătorul.

Stăĭ, amice! opresce-te!
Îţĭ veĭ mănji frumoşiĭ papucĭ.
Las'să mĕ duc eŭ pentru tine.

(Se re'ntórce cu bunica)

Ne gavann koulmik mod e-bed
Nemed eunn aval 'meuz kavet,
'Nn aval-ma, krizet a bell-zo,
Dindan ar ween, 'touez ann delio.
Enn ho jakotik likit hi,

N'am găsit nicăirĭ porumbiţă,
Ci numaĭ acest m â r.
Mâr sbârcit de vechime
Sub arbore pintre frunḑe:
Pune-ţi-l în buzunar.

Da rei d'ho kudon da zibri,
Ha neuze na oelo ket mui.

Ar bazvalan.

Ma mignon, ho trugarekat:
'Vit ma krizet, eunn aval mad
Ne d-eo ket kollet he c'houezvad:
Met n'em euz c'hoant deuz aval' bed,
Deuz bleun na deuz tamoen e-bed,
Ma c'houlmik renkann da gaouet,
Me ia ma unan d'he c'herc'het.

Ar breutaer.

Trou Doue! he-man zo potr fin!
Deuz'ta, ma mignon, deuz gan-in;
Da goulmik wenn ne ket kollet,
Me ma un em euz hi miret,
Em c'hambr, enn eur gaoud olifant,
Ar biri a aour hag arc'hant.
Hag hi dreoig enn hi meurbed,
Ker probik, ker brao, ker fichet.

Dă să'l mănânce porumbul teŭ,
Şi nu va maĭ plânge.

Peţitorul.

Mulţumesc, amice!
Oródă bună, fie şi sbărcită,
Nu'şĭ perde profumul;
Dar mie nu-mĭ trebuĭ mărul vostru,
Nicĭ flórea, nicĭ spicul.
Ci vréŭ a mea porumbiţă,
Şi voĭu găsi-o eŭ însumĭ.

Apĕrătorul.

O, Dumnedeule! Ce şiret maĭ este!
Vino dară, amice, vino cu mine:
Porumbiţa ta nu s'a perdut:
Eŭ însumĭ am păzit'o
In odaiă într'o coliviă de sedef,
Cu gratie de aur şi de argint;
Ea este acolo, fórte voĭósă,
Fórte drăgălaşă, măndră şi gătită.[39])

§ 40. Identitatea între formula de peţire celtică şi între cea românescă este evidinte.

In opera mea despre *Căsătoria la Românĭ*, la care lucrez de maĭ mulţĭ anĭ, voĭu da varianturile române şi voĭu indica alte paralelurĭ europeane şi asiatice ale acesteĭ formule. Aci ne ajung cele doă specimene de maĭ sus, dela doă capete extreme ale Europeĭ, pentru a ne convinge pe deplin, că avem a face cu un ciclu separat, bine definit, cu totul independinte. care póte să se asemene cu alte ciclurĭ, dar nu să confundă cu ele.

39) Hersart de la Villemarqué, *Barzaz breiz, Chants populaires de la Bretagne*. Paris, 1867, p. 413-16.

In exemplarul celtic, ca să scape de persecutorul seŭ, féta se metamorfoséză succesivamente în:

copil — f l ó r e,
sócră — s p i c,
bunică — m â r,

afară de prima metamorfosă: p o r u m b i ţ ă; pe când elementul activ este p o r u m b e l, dar tot-o-dată ne apare ca r o u ă, şi se pare că tot dînsul este ş o ĭ m.

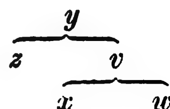
Acest ciclu, afară de antagonism, bi-lateralitatea metamorfoselor şi nuanţa cea religiósă, pe carĭ le aflâm de asemenea în ciclul d-luĭ Gaster, se maĭ apropiă de Cucul şi turturica prin alte doă puncturĭ:

1°. Dialog în versurĭ, nu narraţiune în proză, şi anume c â n t e c, ĭar nu b a s m;

2°. Luptă între un bărbat şi o fétă, pe care el o ĭubesce şi voesce s'o prindă.

Există însă, tot-o-dată, o mare diferinţă. Ceĭ doĭ luptătorĭ nu sînt aci puşĭ faţă 'n faţă, ci despărţiţĭ printr'un al treilea, carele nu se metamorfoséză. Féta nu apare de loc pe scenă. Nu maĭ vôrbim de deosebirĭ secundare.

Dacă am admite că ciclurile x şi z s'aŭ desfăşurat dintr'un singur archetip y, apoĭ ar trebui să derivâm tot de acolo ciclul w, represintat prin cântecul cel nupţial. Ba ce-va maĭ mult. Am fi conduşĭ a presupune un sub-archetip v pentru cele doă tipurĭ poetice. Cu alte cuvinte, dintr'un archetip comun, caracterisat prin: „persecutor şi victimă+metamorfose bi-laterale+nuanţă religiósă„, s'aŭ născut: 1° un tip prozaic, fără dialog, cu luptă între doĭ bărbaţĭ, excepţionalmente între un bărbat şi o fétă maĭ tare decât dînsul; şi 2° un tip poetic, în dialog, cu luptă între un bărbat şi o fétă gonită de el; din acesta din urmă s'aŭ bifurcat apoĭ „Cucul şi turturica„ pe d'o parte, pe de alta cântecul cel nupţial. Adecă:

Maĭ repetâm însă şi de astă dată: în privinţa înrudiriĭ directe chĭar a cânteculuĭ nupţial cu balada metamorfoselor, tot încă este numaĭ o **p o s i b i l i t a t e**, nu o **r e s u l t a n t ă**.

Pentru a asigura acea filiaţiune, orĭ-căt de ademenitóre ar fi ea, se cer nesce probe maĭ decisive, pe carĭ nu le avem.

A trece sub tăcere asemenĭ interesante coincidinţe, carĭ—în orĭ-ce cas—deschid un noŭ câmp cercetăriĭ, ar fi fórte nemetodic; dar nu e tocmaĭ corect de a întemeĭa pe ele cu grabă alt ce-va decăt o probabilitate.

§ 41. Ciclul cel prozaic, în care d. Gaster se încércă a găsi sorgintea baladeĭ Cucul şi turturica, este, după Benfey, de o natură eminamente religiósă: el represintă lupta cea originară între partisaniĭ Buddhismuluĭ şi partisaniĭ Brahmanismuluĭ.[40] Şi maĭ religios este cântecul cel nupţial, prin însăşĭ natura sa rituală, făcênd parte integrantă din ceremonialul căsătorieĭ.

Fie cele treĭ ciclurĭ înrudite saŭ nu, ceĭa-ce este indiferinte în casul de faţă, de ce óre n'ar fi de o natură analógă şi balada metamorfoselor, unde s'a constatat la tot pasul presinţa unuĭ element religios?

Respunsul la acéstă întrebare noĭ nu'l vom căuta însă în Buddhism, ci într'o altă direcţiune maĭ apropiată, pe care nĭ-o indică extremul variant oriental al baladeĭ nóstre: în Persia.

§ 42. Paganismul persian a concurs, mediat saŭ immediat, la nascerea tuturor sectelor creştine dualistice.

Doă din acestea, **m a n i c h e i s m u l** şi **p a u l i c i a n i s m u l**, s'aŭ născut cele de'ntâiŭ, chĭar în Persia saŭ la hotarele eĭ, în intervalul dintre seculiĭ III-VII.

Manicheismul şi paulicianismul combinate aŭ produs, ce-va înainte de secolul X, secta **b o g o m i l i c ă**, căriĭa un popă

---

40) Benfey, *Pantschatantra, fünf Bücher indischer Fabeln, Märchen und Erzählungen*, Leipzig, 1859, t. 1, p. 411: „Dieser Kampf des Zauberlehrlings mit den Meistern scheint ursprünglich sich aus den vielfachen Zauberkämpfen zwischen buddhistischen und brahmanischen Heiligen, von denen die Legenden der Buddhisten berichten, gestaltet zu haben.„—Cfr. *Orient und Occident*, t 3 (1864), p. 374.

ılgăresc n'a făcut decât a-ĭ da o formă definitivă şi care— ·ḑĭ maĭ sus p. 249 — era aprópe egalmente încuĭbată în ulgaria şi'n România.

În fine, ce-va înainte de secolul XI, bogomilismul, respânindu-se spre Occidinte, a contribuit la nascerea puterniceĭ ;cte a Albigensilor în Provenţa, carĭ recunosceaŭ eĭışiĭ de a fi o ramură a Bogomililor.

Maĭ pe scurt, cele treĭ staţiunĭ ale creştinismuluĭ dualistic nt: Persia — Dunărea de jos—Provenţa.

Cum óre se întîmplă, că anume aceste treĭ regiunĭ sînt ɔt-o-dată cele treĭ staţiunĭ ale baladeĭ poporane Cucul şi turırica, în care este atât de manifest elementul religios şi care, ı acelaşĭ timp, ne depinge într'un mod atât de poetic tocmaĭ ıpta între un principiŭ reŭ şi un principiŭ bun, adecă însuşĭ ɔndul doctrineĭ dualistice, însuşĭ sîmburele Parsismuluĭ?

§ 43. Cea maĭ bine cunoscută din sectele neo-manicheice, sînt Albigensiĭ.

D. C. Schmidt, prima autoritate în acéstă materiă, după e vorbesce despre cărţile cele favorite ale acestor ereticĭ, adauge:

„Outre ces livres, qui paraissent avoir été composés de pré„férence pour les hommes plus instruits, la secte avait aussi „des écrits et même *des chants populaires dans les idiomes* „*nationaux* et qui n'ont dû être les moins curieuses de ses „productions. Tous ces ouvrages, qui seraient aujourd'hui pour „l'historien d'un si grand prix, l'inquisition les a détruits...„ [38])

Inquisiţiunea putea să distrugă şi a şi reuşit a distruge cărţile; dar „cântecele poporane„ se distrug ele óre vre-o dată prin jandarmĭ saŭ prin decrete?

Acele cântece poporane ale Albigensilor trebuĭaŭ să fi fost pline de imaginĭ poetice, judecând după puternica fantasiă

41) Schmidt, *Histoire et doctrine de la secte des Cathares ou Albigeois*, Paris 1849, t. 2, p. 2. — cfr. ibid. p. 168.

care'ĭ făcea să-şĭ închipuéscă, de exemplu, că: «Le principe «mauvais est le soleil; la lune est son épouse, et par une «rencontre mensuelle ils produisent la rosée qui tombe sur la «terre»,[42])—ceĭa-ce ne amintesce, fie ḑis în trécăt, că 'n subvariantul românesc K principiul cel reŭ este legat cu s ó r e l e:

Pe-o aripă să te ĭeŭ
Şi să mi *te port prin sóre...*

În sfîrşit, metamorfosele cată să fi jucat şi ele un rol însemnat în poesia poporană a Albigensilor, de vreme ce eĭ credeaŭ în metempsicosă.[43])

Tóte acestea se aplică d'o potrivă bine la cele-l'alte secte creştine dualistice. Intre Albigensĭ şi Bogomilĭ nu era aprópe nicĭ o diferinţă pronunţată. Cât pentru Paulicianĭ şi maĭ cu sémă Manicheĭ, ne ajunge a aduce a-minte imaginaţiunea orientală şi contactul lor direct cu zoroastrismul.

§ 44. Din cele de maĭ sus resultă, că'n balada metamorfoselor seducĕtorul, principiul cel reŭ, nu póte fi decât Satan. Cine însă este victima, principiul cel bun, frumósa fétă pe care demonul, după o lungă resistinţă, reuşesce a o învinge, deşi ea'l uresce?

Mitul, pe care'l căutâm, există la sectele dualistice din vécul de mijloc; şi nemic nu ne împedică de a'l crede împrumutat, ca şi fondul doctrineĭ lor, dela anticul paganism persian.

Iată legenda în cestiune:

Satan, după ce zidise lumea cea materială, vroĭa cu orĭ-ce preţ să facă pe om. Corpul a eşit cum a eşit, dar nu se mişca, lipsind sufletul. Atuncĭ demonul s'a decis a fura din cer un înger, pentru ca să'l bage în corpul cel ne'nsufleţit al omuluĭ. Însă cum să'l fure? Trebuĭa să'l înşele, să'l seducă pentru ca să'l prinḑă, trebuĭa să recurgă el-însuşĭ la fel de fel de travestirĭ pentru ca să nu se ghicéscă cine este...

42) Schmidt, op. cit. t. 2, p. 14.
43) Ib. p. 46-7.

Acéstă legendă trecea la dualiştĭ prin diferite variaţiunĭ, unele cărturare, altele poporane, dintre carĭ numaĭ o parte aŭ ajuns pînă la noĭ.

"Les dualistes absolus — dice d. Schmidt — croient se tirer d'embarras en attribuant la cause de la chute au Dieu mauvais par le mythe suivant: le Dieu mauvais, jaloux de voir le Dieu bon régner sur un peuple saint et heureux, et enviant à ce peuple sa félicité inaltérable, *s'introduisit dans le ciel, prit la figure d'un ange resplendissant de beauté et de lumière, et parvint à se faire aimer des âmes célestes qui ne soupçonnaient pas sa ruse; après les avoir, par mille séductions, attachées à sa volonté, il leur persuada de le suivre sur la terre* etc." [44])

Dominicanul Moneta din secolul XIII resumă acéstă doctrină în următórele cuvinte: "Diabolus, qui et Satanas dicitur, invidens Altissimo, *caute ascendit in coelum Dei sancti*, et *ibi colloquio fraudulento praedictas animas decepit*, et ad terram istam et caliginosum aërem duxit..." [45])

Balada metamorfoselor nu este dară decât acel "colloquium fraudulentum", prin care demonul voesce să înşele pe înger, să'l atragă la sine, pentru ca să'l închidă apoĭ în corpul luĭ Adam: "quemdam Angelum lucis in eo summa vi inclusisse", după expresiunea uneĭ alte fântîne din vécul de mijloc.[46])

Acéstă legendă circula atuncĭ pintre sectele dualistice, după cum am maĭ spus, cu diferite variaţiunĭ,[47]) carĭ însă tóte aveaŭ în vedere de a lămuri, în ce mod Satan, prin perfidiă, a isbutit a da corpuluĭ uman, fabricat de către dînsul, sufletul vieţeĭ, emanat dela Dumnedeŭ.

In variantul persian modern G, desbrăcat deja de orĭ-ce nuanţă religiósă, începutul maĭ păstréză ce-va din tendinţa cea originară: îngerul stă sus, aruncând cu petre în Satan, carele de jos îl ameninţă cu ghĭarele sale.

---

44) Schmidt, op. cit., t. 2. p. 25.
45) Ap. Hahn, *Geschichte der neu-manichæischen Ketzer*, Stuttgart, 1845, p. 68.
46) Ibid. p. 454.
47) Schmidt, t. 2, p. 68.

In variantul TP, Satan se preface şi el în "sfînt" pentru ca să pótă apuca pe "sfânta", după cum şi'n variantul E el se transfigurézǎ în "înger" lîngă cel-l'alt "înger"...

Odată nemerită adevĕrata natură a baladeĭ metamorfoselor, nu maĭ este greŭ de a întrevedé urmele archetipuluĭ până şi'n varianturile cele maĭ degenerate.

§ 45. Numaĭ prin legătura Albigensilor cu Bogomilismul se limpeḑesce trecerea cântecululuĭ nostru din România în Provenţa; numaĭ prin legătura Bogomilismuluĭ cu Paulicianismul şi Manicheismul, se explică, pe de altă parte, migraţiunea acestuĭ cântec din Persia în România.

Un singur fapt maĭ remâne obscur.

Cum de nu se găsesce nicĭ un variant al baladeĭ metamorfoselor tocmaĭ la Bulgarĭ, deşi acolo, maĭ mult ca orĭ-unde, prinsese rădăcină secta bogomilică?

Perdut'o-aŭ eĭ, orĭ n'aŭ avut'o nicĭ o dată?

Este maĭ probabilă perderea, de óră-ce întroducerea acestuĭ cântec din Persia în România, împreună cu Bogomilismul, trebuĭa să se fi întâmplat prin Bulgaria.

Ipotesa, că Românił ar fi putut să'l capete în evul mediŭ dela Pecenegĭ, dela Cumanĭ saŭ dela vre-un alt popor turanic, care'l va fi adus din Persia; ipotesă plausibilă la prima vedere şi care n'ar fi nicĭ ea cu mult în desacord cu resultatele dobândite în §-fiĭ precedinţĭ, căcĭ tot Bogomiliĭ din România ar fi comunicat apoĭ cântecul în cestiune Albigensilor;—acéstă ipotesă nu este admisibilă din causa variantuluĭ TP. In adevĕr, balada ario-europeă s'a desfigurat din dată ce a trecut la Turanĭ, ba chĭar la Turaniĭ din Persia, *à fortiori* la cei maĭ de departe; şi decĭ—dacă printr'un canal turanic ea s'ar fi re'ntors maĭ târḑiŭ Ario-europeilor, am vedé-o la aceştia deja desfigurată, ceĭa-ce nu este. Varianturile române şi cele provenţale sînt fără alăturare maĭ aprópe de G decât de TP. Cum dară s'ar puté admite, ca ele să derive dintr'un prototip analog cu TP?

Dacă străbunii nostri n'aŭ primit acest cântec din Bulgaria, atuncĭ este maĭ mult decât sigur că nicĭ dela Turanĭ nu l'aŭ luat, ci vom fi siliţĭ a bănui, într'un asemenea cas, o veche propagandă pauliciană saŭ manicheică în România, anterióră Bogomilismuluĭ propriŭ ḑis. Lucrul nu e tocmaĭ cu nepuţinţă, maĭ ales dacă ne vom aduce a-minte cele ḑise la pag. 250-52 § 4.

§ 46. Noĭ am presupus în §-ful precedinte, că Bulgariĭ aŭ putut să pérḑă orĭ să nu fi avut de loc balada metamorfoselor.

Ar fi nu maĭ puţin legitimă o a treia presupunere, şi anume: cântecul în cestiune există la Bulgarĭ, dar nu s'a scos încă la lumină.

Colecţiunile poesielor poporane bulgare, publicate de Bezsonov, fraţiĭ Miladinovtzi, Cíolakov, Dozon etc. sînt departe de a ne da ce-va complet.

Se ḑice că Academia croată din Agram ar avé în momentul de faţă la disposiţiune o colosală colecţiune inedită de cântece bulgare din Macedonia, consistând din vr'o 250,000 versurĭ, carĭ sînt maĭ cu sémă de un caracter m i t o l o g i c.

Este adevĕrat că colectorul lor, d. Vercović, faĭmosul descoperitor al pretinseĭ „Vede a Slavilor„, nu este tocmaĭ o bună garanţiă de autenticitate; să nu uĭtâm însă, în acelaşĭ timp, că până şi acolo unde el şĭ-a permis de a falsifica în formă saŭ în amărunte, totuşĭ fondul este poporan, şi critica filologică—aşa cum a ajuns ea în starea actuală a sciinţeĭ—lesne va puté să alégă neghina din grâŭ.[48])

A ḑice dară într'un mod categoric, că Bulgariĭ nu cunosc balada metamorfoselor, ar fi d'o cam dată pripit.

§ 47. Orĭ-cum ar fi, cu tóte lacunele ce maĭ sînt în argumentaţiunea de maĭ sus şi pe carĭ în parte noĭ înşi-ne ne-am şi făcut datoria de a le indica, credem a fi demonstrat că:

---

48) Cfr. Geitler, *Poetické tradice Thráků i Bulharů*, Praha, 1878, passim.

1°. «Cucul și turturica» este de origine persiană, de'ntâiŭ paganică zoroastrică, apoĭ creștină manicheico-pauliciană;

2°. Din Persia, fie maĭ direct prin Manicheĭ saŭ prin Paulicianĭ, fie maĭ indirect prin Bogomilĭ, acéstă baladă a străbătut în România;

3°. Din România, tot prin proselitism religios, ea a petruns la Albigensiĭ din Provența.

Epoca acestor migrațiunĭ, circumscrisă prin aparițiunea doctrineĭ dualistice la Dunărea de jos și prin desvoltarea secteĭ Albigensilor în Occidinte, este necesarmente între seconiĭ X-XI, póte chiar IX-XI; cela-ce probéză tot-o-dată, fie dis între parentesĭ, că așeḑarea Românilor în Moravia este posterióră seculuĭ X, de vreme ce eĭ aŭ dus acolo cu sine prețiosul cântec al metamorfoselor....

II.

POVESTEA NUMERELOR

la Românĭ, la Slavĭ, la Francesĭ, la Evreĭ etc.

---

§ 1. Aceïaşĭ metodă, care ne-a servit în studiul baladeĭ Cucul şi turturica, ne va călăuzi acum în limpeḑirea unuĭ alt monument, dacă nu tot aşa de poetic, cel puţin de o potrivă vechĭu, al literatureĭ poporane a Românilor.

Să începem dară prin a cerceta:

I. Varianturile interne,

şi maĭ întâiŭ:

α) Varianturile române.

§ 2. Intre aşa numitele "Cântece de stea şi de vicleim", cu carĭ îşĭ petrece Românul în ajunul luĭ Moş-Crăcĭun, ne întimpină următórea aritmetică poporană:

1.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce 'nveţĭ pe şcolarĭ carte,
Spune'mĭ cine-ĭ unul?
— Unul, fiĭul Marieĭ,
Cel ce 'n Cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.

2.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ şcolariĭ carte,
Spune'mĭ mie ce sînt doă?
— Doă table a luĭ Moïsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce'n cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.

3.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt t r e ĭ?
— Treĭ feţe Dumnedeescĭ,
Doă table a luĭ Moĭsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce'n cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.

4.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt p a t r u?
— Patru sfinţĭ Evanghelistĭ,
Treĭ feţe Dumnedeescĭ,
Doă table a luĭ Moĭsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce'n cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.

5.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt c i n c ĭ?
— Cincĭ rânile Domnuluĭ,
Patru sfinţĭ Evangheliştĭ,
Treĭ feţe Dumnedeescĭ etc.

6.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt ş é s e?
— Şése-s criniĭ Precisteĭ,
Cincĭ rânile Domnuluĭ,
Patru sfinţĭ Evangheliştĭ etc.

7.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ la şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt ş é p t e
— Şépte taĭnĭ Dumnedeescĭ,
Şése-s criniĭ Precisteĭ,
Cincĭ rânile Domnuluĭ,
Patru sfinţĭ Evangheliştĭ etc.

8.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt o p t?
— Opt sînt fericirile,
Şépte taĭnĭ Dumnedeescĭ,
Şése-'s criniĭ Precisteĭ etc.

9.

— Dascăle pré învĕţate,
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt n o ă?
— Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Cincĭ rânele Domnuluĭ etc.

10.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ la şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt d e c e
— Dece poruncĭ Dumnedee
Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Şépte taĭnĭ Dumnedeescĭ,
Şése-'s criniĭ Precisteĭ etc.

11.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ la şcólă carte,
Spune'mĭ ce sînt u n-s p r e-d
— Un-spre-dece-'s voscresn
Dece poruncĭ Dumnedeescĭ.
Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Şépte taĭnĭ Dumnedeescĭ et

12.

— Dascăle pré învěţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ ce sînt d o ĭ-s p r e-ḑ e c e?
— Doĭ-spre-ḑece-'s Apostoliĭ,
Un-spre-ḑece-'s voscresnele,
Ḑece poruncĭ Dumneḑeescĭ,
Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Şépte taĭnĭ Dumneḑeescĭ,
Şése's criniĭ Precisteĭ,
Cincĭ rănele Domnuluĭ,
Patru sfinţĭ Evangheliştĭ,
Treĭ feţe Dumneḑeescĭ,
Doă table a luĭ Moĭsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce 'n cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.[1])

§ 3. Un alt variant s'a cules de d. S. F. Marian în Bucovina şi s'a reprodus acum ca broşura No. 6, sub titlul de «Originea cimiliturelor», în interesanta colecţiune de «Basmele Românilor» ce se publică într'un mod periodic de către librăria Dressnandt din Braşov.

Iată-l întreg:

«Pe când umbla Dumneḑeŭ şi cu Sf. Petru pe pămînt, s'a întâlnit într'o ḑi dracul cu dînşiĭ, şi întrebându-l Dumneḑeŭ unde se duce, el îĭ rěspunse: «Mě duc să cimilesc pe la casele ómenilor, şi omul acela care va deslega cimiliturele mele, va intra împărăţia ta; ĭară acela care nu le va puté deslega, va fi al meŭ!»

«Ḑicênd acestea, dracul s'a făcut nevěḑut prin văzduh. Ĭată că înserase, şi Dumneḑeŭ cu Sf. Petru aŭ tras la o casă de mas. Gazda, bucurându-se că drumeţiĭ aŭ venit la el în sălaş, ĭ-a primit fórte bine, ĭ-a ospětat cu ceĭa ce a avut, şi după aceĭa le-a aşternut un pat să se culce.

«Când eraŭ să adórmă cu toţiĭ, ĭată că şi dracul în chip de om intră în casă, şi cum a întrat a şi început a cimili: «Cimel-cimel: ce e unul?»

«Gazda nu sciea ce să-ĭ respundă; Dumneḑeŭ însă, nefiind încă adormit, şi sciind pré-bine că acesta e dracul care a venit să momécă pe om prin cimiliturele sale, îĭ respunse:

—La u n puţ bun
Mulţĭ voĭnicĭ s'adun!

«Dracul cimili maĭ departe:

—Cimel-cimel: ce e doĭ?
—Omul cu d o ĭ ochĭ bine vede!

[1]) Anton Pann, *Versurĭ saŭ cântece de stea şi de vicleim*, Bucuresci, 1877, p. 51-60.

—Cimel-cimel: ce e treĭ?
—Caseĭ cu treĭ ferestre bine-ĭ şéde!
—Cimel-cimel: ce e patru?
—Carul cu patru róte bine fuge!
—Cimel-cimel: ce e cincĭ?
—Mâna cu cincĭ degete, bine prinde!
—Cimel-cimel: ce e şése?
—Plugul cu şase boĭ, bine ară.
—Cimel-cimel: ce e şépte?
—Unde-s şépte fete într'o şeḑĕtóre, şeḑĕtórea e plină.
—Cimel-cimel: ce e opt?
—Unde sînt opt fecĭorĭ în casă,
Nu băga mâna'n feréstră,
Că nu-ĭ scóte-o sănătósă!
—Cimel-cimel: ce e noă?
—Să crăpĭ, drace, drept în doă!
—Cimel-cimel: ce e ḑece?
—Să pieĭ, drace, 'n apă rece!

"Vĕḑênd dracul, că tóte cimiliturele i le-a ghicit şi nesciind că era Dumneḑeŭ, a ţîuit şi s'a făcut nevĕḑut.

"De atuncĭ încóce dracul n'a maĭ cercat să înşele pe niminea cu cimiliturele sale, şi ómeniĭ aŭ rĕmas toţĭ aĭ luĭ Dumneḑeŭ.„

§ 4. Un al treilea variant, cules de d. P. Ispirescu în Muntenia, face parte dintr'un basm destul de lung, întitulat: "Măzărel împărat„.

Un ştrengar, care nu avea altă stare decât "treĭ bóbe de mazăre„, de unde'ĭ eşise şi porecla de *Măzărel*, înşélă pe un împărat de-l face să-ĭ dea pe féta în căsătoriă, trecênd de 'naintea tuturor de un om "putred de bogat„. După un timp óre-care, trebuĭa să arate avuţia ce are, şi nu sciea de unde s'o ĭea. Atuncĭ intră la învoiélă cu 9 dracĭ, "ómenĭ roşiĭ„, cu tocmélă ca tótă bogăţia lor să fie a luĭ, dacă le va ghici 9 ghicitorĭ; ĭar de nu, să le dea lor pe cel de'ntâiŭ copil ce i se va nasce. Dumneḑeŭ însă, sub chip de "unchĭaş bătrîn şi neputincĭos„, de care luĭ Măzărel îĭ fusese milă, se decise a'l scăpa, şi la nópte s'a culcat în acelaşĭ odaiă, ca să respunḑă el "ómenilor celor roşiĭ„ la ghicitórele lor.

De aci, reproducem textualmente:

«După ce se culcară şi se stinse luminarea, un sgomot surd, ca de o vijeliă ce se aprópiă, se audi. Apoĭ o voce răguşită şi aspră dise:

— Măzărel împărat! Măzărel împărat!

— Ce poftescĭ? respunse unchiaşul.

— Nu te chem pe tine,—dise; pe Măzărel împărat îl strig.

— Tot una este, respunse unchiaşul; stăpânu-meŭ dórme; este obosit.

«Atuncĭ un sgomot de o mulţime de glasurĭ se audi, ca cum se gâlcevĭa cine-va. Apoĭ ĭarăşĭ se audi vocea de'ntâiŭ strigând:

— Măzărel împărat! Măzărel împărat!

— Ce este? respunse iarăşĭ unchiaşul.

— Ce a fi u n a?

— Una este luna, respunse bătrînul.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

«După aceĭa se făcu un vuet de socotĭaĭ că este ĭadul afară. Apoĭ altă voce dise:

— Ce a fi d o ă?

— Doĭ ochĭ în capul omuluĭ bine vede.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

— Ce a fi t r e ĭ?

— Unde sînt treĭ fete marĭ în casă, códa să nu-ţĭ bagĭ.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

— Ce a fi p a t r u?

— Carul cu patru róte bine umblă.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

— Ce a fi c i n c ĭ?

— Palma cu cincĭ degete bine te isbesce.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

«Atuncĭ se audi din noŭ nesce sgomote ca de tunete şi de trăsnete; se cutremuraŭ casele şi par'că sta să se cufunde pămîntul. Se audi ĭarăşĭ strigând pe Măzărel împărat, care se făcuse mititel şi nicĭ nu sufla. Tăcea mâlcă. Bătrînul respunse şi de astă dată. Apoĭ o altă voce dise:

— Ce a fi ş é s e?

— [illegible] ca [illegible] dinţĭ [illegible] resună.
— Tu eştĭ, Dómne?
— [illegible] irace?
— [illegible]
— Tale sînt [illegible] fete marĭ, şi nu te amestecĭ în trebile lor.
— Tu eştĭ, Dómne?
— [illegible] irace
— [illegible]
— Pagnĭ [illegible] bot [illegible] resórnă [illegible].
— Tu eştĭ, Dómne?
— [illegible] irace?
— [illegible]
— Tale sînt două fete marĭ, casa remâne nemăturată.
— Tu eştĭ, Dómne?
— [illegible] irace!

«Mezinul împăratului, care audise tóte astea, nu putu să dórmă tótă noptea, măcar că se făcuse liniscé de puteaĭ audi o muscă; şi aştepta ziua ca [illegible].

«A doua zi [illegible] se sculă [illegible] pe unchiaş de unde nu e. Eşi afară, [illegible] ce se vedi? Noă lesurĭ crăpate de ómenĭ roşiĭ, pe carĭ le dede corbilor de le mâncară...»[2].

§ 5. Din comparaţiunea celor treĭ varianturĭ române resultă:

1°. Primul variant, pe care'l vom formula prin AR, diferă fórte mult de cele-l'alte doă, BR¹ şi BR², nu atât prin forma versificată, pe care o întrevedem de asemenea în BR¹ şi chiar în BR²:

— Ce a fi una?
— Una este luna....

ci maĭ ales prin:

a) Natura sa eminamente religiósă dogmatică, ca şi când ar fi un catechism, pus în versurĭ pentru înlesnirea memorieĭ;

b) Preocupaţiunea sa didactică saŭ «dăscălésc㻸 care'l face să fie o adevĕrată c a r t e p o p o r a n ă, ïar nu o manifestaţiune nescrisă a poporuluĭ;

2) Ispirescu, *Legende şi basmele Românilor*, Bucurescĭ, 1872, part. I, p. 53-5.

c) Repetițiunea la fie-care cifră a tuturor cifrelor precedinți de jos în sus, ceîa-ce dă celor doă-spre-ḑecĭ strofe următórea ciudată expresiune aritmetică:

1
2 1
3 2 1
4 3 2 1
5 4 3 2 1
6 5 4 3 2 1
7 6 5 4 3 2 1
8 7 6 5 4 3 2 1
9 8 7 6 5 4 3 2 1
10 9 8 7 6 5 4 3 2 1
11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1
12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

2°. Varianturile BR[1] și BR[2] represintă unul și acelașĭ tip puțin diferențiat, trecut pe nesimțite din poesiă în proză și distins prin:

a) Caracterul seŭ de poveste, de felul acelora cărora Hahn, în clasificarea generală a basmurilor, le dă epitetul de *Turando* saŭ «basmurĭ cu ghicitorĭ», citând, ca exemple, miturile luĭ Oenomaos, Atalante, Oedipos etc. la Grecĭ, Vafthrudnismal în Edda scandinavă și altele;[3])

b) Natura sa cel mult mitologică, dar nicĭ de cum religiósă, și cu atât maĭ puțin dogmatică;

c) Inlăturarea orĭ-căriĭ preocupațiunĭ didactice: este ce-va p o p o r a n n e s c r i s în tótă puterea cuvîntuluĭ, nu ce-va c ă r t u r ă r e s c.

Tipuluĭ B, represintat la noĭ prin BR[1] și BR[2], maĭ aparține un variant străin, pe care totușĭ sîntem silițĭ a'l despărți de cele externe, fiindcă s'a născut pe pămîntul românesc și ni se pare a fi tradus immediat din românesce, anume:

---

3) Hahn, *Griechische und albanesische Märchen*, Leipzig, 1864, t. 1, p. 54.

β) VARIANTUL SĂSESC.

§ 6. Nu vom reproduce textualmente şi nu avem nevoe nici măcar de a traduce în întregul seŭ povestea nemţéscă din Transilvania, publicată de d. Haltrich sub titlul de: „Găsitor de mazăre„, pe care o vom formula prin BRS.

In adevĕr, totalitatea acestuĭ basm, aprópe fără nicĭ o deosebire, nu este alt ce-va decât BR[2], dela care se depărtéză într'un mod maĭ simţit, apropiându-se saŭ chĭar identificându-se cu BR[1], numaĭ în partea finală.

In loc de „noă ómenĭ roşiĭ„ este aci un singur drac, căruĭa nu-ĭ respunde Dumneḑeŭ d'a-dreptul, ci prin gura luĭ Măzărel.

Urméză dialogul, după ce dracul promisese tînăruluĭ un castel şi noă porcĭ, dacă'ĭ va ghici cimiliturele:

„Ce este u n u l şi de preţ?

„Tînărul respunse: U n bun puţ în curte preţuesce mult pentru un gospodar.

„Dracul s'a mulţumit cu acest respuns şi a întrebat maĭ departe:

— Ce sînt d o ĭ şi de mare trebuinţă?

— Cine are d o ĭ ochĭ sănătoşĭ, lumea şi cerul îĭ sînt deschise: dacă'ĭ perde, totul i se 'nchide.

„Dracul, cam supĕrat că ĭarăşĭ s'a brodit respunsul, întrebă maĭ încolo:

— Ce sînt t r e ĭ şi bine se întrebuinţéză?

— Când are cine-va o furcă cu t r e ĭ cracĭ, póte să mănânce în linişte şi fînul nu-ĭ lipsesce.

„Se potrivĭa şi respunsul acesta. Dracul, ferbênd de mânie, maĭ întrebâ:

— Ce sînt p a t r u şi fórte de folos?

— Cine are p a t r u bune róte la căruţă şi p a t r u bunĭ telegarĭ, póte departe să mérgă.

— Ce sînt c i n c ĭ şi un lucru de trébă? maĭ întrebâ dracul cu ĭuţélă.

— Cine are c i n c ĭ boĭ bunĭ, póte să încarce o mare povară, căci de-ĭ va lipsi cum-va al patrulea, va înhăma pe al cincilea.

— Ce sînt ş é s e şi de noroc? Respunde ĭute! ĭute!

— Cine are ş é s e pogóne de câmp, are un venit bun şi nu va cerşitori.

— Ce sînt ş é p t e şi de ispravă?

— Cine are ş é p t e feciorĭ voĭnicĭ, îşĭ isprăvesce orĭ-ce lucru în an şi póte să se bucure.

— Ce sînt o p t şi tocmaĭ cum trebuĭ?

— O p t fete, tocmaĭ o şeḑĕtóre.

«Dracul turba de furiă, veḑênd că tînerul ĭ-a ghicit aşa de bine şi ĭute tóte ghicitorile.

— Maĭ aştéptă! strigă el. De nu'mĭ veĭ respunde la a noua întrebare, tot al meŭ veĭ fi! Ce este n o ă şi lucru bun?

— Sînt ceĭ n o ă porcĭ în coteţ. Nu-ĭ aşa? Şi acuma eĭ sînt aĭ meĭ!

«Atuncĭ dracul fugi blăstĕmând, ĭar tînărul puse mâna pe castel şi pe ceĭ noă porcĭ, etc.»[4])

§ 7. Iată acum comparaţiunea între BR[1], BR[2] şi BRS în privinţa fie-căriĭ cifre a-parte:

1=puţ (BR[1], BRS)—luna (BR[2]);

2=ochĭ (BR[1], BR[2], BRS);

3=ferestre (BR[1])—fete (BR[2])—furcă tricórnă (BRS);

4=róte (BR[1], BR[2], BRS), pe lîngă carĭ în BRS «caĭ»;

5=degete (BR[1], BR[2])—boĭ (BRS);

6=boĭ (BR[1])—fluer cu şése găurĭ (BR[2])—pogóne de câmp (BRS);

7=fete (BR[1])—fraţĭ (BR[2], BRS);

8=fraţĭ (BR[1])—boĭ (BR[2])—fete (BRS);

9=fete (BR[2])—porcĭ (BRS).

In BR[2] şi BRS sînt de o potrivă 9 cifre; în BR[1] sînt 10, în realitate însă la întrebările a noua şi a ḑecea nu se respunde acolo nemic.

Câte-trele varianturile se unesc pe deplin numaĭ asupra cifrelor 2 şi 4, ceĭa-ce probéză că «doĭ ochĭ» şi «patru róte» existaŭ cu o perfectă certitudine în prototipul român.

«Boĭ», «fete» şi «fraţĭ» se află de asemenea în tóte varianturile, dar cu nesce ecuivalinţe cifrice diferite.

De tot isolate sînt: «furca=3», «pogóne de câmp=6» şi

---

4) Haltrich, *Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen*, Hermannstadt, 1877, p. 183-7.—Prima ediţiune: Berlin, 1856.

"porcĭ=9, în BRS; apoĭ "ferestre=3, în BR[1]; şi 'n "luna=1, şi "fluer=6, în BR[2].

Ferindu-ne de a trage din tóte acestea de o cam dată conclusiune generală, să trecem la:

II. Varianturĭ externe,

între carĭ primul loc, cel puţin prin mulţime, ocupă:

a) Varianturile provenţale.

§ 8. Maĭ întâiŭ, ĭată variantul, publicat de d. Arbaud titlul de "Les noumbres,:

U n, fai lou pichot fiou de la viergi Mario,
  Que benid' sie la ben lausado!

D o u s, es les tauros de Mose;
Un fai lou pichot fiou de la viergi Mario,
  Que benid' sie la ben lausado!

T r e s, es la patrio;
Dous les tauros. . . . .

Q u a t r e, es les quatre evangelistos de Diou
Que soun Jacques, Mathiou, Jean et Marc d'abriou;
Tres la patrio. . . . . . .

C i n q, es les cinq plagos de Jesus-Christ;
Quatre les quatre evangelistos. . . . . .

S i e i, es les siei lampis que velhoun dins Jerusalem;
Cinq les cinq plagos. . . . . .

S e p t, es les sept joyos de la mero de Diou;
Siei les siei lampis. . . . . . .

H u e c h, es les huech armetos
Que descendoun doou ciel en terro;
Sept les sept joyos. . . . . .

N o o u, es les noou offros de sant Jause;
Huech les huech armetos . . . . .

Dez, es les dez coumandaments de Diou,
Noou les noou offros ....

Ounze, es les ounze rayouns de la luno,
Dez les dez coumandaments ....

Douze, es les douze rayouns doou soureou,
Ounze les ounze rayouns de la luno,
Dez, es les dez ....

Treze, es les treze millo viergis,
Douze, les douze rayouns doou soureou,
Ounze, les ounze rayouns de la luno,
Dez, les dez coumandaments de Diou,
Noou, les noou offros de sant Jause,
Huech, les huech armetos descendudos doou ciel en terro,
Sept, les sept joyos de la mero de Diou,
Siei, les siei lampis que velhoun dins Jerusalem,
Cinq, les cinq plagos de Jesus-Christ,
Quatre, les quatre evangelistos de Diou,
Tres, es la patrio,
Dous, les tauros de Mose,
Un fai lou pichat fiou de la viergi Mario
Que benid' sie la ben lausado![5])

Adecă:

1=«fiĭul Marieĭ»;
2=tablele luĭ Moĭse;
3=patriarchiĭ;
4=evangelistiĭ;
5=rânele luĭ Crist;
6=lâmpele ce ard în Ierusalim;
7=bucuriele Maĭceĭ Domnuluĭ;
8=«fericirile»;
9=darurile sântuluĭ Iosif;
10=poruncele luĭ D-ḑeŭ;
11=raḑele luneĭ;
12=raḑele sóreluĭ;
13=treĭ-spre-ḑecĭ miĭ de fecĭóre.

La cifra 9, d. Arbaud aduce variantul:

Noou es, les noou freros de Sant Jause...,

ceia-ce nu ne luminéză câtușĭ de puțin, ceĭ «noă frațĭ» ale

5) Arbaud, op. cit. t. 2, p. 42—6.

sântuluĭ Iosif fiind o particularitate biografică tot atăt de obscură ca şi cele «noă darurĭ» ale luĭ.

La cifra 8, noĭ am tradus pe ghicite «armetos» prin «fericirĭ», avênd în vedere maĭ cu sémă, că şi d. Arbaud observă aci într'o notă: «peut-être les huit *béatitudes*».

Acest variant provençal, pe care'l vom formula prin AP[1], se recitéză întocmaĭ ca variantul român AR: la fie-care strófă se repetă de jos în sus tóte strófele precedinţĭ, formându-se astfel curiosul treunghĭu aritmetic, semnalat maĭ sus în §-ful 5.

§ 9. Dd. Montel şi Lambert aŭ publicat un alt variant provençal, fie AP[2], care diferă întru căt-va de AP[1] în caracterisarea cifrelor, şi anume:

1. Un, lou bon Dieu.
2. Dous, lous Testamens,
   Un, lou bon Dieu.
3. Tres, la Trinitat,
   Dous, lous Testamens,
   Un . . . .
4. Quatre, lous Evangelistas,
   Tres, la Trinitat,
   Dous . . . .
5. Cinq, las plagas de nostre Segne,
   Quatre, lous Evangelistas,
   Tres . . . .
6. Sieis, lous luns dou Temple,
   Cinq, las plagas de Nostre Segne,
   Quatre . . . . . .
7. Sept, las joias de Nostra-Dama,
   Sieis, lous luns dou Temple,
   Cinq. . . . .
8. Ioch, las Beatitudas,
   Sept . . . .
9. Nòus, lous Anges,
   Ioch . . . .
10. Dech, lous Coumandamens,
   Nòus . . . .
11. Ounze, las Estelas,
   Dech . . . .
12. Douge, lous Apôtres,
   Ounze, las Estelas,
   Dech, lous Coumandamens,
   Nòus, lous Anges,
   Ioch, las Beatitudas etc.[6])

Aci sînt numaĭ 12 cifre, dintre carĭ 4, 5, 6, 7, 8 şi 10 coincidă cu AP[1].

Cifrele divergințĭ sînt:

---

6) Montel et Lambert, *Chants populaires du Languedoc*, în *Revue des langues romanes*, 2-e série, t. 3 (1877), p. 78—9.

1=„fiiul Mariei„ (AP[1]) — Dumnedeŭ (AP[2]);
2=tablele luĭ Moĭse — Testamenturile;
3=patriarchiĭ — Treimea;
9=frațiĭ luĭ Iosif — îngeriĭ;
11=radele luneĭ — stelele;
12=radele sóreluĭ — apostoliĭ;
13=13 miĭ de fecióre — O.

Dd. Lambert și Montel constată, că copiiĭ învață pe din afară acéstă enumerațiune, ca un fel de prescurtare a catechismuluĭ.

§ 10. Un al treilea variant provențal—AP[3]—este cel catalan, publicat de d. F. Pelay Briz sub titlul: „Los dotze nombres„:

Una n'es una
una sols una
la que va parí à Batlem
la Verge pura.
Jo vos las diré
las dotze paraulas que Cristo digué.

Duas son duas
las taulas de Moisés.
Una n'es una
una sols una
la que va parí etc.
Jo vos las diré
las dotze paraulas que Cristo digué.

Tres ne son tres
la Santissima Trinitat es.
Duas son duas etc.

Quatre son quatre
los quatre Evangelistas.
Tres son tres etc.

Cinch ne son cinch
las cinch llagas de Cristo.
Quatre son quatre etc.[7])

Și așa maĭ departe pînă la 12 inclusiv, unindu-se cu AP[1] numaĭ prin cifra 2, cu AP[2] prin cifrele 3, 9 și 12, cu AP[1] și AP[2] prin 4, 5 și 10, ĭar diferind de ambele prin:

1=Sânta Fecióră;
6=„las horas de la creu„=órele pe cruce?
7=bucuriele sântuluĭ Iosif;

7) Briz, *Cansons de la terra*, Barcelona, 1871, t. 3, p. 5—8.

8=inimele drepte;
11=11 miĭ feciore:

dintre carĭ înse 7 nu este decât un compromis între ı din AP¹. iar 11 o modificare a luĭ 13 tot de acolo.

De tot original este refrenul: ‹Vě voĭu spune cele doı ḑecĭ cuvinte ḑise de Crist›, atribuind astfel Povestea ı relor tocmaĭ Mântuitoruluĭ.

Este nu maĭ puţin interesantă particularitatea, pe car împărtăşesce d. Briz despre modul de a recita acest -cântec. După ce se termină ultima strófă cu cifra 12, e raţiunea întrégă se repetă apoĭ în ordinea inversă, fo adecă următorul pătrat în loculu treunghiuluĭ din §-ful

12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3
4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2
3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
					12					

O asemenea recitaţiune duréză, negreşit, césurĭ întregı, curând Catalanilor o petrecere, pe care o póte aprecia n dóră un pasionat matematic.

§ 11. Cea maĭ ingeniósă parodiă populară provenţală a vesteĭ Numerelor, este următorul cântec, întitulat ‹Luna Maiŭ›:

1. Le prumié del més de mai, Qu'embouiarei à mai mio? U n o perdic que bolo, que bolo, Uno perdic que bolo.	La întâiŭ Maĭu Ce să trimit eŭ drăguţeĭ? U n a pătîrniche ce sbóră, sb Una pătîrniche ce sbóră!

2. Le segoun del més de mai, Qu'embouiarei à mai mio? D o s tourtourèlos, Uno perdic que bolo...	La doă Maĭu Ce să trimit eŭ drăguţeĭ? D o ă turturele, Una pătîrniche ce sbóră...!
3. Le tres del més de mai, Qu'embouiarei à mai mio? T r e s pijouns blancs, Dos tourtourèlos, Uno perdic que bolo...	La treĭ Maĭu Ce să trimit eŭ drăguţeĭ? T r e ĭ porumbeĭ albĭ, Doă turturele, Una pătîrniche ce sbóră etc.

Aşa urméză tot înainte, repetându-se mereŭ cifrele precedinţĭ de jos în sus, pînă la 15 Maĭu, când darnicul amant trimite drăguţeĭ sale—„c i n c ĭ-s p r e-ḑ e c ĭ buţĭ cu vin„![8])

Vom formula acéstă imitaţiune prin $A/_1P$.

D. Montel ne maĭ dâ, ca o altă parodiă a aceluĭaşĭ cântec, un joc copilăresc, „une sorte de cheval fondu„, unde unul din jucătorĭ spune cifra, ĭar alţiĭ trebuĭ ĭute să-ĭ găséscă o rimă, de exemplu:

Un?—lou lum;
Dous?—d'amellous;
Tres?—lou bres etc.[9])

In acest joc, care merge pînă la 12, dar probabilmente n'are a face cu Povestea Numerelor, cifrele precedinţĭ nu se maĭ repetă tóte în ordinea inversă, despărênd cu desăvîrşire trăsura d i d a c t i c ă cea maĭ caracteristică a tipuluĭ A, dusă pînă la non-plus-ultra în variantul AP^3.

§ 12. Tot ca provenţale de origine, trebuesc considerate:

β) Variantурile francese,

dintre carĭ cel maĭ depărtat geograficesce, dar diferind în fond pré-puţin de AP^2, este variantul AF^1, conservat în Canada:

8) Montel et Lambert, op. cit. p. 85—6.
9) Montel, *Contes populaires*, in *Revue des langues romanes*, 1-e série, t. 3 (1872), p. 211.

[—Dis-moi pourquoi u n ?]
— Il n'ya qu'un seul Dieu.

— Dis-moi pourquoi d e u x?
— Il y a deux Testaments,
Il n'ya qu'un seul Dieu.

— Dis-moi pourquoi t r o i s?
— Il ya trois grands patriarches,
Il y a deux Testaments,
Il n'ya qu'un seul Dieu.

— Dis-moi pourquoi q u a t r' ?
— Il y a quatre évangélistes.
Il ya trois grands patriarches etc.

Apoĭ urméză:

5=„cinq livr's de Moïse„;
6=„six urn's de vin rempli's à Cana en Galilée„;
7=„sept sacrements„;
8=„huit béatitudes„;
9=„neuf choeurs des anges„;
10=„dix commandements„;
11=„onz' cents mill' vierges„;
12=„douze apôtres„.[1])

Prin cifrele 4 şi 10 AF¹ coincidă cu AP¹, AP² şi tot-o-dată; prin 8 cu AP¹ şi AP²; prin 9 şi 12 cu AP AP³; prin 1 şi 2 cu AP²; prin 3 cu AP¹; prin 11 cu .

Puncturile de diverginţă de câte-trele varianturile prover sînt:

5=Pentateucul;
6=cófe de vin dela Cana;
7=Sacramentele.

D. Gagnon însoţesce acest variant canadian de următ importantă notiţă:

„Je connais depuis bien longtemps cette ancienne ro „que l'on pourrait parfaitement appeler une *ronde religie* „L'exécution en est très-simple. Les danseurs se compt

„d'abord à haute voix, de façon que chacun d'eux se trouve „désigné par un nombre pair ou impair. Le chant commence „ensuite et la chaîne se met à tourner. On tourne ainsi con„stamment, tantôt à droite, tantôt à gauche; mais quand les „chanteurs en sont au sixième couplet, et chaque fois que „ce sixième couplet se répète, tout le monde s'arrête, et, „pendant que l'on chante: *Six urnes de vin remplies*, les „danseurs désignés par un nombre pair se tournent, d'abord „à droite, puis à gauche, et font à leurs voisins de profonds „saluts. Ceux que designe un nombre impair font la même „cérémonie en sens inverse: le tout avec la gravité d'une „cérémonie religieuse. Puis, lorsque l'on chante: *A Cana en* „*Galilée*, les danseurs recommencent.„ [10])

Iată dară Povestea Numerelor prefăcêndu-se într'un danţ!

§ 13. Dela acel respect religios, pe care'l constată maĭ sus d. Gagnon, Francesuluĭ nu ĭ-a fost greŭ de a sări la glumă.

Parodiele francese ale cânteculuĭ ce ne preocupă sînt de o varietate extremă, dar nu sînt sigure: asemĕnarea lor cu Povestea Numerelor după tipul A ar puté să fie fictivă.

Iată una în dialectul de lîngă Metz:

1-2. Ing et dousse,	Unul şi doĭ,
Lès ôyes so boussent;	Gâscele se împing;
3-4. Treûhh et quouètte,	Treĭ şi patru,
Lès ôyes so bèttent;	Gâscele se bat;
5-6. Cinq et hhihh,	Cincĭ şi şése,
Lès ôyes so bihhent...	Gâscele se légănă, etc.[11])

Acéstă parodiă — fie $A/_1F$ — merge aşa pînă la 12, dar cifrele nu se repetă, după cum nu se repetă nicĭ în cele doă următóre.

Parodia $A/_2F$, din departamentul Yonne, este tot pe atăt de trivială, pe căt de nesărată este cea precedinte.

10) Gagnon, op. cit. p. 298—304; cfr. ib. p. 369-71.
11) *La Mélusine*, 1877, p. 171.

Iat'o:

1-3. Un, deux, trois,
La culotte en bas;
4-6. Quatre, cinq, six,
Levez la chemise;
7-9. Sept, huit, neuf,
Tapez sur le boeuf;
10-12. Dix, onze, douze,
J'ai les fesses toutes rouges.[12])

Dacă nu maĭ ingeniósă, cel puţin maĭ practică, este par
A/$_3$F, din departamentul Jura. Lucrătoriĭ dela drumul
fer, când bat pariĭ în pămînt, însoţesc loviturele în tact
următorul cântec:

1. En voilà une,
La jolie une;
Une s'en va,
Ça ira;
Deux s'en vient,
Ça va bien!

2. En voilà deux,
La jolie deux;
Deux s'en va,
Ça ira;
Trois s'en vient,
Ça va bien!

3. En voilà trois,
La jolie trois, etc.[13])

Tóte astea, maĭ repetâm încă o dată, ar puté să fie
tot străine tipuluĭ A, şi chĭar Povestiĭ Numerelor în gen
O parodiă bine asigurată, necontestabilă, nu este decăt
riantul provenţal A/$_1$P.

§ 14. Părăsind pe un moment Franţa, unde ne vom
tórce maĭ la vale, să trecem acum peste Pireneĭ la:

γ) Variantură portugese,

carĭ, deşi fórte originale, ni se par totuşĭ a fi străbătut
Portugalia anume din Provenţa.

12) Ibid. p. 78.
13) Ib. p. 218.

Se scie că 'n evul-mediŭ, anume între secoliĭ XI-XIII, literatura provențală, cultă și poporană, cea religiósă ca și cea profană, a exercitat o influință simțită asupra mișcăriĭ intelectuale portugese.[14])

Orĭ-cum ar fi, Povestea Numerelor a reușit a se localisa în Portugalia atât de bine, încât a căpĕtat acolo un aer *sui generis*, o individualitate propriă în comparațiune cu exemplarele provențale, și chĭar cu cele-l'alte exemplare europene. Ce-va maĭ mult; varianturile portugese, după cum ne vom încredința îndată, nu pot proveni din cele provențale cunoscute, ci ne fac a bănui un variant retăcit, un variant mixt, în care se contopĭa tipul A cu tipul B, pe când actualmente noĭ n'am găsit în Provența nicĭ o urmă de tipul B, atât de respăndit la Românĭ.

§ 15. D. Coelho cunósce treĭ saŭ patru varianturĭ portugese.

Variantul ABP¹ a perdut forma dialogică, devenind curat narativ:

1. U m e' nosso Senhor Jesu Christo.

2. D u a s sao as duas tabuas de Moysés,
   Um e' nosso Senhor Jesu Christo.

3. T r e s sao as tres pessoas da Santissima Trindade,
   Duas sao as duas etc.[15])

După 1=Crist, 2=tablele luĭ Moĭse și 3=Trinitatea, merge așa pînă la 12:

4=evangeliștiĭ;	8=corurĭ de îngerĭ;
5=ranele luĭ Crist;	9=templurĭ;
6=luminărĭ sânțite;	10=porunce;
7=Sacramentele;	11=11 miĭ fecĭóre;

12=apostoliĭ.

14) Braga, *Historia da litteratura portugueza*, Porto, 1875, p. 32-42.
15) Coelho, *Romances sacros*, în *Romania*, t. 3 (1874), p. 272.

Acest variant, ca şi cele-l'alte portugese, servă drept cântec, maĭ ales contra draculuĭ. La finea luĭ se adauge mătórea strofă :

Sete raios leva o sol!	Şépte raḑe are sórele;
Sete raios leva a lua!	Şépte raḑe are luna;
Arrebenta para ahi nabo,	Pieĭ de aci, drace,
Que esta alma nao é tua!	Căcĭ acest suflet nu e al

o strofă care se pare a fi luată dintr'un alt variant, «7=Sacramentele» nu se împacă cu «7=raḑele sóreluĭ».

Prin acest final, orĭ de unde ar veni el, ĭată-ne strămu pe neaşteptate în elementul a n t i-d e m o n i a c al tipulu element despărut cu desăvîrşire din varianturile provenţale noscute şi din cele francese.

§ 16. Variantul ABP[2] se bucură în Portugalia de o che celebritate juridică.

El se află înregistrat în următorul mod în procesul A Martins, pe care inquisiţiunea din Lisabona a condamnat'o secolul XVII a fi arsă de viuă, ca vrăjitóre şi fermecătó

— Custodio queres ser solto?
—Elle respondia:
Em graça de Deus quero.

1. —Dize-me um que, é só Deus, amen;
2. Dize-me deus, que sao as tabuinhas de Moysés;
3. Dize-me tres; as tres sao os tres patriarchos de Jacob;
4. Dize-me quatro, que sao os quatro Evangelistas Lucas M cus e Matheus;
5. Dize-me cinco, que sao as cinco chagas de N. S. I. Chri
6. Dize-me seis, que sao os seis cirios bentos,
Que a virgem accendeu
Quando seu bento filho nasceu;
7. Dize-me sete, sao os sete goivos que goivaram a Virgem Ma
8. Dize-me oito, que sao os oito corpos dos Santos ou os corpos christaos que estao em Massarelos;

9. Dize-me nove, que sao os nove anjos;
10. Dize-me dez, que sao dez mandamentos;
11. Dize-me onze, que sao os onze mil virgens;
12. Dize-me doze, que sao os doze Apostolos;
13. Dize-me treze, que sao
As treze varinhas do sol
Que arrebentam ao diabo
Do pequeno até ao maior.

Acest variant, care merge pînă la 13, conservă, cel puţin în parte, forma dialoguluĭ, ḑiferind tot-o-dată de variantul cel narativ ABP[1] prin cifrele:

3=Trinitatea (ABP[1])	—	Patriarchiĭ (ABP[2]);
7=Sacramentele	—	bucuriele Maĭceĭ Domnuluĭ;
8=corurĭ de îngerĭ	—	móşte de sfinţĭ;
9=templurĭ	—	îngerĭ;

afară de 13=raḑele sóreluĭ "carĭ alungă pe toţĭ draciĭ dela mic pînă la mare."

Trebuĭ să maĭ adaugâm, că unul dintre ceĭ doĭ vorbitorĭ este aci specificat: *Custodio*, adecă "îngerul păzitor", pe când în ABP[1] acest personagĭu se menţionéză numaĭ în titlu: "Oraçao de S. Custodio", dar nu în text.

Anna Martins—ḑice dosarul proceseluĭ—repeta de treĭ orĭ acest descântec, cu care, "sempre com bom successo", scotea pe dracĭ din bieţiĭ păcătoşĭ;[16]) nu ni se spune însă, dacă se repetaŭ la fie-care strofă tóte cifrele precedinţĭ, ca în generalitatea tipuluĭ A.

Nu este fără interes, că la cifra 4 se menţionéză numaĭ **treĭ** evangeliştĭ, ca şi când n'ar fi fost sigur numele celuĭ de al patrulea. Asupra acestuĭ punct, indiferinte în aparinţă, noĭ vom maĭ reveni maĭ jos.

§ 17. Cel maĭ important variant portuges este ABP[3].

16) Coelho, op. cit. p. 274.

Aci conversațiunea se petrece pe față între «Îngerul tor» și «diavolul».

Fie-care strofă se începe prin:

D.—Custodio, amigo meu.	— Păzitorule, amicul meŭ
C.—Custodio sim, amigo nαo.	— Păzitor sînt, amic nu.
D.—Dize-me as santas palavras,	— Ḑi-mĭ cuvintele cele sfi
Dize-m'as ditas e retornadas....	Ḑi-mĭ vorbele și respunsur

apoĭ urméză:

— Eu te digo duas etc.,

repetându-se la fie-care cifră tóte cifrele precedințĭ.

Prima strofă, care cuprindea caracterisarea luĭ 1, sesce:

Cele-l'alte cifre sînt:

2=tablele luĭ Moĭse;
3=Trinitatea;
4=evangeliștiĭ;
5=ranele luĭ Crist;
6=luminările sănțite;
7=Sacramentele;
8=fericirile;
9=lunele de sarcină ale Fecĭóre;
10=poruncele;
11=11 miĭ fecĭóre.

Cifra 12, care încheiă șirul, este caracterisată într'un 1 cam analog cu finalul variantuluĭ ABP[1]:

—Eu te digo doze;	—Eŭ îțĭ ḑic doă-spre-ḑecĭ:
Doze raios tem o sol,	Doă-spre-ḑecĭ raḑe are sóre
Doze raios tem a lua;	Doă-spre-ḑecĭ raḑe are luna
Rebenta d'ahi, diabo,	Pieĭ de aci, drace,
Que esta alma nαo é tua.	Căcĭ acest suflet nu e al te

D. Coelho, constatând că descântecul de maĭ sus este f respăndit în Portugalia și că 'n unele sub-varianturĭ «înge păzitor» e înlocuit prin «Sântul Ciprian», adaugă:

«Poporul asigură, că în acest dialog dracul se'ncércă a r «sufletul adversaruluĭ seŭ, fie Custodio, fie Ciprian, și că

«adevĕr, dacă sântul ar greşi într'un singur respuns, «ar fi perdut.»

Eĭ bine, tocmaĭ acéstă sbucĭumare a demonuluĭ contra sufletuluĭ, şi tocmaĭ acéstă consecinţă pentru suflet la cas de nedeslegarea enigmelor, elemente cu totul străine tipuluĭ A, sînt trăsurele cele maĭ caracteristice ale tipuluĭ B, după cum am veḑut'o în BR[1], BR[2], BRS, şi vom maĭ vedé maĭ jos. Varianturile portugese forméză dară pe deplin un dibacĭu compromis între tipurile A şi B, adecă un al treilea tip AB. O asemenea amalgamă însă ar fi imposibilă, dacă Portugesiĭ, saŭ cel puţin Provenţaliĭ, n'ar fi cunoscut tipul B alăturĭ cu tipul A.

§ 18. Tot din Provenţa, probabilmente însă prin intermediul frances, derivă:

ð) Varianturile celtice,

dintre carĭ unul a făcut atâta sgomot în lumea sciinţifică, a stîrnit atâtea certe, bănuelĭ, lovirĭ şi apĕrărĭ, încât posedă astăḑi o literatură întrégă, compusă din cărţĭ, broşure şi articolĭ de prin ḑiare, tóte însă străine metódeĭ comparative pe o scară întinsă, ceĭa-ce le-a împedecat de a reversa o raḑă de lumină asupra cestiuniĭ.

§ 19. Vicontele Hersart de la Villemarqué, în capul colecţiuniĭ sale de «Cânturĭ poporane ale Bretanieĭ», încoronată de Academia Francesă şi pe care noĭ o cunóscem în a şesea ediţiune, a pus—între «cânturĭ mitologice»—o lungă bucată întitulată *Ar rannou*: «Les séries ou le druide et l'enfant».

Bucata se începe prin:

Ann drouiz.

—Daik, mab gwenn Drouiz; ore;
Daik, petra fel d'id-de?
Petra ganinn-me d'id-de.

Ar bugel.

—Kan d'in euz a eur rann,
Ken a oufenn breman . . . ,

Druidul întrébă mereŭ pe copil: ce vreĭ să-ţĭ cânt? Copilul cere succesivamente „şirul numĕruluĭ„: unul căte unul dela 1 pînă la 12. Druidul caracterisă fie-care cifră pe rînd, repetând în acelaşĭ timp de jos în sus pe tóte cele precedinţĭ, întocmaĭ după cum am veḑut în generalitatea tipuluĭ A.

Cele maĭ multe cifre nu sînt caracterisate printr'o singură equivalenţă, ci printr'o aglomeraţiune.

Aşa:

1=mórtea „nevoĭa unică, tatăl dureriĭ„ ;

2=doĭ boĭ înhămaţĭ la o scóĭcă şi murind de obosélă;

3=treĭ părţĭ ale lumiĭ, — treĭ începuturĭ şi treĭ sfîrşiturĭ „pentru om ca şi pentru ştejar„, — treĭ crăimĭ ale luĭ Merlin „pline de fructe de aur, de florĭ strălucite, de copilaşĭ rîḑetorĭ„ ;

4=patru cuţĭ ale luĭ Merlin „pentru a ascuţi săbiele vitejilor„ ;

5=cincĭ zóne pămîntescĭ, — cincĭ vécurĭ, — cincĭ stâncĭ „peste sóra nóstră„ ;

6=şése copilaşĭ de céră „înviuaţĭ prin puterea luneĭ„, — şése ĭerburĭ de léc „într'un mic cazan, unde piticul amestecă beutura, ţinênd degetul cel mic în gură„ ;

7=şépte sorĭ şi şépte lune, — şépte planete „împreună cu Găina„, — şépte elemente „cu făina aeruluĭ„ ;

8=opt vînturĭ, — opt focurĭ „cu Marele Foc, aprins în luna luĭ maĭu pe muntele resboĭuluĭ„, — opt vacĭ albe „ale Dómneĭ„ păscênd érbă „pe insula cea adîncă„ ;

9=noue mănuţe albe „pe mésa arieĭ lîngă turnul Lezarmeur„, — noue mume plăngênd, — noue vestale „danţând cu florĭ în cosiţe şi cu rochiĭ de lână albă, împregĭurul fântîneĭ, la lumina luneĭ pline„, — scrófa cu ceĭ noue purceĭ la uşa coteţuluĭ, ţipând „mic! mic! mic! ĭute la măr! bătrînul gligan va să vĕ înveţe!„

10=ḑece corăbiĭ duşmane venind dela Nantes, „vaĭ voue! vaĭ voue! ómenĭ dela Vannes!„

11=un-spre-ḑecĭ preuţĭ înarmaţĭ „fugênd dela Vannes cu

săbiĭ sfărămate, cu haĭne săngerate, cu beţe de corn, din 300 ce eraŭ„;

12=doă-spre-ḑecĭ lune şi doă-spre-ḑecĭ semne ale zodiaculuĭ, —doă-spre-ḑecĭ semne la resboĭu„ etc.[17])

D. de la Villemarqué începe prin a da următórea noţiune generală despre acéstă curiósă bucată:

"La pièce qui ouvre ce recueil est une des plus singulières "et peut-être la plus ancienne de la poésie bretonne. C'est un "dialogue pédagogique entre un Druide et un enfant. Il con-"tient une sorte de récapitulation, en douze questions et douze "réponses, des doctrines druidiques sur le destin, la cosmogo-"nie, la géographie, la chronologie, l'astronomie, la magie, la "médecine, la métempsycose...„

Unde va fi găsit tóte acestea în cântul de maĭ sus, d. de la Villemarqué nĭ-o lămuresce fórte ingenios pe cincĭ pagine îndesate de note, carĭ ne'nvaţă, de exemplu, că "scrófa cu ceĭ noue purceĭ„ este un simbol mitologic al Celţilor, represintat pe o medaliă în Montfaucon, menţionat în legende şi 'n cronice locale, şi aşa maĭ încolo.

§ 20. Mulţĭ aŭ primit fără control descoperirea d-luĭ de la Villemarqué.

Unul din eruditiĭ francesĭ ceĭ maĭ distinşĭ, competinte maĭ cu sémă în studiele celtice, reposatul Roget de Belloguet, o luase de tot la serios, ḑicênd că: "elle nous révèle peut-être "la méthode particulière que les Druides, qui repoussaient tout "enseignement écrit, employaient avec les enfants.„[18])

Dar furtuna n'a zăbăvit a isbucni.

Dd. Le Men, d'Arbois de Jubainville, Luzel şi alţiĭ aŭ atacat succesivamente, în întreg saŭ în parte, colecţiunea d-luĭ de la Villemarqué.[19])

---

17) Villemarqué, op. cit. p. 1 şi urm.

18) Belloguet, *Ethnogénie gauloise*, t. 3, *Le génie gaulois*, Paris, 1868, p. 360—62.

19) Cfr. maĭ cu sémă Luzel, *De l'autenticité des chants du Barzaz-Breiz*, St. Brieuc, 1872.

Intre cele-l'alte, s'aŭ găsit în Bretania, în vr'o 50 de variantur care de care maĭ ciudate, o galimatiă în limba celtică, întitulată *Gousperou ar Ranet* «Vesperele bróscelor».

Iată un specimen în traducere francesă:

«1=Demi-soleil à Marie: passe le soleil à Marie.

«2=Deux propriétaires qui parient: passe au large, tu feras bien.

«3=Trois bagues d'argent pour jouer. Passant, dis-moi, où sont «les trois fils du logis?

«4=Quatre vaches d'un noir de mûre, traversant des terres, des «terres...

«5=Cinq canards chantant *l'Exaudi*.

«6=Six frères, sept soeurs.

«7=Sept soleils, sept lunes.

«8=Huit petits batteurs sur l'aire: battant des pois, battant des «pampres; ils battent sur l'aire en se tenant par la main.

«9=Neuf prêtres armés revenant de Nantes, avec leurs épées brisées, leurs chemises sanglantes: le plus rude gars qui lève la tête «tremble en les voyant.

«10=Dix chariots tout neufs, qui ne cessent de gémir, en grand «danger de périr.

«11=Grognant et regrognant, onze truies toutes semblables allant «à l'accouplement.

«12=Douze épées amies démolissent le bout du pignon menu comme «son.»

D. de la Villemarqué nu ascundea nicĭ de cum, ba încă a spus'o — póte—el cel de'ntâiŭ, că o asemenea galimatiă există la Bretonĭ; criticiĭ seĭ însă aŭ pretins că numaĭ ea există în realitate, iar «cântul mitologic» nu este decât o născocire, o falsificare, o contra-facere artistică a aceleĭ galimatie.

Unul din eĭ, d. Lejean, ḑice:

«On peut se demander comment on a pu tirer de cette folie «en douze couplets le chant réellement beau des *Séries*. Rien «de plus simple: on a conservé la charpente, le rythme, «quelques vers du texte; sur le reste, on a plaqué des vers «nouveaux dont l'ensemble forme un résumé complet de la «mythologie celtique.» [20])

20) Lejean, *La poésie populaire en Bretagne*, în *Revue celtique*, t. 2 (1873), p. 61.

In mersul firesc al lucrurilor, parodia se nasce din serios, nu vice-versa. Nimĕnuĭ n'a venit în minte de a susţine, bună óră, că Povestea Numerelor la Provenţalĭ s'a născut din parodia provenţală $A/_1P$, aprópe tot atât de absurdă ca şi parodia celtică de maĭ sus.

Explicaţiunile cele druidice ale d-luĭ de la Villemarqué pot fi false, fără ca totuşĭ să fie fals însuşĭ cântul, cel puţin fără a fi fals în totalitatea luĭ.

Criticiĭ nu şĭ-aŭ dat cea maĭ mică ostenélă de a studia cestiunea într'un mod comparativ pe o scară vastă.

Ne vom mărgini d'o cam dată de a atrage atenţiunea asupra unuĭ singur punct.

D. Villemarqué n'a cunoscut şi n'a putut să cunóscă variantul transilvan BRS.

Cum de se întîmplă dară, că "ceĭ 9 purceĭ" din variantul celtic se regăsesc tocmaĭ în Ardél; şi-ĭ vom maĭ revedé maĭ la vale în §-ful 28, deşi împuţinaţĭ la numĕr, într'un variant slavic tot al tipuluĭ B?

Noĭ credem, că varianturile celtice, fie cele serióse, fie cele burlesce, provin tóte din amestecul tipuluĭ A cu tipul B; un amestec însă de o altă natură, negreşit, decât acela al varianturilor portugese.

Vom formula dară cântul cel pretins druidic al d-luĭ Villemarqué prin ABG, ïar parodia prin $AB/_1G$.

Insă Celţiĭ din Bretania maĭ posedă şi tipul curat A, cel puţin într'un:

ε) Variant latin.

§ 21. D. Villemarqué cunósce acest variant —AGL— în doă exemplare aprópe identice: cel întâiu, publicat de preutul Tanguy Guéguen la 1650; cel-l'alt, comunicat de abbatele Henry.

Iată începutul după ambele:

Guégen:	*Henry*:

—Dic mihi quid unus?

—Unus est Deus Qui regnat in coelis.	—Unus est Christus Qui regnat Deus.

—Dic mihi quid duo?
—Duo sunt Testamenta,
Unus est Deus, etc.

Apoĭ respunsurile comune ambelor:

3=Patriarchiĭ;	8=fericirile;
4=Evangeliştiĭ;	9=corurĭ de îngerĭ;
5=Pentateucul;	10=poruncele;
6=urnele în Cana Galileeĭ;	11=stelele luĭ Iosif.

Puncturile în divergință:
7=Sacramentele — luminările;
12=apostoliĭ — articoliĭ credințeĭ.[21])

Este de observat coincidința acestuĭ variant cu cel fr din Canada sub raportul luĭ 5=«Pentateucul» şi 7=«u în Cana Galileeĭ»: doă ecuivalințe, pe carĭ nu le găsi loc în varianturile provențale.

η) Varianturĭ italiane.

§ 22. Din Italia noĭ nu cunóscem niciĭ un represent direct, saŭ cel puțin sigur, al vre-unuĭa din cele treĭ tipui B şi AB.

Se află însă o mulțime de cântece poporane enumerati fórte asemenate cu presupusele parodie provențale şi fran ale tipuluĭ A, carĭ totuşĭ, ca şi acelea maĭ tóte, ar puté si în realitate fără nicĭ o înrudire genetică cu Povestea Nu relor.

La Neapole, bună óră, se aude:

Uno, doje e tre! Lu papa nun è re, Lu re nun è papa,	Una, doă, treĭ! Papa nu e rege, Regele nu e papă,

21) De la Villemarqué, op. cit. p. 16-17.

La vespa nun è ape,
L'ape nun è vespa etc.

Vespea nu e albină,
Albina nu e vespe etc.,

și așa înainte pînă la infinit,[22]) ca și când s'ar apuca cine-va a cânta: 1 nu e 2, 2 nu e 3, 3 nu e 4, 4 nu e 5 etc.

Nu ne este cunoscut, de asemenea, nicĭ un variant spaniol.

Înainte de a trece la cele germane și slavice, să nu uĭtâm un variant imitat dela Germanĭ, saŭ maĭ curând dela Slavĭ, într'o limbă orientală, dar rĕtăcită în Europa, astfel că nu scim cum să-ĭ găsim vre-un loc maĭ potrivit în studiul de față, și anume :

ϑ) Variantul evreesc.

§ 23. In acest variant —AE— fie-care strófă se începe prin: "—Cine scie ce este [cifra cutare]?,, ; urméză respunsul: "—Eŭ sciŭ ce este [cifra cutare]...,,; apoĭ se repetă mereŭ ca și'n cele-l'alte varianturĭ ale tipuluĭ A, tóte cifrele precedințĭ.

Iată începutul:

1. אחד מי יודע. אחד אני יודע. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:
2. שנים מי יודע שנים אני יודע. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:
3. שלשה מי יודע. שלשה אני יודע. שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:
4. ארבע מי יודע. ארבע אני יודע. ארבע אמהות. שלשה אבות...

Peste tot sînt 13 cifre:

1=Dumnedeŭ;
2=tablele luĭ Moĭse:
3=patriarchiĭ;
4=nevestele patriarchilor (Sara, Rachela, Rebecca și Lia);
5=Pentateucul;
6=cărțile Mischneĭ;
7=dilele sĕptĕmâneĭ;
8=dilele înainte de circumcisiune;
9=lunele de sarcină la femeiă;
10=poruncele;
11=stelele luĭ Iosif;
12=triburile ovreescĭ;
13=atributele luĭ Dumnedeŭ.

22) Casetti e Imbriani. *Canti popolari delle provincie meridionali*, Torino, 1872, p. 189-194 și 445, unde sînt grupate maĭ multe paralelurĭ. — Cfr. Gianandrea *Canti popolari Marchigiani*, Torino, 1875, p. 259-603.

D. Darmestetter a constatat, că Evreiĭ posedă acest cântec, care se recită împreună cu altele în primele doă ḑile ale Pascelor, numaĭ de pe la finea secoluluĭ XVI şi numaĭ în Germania şi'n ţerile slavice, nicăirĭ în Occidinte.[23])

In acest mod, fără a ne opri asupră'ĭ, putem trece la:

ε) Varianturĭ germane.

§ 24. După o lungă despărţire, ĭată-ne ĭarăşĭ faţă'n faţă cu tipul B.

Intre basmurile din Schleswig-Holstein, adunate de Müllenhoff, este unul care se întitulézá: "Numerele dela unul pînă la şépte".

Un ţeran, sărăcit şi ajuns la desperare, ese la câmp, unde întâlnesce pe un om fórte mic la statură. Acesta îĭ propune că'l va îmbogăţi îndată, cu singura condiţiune că, după un timp óre-care, să-ĭ spună însemnarea numerelor dela 1 pînă la 7. La expirarea fataluluĭ termen, Crist îĭ vine în ajutor, învetându-l maĭ de'nainte deslegarea cam pré-naivă a celor şépte enigme, şi anume:

Eins ist eine Schiebkarre:	1=o róbă cu o rótă;
Zwei eine Karjole;	2=o cariolă cu doă róte:
Drei ein Dreifuss;	3=tripod;
Vier ein Wagen;	4=căruţă;
Fünf die Finger an der Hand;	5=degete;
Sechs die Werkeltage in der Woche;	6=ḑile de lucru:
Sieben das Siebengestirn.	7=Pleĭade.[24])

Müllenhoff citéză numaĭ în trécăt un alt variant german — vom formula ambele prin BH^1 şi BH^2 — auḑit în partea nordică a Schleswiguluĭ. Acolo dracul este înlocuit printr'un bogat "om din munte". La cas de a nu ghici cele şépte numere, ţeranul va perde pe fiĭul seŭ cel maĭ mare.[25])

Acelaşĭ tip B ne întimpină în:

23) Darmestetter, in *Romania*, t. 1 (1872), p. 223.
24) Müllenhoff, *Sagen, Märchen und Lieder*, Kiel, 1845, p. 303-5.
25) Ibid. p. 306.

x) Variantul neo-grec.

§ 25. Acest variant —BN— s'ar puté numi greco-albanes, căcĭ circulă pintre Greciĭ din Epir, de unde a trecut apoĭ pe insula Tinos.

Aşa cum îl reproduce Hahn în doă exemplare, carĭ se completéză unul pe altul, el se deosebesce pré-puţin, aprópe prin nemic, cel puţin în intrigă, de variantul român BR[2] şi chĭar de variantul BRS, afară dóră că «găsitorul mazăriĭ» se chĭamă aci *Penteklimas* în loc de *Măzărică*. In epizodul dela sfîrşit, care ne interesă maĭ în speciă, figuréză la Greci o babă care deslégă enigmele, ĭar nu un moşnég, ca în basmul românesc.

Iată acum şi caracterisarea cifrelor, carĭ merg pînă la 10, dar numaĭ în aparinţă, ca şi'n BR[1], căcĭ în fapt la cifra 10 nu se constată decăt victoria omuluĭ asupra draculuĭ:

1 = Dumneḑeŭ;
2 = ceĭ dreptĭ (die Gerechten);
3 = tripod;
4 = ţiţele vaceĭ;
5 = degete;
6 = şése stele în Pleĭade;
7 = jocul celor şépte ḑile;
8 = insectul octopod;
9 = lunele sarcineĭ la femeiă;
10 = enigmele draculuĭ.[26])

λ) Varianturĭ slavice.

§ 26. Profesorul A. Wesselofsky dela Petersburg, atăt de competinte în tot ce se referă la literatura poporană în genere, a bine-voit a-mĭ impărtăşi într'o epistolă, că toţĭ Slaviĭ cunosc cântece poporane analóge cu «Dic mihi quid unus», adică după tipul A.

Iată propriele sale cuvinte:

«Il y en a en Bulgarie, chez les Russes, les Polonais et les Tchekes.
«Ils commencent ordinairement par la question typique: Dis-moi;
«les questions et réponses varient de 7 à 9 et 12. Je vous donne
«les réponses avec les variantes:

---

26) Hahn, *Griechische und albanesische Märchen*, Leipzig. 1864, t. 2, p. 210-11 cfr. ibid. t. 1, p. 148-51.

"1=le fils de Marie—Dieu;
"2=deux tables de Moïse;
"3=la Trinité—les trois patriarches;
"4=les quatre évangélistes;
"5=les cinq coupoles de l'église — les cinq plaies du Sauveur — les cinq vierges folles et les cinq vierges sages de l'Evangile.
"6=les six ailes des chérubins—les six vases à la noce de Cana;
"7=les sept Conciles—les sept hiérarchies des anges—les sept Sacrements;
"8=les huit cercles du soleil (les 8 cieux?)—les huit chants de l'Eglise;
"9=les neuf joies de l'année—les neuf hiérarchies des anges;
"10=les Dix Commandements—les dix lépreux de l'Evangile—les "dix (?) Sacrements;
"11=les onze apôtres (sans Judas?) — les onze patriarches — les onze étoiles mineures=les frères de Joseph;
"12=les douze mois—les douze apôtres.»

Acéstă interesantă notiţă ne scutesce de a ne maĭ întinde asupra tipuluĭ A la Slavĭ, mulţumindu-ne a formula tóte variantурile slavice prin AS*.

Vom maĭ adăuga însă, că la Ruşĭ acest tip pórtă caracteristicul nume de "cântec evangelic» : евангелистая пѣснь; şi că variantul, pe care'l cunóscem noĭ înşi-ne, se începe acolo aprópe întocmaĭ ca AR :

Вы люди оные	Voĭ, ómeniĭ aceĭa,
Рабы поученые,	Robĭ învăţaţĭ,
Надъ школами выбраны !	Aleşĭ peste şcóle,
Повѣдайте, что есть единъ? .[27])	Spuneţĭ: ce este unul?...

§ 27. E fórte interesant, că la Bulgarĭ se află o parodiă necontestabilă a acestuĭ "cântec evangelic» ; necontestabilă, căcĭ în fond ea nu diferă de parodia provenţală $A/_1 1'$, a căriĭ origine din tipul A—precum am vĕdut maĭ sus în §-ful 11—este asigurată prin repetiţiunea cifrelor.

27) Kirleevskiĭ, Русскіе народные стихи, p. 131–3, in Чтенія Моск. Общества исторіи, 1848, No. 9.

Iat'o;

Първа вечер вечерафме	1-a séră am cinat [un] puĭu mă-
Ѣсно пиле геребица;	ricel de pătîrniche;
Втора вечер вечерафме	2 a séră am cinat doĭ porum-
Два гулаба пролетни;	beĭ de primăvéră;
Трети вечер вечерафме	3-a séră am cinat treĭ găine
Три кокошки менгюшки...	grecescĭ...;

apoĭ, apetitul crescênd mereŭ, ca şi'n parodia cea provenţală, după cum în tipul A sporesce mereŭ prin repetiţiune volumul strófelor, parodia bulgară se isprăvesce prin enormitatea:

Единайсета вечерафме	11-a séră am cinat un-spre-
Единайсет коньи врастави![28])	ḑecĭ caĭ răpcĭugoşĭ!

E peste putinţă, ca parodia bulgară $A/_1S$ şi cea provenţală $A/_1P$ să nu aĭbă o sorginte comună. Acea sorginte însă fost'a ea la Dunăre? fost'a în Pireneĭ? — o vom vedé maĭ departe.

§ 28. In fine, Slaviĭ cunosc şi tipul B; însă unicul luĭ variant — BS — pare a fi de o proveninţă română relativamente modernă, căcĭ s'a cules numaĭ în Podolia, la hotarul Basarabieĭ, în dialectul ruten.

Iată-l în traducere:

«Un om sărac a plecat în tîrg să cumpere pâne pentru copiĭ. Îl «întălnesce dracul şi'l întrébă: Unde te ducĭ, omule? El respunde: «Mĕ duc în tîrg să cumpĕr pâne pentru copiĭ. Dracul iĭ ḑice: Dacă «te veĭ vinde mie, iţĭ voĭu da şése porcĭ şi te veĭ face bogat. Bie- «tul om s'a învoit, şi chĭar în acea séră dracul ĭ-a şi adus şése «porcĭ, cu tocmélă de a veni peste treĭ anĭ. Omul a tăiat un porc, «a vîndut ceĭ-l'alţĭ cincĭ şi s'a îmbogăţit. Peste treĭ anĭ el s'a pus «pe gândurĭ: veni-va dracul după mine? Atuncĭ se arată un bă- «trîn şi se rógă a fi primit pe o nópte. El întrébă apoĭ despre grija «omuluĭ, şi aflând tótă întămplarea, iĭ ḑice: Nu te teme; numaĭ «când va veni dracul, tu să nu-ĭ respunḑĭ nemic. Pe la mĭeḑul nopţiĭ, «ĭată şi dracul în feréstră şi se apucă a intreba, respunḑêndu-ĭ bă- «trînul:

28) Miladinovtzi, op. cit., p. 419.

— Кто есть в хаті?
— Одйн так як одного нема.
— А два?
— Вдвох добре молотити.
— А три?
— Втрох добре в дорогу їхати.
— А чотирї?
— Чотирї чоловік колиси мав, то свій віз мае.
— А пъять?
— Пъять чоловік дівок мав, то свої вечерниці мав.
— А шість?
— Шість кабанів чорт мав, бідному чоловікові дав і на вічне віддание пропало.

— Cine'ĭ în casă?
— U n u l ca ne-unul.
— Iar doĭ?
— D o ĭ împreună bine îmblătesc.
— Iar treĭ?
— T r e ĭ împreună bine călătoresc.
— Iar patru?
— P a t r u róte când are omul, are o căruţă.
— Iar cincĭ?
— C i n c ĭ fete când are omul, are o şeḑĕtóre.
— Iar şése?
— Ş é s e porcĭ avea dracul. ĭ-a dat unuĭ bĭet om şi ĭ-a perdut pentru tot-d'a-una.

«S'a supĕrat dracul, a rupt acoperişul de pe casă şi a sburat; «Ĭar omul a mulţumit bătrînuluĭ, că l'a scăpat de mórte.»[29])

§ 29. Ne oprim acuma în speciă asupra tipuluĭ B, din care cunóscem în Europa şépte varianturĭ: BR¹, BR², BRS, BH¹, BH², BN şi BS.

Din acestea, BR¹, BR², BRS şi BN aŭ 9 cifre, de vreme ce respunsul la 10 în BR¹ şi BN nu caracteriséză acéstă cifră, ci numaĭ curmă lupta prin păcălirea draculuĭ.

Variantul BS are 6 cifre saŭ maĭ bine 5, respunsul la 6 fiind de aceĭa-şĭ natură ca 10 în BR¹ şi BN.

Este de creḑut totuşĭ, că acest variant, atât de scurtat în amăruntе, este scurtat tot-o-dată şi 'n numĕrul cifrelor. In varianturile BRS şi ABG sînt «9 porcĭ», şi tot 9, ĭar nu 6, cată să fi fost şi 'n BS; cu atât maĭ mult, dacă Rutenii vor fi împrumutat tipul B dela Românĭ.

Remân dară în diverginţă numaĭ varianturile BH¹ şi BH², carĭ nu se radică maĭ sus de 7 cifre.

---

29) Dragomanov, op. cit., p. 56—7.

In acest mod, majoritatea varianturilor ne dâ 9 cifre, dar cu tendinţă de a le urca la 10 saŭ de a păstra pe 10. A urca, dacă în prototipul comun vor fi fost numaĭ 9; a păstra, dacă el avea 10, dintre carĭ ultima cifră începuse a se perde.

Este remarcabil că, după d. Wesselofsky — vedĭ maĭ sus § 26 — la Slavĭ există şi varianturĭ ale tipuluĭ A numaĭ cu 9 cifre, ba chĭar cu 7.

In orĭ-ce cas, numĕrul cifrelor în tipul B nu trece nicăirĭ peste 10:

§ 30. In tóte cele şepte varianturĭ, cifrele sînt caracterisate în următorul mod:

1=puţ (BR[1], BRS) — luna (BR[2]) — róbă (BH[1]—[2]) — Dumnedeŭ (BN, BS?);

2=ochĭ (BR[1], BR[2], BRS) — cariólă (BH[1]—[2]) — ceĭ dreptĭ (BN) — îmblătitorĭ (BS);

3=ferestre (BR[1]) — fete (BR[2]) — furcă tricórnă (BRS) — tripod (BH[1]—[2], BN) — călătorĭ (BS);

4=căruţă (BR[1], BR[2], BRS, BH[1]—[2], BS) — ţîţele vaceĭ (BN);

5=degete (BR[1], BR[2], BH[1]—[2], BN) — boĭ (BRS) — fete (BS);

6=boĭ (BR[1]) — fluer cu şése gaure (BR[2]) — pogóne de câmp (BRS) — dile de lucru (BH[1]—[2]) — Pleĭade (BN) — porcĭ (BS);

7=fete (BR[1]) — fraţĭ (BR[2], BRS) — Pleĭade (BH[1]—[2]) — dine (BN);

8=fraţĭ (BR[1]) — boĭ (BR[2]) — fete (BRS)—insectul octopod (BN);

9=fete (BR[2]) — porcĭ (BRS) — lunele de sarcină (BN).

De aci urméză, că prototipul comun european al tipuluĭ B avea ecuivalinţele:

4=róte de căruţă,

5=degete,

carĭ se află în marea majoritate a varianturilor; probabilmente şi:

2=ochĭ,

pe care — ecuivalinţă atât de firéscă — o găsim în tóte varianturile române.

Cea maĭ curiósă ecuivalinţă este „fete", care respunde la 3 (BR[2]), la 5 (BS), la 8 (BRS), ba chĭar într'unul şi acelaşĭ

variant BR[2] la 3 şi la 9 tot-o-dată. Este învederat, că pro totipul comun avea ‹fete› ; dar — sub care cifră anume?

La 7 în variantul român BR[1] respund ‹fete›. în variantul neo-grec — ‹ḑîne›, adecă tot ‹fete›. Numaĭ la cifra se întâlnesc ‹fete› în doă varianturĭ, cela-ce ne face a crede că şi 'n prototip acéstă ecuivalinţă figura la 7, dislocându-se apoĭ în varianturile cele derivate.

Accepţiunea de ‹ḑîne›, ca maĭ mitologică, ni se pare a maĭ propriă în tipul B.

Vom avé dară ca primitive, cel puţin în Europa:

2=ochĭ,

4=róte de căruţă ;

5=degete ;

7=ḑîne.

Ecuivalinţele isolate şi pré-artificiale, ca ‹róbă›, ‹cariólă›, ‹îmblătitorĭ›, ‹furcă tricórnă›, ‹tripod›, ‹călătorĭ›, ‹octo pod›, etc., trebuĭ înlăturate, ca de tot posterióre.

In privinţa celor-l'alte, orĭ-ce soluţiune ar fi pripită.

§ 31. Tóte varianturile tipuluĭ B se află în ţerile române saŭ în vecinătate, afară numaĭ de cele doă varianturĭ germane, carĭ — prin lipsa deosebirilor între cifre — formézá în realitate un singur variant.

Dela Dunăre pînă la Schleswig-Holstein e departe!

Cu tóte astea, proveninţa aşa ḑicênd danubiană a varianturilor BH[1]—[2] se probézá nu numaĭ prin completa lor isolare în Germania şi prin extrema asemenare în peripeţie cu BS, dar maĭ pe sus de tóte printr'o mărturiă medievală autentică, cumcă tipul B exista la Românĭ deja pe la începutul seculuĭ XIII.

In variantul român BR[2], dracul este represintat prin ‹oamenĭ *roşiĭ*›. In variantul german BH[2], demonul este un ‹om *din munte*› (Bergmann). Iar în BH[1] un om de o statură *fórte mică* (ganz kleines Männchen).

Să ascultăm acuma. ce ne spune cronicarul contimpuran

Albericus Trium-Fontium, mort pe la 1246, carele călătorise el însușĭ în Oriinte, ba trăise și 'n Ungaria.[30])

Sub anul 1235, el dice:

Eodem anno extra sylvas juxta Kerte apparuit quaedam, ut dicitur, daemonum ludificatio, apparuerunt rubei homines, qui de montana quadam exierunt in rubeis equis, minoris tamen staturae quam sint nostri, homines fere ducenti, qui discursos varios spectante populo faciebant, illis de oppido contra illos irruentibus, caveam suam intraverunt, nec postea comparuerunt, unus tamen aliquantum ab uno de oppido retentus fecit ejus manum omnino esse rubeam, et sic effugit, qui quamdiu vixit, rubea permansit. Fere omnes illi, qui eos viderunt, aliquod infortunium eodem anno incurrerunt...[31])

In acelașĭ an, în Transilvania lînga Kertz, s'a ivit, după cum se povestesce, un fel de *jucăriă dracéscă*: s'aŭ arătat nesce *ómenĭ roșiĭ*, eșițĭ *dintr'un munte*, călărĭ pe caĭ tot roșiĭ, dar *maĭ micĭ decât aĭ noștri*, peste tot vr'o 200 ómenĭ, carĭ *făceaŭ vorbe* de'naintea poporuluĭ. Năvălind asupră-le o sémă de orășenĭ, eĭ s'aŭ întors în pescera lor și nu s'aŭ maĭ arătat; unul însă dintr'înșiĭ, fiind reținut cât-va timp de către un orășén, a roșit de tot mâna acestuĭa și a scăpat, ĭar mâna a remas roșiă pentru tot-d'a-una. Aprópe toțĭ, cățĭ vedușeră acea arătare, a pățit câte ce-va în cursul anuluĭ...

Fondul acesteĭ narațiunĭ este: nesce dracĭ, sub formă de ómenĭ roșiĭ fórte micĭ, eșițĭ dintr'un munte, vrênd să înșele pe creștinĭ prin vorbe, «discursus varii», în casul nostru enigme cifrice, aŭ fost învinșĭ și gonițĭ.

Fie aceĭ dracĭ numaĭ unul ca în BH[1]—[2], fie 9 ca în BR[2], fie 200 ca în Albericus, este o cestiune indiferinte.

Vechĭul orășel Kertz, astădĭ un bĭet sat cu ruine, se află anume în țéra Făgărașuluĭ, partea altă dată cea maĭ românéscă a Transilvanieĭ, unde era renumită însă în evul mediŭ o mănăstire nemțéscă.

Fie prin Germaniĭ din Ardél, fie prin călătorĭ ca Albericus, tipul B a străbătut dară pînă la Schleswig-Holstein.

---

30) Despre viața luĭ, cfr. Hasdeu, *Originile Craiovei*, Bucurescĭ, 1877, p. 10-14.
31) Albericus. *Chronicon*, ed. Leibnitz, Lipsiae, 1698, t. 2, p. 556.

§ 32. Decĭ în Europa, şi anume în **România**, Povestea Numerelor după tipul B duréză, cu o certitudine documentală cel puţin de şépte secolĭ; pe când nemic, din contra, nu devedesce o mare vechime a tipuluĭ A.

Cum-că tipul A s'a născut în adevĕr din tipul B, dând apoĭ ambele nascere tipuluĭ amestecat AB, o demonstră într'un mod definitiv, dacă vom trece din Europa în Asia:

μ) Variantul persian.

§ 33. De'ntâiŭ Perles,[32]) apoĭ maĭ cu sémă Reinhold Köhler,[33]) aŭ semnalat importanţa enigmelor cifrice dintr'un vechiu text persian scris în dialectul pehlevic, care datéză din primiĭ secolĭ aĭ ereĭ creştine, înainte de urcarea pe tronul persian a dinastieĭ Sassaniḑilor.[34])

Cuprinsul aceluĭ text consistă în lupta de enigme între fermecătorul Akht şi piosul Gôsht-i Fryânô. Acela care nu va deslega ghicitorile, trebuĭ să péră din mâna adversaruluĭ seŭ. Elementul cel bun învinge. Intre enigmele, propuse de elementul cel reŭ, figuréză şi cele 10 cifre: „Spune-mĭ ce estĭ 1 şi nu sînt 2? ghicĭ gândul meŭ!„ — „Spune-mĭ ce sînt 2 şi nu sînt 3? etc.„

Maĭ pe scurt, sîntem aci chiar la sorgintea tipuluĭ B, o sorginte veche de vr'o doă miĭ de anĭ, verificându-se astfel cu desăvîrşire paternitatea acestuĭ tip în privinţa celor-l'alte doă B şi AB.

In variantul persian cifrele sînt caracterisate aşa:

1=sórele;	6=epocele lumiĭ:
2=suflu şi resuflu:	7=îngeriĭ;
3=gândul, cuvîntul şi fapta;	8=celebrităţile lumiĭ;
4=apă, pămînt, plante şi animale:	9=găurele în corpul omuluĭ;
5=buniĭ regĭ Kaianiḑĭ;	10=degete.

32) Perles, *Zur rabbinischen Sprach- und Sagenkunde*, Breslau, 1873, p. 9 [illegible]

33) Köhler, *Die Pehlevi-Erzählung von Gôsht-i Fryânô* in *Zeitschr. d. d. morgenl. Gesellschaft*, t. 29 (1875), p. 635–6.

34) Ap. Haug, *The book of Arda-Viraf*, Bombay, 1872, p. 205–6.

Respunsurile la 5. 6 şi 8 sînt specifice persiane, carĭ nu puteaŭ a nu se modifica prin trecere în orĭ-ce altă sferă etnică.

"Degete" ne întimpină şi 'n prototipul european, dar nu la cifra 10, ci la 5, ceĭa-ce se pare a fi maĭ primitiv.

"7 îngerĭ" coincidă de minune cu "7 dîne" din variantul român BR[1] şi din cel neo-grec.

In fine, "1=sórele" amintesce pe "1=luna" in variantul BR[2].

Orĭ-cum ar fi, antica origine persiană a tipuluĭ B, ĭar prin urmare a Povestiĭ Numerelor în genere, se ridică maĭ pe sus de orĭ-ce îndoélă:

1°. Acelaşĭ duel pe mórte între cele doă elemente antagoniste ale cosmogonieĭ eranice;

2°. Aceleaşĭ enigme cifrice, şi anume pînă la 10.

§ 34. Köhler constată, că din Persia Povestea Numerelor a petruns tot în Asia la Turanĭ, citând:

ν) Variantul kirghis,

cuprins într'un cântec intitulat "Ciocărlia".

In acest variant caracterisarea cifrelor este:

1=Dumnedeŭ;	6=cuvintele luĭ Dumnedeŭ;
2=sórele şi luna;	7=infernurile;
3=Oturashyp (?);	8=paradisurile;
4=Kalifiĭ;	9=fiiĭ profetuluĭ Ibrahim;
5=rugăciunĭ;	10=lunele de sarcină la femeiă.

Ceĭa-ce distinge variantul kirghis, ca şi variantul turcoman al baladeĭ Cucul şi turturica, — vedĭ maĭ sus p. 548 — este confusiunea şi misticismul respunsurilor. Iată, de exemplu, într'o traducere germană literală, respunsul la 3:

Ich will sagen, was ich weiss, viele sind versammelt,
Wird es richtig sein, wenn ich so sage?
Was sollen es vier sein, du feindlicher Ungläubiger,
Auf das Nachtgebet folgt das Oturashyp...

Un fenomen analog în variantul ABG nu indică óre un fel de **turanism**, de-mult bănuit, în logica Celţilor?[35])

§ 35. In migraţiunea sa din Asia în Europa, Povestea Numerelor ne presintă din punct în punct acelea-şĭ treĭ staţiuni principale, pe carĭ noĭ le-am urmărit deja în călătoria baladeĭ Cucul şi turturica:

Prima staţiune: **Persia**, patria sectelor creştine dualistice a Manicheilor şi a Paulicianilor;

A doa staţiune: **România**, adăpost medieval al Bogomililor, născuţĭ în Bulgaria din Pauliciano-manicheĭ;

A treia staţiune: **Provenţa**, cuibul Albigensilor, sectă omogenă cu Bogomiliĭ şi chiar patronată de Bogomilĭ.

§ 36. A pune doctrinele religióse în dialog, ba încă anume sub formă de enigme, une-orĭ chiar cifrice, era în spiritul eresielor medievale în genere, dar maĭ ales la Bogomilĭ.

Astfel sînt, între apocrifurile favorite ale acesteĭ secte: Conversaţiunea Maiceĭ Domnuluĭ cu apostolul Bartolomeŭ, a luĭ Ioan Teologul cu Mântuitorul, a aceluia-şĭ cu patriarcul Avram, a Mântuitoruluĭ cu Satana etc., iar maĭ cu sémă aşa numita «Convorbire a treĭ ierarchĭ».[36])

Povestea Numerelor, religiósă chiar în archetipul persian, oferind cea maĭ propriă stofă pentru un asemenea catechism, Bogomiliĭ s'aŭ grăbit a transforma basmul B în exerciţiul catechetic A, urcând scara cifrelor dela 10 la 12, póte chiar la 13, şi întroducênd, ca un mijloc mnemonic fórte dibaciu, repetiţiunea la fie-care strófă a cifrelor precedinţĭ.

Cât privesce cifrele în poesia poporană în genere, fie chiar cu scop didactic, dar în alt fel de combinaţiunĭ, adecă nu ca enigme într'un dialog, ele pot fi înrudite cu Povestea Numerelor şi pot a nu fi, după cum am observat'o deja maĭ de multe orĭ cu ocasiunea parodielor cifrice provenţale, francese

35) Cfr. Benloew, *Aperçu général de la science comparative des langues*, Paris, 1872. p. 139—145.

36) Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы. Mosceva, 1863, t. 2, p. 435.

ı italiane, de carĭ s'ar găsi multe alte exemple la diferite ɔopóre. Saşiĭ din Transilvania, bună-óră, se exercită în tabla le multiplicare prin următorul cântec:

Einmal eins' ist eins —
geld habn mer keins, etc.[87])

§ 37. Ca ce fel să fi fost în amăruntele sale cestionarul :el bogomilic al tipuluĭ A, este greŭ a decide; şi acésta maĭ ıles din causa grămădiriĭ modificărilor posteriórе, după cum e póte vedé din următorul tabel statistic:

1=Crist (AR, AP¹, ABP¹, AGL, AS*) — Dumneḑeŭ (AP². AF¹, ABP², AGL, AE, AS*) — Sânta Fecĭóră (AP³);
2=Tablele luĭ Moĭse (AR, AP¹, AP³, ABP¹, ABP², AE, AS*)— Testamentele (AP², AF¹, AGL);
3=Trinitatea (AR, AP², AP³, ABP¹, ABP³, AS*) — patriarchiĭ (AP¹, AF¹, ABP², AGL, AE, AS*);
4=evangeliştiĭ (AR, AP¹, AP², AP³, AF¹, ABP¹, ABP², ABP³, AGL, AS*) — nevestele patriarchilor (AE);
5=ranele luĭ Crist (AR, AP¹, AP². AP³, ABP¹, ABP², ABP³. AS*)—Pentateucul (AF¹, AGL, AE)—cupólele bisericeĭ (AS*, — fetele nebune şi fetele cu minte din Evangeliŭ (AS*);
6=criniĭ S-teĭ Fecĭóre (AR) — lampele în Ierusalim (AP¹, AP²) ABP¹, ABP², ABP³), —órele ristigniriĭ (AP³) — urnele în Cana (AF¹, AGL, AS*) — cărţile Mischneĭ (AE) — aripele cherubinilor (AS*);
7=Sacramentele (AR, AF¹, ABP¹. ABP³, AGL, AS*) —bucuriele S-teĭ Fecĭóre (AP¹, AP², ABP²) — bucuriele S-tuluĭ Iosif (AP³) — raḑele sóreluĭ (ABP¹) — raḑele luneĭ (ABP¹)—luminările (AGL) — ḑilele septemâneĭ (AE) —Conciliele (AS*) — coruri de îngerĭ (AS*);
8=fericirile (AR, AP¹, AP², AF¹. ABP³, AGL) — inimele drepte (AP²) — corurĭ de îngerĭ (ABP¹) — moştiĭ (ABP²) — ḑile înainte de circumcisiune (AE) — cercurile sóreluĭ (AS*) — cânturile bisericeĭ (AS*);
9=corurĭ de îngerĭ (AR, AP², AP³, AF¹. ABP², AGL, AS*) — darurile St-luĭ Iosif (AP¹) — fraţiĭ luĭ St. Iosif (AP¹) — templurĭ (ABP¹) — lunele de sarcină (ABP³, AE) — bucuriele peste an (AS*);
10=porunce (AR, AP¹, AP², AP³, AF¹, ABP¹, ABP³, ABP², AGL, AE, AS*) — leproşiĭ din Evangeliŭ (AS*) — Sacramentele (AS*);

87) Schuster, *Siebenbürgisch-sächsische Volkslieder*, Hermannstadt, 1865, p. 401. — Tot acolo, p. 284, este textul săsesc dialectic al enigmelor din BRS, cu care cfr. şi la p. 476 nota 103.

11—voscresnele (AR) — radele luneĭ (AP¹) — stelele St-luĭ Iosit (AP², AGL, AE, AS*) — miĭ de feciórc (AP³, AF¹, ABP¹, ABP², ABP³) — apostoliĭ (AS*) — patriarchiĭ (AS*);
12—apostoliĭ (AR, AP², AP³, AF¹, ABP¹, ABP², AGL, AS*) — radele sórelui (AP¹, ABP³) — radele luneĭ (ABP³) — articoliĭ credințeĭ (AGL) — triburile evreescĭ (AE);
13—miĭ de feciórc (AP¹) — radele sórelui (ABP²) — atributele luĭ Dumnedeŭ (AE).

§ 38. A explica tóte ecuivalințele de maĭ sus, ar fi a face un lung tractat teologico-mitologic.

Vom atrage atențiunea numaĭ asupra „evangeliștilor" în doă varianturĭ de proveninţă provenţală. In AP¹, evangeliștiĭ sînt: „I a c o b, Mateĭu, Ioan și Marcu"; în ABP²: „Marcu Luca și Mateĭu", fără a se menţiona numele celuĭ de al patrulea. Se scie, că pretinsul evangeliŭ al luĭ Iacob este un apocrif, pe care'l recunosceaŭ numaĭ ereticiĭ, ba încă ca „proto-evangeliŭ"; și se scie în acelașĭ timp, că dînșiĭ aveaŭ maĭ multe alte evangelie pseudepigrafice,[38]) astfel că nu scieaŭ bine eĭ-înșiĭ numĕrul evangeliștilor.

§ 39. Povestea Numerelor este dară, ca și balada Cucul și turturica, un fel de c a r t e p o p o r a n ă de origine persiană, cunoscută Românilor din secolul XII și care, póte tot de pe atuncĭ, s'a propagat din regiunea dunărénă peste maĭ intrégă Europă.

In Portugalia ea a ajuns a fi un simplu descântec contra draculuĭ; în America a scădut la trépta unuĭ danț de o monotonie superlativă; în fine, printr'o întârdiată săritură, a nemerit pînă și 'n Talmud!

Tipul B, care este cel primitiv, s'a păstrat maĭ cu deosebire la Românĭ. E fórte ciudat, că noĭ nu-l găsim la Bulgarĭ, primiĭ adepțĭ aĭ Bogomilismuluĭ, după cum eĭ se par a nu avé nicĭ balada Cucul și turturica. Asupra acestuĭ fenomen, vedĭ cele dise maĭ sus la pag. 564-5 § 45...

---

38) Fabricius, *Codex apocryphus Novi Testamenti*, t. 1, Hambourg, 1719, p 40 și urm. — Cfr. Tichonravov, op. cit. t. 1, p. IV.

PARTEA III

SPECIMEN

DE

GRAMATICA COMPARATIVĂ ISTORICĂ

A

LIMBEĬ ROMÂNE.

O PAGINA

DIN

SINTAXA ROMANO-ALBANESA

REDUPLICAREA ŞI TRIPLICAREA ARTICLULUÏ DEFINIT.

§ 1. O schiţă fórte pe scurt a primelor patru capitole ale studiuluï de faţă s'a publicat în Revista Linguistică Italiană.[1]) Maï pe larg, aceîaşî parte şi capitolul V s'aŭ reprodus în *Românul*, 1879, februariŭ-martiŭ. Aci însă este locul cel maï propriŭ de a se da la lumină lucrarea întrégă, căcî tóte fenomenele, pe carî le constatâm maï jos în privinţa limbeï nóstre, ba tocmaï cele maï rare şi maï instructive, se găsesc în preţiosul volum al luï popa Grigorie din Măhacîu, maï mult decât în orî-ce alt text românesc, vechîu saŭ noŭ, tipărit saŭ manuscris.

§ 2. Illustrul meŭ amic profesorul G. I. Ascoli, în ultima sa publicaţiune, vorbind despre căte-va trăsure comune între limba română şi limba albanesă, face—între cele-l'alte—următórea observaţiune:

1) Hasdeu, *Le type syntactique homo-ille ille-bonus et sa parentèle*, în *Archivio glottologico italiano*, t. 3 (1879), p. 420-41.

„Pentru a exprime ceĭa-ce se ḑice italianesce *il bell'uomo*, „limba română póte şi obicĭnuesce a întrebuinţa o construc-„ţiune străină tuturor dialectelor neo-latine, anume: *omu-l cel* „*bun*, literalmente: *homo ille ille bonus*. Eĭ bine, limba alba-„nesă, la rîndul seŭ, trebuĭ să traducă pe *il bell' uomo* prin „*nyeri-u i mirĕ*, ceĭa ce însemnéză de asemenea: *homo ille* „*ille bonus*.„[2])

Ascoli n'a făcut aci, cu cunoscuta sa petrundere, decât a atinge în trécăt, a destăinui printr'o răpede raḑă de lumină, un punct fórte important, care merită de a fi studiat cu tot din-adinsul; căcĭ el presintă, în diferitele sale manifestaţiunĭ, una din particularităţile cele maĭ caracteristice, cele maĭ respăndite, cele maĭ înrădăcinate ale limbeĭ române.

Vom examina fenomenul de'ntâiŭ la Românĭ, apoĭ la Albanesĭ, de aci la cele-l'alte popóre balcanice, şi'n fine—pe cât se va puté fără a ne abate dela metódă—în afară de acéstă sferă.

I. Limba română.

§ 3. Pentru ḑicerea francesă *l'homme bon=ille homo bonus*, româneşce se póte ḑice de o potrivă corect: *omu-l bun=homo ille bonus*, şi: *omu-l cel bun=homo ille ille bonus*.

Intre ambele modurĭ de a se exprime există o diferinţă generală şi o diferinţă parţială.

Diferinţa generală consistă în maĭ marea energiă a expresiuniĭ *omu-l cel bun*, adecă a formeĭ cu duplul articol; energiă resultând din însăşĭ natura procesuluĭ de reduplicare, la care tóte limbele, maĭ mult saŭ maĭ puţin, într'un cas saŭ într'altul, recurg atuncĭ când voesc a întări saŭ a rădica la emfasă ideia cuprinsă într'o silabă considerată ca cea maĭ semnificativă.[3]) Schleicher, într'o notiţă intitulată „Curiosităţĭ linguistice„, ne dă exemple analóge de reduplicaţiune, de triplicaţiune.

2) Ascoli, *Studj critici*, t. 2, Roma, 1877, p. 67.

3) Cf. Sayce, *The principles of comparative philology*, London, 1874, p. 270-347.

ba chĭar de quadruplicaţiune şi de quintuplicaţiune în unele graĭurĭ polinesiane şi africane; bună-óră: *lo-a* ‹lung›, *lo-lo-a* ‹maĭ lung›, *lo-lo-lo-a* ‹fórte lung› etc.[4]) Maĭ pe scurt, *omu-l cel bun* presintă ce-va maĭ mult decât *omul bun*; ce-va care, după cum constată Ascoli, lipsesce celor-l'alte limbe neo-latine.

Maĭ este o altă diferinţă, o diferinţă parţială, pe care a surprins'o deja Bucovinénul Blazewicz. In *omu-l bun* atenţiunea este atrasă asupra ideeĭ din prima parte a construcţiuniĭ: *om;* în *omu-l cel bun*, din contra, intenţiunea vorbitoruluĭ apasă nu asupra substanţeĭ, ci maĭ ales asupra calităţiĭ: *bun.*[5]) Limba română posedă în aceste doă forme un fin mijloc de nuanţare, pe care fraţiĭ noştri din Occidinte sînt siliţĭ a-l înlocui prin accent, prin inversiune saŭ prin perifrasă.

Vom vedé maĭ la vale, că bogăţia de colorit în acéstă privinţă merge la Românĭ şi maĭ departe, fără a se mărgini numaĭ cu cele doă nuanţe; dar maĭ 'nainte să spunem un cuvînt despre numerósele varianturĭ ale luĭ *cel*, care jócă un rol atât de interesant în studiul de faţă.

§ 4. Vistierul Ienache din gloriósa viţă a Văcărescilor, cel maĭ vechĭu autor de gramatică tipărită din Ţéra-Româuéscă, înşiră în următorul mod diversele forme ecuivalinţĭ luĭ *cel*, fie ca articol, fie ca pronume demonstrativ:

Masculin singular:

acela, cela, cel, ăla;

Masculin plural:

aceĭ, ceĭ, ăĭ;

Feminin singular:

acea, cea, aia, cea, a;

Feminin plural:

acele, cele, ale.[6])

---

4) Kuhn's *Beitraege*, t. 2, p. 392. — Ca explicaţiune psicologică a fenomenuluĭ, cf. W. Humboldt, *Gesammelte Werke*, t. 7, p 334.

5) Blazewicz. *Grammatik der romanischen Sprache*, Lemberg, 1856, p. 40.

6) *Observaţiĭ saŭ băgărĭ de sémă asupra regulelor şi orînduelelor gramaticeĭ rumânescĭ*, Rimnic, 1787, p. 46.—După ediţiunea din Viena, 1787, p. 38.

aţelu bunu. Aşa cel puţin am citit în tóte texturile macedo-române cunoscute, deşi sub-dialectele de acolo, necercetate încă, pot înfăţişa diverginţe.

In fine în Transilvania, după reposatul Ion Maiorescu, ar exista şi forma *célă* în loc de *cela*, pe care el o audise de asemenea la Românii din Istria.[17]) Ori-cum ar fi, la plural Istriano-românii dic *celi*, judecând mai cu sémă după preţiósele texturi adunate de Miklosich: "celi vii şi celi morţi".[18])

Resultă dară că, după provincie saŭ localităţi, Românul dice: *omu-l acel bun, cel bun, ăl bun, cela bun, ăla bun* etc., la plural: *ómeni-i acei buni, cei buni, ăi buni* etc.; după cum la feminin se dice: *muiere-a aceia frumósă, acea frumósă, cela frumósă, aia frumósă, a frumósă,* la plural: *muierile acele frumóse, cele frumóse* şi aşa mai încolo; divergind unii de alţii prin forme, dar posedênd toţi fără excepţiune pe *cel* cu funcţiune de a r t i c o l.

Aci este locul de a stabili o distincţiune.

§ 5. Pe când femininul *a* pentru *cea* cu pluralul seŭ *ale* pentru *cele* póte fi pus de o potrivă de 'naintea a tot felul de adjectivi, cel puţin în graiul din Ţéra-Românéscă, care preferă de asemenea pe *ăl* lui *cel* şi pe *ăi* în loc de *cei*, — corespondintele seŭ masculin *al* şi *ai*, adecă forma cea bărbătéscă cu *a* clar, nu cu obscurul *ă*, se întrebuinţéză la toţi Românii din Dacia lui Traian exclusivamente de 'naintea numerelor ordinale, a pronumelui posesiv şi a genitivului, nici o dată de 'naintea adjectivului în sensul strict al cuvîntului.

Aşa se dice:

al doile, lîngă *a doua*, cu care compară pe *a frumósă* = *cea frumósă*;

---

17) *Itinerar în Istria*, Iaşi, 1874, p. 91.

18) *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, Wien, 1861, p. 58.—După specimenele publicate de Ascoli, *Studj critici* t. 1, Gorizia, 1861, p. 55, s'ar póte crede că Istro-Românii întrebuinţéză fórte rar articolul *cel*. — Cfr. şi texturile în Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 8—10.

al meŭ, *aĭ meĭ*, lîngă *a mea*, *ale mele*, cu carĭ compară pe *ale frumóse=cele frumóse*;

aĭ omuluĭ, *aĭ ómenilor*, *a mueriĭ*, *ale muerilor*, etc.

Dacă ne aducem bine a-minte, numaĭ în *al-alt* lîngă *ăl-alt*, *cel-alt* şi bănăţénul *hăl-alt*, formele *al*, *ăl* şi *cel* alternéză fără deosebire.

Afară de *al-alt*, Macedo-româniĭ nu cunosc pe *al*, *aĭ*, *ale*, decât sub unica formă redusă *a*; adecă aplică pe femininul singular *a* către tóte genurile şi numerele: *a doileĭ*, *a mieŭ*, *a steaolĭi*, *a domnuluĭ*, *a calĭilor* etc.

Aceĭaşĭ reducere a tuturor formelor la femininul singular *a* ne întîmpină în unele regiunĭ ale Transilvanieĭ, de exemplu în préjma Blajuluĭ.

In gramatica de Klain şi Şincaĭ noĭ citim: *a doillea*, *a treillea*, *fărtaţĭ a luĭ*, *a meŭ tată*, *a meĭ părinţĭ* etc.[19])

La Moldovenĭ aceĭaşĭ formă redusă *a* pentru *al*, *a*, *aĭ*, *ale* este aprópe tot aşa de predomnitóre în graĭul poporan, maĭ cu deosebire în privinţa genitivuluĭ, de 'naintea căruĭa se pune numaĭ *a*, fie el concordat cu un feminin saŭ cu un masculin, cu un singular saŭ cu un plural.

Se scie că poeţiĭ noştri utiliséză une-orĭ pentru metru, póte şi pentru armonie, pe acest *a*, maĭ comod decât formele cele lungĭ: bună-óră Bolliac în „Schitul„:

„E verde ca tulpina *a cărĭ crăcĭ părlite*
„Se 'ncarcă 'n mieḑul ierneĭ...„,

în loc de: „ale cărĭĭ crăcĭ„.

Intrebuinţarea cea corectă a luĭ *al*, după gen şi numĕr, deosebesce maĭ cu preferinţă pe Muntenĭ.

Ca model póte servi următórea bucată din poesia luĭ Bolintinénu „La o rîndunică„:

Iară noĭ prin ţerĭ străine
Plângem ţéra ta cu dor.

---

19) Ed. din 1780, p. 28—9, 34.

Triştĭ de *ale eĭ suspine*,
Insetaţĭ *d'al eĭ amor*.
Când în ţéra 'nstrăinată
Încă te veĭ înturna,
Vino, dragă, înc'o dată
Pe *aĭ teĭ* a-ĭ cerceta.
Insă la *a ta privire* etc.

Dintre texturile publicate de noĭ în colecţiunea de faţă, vedem:

Intr'un scurt zapis mehedinţén, scris la 1599: '*a* nóstră scriptură,, '*al* lor cuvînt,, 'părinţi *ai* noştri,.[20])

In interesanta cronică olténă a luĭ Moxa de la 1620 concordarea luĭ *al* este fórte corectă în: 'réle lucrure *ale* lui,, 'fećor *alŭ* mieu,, '*a* lui maică,, 'nepoţii lui Iacov şi *ai* Iudei, etc., dar totuşĭ în maĭ multe alte pasage femininul singular *a* usurpă locul tuturor celor-l'alte forme.[21])

In volumul luĭ popa Grigorie:

1° Flexiunea regulată a luĭ *al*:

T e x t u r ĭ M ă h ă c e n e: 'Legenda Duminiceĭ, 4: o ḑisă de-*ale* méle; 'Încercărĭ de traducere, 130: *ai* doii, 128, 159: *al* treile etc.; 'Intrebarea creştinéscă, 205: *alŭ* doile, 201: *a* zécé, 205: făcătorĭul cerĭului şi *alŭ* pământului, 201: cuvinte *ale* lui, 211: faptele bune *ale* lui, 212: *al* cui nume etc.: 'Predica I, 239: numele sfântu *al* tău, 234: cuvente *ale* loru, 238: *ale* noastré bure lucrure etc.; 'Legenda sânteĭ Vinerĭ, 193: foc *al* lor, 185: slugi *ale* lui etc.; 'Predica II, 225: *ale* méle năravure;

T e x t u r ĭ B o g o m i l i c e: 'Rugăcĭunea de scóterea dracului, 114: *ai* doii, *ai* treii, 115: *alŭ* şasele, 123: fećori *ai* Melintiei, 122: fećori *ai* surori-me etc.; 'Călătoria Maiceĭ Domnuluĭ, 72: *a* îngeriloru rugâcĭune, 68: rugâcĭune fu *a* sfinţiiloru, 57: *a* lu Hristos maică etc.; 'Apocalipsul luĭ Paul,

20) T. 1, p. 88.
21) Ibid. p. 424, No. 60.

24: praznicele svinte *ale* tale; «Cugetări în óra morții», 74: *ale* sale păcate, 81: îngeri *ai* lu Hristos...

2° Flexiunea luĭ *al* redusă numaĭ la *a*:

Texturĭ Bogomilice: «Apocalipsul luĭ Paul», 21: îngerii *a* bărbaților și *a* muerilor, 26: nuor de focu ĭaste *a* omenilor, 26: sufletele direpățiloru și *a* păcătoșiloru; «Cugetărĭ în óra morțiĭ», 82: cornure *a* pământului.

§ 6. Numaĭ într'un singur idiotism, masculinul *al* s'a petrificat, remănênd neschimbat, orĭ-care ar fi genul saŭ numerul în concordanță, și nereducêndu-se nicĭ o dată la *a*; anume atuncĭ când este legat cu prepozițiunea *de*, formând ḑicerea *al-de*, bună-óră în «Sburătorul» luĭ Heliade:

«Or alde l'*al-de* baba Comana...

apoĭ maĭ departe:

«Tot smeŭ a fost, surato. Veḑușĭ împelițatul!
«Că țintă l'*al-de* Flórea în clipă străbătu...»,

saŭ în «Ocna» luĭ Bolliac:

«Ajung cu ea a-casă ș'o bag la *al-de* tata....»,

pasage în carĭ *al-de* se rapórtă la o ființă cunoscută, bine determinată, fie bărbat saŭ femeiă; de unde însă, întocmaĭ ca în francesul *certain*, s'a putut desvolta în urmă accepțiunea, astăḑĭ aprópe unicamente admisă, de «óre-cine» în expresiunea poporană *al-de voĭ*, *al-de eĭ*, adecă «óre-cine de felul cutare».

Tot cu sensul de «cine-va bine cunoscut», deși cu o nuanță propriă, figurézâ *al-de* în gramatica basarabiană a luĭ Doncev, care ne spune: «Pentru a arăta numirile familice în numĕrul «plural, se întrebuințézâ preposiția *al-de* saŭ finalele -escĭĭ, «-ulescĭĭ: *al-de* Cazimir=Cazimirescĭĭ, *al-de* Catargi=Catargi-«escĭĭ, *al-de* Ghica=Ghiculescĭĭ etc. De ex: Pre *al-de* Cazimir «și *al-de* Alexandri, ca și pre Donicescĭĭ și Bălșescĭĭ....» [22])

22) Doncev, *Cursul primitic de limba română*, Kișineŭ, 1865, part. 2, p. 23.

E cĭudat că nicĭ într'o gramatică românéscă, afară de a luĭ Doncev, nu se vorbesce nemic despre nefericitul *al-de*; şi este şi maĭ cĭudat, că el nu se găsesce nicăirĭ în vechile monumente ale limbeĭ române.

Limbile romanice occidentale, de nu mĕ amăgesc, nu ne presintă nicĭ o analogiă în astă privinţă, afară numaĭ dacă va privi cine-va pe *al-de* ca o metatesă a articluluĭ partitiv frances şi italian, compus în ordinea inversă din aceleaşĭ părţĭ constitutive *de* şi *ille*, însă cu un înţeles de tot depărtat. Francesul "j'ai trouvé *des* amis„ saŭ italianul "parlare a *degli* sciocchi„ nu s'ar puté exprime românesce nicĭ într'un cas cu ajutorul luĭ *al-de*. Noĭ preferim, prin urmare, de a-l considera, pînă la probă contrariă, ca un ce specific românesc.

Ceĭa-ce ne confirmă în acéstă opiniune, este existinţa în limba română a idiotismuluĭ: săracu-*l de* mine, păcătosu-*l de* el, amărîtu-*l de* om[23]) etc., unde -*l de* corespunde luĭ *al-de*, astfel că *al* ni se pare a înlocui un adjectiv articulat órecare, ce-va cum s'ar dice: "cunoscutu-*l de* cutare„. Dar de ce atuncĭ noĭ nu avem şi *a-de*, care să corespundă cu: "cunoscut-*a de* cutare„?

De astă dată, orĭ-cum ar fi, nu este în cestiune idiotismul *al-de*, fie cât de interesant, ci elementul *al* în genere.

§ 7. Alăturĭ cu articlul *cel* există dară în limba română, după tóte dialectele, articlul *al*, care se declină de asemenea după gen şi numĕr, putênd însă a fi înlocuit la tóte genurile şi numerele, maĭ mult saŭ maĭ puţin, prin femininul singular *a*, pe când femininul *cea*, din contra, nu póte înlocui nicĭ o dată pe *cel*, *ceĭ*, *cele*.

Sub raportul etimologic, *al* se referă cătră *cel* din punct în punct ca *ast* cătră *cest*.

Să examinâm acuma maĭ de apròpe, în ce anume consistă

23) Cf. Coresi, *Evanghelie cu învăţătură*, Braşov, 1580, quatern. II, p. 2: "amărâtulŭ de omŭ să se sature„="amăritul om„.

între ambele diferința cea funcțională, adecă în modul de întrebuințare al fie-căruia.

§ 8. Natura adjectivală a numerelor ordinale și a pronumilor posesivi n'a fost nici o dată și nu póte fi contestată. *Doile, doua, meŭ, mea*, sînt rude fórte de aprópe cu *bun*, *bună*, formând cel mult o varietate din clasa adjectivilor qualificativi, dar nici de cum o rubrică separată. Nemic mai corect ca ḑicerea 'adjectiv ordinal, saŭ 'adjectiv posesiv,. De aci resultă că funcțiunea lui *al* în *al meŭ* este aceiași cu funcțiunea lui *cel* în *cel bun*. In ambele casuri de o potrivă este un articol pus de 'naintea unui adjectiv. De asemenea în privința lui *al doile*, deși acéstă construcțiune se póte explica mai bine într'un alt mod, după cum vom vedé mai jos, când vom avé a vorbi despre limba arménă.

O mai mare dificultate se pare a presinta la prima vedere rolul lui *al* în *al omului, al ómenilor*. *Omului, ómenilor*, să fie óre adjectivi? Indoiéla în acéstă privință ar fi fost legitimă numai dóră înainte de frumósele cercetări ale lui Garnett, carele a demonstrat definitivamente, că ori-ce genitiv în ori-ce limbă nu este decât un adjectiv, *patris* în *domus patris* fiind tot una cu *paternus* în *domus paterna*.[24]) Chiar înainte de Garnett însă, adjectivitatea genitivului fusese preveḑută fórte bine de către Schlegel, Becker și alții, deși nu ajunsese încă a deveni o dogmă linguistică.[25])

Deci: limba română are un articol pre-positiv adjectival, diferențiat în doă forme primare: *cel* și *al*, lăsându-se la o parte varianturile cele secundare ale fie-cărila.

---

24) Garnett, *On the origin and import of the genitive case*, în *Proceedings of the Philological society*, t. 2 (1846), p. 165, reprodus apoi cu alte studie ale lui Garnett în *The philological essays*, London, 1859, p. 214. Este o erórc de a atribui paternitatea acestei demonstrațiuni lui Höfer, a cărui excelintea lucrare *Zur Lautlehre*, Berlin, 1839, p. 90—97, abia atinge cestiunea adjectivității genitivului.—Cf. Max Müller, *Lectures* ed. 5, p. 114, și Hübschmann, *Zur Casuslehre*, München, 1875, p. 104.

25) Cf. Charma, *Essai sur le langage*, Paris, 1846, p. 217.

§ 9. In *omu-l cel bun*, după cum constatase deja Vickers, construcțiunea substantivuluĭ cu adjectivul este de doă orĭ articulată: *homo ille ille bonus.*

In *al doi-le*, este de doă orĭ articulat un singur adjectiv din cele numite circumstanțiale.[24])

Tot de doă orĭ este articulat un singur adjectiv în genitivul *al omu-lu-ĭ*, cela-ce franțusesce ar trebui să se zică: ‘*l*’homme-*le*-de„.

In fine, ĭarăşĭ articulat de doă orĭ şi ĭarăşĭ un singur adjectiv, ne întimpină în *cel-al-alt*, literalmente: *illo-ille-alter.*

De aci urmézá că în *omu-l al doi-le* construcțiunea substantivuluĭ cu adjectivul este de treĭ orĭ articulată: *homo-ille ille-duo-ille.*

De asemenea în *omu-l cel-al-alt*, care nu este decît: *homo-ille ille-ille-alter.*

Nu maĭ puțin la Macedo-românĭ în *fratile a[l] vifi-nu lui*, cela-ce ar fi franțusesce: ‘frère-*le le*-voisin-*le*-de„.

In expresiunea *omu-l cel al doi-le*, care nu presintă nemic anormal în limba română, avem chĭar **p a t r u** articolĭ în construcțiunea unuĭ singur substantiv cu un singur adjectiv: *homo-ille ille ille-duo-ille*! Dar poporul obicĭnuesce a întrepune întrʼo asemenea construcțiune preposițiunea *de*: ‘omu-l cel *de* al doi-le„.

Să se maĭ observe că la noĭ, ca şi la Macedo-românĭ, ordinalele *al doile*, *al treile* etc. se pronunță generalmente *al doi-le-a*, *al trei-le-a*, primind la códă acelaşĭ apendice pe carĭ găsim în *acest-a*, *acel-a*, *acum-a*, *atuncĭ-a*, *ăl-a*, *aĭ-a*, *ăle-a*, şi care, orĭ-cum ar voi cine-va să-l boteze saŭ să-l comenteze, servă a întări sensul cuvintuluĭ, a-l maĭ afirma, ce-va ca la Elinĭ -*ι* în οὑτοσ-ί, αὑτη-ί, τουτον-ί, ἐκεινοσ-ί, saŭ ca la Francesĭ -*là*, astfel că *omu-l cel al doi-le-a* ar suna franțusesce: ‘homme-le le le deuxième-le-là„!!

---

24) Termin introdus de Silvestre de Sacy, *Principes de Grammaire générale*, part. I, ch. 7.

Să adăugâm însă, că amplificativul *-a* în códa ordinalelor e fórte rar în texturile române din secolul XVI. In volumul luĭ popa Grigorie, maĭ în speciă, noĭ vedem: ‹al doi-le› (202, 205), ‹al trei-le› (51, 128, 159, 207), ‹al şase-le› (115, 128), ‹al şapte-le› (62) etc., pretutindenĭ fără *-a*.

§ 10. Dacă Ascoli credea cu tot dreptul a fi atât de importantă dupla articulare română în *omu-l cel bun*, cu cât şi maĭ important ĭ-ar fi apărut acest fenomen, să fi voit a împinge analisa ce-va maĭ adînc, constatând că el face abia o mică parte dintr'o sistemă întrégă, fórte complicată, depărtată cu desăvîrşire de mecanismul limbelor neo-latine occidentale şi—după cum ne vom încredinţa maĭ jos—coincidând în tóte particularităţile sale, pînă şi 'n cele maĭ mărunte, numaĭ cu sistema albanesă.

Dar de o cam dată maĭ avem de urmărit încă o construcţiune analógă, pe care n'am atins'o în desvoltările de maĭ sus, reservându-ĭ un loc a-parte.

§ 11. Pe lîngă formele *omu-l bun* şi *omu-l cel bun*, maĭ există construcţiunea *omu-l cel bunu-l*.

Poporul din unele regiunĭ ale Munteniеĭ şi de peste Olt o întrebuinţéză pînă astă-ḑĭ, deşi în cărţĭ noĭ am vĕḑut'o de o cam dată numaĭ într'o mică comediă, represintată óre-când pe scena din Bucurescĭ şi unde un ţeran din Ilfov ḑice: ‹vorbe-le ale dulci-le›.[27])

Acest tip, care ne dă un al treilea grad de intensitate, de energiă, de emfasă, în comparaţiune cu primul grad *omu-l bun*, este fórte familiar Macedo-românilor, după cum ne-a încredinţat d. Apostol Margarit şi alţiĭ. Cu tóte astea, în renumita gramatică a luĭ Boiadji, resfoind'o cu destulă atenţiune, noĭ am dat peste un singur specimen de acest fel, anume: *fiţor-lĭi aţelĭi nĭiţ-lĭi*, adecă ‹fecĭori-ĭ ceĭ mici-ĭ›, alăturĭ cu: *fiţor-lĭi aţelĭi nĭiţi*=‹fecĭori-ĭ ceĭ micĭ›.[28])

27) Dumitrescu, *Zmărăndiţa saŭ fata pândarului*, Bucurescĭ, 1855, p. 28.
28) Boiadji, *Macedowlachische Sprachlehre*, Bucurescĭ, 1863, p. 166 şi 208.— După prima ediţiune, Viena, 1813, p. 166 şi 228.

Maĭ pe scurt, de 'ncóce şi de 'ncolo de Dunăre, este de o potrivă cunoscută graĭuluĭ român, măcar-că de o potrivă nesocotită în gramatică şi 'n literatură, construcţiunea *omu-l cel bunu-l.*

Nicăirĭ însă ea nu ni se presintă pe o scară maĭ întinsă şi cu nesce trăsure maĭ pronunţate, ca în cel maĭ voluminos monument al limbeĭ române din secolul XVI, asupra căruia ne vom opri aci un moment maĭ cu din-adinsul.

§ 12. In anul 1580—1581, sub îngrijirea diaconuluĭ Coresi şi a doĭ popĭ din Braşov, s'a tipărit românesce un Omiliar in folio, cuprindend 320 foĭ în 39 $^{1}/_{2}$ quaternionurĭ.

In acéstă carte noĭ am găsit peste treĭ-sute de casurĭ ale formuleĭ *omu-l cel bunu-l*, pe carĭ le vom clasifica în următórele patru-spre-decĭ modalităţĭ de aplicaţiune:

a) Masculin singular: omu-l cela rău-l (X. 11), locu-l cela frumosu-l (XII, 15), soare-le cela dereptu-l (XIV. 9), omu-l cela vechĭu-l (VIII. 1, XIV. 13, XXXVI. 14), glasu-l cela dulce-le (XVIII. 3), lucru-l cela bunu-l (I. 6, III. 7, IV. 14, XII. 14, XXIX. 5) etc.

b) Feminin singular: măn—a céĭa tare-a (VIII. 7), ţar-a céĭa făgăduit-a (X. 12), gur-a céĭa mincinoas-a (XII. 2. 3), viaţ-a céĭa bun-a (XIV. 3), parte-a céĭa stâng-a (III. 5, XXXVII. 13), cale-a céĭa larg—a (VIII. 3, XXVI. 15) etc.

c) Masculin plural: sfiinţi-ĭ ceĭa aleşi-ĭ (II. 5), oamenii-ĭ ceĭa buni-ĭ (III. 16), muguri-ĭ ceĭa mari-ĭ (VII. 16) etc.

d) Feminin plural: păcate-le célé réle-le (II. 2, III. 11), cugete-le célé bune-le (IX. 4), cuvinte-le célé mincinoase-le (XIV. 5), fieri-le célé sălbateci-le (XXIV. 10) etc.

e) Casul de sub *a* şi *b*, când însă maĭ urméză un alt adjectiv numaĭ post-articulat: viaţ-a céĭa dulce-a şi înfrămseţat-a (IX. 5), inem-a céĭa bun-a şi deşchis-a (XVI. 8), văntu-l cela neopritu-l şi greu-l (III.7) etc.

f) Casul de sub *b*, când însă maĭ urméză un alt adjectiv post-articulat şi pre-articulat: munc-a céĭa ĭute-a şi céĭa amar-a (XI. 1), viaţ-a céĭa nesfrăşit-a şi céĭa bun-a (V. 12) etc.

g) Casul de sub *c* şi *d*, când însă maĭ urmézǎ un alt adjectiv numaĭ post-articulat: preuţi-i ceĭa derepţi-i şi buni-i (VIII. 4), slugi-le célé bune-le şi înţelepte-le (VIII. 4), lucrure-le célé bune-le şi dulci-le (X. 5) etc.

h) Casul de sub *g* cu doĭ adjectivĭ numaĭ post-articulaţĭ: paşti-le célé cinstite-le şi ĭubite-le (IX. 4).

i) Substantivul la genitivo-dativ, articlul prepositiv şi adjectivul la nominativ: mǎndri-ei céĭa bun-a (I. 16), vieţi-ei céĭa dulce-a (XII. 3), dumnezeu-lui cela viu-l (XII. 16), pǎcate-lor célé marile (XIV. 4) etc.

j) Substantivul şi articolul prepositiv la genitivo-dativ, adjectivul la nominativ: sufletu-lui celuĭa necuviosu-l (V. 8), lucrurilor celora bune-le (XXVI. 15) etc., ba chĭar cu un adjectiv suplementar numaĭ post-articulat: oameni-lor celora dulci-i şi blânzi-i (XX. 11).

k) Substantivul şi adjectivul la genitivo-dativ, articlul prepositiv la nominativ: lucruri-lor célé nevǎzute-lor (IX. 15).

l) Tóte la genitivo-dativ: vracĭu-lui celuĭa mare-lui (X. 11), mielu-lui celuĭa nevinovatu-lui (XXXII. 8), oameni-lor celora rǎi-lor (XIII. 10) etc.

m) Casul de sub *l*, cu un alt adjectiv numaĭ post-articulat la nominativ: vracĭu-lui celuĭa milostivu-lui şi dulce-le (V. 15).

n) Când substantivul este separat de adjectiv printr'o altǎ parte a cuvîntuluĭ: draci-i noştri ceïa neadormiţi-i (XIII. 13), trupuri-le pǎcǎtoşilor célé întunecate-le (VII, 8), frǎmséţe-a lui céĭa neputred-a (XII. 14) etc.

Ceĭa ce e de observat în exemplele din Coresi, este cǎ articlul pre-positiv al adjectivuluĭ post-articolat e tot-d'a-una amplificat cu *a*: *cel-a*, *ceĭ-a*, *celor-a*, pe când acéstǎ emfaticǎ anexǎ lipsesce acolo unde adjectivul nu este post-articulat, de exemplu: *vrǎjmaşu-l cel ĭute* (XVII. 2), *minte-a cé bunǎ* (XXXI. 12), *rǎbdare-a cé lungǎ* (XXXIV. 10), *coconi-lor ceĭ nezlobivĭ* (XVII. 4). Pe aceĭa-şĭ paginǎ figurézǎ: *tǎrie-a céĭa mare-a* alǎturĭ cu: *tǎrie-a cé multǎ* (XXX. 4). Cu alte cuvinte, *omu-l*

cel-a bunu-l ‹homme-le le-là bon-le› se distinge în Coresi și prin amplificativul *-a* de *omu-l cel bun* ‹homme-le le bon›.

§ 13. Afară de Omiliarul dela 1580, formula *omu-l cel bunu-l* ne întimpină maĭ cu deosebire des în prețióselc texturi dintre 1550—1600, cuprinse în volumul luĭ popa Grigorie, și anume:

Texturĭ Măhăcene: ‹Legenda Duminiceĭ› 2: fapte-le voastre celé multe-lé, 3: greșale-le voastre cĭalé multe-le, fapte-le voastre cĭalé rĭale-le, fărădelégĭ-a voastră éaĭa mult-a, 6: viermi-i ceĭa neadormiți-i, mâr-a mé cĭaĭa înralt-a, scaunu-l mieu cela sfăntu-l, 7: sfinți-i miei ceĭa mari-i, 8: cuĭnrur-a éaĭa sfănt-a, capu-l miu cela précuratu-l, 13: omu-l cela nemilostivu-l, 15: maic-a mĭa ceâ précurat-a, 16: tată-lŭ mieu cela nevădutu-l, focu-l cela nestinsu-l; ‹Predica II› 231: eresuri-le céĭĭa réle-le, 224, 225: focu-lŭ cela mare-le, 224: bunâtate-a ei céĭa deșart-a, 227: veselii-le céĭĭa mari-le, soți-a ta céĭa ĭubit-a, 229, 230: chinu-lŭ cela mare-le, 230: nâravuri-le trupului céĭĭa réle-le.

Texturĭ Bogomilice: ‹Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ› 57: munci-le cele mari-le, 37: fiĭu-lui tău cela blagoslovitu-l, 70: fiĭu-l meu cela preĭubitul; ‹Apocalipsul luĭ Paul› 25: iubire-a omenilor ceĭa deșart-a, 23: fii[i] mei ceĭa preĭubiți-i: ‹Cugetărĭ în óra morțiĭ› 75: păcate-le mele cele relé-le, mare-lé gĭudețu cela înfricatu-l.

In aceste exemple, ca și 'n cele din Coresi, articlul prepositiv *cel*, afară de vr'o doă excepțiunĭ, este tot-d'a-una amplificat cu *-a*.

§ 14. Articlul *cel* saŭ *al* aparține, în modul cel maĭ necontestabil, adjectivuluĭ și numaĭ adjectivuluĭ.

El este atăt de adjectival, încât Germanul Clemens nu s'a sfiit de a îndesa într'un dicționar româno-german toțĭ adjectiviĭ nostri supt singura rubrică *cel*:

cel ascuns, der heimliche,
cel bătrîn, der alte,

cel credincios, der treue,

cel legat, der gebundene etc.[29])

Acéstă excentricitate se justifică pînă la un punct printr'o particularitate a limbeĭ române. La noĭ aprópe toţĭ adjectiviĭ sînt în acelaşĭ timp adverbĭ; astfel *frumos* însemnéză de o potrivă ‹pulcher› şi ‹pulchre›, *reŭ*—‹malus› şi ‹male›, *drept* —‹rectus› şi ‹recte›, *credincios* ‹fidelis› şi ‹fideliter› etc.; dar numaĭ adjectivul póte să priméscă articlul *cel*. Un adverb, ba chiar o prepoziţiune, devine adjectiv din dată ce i se prepune acest articol; de exemplu: *ceĭ dela ţéră*, *ceĭ din oraş*, *obiceiele cele de atuncĭ* etc., întocmaĭ ca grecesce în: οἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς, οἱ ἐν τῇ πόλει, τὰ τότε ἤθη....

In Omiliarul din 1580 ne întimpină la tot pasul adjectivĭ pre-articulaţĭ, întrebuinţaţĭ fără nicĭ un substantiv, deşi sînt şi post-articulaţĭ tot-o-dată, precum: *cela bunu-l* (II. 1), *celora buni-lor* (V. 2), *celora dragi-lor* (XIV. 4), *ceĭa dragi-i* (X. 6), *ceĭa setoşi-i* (XV. 3), *célé mici-le* (XVI. 11, XIX. 8), *célé bune-le* (II. 1) etc.

De asemenea în volumul luĭ popa Grigorie: *ceĭa înturecaţi-i* (235), *ceĭa făţarnici-i* (234) etc.

De acelaşĭ natură este locuţiunea poporană, care ocurge nu o dată în basmele muntene adunate de d. P. Ispirescu, precum: ‹o nuntă d'*ale împărătesci-le*›, ‹o masă d'*alea înfricoşate-le* li se pregăti în pripă şi luară câte niţel vin d'*alea nemuritóre-le*› etc.,[30]) unde adjectivul pre- şi post-articulat urméză după un substantiv nearticulat.

Nu maĭ puţin adjectival este acelaşĭ articol sub forma *al* în *al doile* saŭ *al meŭ*; ĭar cu atât maĭ mult în *cel-al-alt*, pronunţat generalmente *cela-l'alt*, unde tóte elementele sînt legate, unite, cimentate în modul cel maĭ intim.

Este evidinte că articlul *cel* saŭ *al* se concórdă la gen şi numĕr cu adjectivul seŭ, carele şi el se concórdă de aseme-

---

29) Clemens, *Kleines walachisch-deutsch Woerterbuch*, Ofen, 1823, p. 157—169.
30) Ispirescu, *Legende şi basmele Românilor*, part. 1, p. 50, 53, 59 etc.

nea cu substantivul ce 'l însoţesce saŭ carele se presupune. Ar fi de prisos de a maĭ ḑice chiar acésta, dacă n'am avé a face decât cu *cel bun*, *cea bună*, *ceĭ bunĭ*, *cele bune*, saŭ cu *al doile*, *a doua*, *aĭ meĭ*, *ale mele* etc. Sîntem datorĭ însă a o spune, fiindcă există o excepţiune din acéstă regulă generală: o excepţiune fundamentală, fórte remarcabilă, prin care limba română se separă iarăşĭ cu totul de suratele sale din Occidinte.

Este un fenomen, care merită pe deplin de a fi studiat maĭ de aprópe.

§ 15. Deşi articlul *al*, construit cu genitivul, aparţine acestuia din urmă, adecă adjectivuluĭ, ca şi 'n *al meŭ*, *a mea* etc., totuşĭ el se pune în acord la gen şi la numĕr cu substantivul ce-ĭ precede. Se ḑice, de exemplu: *acéstă casă a boerului*, literalmente: ‹cette maison *la*-boyard-le-de›, dar: *acel cal al cocóneĭ*=‹ce cheval *le*-dame-la-de›.

Dacă vom înlocui pe *al* printr'un simplu pronume demonstrativ, saŭ fie şi relativ, adecă prin accepţiunea cea primitivă a orĭ-căruĭ articol definit, fenomenul va înceta de a fi curios, ni se va explica de sine, ba încă va apare ca singurul logic. In adevĕr: ‹acéstă casă *acéstă* boieruluĭ› saŭ: ‹acel cal *acel* cocóneĭ› cuprind un pleonasm, dar sînt fórte naturale. Nelogică ar fi numaĭ dóră construcţiunea contrariă: ‹acéstă casă *acest* boieruluĭ› saŭ ‹acel cal *acea* cocóneĭ›.

Şi totuşĭ un asemenea mod de a articula pe genitiv, fie cât de firesc, distinge numaĭ pe Românĭ între tóte popórele neo-latine. Din acest punct de vedere, chiar dacă n'ar fi altele — ceia ce vom cerceta maĭ departe — construcţiunea nóstră genitivală merită deja o deosebită atenţiune, căcĭ altmintrelea—adecă de 'naintea ordinalelor şi posesivilor, când aceştiia nu sînt însoţiţĭ de substantiv—întrebuinţarea luĭ *al* coincidă cu cea neo-latină: *al meŭ*=‹le mien›, *a mea* =‹la mienne›, *al doile*=‹le deuxième› etc.

§ 16. Articlul prepositiv al genitivuluĭ se perde la noĭ în aparinţă, când urméză după un substantiv articulat, de exemplu:

casa boierului saŭ *calul cocónei*, nu *casa a boierului* saŭ *calul al cocónei*; după cum el se perde, de asemenea, în *fratele meŭ* în loc de *fratele al meŭ*. Acéstă disparițiune însă nu este în realitate decât o contracțiune a doă elemente omofone: *cas'-a boierului* pentru *casa-a*..., *calu'l cocónei* pentru *calul-al*... Și probe despre acésta, étă-le:

1°. La Macedo-românĭ, după cum am vĕḑut'o maĭ sus, o asemenea contracțiune nu s'a întrodus. Eĭ ḑic: „frati*le a* niŭ„, „jocure*le a* mele„, „cas*a a* vițĭnuluĭ„, „ór*a a* morți*lĭi a* mei„ etc. Fiind învederat, că forma cea necontrasă e maĭ veche decât cea contrasă, resultă că trebuĭa s'o fi avut óre-când și Românĭĭ din Dacia luĭ Traian. Acésta se confirmă, între altele, prin următórele fapte:

2°. In Omiliarul din 1580 ne întimpină de multe orĭ articlul genitival *al* după un substantiv post-articulat, precum: „milosrădie-*a a* dulcelui„ (XI, 9), „locu-*l al* muncilor„ (XVI, 13), „tărie-*a a* domnului„ (XVII, 4), „mărăcini-*i ai* ĭubircei„ (XXI, 1), „înțelepție-*a a* lor„ (XXXII, 13), „cuvinte-*le ale* ceștii evanghelii„ (I, 4) etc.

3°. Tot acolo pronumele posesiv se vede pre-articolat în urma unuĭ substantiv post-articulat, precum: „mil-*a a* sa„ (VII, 13), „dulce-*lui al* tău părinte„ (XI, 9) etc.

4°. In Texturĭ Bogomilice noĭ citim: „précinstite-*le ale* lui măini„ (94); în Texturĭ Măhăcene: „nume-*le al* lui„ (210).

5°. In Transilvania acéstă construcțiune necontrasă pare a se conserva în popor pînă astăḑĭ, cel puțin în unele localitățĭ, de vreme ce Klain și Șincai o menționéză anume ca maĭ puțin elegantă decât cea contrasă: „loco *cauallul a domnului* elegantius dicitur *cauallul domnului*, quod idem significat.„ [31])

6°. In Texturĭ Măhăcene și'n Texturĭ Bogomilice ne întimpină fórte des o contracțiune identică cu cea în cestiune, dar în nesce casurĭ unde limbagĭul obicĭnuit n'a consacrat'o, de

31) Ed. din 1780, p. 15.—Acest pasagiŭ este însă modificat în ed. din 1805 p. 24.

ex: ‘zéce cuvinte-*le* sale‚ (198, 201, 202)=‘ḑece cuvinte *ale* sale‚, ‘sfânta peliţ-'*a* lui şi curatul sânge-*le* lui‚ (241) =‘sfânta peliţ*ă* *a* luĭ şi curatul sânge *al* luĭ‚, ‘slăvitul nume-*le* tău‚ (238)=‘slăvitul nume *al* tău‚, ‘cinstitul capu-*l* lui‚ (125)=‘cinstitul cap*u* *al* luĭ‚ etc., ceĭa ce ne explică facilitatea cu care, prin acelaşĭ procedură, s'aŭ contopit articlul prepositiv al genitivuluĭ cu articlul postpositiv al substantivuluĭ.

Maĭ pe scurt, t r i p l a articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul genitival: ‘equus-*ille ille* dominae-*illius*‚, un fenomen sintactic atât de interesant sub tóte raporturile, nu este propriŭ dialectuluĭ macedo-român, după cum se crede generalmente, ci aparţine limbeĭ române întregĭ. Numaĭ de dincóce de Dunăre a remas totuşĭ intactă, dar nu pretutindeni, fina luĭ concordare cu substantivul ce precede, pe când aiurea unde cele patru forme: *al*, *a*, *aĭ*, *ale* s'aŭ redus tóte la singurul feminin *a*, s'a sters cu desăvîrşire elementul logic al construcţiuniĭ.

§ 17. Din cele de maĭ sus resultă, că articlul prepositiv este trăsura cea maĭ caracteristică a adjectivuluĭ român.

Substantivul póte fi numaĭ post-articulat: *omu-l*, *părinte-le*, *femee-a*, *feciori-ĭ*, *fete-le*.

Un *cel*, un *ăl*, un *a* de 'naintea substantivuluĭ nu sînt nicĭ o dată articolĭ, ci tot-d'a-una pronumĭ demonstrativĭ n e t o c i ţ ĭ. Ḑic ‘netociţĭ‚, căcĭ tocmaĭ tocirea ideologică a unuĭ pronume, generalmente demonstrativ, une-orĭ relativ, este ceĭa-ce'l schimbă în a r t i c o l, făcêndu-l să înceteze de a maĭ servi la indicaţiunea realistă a lucruluĭ saŭ a posiţiuniĭ între lucrurĭ. Articlul nu este decât un pronume tocit, micşurat, deslipit de elementul seŭ material; un pronume ‘attenuated‚, după expresiunea luĭ Whitney.[32])

---

32) *Language and the study of language*, ed. 3. p. 274.—Definiţiunea articlului în Heyse, *System der Sprachwissenschaft*, Berlin, 1856, p. 407-8, este obscură pe de o parte, unilaterală pe de alta.

Astfel *cel* saŭ *ăl* este numaĭ articol în *casa cea mare* — ‹la grande maison›; dar e numaĭ pronume demonstrativ în *cea casă mare*—‹cette grande maison-là›. Din dată ce ar vré cine-va să indice un edificiŭ materialmente, pe lîngă *casa cea mare* trebuĭ a se maĭ adăoga: ‹pe care o vedĭ, o sciĭ etc.›, pe când un asemenea corolar este deja implicat în: *cea casă mare*. Negreşit că şi aci el se póte adăoga după placul vorbitoruluĭ; însă nu ca o necesitate, ci ca un fel de gest însoţind într'un mod suplementar o indicaţiune orală destul de clară.

D. Cipariŭ ne asigură, că poporul—probabilmente în Transilvania—ḑice une-orĭ *cel domn bun* în loc de *domnul cel bun*, întrebuinţând pe *cel* ca articol prepositiv al substantivuluĭ.[33])

Venerabilul canonic, mişcat prin cunoscuta sa antipatiă pentru articlul postpositiv, fiindcă ar dori ca Românil să nu aibă nemic afară de ceĭa-ce se găsesce deja în cele-l'alte limbe neo-latine, lesne a putut să fie indus într'o eróre óre-cum sentimentală asupra adevĕrateĭ accepţiunĭ a construcţiunĭ *cel domn bun* în gura poporuluĭ, luând pe *cel* drept articol acolo unde el nu este decât un demonstrativ.

In vechile monumente literare române ni s'a întâmplat a da noĭ înşi-ne peste tipul sintactic *cel domn bun* într'un sens aprópe de articol.

In Omiliarul din 1580 găsim următórele şése casurĭ:

a) ‹Şarpele când tréce prentru o gaură strimtă şi se despoae de *cé piéle véche*› (XIV, 13);

b) ‹Să purcédem spre lucraré *celor lucrure bune*› (XVIII, 3);

c) ‹*Cé léne multă* să o lepădâm› (XVIII, 12);

d) ‹*Céle cuvintele* cu nebunie cine le-ară spune› (XX, 14);

e) ‹Să-şĭ ude *cel déget mai mic* al lui în apă› (XXVI, 9);

f) ‹Să răsipim *céle păcate* ce-s băgate întru suflete-ne› (XXIX 5).

Apoĭ în Cronica luĭ Moxa alte patru:

---

33) Cipariŭ, *Principia de limba*, p. 71.

g) ‹Gonila pre *cei creştini derepţi*;[34])
h) ‹Tăe atunci 35 de mii de *cei vrăjmaşi hitléni*›;[35])
i) ‹Se ivi atunci *cé sté* comit ca o sabie›;[36])
j) ‹*Cei boïari buni...*›[37])

In volumul luĭ popă Grigorie:

Dintre Texturĭ Măhăcene, un singur cas sigur ne întimpină numaĭ în Legenda Duminiceĭ 4: ‹spuse *ceii* féte précurate›, căcĭ în Legenda sânteĭ Vinerĭ—veḑĭ maĭ sus p. 161 No. 20 — întrebuinţarea analógă a luĭ *cel* pare a se datori influinţeĭ originaluluĭ grec.

In Texturĭ Bogomiliçe—nu găsim nicĭ un cas, unde *cel* de'naintea substantivuluĭ să nu fie pronume demonstrativ în tótă puterea cuvîntuluĭ.

La un numĕr de vr'o 1500 de casurĭ de întrebuinţarea luĭ *cel* ca articol prepositiv adjectival, carĭ se află în Omiliar, în Moxa şi'n volumul luĭ popa Grigorie, étă dară peste tot 10, să ḑicem chĭar 15 saŭ 20 de excepţiunĭ de o funcţiune quasi-substantivală. Dar nicĭ acestea nu sînt decăt *quasi*.

Dacă articlul *cel* ar puté în adevĕr să fie substantival, noĭ l'am găsi unde-va de 'naintea unuĭ substantiv neconstruit ca adjectivul. Să luâm frasa: ‹*câne-le* nu se 'mpacă cu *pisic'-a*›. Se póte óre ḑice, fără a se trece pe dată în sfera demonstrativuluĭ pur: ‹*cel câne* nu se 'mpacă cu *cea pisică*›?

D. Cipar ne aduce exemplul: ‹cel domn bun›. In Coresi şi 'n Moxa citim: ‹cea piéle véche›, ‹celor lucrure bune›, ‹cea léne multă› ‹ceĭ creştinĭ derepţĭ›, ‹ceĭ vrăjmaşĭ hitlenĭ›, ‹ceĭ boĭarĭ bunĭ›, adecă pretutindenĭ construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul, ĭar nu un substantiv isolat.

In ‹cele cuvinte-le› *cel* este un demonstrativ întocmaĭ ca grecesce în οὗτοι οἱ λόγοι.

34) T. 1, p. 369.
35) Ibid. p. 371.
36) Ib. p. 374.
37) Ib. p. 388.

De asemenea în adjectivii *cei doi*, *cele trei*.[42]) In *cel-al-alt* sînt doi articolĭ prepositivĭ și nicĭ unul postpositiv. Numaĭ adjectivul înzestrat deja cu articlul prepositiv póte să maĭ fie și post-articulat; pe când adjectivul pre-articulat, din contra, nu are nicĭ o trebuință neapĕrată de a fi post-articulat. Resultă dară că articlul prepositiv este cel adjectival *per excellentiam*, articlul postpositiv funcționând numaĭ într'un mod suplementar.

Un adjectiv care nu este decât post-articulat încetéză prin însășĭ acésta de a fi adjectiv, trecênd în categoria substantivilor. *Bunu-l*, *reu-l*, *frumosu-l*, sînt tot așa de substantivĭ ca grecesce τὸ καλόν saŭ τὸ κακόν.

Ꝑicênd acésta, noĭ facem abstracțiune, negreșit, de tipul sintactic *bunu-l om*, unde adjectivul usurpă óre-cum locul substantivuluĭ. O asemenea construcțiune, patronată din ce în ce maĭ mult de către scriitoriĭ noștri și pe care Alexandri a împins'o pînă la ultima margine în :

Latina gintă e regină....,

este fórte poetică a-nume prin aceĭa că.... nu e obicĭnuită în graĭul poporuluĭ. La singular ea este de tot rară, astfel că Românul nu întrebuințéză maĭ nicĭ o dată, de exemplu, *dulce le pom, alb'a pânură*, locuțiunĭ citate totușĭ ca poporane de către romaniștiĭ străinĭ.[43]) La plural, acésta este șì maĭ rar, șì maĭ n e r o m â n e s c. In cântecele poporane române, adunate de către însușĭ Alexandri, eŭ n'am găsit, pe patru-sute de pagine, un singur adjectiv articolat de'naintea unuĭ substantiv; și dacă mĭ-a scăpat chĭar ce-va din vedere, apoĭ numaĭ dóră vr'un cas saŭ doă, nu maĭ mult. O întorsetură ca în poesia poporană italiană :

Vaghe *le montanine pastorelle*,
Donde venite etc.

---

42) Forma macedo-română *doi-lii*, *trei-lii*, nu este o excepțiune, adjectivul fiind aci substantivat. Ca adjectiv, Macedo-româniĭ ꝑic și eĭ: *ațelii doi*, *ațele trei* etc.
43) Diez, *Grammatik*, ed. 3, t. 3, p. 39.

ar fi pré-artificială în limba română cea vorbită, ba şi 'n cea cântată. Pînă şi adjectivii nearticulaţi de 'naintea substantivului formézâ în literatura nóstră poporană abia o treime, în comparaţiune cu numĕrul adjectivilor puşi după substantiv, ceĭa-ce este construcţiunea cea **n o r m a l ă**.

Ce-va maĭ mult. Aversiunea limbeĭ române adevĕrat poporane pentru tipul *bunu-l om* e atât de pronunţată, încât la eventuala punere a adjectivuluĭ de'naintea substantivuluĭ Românul resimte tentaţiunea diametralmente opusă de a articulà pe substantivul cel din códă, lăsând nearticulat pe adjectivul cel din frunte, ceĭa-ce—dacă n'ar fi un cas fórte rar—s'ar puté formula prin *bun omu-l*.

Iată vr'o doă exemple din volumul luĭ popă Grigorie:

Legenda sânteĭ Vinerĭ 195: *curată sufletu-l*;

Fragment liturgic 220: *mare mil'-a, milostivă domnu-l...*

§ 20. Să recapitulâm principalele puncturĭ de maĭ sus:

1. Romănesce substantivul se pune generalmente înainte de adjectiv: *om bun, femee frumósă*.

2. Substantivul póte fi numaĭ post-articulat: *omu-l, femee-a*.

3. Adjectivul, când urmézâ după substantivul articulat, se póte construi în următórele cincĭ modurĭ:

a) adjectiv nearticulat: *omu-l bun*;

b) cu un singur articol prepositiv: *omu-l cel bun*;

c) cu doĭ articolĭ prepositivĭ: *omu-l cel al-alt*;

d) cu un articol prepositiv şi un articol postpositiv: *omu-l cel bunu-l, omu-l al-doi-le*;

e) cu doĭ articolĭ prepositivĭ şi un articol postpositiv: *omu-l cel al-doi-le*.

4. Complementul genitival face parte din tipul 3*d*.

Să trecem la:

II. L i m b a   a l b a n e s ă.

§ 21. Ca şi romănesce, limba albanesă posedă doĭ articolĭ definiţĭ, maĭ puţin diferenţiaţĭ în formă, dar tot aşa de deose-

biţĭ prin funcţiune: un articol postpositiv şi un articol prepositiv.

Ca şi romănesce, substantivul albanes póte fi numaĭ post-articulat, anume:

La masculin singular: *-u* saŭ *-i*;

La feminin singular şi la plural pentru ambele genurĭ: *-tă*.

Ca şi romănesce, adjectivul albanes póte să aibă doĭ articolĭ: un articol postpositiv, care nu se deosebesce prin formă de cel substantival, şi un articol prepositiv anume:

La masculin singular: *i-*, nicĭ o dată *u-*;

La feminin singular: *e-*, nicĭ o dată *a-*;

La neutru singular[44]) şi la plural pentru tóte genurile: *tă-*.

Ca şi romănesce, articlul prepositiv albanes caracterisézā esenţialmente pe adjectiv. După cum Clemens—am spus'o maĭ sus—începea toţĭ adjectiviĭ românĭ prin *cel-*, în acelaşĭ mod Lecce, autorul celeĭ maĭ vechĭ gramatice albanese, începe toţĭ adjectiviĭ prin articliĭ prepositivĭ *i-* şi *e-*. El nu ḑice nicĭ o dată *math* (mare) saŭ *mir* (bun), ci numaĭ *imath=i-math* ‹le grand›, saŭ *emath=e-math* ‹la grande›, *imir=i-mir* ‹le bon› saŭ *emir=e-mir* ‹la bonne› etc. [45]) Articliĭ prepositivĭ *i-* şi *e-*, sînt atăt de strîns legaţĭ cu adjectiviĭ lor, încăt mulţĭ în trecut nu-ĭ considerаŭ ca nesce elemente separate, creḑêndu-le că fac o parte integrantă a cuvîntuluĭ.[46]) Reposatul lord Strangford, cunoscĕtor adînc al tuturor limbilor balcanice, îşĭ închipuĭa că a făcut o adevĕrată descoperire, când a cuteḑat a descompune pe *imiră* şi *emiră* în *i-miră* şi *e-miră*![47])

44) Generalmente se contestă genul neutru la Albanesĭ. Studiul texturilor ne-a convins însă, că el există în realitate. Cfr. între ceĭ-l'alţĭ: De Rada, *Grammatica della lingua albanese*, Firenze, 1871, p. 27.

45) Lecce, *Osservazioni sulla lingua albanese*, Roma, 1716, după ediţiunea luĭ Rossi, Roma, 1866, p. 20 etc.

46) Aşa Blanchus, *Dictionarium latino-epiroticum*, Romae, 1635, — Pouqueville, *Voyage dans la Grèce*, Paris, 1820, t. 2, p. 617, — Kaballiotes, *Prôtopeiria*, Venetia, 1770, etc. obicĭnuesc a scrie *éberde* (alb), *iri* saŭ *iry* (noŭ), *ibegate* (bogat), *ekukie* (roşu) etc. Cfr. Vater, *Vergleichungstafeln d. europ. Stamm-Sprachen*, Halle, 1822, p. 176 etc.

47) *Original letters and papers*, London, 1878, p. 145.

Să observâm că la Albanesi, întocmaĭ ca la Românĭ, ba și maĭ mult decât la noĭ, adjectivul nearticulat se póte lua drept adverb. *Bucură*=*frumos* însemnéză ‹pulcher› și ‹pulchre›, *dreĭtă*=*drept* însemnéză ‹rectus› și ‹recte›, etc.; fenomen care ne întîmpină comparativamente fórte rar în limbile neo-latine.[48])

Ca și românesce, posițiunea normală a adjectivuluĭ la Albanesĭ este după substantiv, de 'naintea căruĭa el nu se pune decât numaĭ în unele casurĭ excepționale, maĭ ales atunci când vorbitorul vrea să atragă atențiunea într'un mod emfatic asupra calitățiĭ lucruluĭ, ca la noĭ, bună óră, în *frumósă femeiă* în loc de *femeiă frumósă*.[49])

In fine, articlul prepositiv *i*, ca și *cel* la Românĭ, presintă o pronunțată nuanță relativală, astfel că De Rada îl traduce prin ‹qui est›, ‹quae est› ‹quod est›.[50])

§ 22. După aceste considerațiunĭ generale, să dâm acum între limbile română și albanesă un șir de corespondințe morfologice, carĭ convergesc tóte către tipul ‹homo-ille ille-bonus›.

1. Românuluĭ *omu-l* ‹homme-le› corespunde albanesul *nĭeri-u* ‹homme-le›.

2. Românul *omu-l bun* ‹homme-le bon› diferă de albanesul *nĭeri i-miră* ‹homme le-bon› numaĭ prin alipirea articlulul către substantiv, ceĭa-ce ar puté să fie un simplu efect de atracțiune în loc de: *om ĭl-bun*, de vreme ce se scie că elementul relatival, după cum e și articlul nostru prepositiv, este expus în genere de a fi atras prin cuvîntul ce precede.[51]) O confirmațiune a acesteĭ bănuelĭ ni se va presinta maĭ jos, când vom avé a vorbi de limbile eranice.

---

48) Diez, t. 3, p. 9.
49) Cfr. Dozon, *Grammaire albonaise*, în *Revue de philologie et d'ethnographie*, t. 3 (1878), p. 231.
50) Op. cit. p. 42.
51) Cfr. Steinthal, *Assimilation und Attraction*, în *Zeitschr. f. Voelkerpsychologie*, t. 1, p. 94 etc.

3. Românuluĭ *omu-l cel bun* ‹homme-le le-bon› corespunde perfectamente albanesul *nîeri-u i-mirĕ* ‹homme-le le-bon›.

4. Românuluĭ *al-doi-le* ‹le-deux-le› corespunde albanesul *i-dit'-i* ‹le deuxième-le›, cu acea diferinţă însă, că forma nóstră derivă d'a-dreptul din cardinalul *doĭ*, pe când cea albanesă nu vine din *di* ‹deux›, ci din ordinalul nearticulat *ditĕ* ‹deuxième›.

5. Românuluĭ *cel-al-alt* ‹le-l'autre› corespunde albanesul *tïatĕrĕ*, contras din *tĕ-i-atĕrĕ*, care însemnéză de asemenea literalmente ‹le-l'autre›.[52]) Asupra acesteĭ corespondinţe, care este fórte remarcabilă, noĭ vom maĭ reveni maĭ la vale.

6. Românuluĭ *omu-l al-doi-le* ‹homme-le le-deux-le› corespunde albanesul *nîeri-u i-dit'-i* ‹homme-le le-deuxième-le›, negreşit cu reserva făcută la punctul 4.

7. Românuluĭ *al omu-luĭ* ‹le-homme-du› corespunde genitivo-dativul albanes *i-nîeri-ut* ‹le-homme du›.

8. In sfîrşit, articlul genitival se concórdă albanesce, întocmaĭ ca românesce, cu substantivul ce precede: *vaiz'-a e-baba-it=fat'-a a-tatĕ-luĭ* ‹filia-illa illa-pater-illius›, dar: *baba-i i-vaizĕ-sĕ* saŭ *baba-i i-vaiz'-et=tatĕ-l al-fet'-eĭ* ‹pater-ille ille-filia-illius›.

Acéstă din urmă particularitate, Lecce o resumă în privinţa limbeĭ albanese în următorul mod:

‹Quando due nomi sostantivi s'incontrano assieme, il secondo ‹sarà sempre genitivo; e se il primo sarà di genere masco-‹lino, al genitivo precederà la vocale *i*; se poi sarà di genere ‹femminino, al genitivo precederà la vocale *e* etc.›[53])

Să pună cine-va în acest pasagĭu pe *al* în loc de *i* şi pe

52) Cfr. explicaţiunea cam analógă a luĭ Camarda, *Saggio di grammatologia sulla lingua albanese*, Livorno, 1864, t. 1, p. 215.—Teoria luĭ Bopp, *Ueber das Albanesische*, Berlin, 1855, p. 31-2, e cu totul inadmisibilă.

53) Lecce, op. cit. p. 300.—Cf. Xylander, *Die Sprache der Albanesen*, Frankfurt, 1835, p. 74.—Hahn, *Albanesische Studien*, Gramm. p. 42 etc.

a în loc de *e*, nemic maĭ mult decăt atâta, şi étă că vom avé o regulă specifică a limbeĭ române.

§ 23. Recurgênd la formule algebraice, dacă vom exprime pe substantiv prin S şi articlul substantival prin *s*, pe adjectiv prin A şi articlul adjectival prin *a*, apoĭ prin *x* articlul genitival şi prin *d* desininţa genitivuluĭ, adecă *-ĭ* la Românĭ şi *-t* la Albanesĭ, atuncĭ vom căpĕta următórele tipurĭ:

1. S+*s*: homo-ille;
2. S+*s* A: homo-ille bonus;
3. S *a*+A: homo ille-bonus;
4. S+*s* *a*+A: homo-ille ille-bonus, homo-ille ille-alter;
5. S+*s* *a*+A+*a*: homo-ille ille-bonus-ille, homo-ille ille-secundus [duo]-ille;
6. S+*s* *a*+*a*+A: homo-ille ille-ille-alter;
7. S+*s* *x*+S+*s*+*d*: filia-illa illa+pater-ill-ius.

Casurile 2 şi 3 putênd a se reduce în ultima analisă la unul singur, avem dară, pe terenul strict al articluluĭ definit, şése formule morfologice, saŭ maĭ bine sintactice dintre cele maĭ caracteristice, carĭ tóte se aplică întocmaĭ, se adaptéză aşa ḑicênd geometricesce numaĭ şi numaĭ cătră limbele română şi albanesă, fiind cu desăvîrşire străine şi chîar contrare familieĭ linguistice neo-latine, nu maĭ puţin celeĭ germane, şi maĭ cu sémă celeĭ slavice.

Dar formulele exprimă regule generale, pe când Albanesiĭ şi Româniĭ se întâlnesc pînă şi 'n neregularităţĭ, pînă şi 'n acele excepţiunĭ, acele fenomene anormale, carĭ nu se pot formula şi dintre carĭ vom arăta aci pe cele maĭ interesante.

§ 24. Pronumele neo-latin *luĭ*, frances şi italian *lui*, a fost comentat în multe felurĭ, fără totuşĭ a se fi ajuns pînă acum la vre-o soluţiune definitivă. Se admite generalmente, că el se compune din doă elemente constitutive, dintre carĭ în cel de 'ntâiŭ intră *l-*, adecă *ill-*, ĭar în cel-alt *-i*; dar remâne cestiunea deschisă, dacă descompunerea trebuĭ să fie *ill-ui* saŭ *illu-i*.

Un resultat serios, credem noĭ, se póte dobândi numaĭ atuncĭ, dacă vom studia pe *lui* în legătură cu corespondintele seŭ feminin: italian, provenţal şi vechĭu frances *lei*, macedo-român *llei*. Nicĭ *lui* fără *lei*, nicĭ *lei* fără *lui*, nu se pot explica.

In *lei* se află *-i* ca şi 'n *lui*, dar lipsesce *u-*. Prin urmare, ambele forme se descompun în *lu-i*, *le-i*, nicĭ o dată în *l-ui* faţă cu *le-i*, de vreme ce finalul *-i* în ambele forme fiind un element identic, nu póte fi tractat în fie-care din ele într'un alt mod.

Ilustrul Pott a bănuit o dată, că femininul *lei* se urcă la un prototip *illa-i*.[54]) Atuncĭ masculinul *lui* revine necesarmente la *illu-i*. Dacă vom alătura acéstă descompunere cu francesul *autru-i*, italianul *altru-i*, românul *altu-ĭ*, în carĭ tema represintă acusativul latin *alterum*, precum şi *unu-* din *unum* în al nostru *unu-ĭ*, va trebui să conchidem că *illu-* în *illu-i* este de asemenea pentru *illum*, ĭar *illa-* în *illa-i* pentru *illam*; cu alte cuvinte, singurul *-i* represintă aci pe dativ saŭ pe genitiv. In *nimenu-ĭ* din *nimene*, în *căru-ĭ* din *care*, *cutăru-ĭ* din *cutare* etc. tematicul *-e-* a trecut la noĭ în *-u-* prin analogiă cu cele-l'alte masculine. La Macedo-românĭ acţiunea analogieĭ s'a întins şi maĭ departe, prefăcênd nu numaĭ pe *al teu* ‹ille-tuus› în *a tu-i*, dar şi pe *al meŭ*=‹ille-meus› în *a nŭu-i*.

Limba română, pe care linguistiĭ străinĭ aŭ pré lăsat'o la o parte în cercetările lor pe terenul filologieĭ romanice, posedă aci un avantagiŭ immens asupra surorilor sale din Occidinte. Pe când acolo numaĭ *lei*, *costei* şi *colei* înfăţişéză—anume la Italianĭ—o formă feminină, ĭar pentru *altrui* ea nu se găsesce, la noĭ lîngă *altu-ĭ* avem *alte-ĭ*, lîngă *unu-ĭ—une-ĭ*, lîngă *cutăru-ĭ—cutăre-ĭ*, lîngă *căru-ĭ—căre-ĭ*, lîngă *cestu-ĭ—ceste-ĭ* etc. Şi maĭ remarcabile sînt formele macedo-române: *nostru-i*=‹nostrum-i›, *vostru-i*=‹vestrum-i›, şi altele, lîngă *vostre-i*=‹vestram-i›, *nostre-i*=‹nostram-i› etc.

---

54) Pott, *Romanische Elemente in den langobardischen Gesetzen*, în Kuhn, *Zeitschr.*, t. 12, p. 196.

După modelul numeróselor forme nearticulate în *-ui*, d. Alexandri nu s'a sfiit de a introduce, cu mult gust, un genitivo-dativ nearticulat *întregu-ĭ* în "Oda ostașilor românĭ":

Sînt bătăile de inimĭ a *întreguĭ* ném al nostru....

Originea curat etimologică a finaluluĭ *-i* e cu totul indiferinte în cestiunea de față. Cela-ce ne preocupă, este numaĭ rolul seŭ de desininţă casuală, anume genitivo-dativă la Românĭ, dativă și une-orĭ genitivă la ceĭ-l'alţĭ Neo-latinĭ, de exemplu în textul lombard din secolul XI citat de Pott: "filia "quondam *lui*, que profitetur se ex nacione sua lege vivere "Romana, et ille filius *lui*."[55]) Natura genitivală a luĭ *lei* și *lui* se maĭ demonstră, între altele, prin corespondintele lor plural *loro*, care este genitivul și numaĭ genitivul *illorum*.[56])

Lui este dar *illu-i*, nicĭ decum *ill-ui*.

Dacă ar puté să maĭ persiste vre-o îndoélă în acéstă privinţă, ea dispare prin alăturarea declinaţiunil articulate române cu cea albanesă. Albanesce nominativul articulat dela *nĭeri* "om" este *nĭeri-u*=românesce *omu-l*, în cărţile nóstre vechĭ *omu-lu* saŭ la Macedo-românĭ *om-lu*. Genitivo-dativul albanes este *nĭeri-u-t*=românesce *omu-lu-ĭ*. Decĭ românesce *-lu-* în *-lui*, ca și albanesce *-u-* în *-ut*, este articlul definit la nominativ, pe care'l strămută în genitivo-dativ numaĭ finalul *-i* la Românĭ și finalul *-t* la Albanesĭ. Intocmaĭ așa se petrece în limbele scandinave, carĭ aŭ și ele un articol definit postpositiv. Nearticulatul "om" în svedĭana, bună-óră, se ḑice *man*, danesce *mand*; articulatul "omu-lu" se ḑice *man-en* saŭ *mand-en*; genitivul "omu-lu-ĭ" se ḑice *man-en-s* saŭ *mand-en-s*, unde numaĭ *-s* represintă pe genitiv, *-en-* fiind articlul definit la nominativ. Comparaţiunea între *omu-lu-ĭ*=*nĭeri-u-t*=*man-en-s*, tóte însemnând literalmente "homme-le-de", demonstră pînă la ultima evidinţă composiţiunea neo-latinuluĭ *lui* din *illu-i* cu sens de

55) Ibid. p. 195.

56) Cumcă *autrui* este anume genitiv, cfr. Brachet, *Grammaire historique de la langue française*, ed. 4, p. 181.

‹le-de›, maĭ remânênd numaĭ de a se urmări etimologia separată a luĭ -*i*, ceĭa-ce lăsâm pe altă dată.[57])

De aci însă decurge o consecinţă. Dacă genitivul masculin este *omu-lu-ĭ*, adecă -*i* adaus către nominativul articulat, atuncĭ şi genitivul feminin *cununeĭ* trebuĭ să resulte de asemenea din adausul luĭ -*i* către nominativul *cunun'a* din *cunună-a*, astfel că prototipul *cununeĭ* nu póte fi decât *cunună-a-i*. In acelaşĭ mod la Albanesĭ genitivul masculin *nĭeri-u-t* necesitéză, prin adausul luĭ -*t* către nominativul articulat, pe un genitiv feminin *curonă-a-t*. Aşa la Scandinavĭ — ca să ne'ntórcem la analogia de maĭ sus—masculinuluĭ *man-en-s* ‹homme-le-de› îĭ corespunde fórte regulat femininul *kron-an-s* contras din *krona-an-s* ‹couronne-la-de›.

In limba română cea veche, aşa după cum o găsim în tipăriturele din secolul XVI şi de pe la începutul secoluluĭ XVII, genitivul feminin este *cununeei*, adecă *cunune-e-i*. In texturile din volumul luĭ popa Grigorie din Măhacĭu un asemenea genitivo-dativ singular feminin -*eei* nu e de loc rar: *slaveei* (6,238, 239), *rugăcĭuneei* (184), *sfinteei* (96,185,195), *svinteei* (190), *înpărăţieei* (187), *Marieei* (182), *ḑileei* (91,152), *caseei* (157), *Sareei* (156), *sfinţieei* (218), *cinstiteei* (66), *feţeei* (86), *aspideei* (111) etc. Nu puţine exemple se află şi 'n texturile din totul I al publicaţiuniĭ de faţă.

Aşa dar prototipul *cunună-a-i* a suferit scăderea luĭ -*ă-a*- la -*e-e*-, de unde apoĭ, printr'o contragere ulterióră, s'a născut forma actuală *cununei*, în care un singur -*e*- maĭ represintă pe -*ă-a*-. Nu maĭ vorbim despre formele poporane *cununiĭ* şi chĭar *cununi*, datorite acţiuniĭ asimilative a finaluluĭ *i*.

Acelaşĭ fenomen ni-l înfăţişéză limba albanesă. Desininţa arcaică a genitivo-dativuluĭ feminin este aci -*e-t* pentru -*e-e-t* din primitivul -*ă-a-t*. Aşa dela *dită* ‹ḑi›, articulat *dit'-a*=*dită-a*,

---

57) Vom observa numaĭ că Meunier şi Havet, *Mémoires de la Société de Linguistique*, t. 1 p. 56 şi t. 3 p. 187, cred că şi latinul *illius* este compus cu un genitiv suplementar -*ius*. Acest *ius* nu ne-ar explica óre pe romanicul -*i*?

în traducerea Bibliei figurézä genitivul *dittet* pentru *diteet* (Matth. XI. 23)=*ditä-a-t*.

In acest mod, românul *omu-lu-ĭ* ne oferă nu numaĭ o construcţiune sintactică identică cu albanesul *nĭeri-u-t*, ambele ‹homme-le-de›, dar încă în forma feminină corespundinte, printr'o procedură anormală, s'a făcut la Românĭ şi la Albanesĭ aceĭa-şĭ trecere fonetică succesivă a luĭ *-ă-a-* în *-e-*: *cunun-e-ĭ* =*cunună-a-ĭ*, *dit-e-t*=*ditä-a-t*, literalmente: ‹couronne-la-de›, ‹journée-la-de›.

Coincidinţa e cu atât maĭ instructivă, cu cât între articlul definit feminin *-a* la Românĭ şi între acelaşĭ articol *-a* la Albanesĭ nu este nicĭ o înrudire etimologică, cel de'ntâiu urcându-se la prototipul *-la*, corespundĕtor articluluĭ masculin *-lu*, pe când cel-l'alt derivă din radicala pronominală *va*, pe care o indică articlul masculin *u*. Formele primitive ale articluluĭ definit substantival cată să fi fost:

la Românĭ { *lu* > *l*
la > *a*

la Albanesĭ { *va* > *u*
râ > *a*.

Dar étă un alt ce-va nu maĭ puţin interesant.

§ 25. Am vĕdut maĭ sus, că Macedo-românii, Moldovenii şi în parte Ardelenii obicĭnuesc a înlocui pe cele patru forme bine caracterisate: *al*, *a*, *aĭ*, *ale*, prin singura formă *a*, care nu este decât femininul singular. Aşa se dice *a-meŭ*, literalmente: ‹*la*-mien›; *a-mele*=‹*la*-miennes›; *a-doi-le*=‹*la*-deux-le›; *acest cal a boieru-lu-ĭ*=‹ce cheval *la*-boyard-le-de›, etc.

Eĭ bine, limba albanesă ne presintă un fenomen fórte analog cu acéstă remarcabilă neregularitate.

In construcţiunea substantivuluĭ cu genitivul, Albanesiĭ întrebuinţézä articlul prepositiv feminin la singular, adecă *e*, după tot felul de pluralurĭ, fie feminin, fie masculin, fie neutru. De exemplu: *kuaĭ-tă e-buĭar-i-t* ‹les chevaux du boyard›, literalmente: ‹chevaux-les *la*-seigneur-le-de›, curat ca în limba

nóstră din secolul XVI saŭ după modul macedo-român: *caĭ-ĭ a boĭaru-lu-ĭ* în loc de: *caĭ-ĭ aĭ...* Alt exemplu: *ămpretăr-et e-de-u-t* «les rois de la terre», literalmente: «rois-les *la*-pays-le-de», ca românesce în: *împĕrăţi-ĭ a pămîntu-lu-ĭ* în loc de: *împĕraţi-ĭ aĭ...*

Propagina{ţ}iunea femininuluĭ *e-* pe socotéla tuturor celor-l'alte forme ale articluluĭ prepositiv, fie ca acusativ singular şi plural, fie ca nominativ plural pentru tóte genurile, este la Albanesĭ atăt de pronunţată, încăt d. Dozon, neînţelegênd natura lucruluĭ, s'a credut dator a imagina pentru acest *e-* o paradigmă a-parte, separată de paradigma articluluĭ prepositiv şi pe care o califică, numaĭ dóră ca să scape de încurcătură: «un petit mot que j'appellerai, *faute de mieux*, le conjonctif.»[58]

Dacă ar fi consultat limba română, d. Dozon lesne s'ar fi convins, că albanesul *e-* nu este decăt femininul singular al articluluĭ prepositiv, propaginat într'un mod anormal, din punct în punct ca al nostru *a-*.

Ĭată în fine, un al treilea specimen, nu maĭ puţin instructiv, de asemenĭ întălnirĭ pînă şi între anomaliele articluluĭ definit la Românĭ şi la Albanesĭ.

§ 26. Romănesce pluralul dela *cel-al-alt* este *ceĭ-l'alţĭ* contras din *ceĭ-al-alţĭ*, ceĭa-ce însemnéză literalmente: «les-le-autres» printr'o cĭudată asociaţiune între articlul la singular cu articlul la plural. Apoĭ la feminin se dice: *cea-l'altă*, contras din *cea-al-altă*, adecă «la-le-autre», printr'o asociaţiune tot atăt de cĭudată între masculin şi feminin.

Albanesce «cel-al-alt» este *tă-i-atără*, pronunţat *t'-ĭ-atără*. Acéstă construcţiune póte fi privită în doă modurĭ din causa dupleĭ funcţiunĭ a luĭ *tă*.

De'ntăiŭ, *tă* fiind articol prepositiv neutru la singular, *tă-i-atără* póte fi tradus prin «illud-ille-alter», însoţindu-se doă

---

58) Dozon, op. cit. p. 355.– Cf. Hahn, *Alb. Stud.* Gramm. p. 28.

genurĭ diferite, tot aşa ca romănesce în *cea-al-altă*=‹illa-ille--alter›. Maĭ mult decăt atăta. Femininul la Românĭ represintă nu numaĭ pe feminin, dar tot-o-dată şi pe neutru din cele-l'alte limbe; de exemplu: *o sciŭ acésta*= ‹scio hoc ipsum›, *acésta este*= ‹hoc est›, *aceĭa ţĭ-am spus'o*= ‹illud dixi tibi›, etc. In acest chip albanesul *tă-i-atără* şi românul *cea-al-altă* se pot traduce ambele de o potrivă prin ‹illud-ille-alter›.

Insă *tă* este în acelaşĭ timp pluralul articluluĭ prepositiv pentru tóte genurile, ast-fel că *tă-i-atără* ar maĭ puté să fie şi ‹les-le-autre›, prin însoţirea pluraluluĭ cu singularul, tot aşa ca romănesce în *ceĭ-al-alţĭ*=‹les-le-autres›.

Maĭ pe scurt, orĭ-cum ar fi să ne dâm sémă de anomalia tipuluĭ albanes, ne vom isbi vrênd-nevrênd de o analogiă română.

La adecă, este o analogiă pînă şi 'n acea împregĭurare, că locuţiunea albanesă *tă-i-atără* întrunesce ambele forme ale articluluĭ prepositiv: *tă-* şi *i-*, după cum românul *cel-al-alt* întrunesce de asemenea pe *cel* şi *al-*!

§ 27. Scăderea luĭ *-ăa-* la *-e-* în genitivo-dativul feminin singular; respăndirea neregulată a femininuluĭ singular *a-* şi *e-* în locul formelor eterogene la singular şi la plural; în sfîrşit, construcţiunea luĭ ‹alter› cu cele doă varianturĭ întrunite ale articluluĭ prepositiv, discordate la gen şi la numĕr; tóte acestea sînt nesce coincidinţe cu totul de o altă natură, decât cele şése formule normale, aşa ḑicênd algebraice, comune Românilor şi Albanesilor în întrebuinţarea articluluĭ definit.

In Linguistică însă, dacă nu şi 'n cele-l'alte, anomalia este tot atăt de importantă ca şi regula; ba póte chĭar şi maĭ importantă une-orĭ, atuncĭ anume cănd este vorba de a constata filiaţiunea limbelor.

‹Vom stabili ca un principiŭ general,—ḑice marele Pott în ‹studiul seŭ despre criteriele înrudiriĭ linguistice,—vom stabili ‹ca un principiŭ general, că constatarea puncturilor normale ‹saŭ regulate, în carĭ se întălnesc unele limbĭ, capĕtă o tă‹riă şi maĭ demonstrativă în favórea originiĭ comune, dacă

"aceste limbĭ se maĭ întâlnesc pînă şi 'n anomaliele lor, pînă "şi 'n abaterile lor specifice dela normă şi dela regulă." [59])

§ 28. N'am credut necesar de a semnala maĭ sus într'un mod expres coincidința formală perpetuă a genitivuluĭ cu dativul la Românĭ şi la Albanesĭ.

Omu-lu-ĭ=nĭeri-u-t însemnéză d'o potrivă "hominis" şi "homini".

In ambele limbe, după tóte dialectele saŭ sub-dialectele lor, nu există o singură excepțiune dela acéstă coincidință.

Terminând însă aci despre limbele română şi albanesă în parte, sîntem datorĭ a indica măcar în trécăt acest fenomen, asupra căruĭa vom maĭ reveni maĭ jos pe larg cu ocasiunea limbeĭ armene. Pe d'o parte, el se află, prin *-lu-ĭ=-u-t*, într'o strînsă legătură cu cestiunea articluluĭ postpositiv; pe de alta, noĭ îl găsim de asemenea în a treĭa limbă balcanică, la care vom trece acuma, şi anume:

III. Limba bulgară.

§ 29. Cel întâiŭ Thunmann în secolul trecut,[60]) apoĭ în dilele nóstre Kopitar,[61]) Miklosich[62]) şi Schuchardt,[63]) aŭ indicat succesivamente modul cel adevĕrat sciințific de a urmări în limbele actuale de pe peninsula balcanică resturile graĭuluĭ autocton, primordial, anterior cuceririĭ romane şi invasiuniĭ slavice, fără a maĭ vorbi despre dominațiunea cu mult maĭ tărdiă a Otomanilor.

Punêndu-se pe acelaşĭ tărîm, ĭată ce dice Ascoli în ultima sa publicațiune:

---

59) Pott, *Die Kennzeichen der Sprachverwandtschaft*, în *Zeitschr. d. deutschen morgenländ. Gesellschaft*, t. 9, p. 443.

60) Thunmann, *Untersuchungen ueber die Geschichte d. oestlichen europ. Voelker*, Leipzig, 1774, p. 175, 246.

61) *Wiener Jahrb. d. Litteratur*, t. 46, p. 85 etc.—Kopitar, *Kleinere Schriften*, Wien, 1857, p. 238.

62) *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, p. 5 etc.

63) *Der Vocalismus des Vulgärlateins*, t. 3, p. 49 etc.

“Fenomenele cele caracteristice ale limbeĭ albanese trebuĭ „alăturate cu multă fineţă cu fenomenele analóge, prin carĭ „cele-l'alte doă limbĭ învecinate manifestă, la rîndul lor, reac„ţiunea unuĭ graiŭ aborigen contra juguluĭ invasorilor poste„riorĭ şi represintă óre-cum pe acel graiu; adecă trebuĭ ală„turate cu acele fenomene, prin carĭ limba română se separă „de cele-l'alte dialecte neo-latine şi limba bulgară se separă „de cele-l'alte dialecte slavice.„ [64])

Noĭ din parte-ne ne-am unit de-mult cu acéstă programă, dar cu o reservă óre-care fórte substanţială. Recunóscem pe deplin necesitatea uneĭ comparaţiunĭ metodice între cele treĭ limbĭ balcanice învecinate: româna, albanesa şi bulgara; mergem chiar maĭ departe, cerênd întinderea speculaţiuniĭ comparative, pe un plan secundar, asupra limbeĭ grece — vechĭ şi noue —, ba încă asupra celeĭ serbe şi celeĭ slovene. Şi totuşĭ credem că este o mare retăcire, o eróre capitală, de a pune pe aceĭaşĭ liniă legătura între Românĭ şi Albanesĭ pe de o parte, şi raportul Bulgarilor către Românĭ şi Albanesĭ pe de alta. Româniĭ şi Albanesiĭ sînt rude între eĭ, dar nu sînt nicĭ decum rude cu Bulgariĭ.

Pe când morfologia română şi cea albanesă sînt aprópe identice în tóte puncturile, pînă şi 'n trăsurele lor cele maĭ ascunse şi maĭ complicate; limba bulgară, din contra, nu este decât o *caricatură* a morfologieĭ comune daco-epirote, maimuţând nesce plecărĭ asemenate, exprimênd nesce veleităţĭ pe cale de a se manifesta, nesce tendinţe pe jumătate realisate, adesea greşite chiar în acéstă jumătăţire.

Asemĕnarea între româna şi albanesa este o asemĕnare congenitală, o asemĕnare din nascere, din tulpină. Divergintele între ele se datoresc unor aginţĭ posteriorĭ, unor condiţiunĭ mesologice diferite, unor împregiurărĭ carĭ aŭ reuşit să modifice exteriorul, dar n'aŭ putut să schimbe fondul, esenţa, scheletul. Cu totul alt ce-va e limba bulgară. Ea este cu desă-

64) Ascoli, *Studj critici*, II, p. 64.

rîrşire de un alt ném. Fenomenele, carĭ îĭ sînt comune cu română şi cu albanesa, nu sînt nicĭ o dată, dar nicĭ o dată organice, ci ĭ-aŭ fost numaĭ altoite pe din afară într'un mod stîngacĭu într'o epocă nu pré-depărtată, şi acésta maĭ cu sémă sub influinţa elementuluĭ român.

Să le examinâm maĭ de aprópe, negreşit însă întru cât se atinge numaĭ de articlul definit, singurul punct ce ne interesă în studiul de faţă.

§ 30. Bulgariĭ posedă şi eĭ formula româno-albanesă S+s, adecă post-articularea substantivuluĭ: *celeak-ăt*=rom. *omu-l*=alb. *nĭeri-u*; *mama-tă*=rom. *mum'-a*=alb. *mămm'-a*; *sito-to*=rom. *ciuru-l*=alb. *sit'-a* etc. Acest articol postpositiv sună la masculin singular *-ăt* saŭ *-ot*, la feminin singular *-tă*, la neutru singular *-to*, la plural pentru tóte genurile *-te*. Să nu-şĭ închipuéscă însă cine-va, judecând după aparinţe, precum s'a făcut pînă acum de cătră toţĭ linguistiĭ, cumcă post-articularea substantivuluĭ este tot atât de esenţială în limba bulgară ca în cea română saŭ ca în cea albanesă.

Bulgarul lesne póte să suprime articlul seŭ postpositiv; póte să'l înlăture, după bunul seŭ plac, în modul cel maĭ arbitrar, fără ca acésta să aibă vre-o consecinţă pentru sensul fraseĭ. Articulat saŭ nearticulat, substantivul conservă aceiaşĭ nuanţă de semnificaţiune. Şi ca probă despre acésta, o probă fórte elocinte, să luâm din cele treĭ limbĭ, puse aci în comparaţiune, câte o bucată analógă din literaturele lor poporane respective.

Inţeleptul Salomon, în órele sale de ne'nţelepcĭune, celebrând în «Cântarea cântărilor» pe frumósa Sulamită, ḑice că pĕrul eĭ este ca o turmă de capre şi dinţiĭ ca o turmă de berbecĭ, gîtul ca un stîlp de marmură şi sînul ca doĭ puĭ de căprióră etc., la carĭ tóte—lucrurĭ fórte graţióse după epocă—mândra Evreĭcă îĭ respunde la rîndul seŭ, că corpul luĭ este ca osul de elefant împodobit cu sapfir, şi maĭ câte altele. Cam tot în felul acesta, un cântec albanes compară talia copileĭ cu o vĕrguţă, peliţa eĭ cu chihlibar, pĕrul eĭ cu córdele uneĭ ghitare,

suflarea cu profumurile de munte şi buzele cu garófă; cântec bulgar ne spune că féta este "subţire-naltă", eĭ sînt ca brînză próspătă, sprâncenele ca găitan de Ţa gura ca o céşcă de argint, ochiĭ ca cereşe negre, lii o smochină dulce. In fine, se scie lungul şir de imagi mult maĭ poetice, prin carĭ se depinge cĭobanul român în nóstră poporană "Mieóra". Ĭată acuma textualmente p român, pasagĭul albanes şi pasagĭul bulgar, în carĭ articlu positiv este indicat pretutindenĭ cu litere *italice*:

Mîndru-*l* cĭobănel
Tras printr'un inel,
Feţişór'-*a* luĭ
Spum'-*a* lapte-*lu*-ĭ,
Mustecĭór'-*a* luĭ
Spicu-*l* grâu-*lu*-ĭ,
Perişoru-*l* luĭ
Pén'-*a* corbu-*lu*-ĭ,
Ochişori-ĭ luĭ
Mur'-*a* câmpu-*lu*-ĭ..[65])

Textul albanes:

Moĭ, e hol'*a* si lĭastar-*i*
E bard'-*a* si kĭehribar-*i*,
Lĭeşţă tată si telĭ-ĭongar-*i*,
Er'-*a* trăndălină-mallĭ-*i*,
Buz'-*a* karafilĭă-dukĭan-*i*...[66])

Textul bulgar:

Na snagâ—tenko-visoko,
Liţe mu—présno sirene,
Véjdi mu—stambol-gaĭtani,

---

65) Alexandri. *Poesiĭ populare*. ed. 2, p. 3.

66) Camarda, op. cit. t. 2, p. 24.—Să se observe, că noĭ considerăm ca post-articulate casurile de aşa numitul genitivo-dativ albanes nedetermina pra căruĭa vom reveni cu o altă ocasiune. Albanesce genitivo-dativul "de se exprimă prin nominativul "omu-l": *nĭeri-u*. Cfr. vechĭul român: "*lu* Pet "*de* Pierre".

Usta mu—ceşka srebărna
Oci mu—cerni cereşi,
Ĭazik mu—sladka smokina...[67])

In pasagĭul român, articlul postpositiv se găsesce de treĭ-spre-ḑecĭ orĭ; în pasagĭul albanes, cel maĭ scurt din tóte, de noue orĭ, fără a se maĭ numĕra articlul prepositiv; în pasagĭul bulgar—nicĭ una singură dată!

Nu ne-ar fi a-nevoe de a înmulţi pînă la infinit asemenĭ exemple, carĭ demonstră pînă la ultima evidinţă, că articlul postpositiv n'a întrat, ca să ḑicem aşa, în însuşĭ sucul limbeĭ bulgare, ci abia plutesce şovăitor pe d'asupra. Bulgarul se servesce de acest articol în modul cel maĭ capricios, cel maĭ fantastic, une-orĭ omiţêndu-l unde ar trebui să fie, alte orĭ grămădindu-l r o c o c o după adjectivĭ, după pronumĭ, pînă şi după adverbĭ!

§ 31. Acest articol postpositiv bulgar, atăt de nestatornic sub raportul funcţiuniĭ, se bucură el cel puţin de vre-o formă fixă, precisă, după cum este *-l* şi *-a* la Românĭ, *-i*, *-u*, *-a* la Albanesĭ?

Nu. Nicĭ măcar atăta. Sînt unele graĭurĭ bulgare, unde în loc de *-tŭ* figuréză articlul postpositiv *-nŭ*. Astfel în districtul Akhî-celebi, de exemplu, se ḑice *vĭera-na* pentru *vĭera-tă* ‹credinţ'-a›, *kandili-ne* pentru *kandili-te* ‹ĭampe-le›, *kalpaka-nŭ* pentru *kalpak-ăt* ‹căcĭul'-a› etc. Rare-orĭ se maĭ întrebuinţéză acolo *-tŭ* alăturĭ cu *-nŭ*, ĭar d. Cĭolakov ne asigură că a maĭ auḑit şi a treĭa formă: *-sŭ*.[68])

Acésta nu este tot. Bulgariĭ din Macedonia maĭ cunosc o a patra formă a articlulu postpositiv: *-vŭ*. Eĭ ḑic, bună-óră: *srţe-vo* ‹inim'-a›, *voda-va* ‹ap'-a› etc.[69])

Maĭ pe scurt, un articol postpositiv sigur şi uniform nu există în limba bulgară.

---

67) Bezsonov, *Bolgarskiĭa pĭesni*, Moscva, 1855. t. 2. p. 71.
68) Cĭolakov, *Bălgarskăĭ narodĕn sbornik*, Bolgrad, 1872. p. 323 nota 5.
69) Miklosich, *Vergleichende Grammatik*, t. 3 (1876), p. 185.

Forma *-sŭ* este învederat paleo-slavicul *sĭ* ‘hic‚; forma *-nă* pare a fi paleo-slavicul *onŭ* ‘ille‚; forma *-vă* cată a fi paleo-slavicul *ovŭ* ‘hic‚, cu acelaşĭ aferesă a luĭ *o-* ca în *-nŭ=onŭ*,[70]) deşi n'ar fi peste putinţă de a vedé în ea prototipul *va* al articluluĭ postpositiv albanes, despre care maĭ sus în §-ful 24; în fine, forma *-tŭ*, articlul definit cel maĭ respăndit la Bulgarĭ, este fără îndoiélă paleo-slavicul *tŭ* ‘ille‚ saŭ ‘ipse‚.

§ 32. Articlul postpositiv fiind dară în limba bulgară o adevĕrată superfetaţiune, un element fără consistinţă şi fără rădăcină, o evidinte importaţiune de puţină durată, este maĭ mult decât probabil că el s'a format anume după modelul articluluĭ postpositiv român, căcĭ relaţiunile Bulgarilor cu Albanesiĭ aŭ fost tot-d'a-una maĭ restrînse şi maĭ unilaterale. Traducênd literalmente pe al nostru *-l=ille* prin *-ăt=tŭ* ‘ille‚, Slaviĭ din Balcanĭ n'aŭ făcut alt ce-va decât cela-ce făcură Sloveniĭ din Resia lîngă Udine, carĭ, împrumutând dela veciniĭ lor Italianĭ articlul definit *il*, l'aŭ tradus şi eĭ de asemenea tot prin demonstrativul paleo-slavic *tŭ*,[71]) cu acea numaĭ firéscă deosebire că articlul resian este prepositiv ca şi cel italian, pe când articlul bulgar a trebuit să fie postpositiv ca cel român.

Pentru a demonstra şi maĭ limpede, dacă se póte, natura eminamente exotică a articluluĭ postpositiv la Bulgarĭ, să maĭ adăogàm că el n'are casurĭ oblice. In tesă generală, cu nesce excepţiunĭ cam equivóce şi de tot sporadice, acest articol se întrebuinţéză numaĭ la nominativ. Formele daco-epirote *omu-lu-ĭ=nĭeri-u-t* saŭ *ţer'-e-ĭ=dit'-e-t*, adecă ‘homo-ill-ius‚ saŭ ‘terra-ill-ius‚, sînt absolutamente necunoscute limbeĭ bulgare, care le înlocuesce prin *na celeak-ăt* saŭ *na zemie-tă*, cela-ce însemnéză literalmente: ‘sur homme-le‚ saŭ ‘sur terre-la‚.

Este fórte semnificativ, negreşit, că Bulgariĭ, ca şi Româniĭ saŭ Albanesiĭ, contra totalităţiĭ limbelor slavice, aŭ identificat

70) Acéstă explicaţiune, noĭ am dat'o pentru prima óră în epistola către Ascoli din 5 aprile 1878, publicată în *Archivio glottologico*, t. 3. Deja în urma nóstră, tot aşa s'a pronunţat *Archiv fuer slavische Philologie*, t. 3, p. 522.

71) Baudouin de Courtenay, *Rezianskiĭ katihizis*, Leipzig, 1875, p. 25.

în formă genitivul cu dativul. La dînşiĭ *na celeak-ăt* însemnéză de o potrivă: ‹hominis› şi ‹homini›. Nicĭ aci însă coincidinţa cu morfologia daco-epirotă nu e perfectă. Pe de o parte, s'aŭ conservat urmele unuĭ dativ separat, după cum vom vedé chĭar îndată în §-ful 34; pe de alta, genitivo-dativul bulgar nu se forméză prin sufixaţiune, ca cel româno-albanes, ci prin preposiţiune....

§ 33. Articlul prepositiv, atăt de esenţial în graĭul român şi în cel albanes, atăt de caracteristic în aceste doă limbe prin legătura sa exclusivă cu adjectivul, lipsesce cu desăvîrşire Bulgarilor, la carĭ—maĭ pe d'asupra—relaţiunea între substantiv şi adjectiv este inversă de ceĭa ce se petrece în sfera daco-epirotă.

Pe când la noĭ şi la Albanesĭ adjectivul, în regula generală, urméză după substantiv; bulgăresce, din contra, adjectivul, érăşĭ în regula generală, precede substantivuluĭ. Bulgarul nu ḑice *celeak-ăt dobăr* ‹homo-ille bonus›, ci numaĭ *dobriĭ-ăt celeak* ‹bonus-ille homo›.[72])

Chĭar atuncĭ când, printr'o rară excepţiune, un adjectiv articulat se pune după substantiv, construcţiunea bulgară sună: *Petăr părviĭ-ăt*, literalmente ‹Pierre premier-le›, adecă o formulă S A+*s*, radicalmente străină sintaxeĭ româno-albanese, care cere formula S *a*+A.

Românul *cel-bun* saŭ albanesul *i-mirë* fiind imposibile la Bulgarĭ, în deşert am cauta la dînşiĭ formula completă S+*s* *a*+A, ca la noĭ în *omu-l cel-bun*, la Albanesĭ în *nĭeri-u i-mirë*.

§ 34. Şi totuşĭ reduplicarea articluluĭ definit este cunoscută pînă la un punct Bulgarilor.

De'ntăiŭ, în locul formuleĭ româno-albanese S+*s* *a*+A, Bulgariĭ şĭ-aŭ închipuit o formulă S+*s* A+*s*; de exemplu: *bulkă-tă hubavă-tă* ‹frumósă femeiă›,[73]) literalmente: ‹femme-la

---

72) Cankof, *Grammatik der bulgarischen Sprache*, Wien, 1852, p. 46.
73) Bezsonov, op. cit. t. 2, p. 78.

belle-la„, saŭ: *drehi-te samodivski-te* ‘haĭnele de ḑînă„, liter mente: ‘habits-les féeriques-les„.[74]) Acéstă construcţiune f mézĕ una din licenţele poesieĭ poporane bulgare.

Al doilea, în districtul Akhĭ-celebi se maĭ aude, tot în p esia poporană, o alt-fel de reduplicaţiune nu maĭ puţin in lită a articluluĭ definit, anume după formula $A+s+s$; bună-ór

Utide maĭka ta nabra
Ut *devetĭ-tu-nu* gradină
Pilinĭ....[75]).

unde *devetĭ-tu-nu*, numĕrul ‘noue„, se traduce literalmente prin: ‘neuf-le-le„.

In fine, în acelaşĭ district, după d. Cĭolakov, cătră dativul articolat se acaţă dativul de a treĭa persónă, de exemplu *konĭu-tu-mu*. Ĭată ce ’mĭ scrie în acéstă privinţă într’o epistolă profesorul Miklosich: ‘*Konĭu-tu-mu* est difficile à expliquer. ‘Je crois que les Bulgares peuvent dire: *dadoh oves konĭu*‘*-tu-mu*, littéralement: dedi avenam equo-τῷ-ei, phrase dans ‘laquelle au datif konĭu-tu τῷ ἵππῳ este ajouté le datif ‘αὐτῷ. La langue bulgare contient encore beaucoup d’énigmes„.

§ 35. Formula reduplicativă $S+s$ $A+s$, pe care şi-a apropriat’o articlul definit în poesia poporană bulgară, nu e de tot străină limbeĭ române, şi póte că s’ar afla unde-va şi la Albanesĭ.

Dar relaţiunea fenomenelor, precum ne vom încredinţa îndată, este diametralmente opusă.

In volumul luĭ popa Grigorie ne întimpină următórele remarcabile specimene de acéstă formulă:

T e x t u r ĭ M ă h ă c e n e: ‘Predica I„ 244: hicléno-lu vrajmaşu-lu, 245: hiclénu-l vrăjmaşu-lu, 240: pâinre-a noastră săţioas’-a.

---

74) Dozon, *Chansons populaires bulgares*, Paris, 1875, p. 7, 17 etc.
75) Cĭolakov, op. cit. p. 323, No. 66.

Texturĭ Bogomilice: 'Rugăcĭunea de scóterea dracilor, 117: dracu-l înşelătorĭu-l, 125: înfriicatu-lu-i scaunu-l, cinstitu-l veşămăntu-l; 'Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, 60: sfântu-l botedu-l, 64: necredinćoşi-i Jidovi-i, 50: înfricatu-lu-i scaunu-lu-i, 67: creştini-i păcătoşi-i; 'Apocalipsul luĭ Paul, 24: svântu-l botedu-l, 28: toţi-i direpţi-i; 'Cugetărĭ în óra morţiĭ, 98: mare-le patriarhu-l.

Din aceste 13 specimene, numaĭ în 3 adjectivul e pus după substantiv: 'păînre-a noastră *săţioas'-a*,, 'dracu-l *înşelătorĭu-l*, şi 'creştini-i *păcătoşi-i*,. În cele-l'alte 11 specimene, adjectivul precede, usurpând astfel locul stereotip al substantivuluĭ, ĭar prin acésta căpĕtând şi post-articularea cea substantivală. A duoa post-articulare ni se presintă dară ca un fel de revendicare din partea substantivuluĭ celuĭ gonit; o revendicare analógă cu cea constatată în §-ful 19. Acolo, în exemplele 'curat sufletu-l,, 'mare mil'-a,, 'milostivŭ domnu-l,, substantivul, perdĕndu-şĭ posiţiunea, a reuşit totuşĭ a împedeca cel puţin articularea usurpatoruluĭ adjectiv: acĭ, neputĕnd să desarticuleze pe rivalul seŭ, el se mulţumesce cu o a doua articulare. Ambele fenomene provin de o potrivă din aversiunea limbeĭ române pentru formula A S în locul formuleĭ normale daco-epirote S A.

O tendinţă contrariă aŭ produs la Bulgarĭ un resultat aprópe identic: dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: însă nu A+*s* S+*s*, ca în volumul luĭ popa Grigorie, ci S+*s* A+*s*, adecă cu inversiunea celor doĭ membri aĭ formuleĭ. La dînşiĭ posiţiunea normală a adjectivuluĭ este de'naintea substantivuluĭ. De acĭ decurge consecinţa că, în construcţiunea adjectivuluĭ cu substantivul, post-articularea aparţine de drept celuĭ de'ntâiŭ. Când se'ntîmplă însă, în stilul cel poetic, ca substantivul să împresóre locul adjectivuluĭ, acesta din urmă, perdĕndu-şĭ posiţiunea, nu vrea totuşĭ a perde şi articlul, de unde apoĭ, prin rivalitatea ambelor elemente, se nasce o duplă post-articulare. Ĭată de ce exemplele de maĭ sus de reduplicarea articluluĭ la Bulgarĭ, exemple

de altmintrea fórte rare, aparţinênd numaĭ poesieĭ poporane, ne presintă tóte construcţiunea: substantiv+adjectiv, nicĭ o dată adjectiv+substantiv.

Diferinţa esenţială între fenomenul român cel excepţional şi fenomenul cel bulgar nu maĭ puţin excepţional consistă dară în diferinţa formulelor: S+*s* A+*s* şi A+*s* S+*s*. Dacă un asemenea fenomen excepţional s'ar găsi cumva şi la Albanesĭ, se póte predice cu o deplină certitudine, că el va presinta formula română, nu pe cea bulgară.

§ 36. Conchidem:

Particularităţile cele ne-slavice ale morfologieĭ şi sintaxeĭ bulgare se explică tóte, cel puţin în sfera immediată şi mediată a articluluĭ definit, prin vecinătatea cu Albanesiĭ şi maĭ ales cu Româniĭ; dar prin v e c i n ă t a t e, nu prin î n r u d i r e.

La Bulgarĭ sînt multe lucrurĭ dela Românĭ, unele dela Albanesĭ, nemic însă dela Daco-epiroţĭ, dela substratul autocton, din care s'aŭ desfăşurat pe câĭ diverse Româniĭ şi Albanesiĭ, individualisându-se uniĭ şi alţiĭ cu secolĭ înainte de prima aşeḑare a elementuluĭ bulgar în Balcanĭ.

Să trecem la:

IV. L i m b a g r é c ă.

§ 37. Vorba fiind despre Elenĭ, nu despre Neo-grecĭ, nu póte fi cestiune de un împrumut posterior dela Românĭ saŭ dela Albanesĭ, după cum am veḑut maĭ sus în casul Bulgarilor.

Grecul ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός=‹l'homme le bon›, corespunde prin dupla articulare albanesuluĭ *nieri-u i-mirë* şi românuluĭ *omu-l cel-bun;* dar numaĭ ca principiŭ, nu ca tip sintactic, căcĭ formula daco-epirotă este S+*s* *a*+A, pe când cea grécă e: *s*+S *a*+A, saŭ maĭ bine: *s*+S *s*+A.

O articulare triplă într'o construcţiune fără genitiv, ca românesce în *omu-l cel-bunu-l* saŭ albanesce în *nieri-u i-mir'-i*= ‹homme-le le-bon-le›, este necunoscută Grecilor chiar ca prin-

cipiŭ, fiind-că în ὁ ἀνὴρ ὁ ἀρχαῖος ὁ ἀγαθός, de exemplu, ceĭ treĭ articolĭ nu se aplică la doĭ, ci la treĭ membri aĭ propositiuniĭ.

O corespundință perfectă, pe care o indică Camarda, ar fi grecul ὁ ἀγαθὸς ἀνήρ față cu albanesul *i-mirë nïeri* saŭ cu românul *cel-bun om*;[76]) dar pe de o parte aci articlul nu e reduplicat, ĭar pe de alta—ceĭa-ceĭ şi maĭ important—o asemenea construcţiune este o simplă metatesă sintactică, fórte rară la Românĭ şi la Albanesĭ.

Camarda comite o scăpare din vedere, comparând tipul specific albanes *şpi'-a e-të-ĭat-i-t*= ‹cas'-a a-lu-tată-lu-ĭ›, cu grecul: ὁ οἶκος ὁ τοῦ πατρός,[77]) căcĭ în construcţiunea albanesă, rare-orĭ întrebuinţată, sînt patru articolĭ, pe când în cea grécă numaĭ treĭ. O corespundință maĭ corectă légă pe ὁ οἶκος ὁ τοῦ πατρός cu tipul comun româno-albanes *şpi'-a e-ĭat-i-t*=*cas'-a a-tată-lu-ĭ*= ‹maison-la la-père-le-de›. Dar şi aci trebuesc stabilite unele reserve. De 'ntâĭu *şpi'-a*, *cas'-a*, represintă formula S+*s*, nu *s*+S ca în ὁ οἶκος. Al doilea, *ĭat-i-t*, *tată-lu-ĭ*, după cum am constatat'o maĭ sus, se analiséză în ‹père-le-de›, pe când sufixul genitival *as* în πατρός nu se descompune în doă elemente.[78]) Orĭ-cum ar fi, este în adevĕr o coincidință fórte remarcabilă, că în tipul genitival grec ὁ οἶκος ὁ τοῦ- sînt treĭ articolĭ pentru doĭ membri aĭ propositiuniĭ, întocmaĭ ca în tipul genitival daco-epirot; o coincidință însă nu morfologică, ci ĭarăşĭ numaĭ de principiŭ, de vreme ce formula româno-albanesă este: S+*s* α+S+*s*+*d*, cea grécă: *s*+S α+*s*+S+*d*.

Limba grécă nu cunósce un articol adjectival special ca cel româno-albanes, diferit prin posiţiune şi diferenţiat prin formă. In ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός, ca şi 'n ὁ οἶκος ὁ τοῦ πατρός, articlul de 'naintea adjectivuluĭ este absolutamente unul şi acelaşĭ articol ca şi cel de'naintea substantivuluĭ, şovăind numaĭ sub raportul funcţiuniĭ între natură demonstrativă şi natură relativală.

---

76) Camarda, op. cit. I, p. 207-8.
77) Ibid. p. 209.
78) Cf. Schleicher, *Compendium*, ed. 3, p. 537

Adjectivul elen nu avea vre-o trebuință deosebită de a fi articulat, de óră ce el nu se confundă nicĭ o dată cu adverbul, după cum se confundă la Românĭ și la Albanesĭ. Adjectivul καλός (=rom. *frumos*=alb. *bukurä*) și adverbul καλῶς (=rom. *frumos*=alb. *bukurä*), κακός (=rom. *reŭ*=alb. *keikĭ*) și κακῶς (=rom. *reŭ*=alb. *keikĭ*) se pot lua unul drept altul numaĭ dóră la Neo-grecĭ.

In fine, articlul elen este fără comparațiune maĭ liber, maĭ independinte decât ceĭ doĭ articolĭ definițĭ la Românĭ și la Albanesĭ, lăsând departe în urmă, în acéstă privință, nu numaĭ articlul româno-albanes postpositiv, desbrăcat de orĭ-ce individualitate propriă prin strînsa 'ĭ alipire cu substantivul seŭ, dar pînă și pe cel prepositiv. Un paralelism ca ὁ τῆς τοῦ πάππου μου ἀδελφῆς υἱός, unde articliĭ și numile corespundințĭ formézá doă tabere separate, este ce-va cu totul peste putință în sintaxa daco-epirotă.

La Grecĭ singurele desininţe casuale, fără ajutorul articlulu, de exemplu: πάππου μου ἀδελφῆς υἱός, sînt de ajuns pentru sensul fraseĭ, ceĭa-ce permitea luĭ Omer de a întrebuința de o potrivă ὁ γέρων și γέρων, οἱ ἄλλοι și ἄλλοι, τὰ πρῶτα și πρῶτα, „ca cel maĭ comod mijloc metric„, după expresiunea luĭ Düntzer.[79])

Cu tóte aceste clătinărĭ formale și funcționale, ar fi a merge cine-va pré-departe, dacă s'ar apuca a contesta natura o r g a n i c ă a articluluĭ definit în limba grécă, unde el ne apare în tóte dialectele, fie cât de corupte, pînă și 'n dialectul așa numitelor inscripțiunĭ cipriote.

§ 38. Nu este fără interes, că confusiunea formală, dacă nu o coincidință perfectă, între genitiv și dativ, pe care o găsim la Greciĭ modernĭ, se întrevede deja la Elenĭ,[80]) ceĭa-ce înlătură ipotesa unuĭ împrumut medieval dela Albanesĭ saŭ dela Românĭ.

---

79) *Homerische Abhandlungen*, Leipzig, 1872, p. 530.
80) Mullach, *Grammatik der griechischen Vulgarsprache*, Berlin, 1856, p. 28.

Ce-va mai mult. La numĕrul dual, limba gréca, începênd din timpiĭ cei maĭ vechĭ, n'a cunoscut nicĭ o dată decăt o singură desinință pentru genitiv şi dativ. Să nu uĭtâm tot-o-dată, că genitivo-dativul dual elen, cel puţin omericul -φιν saŭ -φι=*bh*-, indică un dativ primitiv, întocmaĭ ca genitivo-dativul plural albanes -*ve*=*bh*-; pe când genitivo-dativul român, abătêndu-se dela acéstă particularitate greco-albanesă, denótă, din contra, prioritatea genitivuluĭ: -*lor*=*illorum*.

§ 39. Conformitatea de principiŭ în reduplicarea şi triplicarea articluluĭ, dacă nu şi întâlnirea parţială în coincidinţa genitivuluĭ cu dativul, stabilesce o ne'ndoĭósă legătură între sfera grécă şi sfera daco-epirotă.

Articlul genitival maĭ cu sémă ni se pare a fi de o extremă importanţă, căcĭ române-albanesa şi gréca sînt singurele limbe ariane din Europa, carĭ — prin formula α+S+*d* —aŭ reuşit a indica lămurit natura adjectivală a genitivuluĭ, fără a-l identifica totuşĭ cu adjectivul ordinar, după cum îl identifică, bună-óră, limbele ariane moderne din India. In ὁ οἶκος ὁ πατρός, în *şpi'-a e-tatit*, în *cas'-a a-tătaluĭ*, πατρός—*tatit*—*tatăluĭ* sînt genitivĭ în tótă puterea cuvîntuluĭ, tot aşa de specialisaţĭ ca latinul *patris*; dar în construcţiunea *domus patris* genitivul masculin *patris* este în divorţiŭ cu femininul *domus*, şi ambele nu se pot concorda decăt numaĭ înlocuindu-se *patris* printr'un adjectiv ordinar: "domus *paterna*"; pe când al doilea ὁ în gréca, *e*- în albanesa şi *a*- în româna concórdă pe genitiv cu numele rector la gen şi la numĕr, reconciliând caracterul special al genitivuluĭ cu caracterul general al adjectivuluĭ.

Inrudirea de aprópe între gréca şi albanesa, susţinută cu atâta căldură de către Camarda maĭ cu deosebire, este dară un fapt necontestabil. Acéstă înrudire însă, resultând din corespondinţa p r i n c i p i e l o r, este cu mult maĭ depărtată decăt înrudirea între albanesa şi româna, care se manifestă printr'o corespondinţă nu numaĭ principială, dar şi a a p l i c a ţ i u n i l o r.

Erórea cea capitală a luĭ Camarda, păcatul seŭ c tódeĭ celeĭ riguróse, prin care se distinge Linguistica este de a fi comparat d'a-dreptul albanesa cu gréca raţiunea sciinţifică cere de a se restabili maĭ întâĭu daco-epirot, alăturându-se apoĭ gréca — adecă elen albanesa în deosebĭ şi nicĭ cu româna, ci cu româno Numaĭ elementul comun româno-albanes este adevĕr ca element balcanic, vechĭu maĭ pe sus de orĭ-ce în numaĭ acest element vechĭu póte fi pus într'un mod alăturĭ cu limba cea veche a Eladeĭ.

§ 40. Nu putem termina acéstă lungă şi stăruitóre a reduplicăriĭ articluluĭ definit pe peninsula balcanică atinge, măcar în trécăt, încă una din manifestaţiunile fenomen, anume în:

V. Limba ţigană.

După cum Bulgariĭ aŭ împrumutat articlul dela R tot aşa Ţiganiĭ l'aŭ luat dela Grecĭ; şi s'aŭ încurcat şi aşa ca Bulgariĭ, nesciind cum să-l întrebuinţeze, căci străin—cel puţin în gramatică—încurcă, pe semne, pină Ţigan.

Luminósele cercetărĭ ale luĭ Miklosich aŭ demonstr Ţiganiĭ, într'o periódă óre-care din evul-mediŭ, aŭ pet maĭ mult timp în provinciele imperiuluĭ bizantin, mai 'n de a se fi respăndit spre Occidinte.[81])

Comparând graĭul Ţiganilor din Europa cu al celor re în Asia, eminentul ţiganist Paspati constată că: «Les N «des aussi bien que les Sédentaires ont emprunté leur a «des Grecs; parmi les Tchinghianés de l'Asie l'article i «ste pas.»[82])

Acest articol ţigănesc este *o* la masculin singular, i la feminin, *o* la plural pentru ambele genurĭ, *e* la tót

81) Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Zigeuner*, III, Wien. 1873.
82) Paspati, *Etudes sur les Tchinghianés*, Constantinople, 1870, p. 39.

surile oblice. Ca şi la Bulgarĭ însă, el n'are o formă statornică. In România Ţiganiĭ pun la tóte casurile oblice masculine *le*, la cele feminine din singular *la*, la nominativ plural *ol* saŭ *il*, cu un *l* imitat—probabilmente—după articlul român. Alţiĭ érăşĭ întrebuinţéză un articol *do* saŭ *dol*, de exemplu în următorul cântec:

Pe kou plai *do* zeleno,
Kerdol abeau romano;
Te kidean-pe *dol* ceaya,
Dol ceaya *dol* tiknorea....

adecă: «pe acéstă movilă verde se jócă nunta ţigănéscă; să alerge într'acolo fetele, fetele cele micĭ».[83])

In acest cântec ne întimpină o reduplicare a articluluĭ definit întocmaĭ după tipul grec ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός, anume *dol ceaya dol tiknorea*, literalmente «les filles les petites»=αἱ κόραι αἱ μικραὶ.

Alt exemplu:

Ta si lake pheneaki,
Le pheneaki le bareaki...[84])

adecă: «dar este a surorii sale, a surorii sale maĭ marĭ», unde genitivul *le pheneaki le bareaki* însemnéză literalmente: «de la soeur de la grande»=τῆς ἀδελφῆς τῆς μεγάλης.

Tot aşa în: *e piri e sastruni*=«la marmite la ferrée»,[85]) *il raya il barea*=«les dames les grandes»,[86]) *o Dumitr' o balamo* =«le Démètre le marchand»[87]) etc.

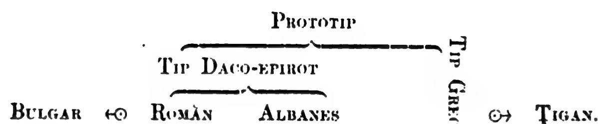
Ţiganiĭ n'aŭ împrumutat dela Grecĭ articlul genitival, fiind-că aŭ adus din India sistemul fórte apropiat, comun tuturor dia-

83) Barbu Constantinescu, *Poesia poporană a Ţiganilor*, in *Columna luĭ Traian* 1877, p. 616.
84) Ibid. p. 618.
85) Ibid. p. 620.
86) Ib. p. 612.
87) Ib. p. 609.

lectelor neo-sanscrite [88]) şi pe care eĭ aŭ început a-l perde numaĭ în Italia;[89]) anume sistemul de a întrebuinţa în loc de genitiv pe adjectivul ordinar. Astfel grecul ὁ τοῦ κρέως, ἡ τοῦ κρέως, τὸ τοῦ κρέως etc. saŭ al nostru *al cărniĭ, a cărniĭ, ai cărniĭ, ale cărniĭ*, se traduc ţigănesce prin: *maseskoro, maseskeri, maseskere*, carĭ sînt nesce curaţĭ adjectivĭ, ca şi când noĭ am ḑice: *cărnesc, cărnéscă, cărnescĭ*. Tipul genitival grec şi daco-epirot diferă cu totul sub raportul morfologic de acest tip genitival indian modern, căcĭ *i dadeskeri cei*, de exemplu, nu este ἡ κόρη τοῦ πατρός, nicĭ *fét'-a a tatăluĭ*, ci numaĭ dóră: ἡ πάτρια κόρη=*tătésc'-a fétă*; dar ambele sisteme ajung la acelaşĭ resultat de a concorda pe genitiv la gen şi la numĕr cu numele cel rector. In acest mod, Ţiganiĭ sînt în stare de a imita fórte bine dupla articulare grécă într'o construcţiune genitivală, fără a se depărta totuşĭ dela propriul lor sistem. Aşa, bună-óră, în locuţiunea citată de Paspati: *i khan i mortiangheri* «la puanteur des cuirs»,[90]) eĭ nu fac decât a pune ἡ ὀσμή ἡ δερμάτινη în loc de ἡ ὀσμή ἡ δερμάτων.

VI. Prima conclusiune.

§ 41. Din cele 5 capitole de maĭ sus, resultă următórea genealogiă pe peninsula balcanică pentru tipul sintactic «homo-ille ille-bonus» şi formele înrudite:

Intre Românĭ şi Albanesĭ este o relaţiune **genetică** immediată; între eĭ şi Grecĭ relaţiunea e de asemenea genetică, dar mediată; între dînşiĭ toţĭ şi între Bulgarĭ de o parte, iar Ţiganĭ de cea-l'altă, este o relaţiune de **împrumut**, şi a-

88) Beames, *Comparative grammar of the modern aryan languages of India*, t. 2, London, 1875, p. 174.—Fr. Mueller, *Reise der Fregatte Novara*, Linguist. Th. p. 141—3.

89) Ascoli, *Zigeunerisches*, Halle, 1865, p. 141.

90) Paspati, op. cit. p. 53—4.

nume raportul Bulgarilor către Românĭ corespunde raportuluĭ Ţiganilor către Grecĭ.

Tipul daco-epirot, substratul comun ante-latin al limbelor română şi albanesă, cată să fi avut, pe lîngă alte particularităţĭ linguistice, următórele şépte trăsure sintactice, relative – maĭ mult saŭ maĭ puţin—la întrebuinţarea articluluĭ definit :

1°. Substantivul pus generalmente de'naintea adjectivuluĭ, după formula S A;

2°. Un articol definit post-positiv substantival: S+*s*;

3°. Un articol definit pre-positiv adjectival: *a*+A;

4°. Posibilitatea unuĭ articol post-positiv pentru adjectivul deja pre-articulat: *a*+A+*a*;

5°. Posibilitatea dupleĭ şi chĭar tripleĭ articulaţiunĭ în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: S+*s* *a*+A saŭ S+*s* *a*+A+*a*;

6°. Un articol prepositiv genitival, concordat la gen şi la numĕr cu substantivul ce'ĭ precede: α+S saŭ α+*s*+S;

7°. Formarea genitivo-dativuluĭ prin adausul uneĭ desininţe speciale către nominativul post-articulat: S+*s*+*d*;

8°. Coincidinţa formală permaninte a genitivuluĭ cu dativul;

9°. Coincidinţa formală predomnitóre a adjectivuluĭ cu adverbul.

Tóte aceste particularităţĭ, maĭ ales primele opt, sînt radicalmente contrare sintaxeĭ romanice, celtice, letto-slavice şi germane.

O unică excepţiune dintre graĭurile ariane ne-balcanice ale Europeĭ presintă, pînă la un punct:

VII. Limbile scandinave.

§ 42. Grupul linguistic scandinav, compus din vechĭa islandesă, svedĭană, norvegiană şi danesă, dintre carĭ noĭ din partene cunóscem maĭ bine primele doă, posedă în tóte dialectele sale un articol substantival post-positiv după formula S+*s*, oprit de a se acăţa vre-o dată la adjectiv.

In limba svedianā, de exemplu, unde acest articol este -n saŭ -n la masculin şi feminin, -et saŭ -t la neutru, frasa: ‹var-en kommen, fugl-en quittrar, skog-en lōfvas, sol-en ler›, este sintacticesce identică cu românul: ‹vér'-a vine, pasere-a cântă, pădure-a înfrundesce, sóre-le lucesce›, saŭ cu albanesul: ‹ver'-a vĭăn, zog-u kăndon, pĭul'-i ieşilon, diel-i kleş›, ceĭa-ce franţusesce ar fi literalmente: ‹printemps-le vient, oiseau-le gazouille, bois-le verdit, soleil-le sourit›.

Limbile scandinave ne oferă în acelaşĭ timp un articol prepositiv adjectival după formula $a+A$, care în formă póte să fie maĭ mult saŭ maĭ puţin diferenţiat de cel substantival, ba chĭar identic, ca bună óră în vechĭa islandesă, dar nu se confundă cu el nicĭ o dată în funcţiune.

In svediana acest articol adjectival sună *den* la masculin şi feminin, *det* la neutru, fiind prin urmare, ca şi la Românĭ, maĭ plin saŭ maĭ lung decât cel substantival.

Am vedut deja maĭ sus, în §-ful 24 pag. 642, că 'n limbele scandinave, întocmaĭ ca românesce şi albanesce, genitivul se formézā prin adausul uneĭ desininţe la nominativul cel articulat: *man-en-s=omu-lu-ĭ=nĭeri-u-t*.

In fine—ce-va şi maĭ semnificativ — acest grup linguistic cunósce reduplicarea articluluĭ în construcţiunea adjectivuluĭ cu substantivul, punênd $S+s$ lîngă $a+A$, după cum fac Românĭ şi Albanesiĭ.

In vechĭa islandesă fenomenul este maĭ rar, dar nu insolit. Wimmer observă: ‹Hie und da steht der Artikel sowol vor dem Adjectiv als *nach* dem Substantiv›, şi aduce ca exemplu: ‹*en* yngri kona-'*n*›, literalmente: ‹illa-junior foemina-illa›.[91]

In svediana acéstă construcţiune este de tot normală: ‹*den* gamle konung-*en*›=‹*cel*-bătrîn rege-*le*›, *den* rōda blomma-'*n*›= ‹*cea*-roşiă flóre-*a*›, ‹*det* lilla brefv-*et*›=‹*cea*-mică scrisóre-*a*›, etc.

---

91) Wimmer, *Altnordische Grammatik*, Halle, 1871, p. 78.

Singura diferinţă este, că reduplicarea scandinavă se formulézâ prin $a+A$ $S+s$, ĭar cea daco-epirotă prin $S+s$ $a+A$; o diferinţă de principiŭ, resultând din aceĭa că la Românĭ şi la Albanesĭ substantivul, în regulă generală, precede adjectivuluĭ, pe când la Scandinavĭ, ĭarăşĭ în regulă generală, îĭ succede.

Limbele scandinave se întâlnesc dară cu grupul daco-epirot în patru formule fórte caracteristice:

$S+s$: ‹homo-ille›;

$a+A$: ‹ille-bonus›;

$S+s+d$: ‹homo-ill-ius›;

$a+A$ $S+s=S+s$ $a+A$: ‹ille-bonus homo-ille›=‹homo-ille ille-bonus›.

§ 43. In deşert se încércă uniĭ a contesta vechimea acestor particularităţĭ morfologice saŭ maĭ bine sintactice, ĭar maĭ ales a post-articulăriĭ, în limbele scandinave.[92])

Impregĭurarea, că sub-dialectul din Schleswig întrebuinţéză *æ man* în loc de *mand-en* se datoresce învederat acţiuniĭ teutonice saŭ germane propriŭ ḑise.

Raritatea articluluĭ post-positiv în Edda însemnéză întocmaĭ atâta ca raritatea articluluĭ pre-positiv în Omer. Scandinaviĭ şi Greciĭ posedênd o declinaţiune nearticulată pe lîngă cea articulată, antica poesiă, în Islandia ca şi 'n Elada, preferĭa pe cea de'ntâiŭ din causa maĭ multeĭ energie şi maĭ puţineĭ vulgarităţĭ, dacă nu chĭar din consideraţiunĭ curat metrice. Este însă maĭ mult decât sigur, că nu tot aşa vorbĭa pe atuncĭ poporul.

In secolul IX, mult înainte de compunerea Eddeĭ, influinţa scandinavă, prin cuceritoriĭ Varegĭ, se reversase asupra Rusieĭ nordice, ducênd acolo cu sine articlul substantival post-positiv, ale căruĭ urme s'aŭ conservat pînă astăḑĭ, într'un mod sporadic şi reŭ altoit, exclusivamente în poesia poporană, în unele sub-dialecte ruse. Astfel lîngă Olonetz, de exemplu, se

92) Latham, *A hand-book of the english language*, London, 1868. p. 176.

póte audi *kresto-tŭ*=‹croix-la, *tzerkvi-ty*=‹églises-les›, etc. Ruşiĭ dela nord aŭ împrumutat dela Scandinavĭ, într'o dosă maĭ mică, ceĭa-ce Bulgariĭ aŭ împrumutat dela Românĭ pe o scară maĭ întinsă, datorită uneĭ acţiunĭ maĭ îndelungate şi maĭ compacte. Profesorul Leskien în zădar caută o înrudire între post-articularea dialectică ruso-nordică şi între cea bulgară.[93]) Filiaţiunea între ambele fenomene este maĭ slabă, în orĭ-ce cas, decât înrudirea între Daco-epiroţĭ şi Scandinavĭ.

§ 44. Particularităţile de maĭ sus ale grupuluĭ linguistic scandinav sînt cu atât maĭ fenomenale, cu cât pe d'o parte el este fórte depărtat geograficesce de sfera cea compactă a limbelor balcanice, ĭar pe de alta, deşi german prin totalitatea *materialuluĭ* seŭ, diferă astfel radicalmente prin *formă* de întréga familiă germanică,[94]) şi de întréga familiă letto-slavică, pe care linguistiĭ—bine saŭ reŭ—s'aŭ deprins a o considera ca cea maĭ înrudită cu Germaniĭ, ca un element constitutiv al aşa numiteĭ ‹unităţĭ slavo-letto-germane›.

Slaviĭ, Litvaniĭ şi Germaniĭ posedă şi eĭ un articol postpositiv, dar care nicĭ într'un cas nu póte fi substantival, ci aparţine numaĭ adjectivuluĭ. Prin post-articulare, germanul *gut* devine *gut-er*, slavicul *dobrŭ*—*dobrŭ-i*, litvanul *gîvas*—*gîvas-is*, acăţându-se la adjectiv un articol format dintr'un pronume personal de a treĭa persónă.[95]) In grupul daco-epirot, cu totul din contra, numaĭ articlul prepositiv, nu cel postpositiv, este propriŭ adjectivuluĭ; şi tot aşa se petrece la Scandinavĭ. Scandinaviĭ însă, ca şi ceĭ-l'alţĭ Germanĭ, ca Litvaniĭ şi ca Slaviĭ, obicĭnuesc în acelaşĭ timp a pune adjectivul de 'naintea substantivuluĭ, pe când norma daco-epirotă cere ordi-

93) Leskien, *Ueber den Dialekt der russischen Volkslieder*, in Kuhn's *Beitraege*, t. 6, p. 157. — Cfr. Miklosich, *Vergleich. Gramm. d. slavischen Sprachen*, t. 3 (1876), p. 305.

94) Cfr. Garnett, *Philological essays*, p. 49.

95) Leo Meyer, *Ueber die Flexion der Adjectiva im Deutschen*, Berlin, 1863, şi Miklosich, *Ueber die zusammengesetzte Deklination in den slavischen Sprachen*, in *Sitzungsb. d. Wien. Akad.*, phil.-hist. Cl., t. 68, p. 133 etc.

nea inversă. De unde óre acéstă curiósă amalgamă de sintaxa specifică slavo-letto-germanică cu sintaxa specifică daco-epirotă?

In starea actuală a sciinţeĭ, din nenorocire, maĭ sînt încă multe cestiunĭ, în carĭ Linguistica invócă cu stăruinţă ajutorul Istorieĭ, dar nu-l capĕtă. Grupul scandinav—s'ar puté întreba Linguistica—nu este cum-va produsul unuĭ amestec etnic, saŭ cel puţin al unuĭ îndelungat contact într'o epocă óre-care, între o ramură germanică şi între substratul autocton al popórelor de pe peninsula balcanică? La acéstă întrebare, Istoria stă pe gândurĭ.

Orĭ-cum ar fi, articlul postpositiv substantival al Scandinavilor este ce-va atăt de ne-germanic, fără ca să maĭ vorbim de Slavĭ şi de Litvanĭ, încăt marele Grimm, nesciind cum să-l înlăture, a imaginat a-l trage din articlul prepositiv adjectival; o teoriă fórte asemĕnată cu faĭmosul *lucus à non lucendo.* **Scandinaviĭ—ḑice el—întrebuinţaŭ de'ntâiŭ** *madhr hinn gôdhi* **‹homo ille-bonus›, de unde apoĭ** *madhr-inn gôdhi* **‹homo-ille bonus›, şi 'n fine simplul** *madhr-inn* **‹homo-ille›.**[96])

Genesea, propusă de Grimm, este imposibilă, căcĭ:

1°. Ea ar implica perderea la Scandinavĭ a articluluĭ prepositiv adjectival, de vreme ce *madhrinn* **resultă din u ĭ t a r e a luĭ** ***hinn-gôdhi*****, pe când noĭ am constatat, din contra, că articlul prepositiv adjectival este tot atăt de scandinav ca şi articlul postpositiv substantival, ba încă ambiĭ concuréză în tipul reduplicat** *hinn-gôdhi madhr-inn.*

2°. ***Madhrinn*** **din** *madhr hinn gôdhi* **ar fi cu putinţă, în casul cel maĭ favorabil, numaĭ într'o limbă cu formula sintactică normală S a+A, de unde S+a A, redus la S+a=S+s; pe când limbele scandinave, ca şi întréga familiă linguistică slavo-letto-germanică, se caracteriséză prin tipul invers a+A S, de unde nicĭ o dată nu vom ajunge la S+s.**

Să maĭ adaugâm, că presupusa formaţiune a luĭ *madhrinn*

---

96) Grimm, *Geschichte der deutschen Sprache*, Leipzig. 1848, p. 755.

prin uïtare, cu greŭ putea să se întâmple în tóte dialectele scandinave, tóte fără excepţiune.

Să maĭ observâm, în sfîrşit, că articlul postpositiv substantival cată a fi fórte vechĭu la Scandinavĭ, de óră-ce este anterior separaţiuniĭ lor în dialecte.

Ar fi de preferit, sub orĭ-ce punct de vedere, explicaţiunea printr'un antic amestec etnic între un trib germanic şi óre-carĭ elemente balcanice; şi acésta însă, în lipsă de demonstraţiune, remâne de o cam dată o pură ipotesă.

§ 45. Afară de Scandinavĭ, familia linguistică ario-europeă nu ne oferă nemic analog cu tipul daco-epirot «homo-ille ille-bonus» decăt numaĭ dóră trecênd în Asia la:

VIII. Limbele eranice.

Sub limbele eranice noĭ înţelegem, împreună cu Frideric Müller, patru grupurĭ de dialecte: armén, osetic, persian şi afgan saŭ puştu, fără a intra în cercetare, dacă grupul armén este saŭ nu intermediar între familia eranică şi limbele resăritene ale Europeĭ, după cum susţine Hübschmann, şi dacă grupul puştu este saŭ nu intermediar între familia eranică şi graĭurile moderne ale Indieĭ, după cum pretinde Trumpp. In orĭ-ce cas, aceste patru grupurĭ sînt fórte înrudite unul cu altul, maĭ înrudite între ele decăt cu orĭ-care grup din afară, şi atâta ne ajunge, cu atât maĭ mult că despre dialectul afgan nicĭ nu vom avé a vorbi.

Maĭ adaog, că limbele eranice îmĭ sînt cunoscute personalmente într'un mod fórte neperfect. De aci nu resultă că voĭu greşi în ceĭa-ce voĭu avé a spune, căcĭ am avut grijă de a consulta numaĭ fântînele cele maĭ sigure, cele maĭ autorisate; resultă însă, că multe lucrurĭ aŭ putut să'mĭ scape din vedere şi că, prin urmare, filiaţiunile eranice ale grupuluĭ daco-epirot fiind o dată indicate, un eranist special, mergênd în aceiaşi direcţiune, lesne va puté înmulţi numĕrul trăsurelor comune traco-eranice, ba va maĭ intra şi 'n dialectul afgan, în care eŭ-unul n'am cutedat a străbate.

§ 46. Maĭ întâiŭ:

α) Limba arménă,

pe care deja Erodot o înrudĭa cu limbile tracice din Asia-mică şi maĭ ales cu frigiana.[97])

Armeniĭ posedă un articol postpositiv curat substantival: nearticulatul *mart*=rom. *om*=alb. *nĭeri* devine prin post-articulare: *mart-n*=*omu-l*=*nĭeri-u*.[98])

Acest articol substantival postpositiv, care sună -*s*, -*d*, -*n*, dialecticesce -*ă*, gramaticiĭ armenĭ îl numesc «pronume determinativ», fără a sci să-ĭ preciseze bine funcţiunea. Astfel d. Patkanoff ne spune, că din nearticulatul *têr* «domn» se face *têr-ĕs*, pe care'l traduce apoĭ în treĭ modurĭ: «*moi* seigneur», «*mon* seigneur» şi «*ce* seigneur-ci»,[99]) deşi ar fi fost maĭ propriŭ — credem noĭ — de a-l fi tradus pur şi simplu prin «*le* seigneur». Românul *domnu-l* saŭ albanesul *zot-i* însemnéză de asemenea, după împregĭurărĭ: «*moi* seigneur», «*mon* seigneur», şi «*ce* seigneur-ci», cela-ce nu răpesce totuşĭ luĭ -*l* saŭ luĭ -*i* caracterul lor general, permaninte, singurul precis, de a fi articolĭ postpositivĭ.

Să mărturim însă, în adevĕr, că fixitatea fonetică şi cea ideologică a articluluĭ postpositiv armén este mult maĭ slabă, şovăind cam în felul articluluĭ postpositiv bulgar.

Dacă există la Armenĭ vre-o urmă de articol prepositiv adjectival şi de reduplicarea articluluĭ în genere, nu scim. Este

97) Gosche, *De ariana linguae armeniacae indole*, Berolini, 1846, p. 19 etc.— cfr. De Lagarde, *Gesammelte Abhandlungen*, Leipzig, 1866, p. 276—95.

98) Pott, *Etymol. Forschungen*, ed. 2, t. 1, p. 69, 301.—Cf. Petermann, *Ueber den Dialect der Armenier von Tiflis*, Berlin, 1867, p. 67: "Zwar pflegt man ihm (dem Accusativ) ein Pronominalaffix *s*, *t* oder *n*, oder noch häufiger *ă*, welches in der Vulgärsprache die Stelle derselben vertritt, anzufügen; allein dies ist kein Erkennungszeichen dieses Casus, sondern *steht einfach für den bestimmten Artikel—wie etwa im Dänischen—und wird auf dieselbe Weise an alle Casus obliqui gesetzt. Manche Armenier missbrauchen auch dieses ă so sehr, dass sie kein Substantiv ohne dasselbe aussprechen.*»

99) Patkanoff et Dulaurier, *Recherches sur la formation de la langue arménienne*, Paris, 1871, p. 117.

fórte interesant însă că limba arménă servă a ne explica tipul *al-doi-le*=‘ille-duo-ille‚ saŭ *a-doă-a*=‘illa-duo-illa‚, prin care Românil diferă de albanesul *i-dit'-i*=‘ille-*secundus*-ille‚ saŭ *e-dit'-a* ‘illa-*secunda*-illa‚.

Al-, *a-*, fiind articol prepositiv genitival, concordat cu numele rector, pe acesta din urmă îl represintă în casul de față postpositivul *-le*, *-a*, astfel că *al-trei-le*, *a-treĭ-a*, sînt literalmente: τοῦ-τρεῖς-ὁ, τῆς-τρεῖς-ἡ. Substantivul presupus prin *-le*, *-a*, nu póte însemna alt ce-va decât ‘născut‚, ‘produs‚, ‘copil‚, căcĭ ordinalul d e r i v ă din cardinal. *Al-trei-le*, *a-treĭ-a* sînt dară: ‘fiĭu *al* treĭ‚, ‘fiĭcă *a* treĭ‚.

Eĭ bine, întocmaĭ așa—sub raportul ideologic—se formézä ordinalul din cardinal în limba arménă: *erkr-ord* ‘al-doi-le‚= literalmente ‘2+fiĭu‚, *err-ord* ‘al-trei-le‚=‘3+fiĭu‚, adecă: ‘fiĭu al doĭ‚, ‘fiĭu al treĭ‚ etc.[100])

Maĭ adăugâm că la Armenĭ, ca și la Daco-epiroțĭ, de unde prin împrumut și la Bulgarĭ, ĭar la Grecĭ numaĭ în parte, genitivul se identifică tot-d'a-una în formă cu dativul; dar acest punct merită de a i se consacra maĭ jos un capitol separat.

Trecem la:

β) Limba ossetă.

§ 47. Acéstă ramură atât de independinte și atât de interesantă a familieĭ eranice posedă și ea un articol postpositiv substantival: din nearticulatul *füd* ‘tată‚ saŭ *t'isg* ‘fétă‚ se face prin post-articulare: *füd-äi* ‘père-le‚=rom. *tată-l*=alb. *tat-i*, saŭ *t'isg-äi* ‘fille-la‚=rom. *fét'-a*=alb. *bii'-a*.[101])

Dar coincidințele cele maĭ numeróse ne oferă diferitele

γ) Graiurĭ persiane.

§ 48. D. Lerch a constatat în dialectul kurmangi al limbeĭ curdice un articol postpositiv substantival, care sună *a*, *e*, *i*.

100) Petermann, *Grammatica linguae armeniacae*, Berolini, 1837, p. 162.—Cfr. diferitele ipotese ale luĭ Bopp, *Grammaire comparée*, trad. Bréal, t. 2, p. 250.
101) Sjögren, *Ossetische Sprachlehre*, Petersb. 1844, p. 46, 50.

la singular, *de*, *di* saŭ *tă* la plural. adecă aprópe ca articlul albanes.

In acelaşĭ dialect există un articol adjectival prepositiv de 'naintea numerelor ordinale: *e-yek*=rom. *cel-întâĭu*=*i-pară*, *e-duduàn*=alb. *i-dită* etc.[102])

Următórele exemple din excelintele dicţionar curdic al luĭ Jaba, saŭ maĭ bine al luĭ Justi, probéză că acel articol adjectival prepositiv este tot-o-dată genitival, întrebuinţându-se întocmaĭ ca *cel-* şi *al-* la Românĭ:

ia-min=*al*-meŭ;
ia-te=*al*-teŭ;
ia-vi=*al*-seŭ;
ia-me=*al*-nostru;
ia-ve=*al*-vostru;
ia-van=*al*-lor;
ia-mezin=*cea* maĭ mare;
ia-bićuk=*cea* maĭ mică;
ia-qodé=*cel*-dumneḑeesc;
ia-bab=*al*-tatăluĭ;
yâ hva bîna=*a*-ta ad'o;
byrq ia-bruské=strălucire *a*-fulgeruluĭ;
hyqqe ia-mrişk=‹oŭ *al* găineĭ›...

In frasa: *bâb-ê ma ya b'asmâ-ê*,[103]) cu care se începe Oraţiunea Dominicală, este un articol post-positiv şi un articol pre-positiv tot-o-dată: *bâb-ê*=‹tată-l› şi *ya be asmâ*=‹*cel* în cerurĭ›; în *bâb-ê* însă, adecă *bâb-ê ma*, póte să fie numaĭ un cas de atracţiune regresivă, ca la noĭ în *tată-l nostru* pentru *tată al-nostru*, revenind astfel tot la articol pre-positiv.

§ 49. Orĭ-unde substantivul nu este isolat, ciĭ urméză vre-un adjectiv, articlul dela mijloc, deşi legat post-positiv în pronunciaţiune saŭ graficesce cu substantivul, aparţine totuşĭ în re-

102) Lerch, *Ueber das Plural-suffix im Ossetischen*, in *Mélanges asiatiques de l'Acad. de Petersbourg*. t. 5, p. 207 etc.
103) Jaba-Justi, *Dictionnaire kurde-français*, Petersb. 1879, p. 459.

alitate maĭ mult adjectivuluĭ, ca pre-positiv. Este aşa numitul „*i* izâfet", comun tuturor dialectelor persice, ba şi limbeĭ ossete, dacă nu şi celeĭ armene. Deja Bopp a ḑis: „Limba „persiană pune tot-d'a-una un *i* de 'naintea adjectivilor şi ge„nitivilor seĭ, care însă în scrisóre se acaţă la substantivul ce „precede".[104])

D. Leon Feer, într'o lucrare „asupra raportuluĭ genitivuluĭ şi adjectivuluĭ cu substantivul", vorbesce pe larg despre construcţiunea persiană S+*s* A=S *a*(α)+A, pe care n'o înţelege deplin numaĭ din causa necunósceriĭ construcţiunilor analóge română şi albanesă.

Reproducem aci textualmente următorĭul pasagĭu din acel studiŭ:

„Le persan est une des langues qui offrent le plus d'inté„rêt pour l'expression du rapport que le substantif soutient „avec son génitif ou son adjectif. Comme en anglais, l'adjec„tif y est invariable; il se place à côté du substantif, mais „ordinairement après lui. Lorsqu'il le précède, c'est pour for„mer un composé dont nous n'avons pas à nous occuper ici: „il y a cependaut des exemples d'adjectifs épithètes précédant „le substantif; mais on peut considérer ces cas comme des „exceptions. Actuellement *nous n'avons à considérer que la règle* „*générale: or elle veut que l'adjectif suive immédiatement le* „*substantif*. Toutefois, l'expression du rapport ne consiste pas „dans cette seule règle de position; entre les deux mots on „intercale un *i* qui s'attache au premier des deux. Ainsi pour „joindre l'adjectif *buzurg* „grand" au substantif *şâh* „roi" ou „*pîl* „éléphant", on dira:

„*Şâh-i buzurg*, rex magnus;

„*Pîl-i buzurg*, elephas magnus.

„Or cet *i*, qu'on place ainsi entre le substantif et l'adjec„tif, est également le signe du génitif. Lorsqu'un nom est

104) Bopp, *Vergleich. Grammatik*, ed. 2, t. 1, p. 476.—Cfr. Chodzko, *Grammaire persane*, Paris, 1852, p. 155.

‹complément d'un autre, il le suit tout comme l'adjectif, et ‹l'*i* appelé izâfet sépare les deux en s'attachant au premier ‹des deux, et l'on dit:

‹*Pîl-i şâh*, elephas regis;

‹*Pîl-i buzurg*, elephas magnus.

‹Ainsi le persan assimile de la manière la plus complète le ‹génitif ou l'adjectif au génitif; il a une seule et même con‹struction, une seule et même forme grammaticale pour expri‹mer le rapport du substantif avec un autre substantif ou un ‹adjectif lui servant de déterminatif.› [105])

Caracterul relatival al izâfetuluĭ persian este tot atăt de pronunţat ca şi al articluluĭ adjectival româno-albanes. Prin acésta, maĭ mult chĭar decăt prin etimologiă propriŭ ḑisă, el se urcă directamente la pronumele relativ zendic *ya* şi la pronumele relativ *hya* saŭ *tya* de pe inscripţiunile persiane cuneiforme ale Achemeniḑilor, carĭ pronumĭ aveaŭ şi ele—după cum s'a observat deja nu o dată—funcţiunea de articolĭ prepositivĭ adjectivalĭ. [106])

Iată vr'o doă specimene zendice, însoţite de traducţiunea nóstră şi de modul cum le traduce Bopp pe de o parte, ĭar d. Feer pe de alta:

Ahmi nmânê *yaḍ* Mâzdayaçnôis = { dans cette maison *la* mazdayasnienne (B.) | dans cette maison *qui* mazdayasnienne (F.) | în acéstă casă *cea* mazdayasniană (H.) }

Rathavô aşahê *yaḍ* vahistahê = { domini puritatis τῆς sanctissimae (B.) | domini puritatis *quod* sanctissimae (F.) | domnuluĭ purităţiĭ *celeĭ* maĭ sânte (H.) }

Haća avanhâḍ tanvaḍ *yaḍ* daivôg'atayâo = { de ce corps *le* frappé (B.) | de ce corps *qui* frappé (F.) | acestuĭ corp *celuĭ* lovit (H.) }

105) Feer, *Du rapport de l'adjectif et du génitif avec le substantif*, în *Revue de linguistique*, t. 2 (1868), p. 140-1.

106) Vullers, *Institutiones linguae persicae*, ed. 2, p. 165.

Iată şi specimene achemenidice:

Gaumâta *hya* maghuș =	Gomates ὁ Magus (B.) Gomates ὅς Magus (F.) Gomata *cel* popă (H.)
Gaumâtam *tyam* maghum	Gomatem τὸν Magum (B.) Gomatem ὅν Magum (F.) pe Gomata *cel* popă (H.).
Kâra *hya* Nadhitabirahyă	Exercitus ὁ Nadhitabiri (B.) Exercitus ὅς Nadhitabiri (F.) Oaste *a* Nadhitabiruluĭ (H.)

Bopp şi d. Feer aŭ amîndoĭ dreptate, dar nu de o potrivă. Zendicul *ya*, achemenidicul *hya* saŭ *tya*, sînt ὁ şi sînt ὅς tot o dată, dar nu în acelaşĭ grad. Natura articluluĭ predomnesce asupra natureĭ pronumeluĭ. Nesocotind acéstă predomnire, d. Feer ar puté traduce pe albanesul *ştăpi c-bardh* ‹maison *la*-blanche›, prin: ‹maison *qui* blanche›, întocmaĭ precum traduce pe zendicul *ahmi nmânê yaḍ Mâzdayaçnôis* prin: ‹dans cette maison *qui* mazdayasnienne›.

§ 50. Limbele eranice, lŭate în totalitatea lor, posedă dară doĭ articolĭ definiţĭ:

1°. Un articol substantival postpositiv, după formula S+s;[107])

2°. Un articol adjectival prepositiv, după formula *a*+*A*. carele funcţionéză în acelaşĭ timp ca:

3°. Articol genitival după formula α+S saŭ α+S+*d*.

Posiţiunea normală a substantivuluĭ în aceste limbe, ca şi la Daco-epiroţĭ, este de'naintea adjectivuluĭ, după formula S A.

Maĭ remâne cestiunea: Eraniĭ cunosc eĭ óre reduplicarea articluluĭ definit?

§ 51. Cu tótă insuficiinţa mea personală mărturisită, mi se pare a fi surprins formula daco-epirotă *homo-ille ille-bonus* în renumita retorică persiană ‹Heft Qolzum›, unde se ḑice:

107) Trumpp, *Die Stammbildung des Sindhi*, in *Zeitschr d. d. morgenl. Ges.*, t. 16, p. 163, crede a recunósce un fel de articol postpositiv şi'n limba sindhi, dialectul neo-indian cel maĭ apropiat de limbile eranice, ïar maĭ ales de cea afgană.

«La Perşĭ nu există nicĭ o diferinţă formală între construc«ţiunea substantivuluĭ cu genitivul şi între acea cu adjectivul.
« *Ghulam-i g'uvân* însemnéză d'o potrivă «robu-l tînăr» şi «rob «al-tînăruluĭ». La ceĭ vechĭ însă, în construcţiunea cu ad«jectivul se scriea un *î*, pe când în acea cu genitivul un simplu «*i*, de exemplu *ghulam-î g'uvân* «robu-l tînăr» lîngă *ghulam-i* «*g'uvan* «rob al-tînăruluĭ».[108])

Lungul *î* represintând doĭ *i*, vechĭul persian *gulam-î g'uvân*=*gulam-i i-g'uvân* revine literalmente la românul *robu-l cel-tînăr*, şi maĭ bine încă la albanesul *sklav-i i-ri*, unde între ambiĭ articolĭ nefiind nicĭ o deosebire fonetică, nemic n'ar împedeca contracţiunea lor în *sklav-î ri* saŭ *sklav î-ri*.

Cât privesce întrebuinţarea luĭ *i* la Persianĭ ca articol substantival post-positiv, ea se învederéză maĭ cu sémă în aşa numitul «izâfet de respect». O frasă ca: «G'anâb-*i* Mohammed khân-*i* emir nizam-*i* etc.» nu s'ar puté traduce literalmente decât prin: «excellence-*la* Mohammed prince-*le* généralissime-*le*».[109]) *Mard-i*=«omu-l», fără nicĭ un adjectiv, însemnéză: «homme par excellence»...[110])

§ 52. O reduplicare necontestabilă a articluluĭ în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul, după formula S+*s* *a*+A saŭ S+*s* *a*+S, ni se presintă în dialectul curdic.

Exemple din texturile luĭ Justi:

djil-*i* *di*-khou=haĭne-*le* *ale*-sale;
dijmin-*i* *d*-khou=duşmani-*ĭ* *aĭ*-seĭ;
ach-*i* *d*-vé=mór'-*a* *a*-vóstră;
brâ-*ê* *t*-wân=fraţi-*ĭ* *aĭ*-lor;
pôz-*ê* *d*-jäzmâna=vîrfuri-*le* *ale*-papucilor;
kôn-*ê* *d*-mêrâna=cortu-*l* *al*-vitejilor;
lyng-*e* *de*-myn=picĭóre-*le* *ale*-mele;
ling-*e* *d*-hasba=picĭóre-*le* *ale*-cailor...[111])

108) Rückert, *Grammatik, Poetik und Rhetorik der Perser*, Gotha, 1874, p. 44.
109) Chodzko, *Grammaire persane*, p. 160.
110) Cfr. *Rückert*, op. cit. p. 37
111) Jaba-Justi, op. cit. p. 163.

Tot așa în citațiunile luĭ Lerch: *gund-i-d khuda, tâ'ife-i-d Izid-i-d Vân-i* etc., unde el post-pune ambiĭ articolĭ primuluĭ membru al construcțiuniĭ, noĭ vedem:

gund-*i* *d*-khuda=sate-*le* *ale*-sale;

tâ'ife-*i* *d*-Izid-*i* *d*-Vân-*i*=triburi-*le* *ale*-Izidi-*lor* *al*-Vanu-*luĭ* etc.[112])

In *tâ'ife-i d-Izid-i*=«triburi-*le* *ale* Izidi-*lor*» ne întimpină chĭar o triplicare a articluluĭ în construcțiunea bi-membrală a substantivuluĭ cu genitivul, întocmaĭ ca în sintaxa daco-epirotă.

Tóte acestea însă ar trebui studiate maĭ de aprópe și urmărite maĭ departe, ceĭa-ce trece peste competința nóstră personală.

Inainte de a termina, ne maĭ aștéptă capitolul cel promis maĭ sus despre:

IX. Genitivo-dativ.

§ 53. Să declinâm pronumele personal «eŭ» la dativ și la genitiv din ambiĭ numerĭ în limbele sanscrită, elenă, latină, germană modernă, litvană și paleo-slavică pe de o parte, iar pe de alta în limbele română și albanesă.

Să observâm însă maĭ de'nainte, că românesce genitivul singular al primelor doă persóne s'a înlocuit în us prin pronumiĭ posesivĭ *meŭ* (meus) și *teŭ* (tuus), la plural prin *nostru* (noster) și *vostru* (vester), ast-feĭ că formele genitivo-dative s'aŭ păstrat numaĭ în genitiviĭ encliticĭ: din parte'*mĭ*, din parte'*țĭ*, din parte-*ne*, din parte-*vĕ*, carĭ sînt fórte dese maĭ cu sémă în cărțile vechĭ, fie după substantiv articulat, fie după cel nearticulat: bunătatea-*le*, brâulu-*țĭ*, toĭagulu-*țĭ*, frățioru-*vă*, frate-*vă*, muierĭloru-*vă*, părințiloru-*șĭ* etc.;[113]) în volumul luĭ popa Grigorie: morți-*vă* (12), părinți-*vă* (13), lémneloru-*vă* (3), voĭa-*ne* (242)...

Iată acum declinațiunea în cestiune:

---

112) Lerch, loco cit. p. 212-3.
113) Cipariŭ, *Principia*, p. 136.

Singular:

Sanscrit.	Elen.	Latin.	Gotic.	Germ. mod.	Litvan.	Slavic.	Român.	Alb.
Gen. mama	ἐμεῖο	mei	meina	meiner	manęs	mene	'mĭ	mua
mê	ἐμοῦ			mein				
	μοῦ							
Dat. mahyam	ἐμίν	mihi	mis	mir	man	mŭnê		
mê								

Plural:

Sanscrit.	Elen.	Latin.	Gotic.	Germ. mod.	Litvan.	Slavic.	Român.	Alb.
G. asmâkam	ἀμμέων	nostri	unsara	unser	musu	nasŭ	ne	neve
nas	ἡμείων	nostrum						
	ἡμέων							
	ἡμῶν							
D. asmabhyam	ἄμμιν	nobis	unsis	uns	mums	namŭ		
nas	ἡμῖν							

Acest tabel ne spune că:

1-o. Grupul daco-epirot diferă în astă privinţă de tóte limbele greco-italice, germanice şi letto-slavice;

2-o. În limba sanscrită se póte însă întrevedé rudimentul fenomenuluĭ în cestiune, căcĭ alăturĭ cu nesce terminaţiunĭ distinse, *mama* şi *asmâkam* pentru genitiv, *mahyam* şi *asmabhyam* pentru dativ, ni apare pentru genitiv şi dativ la singular o formă comună *mê*, pentru genitiv şi dativ la plural o formă comună *nas*.

Tot aşa pentru persóna a doua a pronumeluĭ personal limba sanscrită are pe *tê* pentru genitiv şi dativ la singular, ĭar pe *vas* la plural; şi Bopp profită de acéstă ocasiune spre a observa, că dativul în sintaxa sanscrită se întrebuinţéză adesea în loc de genitiv chĭar în declinaţiunea nominală.[114])

Să se maĭ noteze că 'n dialectele pracrite şi 'n limba pâli, tóte derivate din aceîaşĭ tulpină cu sanscrita chĭar pe teritoriul Indieĭ printr'o desvoltare ulterióră, genitivul şi dativul forméză

114) Bopp, *Vergl. Gramm.*, § 329, nota.—Cfr. Kuhn, *Zeitschrift f. vergl. Sprachforschung*, t. 15, p. 420 şi urm.

regularmente unul şi acelaşĭ cas, adecă în loc de dativ se întrebuinţéză genitivul.[115])

Iată deja un început de lumină.

§ 54. In tabelul de maĭ sus nĭ-a fost peste putinţă a declina pronumele personal la Celţĭ, de óră-ce eĭ aŭ perdut desinînţele casuale pronominale; cum-că însă la dînşiĭ genitivul nicĭ o dată nu se confunda cu dativul, probă este declinaţiunea celtică a substantivilor, bună-óră:

Athir—tată:

Singular:	Plural:
Gen. ath*ar*	athre
Dat. ath*ir*	athr*aib*.[116])

Dul—creatură:

Gen. dul*o*, dui*le*	dul*a*, du*le*, dai*l*
Dat. dul*i*, dui*l*,	dul*ib*.[117])

§ 55. Pînă aci, sub raportul identităţiĭ genitivuluĭ cu dativul în grupul daco-epirot, noĭ am constatat o asemĕnare numaĭ în limba sanscrită, şi maĭ cu sémă în dialectele pracrit şi pâli, maĭ importante decât chĭar sanscrita prin acela de a fi fost adevĕratele limbe p o p o r a n e, ĭar nu numaĭ l i t e r a r e, ale Indieĭ antice.

Fenomenul devine şi maĭ pronunţat la Eranĭ.

In vechĭa limbă persică, descifrată de pe lespeḑile dela Murghâb, Behistân, Alvend, Susa şi Persepolea, nu există decât un singur cas dativ-genitiv, o singură terminaţiune, şi acésta în tóte părţile declinabile ale cuvîntuluĭ şi 'n toţĭ numeriĭ, la singular ca şi la plural, în numĭ ca şi 'n pronumĭ.

Acea desinînţă genitivo-dativă la singular variază după teme, şi anume:

115) Burnouf et Lassen, *Essai sur le Pali*, Paris, 1826, p. 168. — cfr. *Lassen, Institutiones linguae pracriticae*, Bonn, 1837, p. 299.

116) Ebel, *Die celtische Declination*, in Kuhn, *Beiträge*, t. 1, p. 155—87.

117) Stokes, *Die irische Declination*, ibid. p. 333—55.

1. In temele bărbătescĭ finite cu *a*, terminaţiunea casuală este *hya*, precum: *Khsayârsa-hyâ* (*Xerxis* şi *Xerxi*) saŭ *Dârayavusa-hyâ* (*Darii* şi *Dario*);

2. In temele bărbătescĭ finite cu *i* saŭ *u*, acestea din urmă cresc la *ai* saŭ *au*, adăugându-se *s*, precum: din *Kur-u*—*Kur-au-s* (*Cyri* şi *Cyro*), din *Fravart-i*—*Fravart-ai-s* (*Phraortis* şi *Phraorti*);

3. In temele femeiescĭ finite cu *i*, terminaţiunea dativo-genitivă este *yâ*, precum: din *d'ipi*—*d'ipi-yâ* (*scripti* şi *scripto*), din *bum'i*—*bum'i-yâ* (*telluris* şi *tellurı*).

La plural desininţa dativo-genitivă este *âm* şi *nâm*.

Pronumele personal de prima persónă *adam* are la genitiv şi la dativ singular *manâ*, în forma enclitică *maiy* (*mei* şi *mihi*), la plural *amâkham* (*nostrum* şi *nobis*).[118])

Intr'un cuvînt, antica declinaţiune persică prin identitatea dativuluĭ cu genitivul nu diferă întru nemic de declinaţiunea tipică daco-epirotă.

Graĭul neo-persian, deşi derivă maĭ directamente decât de aĭurĭ din persica inscripţiunilor cuneiforme, totuşĭ a perdut identitatea genitivuluĭ cu dativul.

De assemenea limba ossetă.

In ambele aceste dialecte eranice desininţele casuale sînt însă de o origine relativament modernă.[119])

In aşa numitele dialecte medio-persice, ca huzvareş şi pehlevi, confusiunea între dativ şi genitiv este încă fórte obicĭnuită.[120])

§ 56. Identitatea genitivuluĭ cu dativul reapare pe deplin în limba arménă.

---

118) Spiegel, *Die altpersische Keilinschriften, Uebersetzung, Grammatik und Glossar*, Leipzig, 1862, p. 153—161.

119) Fr. Müller, *Die Declination des Neupersischen und Ossetischen*, in Kuhn's *Beiträge*, t. 5, p. 99: "Die Flexions-elemente, sowohl Zahl- als Casuszeichen, sind als solche späteren Ursprungs.,

120) Hübschmann, *Zur Casuslehre*, p. 329—30.

Ast-fel armenesce:

Air—bărbat:

Singular:	Plural:
Gen. ar*rn*	ar*ănţ*
Dat. ar*rn*	ar*anţ*

Khoir—soră:

Gen. khêr*r*	khêr*ţ*
Dat. khêr*r*	khêr*ţ*

Mair—mumă:

Gen. maur	maur*ţ*
Dat. maur	maur*ţ*

In pronumĭ, limba arménă are un dativ separat de genitiv; nu însă într'un mod sistematic, ci numaĭ la singular, pe când la plural ambele casurĭ se identifică ca şi 'n declinaţiunea nominală, afară de primiĭ doĭ din pronumiĭ personalĭ.[121])

Vorbind despre acest fenomen, d. Fr. Müller observă cu drept cuvînt că: «prin coincidinţa absolută a genitivuluĭ cu «dativul limba arménă se întâlnesce întocmaĭ cu persica a«chemenidică, terenul pentru ambele fiind pregătit în acéstă «privinţă de către sanscrita».[122])

§ 57. In limba zendică genitivul nu se confundă cu dativul.

Totuşĭ declinaţiunea pronominală ni oferă chĭar aci următórele exemple de identitatea ambelor casurĭ:

Azĕm—eŭ:

Singular:	Plural:
Gen. *mê* şi *môi*	
Dat. *mê* şi *môi*	

121) Petermann, *Gramm.*, p. 166 şi urm.
122) Fr. Müller, *Beiträge zur Declination des armenischen Nomens*, Wien, 1864, p. 4.

Tûm—tu:

Gen.	*tôi, tê*	*vô* şi *ve*
Dat.	*tôi, tê*	*vô* şi *ve*

Pronumele reflexiv:

Gen. *hê, hôi*
Dat. *hê, hôi.*

Aceste exemple din limba zendică sînt cu atăt maĭ remarcabile, cu căt în aceĭaşĭ pronumĭ—fără a maĭ vorbi de Celţĭ—Eleniĭ, Latiniĭ, Germaniĭ, Slaviĭ şi Litvaniĭ separă pe genitiv de dativ, şi anume:

Eŭ:

	Singular:		Plural:	
	Dativ:	Genitiv:	Dativ:	Genitiv:
Grec.	ἐμίν	μοῦ		
Lat.	mihi	mei		
Got.	mis	meina		
Slav.	mŭnê	mene		
Litv.	manεs			

Tu:

Grec.	τείν	τεοῖο	ὕμῖν	ὑμμέων
Lat.	tibi	tui	vobis	vestri, vestrum
Got.	thus	theina	izvis	izvara
Slav.	tebê	tebe	vamŭ	vasŭ
Litv.	taw	tawεs	jums	jusu

Pronumele reflexiv:

Grec.	ἑίν	εἷο οὗ
Lat.	sibi	sui
Got.	sis	seina
Slav.	sebê	sebe
Litv.	saw	sawεs

Să maĭ adăugâm, că 'n zendica nu rare-orĭ se confundă genitivul cu dativul chĭar în declinaţiunea nominală, deşi există ambele casurĭ.[123])

§ 57. Cu modul acesta, numaĭ în limbele indo-eranice noĭ am putut regăsi, maĭ mult saŭ maĭ puţin, caracteristica identitate a genitivuluĭ cu dativul la singular şi la plural.

O singură excepţiune seriósă în astă privinţă, dar parţială, ne presintă identitatea genitivuluĭ cu dativul la dual în limba elenă, despre care veḑĭ maĭ sus §-ful 38 ; excepţiune cu atât maĭ interesantă, cu cât ea coincidă cu alte particularităţĭ comune aşa ḑicênd traco-greco-eranice.

La prima vedere, tot într'un mod parţial, s'ar păré că fenomenul va fi existat şi 'n limba paleo-slavică.

Dobrowsky ḑice fórte categoric: „Dativo utuntur f r e q u e n t i s s i m e Slavi veteres pro Genitivis, qui a Substantivo reguntur„, şi aduce câte-va exemple ca: свѣтъ человѣкωмъ, млеко стадꙋ, верси горамъ etc., unde ar fi trebuit: человѣкъ, стада, горъ.[124]) Deja maĭ de'nainte, Alter adunase sute de specimene analóge, din carĭ însă resultă, că paleoslavica împărtăşĭa acéstă întrebuinţare a dativuluĭ pentru genitiv cu gréca,[125]) ĭar prin urmare—lipsind ce-va asemenea in tóte dialectele slavice fără deosebire—o datorĭa anume influinţeĭ l i t e r a r e saŭ, maĭ bine, imitaţiuniĭ b i s e r i c e s c ĭ a modelurilor grece. Ş'apoĭ, ca limbă balcanică, ea nu putea să nu îndure, pe lîngă acţiunea grécă, pe acea română şi albanesă.

§ 58. Pentru a completa observaţiunile de maĭ sus, sîntem datorĭ a stabili aci o distincţiune fórte oportună între coincidinţa s i n t a c t i c ă a genitivuluĭ cu dativul şi între coincidinţa m o r f o l o g i c ă propriŭ ḑisă.

123) Hübschmann, op. cit. p. 220, 273—4.

124) Dobrowsky. *Institutiones linguae slavicae*, Vindobonae, 1822. p. 629.

125) Alter, *Philologisch-kritische Miscellaneen*, Wien, 1799, p. 35—69: „Ueber den Gebrauch des Dativs anstatt Genitivs in der Griechischen und Slawischen Sprache.„

In coincidinţa sintactică, ambele casurĭ există în acelaşĭ timp, dar se confundă une-orĭ în us, întrebuinţându-se unul în loc de cel-l'alt.

In coincidinţa morfologică, unul din cele doă casurĭ reuşesce a înghiţi pe cel-l'alt, devenind ambele în formă un singur cas, dacă nu în totalitatea declinaţiunil, cel puţin într'o sferă declinativă óre-care.

Coincidinţa morfologică presupune neapěrat o fasă anterióră sintactică, dar nu este tot una cu dînsa, de vreme ce coincidinţa sintactică póte să se oprescă pe loc, să remână într'o stare aşa ḑicênd fluidă, fără a se consolida într'o formă gramaticală precisă.

Din acest punct de vedere, coincidinţa morfologică perfectă totală există în grupul daco-epirot, armén, vechĭu persian şi'n limbele pracrită şi pâli; coincidinţa morfologică perfectă parţială, pe lîngă cea sintactică, se observă în sanscrita, în zendica şi 'n gréca; în paleo-slavica, chĭar dacă n'am admite influinţă grécă, totuşĭ nu este decât o coincidinţă curat sintactică.

§ 59. In limba sanscrită, deşi în pronumil personalĭ genitivo-dativiĭ *nas* şi *vas* pot să fi fost originarmente nu dativĭ, ci genitivĭ, de óră ce aŭ trecut numaĭ ca genitivĭ la Slavĭ, în genere însă dativul este acela care se ĭea drept genitiv.

Din contra, în limbele pracrită, pâli, persică antică şi arménă, ca şi 'n casurile citate maĭ sus din declinaţiunea pronominală zendică, genitivul este acela care se ĭea drept dativ.

Cum óre să fi fost în prototipul daco-epirot: aşa ca în sanscrita? orĭ aşa ca în cele-l'alte dialecte indo-persice?

Un indice de lumină s'ar păré a ni da limba română, al cărila genitivo-dativ plural *-or* este evidamente genitivul latin *-orum*; din nenorocire însă, valórea acestuĭ indice se paralisă prin terminaţiunea genitivo-dativă plurală *-ve* al Albanesilor, care este un învederat dativ, după cum am veḑut maĭ sus în §-ful 38.

Cestiunea se complică şi maĭ mult din causa unuĭ text fórte preţios, chĭar în limba cea autoctonă a peninsuleĭ balcanice, aceĭa pe care noĭ—pentru a ne feri de controversă nominală—am numit'o daco-epirotă, dar al căriĭa numele maĭ propriŭ este t r a c i c ă.

Actele sântuluĭ Filip, episcopuluĭ de Eraclea în secolul IV, ne spun că un sat în Tracia, aprópe de Adrianopole, se numĭa *Gestistyrum*, ceĭa-ce în limba locuitorilor însemna *locus possessorum*: «villa quae s e r m o n e p a t r i o *Gestistyrum*, interpretatione vero latinae linguae *locus possessorum* vocatur.»[126])

Fiind-că latinesce se putea ḑice d'o potrivă bine «locus possessorum» şi «possessorum locus», traducĕtorul latin nu era împedecat de a întrebuinţa inversiunea cea maĭ corespunḑĕtóre vorbeĭ compuse tracice, ast-fel că 'n cuvîntul «gestistyrum» prima jumătate se referă la «locus», ĭar a doua la «possessorum».

Noĭ descompunem totalitatea în *gest-i-styrum*.

Pe *gest-i-* îl lăsâm pentru §-ful următor.

Styrum=«possessorum» ni se presintă ca genitiv la plural în limba tracică de lîngă Adrianopole.

Cuvîntul trebuĭ descompus în *styr-um*.

Finalul *um* este desininţa genitivuluĭ plural, în limba samscrită *âm*, în zendica *am*, în elena ων, în latina *um*, în litvana *ŭ* din *um*, în persica inscripţiunilor cuneiforme *âm*.

Scăderea luĭ *â* la *u* din *âm* în *um* s'a operat la Tracĭ, ca şi la Latinĭ şi la Litvanĭ, prin asimilaţiune de labialism sub influinţa luĭ *m*.

Aşa dară în declinaţiunea tracică de lîngă Adrianopole. ca şi la Perşĭ, la Armenĭ şi 'n limbele zendică, pâli şi pracrită, pentru casul genitivo-dativ, cel puţin la plural, va fi servit desininţa propriă genitivuluĭ, precum este pînă astăḑĭ în declinaţiunea română.

---

126) *Acta SS. Bolland.* ad XXII Oct. IX, p. 551, ap. Tomaschek. *Ueber Brumalia und Rosalia*, in *Sitzungsber. d. Wien. Akad.*, phil.-hist. Cl., t. II (1868), p. 382.

Dar ce să facem atuncĭ cu albanesul *-ve*=gr. -φι?

Plecând dela coincidinţa sintactică, constatată maĭ sus în §-ful 58 ca fasă anterióră coincidinţeĭ morfologice propriŭ ḑise, noĭ ajungem la conclusiunea că 'n diversele dialecte ale aceleĭa-şĭ limbe a putut să se 'ntâmple o fixare diversă a ecuivocităţiĭ primitive comune, astfel că 'n unele genitivo-dativul s'a format din genitiv, în altele din dativ. Ce-va maĭ mult. Nu e cu neputinţă chĭar o diversitate între singular şi plural, saŭ între plural şi dual. Pe când genitivo-dativul plural albanes *-ve* indică prioritatea dativuluĭ, genitivo-dativul albanes singular *-ig* pare a fi, din contra, un genitiv.

§ 60. Locuţiunea tracică *gestistyrum*=«locus possessorum», un adevĕrat tesaur prin aceĭa că ne oferă u n i c u l rest gramatical, ĭar nu numaĭ lexic, al limbeĭ autoctone a peninsuleĭ balcanice, noĭ l'am descompus în §-ful precedinte în *gest--i-styrum*.

«Locus possessorum» ar fi albanesce «vĕnd *i*-zotărinĭevet», romănesce: «loc *al*-stăpânilor». In «gest-*i*-styrum», adecă «gest *i*-styrum», ne întimpină dară articlul prepositiv genitival al grupuluĭ daco-epirot, şi anume albanesul *i*-, perfectamente identic cu eranicul *i*-.

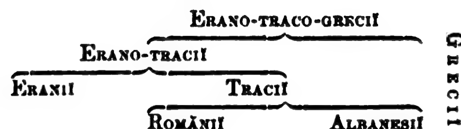
X. A doua conclusiune.

§ 61. Lupta între teoria linguistico-genealogică a luĭ Fick şi teoria linguistico-geografică a luĭ Johannes Schmidt nu s'a terminat încă.[127]) Relaţiunile diferitelor grupurĭ ale familieĭ ario-europee unul cătră altul maĭ remân d'o cam dată tot în stare de problemă. Aşa numitele «unitate indo-eranică», «unitate greco-italică», «unitate slavo-letto-germanică», ĭar cu atât maĭ mult încă «unitatea ariană asiatică» şi «unitatea ariană europeă», carĭ se păreaŭ aşeḑate pe o temeliă de granit, aŭ primit succesivamente atâtea lovirĭ, şi nesce lovirĭ atât de serióse, încât o sentinţă între ceĭ doĭ antagonişti trebuĭ suspensă pînă la o revisiune prealabilă fórte scrupulósă

127) Cfr. Pezzi, *Glottologia aria recentissima*, Roma, 1877, p. 172-185.

a procesuluĭ întreg. In aşteptare, fie-care linguist este dator a completa dosarul; şi cine scie, dacă nu cum-va resultatul cel definitiv va fi un fel de compromis între ambele teorie.

Studiul de faţă ar face a se bănui existinţa unuĭ grup linguistic primar e r a n i c o-t r a c o-g r e c, din care Erano-tracĭ şi Greciĭ s'ar fi desfăşurat ca doă grupurĭ secundare, de unde apoĭ Erano-traciĭ s'aŭ maĭ împărţit în alte doă grupurĭ terţiare; adecă:

Acéstă genealogiă *à-la-Fick* n'ar respinge însă întâlnirĭ maĭ mult saŭ maĭ puţin caracteristice între Eranĭ şi Indĭ, între Grecĭ şi Italĭ, între Tracĭ şi Slavĭ, din consideraţiunĭ geografice *à-la-Schmidt*. Maĭ mult decăt atâta. Grupul primar eranico-traco-grec întreg a putut, prin vecinătate, să sufere dintr'o epocă immemorială o influinţă fórte pronunţată a familieĭ linguistice semitice, în care noĭ găsim, de asemenea, şi post-articulare substantivală, şi pre-articulare adjectivală, şi reduplicarea articluluĭ, şi articlul genitival, ba pînă şi construcţiunea normală „substantiv+adjectiv", afară numaĭ de coincidinţa formală între genitiv şi dativ, născută—probabilmente—în India. Dic: „pînă şi construcţiunea normală substantiv+adjectiv", căcĭ acest fenomen ar căpĕta o mare însemnătate în casul ce ne preocupă, dacă s'ar admite definitivamente argumentaţiunea d-luĭ Bergaigne, cumcă spiritul general al limbelor ario-europee cere construcţiunea contrariă: „adjectiv+substantiv": „le terme qualifiant précède le terme qualifié".[128])

Pe căt timp linguistiĭ n'aŭ studiat într'un mod comparativ grupurile daco-epirot, eranic şi grec, ĭar maĭ cu sémă primele

128) Bergaigne, *Essai sur la construction grammaticale*, în *Mémoires de la Société de linguistique*, t. 3 (1875), p. 24.

doă, Ewald căuta la Semiţĭ originea articluluĭ postpositiv armén,[129]) Steinthal urmărĭa tot acolo articlul prepositiv zendic saŭ izâfetul persian,[130]) după cum o maĭ face chĭar astăḑĭ d. Sayce,[131]) pe când d. Justi explică érăşĭ prin semitism articlul genitival curdic.[132]) In adevĕr, tóte aceste fenomene sînt semitice din tulpină, căcĭ ele se regăsesc pînă la un punct şi'n familia linguistică hamitică, cea-l'altă ramură a proto-familieĭ semitico-hamitice.[133]) Remâne însă constatat, că nu Eraniĭ în parte, nicĭ Traciĭ saŭ Greciĭ, ci numaĭ dóră grupul primar eranico-traco-grec este acela care, printr'un primordial contact geografic, a putut să priméscă acest altoĭu semitic.

Orĭ-cum ar fi, în sînul familieĭ linguistice ario-europee, Daco-epiroţiĭ, Greciĭ şi Eraniĭ, maĭ ales însă Eraniĭ şi Daco-epiroţiĭ, ni se înfăţişéză într'o legătură reciprocă atât de strînsă, atât de intimă, încât trăsurele lor comune, studiate cu tot din-adinsul, parte pe terenul morfologic şi sintactic, parte pe cel fonetic şi lexic, pe care noĭ l'am înlăturat din cercetările de maĭ sus, după ce ĭ-am consacrat altă dată un studiŭ separat,[134]) ar arunca o viuă lumină tocmaĭ asupra punctuluĭ aşa ḑicĕnd asiatico-européan, unde—în regiunile Pontuluĭ—Ariĭ din Asia se cĭocnesc cu Ariĭ din Europa.

---

129) Ewald, *Sprachwissenschaftliche Abhandlungen*, Göttingen, 1861, part. 1 p. 2, part. 2 p. 66.

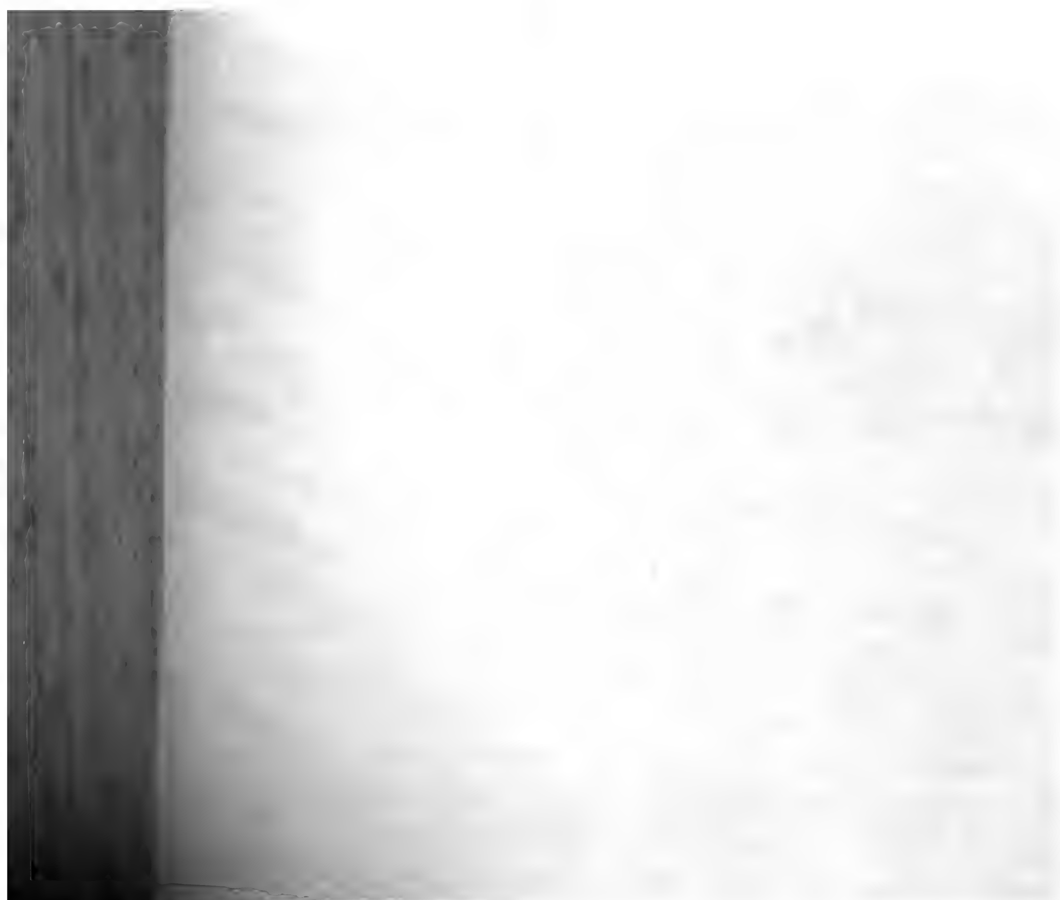
130) Steinthal, *De pronomine relativo*, Berlin, 1847, p. 66, 67, 81.

131) Sayce, *Principles*, ed. 1, p. 175, 180.

132) Jaba-Justi, op. cit. p. 168.

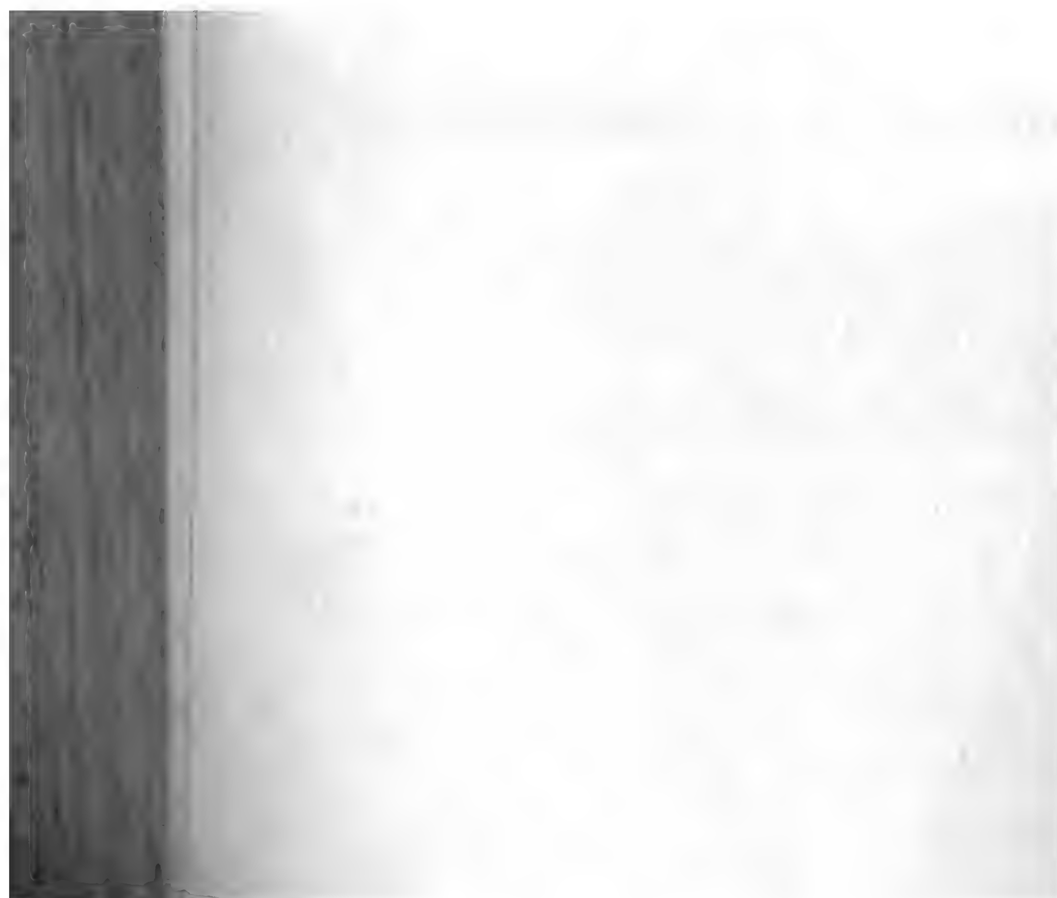
133) Cfr. Halévy în *Revue de linguistique*, t. 3 (1869), p. 178-80.

134) Hasdeŭ, *Fragmente pentru istoria limbeĭ române*, I-II, Bucurescĭ, 1876. Vorbind despre primul din acele Fragmente, d. N. Caix, în *Giornale di filologia romanza*, t. 1, p. 55, observă: "Ogni romanista leggerà con grande interesse le 'sue dimostrazioni com'è per questa di *ghĭuj* che, anche prescindendo dall'origine 'tracia, può dirsi una dotta ed acuta illustrazione basata sopra dati e testimo-'nianze di cui il lessicologo dovrà in ogni modo tener conto."

POST-SCRIPTA

I. Specimene paleografice.
II. Varianturile slavice şi italiane ale baladeĭ „Cucul şi turturica”.
III. Variantul catalan al aceleĭaşĭ balade.
IV. Migraţiunile postume ale sufletuluĭ după credinţa poporuluĭ român din Banat.
V. Descântecul sântuluĭ Iosif.
VI. Călătoriele „Visuluĭ luĭ Tudor Vladimirescu”.
VII. Incă un catechism românesc necunoscut.
VIII. Cântecul „Sărmana turturică” in Italia.

I

SPECIMENE PALEOGRAFICE

§ 1. Vom da primul loc pagineĭ pe jumătate române şi pe jumătate slavóne, în care popa Grigorie, terminând Legenda Duminiceĭ, vorbesce despre mórtea luĭ Michaĭu Vitézul:

ıаръчелачевасспоре·ши
челачевакрѣдедевапрї
ймиласнаре·бѹкѹрътa
птевафиделататълѹши
делафїюль ісхс·ѧтрѹ
вечїедевѣкьікьдедевь
ры: пьі·мца·ав·ѳі·днь
въднь·блажнмѹкралю·
еградоѹбїентъ·михаювво·сїмн
ръслъсъ· блк·ѿадаа·з·ѳн·
ѿ ростъво хво·а·х·
поменитн дше рабѣ бжїе призви
пероѵїреигригорїе въ ѿставлє
нїегрѣхѡ въцрство нбное.

NB. Vedĭ maĭ sus, între Texturĭ Măhăcene, pag. 54 şi 65. Cernélă fórte négră. Hârtiă grósă gălbuiă.

§ 2. Urméză pagina numaĭ slavonesce, fórte importantă prin data precisă ‘1583,:

КСЖ. ХСИИСТИННЫИБЬНАШЬ·МЛЗ·
МИПРЧТЫЖЕГОМТРА·СТЫСЛАВ
НЫИ И ВЪСАХВАЛНЫИ АПЛЬ·ПРПБ
НЫИ И БГОНОСНЫИ ѾЦЬ НШИ·ИВЬ
СѢ СТЫИ ПОМЛЕНИ СПСЕТЬ НАШ:
БЛГЬ БЬ И ЧЛКОЛЮБЕЦЬ:
ѾПОУ. И НАПОНО· И НАПАВ...
И НАЧАВЬ· Х И ИСТИННЫИ
БЬ НШЬ· МЛТВАМИ ПРЧТЫ
А ЕГО МТРА· И ПРПБНЫ· И БГО
НОСНЫ ѾЦЬ НШИ· И ВЪСѢ СТЫ
ПОМЛЕНИ СПСЕТЬ НАШ ІАКО БЛГЬ БЬ
И ЧЛКОЛЮБЕЦЬ:
П ПО· ГРИГОРІЕ· ѾМЖХАЧЮ· МЦА
Г· КА· ДНЬ· ЛТО· ЗЧА· ѾРО
ХВА· А· Ф· ПГ· БЬ ДАИ ПРОСТИ

NB. Veḑĭ maĭ sus pag. 1 § 2. Hârtiă nu pré-grósă, dar fórte afumată. Cernélă maĭ mult négră. In rîndul 1 всжг. χ, în rîndul 7 wтпоуст. и şi al doilea и, în rîndul 8 iniţialul и şi apoĭ χ, sînt scrise cu roşu.

§ 3. Terminâm, ca specimen paleografic din Texturî Bogomilice, prin pagina, unde se încheiă ‘Călătoria Maîceî Domnuluî la Iad„ şi se începe ‘Cugetărî în óra morţiî„:

NB. Veḑî maî sus p. 366 şi 449. Hârtiă gălbuiă nu pré grósă; cernélă rădăciniă. In rîndul 5 6 e scris cu roşu.

II.

VARIANTURILE SLAVICE ȘI ITALIANE ALE BALADEI

«CUCUL ȘI TURTURICA»

§ 1. Orĭ-cât de bogată s'ar păré colecțiunea varianturilor ladeĭ «Cucul și turturica», pe carĭ le-am utilisat—p. 501-566 în studiul meŭ asupra acestuĭ admirabil altoĭu eretic al literatu nóstre poporane: vr'o 16 exemplare europeane și 2 asiati totușĭ mĭ-a maĭ scăpat din vedere vr'o cincĭ: 3 slavice și italiane; cele de'ntâiŭ, prin uĭtare, căcĭ sînt cuprinse în ne cărțĭ pe carĭ le-am citit și citat de dȩcimĭ de orĭ; cele-l'al cată s'o mărturisesc, prin curată nescire.

Nouele varianturĭ nu schimbă întru nemic conclusiunile me trase cu multă pază dintr'un material atât de avut. Din c tra, ele le maĭ întăresc, probând încă o dată, cumcă légă european al baladeĭ în cestiune este anume în regiunea d nărénă și nu póte fi decât bogomilic.

Să reproducem maĭ întâĭu:

1. Variantурile italiane.

§ 2. Dd. Casetti şi Imbriani aŭ cules în regatul neapolitan următorul cântec, pe care'l vom formula prin I[1]:

—Dimmi, palomma, dove ai lu niro? Dimmi, palomma, se ssi po' pigliare? —Si tu ti fai auciello pe' volare, I'mmi fazzo valente cacciatore; Si ti fai pesce, e ti jetti a lu mare, I'mmi fazzo valente pescatore; Si tu pigl' 'na lanza pe'mmi ferire, I'mmi fazzo 'nu marmoro duro...[1])	—Spune'mĭ, turturică, unde'ţĭ facĭ cuĭbul? Spune'mĭ, turturică, dacă s'ar puté lua? —De te'ĭ face pasere ca să sborĭ, Eŭ m'oĭu face voĭnic vînător; De te'ĭ face pesce să te-aruncĭ în Mare, Eŭ m'oĭu face voĭnic pescar; De te'ĭ face lance ca să mĕ lovescĭ, Eŭ m'oĭu face marmură tare!

Elementul pasiv este aci Turturică, întocmaĭ ca în variantul român A, ceĭa-ce nu se găsesce nicĭ într'un alt variant. Ce-va maĭ mult. Din prima întrebare: «unde'ţĭ facĭ cuĭbul?» resultă că elementul activ este anume Cucul, ĭarăşĭ întocmaĭ ca în variantul român A, căcĭ se scie credinţa poporană universală: «préservez votre nid du coucou».[2])

Cântecul de maĭ sus a străbătut dară în Italia d'a-dreptul de pe peninsula balcanică, ĭar nu din Provenţa; póte anume prin coloniele albanese, stabilite de secolĭ în regatul neapolitan. Acésta ipotesă e cu atăt maĭ legitimă, cu căt tot pe acolo s'a cules un al doilea variant italian — I[2] — publicat de asemenea de dd. Casetti şi Imbriani, carĭ — atăt de cunoscĕtorĭ — nu ĭ-aŭ găsit totuşĭ nicĭ o paralelă în restul Italieĭ.

1) Casetti e Imbriani, *Canti popolari delle provincie meridionali*, Torino, 1871, p. 187.
2) Cfr. Gubernatis, *Zoological Mythology*, London, 1872, t. 2, p. 231-2.

Ĭată'l :

Surge mme fici pe'scappà'la vita,
Lu mmiu amore sse fice gattarella;
E iu mme finsi aucellu de partita,
Lu mmiu amore sse finse rendinella;
E iu farcone e idda calamita;
Jeu cacciatore e issa cacciuttella:
Cchiù de'n annu la ficemu'sta vita.
Aimè quantu sse pate pe'na bella!...[3])

Mĕ făcuĭ șórece ca să'mĭ scap viéța,
Amorul meŭ s'a făcut pisicuță;
Eŭ mĕ prefăcuĭ pasere de trecere,
Amorul meŭ s'a prefăcut rândunică;
Eŭ fer, și dînsa magnet;
Eŭ vînător. și ea vînat...
Maĭ bine d'un an am dus acest traĭu.
O! căte se pat pentru o frumósă!

Gentilă imitațiune, mult maĭ modernă! Dialogul s'a perdut; a despărut ostilitatea între cele doă elemente; ba s'aŭ schimbat chĭar rolurile, bărbatul devenind el victima feteĭ.

Proveninţa albanesă a celor doă varianturĭ italiane devine și maĭ probabilă, aprópe sigură, prin acea împregĭurare că tocmaĭ în provincia Basilicata, pe unde se căntă I[1], sînt peste 10,000 de Albanesĭ; ĭar în provincia de Otranto, de unde s'a cules I[2], sînt vr'o 7,000 Albanesĭ, așeḑațĭ acolo încă din secolul XIV.[4])

VARIANTURILE SLAVICE.

§ 3. In Galiția nord-vestică, acolo unde se vorbesce numaĭ polonesce, nu și rutenesce, s'a cules următorul variant al baladeĭ Metamorfoselor, în reproducerea căruĭa — din nevoiă tipografică — unele caractere polone specifice le vom înlocui prin cursive:

3) Casetti e Imbriani, p. 187-8.
4) Biondelli, *Studii linguistici*, Milano, 1856, p. 60 — cfr. Ascoli, *Studj critici* I, p. 81.

—Choćbym ja jezdził we dnie
i w nocy,
choćbym wyjezdził koniowi oczy,
przeciez ty musisz moja byó
moje wole wypełnió.

—A ja sie stane drobna ptaszyna,
bede latała gesta krzewina;
przeciez ja nie chce twoja byó,
twoje wole wypełnió.

—Maja tu ciesle takie topory,
co wycinaja lasy i bory;
przeciez ty musisz etc.

—A ja sie stane mała rybeczka,
bede pływała bystra wódeczka;
przeciez ja nie chce etc.

—Maja rybacy takie siateczki,
co wyłapuja małe rybeczki;
przeciez ty musisz etc.

—A ja sie stane dzikim kaczorem;
bede pływała wielkiém jeziorem;
przeciez ja nie chce etc.

— Maja tu strzelcy takowe
strzelby,
co wypalaja kaczorom we łby;
preciez ty musisz etc.

— A ja sie stane gwiazda na
niebie,
bede świeciła ludziom w potrzebie;
przeciez ja nie chce etc.

— A ja mam litosć nad ubogiemi,

sprosze ja gwiazde z nieba ku
ziemi;
przeciez ty musisz etc.

— Juz teraz widze boskie urzedy,

— D'ar fi să călăresc ḑi şi nópte,
D'ar fi să'mĭ orbéscă calul de
drumurĭ,
Totuşĭ tu trebuĭ să fiĭ a mea,
Voĭa-mĭ s'o împlinescĭ.

—Dar eŭ m'oĭu face pasere mică
Sburând prin désă pădurice;
Totuşĭ nu vréŭ să fiŭ a ta,
Voĭa-ţĭ s'o împlinesc.

—Dulgheriĭ aŭ nesce securĭ,
Cu carĭ se taiă pădurile şi codriĭ;
Totuşĭ tu trebuĭ etc.

—Dar eŭ m'oĭu face mic pescişor
Înnotând în rîuleţul cel repede;
Totuşĭ nu vréŭ etc.

—Pescariĭ noştri aŭ nesce mrejĭ,
Cu carĭ prind pescişoriĭ ceĭ micĭ;
Totuşĭ tu trebuĭ etc.

—Dar eŭ m'oĭu face rață selbatecă
Înnotând pe lacul cel mare;
Totuşĭ nu vréŭ etc.

— Vînătoriĭ noştri aŭ nesce
pusce,
Cu carĭ împuşcă reţele în cap;
Totuşĭ tu trebuĭ etc.

— Dar eŭ m'oĭu face o stea
pe cer,
Luminând ómenilor la nevoiă;
Totuşĭ nu vréŭ etc.

— Iar eŭ sînt milos pentru ceĭ
săracĭ,
Voĭu ademeni steluța pe pă-
mînt;
Totuşĭ tu trebuĭ etc.

—Acum veḑ şi eŭ ursita d-ḑeéscă:

gdzie się obróce znajdziesz mie wszędy:	Orĭ-unde m'aş întórce, tot t' găsescĭ!
już teraz musze twoja być,	Trebuĭ dară să fiŭ a ta,
wolę twoję wypełnić...[5])	Voĭa-ţĭ s'o împlinesc!

Acest variant polones — S^1 — este aprópe identic cu c româno-morav V^2.

Dacă ne vom aduce a-minte că:

1°. La Româno-moravĭ balada Metamorfoselor nu este is lată, ci există în varianturĭ diverse, carĭ sînt o ramificaţiun a celor române propriŭ ḑise;

2°. In Galiţia ea se află numaĭ la Polonĭ, ĭar nicĭ deca în regiunea de jos a ţereĭ, unde se vorbesce rutenesce;

3°. Nord-vestul Galiţieĭ se învecinéză tocmaĭ cu partea o rientală a Moravieĭ, unde s'a adăpostit de secolĭ, slavisându-se elementul românesc;

Conclusiunea firéscă, ba chĭar n e c e s a r ă, va fi, că la Polonĭ acest cântec a străbătut d'a-dreptul dela Româno-mo ravĭ, cu trăsura specifică posterióră a metamorfoselor unila rale, semnalată maĭ sus pe pag. 515 § 11.

§ 4. Junele meŭ amic Dr. Gaster, într'o notiţă în *Con biri literare* pe Novembre 1879, publicată ca suplement la studiul seŭ anterior, despre carĭ veḑĭ maĭ sus pag. 550, adu un variant serbesc din Karadzić, după traducerea german *Talvj, Volkslieder der Serben*, ed. 1835 t. 2 p. 7—8, ed. 1853 t. 2 p. 100—101.

In colecţiunea luĭ Karadzić se află însă nu un singur va riant serbesc, ci doă, din carĭ tocmaĭ cel maĭ preţios nu s'a tradus nemţesce.

Variantul S^2, cel citat de d. Gaster, ĭată'l textualmente:

—Oj девојко, душо моја!	—O, fetică, sufletul meŭ!
Оћеш ли ми љуба бити?	Vreĭ tu să'mĭ fiĭ drăguţă?

5) W. z Oleska, *Piesni polskie i ruskie ludu galicyjskiego*, Lwów, 1833, p. 417—8.

—Не будали, млад јуначе!
Од тог не тје ништа бити;
Волим итји ја у крчму,
Па се створит' златном чашом,
Него твоја љуба бити.

—А ја јунак млади крчмар,
Па тјеш опет моја бити.

—Не будали, млад јуначе!
Од тог не тје ништа бити;
Волим итји у кавану,
Па се створит' златан филџан,
Него твоја љуба бити.

—А ја јунак каведжија,
Па тјеш опет моја бити.

—Не будали, млад јуначе!
Од тог не тје ништа бити;
Волим итји ја у поље,
Па се створит' препелицом,
Него твоја љуба бити.

—А ја јунак итри ловац,
Па тјеш опет моја бити.

—Не будали, млад јуначе!
Од тог не тје ништа бити;
Волим итји ја у море,
Па се створит' белом рибом,
Него твоја љуба бити.

—А ја јунак танка предја,
Па тјеш опет моја бити.
Ил' ти тако, ил' овако,
Ти си моја свакојако;
Ил' ти тамо, ил' овамо,
Ти си моја, од' овамо...[6])

—Nu te prosti, tînărule voînic,
Una ca asta n'are să fie!
Maî bine mě voîu duce la cârcîmă
Și m'oîu face păhar de aur,
Decât să fiŭ a ta drăguță!

—Iar eŭ, voînicul, tînăr cârcîmar,
Și totușî veî fi a mea!

—Nu te prosti, tînărule voînic,
Una ca asta n'are să fie!
Maî bine m'oîu duce la cafenea
Și m'oîu face cêșcă de aur,
Decât să fiŭ a ta drăguță!

—Iar eŭ, voînicul, cafegiŭ,
Și totușî veî fi a mea!

—Nu te prosti, tînărule voînic,
Una ca asta n'are să fie!
Maî bine m'oîu duce la câmp
Și m'oîu face pătîrniche,
Decât să fiŭ a ta drăguță!

—Iar eŭ, voînicul, ager vînător,
Și totușî veî fi a mea!

—Nu te prosti, tînărule voînic,
Una ca asta n'are să fie!
Maî bine m'oîu duce la Mare
Și m'oîu face pesce alb,
Decât să fiŭ a ta drăguță!

—Iar eŭ, voînicul, mrêjă subțire,
Și totușî veî fi a mea;
Orî așa, orî altfel,
Tu eștî a mea în tot chipul!
Orî încotro te veî duce,
Tot eștî a mea, vino'ncôce!

Ca formă, acest variant e de tot modern: ‹cârcîumă› și maî ales ‹cafenea›, ba nicî ‹păhar› cu ‹cêșcă›, n'aŭ figu-

6) Karadzić, Српске народне пјесме, Viena, 1841, t. 1, p. 434—5.

rat, de sigur, în forma cea veche, care — dintre varianturile române — se apropiă maĭ mult de A.

Este fără comparațiune maĭ important variantul serbesc S³:

Стари сједи на орање,
Погледује на дјевојку:

—О дјевојко, битјеш моја.

—Мајде не тјеш, стари дједе!
Провртј'тју се јагњичицом.

—А ја старац мрки вуче,
Па тју дотји у ливаду,
Уфатитју јагњичицу,
Просутју јој јарињицу.

—Мајде не тјеш, стари дједе!
Провртј'тју се препелицом.

—А ја старац сурли орле,
Уфатитју препелицу,
Сломитју јој кобилицу.

—Мајде не тјеш, стари дједе!
Провртј'тју се ружичицом.

—А ја старац роми јарац,
Кудецатју уз улицу,
Тер тју огрист' ружичицу...[7])

Moşul şéde pe arătură
Şi se uĭtă la o fetică.

—O, fetico, aĭ să fiĭ a mea!

—Ba ḑeŭ nu va fi, moşnégule,
Căcĭ mĕ voĭu face mĭeluşea!

—Iar eŭ, moşul, lup cenuşiŭ,
Voĭu merge la livede,
Voĭu prinde mĭeluşéua
De'ĭ voĭu sfărmîna lâna!

—Ba ḑeŭ nu va fi, moşnégule,
Căcĭ mĕ voĭu face pătîrniche!

—Iar eŭ, moşul, vultur sur,
Voĭu prinde pătîrnichea,
I-oĭu sfâşia peptuşorul!

—Ba ḑeŭ nu va fi, moşnégule,
Căcĭ me voĭu face trandafir!

—Iar eŭ, moşul, un ţap schĭop,
Voĭu behăi pe uliță
Şi voĭu róde trandafirul!...

Din cele vr'o 20 de varianturĭ cunoscute ale baladeĭ Metamorfoselor, acesta se întâlnesce pe deplin cu variantul român P, pînă la un punct şi cu variantul de asemenea român M, dar cu n i c ĭ u n u l din cele-l'alte varianturĭ, atât de numeróse şi atât de ramificate în sfera provențală.

Urîcĭunea şi reutatea elementuluĭ activ=demon, extrema resistință a celuĭ pasiv=înger, nicăirĭ nu sînt atât de pronunțate ca în aceste treĭ varianturĭ P, M şi S³, păstrate tocmaĭ pe peninsula balcanică, în légănul Bogomilismuluĭ, a căruĭ ten-

7) Karadzić, op. cit. p. 435—6.

dinţă dualistică este aci maĭ bine caracterisată decât în tóte cele-l'alte varianturĭ. In S^3 elementul activ nicĭ că-şĭ dă măcar ostenéla de a-şĭ ascunde natura-ĭ cea diabolică: el este *lup*, este *vultur*, este *ţap schiop*; el *scarmină*, el *sfâşiă*, el *róde* . . .

E de observat, că 'n ambele varianturĭ serbescĭ resistinţa elementuluĭ pasiv nu se desminte un singur moment, persistând pînă la sfîrşit.

Karadzić ne spune, că S^3 este dela Râgusa. Ultimele cercetărĭ ale d-luĭ C. Jirećek constată definitivamente existinţa în vécul de mijloc a unor colonie curat române în regiunea ragusană.[8]) In poesia poporană serbă de acolo, pe de altă parte, ne întimpină fórte des alusiunĭ directe, chĭar topografice, la Ţéra-Românescă; de exemplu:

Када ми се Радосаве војевода одилјаше
Од својега града дивнога С е в е р и н а.
Често ми се Радосав на С е в е р и н обзираше,
Тере то ми овако белу граду бесиђаше:
—Ово ми те оставлјам, бели граде С е в е р и н е,
Мој дивни граде,
Не знам вetје видју ли те, etc.

(Când Radu-vodă se depărta — dela minunatul seŭ oraş *Severin*, — adesea Radu-vodă işĭ intorcea ochiĭ către *Severin* — vorbind aceste cuvinte oraşuluĭ celuĭ alb: — Iată că te las, oraşule cel alb *Severine*, — minunatul meŭ oraş! — Nu sciŭ, dacă te voĭu maĭ vedé etc.[9]))

Este permis dară de a crede, că Serbiĭ, pînă şi ceĭ dela Ragusa, vor fi împrumutat ambele varianturĭ S^2 şi S^3 dela Românĭ, la carĭ acéstă baladă este maĭ a-casă, maĭ în familiă decât orĭ-unde, tipul S^2 fiind represintat prin doă sub-tipurĭ A şi V, precum şi tipul S^3 ĭarăşĭ prin doă: P şi M, pe când V şi M nu se constată în poesia poporană serbă.

Fântîna comună, directă saŭ indirectă, a tuturor variantu-

8) Jirećek, *Die Wlachen und Mauro-wlachen in den Denkmälern von Ragusa*, Prag, 1879.
9) Bogişić, Народне пјесме из старијих записа, Biograd, 1878, p. 126—9.

rilor europeane, o dată constatat bogomilismul lor, ar
să fie în Bulgaria; pe cât timp însă nicĭ un exempla
gar nu s'a descoperit saŭ nu se va descoperi, după c
s'a găsit de asemenea nicĭ un exemplar bulgar al P
Numerelor după tipul B, sîntem siliţĭ a admite, cel pu
tr'un mod provisoriŭ, că Povestea Numerelor, ca şi
Metamorfoselor, sînt o operă a Bogomilismuluĭ anume
mănia, de unde, în orĭ-ce cas, chĭar dacă de'ntâiŭ
vor fi dat Bulgariĭ, ele s'aŭ revĕrsat apoĭ asupra Eur
tregĭ....

III.

VARIANTUL CATALAN

AL

BALADEI «CUCUL ŞI TURTURICA».

La pag. 541 în notă noĭ am citat acest variant după V. Smith, care el-însuşĭ abia'l menţionéză.

Acuma îl putem reproduce textualmente după ediţiunea d-luĭ F. Pelay Briz:

—Per mes que 'm cantes aubadas
La griva, griva!
casada ab tu no 'm veurán,
La griva ban!
abans me 'n farè una truyta
La griva, griva!
que pèl aiga irá nadant
La griva ban!

—Si tu te 'n fas una truyta
que pèl aiga irá nadant,
jo me 'n farè pescador
que te n' anirá pescant.

—Si tu te fas pescador
que me 'n anirá pescant,
jo me 'n tornarè una griva,
ginestrons irè menjant.

—Si tu te 'n fas una griva
y ginestrons vas menjant,
jo me 'n farè un astor
que te n' anirá cassant.

—Si tu te fas un astor
que me 'n anirá cassant,
jo me 'n tornarè una llebre
d' aquell bosch que n' es tan gran.

II.

MIGRATIUNILE POSTUME ALE SUFLETI

DUPĂ CREDINȚA

POPORULUI ROMÂN DIN BANAT

Așa numitele *bocete*, grațiă maĭ cu sémă d-luĭ Teo rada,[1]) aŭ început a'șĭ căpĕta un loc, de de-mult meri studiul literatureĭ poporane române.

Prin varietate și energiă, în tótă Europa, cel puțin l latină, numaĭ dóră «i voceri» aĭ Corsicanilor, carĭ însi puté ḑice că nu posedă o altfel de poesiă poporană, riv cu «bocetele» române. Să observâm că'n restul Itali câte-va excepțiunĭ sporadice, obiceĭul de a b o c i pe ce a despărut deja aprópe cu desăvîrșire.[2])

Din punctul nostru de vedere, bocetele sînt importan cu deosebire prin elementul lor m i t o l o g i c.

Ca descriere a viețeĭ postume, ele jócă în literatura pop cea nescrisă acelașĭ rol, pe care, între cărțile poporane.

1) *Bocetele populare la Românĭ*, în *Convorbirĭ literare*, 1879, p. 35 414-16.

2) Cfr. Rubieri, *Storia della poesia popolare italiana*, Firenze, 1877, p. 1

apocrifurile ca *Apocalipsul apostolului Paul* saŭ *Călătoria Maicei Domnului la Iad.*

Intr'un bocet din Moldova, de exemplu, se ḑice mortuluĭ:

Tu te ducĭ în ceĭa lume,
Unde nu cunoscĭ pe nime;
Dar ĭea sêma tare bine
Şi m'ascultă şi pe mine,
Că sînt doă drumurele:
Unu-ĭ tot cu floricele,
Florĭ negrite şi de jele;
Cel-al-alt cu busuĭoc,
Par'că-ĭ un părîŭ de foc...

Nicĭ un bocet însă, din cele publicate de d. Burada, nu oferă interesul mitologic la un grad aşa de înalt ca bocetul cel inedit din Banat, pe care ni-l comunică d. avocat Simeon Mangĭucă dela Oraviţa.

Îl publicâm dară ca un post-scriptum la Texturĭ Bogomilice, de'mpreună cu câte-va note, pline de erudiţiune, de carĭ îl însoţesce d. Mangĭucă.

In principiŭ, noĭ diferim radicalmente de vederile d-luĭ Mangĭucă. Pe când d-sa explică tóte prin mitologia clasică, noĭ—din contra—vedem tocmaĭ în partea cea esenţială a acestuĭ bocet bănăţén resfrângerea uneĭ c ă r ţ ĭ p o p o r a n e fórte respăndite peste tótă Europa, unde aŭ patronat'o de o potrivă ereticiĭ şi biserica ortodoxă.

Fondul mitologic al bocetuluĭ în cestiune este cel următor. Lumea nóstră şi lumea cea-l'altă, cătră care mórtea mînă pe om, sînt despărţite prin "sorbul pămîntuluĭ", adecă printr'o adîncime care s ó r b e sufletele. In acea adîncime cresce un colosal arbore, care servă de trecĕtóre între ambele lumĭ. In acel arbore s'aŭ încuĭbat treĭ fĭare duşmane: un şoĭm saŭ vultur, o vidră şi un şérpe, carĭ păndesc şi amenință bĭetul suflet.

Eĭ bine, acest fond se află aprópe literalmente în faĭmósa carte poporană *Varlam şi Iosaf*, atribuită generalmente sân-

tuluĭ Ioan Damascen din secolul VIII,[3]) de unde ïată cum a tradus'o Négoe Basarab pe la începutul secoluluĭ XVI, într'un text negreşit fórte modernisat prin multiplicitatea copielor ul-teriốre:

«Aceştiïa se asémĕnă unuĭ om ce fugïa de un inorog (=unicorn) «şi nu putea nicĭ cum să rabde şi să tărpéscă (=sufere) striga[rea] «şi zbieretul glasuluĭ luĭ cel grốznic şi înfricoşat, ci fugïa tare, ca «nu cum-va să'l ajungă şi să'l mănînce. Aşa fugênd el, *cădu într'o* «*grốpă mare*, şi dacă cădu într'însa, *află acolo un copacĭu* şi se a-«pucă de se urcă într'însul, şi stătu cu picĭórele pre nisce ramur[i] «şi găndïa că va fi în pace şi fără de nicĭ o grijă. Iar dacă se u[i]-«tă el, *căută la rădăcina aceluĭ copacĭu şi vedu doĭ şórecĭ, unul al[b]* «*şi altul negru, carĭ rodeaŭ tot-d'a-una acel copacĭu* în care sta el «şi atăta'l rosese, căt puţintel era să cadă jos. Decĭ *căută în fun-* «*dul aceĭ grốpe şi vedu un şérpe mare şi grốznic*, ce sufla şi es[ïa] «din gura luĭ pară de foc, şi venïa cu gura căscată şi cu dinţiĭ «rînjiţĭ numaĭ să'l înghiţă. Decĭ ïar *căută spre partea încătro sta el* «*cu picĭórele, şi vedu patru capete de aspidă, unde se ivïaŭ din zi-* «*dul acela ce era aprốpe...*»[4])

Aceïaşĭ parabolă se află la Arabĭ în renumita colecţiune *Kalilah va Dimnah*, cunoscută maĭ mult sub numele de «Fa-bulele luĭ Bidpai», unde unicornul e înlocuit prin elefant, altă o dată prin leŭ, ïar grốpa prin puţ. Ea este nu maĭ puţin populară în India şi'n Persia.[5]) Maĭ pe scurt, sub tóte punc-turile de vedere, sîntem fórte departe de mitologia grécă şi romană.

«Arborele în grốpă cu cele treĭ fïare» ne este cunoscut şi'ntr'o redacţiune curat b o g o m i l i c ă, conservată într'un manuscript de pe la începutul secoluluĭ XVI, sub titlul: Притча w богатыхъ wт болгарьскыхъ книгъ (Parabola despre ceĭ bogaţi din cărţile bulgărescĭ). Aci însă în loc de un singur arbore sînt deja doĭ: unul cu ramure de argint şi cel-l'alt cu ramu-re de aur. De asemenea în loc de un singur unicorn sînt

3) Dunlop-Liebrecht, *Geschichte der Prosadichtungen*, Berlin, 1851, p. 29-32.
4) Négoe Basarab, *Invĕţăturele*, p. 131-2. — Cfr. maĭ sus p. XXXVI § 28.
5) Benfey, *Pantschatantra*, Leipzig, 1859, t. 1, p. 80-3.

doă animale: camilă și leū.[6]) Cu alte cuvinte, bocetul bănățén e maĭ aprópe de ‹Varlam și Iosaf›.

Maĭ este ce-va.

Atragem atențiunea asupra sublimeĭ atitudinĭ, atribuite în acest bocet Maĭceĭ Domnuluĭ în versurile 238-43:

Acolo-ĭ Sânta Mariă,
Cu noĭ mila eĭ să fie!
Călătorĭ câțĭ maĭ trecea,
Ea spre toțĭ se îndura,
Ea pre toțĭ îĭ adăpa,
Drumurile le-arăta...;

atitudine, pe care Sânta Fecĭóră o are nu maĭ puțin în maĭ tóte cărțile poporane religióse din vécul de mijloc, ĭar maĭ cu sémă, dintre cele publicate de noĭ, în ‹Legenda Duminiceĭ› și'n ‹Călătoria la Iad›.

Observațiunile d-luĭ Mangĭucă nu perd totușĭ valórea lor. Dacă fondul bocetuluĭ bănățén se datoresce romanțuluĭ indian buddhistic ‹Varlam și Iosaf›; dacă particularitatea mitologică cutare saū cutare denótă influința unor alte cărțĭ poporane din evul-mediū; de aci însă nu resultă lipsa totală a urmelor clasice saū — maĭ bine ḑicênd — a moșteniriĭ antice europeane, fie în întregul țeseturei, fie în óre-carĭ amărunte, fie chĭar în nuanțarea împrumutuluĭ celuĭ posterior. ‹Arborele la grópă›, de exemplu, nu e vechĭu; dar póte fi fórte veche la noĭ adorațiunea ‹Braduluĭ Ḑînelor›, care a venit să se confunde cu acel arbore. Sub raportul credințelor poporane în genere, orĭ-ce unilateralitate e periculósă. Ḑecimĭ de secolĭ și ḑecimĭ de némurĭ concurg adesea, maĭ mult saū maĭ puțin, la formațiunea uneĭ singure asemenĭ credințe. In acest mod, o explicațiune este metodică numaĭ atuncĭ, când lasă cu reservă câte o portiță deschisă pentru alte explicațiunĭ ulterióre subordonate.

---

6) Gorski și Nevostrujev, Описаніе славянскихъ рукописей, Moscva, 1862, No. 230, p. 58.

PETRECEREA MORTULUI.

Trandafire,[1]) fire,
Reŭ maĭ eştĭ la fire!
Ce te-aĭ zebovit
De n'aĭ înflorit
De ĭerĭ diminéţă
Pîn'aḑĭ-diminéţă?
Lasă cĭudeĭ c'am privit
Pînă ce s'a despărţit
Suflet dela ósă
Din lume frumósă,
Din lume cu sóre,
Din vînt cu recóre
Ş'apă curgĕtóre!
Trandafire, fire,
Reŭ maĭ eştĭ la fire!
Ce mi te-aĭ grăbit
De aĭ înflorit?

—M'am grăbit
De-am înflorit,
Căcĭ vremea mĭ-a venit,
Ca şi ţie de pornit.
De pornit cătră apus,[2])
Unde sórele-ĭ ascuns,
Unde-s tóte florile
Cu tóte surorile,
Ş'unde Flórea-sóreluĭ
Şede'n pórta raĭuluĭ
Să judece florile
Unde li-s mirósele:
Cu de séră a ploĭat,
Cu de nópte-a'nseninat,
In ḑorĭ bruma a căḑut,
Mirósele s'or perdut!

Suflet despărţit,
De multe măhnit,
Plécă şi se duce,
Marea o ajunge.[3])
Vine Marea mare,
Vine'n tulburare,
Greŭ urlând
Şi urducând,
Tótă lumea spăimîntând
Unda sa aduce,
Lumea s'o îmbuce,
Tot mălinĭ,
Călinĭ,
Braḑĭ din rădăcinĭ.
Ĭar în rîpa Mărilor,
Unde'ĭ Bradul Ḑinelor.[4])
Trecĕtórea apelor,
Sufletul stătea
Şi mi-se ruga:
Brade, brade!
Să'mĭ fiĭ frate:
Intinde'ţĭ, întinde
Eŭ să le pot prinde
Vîrfurile tele,
Să trec preste ele
Marea în cea parte
Ce lumea-mĭ desparte

—Eŭ nu pot întinde,
Tu să le poţĭ prinde,
Vîrfurile mele
Să trecĭ preste ele,
Că'n mine-a puĭat
D'inimă spurcat
Roşul şoĭmuleţ
Cu ochĭul semeţ.
Când nicĭ veĭ gândi,
Puiĭ te-or simţi
Şi vor şuera
De te-ĭ speria,
În Mare'ĭ cădĕ
Şi te'ĭ înneca!
—Las'să fie ş'aşa!

Vine Marea mare,

Vine'n tulburare,
Greŭ urlând
Şi urducând
Tótă lumea spăimîntând:
Unda sa aduce,
Lumea s'o îmbuce,
Tot mălinĭ,
Călinĭ,
Braḑĭ din rădăcinĭ!
Iar în rîpa Mărilor,
Unde-ĭ Bradul Ḑinelor,
Trecĕtórea apelor,
Sufletul stătea
Şi mi se ruga:
—Brade, brade!
Să'mĭ fiĭ frate:
Intinde'mĭ întinde
Să le pot eŭ prinde
Trupinele tele,
Să trec preste ele
Marea în cea parte
Ce lumea'mĭ desparte!
—Eŭ nu'ţĭ pot întinde
Să le poţĭ cuprinde
Trupinele mele,
Să trecĭ preste ele,
Că'n mine-a puĭat
Vidra lătrătóre
De-ómenĭ pânditóre;
Nicĭ nu veĭ gândi,
Puiĭ te-or simţi:
Eĭ mi-te-or lătra
De te'ĭ spăĭminta,
In Mare'ĭ cădé
Şi te'ĭ înneca!
—Las'să fie ş'aşa!

Vine Marea mare,
Vine'n tulburare,
Greŭ urlând
Şi urducând,
Tótă lumea spăimîntând:
Unda sa aduce,
Lumea s'o îmbuce,
Tot mălinĭ,
Călinĭ,
Braḑĭ din rădăcinĭ!
Iar în rîpa Mărilor,
Unde'ĭ Bradul Ḑinelor,
Trecĕtórea apelor,
Sufletul stătea
Şi mi-se ruga:
Brade, brade!
Să'mĭ fiĭ frate:
Intinde-mĭ întinde
Ca să le pot prinde
Rădăcinĭ a tele.
Să trec preste ele
Marea în cea parte
Ce lumea'mĭ desparte!
—Eŭ nu pot întinde
Ca să le poţĭ prinde
Rădăcinĭ a mele,
Să trecĭ preste ele;
Că'n mine-a'nculbat
Ş'apoĭ a puĭat
Galbena şerpóne
Ce piere de fóme:
Nicĭ nu veĭ gândi,
Puiĭ te-or simţi
Şi or şuera,
Tu te'ĭ spăiminta,
In Mare'ĭ cădé
Şi te'ĭ înneca!

—Las' să fie ş'aşa!
Haĭ, brade, haĭ,
Mult te maĭ rugaĭ
O rugare mare
Cu multă răbdare!
Brade, brade!
Am şi eŭ un frate,
Un frumos pĕcurărel,
Şi are un toporel,

Ș'are verișorĭ
Doĭ voĭnicĭ feciorĭ;
Eĭ te vor tăia
Și te-or resturna;
Maĭstorĭ vor veni
Și te vor cĭopli;
Din tine vor face
Ca să fie pace
Punte preste Mare:
S'aĭbă trecĕtóre
Suflete-ostenite
Cătră raĭu pornite!

Bradul atuncĭ se găndĭa
Și trupinele 'ntindea,
Iară mortul îmĭ trecea
Unde dorul îl ducea:
Marea fără nume
L'aĭa-l'altă lume.
Pas, suflete, pas!
Du-te făr' năcaz,
Pîn' veĭ trece tu cu dare
Cele grele șepte vame.[6])
Ține, dragă suflete,
Drumul 'nainte
Pînă veĭ ajunge
Unde se înfrânge
Drumul jumătate
Ce locurĭ desparte.
Acolo să staĭ
Și sêmă să ĭeaĭ;
Că 'ĭ vedê o salcă[6])
Mare și înaltă,
Salcă aplecată
Și cu frunḑa lată.
Sémă aci ĭar să ĭeaĭ
Și spre stânga să nu-mĭ daĭ,
Căcĭ în partea stângă
E calea cea strâmbă,
Strâmbă ș'astupată,
Cu lacrimĭ udată.
Apoĭ tot în aĭa parte
Sint câmpurĭ urît arate
Și cu spinĭ reĭ semenate,
Acolo'ĭ Ḑina bătrînă,
Și'țĭ ĭea pasoșul din mână;
Ci să daĭ în partea drépta,
Precum firea îțĭ arată,
C'acolo tu veĭ afla
Spre îndestulirea ta
Câmpurĭ frumóse
Cu florĭ alese,
Câmpurĭ d'ale-arate
Cu florĭ semenate.[7])
Florĭ tu veĭ culege
Și doru'țĭ va trece.

Ș'apoĭ ĭar să staĭ
Și sémă să ĭeaĭ;
Că 'n doă răzóre
Va fi câte-o flóre,
Flóre la pămînt
N'ajunsă de vînt,
Flóre
La recóre
N'ajunsă de sóre.
Tu să mi le ĭeaĭ,
Că sînt florĭ din raĭu.

Apoĭ ĭar să mi-te ducĭ
Pînă când veĭ să ajungĭ
L'al măr mare de Sân-Petru[8])
Cu-ajutorul luĭ Sân-Medru
Măru-ĭ mare și rotat
Și de póle aplecat,
Cu vîrful ajunge 'n cerĭu
Cu pólele pîn' la Mărĭ;
Și spre vîrf e înflorit,
Iar pre póle înpupit;
Jos la rădăcină
E lină
Fântînă:[9])
Acolo-ĭ Sânta-Maria,

Cu noĭ mila eĭ să fie!
Călătorĭ câţĭ maĭ trecea,
Ea spre toţĭ se îndura,
Ea pre toţĭ îĭ adăpa,
Drumurile le-arăta:
Sufletul din apă bea,
Şi el lumea o uĭta!
Ĭarăşĭ calea să'ţĭ apucĭ
Pînă când veĭ să ajungĭ
La mândră răchită,
Răchită 'npupită.
Nu-ĭ mândră răchită,
Răchită 'npupită,
Ci — milă să-ĭ fie! —
Tot Sânta Mariă,
In haĭnă alésă,
Haĭnă de mătasă.
La mésă chitită,
Mésă înflorită,
Şede şi scrie
Maĭca Mariă
Pre ceĭ viĭ şi pre ceĭ morţĭ
Şi-şĭ însémnă a lor sorţĭ.
Rógă-mi-te tu de ea
Cóla viilor s'o ĭea,
Dóră că s'a îndura
Şi 'ntre viĭ te-o însemna;
Dar ea nu se va 'ndura
Intre viĭ a te scriá,
Căcĭ cóla i s'a împlut,
Condeĭul şi-l'a perdut;
Dar tu rógă-mi-te bine
Să te ĭea în raĭu cu sine,
Décă nu mi-te-aĭ rugat
Când a 'ntrat
Scrisórea 'n sat.
Apoĭ ĭar du-mi-te du-te
Pre cărărĭ bătute
Pînă veĭ petrunde
Şi tu veĭ ajunge
Tocma 'n pórta raĭuluĭ,
Unde-ĭ Florea-sóreluĭ.
Acolo să te oprescĭ,
Acolo s'adăpostescĭ,
Şi aştéptă cu răbdare
Ciasul de reînturnare,
Că el va sosi,
Şi tu veĭ veni:
Décă cerbiĭ vor ara,
Ciutele vor semena!

Pămînte, pămînte!
De adĭ înainte
Ĭan să 'mĭ fiĭ părinte!
Să nu te grăbescĭ
Să mĕ putredescĭ,
Că acum îţĭ daŭ
Şi nu le maĭ ĭeaŭ
Spatele mele
In braţele tele,
Şi'ţĭ daŭ faţa mea
Sub pajiştea ta![10])

NOTELE D-LUI S. MANGĬUCĂ.

1) Trandafirul în mitologiă (Nork, Mythologisches Wörterbuch, t. V, p. 185) însémnă: *a*) un simbol de amóre, consacrat Venereĭ, re-ineĭ natureĭ, care este urdĭtórea vieţeĭ înflorítóre; *b*) un simbol tot-dată al morţiĭ, de aceĭa se şi află săpat pe crucile de pétră ale ıormintelor (Winkelmann, II, p. 561). Cântecul nostru poporan în-ebuinţéză aci invocaţiunea la trandafir în ambele sale accepţiunĭ .mbolice.

2) Semnificativă este călătoria sufletuluĭ spre apus. După credința vechilor Grecĭ și Romanĭ, la apus peste Ocean spre Cadix saŭ Γα-δειρα sînt «Grădinele Hesperidice», acolo este Elisiul saŭ raĭul, lîngă Elisiŭ apoĭ Hades saŭ ĭadul, precum și Tartarul înainte de ce a de-venit pus sub pămînt (Hahn, Mythologische Paralellen p. 54). Spre apus, în părțile Spanieĭ, după credința celor vechĭ, este capětul lu-miĭ acesteĭa, și tot acolo face și sórele în cursul seŭ capětul anuluĭ (Nork, Biblische Mythologie I, p. 287). Acolo sînt titaniĭ (=smeĭ, uriașĭ) cu titanidele lor cele mândre (=ḑine), a cărora putere o ri-nise însușĭ Jupiter (Hartung, Rel. und. Mythol. d. Griechen, t. II p. 42). Acolo trăesce Uran saŭ Saturn în câmpul fericiților. Acolo este etatea de aur, unde ómeniĭ fără a lucra și fără pěcat trăesc în fe-ricire. Și 'n poveștile nóstre românescĭ, smeiĭ și uriașiĭ, carĭ locuesc în lumea cea-l'altă și răpesc din acéstă lume pe fetele cele mân-dre de împěrațĭ, le duc la apus; pe de altă parte, fecĭoriĭ de îm-pěrațĭ călătoresc spre apus pentru a elibera din lumea cea-l'altă pe fiĭcele de împěrațĭ răpite și duse acolo.[1])

3) Marea, la care ajunge sufletul mortuluĭ călătorind spre apus și peste care trebuĭ să trécă în lumea cea-l'altă, este Oceanul Grecilor. După Grecĭ, Oceanul încungĭură pămîntul ca un riŭ, de dincolo de care ḑace lumea cea-l'altă (Hahn, Mythol. Paralellen p. 54). In poveștile nóstre poporale, acea Mare se chĭamă Sorbul-pămîntuluĭ, care formézǎ hotar între cele doă lumĭ, cele doă tă-rîmurĭ după cum le ḑice poporul, peste care hotar trebuĭ să trécă omul de pre un tărîm pe cel-l'alt tărîm. *Sorbul-pămîntuluĭ* la noĭ, ca și *Oceanul* la Grecĭ, este și personificat. Arghir, fětul-frumos din poveste, când trece peste muntele de sticlă din acéstă lume în cea-l'altă, ducêndu-se după Iléna Cosângêna, și când se întórce îna-poĭ cu dînsa, sburând cu calul în aer, Sorbul-pămîntuluĭ strigă, a-menințându-ĭ și vrênd să-ĭ oprescă, căcĭ trec fără voĭa luĭ dintr'o lume în cea-l'altă. Sorbul pămîntuluĭ, ca și Oceanul Grecilor și ca Stix, fiĭca cea maĭ bătrînă a Oceanuluĭ, se absórbe sub pă-mînt, de unde 'ĭ vine și numele. D. Marienescu a greșit în studiul seŭ despre Argir și Elena, publicat în „Albina“,[2]) când confundă Sorbul pămîntuluĭ cu arborele „sorb“=lat. *sorbus*, precum o constată și d. I. M. Moldovan în polemica sa contra d-luĭ Marienescu, în «Albina»

---

1) Despre posițiunea Paradisuluĭ la apus în credința poporuluĭ român, vedĭ maĭ sus p. 101—10 — *B. P. H.*

2) Despre acéstă nenorocită lucrare a d-luĭ Dr. At. Marienescu, v. maĭ sus p. XL. — *B. P. H.*

din 1871. Despre absórberea Oceanuluĭ la Grecĭ, veḑĭ Hartung, Rel. und Mythol. d. Griechen, II p. 152-3; despre Stix, v. Nork Biblische Myth. I p. 325.

4) «Bradul-ḑînelor» cel mare, care stă pe «rîpa Mărilor», formând «trecĕtórea apelor», este asemenea cu «Buştênul-ḑînelor» în poveştile românescĭ. Veḑĭ pe «Dafin şi Afin» în colecţiunea luĭ Fundescu şi «Omul de pĕtră» în a luĭ P. Ispirescu. Acest brad de trecere în lumea cea-l'altă corespunde luntriĭ luĭ Charon din mitologia clasică. Bradul, pe de altă parte, este congener cu «cipresul», cunoscut în mitologiă ca simbol al luĭ Pluto, ḑeul lumiĭ celeĭ-l'alte, ceïa-ce face şi maĭ potrivită aşeḑarea braduluĭ la marginea aceleĭ lumĭ. In acest brad aŭ puĭat, după cântecul de faţă, treĭ fĭare vrăjmaşe ale omuluĭ: *a*) în vîrf—un *roşu şoĭm*[3]), după unele varianturĭ un *vultur negru; b*) în trupine — o *vidră lătrătóre* (fiber, castor); *c)* la rădăcine — o *galbenă şerpóne.*

5) La Grecĭ şi Romanĭ eraŭ de asemenea maĭ multe v a m e prin carĭ trebuĭa să trécă mortul în călătoria sa spre lumea cea-l'altă. Prima vamă, peste rîul Stix saŭ Acheron, se plătĭa cu obolul dat luĭ Charon; altă vamă, pe care a dat'o Orfeŭ când s'a dus la Iad, se plătĭa cânelui Cerberus.[4])

6) Salca saŭ salcea, la care ajunge sufletul în lumea cea-l'altă, este simbolul Junoneĭ, regineĭ natureĭ, pe care o înlocuesce Sânta Mariă în creştinătate; dar tot-o-dată este şi simbolul întristăriĭ,[5]) apoĭ al curăţenieĭ sufletescĭ (Dierbach, Flora mythologica p. 32). În tôte ţerile unde nu cresce fenicele, îl substituesce salca. La Floriile nôstre se întrebuinţéză ramure de salcă în loc de fenice. Fenicele este simbolul victorieĭ, al dreptăţiĭ, al libertăţiĭ, precum şi al călătorieĭ fericite (Dierbach, op. cit. p. 87).

7) Sufletul ajunge pe tărîmul cela-l'alt la doă câmpurĭ arate, semenate unul cu spinĭ, altul cu florĭ. Câmpul cu florĭ din cea-l'altă lume este ἀσφόδελος al luĭ Omer, Odyss. 24. 13; veḑĭ şi Richter, Phantasien des Alterthums oder Sammlung mythologischer Sagen t. II. p. 329. Cele doă câmpurĭ sînt raĭul=elisiŭ şi ĭadul=hades, carĭ la ceĭ vechĭ eraŭ învecinate, pînă când maĭ tărḑiŭ ĭadul s'a despărţit în *hades*

3) Despre *roşu* ca culóre diabolică, v. maĭ sus p. 603; ĭar p. 544-5 despre *şoĭm* ca representaţiune a elementuluĭ celuĭ reŭ.—*B. P. H.*

4) Despre *vame postume*, v. maĭ sus p. 440.—*B. P. H.*

5) Despre salce ca simbol diabolic, v. maĭ sus p. 275, 287. *B. P. H.*

și *tartarus*, acest din urmă punêndu-se sub pămînt. «Dina bătrînă, din câmpul cel cu spiul este tot Sânta Mariă, dar cea n é g r ă, a cărił icônă și astădĭ se află pe'n multe monăstirĭ. Inlocuind la popor pe antica Juno în diferitele eĭ fețe, Sânta Mariă domnesce și'n raĭu și'n ĭad, numaĭ în raĭu însă sub propriul seŭ nume.

8) «Mărul mare de sân-Petru» e de o însemnătate extremă în acest cântec. Este a r b o r e l e l u m i ĭ, *der Weltbaum* al mitologiei. Tot așa sint: 1°. gârnița saŭ gorunița luĭ Jupiter dela Dodona în Epir; 2°. gorunul ḑeuluĭ Ares dela resărit din Colchis, pe care sta întinsă pelea de berbece cea cu mițurĭ de aur, păzit la rădăcină de un balaur; 3° frasinul «Iggdrasil» din mitologia scandinavă, care légă la o-l'altă prin rădăcinele sale cerul, pămîntul și ĭadul, întinḑêndu-șĭ crengele peste tótă lumea (Grimm. Deutsche Myth. ed. 4. t. 2. p. 664); și 4° pomul cu mere de aur din Grădina Hesperidică, la a căruĭ trupină ĭarășĭ veghĭa un balaur, după uniĭ cu 100 de capete. Creștiniĭ din evul de mijloc aŭ aplicat ideĭa «arboreluĭ lumiĭ» cătră c r u c e: «Nam ipsa crux magnum in se mysterium continet, cujus «positio talis est, ut superior pars coelos petat, inferior terrae in«haereat, fixa infernorum ima contingat, latitudo autem ejus partes «mundi appetat.» (Grimm loco cit.). Dar să revenim la «mărul» Hesperidelor. Grădina Hesperidică, după credința celor vechĭ, se afla spre apus peste rîul «Ocean», adecă peste S o r b u l-p ă m î n t u l u ĭ chĭar în acele părțĭ unde cântecul nostru pune «câmpurile frumóse». Pomul cel cu m e r e de aur din Grădina Hesperidică corespunde dară pe deplin «M ă r u l u ĭ mare de sân-Petru».

9) «Lină fântînă» — rîul Lethe, adecă «al uĭtăriĭ», din mitologia antică.

10) Acéstă «petrecere a mortuluĭ» mi s'a comunicat din maĭ multe părțĭ: de *Antonie Mustet*, docinte în Făget; de *Paul Cimponeriu* notar cercual din Cacova; de *Stefan Paulovicĭu*, paroc din Gherboveț; de *Marița Șerpe* din Bozovicĭu și de *Opra Cicelu* din Broșteni. Varianturile sînt maĭ lungĭ orĭ maĭ scurte, dar fondul este identic.

IV

DESCÂNTECUL SÂNTULUÏ IOSIF.

In întroducerea nóstră la «Rugăcîunea de scóterea dracului», sub No. I din «Texturî Bogomilice», noî n'am sciut să ne dumerim asupra împregîurăriî, care va fi îndemnat pe ereticul Bogomil să-şî alégă din atâţîa sfinţî, ce-î steteaŭ la disposiţiune, tocmaî pe «sf. Sisinie», unul din ceî maî puţin cunoscuţî în Hagiografiă, pentru a face din el un fel de zid contra Infernuluî.

Acea împregîurare se explică prin originea secteî bogomilice din secta manicheică. Manicheismul fusese fundat în secolul III de către Manes, după mórtea căruîa a urmat cel întâiŭ în capul secteî un óre-cine numit S i s i n i e: Σισίνιος ὁ τούτου διάδοχος, după expresiunea luî Petru Siculus.[1]) In vechîa anatemă ortodoxă contra Manicheilor, acest *Sisinie* figuréză pe primul loc, ca moştenitor direct al «nebunieî» luî Manes: Σ ι σ ί ν ν ι ο ν τὸν διάδοχον τῆς τούτου μανίας, Θωμᾶν τὸν συνταξάμενον τὸ κατ' αὐτὸν λεγόμενον Εὐαγγέλιον, Βουδᾶν, Ἑρμᾶν, Ἄδαν etc [2])

---

1) Petrus Siculus, *Historia de vana et stolida Manichaeorum haeresi*, ed. Rader, Ingolstadt, 1604, p. 30.

2) Ap. Fabricius, *Codex apocryphus N. Testamenti*, t. 1, Hamburg. 1719, p. 354.

In acest chip, invocațiunea la «sf. Sisinie» în unica operă personală recunoscută a luĭ Bogomil este ca un fel de profe-siune de credință m a n i c h e i c ă.

Imprumutând rugăcĭunea cea bogomilică, creștiniĭ ceĭ-l'alțĭ nu aveaŭ nicĭ o rațiune de a conserva pe *Sisinie*. Prin ase-menare fonică, eĭ l'aŭ transformat în «sf. Sisoe», și tot prin aceĭașĭ asemenare, din causa caracteristiceĭ silabe *-si-*, l'aŭ prefăcut apoĭ în «sf. Iosif».

Sub acéstă din urmă formă, opera luĭ Bogomil figurézâ în-tr'o cărtecică poporană de 32 pagine in-64, intitulată: *Tre-petnicu celu mare pentru tóte semnele ce se facŭ la om, și care suntŭ date dela natură. Tilmăcit din limba francesă de un ĭubitor de némul săŭ, și cu adaos la finit de Avestița a-ripa Sataneĭ.* Craĭova, tip. Ph. Lasar, 1878.

«Trepetnicu» este acelașĭ, despre care noĭ am vorbit maĭ sus la pag. XXXI-II. Cât despre «adaos la fine», el nu e alt ce-va decât rugăcĭunea luĭ Bogomil, ajunsă însă în urmă-tórea formă:

«AVESTIȚA ARIPA SATANEI.

«Eŭ sfîntul Iosif pogorîndu-mĕ din muntele Sionuluĭ, întîmpinaĭ
«pe Avestița aripa Sataneĭ, care avea pĕrul capuluĭ eĭ pînă în că-
«câio și ochiĭ ca de foc, și din gura eĭ eșĭa pară de foc, și unghiile
«eĭ era ca secerile și fórte grozavă la chip, și depărtându-mĕ de la
«dînsa vĕḑuĭ unde o întîlni Arhanghelul Mihail, ḑicêndu'ĭ: stăĭ, Dia-
«vole! și îndată stătu; și ĭarășĭ ĭĭ ḑise acela: de unde viĭ, necu-
«rato? și unde mergĭ? și cum îțĭ este numele teŭ? iar ea respunse
«ḑicênd: eŭ sînt Avestița aripa Sataneĭ, am auḑit de pré-curata
«Fecióră, care e fata luĭ Achim și Aneĭ, cumcă nasce pre Hristos
«Mesia, și merg cu ale mele meșteșugurĭ marĭ ca să smintesc na-
«scerea eĭ; iar Arhangelul auḑind, o apucă de pĕrul capuluĭ și o bătu
«peste tot trupul eĭ cu bătae de foc și o impunse cu paloșul în
«cóstă, și iară ĭĭ ḑise: Spune, Diavole, cum te facĭ tu și intri în
«casele ómenilor de le smintescĭ femeile și le omorĭ copiiĭ? iar ea
«respunse cu glas mare ca să maĭ înceteze d'a o maĭ bate, că le va
«spune tóte anume, și începu să ḑică: Eŭ mĕ fac pitună, muscă,
«pisică, ogar, găină, capră, femeiă, grăunte de meiŭ, și întru în ca-
«sele ómenilor de le smintesc femeile și le omor copiiĭ; și maĭ tare

«mě apropiŭ de care este fată de căpetenia din cele-l'alte femeĭ, — «şi am nouě-spre-ḑece numĭ: cel d'întâiŭ Avestiţa, al 2-lé Avaruḑa, «al 3-lé Brano, al 4-lea Pabirano, al 5-lea Zaea, al 6-lea Liba, al «7-lea Muza, al 8-lea Dezano, al 9-lea Nazarana, al 10-lé Petia, al «11-lé Grobina, al 12-lé Frango, al 13-lé Labra, al 14-lé Cadachia, «al 15-lé Năfruţa, al 16-lé Necorînda, al 17-lé Grăbina, al 18-lé «Zuza, al 19-lé Zira de Zano; şi iată 'ţĭ daŭ acest zapis, muncito- «rule, carele muncescĭ numele meŭ, ca să fiŭ lepădată de treĭ mile «de loc şi să nu mě pociŭ apropia de puterea acestuĭ zapis. Şi'l «dete în mâna mareluĭ Arhanghel Mihail. Arhanghelul ḑise: îţĭ po- «runcesc ca de acum înainte să nu te maĭ apropiĭ de robul luĭ Dum- «neḑeŭ în vécul véculuĭ, ci să te ducĭ în ghena foculuĭ nestins, că «acolo e locul teŭ în vecĭ, Amin.»

Diferinţa cea maĭ de observat între acéstă redacţiune şi între acea din «Minunile sfîntuluĭ Sisoe», ba şi între descântecul cel bucovinén, despre care am vorbit la pag. 279-80, afară de *Iosif=Sisoe=Sisinie*, consistă în cele 19 numĭ ale draculuĭ, şi adecă:

Sisoe:	Iosif:	Descântec:
Avestiţa	Avestiţa	Vestiţa
Aveziha	Avaruza	Avezuha
Salomnia	Brano	Valnomia
Năvodar	Pabirano	Navadaria
Scarbola	Liba	Scorcoila
Miha	Muza	Miha
Puha	Grobina	Tiha
Cripa	Zaĭa	Grompa
Zlia	Necorînda	Slaló
Nicara	Frango	Nicozda
Zurina	Labra	Sina
Nevaţa	Nazarana	Necauza
Eosfor	Cadachia	Hatav
Luţifer	Năfruţa	Hulila
Berzebuti	Dezano	Ghiana
Avie	Zuza	Huva
Cilipina	Grobina	Gluviana
Igra	Zira de Zano	Prava
Pesia	Petia	Samca.

Lăsăm să le comenteze d. Collin de Plancy în marele seŭ „Dicționar infernal„, unde ne spune, bună-óră, că Iadul se compune: „d'un empereur, qui est *Belsébuth*; de 7 rois, qui „règnent aux 4 points cardinaux, et qui sont: *Baël, Pursan*, „*Byleth, Paymon, Belial, Asmoday, Zapan*; de 23 ducs, „savoir: *Agarès, Busas, Gusoyn, Bathym, Eligor, Valefar*, „*Zepar, Sytry, Bune, Berith, Astaroth, Vepar, Chax, Pricel*, „*Murmur, Focalor, Gomory, Amduscias, Aym, Orobas, Ve*„*pula, Hauros, Alocer*; de 13 marquis: *Aamon, Loray, Ne*„*berus, Forneus, Ronève, Marchocias, Sabnac, Gamigyn, A*„*rias, Andras, Androalphus, Cimeries, Phoenix*; de 10 com„tes: *Barbatos, Botis, Morax, Ipès, Furfur, Raym, Halphas*, „*Vine, Decarabia, Zalcos*; de 10 présidents: *Marbas, Buer*, „*Glasialabolas, Forcas, Malphas, Gaap, Caym, Volac, Oze*, „*Amy, Haagenti*, et de plusieurs chevaliers, comme *Furcas*, „*Bifrons* etc.„[3])

Atragem speciala atențiune a d-luĭ Collin de Plancy asupra fenomenuluĭ, că unul dintre draciĭ românĭ din catastihul sfântuluĭ Iosif pare a se fi bucurat de o nobleță feudală occidentală: Zira *de* Zano!

---

3) Collin de Plancy, *Dictionnaire infernal*, 6-e éd., Paris, 1863, p. 471.

V.

CALATORIELE

‹VISULUĬ LUĬ TUDOR VLADIMIRESCU›

POST-SCRIPTUM LA PAG. 402.

§ 11. După ce cartea poporană ‹Visul Maĭceĭ Domnuluĭ› s'a transformat la Oltenĭ în balada poporană nescrisă ‹Visul luĭ Tudor Vladimirescu›, acéstă din urmă s'a supus apoĭ în gura poporuluĭ la transformaţiunĭ ulteriόre fόrte interesante, dintre carĭ vom constata aci doă.

In Bucovina, dela o Ţigancă din satul Stupca, d. S. F. Marian a cules o baladă, care se începe aşa:

Frundă verde păr uscat!
Astă nόpte mĭ-am visat
Busduganul sfîrticat
D'asupra mea spîndurat;
Puşca mea cea bună nouă,
Am visat'o ruptă'n două;
Puşca mea cea ţintuită
Mĭ-am visat'o ruginită;
Pistόlele spĕlăţele,
Cele lungĭ şi supţirele,
Le-am visat făr'de oţele:
Sfîrşirea vieţeĭ mele!
Petrea astfel cuvînta,
Nicĭ cuvîntul nu sfîrşĭa,
Şépte poterĭ că sosĭa,
Poterile'l coprindea,
Petrea din graĭu că grăĭa:
—Căpitane potiraş,

46

Căpitane T u d o r a ș,
Fă-te'ndărît la oraș
Și'țî maî adâ potirașî,
Că nu's femee de cârpă
Să port de poteră frică,

Ci's voinic cu comănac:
Sciŭ poterii ce să-ĭ fac;
Și's voĭnic de peste O l t:
Cu opt poterĭ staŭ la șold, etc.[1]

In acest mod, scena se petrece tot în Oltenia, dar nu mai visézĕ Tudor Vladimirescu, ci visézĕ un bandit Petrea, pe când însușĭ Tudor se metamorfoséză pe neașteptate într'un capitan de poteră. Sub acéstă nouă formă, balada străbate tocmaĭ în Bucovina.

§ 12. Maĭ aprópe de țéra Oltuluĭ, la Românii din Crișiana 'Visul luĭ Tudor Vladimirescu, a primit o transformațiune și maĭ originală. Dialogul nu maĭ este aci între mumă și fiu, ci între amant și amantă. Iată bucata întrégă, după un variant cules de d. M. Pompiliŭ:

La fântîna luĭ Bujor
Pasce calul luĭ Tudor;
Calul pasce și renchéză,
Tudor dórme și viséză.
Ce folos de visul luĭ,
Dacă nu-ĭ cu dumnéluĭ
Mitutica luĭ Catiță,
Cu sîn alb de porumbiță
Și cu mĭere pe guriță!
—Catiță, póle cĭurate,
Reŭ te-am visat astă nópte!
—Spune'mĭ, bade, spune'mĭ bine,
Cum m'aĭ visat tu pe mine?
—Că eŭ dragă, te-am visat
Cu marama ta din cap,

Cu marama mândră nouă,
Ruptă ruptă chĭar în două!
—Tudore, fecĭor frumos!
Lasă visu-ĭ mincinos!
Nu mi-ĭ ruptă marama,
Ci mi-ĭ ruptă irima!
Reŭ te temĭ că te-oĭu lăsa.
De ce te temĭ nu-ĭ scăpa.
Că fu calul poĭvănit,
Tu la umbr'aĭ adormit,
Eŭ m'am dat la drăgostit...
Tudor din gură grăia:
—Iubesce-te, mândra mea!
Veĭ ĭubi cât veĭ ĭubi,
La mine ĭară-ĭ veni![2])

§ 13. Și ambele aceste transformațiunĭ, atât de divergințe, atât de caracteristice, atât de îndrăznețe, născendu-se și respândindu-se în curs abia de vr'o câte-va decennie, dela 1821 încóce!

1) Marian, *Poesiĭ poporale române*, Cernăuțĭ, 1873, t. 1, p. 47-52.
2) M. Pompiliŭ, in Hasdeŭ, *Traian*, t. 1 (1869), p. 119. —*Balade populare române*, Iașĭ, 1870, p. 74-5.

E peste putință a nu admira geniul poetic creator al unuĭ popor care, în secolul nostru cel eminamente prozaic chĭar pentru țerănime, scie a varia un singur motiv cu atâta vervă într'un interval de timp atât de scurt!

§ 14. Dacă variantul bucovinén, cel maĭ depărtat dela Olt, n'ar conserva indicele precis, ba chĭar nominal, al originiĭ sale o l t e n e, ar puté cine-va să se îndoéscă despre prioritatea «Visuluĭ luĭ Tudor Vladimirescu».

Dacă «Visul luĭ Tudor Vladimirescu» s'ar fi perdut, remânênd numaĭ cele-l'alte doă varianturĭ, ar fi aprópe cu neputință de a recunósce treptata lor desfășurare din cartea cea poporană a «Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ».

Nicăirĭ nu se arată maĭ la lumină: pe de o parte, împletecirea cea migălósă a literatureĭ poporane scrise cu cea nescrisă; pe de alta, imposibilitatea de a le despleteci pe fie-care în speciă și pe ambele în genere, dacă nu recurgem la metóda așa ḑicênd n a t u r a l i s t ă de a culege mereŭ, a alătura și a grupa varianturile...

VI.

INCĂ UN CATECHISM ROMÂNESC NECUNOSCUT

POST-SCRIPTUM LA PAG. 97 § 9.

Catechismul românesc aşa numit rakotzian s'a regăsit, în fine, dacă nu tocmaĭ în prima'ĭ ediţiune din 1642, cel puţin în acea din 1657, şi — după însărcinarea Academieĭ Române — d. G. Bariţ l'a şi reprodus, din nefericire numaĭ într'o transcripţiune latină, sub titlul de: *Catechismulu calvinescu impusu clerului si poporului romanescu sub domnĭ'a principiloru Georgiu Rákoczy I. şi II.* Sibiĭu, 1879.

Intre notiţele, de carĭ d. Bariţ însoţesce textul, este maĭ de sensaţiune, la pag. 98, particularitatea comunicată de d. F. von Trauschenfels după registrele municipale de comptabilitate ale Braşovuluĭ, cumcă: «în anul 1569 s'a cumpĕrat pentru solul moldovén un Calendar cu 6 denarĭ». La prima vedere, ar resulta că era un calendar românesc. Maĭ cugetând însă puţin, vine întrebarea cea dubitativă: de ce óre să nu fi fost slavonesce, adecă în limba cea obicĭnuită de pe atuncĭ a boerimiĭ şi a cleruluĭ din întréga Românĭă? A afirma fără nicĭ o probă, că acel «Calendar» era în limba română, ar fi a se expune la greşéla comisă de d. Dr. G. D. Teutsch, care

a luat drept r o m â n é s c ă din anul 1562 ediţiunea braşovénă cea s l a v i c ă a Evangeliaruluĭ de Johann Benkner. Despre acéstă ediţiune noĭ am vorbit deja maĭ sus la pag. 93, şi aflâm acum dela însuşĭ d. Bariţ — căcĭ nu avem la mână „Disertaţia despre tipografiele românescĭ" a luĭ V. Popp (Sibiĭu, 1838), citată de d-sa în astă privinţă — că ea se află într'un exemplar, cu data precisă de *1562*, „la biserica sf. Nicolae din Braşov". Este óre probabil, ca Johann Benkner să fi tipărit în a c e l a ş ĭ a n un Evangeliar slavic şi un Evangeliar românesc? E cam greŭ de credut, chĭar în vederea condiţiunilor tipografice curat materiale ale Braşovuluĭ în secolul XVI.

Ce-va maĭ positiv decât „Calendarul" românesc dela 1569 este neaşteptata descoperire, făcută de curând de d. N. Densuşianu şi pe care d-sa a bine-voit a nĭ-o comunica.

Iată-o cu propriele sale cuvinte:

„In biblioteca Colegiuluĭ Reformat din Tîrgul Mură̆şuluĭ în Tran-„silvania, sub No. 6811, se află cea maĭ veche carte românéscă ti-„părită cu litere, cu totul necunoscută pînă astădĭ, şi anume un „catechism de Heidelberga, tradus de Stefan Fogarasi, preotul din „Lugoş în Banat, la anul 1647, şi tipărit în Alba-Julia la 1648, in-8, „48 feţe.

„Catechismul are treĭ titlurĭ: unguresc, românesc şi lătinesc.

„Numaĭ în titlul unguresc este indicat locul şi anuĭ tiparuluĭ: „*Feiervarat Nyomtattatott Brassai Major Márton által 1648 eszten-„dőben.*

„Titlul latinesc sună:

„*Catechismus Latino-Ungarico-Walachicus translatus operâ ac stu-„dio Stephani Fogarasi Symistae Oppidi Lugas, Anno 1647 die 18 „Decembri.*

„Titlul românesc:

CATECHISMUS

Atsaja ej atsaja

„*Summa szau Meduha ă uluitej si a kredinciej christinaszkæ, ku-„prinsze en entreberj, si reszpunszurj szkurtæ; si ku adeveretury den „szkriptura szventæ enterite.*

«Cartea este dedicată luĭ Bartsai Akos, Banul Lugoșuluĭ, Caran-«sebeșuluĭ și comiteluĭ Severinuluĭ.

«In prefață, Stefan Fogarasi declară, că a inceput a traduce în «limba românéscă și Psaltirea luĭ David, dar n'a terminat'o încă.

«Catechismul conține treĭ părțĭ:

«*Parte de prima. De præ Nevoja szav Doszada à Omului* (pag. 1);

«*A dowæ Parte. Depræ szlobozitura omului* (pag. 11);

«*A Trea Parte. Dedetura de har ketre Dumnedzeu á omuluj szlo-«bodzit den nevoja* (pag. 31).

«Ca specimen de limbă și ortografiă, am copiat simbolul credinței:

«*Cred entrun Dumnedzeu, en Tatel á tot Puternik, roditorul tse-«rului si à pœmentuluj, si en Iesus Christus, entruunul Fiul neszkut «al seu, Domnul nosztru, kare sze prinsze de Duhul szvent, neszku «den Maria Vergure, pæci szupt Pontius Pilatus, resztignisze, a «mori engrupesze, pogori præ pekuræ, a treja dzi de la morcz esz-«szkulæ, szuji szusz en tser, sede de a derapta Tateluj á tot Puter-«nik, Dumnedzeuluj, de akolova si vinyetor á dsudeka viji si morci. «Cred si en Duhul szvent; cred Beszereka kjuzd Christinaszke; a-«netsune szvencilor, iertatsune pekatelor, szkuletura trupurilor, á «viacza devetsie* **Amen.**»

Nu scim, cine să fi fost *Stefan Fogarasi*. E fórte curios totușĭ, că 'n acelașĭ timp, în aceleașĭ locurĭ, în acelașĭ calitate, se ocupa cu acelașĭ trébă a traduceriĭ catechismurilor un alt Fogarasi, nu Stefan, ci Francisc, despre care ĭată ce dice Benkö:

«Franciscus Fagarasi, Pastor Káránsebesensis, deinde Vizaknensis, Catechismum mole exiguum è Lingua Anglica in «Hungaricam transtulit, et edidit inscriptum: *Kis-Keresztyén*, «Fejérvár, 1654, in-8.»[1])

Ambiĭ Fogarasi eraŭ dară din Banat: unul din Lugos, cel-l'alt din Caransebeș; ambiĭ eraŭ preuțĭ calvinĭ; ambiĭ aŭ tradus catechismul, tipărind ambiĭ în Alba-Julia, unul la 1648, cel-l'alt cu șése anĭ maĭ tărdiŭ...

Din micul specimen linguistic, adus de d. Densușianu, este de observat întrebuințarea luĭ *dz* în *Dumnedzeu* și *dzi*, dar o

1) Benkö, *Transilvania*, Vindobonae, 1778, t. 2, p. 389.

confusiune în *szlobodzit* lîngă *szlobozitura*, fenomen despre care vedĭ maĭ sus pag. 9, 85 No. 11 etc.

Pentru "iad" saŭ "infern" se pune cuvîntul *păcură*, pe care d. Cihac îl trăgea înainte din lat. *pix* prin deminutivul *picula*,[2]) de unde ar fi eşit la Românĭ *peche*, ca *ureche* din *auricula*, nicĭ o dată *păcură*; acuma însă îl apropie[3]) cam cu sfială de slavicul пекло, dicênd: "la dérivation du latin ne nous paraît plus aussi probable." Aci nu încape p r o b a b i l i t a t e a. *Păcură* nu este şi nu póte fi decât slavicul пекло, care însemnéză "păcură" şi "iad" tot-o-dată, de unde пѫкѹрѫ din punct în punct prin acelaşĭ transiţiune fonetică ca românul мѫтѹрѫ din slavicul метла.[4]) In proporţiunea пѫкѹрѫ : пекло :: мѫтѹрѫ : метла este fórte remarcabilă e x c r e s c e n ţ a luĭ *u* între consóna tenue şi sufixalul -*ră*=-ла.

2) Cihac, *Dict.* I. p. 188.
3) Ib. II. p. 236.
4) Ibid. p. 190.

VII.

„AMARITA TURTURICA“ IN ITAL

POST-SCRIPTUM LA PAG. 442-444.

Vechĭul nostru cântec poporan «Amărîta turturică» est tăt de respăndit în tóte regiunile Italieĭ, încăt s'a pub deja pînă acum în treĭ varianturĭ toscane, treĭ siciliane, neapolitane, unul marchigian, unul veneţian şi unul istr dintre carĭ vom reproduce aci numaĭ vr'o treĭ-patru maĭ racteristice, fără ca să avem trebuinţă de a le maĭ traduce, tóte aprópe identice cu varianturile române.

Un admirabil variant toscan:

La tortora che ha perso la compagna
Dice che non la sa più ritrovare;
E se trova dell'acqua lei si bagna,
E se l'è chiara la fa intorbidare;
E poi con l'ale si batte nel petto,
E va dicendo: «Amor sia maledetto!»

E poi con l'ale si batte nel core,
Dicendo: "Maledetto sia l'amore!"[1])

Maĭ puțin patetic, dar maĭ complet, este următorul variant toscan:

La tortora che ha perso la compagna
Fa una vita molto dolorosa;
Va in un fiumicello e vi si bagna,
E beve di quell'acqua torbidosa.
Con gli altri uccelli non ci s'accompagna,
Negli alberi fioriti non si posa,
Si bagna l'ale e si percuote il petto:
Ha perso la compagna, oh che tormento!
Si bagna l'ale e si percuote il core:
Ha perso la compagna, oh che dolore![2])

Acuma, luând dela doă extremitățĭ ale Italieĭ, ĭată maĭ întâĭu un variant sicilian, care séměnă într'un mod adevěrat surprindětor cu cel românesc:

Quannu la turturidda si scumpagna,
Si parti, e si ni va a ddu virdi locu;
Passa di l'acqua, e lu pizzu s'abbagna,
Prima lu sguazza, e poi ni vivi un pocu;
Va chiancennu pri tutta la campagna,
Comu si stassi 'mmenzu di lu focu:
'Maru cu' perdi la prima cumpagna,
Ca perdi spassu, piaciri e jocu![3])

Ĭată apoĭ variantul istrian:

La tuortura ch'à pierso la cunpagna,
La mischiniela è doúta dulurusa;
La va per aqua ciara a la funtana,
E la la bivo doûta turbidusa.
La va curendo soun per la muntagna,
La va çercando el sul che nu'la broûsa.

1) Tommaseo, *Canti popolari toscani*, Venezia, 1841, t. I, p. 193.
2) Tigri, *Canti popolari toscani*, ap. d'Ancona, *La poesia popolare italiana*, Livorno, 1878, p. 191—2.
3) Vigo, *Raccolta di canti popolari siciliani*, ap. d'Ancona, p. 192.

E cu'li ale la se bato el core,
Puovera meĭ chi iè pierso lu me'Amore![4])

Este interesant de a regăsi în variantul istrian pînă şi epitetul de "amărîtă,: "la mischiniela,, "puovera meĭ,.

Dar ceĭa-ce 'ĭ maĭ cĭudat decât tóte, este că 'n Italia, ca şi 'n România, scriitorĭ culţĭ s'aŭ încercat a pune mâna pe acest mic diamant poporan, a şi-l atribui, a lăsa să se crédă de către posteritate că poporul l'a scamotat dela dînşiĭ. La noĭ, Négoiă Basarab şi Ienăchiţă Văcărescu; în Italia — Olimpo da Sassoferrato, tocmaĭ din secolul XV, avênd la disposiţiune unul din cele maĭ vechĭ varianturĭ poporane italiane, maĭ-maĭ ca cele românescĭ, pune într'un sonet la o "Leontia,:

Se tu sarai qual questa tortorella...
Se perde la compagna meschinella
Al viver solitario s'abbandona;
Non d'acqua chiara alla sua bocca dona,
Torbida, fosca, verminosa e fella;
Nè mai posar si vuole in arbor verde,
In qualche tronco secco piange e fugge;
Et così a poco la sua vita perde...[5])

Un variant maĭ modern a fost intercalat într'o poesiă a unuĭ Panfilo Sasso:

La tortorella dolorosa e trista
Dopo ch' ha perso la dolce compagna,
Soletta va per boschi e per campagna,
Fuggendo quanto può l'umana vista;
Nè mai si annida ove fiorisce arista,
Nè d'acqua chiara mai si lava o bagna,
Ma sempre amando più, si duole e lagna etc.[6])

"Amărîtă turturică!, De doă orĭ *amărîtă!* După ce mórtea ţĭ-a furat soţióra, apoĭ pe tine însă-ţĭ s'aŭ apucat să te fure poeţiĭ....

---

4) Ive, *Canti popolari istriani*, Torino, 1877, p. 117.
5) Casetti e Imbriani, *Canti popolari delle provincie meridionali*, Torino, 1872, p. 288.
6) Ap. D'Ancona, op. cit. p. 192 nota 3.

ADDENDA ET CORRIGENDA

Pag. XVI, după rîndul 16. Publicaţiunea cea maĭ apropiată de scoţianul "John Cheap" este ediţiunea cea codificată a cărţilor poporane germane de renumitul Simrock: *Die deutschen Volksbücher, gesammelt und in ihrer ursprünglichen Echtheit wiederhergestellt*, Frankfurt, 1844-67, în 13 tomurĭ in-16, fie-care de peste 400 de pagine. O a doua ediţiune, tot la Frankfurt, s'a început la 1876.

Pag. 11, rînd 16. Dialectul român din Moravia, de demult slavisat, cată să fi fost şi el rhotacistic, judecând după *putyra=putină*; v. Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Rumunen* p. 24. Acelaşĭ cuvînt, tot cu *r* pentru *n* între vocale, a străbătut la Rutenĭ şi la Polonĭ, cfr. ibid. p. 18 şi 22. Este şi maĭ remarcabil că, după Miklosich (ib. p. 11), latinul *juniperus* a trecut la Rutenĭ prin Românĭ sub forma *jurep =junep*, adecă ĭarăşĭ cu *r=n*.

Pag. 16, rînd 28. Am fost profeţĭ! Tomul II din Dicţionarul d-luĭ Cihac a apărut în fine, şi — *raţa* înnótă acolo între elemente slavice. Acésta însă este abia o imperceptibilă picătură în noĭanul celor-l'alte monstruosităţĭ contra sciinţeĭ, contra metódeĭ şi contra bunuluĭ simţ, furmicând pe fie-care

pagină din cele 800 ale nouei opere a d-luĭ Cihac. Este curios că ea ese la lumină aprópe în acelaşĭ timp cu monografia luĭ Miklosich *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, unde primul slavist al secoluluĭ nostru recunósce că Slaviĭ aŭ luat dela Românĭ màĭ tóte câte d-luĭ Cihac i se pare că Românii vor fi primit dela Slavĭ. Să maĭ vorbim óre despre atâtea şi maĭ atâtea pretinse turcisme şi maghĭarisme ale d-luĭ Cihac, din causa cărora devin îndoĭóse pînă şi turcismele saŭ maghĭarismele cele fórte adevĕrate?... Nu ne putem stăpîni de a nu aduce în astă privinţă un singur exemplu, care s'ar puté considera ca microcosm al opereĭ întregĭ. Românesce la un om ‘voĭnic’, şi maĭ ales ‘violent’, se ḑice *leŭ-paraleŭ*. Se scie că la Neo-grecĭ, ba deja la Bizantinĭ (Du Cange, *Gloss. mediae graecit.* p. 1102), preposiţiunea παρὰ a căpĕtat sensul de ‘pré-’, ‘extra-’. Astfel *paraleŭ*=παραλέων insemnéză literalmente ‘maĭ mult decât leŭ’. Alexandri, în ‘Păcală şi Tindală’, (Teatru, t. 1. p. 162 ed. Socec), ḑice:

> Cine ţi-a turburat firea? Spune mie, dragul meŭ,
> Cine din mĭel cu blândeţe te-a făcut l e ŭ-p a r a l e ŭ?

Antitesa luĭ *leŭ-paraleŭ* este dară ‘mĭel cu blândeţe’. Ei bine, isolând pe *leŭ* şi lăsând numaĭ *paraleŭ*, d. Cihac (*Dict.* II p. 603) ne spune că *paraleŭ* vine din *paraliŭ* ‘qui a de l'argent, richard’, dela *parà* ‘petite monnaie turque’. O dată pornit pe acéstă cale, d-sa se isbesce de cuvîntul *ortoman*, care în poesia nóstră poporană însemnéză ‘fruntaş’, ‘om mare’, de ex. în balada ‘Balaurul’:

> Un vitéz de o r t o m a n
> Pe-un cal negru dobrogén...

şi maĭ departe tot acolo:

> O r t o m a n e,
> Hoţomane!

de unde se vede că partea radicală în *orto-man* este *ort*, ca în *hoţo-man* — *hoţ*.[1]) Acest *ort* nu póte fi decât vechiul e-

---

1) Să observàm în trécăt, că pe *hoţ* d. Cihac (t. II p. 141) îl derivă din slavicul *zŭlŭ* ‘reŭ’, adecă *z* a trecut în *h* şi *l* în *ţ*.

ranic *arta* ‘fruntaş„: ἀρταῖοι· οἱ ἥρωες παρὰ Πέρσαις (Hesychius), cu scăderea luĭ *a* deja la Albanesĭ în *urt* ‘prudente, savio„ (Rossi, *Vocabolario epirotico* 1875, p. 1300). Aş! D. Cihac (*Dict.* II p. 230) ne asigură că *ortoman* însemnéză ‘qui a beaucoup d'argent, riche, richard„ dela *ort* ‘le quart d'une monnaie„, aducênd ca unică probă pe *paraleŭ* dela *parà*. De cum-va s'ar apuca de etimologia germană, d. Cihac ar trage de sigur pe *Held* ‘eroŭ„ din *Geld* ‘monetă„!

Pag. 35, rînd 15. La Ruşĭ, în adevĕr, Legenda Duminiceĭ, deşi n'a trecut în poesia poporană propriŭ ḑisă ca la Bulgarĭ, totuşĭ s'a versificat în gustul poporuluĭ. D. A. Wesselofsky, Эпистолія о недѣлѣ p. 112—15, citéză maĭ multe specimene după Bezsonov, Калѣки перехожіе, fasc. VI NNo. 564-571. In tóte ‘pétra cu scrisórea„ cade din cer în Ierusalim, ĭar într'una din ele patriarcul se chĭamă ‘Ioan„. Regretăm de a nu cunósce noĭ-înşine cartea luĭ Bezsonov, din care d. Wesselofsky nu reproduce nicĭ o bucată întrégă.

Pag. 168, rînd 1-7. D. A. Wesselofsky, Епистолія о недѣлѣ p. 111, aduce după Pypin, Памятники старой русской литературы, t. 3, p. 150-3, o redacţiune ruséscă destul de modernă a Legendeĭ Duminiceĭ, unde pétra cade în Ierusalim şi unde figuréză de asemenea:

... въ пятокъ сотвори Богъ перваго человѣка Адама на земли..	... vinerĭ a creat D-ḑeŭ pe primul om Adam pe pămînt ...

Acésta nu înlătură însă probabilitatea, că redacţiunile de acéstă natură, orĭ-câte ar fi, aŭ fost influenţate în speciă de Legenda Sânteĭ Vinerĭ, de vreme ce în cele doă redacţiunĭ flagellantice nu se află pasage corespunḑĕtóre, şi de vreme ce — în redacţiunea luĭ popa Grigorie maĭ cu sémă — Legenda Duminiceĭ şi Legenda Sânteĭ Vinerĭ se întâlnesc, precum am veḑut, pînă şi'n alegerea expresiunilor.

Despre Sânta Vinerĭ în parte, a se consulta cu tot din-adinsul remarcabila monografiă a d-luĭ Wesselofsky: Недѣля-

Анастасія и Пятница-Параскева, în Журналъ Минист. Народнаго Просвѣщенія, 1877, t. 189, secț. 2, p. 186-247.

Pag. 184, rînd 24—27. In limba rutenă actuală s'a constatat *kotiuha* ‹câne› la Huțulĭ, vecinii carpatinĭ immediațĭ aĭ Românilor: ‹*kotiuha* to jest p i e s›, în Witwicki, *O Huculach*, Lwów, 1873, p. 93.

Pag. 185, rînd 3—23. Acéstă caracteristică zoomorfică a popórelor există într'o mulțime de varianturĭ paleo-slavice. In momentul când îl publicam, nu aveam a-casă cartea luĭ Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы, Moscva, 1863, t. 2, p. 440, 447, unde sînt doă varianturĭ, unul din secolul XV, cel-l'alt din secolul XVI, acesta din urmă cu: ‹Волохъ кошка›. Apoĭ într'un manuscript slavic din secolul XVIII, descris de d. Slaveykov în Българскы книжици, Constantinopole, 1859, p. 266, un alt variant, plin de erorĭ tipografice, astfel că porțiunea finală presintă o perfectă galimatiă. In fine, d. Stoyan Novaković, eminentul meŭ coleg din Societatea Academică Serbă, îmĭ comunică că d. Daničić a publicat variantul cel maĭ corect în *Starine*, t. IV, p. 81, pe care, din nefericire, noĭ nu avem la disposițiune în momentul de față.

Pag. 187, rînd 31. In Tichonravov, op. cit. t. 2 p. 79-90, s'a reprodus, după un manuscript din secolul XVI, o legendă paleo-slavică despre mórtea luĭ Avram: Ѡ ꙗвленїи иже бывшиса ѡтцꙋ нашемꙋ Авраамꙋ Михаиломъ архистратигомъ ѡ завѣтѣ его и ѡ смьрти (Revelațiunea ce s'a revelat părintelui nostru Avram prin arcangelul Mihail despre testamentul luĭ și mórtea). Fondul este acelașĭ, dar redacțiunea diferă cu desăvîrșire.

Pag. 204, rînd 26—8. Forma *ascultoĭ=ascultătorĭ* figuréză la mitropolitul Varlam de treĭ orĭ pe acelașĭ fóiă 311 retro, tot-d'a-una însă după verbul ‹a sta›: пре зиса ...

гѫтѹрѫ л с к ѹ л т о н... сѫ стѫм л с к ѹ л т о н... пре ѕиса домнѹ-лѹ стѣтѹрѫ л с к ѹ л т о н.

Pag. 298, la fine. Un blăstem serbesc al Maĭceĭ Domnuluĭ ontra plopuluĭ, vedĭ în Karadzić, Живот и обичаји народа рпскога, Viena, 1867, p. 230—1.

Pag. 387, rînd 1—2. D. Wesselofsky a menţionat redacţi-nile orientale ale Legendeĭ Duminiceĭ maĭ tărdiŭ, în Эѳіопская пистолія о недѣлѣ, Ж. М. Н. Пр. t. 191, secţ. 2, p. 121-3; n articol care mĭ-a fost necunoscut, pînă ce a bine-voit a ni-l comunica însuşĭ d. Wesselofsky, când volumul de faţă era eja aprópe de sfîrşit.

Pag. 407, rînd 28. Despre Evangeliul luĭ Nicodem, vedĭ Alfred Maury : *Histoire d'un Evangile apocryphe*, în *Croyances t légendes de l'antiquité*, Paris, 1863, p. 289-332, şi maĭ des p. 297-323.

INDICE BIBLIOGRAFIC

FÂNTÎNE ȘI AJUTORINȚE CITATE ÎN VOLUMUL DE FAȚĂ.

NB. Cifrele dela margine indică paginele.

I. Manuscripte.

Codex Sturdzanus. Sec. XVI. Passim.
Coresi, Psaltire. Sec. XVI. 615.
Crisov dela Mircea 1415. 203.
Crisov dela Petru-vv. 1447. 13.
« » » 1453. 14.
Eder, Exercitationes diplomaticae. 251.
Gĭurescu, Cărțĭ poporane 1799. XXVIII și urm.
Istoria tĭutĭunuluĭ. Sec. XVIII. XXIV.
Сборникъ. Sec. XVI. 181 și urm.

II. Communicațiunĭ.

Barit. 172 și urm.
Bianu. 239.
Bologa. 39.
Cipar. 91.
Colcerĭu. 2 și urm.
Densușianu. 725 și urm.
Hasdeŭ A. 443.
Jarnik. 513.
Mangĭucă. 707. 710-716.
Miklosich. 514. 654.
Novaković. 734.
Potebnia. 386.
Wesselofsky. 597. 735.

III. Tipăriture.

Ackner, Inschriften in Dacien. 143.
Albericus, Chronicon. 603.
Alexandri, Poesiĭ populare. 202. 209. 402. 443. 505. 506. 545. 650. 732.

Alexandri, Poesiĭ. 635. 642.
" Teatru. 732.
Alexandria. XXXVI.
Alexi, Grammatica daco-romana. 614.
Alishan, Armenian songs. 549.
Allgemeine Zeitung. IX. 257.
Alter, Miscellaneen. 682.
Annuaire des études grecques. 208. 302. 409.
Arbaud, Chants de la Provence. 396. 525. 549. 577.
Archiv für slavische Philologie. XL. 652.
Archivio glottologico italiano. 611. 652.
Archiv pentru filologiă şi istoriă. 117.
Aretin, Beiträge zur Geschichte. 251.
Arghir şi Elena. XXXVII.
Ascoli, Studj critici. 11. 15. 16. 491. 612. 648. 696.
Ascoli, Zigeunerisches. 662.
" v. Archivio glottologico.

Bariţ, Catechismul calvinesc. 724.
Barrault, Synonymes latins. 484.
Baudouin de Courtenay, Резянскій катихизис. 652.
Beames, Languages of India. 662.
Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung. 17. 613. 666. 678. 679.
Belloguet, Ethnogénie gauloise. 591.
Benfey, Pantschatantra. XL. 560. 708.
Benfey, v. Orient und Occident.
Benloew, Science des langues. 606.
Benkő, Transilvania. XXXV 726.
Bergaigne, v. Mémoires.
Bezsonov, Болгарскія пѣ 651. 653.
Библіотека Общества Исто 31.
Biliarski, Судьбы церковнаг зыка. 269 şi urm.
Biondelli, Studii linguistici. (
Blanchus, Dictionarium epir cum. 637.
Blazewicz, Romanische Gram tik. 613.
Bogişić, Народне пjесме. 7(
Bojadzi, Macedo-wlachische Sprachlehre. 623.
Boliac, Poesiĭ. 617. 619.
Bolintinénu, Poesiĭ. 305. 61
Boner, Transilvania. 38.
Bopp, Vergl. Gramm. 670. 6 677.
Bopp, Das Albanesische. 63
Borchgrave, Colonies belges. 1
Brachet, Grammaire histori 642.
Braga, Litteratura portugu 585.
Brinkmann, Die Metaphern. 1
Briz, Cants catalans. 541. 5 703-5.
Brugman, v. Studien.
Burada, v. Convorbirĭ.
Burnouf, v. Lassen.
Български книжици. 734.

Caesar. 483.
Caix, v. Giornale.
Camarda, Grammatologia al nese. 11. 639. 650. 657.
Cankof, Bulgarische Gramma 653.

Cantemir, Descriptio Moldaviae. 264. 554. 615.
Cantemir, Chronicul. 203.
Caro, Etudes morales. 402.
Casetti et Imbriani, Canti meridionali. 595. 695. 696. 730.
Cihac, Etymologie daco-romane. 374. 381. 487. 727. 731.
Cihac, v. Romanische Studien.
Cipar, Crestomatia. 91. 98. 117. 118. 119.
Cipar, Principia de limbă. XXXV. XXXVII. 92. 118. 631. 676.
Cipar, Acte și fragmente. 95.
» v. Archiv pentru filologiă.
Charma, Sur le langage. 621.
Chodzko, Poetry of Persia. 544. 548.
Chodzko, Grammaire persane. 672. 675.
Clemens, Walachisches Wőrterbuch. 627.
Coelho, v. Romania.
C'olakov, Българскый сборник. 310. 651. 654.
Collin de Plancy, Dictionnaire infernal. 24. 720.
Columna luĭ Traĭan. 501. 661.
Constantinescu B., v. Columna luĭ Traĭan.
Convorbirĭ literare. IX. 501. 553. 698. 706.
Coresi, Omiliar 1580. 76. 118. 198-9. 483-4. 620. 624-5. 627. 629. 631.
Coresi, Psaltire 1577. 483.
Cornu, v. Romania.
Cosquin, v. Romania.
Costin M., Cronica. XXXV.
Cox, Aryan mythology. XL.
Curtius, Griech. Etymologie. 241.
Curtius, v. Studien.
Cyrillus St., Opera. 437.

D'Ancona, Poesia popolare italiana. 729. 730.
Daničić, Рјечник. 184.
» v. Novaković.
Darmestetter, v. Romania.
De Gubernatis, Usi nuziali. 516.
» Mythologie des plantes. XXVI. 276.
De Gubernatis, Zoological mythology. 695.
De Gubernatis, v. Nuova antologia.
De Lagarde, Abhandlungen. 669.
Del Chiaro, Rivoluziuni della Valachia. XXXVI.
Delepierre, L'Enfer. 406.
De Rada, Grammatica albanese. 637. 638.
Deville, Dialecte tzaconien. 11.
Diaconovicĭ Loga, Gramatica românéscă. 615.
Didron ainé, Annales archéologiques. 406.
Diez, Romanische Grammatik. 635. 638.
Dio Cassius. 206.
Dioscoride. 18.
Dobrowsky, Lingua slavica. 271. 682.
Donaldson, New Cratylus. 10.
« Varronianus. 10.
Doncev, Limba română. 619.
Dosofteĭu mitrop., Trebnic 1679. 633.
Dosofteĭu mitrop., Synaxar 1683. 141.
Dosofteĭu mitrop., Parimier 1672. 8.

Dosofteĭu mitrop., Psaltire 1681, 202-3. 381.
Dosofteĭu mitrop., Psaltire 1688. 203. 634.
Dozon, Chansons bulgares. 654.
„ v. Revue de philologie.
Dragomanov, Малорусскія преданія. XXVI. 29. 33. 34. 391. 600.
Du Cange, Glossarium graecitatis. XXXV. 732.
Du Cange, Glossarium latinitatis. 248-9.
Dulaurier, v. Patkanoff.
Dumitrescu, Zmărăndiţa. 623.
Dunlop et Liebrecht, Prosa-dichtungen. XVI. XXXVI. XL.708.
Düntzer, Abhandlungen. 658.

Ebel, v. Beiträge.
Egger, Grammaire comparée. 633.
Engel, Geschichte der Walachei. 439.
Epistolia. 39-41.
Euchologhion 1701. 438.
Ewald, Abhandlungen. 687.
„ v. Z. d. d. m. G.

Fabricius, Bibliotheca graeca. 96. 437.
Fabricius, Codex apocryphus N. T. 23. 24. 608. 717.
Feer, v. Revue de linguistique.
Fiske, Myths. XL.
Flugi, Volkslieder des Engadin. 540.
Franzos, v. Allgemeine Zeitung.
Fuchs, Romanischen Sprachen. 634.

Gagnon, Chansons du Canada. 534. 535. 537. 583.
Garcin, v. Revue de linguistique.
Garnett, Philological essays. 621. 666.
Gaster, v. Convorbirĭ şi Z. f. rom. Phil.
Geitler, Tradice Bulharuo. 565.
Gerlach, Tage-Buch. 23.
Gianandrea, Canti Marchigiani. 595.
Gidel, v. Annuaire.
Gieseler, Theologische Studien. 251.
Giornale di filologia romanza. 687.
Giusti, Proverbi. 187.
Гласник српскога друштва. 141.
Glück, Keltischen Namen. 207.
Golubinski, Исторія церквей. 250. 448.
Görres, Teutschen Volksbücher. XIII.
Gorski et Nevostruev, Описание рукописей. 31. 256. 709.
Gosche, Lingua armeniaca. 669.
Grand grimoire. 283.
Grimm, Gesch. d. d. Sprache. 667.
Gromovnic. XXXV.

Hahn Ch., Geschichte der Waldenser. 26.
Hahn Ch., Geschichte d. neu-manichäischen Ketzer. 248. 563.
Hahn J., Albanesische Märchen. XL. 573. 597.
Hahn J., Albanesische Studien. 11. 639. 645.
Halévy, v. Revue de linguistique.
Haltrich, Sächsiche Volksmärchen. 575.
Hanka, Starobilá skládánie. XXXVI. 32.

Hasdeŭ B., Fragmente. 687.
» Originile Craioveĭ. 603.
Hasdeŭ B., Ḑîna Filma. 263.
» Viaţa luĭ Stroicĭ. 119.
» Archiva istorică. 14. 33. 439.
Hasdeŭ B., v. Traĭan, Columna luĭ Traĭan şi Archivio.
Haug, Arda-Viraf. 604.
Havet, v. Mémoires.
Heliade, Gramatica românéscă. 614.
Heliade, Poesiĭ. 619.
Herzog, Theologische Encyklopädie. 171. 251.
Hesiodus. 209.
Hesychius. 17. 205.
Heyse, System der Sprachwissenschaft. 630.
Höfer, Lautlehre. 621.
Hovelacque, v. Revue de linguistique.
Hübschmann, Casuslehre. 621. 679. 682.
Humboldt W., Werke. 613.

Извѣстія Академіи Наукъ. 96. 303.
Illia, Religiones in Dacia. 252.
Imbriani, v. Casetti.
Ispirescu, Legende. 144. 572. 627.
Ive, Canti istriani. 730.

Jaba, v. Justi.
Jagić, Historia knjizevnosti. XXXVI. 257. 265.
Jagić, v. Knjizevnik şi Archiv f. sl. Phil.
Ĭarca, Bibliografia română. XXXII. 38. 389.
Jarnik, v. Osten.
Jerlicz, Kroniczka. 33. 391.
Jireček C., Die Maurowlachen. 306. 701.
Jireček C., Geschichte der Bulgaren. XXXVI. 250. 254. 259.
Jireček J., Osterreichisches Kaiserstaat. 514.
Joannes Chrysostomus, Opera. 75.
John Cheap. XV. 731.
Joret, De Rhotacismo. 9.
Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія. 387 şi urm., 400. 409. 496. 733-5.
Justi, Dictionnaire kurde. 671. 675. 687.

Kaballiotês, Πρωτοπειρία. 637.
Kalaydović, Іоаннъ экзархъ. 64. 256. 264.
Kalaydović et Stroev, Описаніе рукописей. 75. 96. 437.
Kalîlah va Dimnah. 706.
Karadzić, Lexicon serbicum. 305.
» Живот народа српскога. XXVI. 305. 735.
Karadzić, Српске пјесме. 309. 698-700.
Karataev, Роспись славянскихъ книгъ. 93.
Karlowicz, v. Arch. f. sl. Phil.
Kemény, Fundgruben. 65. 93.
Kirĭeevski, Народные стихи. 598.
Klain, v. Şincai.
Книга Кирилова. 257.
Knjizevnik. 96.
Köhler, v. Z. d. d. m. G. şi Z. f. d. Myth.
Kopitar, Kleinere Schriften. 647.
Korolev, v. Периодическо списание.

Kotlîarevski, Археологическій словарь. 304.
Kozma, v. Kukuljević.
Kuhn, v. Z. f. vergl. Spr. şi Beiträge.
Kukuljević Sakcinski, Arkiv. 252. 254. 258.

Lambert, v. Revue d. langues romanes.
Lambrior, v. Romania.
Larsow, v. Z. d. d. m. G.
Lassen, Lingua pracritica. 678.
» et Burnouf, Le Pali. 678.
Latham, English language. 665.
Laurian, Tentamen criticum. 614.
Lecce, Lingua albanese. 637. 639.
Lecky, Spirit of rationalism. 397.
Le Gonidec, Dictionnaire breton. 207.
Lejean, v. Revue celtique.
Le Marchant Douse, Grimm's law. 16.
Lerch, v. Mélanges.
Leskien, v. Beiträge.
Liebrecht, Amor und Psyche. XL.
» v. Dunlop.
Littré, Dict. 249.
Lombard, Pauliciens. 257.
Lucian. 405.
Luzel, Barzaz-Breiz. 591.

Maiorescu I., Itinerar în Istria. 12. 491. 616.
Mannhardt, v. Wolf.
Marian, Botanica română. XXVII. XXVIII.
Marian, Poesiĭ populare. 508. 510. 722.
Marian, v. Traîan.
Marienburg, Oberbeamten zu Kronstadt. 93.
Marienescu, Colinde. 310.
» Argir şi Iléna. XL.
Marsh, Lectures. 249.
Martigny, Antiquités chrétiennes. 171. 208.
Martin Th., v. Annuaire.
Martinov, Annus graeco-slavicus. 140.
Massa, Chronicon. 92.
Maury, Enfer. 405.
» Légendes de l'antiquité. 735.
Maykov, v. Записки.
Mélanges asiatiques de l'Acad. de Petersbourg. 671. 676.
Mélusine. 526. 583. 584.
Mémoires de la Société de Linguistique. 643. 636.
Mennyei sz. zárak. 29.
Meunier, v. Mémoires.
Meyer G., B. P. Hasdeu. IX.
Meyer L., Flexion der Adjectiva. 666.
Meyer P., v. Romania.
Michel Fr., Dictionnaire d'argot. 249.
Migne, Encyclopédie théologique. 275.
Miklosich, Lexicon palaeo-slovenicum. 165. 166. 184. 383. 486. 487.
Miklosich, Slavische Grammatik. 651. 666.
Miklosich, Romanischen Elemente im Albanischen. 11.
Miklosich, Slavischen Elemente im Rumunischen. 11. 616. 647.
Miklosich, Fremdwörter. 16.
» Wanderungen der Rumunen. IX. 491. 514. 616. 731. 732.

Miklosich, Wanderungen der Zigeuner. 660.
Miladinovtzi, Бѫлгарски пѣсни. 35. 276. 298. 496. 599.
Minunile Sf. Sisoe. 277. 719.
Miroir du Pècheur. XLIV.
Mistral, Mirèio. 517 şi urm.
Molnar, Walachische Sprachlehre. 62. 614.
Montel, v. Lambert.
Monumenta Hungariae. 251.
Mullach, Griechische Vulgärsprache. 658.
Müllenhoff, Sagen und Lieder. 596.
Müller Fr., Armenische Declination. 680.
Müller Fr., v. Beiträge.
Müller M., Lectures. 621.

—

Négoe-Vv., Invĕţăture. XXXV. 439 şi urm., 708.
Negruzzi C., Păcatele tinereţelor. 141.
Nessel, Bibliotheca Vindobonensis. 96. 139. 181.
Nevostruev, v. Gorski.
Nisard, Livres populaires. XIV. XXXIV. 28. 29. 399.
Notitia Dignitatum. 18.
Noul Testament 1648. 484. 485.
Novaković, Примери језика. XXXII. XXXIII. XXXV. 311. 446.

Occident und Orient. 10. 253.
Osten. IX.
Orbán B., A Székelyföld. 7.
Ozanam, Dante. 409.
„ Poëtes franciscains. 311. 405. 408. 409. 496.

Pann A., Cântece de stea. 569.
„ Povestea vorbeĭ. 142.
Papiŭ, Tesaur de monumente. 251.
Paris G., v. Romania.
Paspati, Les Tchinghianés. 660. 662.
Patkanoff et Dulaurier, Langue arménienne. 669.
Периодическо списание. 250. 253.
Perles, Rabbinische Sagenkunde. 604.
Petermann, Armenier von Tiflis. 669.
Petermann, Grammatica armeniaca. 670. 680.
Pétin, v. Migne.
Pezzi, Glottologia aria. 16. 685.
Picot, v. Revue de linguistique.
Pictet, Origines indo-européennes. 206. 496.
Pilgrim's progress. XLV.
Pitra, Jus ecclesiasticum. 29.
Plautus. 405.
Politès, Νεοελληνικὴ Μυθολογία. 303.
Pompiliŭ, Balade populare. 510. 722.
Pott, Etymol. Forschungen. 669.
„ v. Z. d. d. m. G., Z. f. vergl. Spr. şi Beiträge.
Pouqueville, Voyage dans la Grèce. 637.
Prale, Psaltire. 203.
Ptolemeŭ. 18.

Reichersdorf, v. Papiŭ.
Revista Română. 402. 444.
Revue celtique. 592.
Revue de linguistique et de phi-

lologie comparée. 10. 533. 615. 673. 687.
Revue de philologie et d'éthnographie. 638. 645.
Revue des langues romanes. 487. 523. 527-9. 538. 579. 581.
Romania. X. XL. 218. 409. 501. 532. 538. 540. 549 585. 587. 596.
Romanische Studien. IX.
Românul. 611.
Rossi, Vocabolario epirotico. 733.
Rubieri, Poesia popolare italiana. 706.
Rückert, Grammatik der Perser. 675.

Sabas, Specimina palaeographica. 224.
Sacharov, Сказанія русскаго народа. 303.
Sarnicki, Statuta y Metrica. 119.
Sayce, Comparative philology. 612. 687.
Schaffarik, Slowanské starozitnosti. 185.
Schleicher, Compendium. 657.
» v. Beiträge.
Schmidt, Histoire des Cathares. 248. 250. 447. 561-63.
Schott, Walachische Märchen. XXXIX.
Schuchardt, Ritornell. 511.
» Vokalismus. 647.
» Ueber Hasdeu's Texte. VII.
Schuster, Sächsische Volkslieder. 400. 607.
Siculus (Petrus), Historia Manichaeorum. 717.
Silvestre de Sacy, Grammaire générale. 622.
Simrock, Deutschen Volksbücher. 731.
Șincai, Cronica. 240.
» et Klain, Lingua daco-romana. 614. 617. 629.
Sitzungsberichte d. wiener Akademie. 684.
Sjögren, Ossetische Sprachlehre. 670.
Slaveykov, v. Bългарски кнежницы.
Smith, v. Romania.
Snellaert, Alexanders geesten. XXXVI.
Spano, Vocabulariu sardu. 49
Spiegel, Altpersische Keilinschriften. 679.
Sreznevski, v. Извѣстія.
St. Laurent, v. Didron.
St. Victor, Odes d'Anacréon. [illegible]
Steinschneider, Apokalypsen. 36, 406.
Steinthal, De pronomine relativo. 687.
Steinthal, v. Z. f. V. u. Spr.
Stokes, v. Beiträge.
Strangford, Letters and papers. 637.
Stroev, v. Kalaydović.
Studien zur griech. u. lateinischen Grammatik. 10. 11.
Stumpf, Historia Flagellantium. 27.
Szabó, Székely oklevéltár 6.
Széczenyi, Catalogus. XXXVIII.

Tabula Peutingeriana. 18.
Tabulae Codd. MSS. 25. 5
410.
Tempea, Gramatica românéscă. 614.
Teutsch, v. Bariț.

Thal Josaphat. XLV.
Thunmann, Oestlichen Völker. 647.
Tichonravov, Памятники литературы. XXXIV. 29. 30. 308. 408. 411. 446. 606. 608. 734
Tigri, v. D'Ancona.
Tischendorf, Apocalypses. 302. 408-10. 446. 447.
Tocilescu, Schitul Verbilă. 615.
Tomaschek, v. Sitzungsberichte.
Tommaseo, Canti toscani. 729.
Traĭan. 280. 722.
Trauschenfels, Fundgruben. 65. 93. cfr. 724.
Trepetnic. XXXI. 718.
Trumpp, Pushtu. 15.
» Sindhî. 674.

Ureche, Cronica. 258.
Urstisius, Germaniae historici. 25

Varlam mitrop., Invĕţătură 1643. 13. 141. 199. 204. 734.
Varlam şi Iosaf. XXXVI. 707 şi urm.
Varnhagen, v. Z. f. rom. Phil.
Vater, Vergleichungstafeln. 637.
Vieţele sfinţilor. 140. 277.
Vigo, v. D'Ancona.
Villemarqué, Chants de la Bretagne. 558. 591 şi urm.
Vinet, Paradis profanes. 208.
Vostokov, Демидовскія награды. 269.
Vostokov, Словарь церковнославянскій. 304.
Vullers, Lingua persica. 673.

Waclaw z Oleska, Piesni polskie. 698.
Warton, v. Ozanam.
Welcker, Kleine Schriften. 208.
Weltmann, Троянъ и Ангелица. 306.
Wesselofsky, v. Журналъ.
Whitney, Study of language. 630.
Wimmer, Altnordische Grammatik. 664.
Witwicki, O Huculach. 734.
Wolf, v. Z. f. d. Myth.

Записки Географическаго Общества. 265. 394.
Zeitschrift für deutsche Mythologie. XXXIX. 275. 282.
Zeitschrift für romanische Philologie. X. 218. 437.
Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft. IX. 638.
Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft. 15. 35. 36. 406. 604. 647. 674.
Zeitschrift für vergleichenden Sprachforschung. XL. 10. 206. 641. 642. 677.
Zygadenos, De Bogomilis. 252. 254.

Xylander, Sprache der Albanesen. 639.

IV. Texturile poporane străine reproduse.

albanesa. 650.
bohema. 31-2.
bulgara. 34-5. 310. 495-6. 599. 650-1. 654.

catalana. 703-5.
celtica. 554-8. 589.
evreésca. 595.
francesa. XXXIII-IV. XLV. 27-8. 437. 528-34. 582-4.
germana. 26. 187. 596.
gréca. 22-3. 139. 313-67. 411. 446.
istriano-românа. 490-1.
italiana. 394. 594-5. 695. 696. 728-30.
latina. 275. 593-4.
maghĭara. 392.
moravo-românа. 513-4.
paleo-slavica. XXXII-IV. 30-
78-83. 184-5. 189-94. 280-
284-91. 313-67. 411. 41
415-25.
polona. 34. 697.
portugesa. 395. 585-8.
provenţala. 395-6. 517-23. 52
7. 576-81.
reto-romana. 538-40.
rusa. 393-4. 598.
rutena. 600.
serba. 698-701.
spaniόla. 399. 443.
ţigana. 661.

INDICE METODIC

ANALISA ȘI CONCORDANȚA

NB. Cifrele între ( ) indică paginele.

Prefața (VII-X).

Planul opereĭ (VII). — Ce este filologia comparativă? (VIII-IX). — Presa străină despre tomul I (IX). — D. Cihac (X, cfr. p. 731).

Ochire asupra cărților poporane: Insemnătatea lor. — Raportul către literatura poporană în genere. — Cărțile poporane ale Românilor. — Codex Sturdzanus (XI-XLVI).

Görres (XIII). — Nisard (XIV). — *The Chapman's Library* (XVI, cfr. p. 731). — Colecțiunĭ speciale de cărțĭ poporane și lucrărĭ monografice (XVI). — Diferința între literatura poporană scrisă și între cea nescrisă (XVII). — Transformațiunile literatureĭ poporane scrise și nescrise prin trecere din țéră în țéră, din epocă în epocă și din om în om (XVIII). — Natura lirică a literatureĭ poporane nescrise și natura didactică a cărților poporane (XIX). — Anonimitatea literatureĭ poporane în genere (XX). — Amalgamarea ambelor ramure ale literatureĭ poporane după formula $A\ (k+l+m)+B\ (r+s+t)$ (XXI, cfr. maĭ ales p. 387-402 și 721-3). — Raportul cărților poporane către literatura cea cultă (XXI). — Importanța lor socială după epoca națională și după vîrsta individuală (XXII). — Interesul lor linguistic (XXIII). — Cum se editéză ele prin tipar saŭ fără tipar (XXIII). — Specimene române de cărțĭ poporane manuscripte (XXIV). — *Istoria tutunuluĭ* (XXIV). — Legende poporane nescrise despre

tutun la Românĭ și la străinĭ (XXVI). — Manuscriptul logofĕtuluĭ Ioniță Gĭurescu (XXVIII).—*Trepetnic* (XXX, cfr. p. 718).—*Rojdanic* (XXXII). — *Canonul luĭ Hristos* (XXXIII). — Rolul luĭ papa Leone III în cărțile poporane (XXXIV, cfr. p. 29, 34 și 391).—*Gromovnic* (XXXV). — *Alexandria* (XXXV)—în legătură cu *Ostrovul Spitzberg* (XXXVI). — *Varlam și Iosaf* (XXXVI, cfr. p. 707-8). — *Arghir și Elena* (XXXVII, cfr. p. 714).—*Andronim și Filana* (XLI).—Codex Sturdzanus (XLI). — Impărțirea luĭ în «Texturĭ Măhăcene» și «Texturĭ Bogomilice» (XLII).—Cărțile poporane infernale (XLIV, cfr. p. 406). — Conclusiunea (XLV).

Partea I: Texturĭ Măhăcene, 1580-1619 (1-236).

Introducerea generală (1-18).

Autoriĭ «Texturilor Măhăcene» (1).—Ce se scie despre popa Grigorie din Măhacĭu (2, cfr. p. 176, 691-2).—Situațiunea actuală și tradițiunile Măhăcenilor (2).—Cântecele măhăcene despre Traĭan și Mihaĭu Vitézul (4). — Sabia, măcĭuca și căcĭula luĭ Mihaĭu (5). — Graĭul actual al Măhăcenilor: *tiept=piept* etc. (6, cfr. p. 241) — Originea documentală a Măhacĭuluĭ (6). — Fonetismul vechĭuluĭ graĭu măhăcean (8). — Diferința între *z* și *dz* la Măhăcenĭ și la Moldovenĭ (6, cfr. p. 726). — *Rhotacismus* în genere (9). — Trecerea luĭ *n* în *r* în dialecte latine și grece (10). — La Albanesĭ și la Românĭ (11, cfr. p. 731). — Comparațiunea între graĭul luĭ popa Grigorie și între dialectul istriano-român (12, cfr. p. 490-1). — Trecerea luĭ *n* în *r* la Moldovenĭ (13). — In texturile moldovene din secolul XV (14)— Resistința luĭ *n* de a nu trece în *r* (14, cfr. p. 493).—Syllexis $nr = {}^{n}_{r}$ ca $mn = {}^{m}_{n}$ (15, cfr. p. 218, 240). — Trecerea luĭ *r* în *n* prin metadioxis (16). — Originea cuvîntuluĭ *rață* (16, cfr. p. 731).— Casurĭ de trecerea luĭ *n* în *r* în vechile glosse tracice (17).

I. Legenda Duminiceĭ, 1600 (19-66, cfr. p. 167, 691, 733, 735).

Introducere (21-42).

Importanța Legendeĭ Duminiceĭ (21). — Redacțiunea grécă din Fabricius (22). — Acea din Gerlach (23). — Redacțiunile latine dintre seculiĭ VI-VIII (24). — Cele din biblioteca imperială din Viena (25). — Flagellanțiĭ propagând în speciă Legenda Duminiceĭ (25).— Redacțiunea flagellantică germană (26, cfr. p. 24).—Acea latină (27) —Redacțiunea francesă (27).—«Le pape Charles-Léon» (29, cfr. p. XXXIV, 34 și 391).—Redacțiunea ungurĕscă (29). — Amalgamarea Legendeĭ Duminiceĭ cu apocriful despre *12 Vinerĭ* (29, cfr. p. 733).—

Redacţiunile paleo-slavice (30, cfr. p. 733). — O redacţiune cu P e c e n e g ĭ (31). — Redacţiunea bohemă (31). — Acea rutenă (32, cfr. p. 391). — Etimologia poporană *Bretania* din *Bethania* (33). — Redacţiunea polonă (33). — Carol cel Mare în cărţile poporane (34). — Legenda Duminiceĭ trecută la Bulgarĭ în cântec poporan (34, cfr. p. 733). — Versificarea Legendeĭ Duminiceĭ la Germanĭ (35). — Redacţiunile etiopică, coptică, siriacă şi arabă (35, cfr. p. 735). — Clasificarea tuturor redacţiunilor după cincĭ tipurĭ (36).—Tipurile cunoscute Românilor: DJ+P şi DO (36). — Filiaţiunea genealogică a tuturor redacţiunilor din prototipul DR (37). — Noua redacţiune română DJ+P din Transilvania (38). — Trecerea'ĭ şi respândirea'ĭ în România (39). — Impletecirea'ĭ cu *Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ* şi cu *Visul Maĭceĭ Domnuluĭ* (40). — O redacţiune românéscă după tipul DO (41).

TEXTUL (40-55).

NOTANDA (56-66).

Vocalism (56). — Consonantism (58). — Morfologia (59).—Sintaxa (61). — Lexiologia: *foméiă=familia* etc. (61) — Accentuaţiunea (63). — Vocala irraţională (64). — Ortografia (65). — Popa Grigorie faţă cu bătălia dela Mirislăŭ (65, cfr. p. 691).

II. Incercărĭ de traducere din slavonesce, circa 1600 (73—87).

INTRODUCERE (75—77).

Acelaşĭ fragment din Ioan Crisostom după Coresi şi după popa Grigorie (75, cfr. p. 118). — Un elev al luĭ popa Grigorie (76). — Independinţa sintactică a traduceriĭ române din slavonesce (76, cfr. p. 188). — Graĭul luĭ popa Grigorie maĭ arcaic decât al luĭ Coresi (77).

TEXTUL (78-83).

NOTANDA (84-87).

Vocalism (84). — Consonantism (85).—Morfologia (86).—Sintaxa. (87). — Lexiologia (87). —Accentuaţiunea (87). — Vocala irraţională (87).

Intrebarea Creştinéscă. Copiă din 1607 după originalul din 1560 (89-114, cfr. p. 724-727).

INTRODUCERE (91-98).

Catechismul românesc dela Sibiĭu din 1546 maĭ mult decât problematic (91). — O probă autentică despre un catechism românesc dela Brașov din 1560 (92, cfr. p. 94).—Biografia luĭ Hanes Benkner și rolul seŭ în istoria cultureĭ române din Transilvania pe la 1560 (92).—Un evangeliar slavic dela Brașov din 1562 (93, cfr. p. 725). — Diferința între amestecul Sașilor și între acel al Ungurilor în biserica română din Transilvania (94). — Prototipul greco-slavic al catechismuluĭ românesc dela 1560 (95). — Cum și pentru ce l'a copiat popa Grigorie (96). — Importanța luĭ linguistică (98).

Textul (99-107).

Notanda (108-114).

Vocalism (108). — Consonantism (109). — Morfologia (110). — Sintaxa (111). — Lexiologia (112). — Româniĭ întrebuințaŭ limba slavică în biserică fără a o înțelege (112, cfr. p. 175). — Accentuațiunea (113). — Vocala irrațională (113). — Ortografia (113, cfr. p. 118-9).

IV. O predică, 1619 (115-135).

Introducere (117-119).

Extrema importanță linguistică a acestuĭ text (117). — Comparațiunea luĭ cu Catechismul din 1560, cu Coresi din 1580 și cu Stroicĭ din 1593 (118, cfr. p. 77).

Textul (120-126).

Notanda (127-135).

Vocalism (127). — Consonantism (129). — Morfologia (130).— Sintaxa (133). — Lexiologia: *netare*, *op*, *ĭuo* etc. (133) — Accentuațiunea (135). — Vocala irrațională (135). — Ortografia (135).

V. Legenda Sânteĭ Vinerĭ, circa 1580 (137-168, cfr. p. 733).

Introducere (139-144).

Prototipul grec (139). — Intermediarul slavic (140). — Aceiașĭ legendă prescurtată (140). — Mulțimea hagiografică a sântelor Vinerĭ (140). — Legenda sânteĭ Vinerĭ dela Tîrnova (141). — Popa Grigorie a copiat după un original românesc maĭ vechĭu scris la Brașov (141). — Cuvîntul *borésă* «nevéstă» și graĭul dela Brașov (142). — Caracterul linguistic al acestuĭ text (143). — Caracterul luĭ mitologic (143). — Legătura luĭ cu basmurile române (144).

TEXTUL (145-156).

NOTANDA (157-168).

Vocalism (157). — Consonantism (159). — Morfologia: întrebuinţarea caracteristică a luĭ *cel* etc. (161) — Sintaxa (164). — Lexiologia: *acicé*, *neture*, *istucan*, *meserére* etc. (165) — Accentuaţiunea (166). — Vocala irraţională (167). — Legătura cu Legenda Duminiceĭ (167, cfr. p. 733).

VI. Fragment dintr'o conjuraţiune, ante 1583 (169-178).

INTRODUCERE (171-176).

Popularitatea exorcismuluĭ la creştinĭ în genere (171). — Chiar femeile gonĭaŭ pe dracĭ (171). — Popiĭ românĭ ardelenĭ celebri prin autoritatea lor asupra Sataneĭ (172). — Guvernul unguresc din Transilvania temêndu-se de exorcismul românesc (174). — Diferitele conjuraţiunĭ contra draculuĭ în volumul luĭ popa Grigorie (175). — Ce fel de slavonéscă scieaŭ preuţiĭ românĭ din trecut (175, cfr. p. 118). — Importanţa cronologică a acestuĭ fragment (176, cfr. p. 692).

TEXTUL (177).

NOTANDA (178).

VII. Legenda luĭ Avram, ante 1600 (179-200, cfr. p. 734).

INTRODUCERE (181-188).

Prototipul grec (181). — Intermediarul slavic într'un *Sbornik* al Archivelor Statuluĭ* (181). — Descrierea aceluĭ *Sbornik* (182). — Un tractat poporan de medicină în limba rutenă (184, cfr. p. 734). — O caracteristică zoomorfică a diferitelor popóre, între carĭ: «Român—pisică» (185, cfr. p. 734). — In ce consistă natura de «pisică» a Românuluĭ (186).—O caracteristică zoomorfică analógă la Românĭ (186). — O caracteristică ne-zoomorfică a popórelor la Saşĭ (187). — Independinţa luĭ popa Grigorie în prelucrarea originaluluĭ slavic (188, cfr. p. 76).

TEXTUL (189-194).

NOTANDA (195-200)

Vocalism (195). — Consonantism (197). — Morfologia (197). — Sintaxa (197). — Lexiologia: *codru* «munte», *cătiliru* «încet» etc. (198) — Accentuaţiunea (200). — Vocala irraţională (200).

Excurs la «Legenda luĭ Avram». Genune-genoe-geroe. Paradisul la Românĭ (201-210, cfr. p. 707-16).

Ce însemnéză în popa Grigorie: «geroe r'apusul soarelui»? (201) — Cuvîntul *genune* în mitropolitul Dosofteĭu (202), — în Prale (203), — în Cantemir (203), — într'un crisov dela Mircea cel Mare (203). — Cum din *genune* s'a făcut în popa Grigorie *geroe* (204). — Filiaţiunile etimologice ale cuvîntuluĭ *genune* (205). — Inrudire posibilă cu grecul ὠγενές (205) — dar şi cu celticul *genu* (207), — póte şi cu numele dacic local Γενούκλα (206). — In popa Grigorie *genune* însemnéză «Paradis» (207). — Posiţiunea orientală a Paradisuluĭ la creştinĭ (208), — dar occidentală la păgânĭ (208). — De unde la Românĭ numele «apusuluĭ»: *asfinţit?* (209, cfr. p. 714).

VIII. Fragment liturgic, circa 1600 (211-220).

INTRODUCERE (213-214).

Autorul e Măhăcén saŭ din vecinătate (213). — Trecerea fonetică remarcabilă a grupuluĭ *-ft-* în *-şt-* (213). — Epoca probabilă a fragmentuluĭ e înainte de 1600 (214).

TEXTUL (215-219).

NOTANDA (217-220).

Vocalism (217). — Consonantism (218). — Cum se explică formele dialectice *copkil=cokil=copil* etc. (218) — Syllexis: *n*: *r* : *nr* : : *f* : *ş* : *fş* : : *p* : *k* : *pk* : : *b* : *g* : *bg* : : *m* : *n* : *mn* (218, cfr. p. 15, 240). — Morfologia (218). — Sintaxa (219). — Lexiologia (219). — Accentuaţiunea (219). — Vocala iraţională (219).

IX. O predică, circa 1600 (221-236).

INTRODUCERE (223-224).

S'a scris într'o localitate apropiată de Măhacĭu, dar fără *r=n* etc. (223) — Influinţa ulterióră a localităţilor învecinate asupra graĭuluĭ din Măhacĭu (224). — Este o compunere românéscă originală (224). — Insemnătatea linguistică a acestuĭ text prin coincidinţa formelor vechĭ cu cele noue (224). — Paleografia (224).

TEXTUL (225-230).

NOTANDA (231-236).

Vocalism (231). — Consonantism (232). — Morfologia (232). —

Sintaxa (234). — Lexiologia: *cele între cele*, *cĭuai*, *fărtăcĭune*, *ĭuo* etc. (234) — Vocala irraţională (236).

Apendice la «Texturĭ Măhăcene». Doă fragmente din Argeş 1626 (237-244).

INTRODUCERE (239-242).

Graĭul muscelén : parasiticul *h* (239). — S y l l e x i s: *n* : *r* : *nr* :: *f* : *ş* : *fş* :: *p* : *k* : *pk* :: *b* : *g* : *bg* :: *h* : *v* : *hv* (240, cfr. p. 15, 218). — Syllexis ca varietate a reduplicăriĭ (241). — Trecerea *pĭatră* în *fĭatră* şi *pfĭatră* (241, cfr. p. 6). — Formele omerice πτόλεμος şi πτόλις (241).

TEXTUL (243).

NOTANDA (244).

Partea II: Texturĭ Bogomilice, 1550-1580 (245-496).

INTRODUCEREA GENERALĂ (247-260).

Data manuscriptuluĭ (247, cfr. p. 693).—Composiţiunea luĭ (247).— Tendinţa luĭ religiósă (248). — Originea Bogomilismuluĭ în Bulgaria (248). — Raportul luĭ de paternitate către Albigensiĭ din Provenţa (248). — Participarea egală a Bulgarilor şi a Românilor la străbaterea Bogomilismuluĭ în Occidinte: *Bougre* şi *Blesche* în Franţa şi în Spania (249). — Raportul de filiaţiune al Bogomilismuluĭ către Manicheismul şi maĭ ales Paulicianismul din Asia (250, cfr. p. 717-8). — Propaganda pauliciană armênă la Românĭ anterióră Bogomilismuluĭ (251). — Româniĭ «creştinĭ aĭ sântuluĭ Paul» (251). — Făntînele despre Bogomilism (252). — Doctrina bogomilică (252). — Morala bogomilică (253). — Apocrifurile bogomilice (254). — Literatura bogomilică în genere (257). — Influinţa Bogomililor asupra literatureĭ poporane scrise şi nescrise (258). — Personalitatea şi epoca eresiarculuĭ Bogomil, maĭ propriŭ «popă Jeremia» (158, cfr. p. 5?). — Durata Bogomilismuluĭ în Bulgaria (259). — Contactul luĭ prelungit cu România (259). — Popa Grigorie din Măhacĭu propagator al Texturilor Bogomilice (259, cfr. p. 254).

I. Rugăcĭune de scóterea draculuĭ (261-298).

INTRODUCERE (263-283).

Perniciositatea febreĭ la Dunărea de jos (263). — Poporul demonisând febra (263). — Descântece contra «draculuĭ din ape»

(263). — Un descântec analog este opera personală a eresiarcului Bogomil (264). — Invocarea sântului Sisinie (264, cfr. p. 718). — Transformările ruscescĭ ale acestuĭ descântec (265). — Redacţiunea cea bilinguică din popa Grigorie conservă trăsurele principale ale prototipuluĭ bogomilic (266). — Textul slavic al acesteĭ redacţiunĭ, ca şi cel românesc, este o lucrare indigenă (267). — Criteriele de originea românéscă a unor texturĭ paleo-slavice (267). — Istoria Evangeliaruluĭ dela Reims: «le Texte du Sacre» (268). — Criteriele linguistice ale provenințeĭ sale române (270). — Aplicarea acelor criterie la textul slavic din popa Grigorie (272). — Nu acelaşĭ Român a redactat descântecul slavonesce şi l'a tradus apoĭ românesce, ci aŭ fost doĭ Românĭ (274). — Epoca respectivă probabilă a ambilor (274). — Diferințele între redacţiunea românéscă şi între prototipul bogomilic (274). — Arborĭ blăstemaţĭ şi arborĭ bine-cuvîntaţĭ (275, cfr. p. 298 şi 735). — O formă românéscă modernă a aceleĭ redacţiunĭ (276). — Prefacerea luĭ *Sisinie* în *Sisoe* (276). — Incă un arbore bine-cuvîntat (277). — Amalgamarea «Minunilor sântuluĭ Sisoe» cu «Visul Maĭceĭ Domnuluĭ» şi alte apocrifurĭ (277). — Derivaţiunea posibilă dintr'un alt prototip bogomilic (278). — Trecerea acesteĭ redacţiunĭ în descântec poporan nescris după un variant bucovinén (279). — Urmele eĭ într'un descântec scris slavonesce în Transilvania în secolul XVII (280). — Numĕrul şi numile dracilor în diferitele redacţiunĭ (281, cfr. p. 719).—Nomenclatura drăcéscă în literatura poporană străină (282, cfr. p. 720).—Paralelismul între istoria acestuĭ descântec şi între istoria Legendeĭ Duminiceĭ (283).

Textul (284-291).

Notanda (292-298).

Vocalism (292). — Consonantism (294). — Morfologia (294). — Sintaxa (295). — Lexiologia: *iuo, cicia, să mă pardz* etc. (296). — Accentuaţiunea (297). — Vocala irraţională (297). — Arborĭ cei blăstemaţĭ în poesia poporană bulgară (297, cfr. p. 275 şi 735).

II. Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad (299-385).

Introducere (301-311).

Prototipul bizantin (301).—Redacţiunea grécă modernă (302). — Redacţiunea slavică din secolul XII, în care se divinisézĕ Traian (303). — Adoraţiunea luĭ Traĭan la Slavĭ în alte monumente şi legende (304). — Traĭan şi Diocleţian la Serbĭ (305). — Transfor-

marea luĭ Traĭan la Oltenĭ în «Domnul-de-rouă» (305). — Homonymia şi polysemasia în mitologia comparativă (306). — Redacţiunea românéscă cea modernă, amalgamată cu *Epistolia* şi *Visul Maĭceĭ Domnuluĭ* (307, cfr. p. 388).—Diferinţele eĭ de redacţiunea cea veche din popa Grigorie (307). — Trecerea la Serbĭ a Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ în poesiă poporană (308). — Amalgamarea eĭ cu colinda română şi sudo-slavică despre «Muma sântuluĭ Petru» (310, cfr. p. 495). — Caracteristica unor asemenĭ amalgame poporane (311).

Textul (312-367).

Notanda (368-385).

Vocalism (368). — Consonantism (375). — Morfologia (376). — Sintaxa (379). — Lexiologia : *gintu*=lat. *gens*, *ĭudecĭ*=lat. *judices*, *judeţ*=lat. *judicium* etc. (381) — Accentuaţiunea (383). — Vocala irraţională (384).

Excurs la «Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad» : Crist şi Tudor Vladimirescu (386-402, cfr. p. 721-23).

Importanţa lucrărilor etno-psicologice ale d-luĭ A. Wesselofsky (386). — Monografia sa despre «Visul Maĭceĭ Domnuluĭ» (387). — Redacţiunea românéscă cea scurtă a acestuĭ apocrif (388). — Amalgamarea luĭ cu «Legenda Duminiceĭ» şi cu «Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad» după formula A+x+D (388, cfr. p. 307).—Redacţiunea românéscă cea lungă (388). — Existinţa maĭ multor redacţiunĭ străine în proză şi 'n versurĭ (389). — Redacţiunea polónă (391). — Redacţiunea rutenă (391). — Amalgamarea lor din maĭ multe apocrifurĭ eterogene (392). — Redacţiunea maghiară (392). — Redacţiunea rusă (393). — Redacţiunea italiană din secolul XIV (394). — Redacţiunea portugesă (395).—Redacţiunea provenţală (395).—Amestecul ideelor creştine cu cele păgâne (396, cfr. p. 143).— Furişarea «vineriĭ» în redacţiunea provenţală (397).—Originalitatea redacţiuniĭ românescĭ celeĭ lungĭ (397). — Proveninţa probabilă occidentală a tuturor redacţiunilor, ĭar nu dela Grecĭ (398). — Trecerea «Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ» în literatura poporană cea nescrisă (399). — Ea devine cântec la Serbĭ (399), — descântec la Spaniolĭ (399) — şi la Saşĭ (400). — La Românĭ se preface în «Visul luĭ Tudor Vladimirescu» (400).

III. Apocalipsul apostoluluĭ Paul, ante 1550 (403-432).

Introducere (405-414).

Lungimea listeĭ călătorielor antice şi medievale la Iad (405). —

Cele maĭ celebre din vécul de mijloc (406). — Causele popularităţiĭ lor (406, cfr. p. XLIV). — Evangeliul luĭ Nicodem (407, cfr. p. 735). — Apocalipsul apostoluluĭ Paul (408). — Prototipul grec al acestuĭ apocrif (408). — Redacţiunile occidentale în proză şi 'n versurĭ (409, cfr. p. 410). — Redacţiunile orientale (409). — Redacţiunile slavice (410). — Legătura lor cu Bogomilismul (410). — Redacţiunea slavică cea lungă (411). — Redacţiunea slavică cea scurtă (411). — Diferinţa între ambele (411). — D i s s o c i a ţ i u n e a d e i d e ĭ în aplicare la cărţĭ poporane (412). — Românii aŭ avut, deşi nu maĭ aŭ, o redacţiune lungă a Apocalipsuluĭ luĭ Paul (412, cfr. p. 445). — Nicĭ redacţiunea cea scurtă din volumul luĭ popa Grigorie nu e completă (413). — Cel maĭ vechiŭ text de *Tatăl-nostru* în limba română (413, cfr. p. 118-19).

Textul (415-425).

Notanda (426-432).

Vocalism (426). — Consonantism (428). — Morfologia (428). — Sintaxa (430). — Lexiologia: *a se svii*, *şerb* etc. (431). — Accentuaţiunea (431). — Vocala irraţională (431). — Ortografia (432).

IV. Cugetărĭ în óra morţiĭ, circa 1550 (433-489, cfr. p. 693)

Introducere (435-448).

Caracterul n e i s p r ă v i t al acestuĭ text (435).— Este o lucrare românéscă originală (435). — Autorul este colectorul Texturilor Bogomilice din volumul luĭ popa Grigorie (436). — Diferinţa in principiŭ între acest text şi cele-l'alte (437). — Lucrărĭ analóge occidentale (437). — Homilia St-luĭ Ciril de Alexandria (437). — Négoe Basarab (439, cfr. p. 730). — Rugăcĭunea luĭ «la eşirea sufletuluĭ» (440). —Comparaţiunea acesteĭ rugăcĭunĭ cu «Cugetărĭ în óra morţiĭ» (441). — Frumseţele poetice din Négoe Basarab (442). — Istoria cânteculuĭ poporan «Amărîta turturică» (442, cfr. p. 728-30).— Textul de faţă pare a fi un reflex al opereĭ luĭ Négoe Basarab (445). — Autorul a utilisat însă şi alte fântîne (445). — Redacţiunea românéscă cea lungă a Apocalipsuluĭ luĭ Paul (445, cfr. p. 412).—Pseudo-apocalipsul evangelistuluĭ Ioan într'o redacţiune românéscă (445). — Comparaţiunea ambelor acestor apocrifurĭ cu redacţiunile slavică şi grécă (446). — De ce nu le-a copiat colectorul Texturilor Bogomilice din volumul luĭ popa Grigorie? (446)—Popularitatea specială a Pseudo-apocalipsuluĭ luĭ Ioan la Bogomilĭ (447). — Autorul textuluĭ

de faţă era călugăr şi aparţinea secteĭ bogomilice (447). — Importanţa acestuĭ text (448).

TEXTUL (449-471).

NOTANDA (472-489).

Vocalism (472). — Consonantism (478). — Morfologia (479). — Sintaxa (482). — Dissimilaţiunea sintactică (482).— Lexiologia: *gintu*=lat. *gens*, *fămĕia*=lat. *familia*, *asen*=lat. *asinus*, *auscund*, *bisor* etc. (484) — Vocala irraţională (489).

Post-scriptum la «Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad»: Sântul Petru şi mumă-sa (490-496).

Cel maĭ lung text istriano-român (490). — Interesul luĭ linguistic nu numaĭ prin *rhotacismus*, dar încă prin amplificarea aoristuluĭ cu *-v-* ca la Albanesĭ (493). — Interesul luĭ etno-psicologic (493). — Combinaţiunea acestuĭ apocrif din «Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad» şi din «Locul în raĭu» (494, cfr. 310). — «Locul în raĭu» în variantul bulgar (495).—Iertarea parţială a pĕcatelor în cărţile poporane din evul-mediŭ (496). — Caracterul simbolic al cepeĭ (496).— O intâlnire între Românĭ şi Sardĭ (496).

Apendice la «Texturĭ Bogomilice» (497--608).

INTRODUCERE (499-500).

Literatura poporană a ereticilor în vécul de mijloc (499). — Impletecirile eĭ cu literatura poporană în genere (499). — Incercarea de a distinge în literatura poporană cea nescrisă a Românilor urmele Bogomilismuluĭ (500).

I. Balada «Cucul şi turturica» la Românĭ, la Moravĭ, la Provenţalĭ, la Reto-romanĭ, la Perşĭ, la Turcomanĭ etc. (501-566, cfr. p. 694-705).

Ce s'a scris pînă acum despre acéstă baladă? (501) — Aplicarea metódeĭ linguistice la literatura poporană (502, cfr. p. 723). — I. Varianturĭ interne: *a*) Daco-române (503, cfr. p. 545). — Variantul din Moldova (503). — Un sub-variant (505). — Variantul din Bucovina (507). — Variantul din Crişiana (509). — Furişarea ingredientelor eterogene în varianturile române (510). — Trăsurele comune şi deosebirile între cele treĭ varianturĭ (511). — *b)* Varianturile moravo-române (512). — Cel din Wenzig (512). — Cel dela Jarnik (513). — Raportul Moravo-românilor cătră Daco-românĭ (514).

— Caracteristica varianturilor moravo-române (515). — S ó c r a la literatura poporană (515). — Sintesa varianturilor interne (516). — II. V a r i a n t u r ĭ e x t e r n e : *a*) Neo-latine : α) Provențale (517). —*Magali* a luĭ Mistral (517).—Consecințele acesteĭ imitațiunĭ (520). — Variantul Narbonnes (521). — Variantul și sub-varianturile din Arbaud (524). — «Fă ce'ĭ face» la Provențalĭ (525). — Variantul din Carcassonne (525). — Cel din Hérault (526). — Importanța luĭ relativă (528). — Variantul provențalo-frances din Lodève (528)— Nuanța glumétă a varianturilor f r a n ț u z i t e (530). — Variantul provențalo-frances din Velay (530). — Respăndirea acesteĭ balade in tótă Franța (532). — Variantul picard (532). — Balada trece în America: doă varianturĭ canadiane (533). — Sintesa varianturilor provențale și provențalo-francese (535).—Prototipul provențal (537). — Marea popularitate a acesteĭ balade pe intregul teritoriŭ frances (537), — și totușĭ natura eĭ cu totul n e-f r a n c e s ă generalmente recunoscută (538). — β) Variantul reto-roman (538). — Originea luĭ provențală (540). — Variantul catalan (541, cfr. p. 703). — România și Provența ca principalele doă cuĭburĭ ale acesteĭ balade în Europa (541).—Sintesa varianturilor europeane (541).—Prototipul europeau (542).—Nuanța luĭ religiósă (542).—Trecerea acesteĭ balade din România în Provența (542, cfr. p. 564). —Cum însă? (543) — *b*) Varianturĭ asiatice : α) cel persian (543). — Trăsurele esențiale ale archetipuluĭ general (544).—Cântecul românesc «Șoĭmul și flórea fragulu̯ĭ» (545, cfr. p. 715).—β) Variantul turco-persian (546).—Diferința între logica arică și logica turanică (548, cfr. p. 606).—Caracterul religios al archetipuluĭ general (548). — Cele treĭ centrurĭ succesive ale acesteĭ balade : Persia, România și Provența (549). — Excluderea ciclurilor analóge, dar eterogene (549). — Posibilitatea înrudiriĭ cu ciclul prozaic narrativ «dracul și ucenicul seŭ» (550). — Posibilitatea și maĭ mare a înrudiriĭ cu ciclul poetic dialogic «Pețirea mireseĭ» (554). — Posibila filiațiune genetică a celor treĭ ciclurĭ (559). — Natura lor religiósă a tuturora (560). — Desvoltarea Parsismuluĭ paganic în Manicheo-paulicianism creștin, de unde apoĭ Bogomilism și 'n fine Albigensism, tóte caracterisate prin cosmogonià dualistă (560). — Cele treĭ stațiunĭ principale ale acesteĭ doctrine sînt Persia —România—Provența, ca și cele treĭ stațiunĭ principale ale baladeĭ «Cucul și turturica» (561, cfr. p. 606) —Acéstă baladă se explică prin legenda dualistă despre îngerul amăgit și furat de Satana (561)— In ce mod a străbătut acéstă baladă din Persia în România, respândindu-se de aci pînă la Pireneĭ? (564)— Cum de n'o aŭ Bulgariĭ? (565, cfr. p. 608)—Conclusiunea (566).

II. Povestea Numerelor la Românĭ, la Slavĭ, la Francesĭ, la Evreĭ etc. (567-608).

Necesitatea aceleĭa-șĭ metóde, care s'a aplicat la balada "Cucul și turturica" (567, cfr. p. 502 și 723).— I. Varianturĭ interne: α) Cele române (567). — Cântecul de stea cu Povestea Numerelor (567). — Aceĭașĭ Poveste în basmul "Originea cimiliturelor" (569).—In basmul "Măzărel-împărat" (570).—Constatarea a doă tipurĭ divergințĭ ale Povestiĭ Numerelor: tipul A și tipul B (572).—Caracteristica tipuluĭ A (572)—și a tipuluĭ B (573).—β) Variantul săsesc al tipuluĭ B (574, cfr. p. 607 nota).—Sintesa tipuluĭ B la Românĭ (575). —II. Varianturĭ externe: α) Cele provențale (576).— Cele din Arbaud (576). — Cel languedocian (578). — Cel catalan (579). — Tóte varianturile provențale sînt după tipul A (580). — Originalitatea aritmetică a celuĭ catalan (580, cfr. p. 573).—Parodiele provențale ale tipuluĭ A (580, cfr. p. 599).—β) Varianturĭ francese (581). —Derivă din cele provențale (581).—Cel din Canada (582).—Transformațiunea luĭ într'un danț religios (582). — Parodiele francese (583). — γ) Varianturĭ portugese (584). — Originea lor provențală (585). — Ele constituă o importantă amalgamă a tipuluĭ A cu tipul B (585, cfr. p. 589). — Primul variant portuges, cu un final anti-demoniac (585). — Al doilea variant, întrebuințat la gonirea draculuĭ (586). — Al treilea variant, cu dialog între "diavol" și "îngerul-păzitor" (588). — δ) Varianturĭ celtice (589). — "Le druide et l'enfant" (589). — Pretinsa anticitate a acestuĭ cânt (591). — El provócă o sgomotósă polemică (591). — Parodia "Vesperele bróscelor" (592). — Adevĕrul asupra varianturilor celtice, în carĭ s'aŭ amalgamat într'un mod original tipurile A și B (593). — ε) Variant latin (593). — Coincidința luĭ cu cel frances din Canada (594). — η) Varianturĭ italiane (594). — Sînt numaĭ parodie dubióse ale tipuluĭ A (595). — ϑ) Variant evreesc (595). — Este după tipul A (595). — Modernitatea luĭ la Evreĭ (596). — ι) Varianturĭ germane (596). — Doă după tipul B (596). — κ). Variant neo-grec (597) — saŭ maĭ curînd greco-albanes (597) — Marea luĭ asemenare cu tipul român B (597). — λ) Varianturĭ slavice (597). — Sintesa tipuluĭ A la Slavĭ (597). — "Cântec evangelic" la Rușĭ (598). — Parodia bulgară a tipuluĭ A (599). — Identitatea eĭ cu o parodiă provențală (599). — Tipul B la Rutenĭ, probabilmente prin împrumut dela Românĭ (599). — Sintesa generală a tipuluĭ B în Europa (600). — Prototipul european B (601). — România ca punctul de respăndire al tipuluĭ B în Europa (602). — Existința acestuĭ tip la Românĭ în secolul XII (603). — Paternita-

tea tipuluĭ B către tipul A (604). — μ) Variant persian (604). — Este după tipul B (604). — Datéză din primiĭ secolĭ aĭ ereĭ creștine (604). — Este de natură religiósă (605). — ν) Variant kirghis (605). — Imprumutat dela Perșĭ (605). — Misticismul luĭ (605).— Diferința între logica arică și logica turanică (606, cfr. p. 548). — „Povestea Numerelor„, ca și „Cucul și turturica„, se succed prin cele treĭ stațiunĭ principale ale respândiriĭ sectelor religióse dualiste: Persia — România — Provența (606). — Tipul A este o creațiune a Bogomililor (606). — Ferirea de a nu'l confunda cu specimene eterogene de poesia poporană enumerativă (606). — Sintesa generală a tipuluĭ A (607). — Conclusiunea (608).

Partea III: Specimen de gramatica comparativă istorică a limbeĭ române (609-687).

O pagină din sintaxa româno-albanesă: Reduplicarea și triplicarea articluluĭ definit (611-687).

Raportul acestuĭ studiŭ către volumul luĭ popa Grigorie (611). — Observațiunea luĭ Ascoli ca punct de plecare (611). — Studiul comparativ al fenomenuluĭ în tóte limbele balcanice (612).—I. Limba română (612). — Reduplicarea ca un proces linguistic în genere (612). — Diferința ideologică între *omu-l bun* și *omu-l cel-bun* (613). — Cum a fost tractat pînă acum articlul definit *cel* în gramaticele române? (613)—Meritele luĭ Ienăchiță Văcărescu (613, cfr. p. 443-5). —Klain-Șincai, Molnar, Tempea, Alexi, Laurian, Heliade (614).—Varianturile bănățene ale luĭ *cel* (615).—Cele macedo-române (615).— Cele istriano-române (616). — Sintesa varianturilor (616). — Rolul specific al luĭ *al* față cu *cel* (616). — Intrunirea lor în *cel-al-alt* (617). — Generalisarea formeĭ feminine *a* în graĭul poporan și la poețĭ (617). — Exemple textuale de moțiunea regulată și de cea neregulată a luĭ *al* (618). — Idiotismul *al-de* (619). — Originea luĭ (620). — Raportul funcțional și etimologic între *al* și *cel* (620). — *Al* și *cel* sînt d'o potrivă articolĭ definițĭ prepositivĭ adjectivalĭ față cu *-l* ca articol definit postpositiv substantival (621). — Reduplicarea articluluĭ definit: *omu-l cel-bun*, *al-doi-le*, *al-omu-luĭ*, *cel-al-alt* (622). — Triplicarea: *omu-l al-doi-le*, *omu-l cel-al-alt*, *frate-le a[l] viținu-luĭ* (622). —Quadruplicarea: *omu-l cel-al-doi-le* (622). — Intensivul *-a* în *acel-a* etc. (622). — Construcțiunea reduplicativă uĭtată de gramaticiĭ românĭ: *omu-l cel-bunu-l* (623). — Intrebuințarea eĭ actuală în România și la Macedo-românĭ (623). — Exemple textuale din secolul XVI (624). — Adjectivitatea exclusivă a articluluĭ *cel* saŭ *al* (626). — Coincidința formală a adverbuluĭ ro-

mân cu adjectivul (627). — Orî-ce parte a cuvîntuluî devine adjectiv prin pre-articulare (627). — Locuţiunea: «o nuntă d'*ale împărătesci-le*» (627). — Concordarea articluluî genitival cu substantivul ce'î precede (628). — După un substantiv post-articulat suprimerea articluluî genitival este numaî aparinte (629). — Macedo-româniî şi vechile texturî nu-l suprimă (629). — De'naintea substantivuluî, *cel* saŭ *al* nu sînt articolî, ci simpli pronumî demonstrativî (630). — De'naintea substantivuluî urmat de adjectiv, *cel* saŭ *al* póte resulta dintr'o metatesă sintactică (631). — Articlul substantival postpositiv este de origine demonstrativă, cel adjectival prepositiv e de origine relativală (633). — Deşi adjectivul pre-articulat póte fi şi post-articulat, totuşî articularea'î principală este cea prepositivă (634). — Adjectivul numaî post-articulat devine substantiv (635). — In construcţiunea substantivuluî cu adjectivul posiţiunea normală a adjectivuluî este după substantiv (635). — Resumat (636). — II. Limba albanesă (636). — Ca şi la Românî, duplicitatea articluluî definit la Albanesî: cel substantival postpositiv şi cel adjectival prepositiv (637). — Articlul prepositiv e exclusivamente adjectival (637). — Coincidinţa formală a adverbuluî albanes cu adjectivul (638). — Posiţiunea normală a adjectivuluî e după substantiv (638). — Corespondinţa între Românî şi Albanesî în reduplicarea articluluî definit (638). — Corespondinţa în concordarea articluluî genitival cu substantivul ce'î precede (639). — Sintesa corespondinţelor româno-albanese (640). — Corespondinţa în anomalie (640).—Originea pronumeluî romanic *luî-leî* (641).—Românul *omu-lu-î* =albanesul *nieri-u-t* (642).—Analogia scandinavă (642, cfr. p. 664). — Rom. *cununeî* din *cununeeî=cunună-a-i* corespunde alban. *curonet=curoneet=curonă-a-t* (643). — Diferinţa etimologică a articluluî femeesc postpositiv *-a* la Românî şi la Albanesî (644). — Corespondinţa româno-albanesă în generalisarea cea anormală a articluluî prepositiv femeiesc (644). — Corespondinţa în construcţiunea rom. *ceî-al-alţî* şi *cea-al-altă*=alb. *tă-i-atără* (645). — Sintesa coincidinţelor neregulate şi importanţa lor (646). — Coincidinţa formală româno-albanesă a genitivuluî cu dativul (647). — III. Limba bulgară (647). — Substratul autocton omogen al limbelor actuale de pe peninsula balcanică (647). — Relaţiunea congenitală între româna şi albanesa, dar numaî de altoiu între româna şi bulgara (648). — Articlul substantival postpositiv la Bulgarî nu este esenţial (649). — Comparaţiunea sub raportul articluluî definit între texturî român, albanes şi bulgar (650). — Articlul bulgar nu are o formă fixă (651). — El imitéză cu stăngăciă pe cel român

(652). — N'are casurĭ oblice (652); — totuşĭ genitivul, format prin prepositiune, coincidă în formă cu dativul, ca şi la Romăno-albanesĭ, dar nu deplin (653). — Articlul prepositiv adjectival lipsesce Bulgarilor (653). — Positiunea normală a adjectivuluĭ este de'naintea substantivuluĭ (653). — Reduplicarea specifică bulgară a articluluĭ (654). — Urmele eĭ la Românĭ (654). — Oposiţiunea diametrală între causele unuĭa şi aceluĭaşĭ feno'men la Românĭ şi la Bulgarĭ (655). — Conclusiunea (656). — IV. Limba grêcă (656). — Inrudirea cu româna e congenitală, dar de alt grad decât cea româno-albanesă (656). — Lipsa articluluĭ post-positiv şi a unuĭ articlu adjectival special (657). — Marea independinţă a articluluĭ grec (658). — Indicele uneĭ coincidinţe formale între dativ şi genitiv, dar nu şi între adverb şi adjectiv (658). — Identitatea de principiŭ între articlul genitival grec şi cel româno-albanes (659). — Conclusiunea (660). — V. Limba ţigană (660). — Se referă la greca, ca limba bulgară la româna (660). — Articlul ţigănesc e împrumutat dela Grecĭ (660), — cu o nuanţă românéscă la Ţiganiĭ din România (661). — Reduplicarea articluluĭ ţigănesc (661). — Lipsa articluluĭ genitival la Ţiganĭ supleuită printr'un sistem specific neo-indian (662). — VI. Prima conclusiune (662). — Genealogia reduplicăriĭ şi triplicăriĭ articluluĭ în limbele balcanice (662) — Trăsurele caracteristice ale întrebuinţăriĭ articluluĭ în limba primitivă daco-epirotă saŭ în substratul autocton al limbelor balcanice (663). — Aceste trăsure, pînă la un punct, ne întimpină în Europa numaĭ în: VII. Limbele scandinave (663). — Posedă un articlu substantival postpositiv (663). — De asemenea un articlu adjectival prepositiv (664). — Formêză genitivul prin sufixarea nominativuluĭ post-articulat: *man-en-s*=alb. *nĭeri-u-t*=rom. *omu-lu-i* (664).—Cunosc reduplicarea articluluĭ în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul (664). — Totuşĭ posiţiunea normală a adjectivuluĭ este de'naintea substantivuluĭ (665). — Natura organică a tuturor acestor fenomene în limbele scandinave (665). — Cum să se explice dară divergința lor de totalitatea limbelor germanice? (666) — Familia linguistică leto-slavo-germanică are abia un rudiment de post-articulare, dar şi aceĭa numaĭ pentru adjectivĭ (666). — Neadmisibilitatea ipoteseĭ explicative a luĭ Grimm (667). — O altă ipotesă (668, cfr. p. 667). — VIII. Limbele eranice (668). — Câte-va reserve din partea autoruluĭ (668). — α) Limba arménă (669). — Are un articlu substantival post-positiv (669). — Comparaţiunea semasiologică între românul *al-doi-le* şi arménul *erkr-ord* (670). — Coincidinţa formală a genitivuluĭ armên cu dativul (670).— β) Limba

osetă (670). -- Cunósce post-articularea substantivuluĭ (670). — γ) Graĭurĭ persiane (670). — Limba curdică are un articlu substantival postpositiv (670) — şi un articlu adjectival prepositiv (671). — Identitatea articluluĭ adjectival propriŭ ḑis cu articlul genitival in tóte graĭurile persice (672). — Posiţiunea normală a adjectivuluĭ este după substantiv (672). — Caracterul relatival al articluluĭ prepositiv persian (673). — Specimene zendice (673). - Specimene achemenidice (674). — Graĭurile persiane posedă şi un articlu substantival post-positiv (675). — Reduplicarea articluluĭ în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul (675). — Triplicarea articluluĭ în limba curdică (676). — IX. G e n i t i v - d a t i v (676). — Conspectul declinaţiuniĭ ario-europee pronominale la genitiv şi la dativ (676). — Coincidinţa formală a ambelor casurĭ, constantă la Românĭ şi la Albanesĭ, se arată deja în sanscrita, ajungênd în India la o manifestaţiune completă în dialectele pracrite şi 'n pâli (677). — Importanţa „poporană“ a acestor din urmă (678). — Coincidinţa formală a ambelor casurĭ în persica inscripţiunilor achemenidice (678), — deşi s'a putut perde în neo-persiana şi 'n oseta (679). — Tot aşa în arména (680).—In zendica însă numaĭ pînă la un punct (680),—ca şi 'n gréca (682, cfr p. 658).—Casurile de coincidinţă formală a genitivuluĭ cu dativul în paleo-slavica, lipsind în totalitatea dialectelor slavice celor vorbite, se datoresc influinţeĭ grece, în parte Albanesilor şi Românilor (682). — Distincţiunea între o coincidinţă morfologică şi o coincidinţă sintactică (683).—Coincidinţa morfologică a ambelor casurĭ există perfectă numaĭ la Românĭ şi Albanesĭ, la Eranĭ, în pracrita şi 'n pali, ïar imperfectă în sanscrita şi la Grecĭ, lipsind în tóte cele-l'alte limbe ario-europee (683). — In sanscrita prioritatea aparţine dativuluĭ, la Eranĭ şi la Grecĭ genitivuluĭ, in pluralul albanes dativuluĭ şi 'n cel român genitivuluĭ (683, cfr. p. 685). — Un specimen morfologic de limba tracică de lîngă Adrianopole din secolul IV cu genitivul preces de articlu prepositiv (684, 685). — X. A d o u a c o n c l u s i u n e (685). -- Compromis între teoria genealogică a luĭ Fick şi acea geografică a luĭ Schmidt (685). — Grupul linguistic erano-traco-grec (686). — Influinţa de vecinătate a Semiţilor (686). — Conclusiunea (687).

Post-scripta (689-730):

I. Specimene paleografice (691-693).

O pagină românéscă din Texturĭ Măhăcene (691). — O pagină slavică tot de acolo (692).—O pagină din Texturĭ Bogomilice (693).

II. Varianturile slavice și italiane ale baladeĭ „Cucul și turturica„ (694-702, cfr. p. 501-566).

Incă 5 varianturĭ, carĭ s'aŭ scăpat din vedere (694, cfr. p. 541). — Ele confirmă conclusiunile precedințĭ ale autoruluĭ (694, cfr. p. 566). — I. Varianturile italiane (695). — Unul este identic în fond cu variantul român A, diferind de tóte cele-l'alte (695). — Cel-l'alt este maĭ mult o imitațiune (696). — Ambele sînt din regatul neapolitan, datorindu-se probabilmente întroducerea lor colonielor albanese de acolo (696, cfr. p. 695). — II. Varianturile slavice (696). — Cel polon din Galiția nord-vestică (697). — S'a imprumutat dela Români-moravĭ (698). — Doă varianturĭ serbe de o importanță diferită (698). — Unul e maĭ modern și maĭ incolor (699). — Cel-l'alt coincidă cu varianturile române P și M, deosebindu-se de tóte cele-l'alte (700). — El conservă maĭ bine ideia prototipuluĭ bogomilic (700). — Ambele varianturĭ serbe par a fi de proveninţă română (701). — Urmele influințeĭ române în poesia poporană serbă dela Ragusa (701). — Conclusiunea (702).

III. Variantul catalan al baladeĭ „Cucul și turturica„ (703-705, cfr. p. 541).

IV. Migrațiunile postume ale sufletuluĭ după credința poporuluĭ român din Banat (706-716)

Importanța *bocetelor* române (706).—In Italia bocetul s'a maĭ conservat numaĭ la Corsicanĭ (706).—Interesul mitologic al bocetelor (706). — Maĭ cu sémă al bocetuluĭ bănățén, cules de d. Mangĭucă (707). — Fondul e luat din cartea poporană *Varlam și Iosaf* (707, cfr. p. XXXVI).—Extract de acolo după Négoe Basarab (708, cfr. p. 439). —Acelașĭ pasagiŭ într'o redacțiune slavică bogomilică (708).—Sânta Fecĭóră în cărțile poporane din evul-mediŭ (709). — Valórea notelor d-luĭ Mangĭucă la bocetul bănățén (709). — Pericolul unilateralitățiĭ în etno-psicologiă (709).

Textul (710-713).

Notele d-luĭ S. Mangĭucă (713-716).

Trandafirul în mitologiă (713). — Călătoria sufletuluĭ la apa (714, cfr. p. 201-210). — *Sorbul-pămîntuluĭ* și cele doă *tărimurĭ* (714). — *Bradul-Ținelor* (715). — Vamele postume (715, cfr. p. 440). — Salcea în mitologiă (715, cfr. p. 275, 287). — Duplicitatea sânteĭ Maria în credințele poporane creștine (715). — *Mărul mare de sân-Petru* la Românĭ și Grădina Hesperidică la ceĭ vechĭ

(716). — *Lină fântînă*=rîul Lethe (716). — Varianturile textuluĭ de față (716).

V. Descântecul sântuluĭ Iosif (717-720, cfr. p. 276-283).

Cine a fost «sântul Sisinie» la Bogomilĭ (717). -- Manicheismul recunoscut al secteĭ bogomilice (718, cfr. p. 248) —*Sisinie*=*Sisoe*=*Iosif* din causa silabeĭ *-si-* (718). — *Trepetnic* (718, cfr. p. XXX-XXXII). — *Avestița aripa Satanei* (718). — Nomenclatura drăcéscă la Românĭ (719, cfr. p. 281) — și 'n Occidinte (720, cfr. p. 282).

VI. Călătoriele «Visuluĭ luĭ Tudor Vladimirescu» (721-723, cfr. p. 400-402).

Variantul din Bucovina (721). — Cel din Crișiana (722). — Geniul poetic creator al poporuluĭ român (722). — Necesitatea unuĭ studiŭ metodic riguros în etno-psicologiă (723, cfr. p. 502).

VII. Incă un Catechism românesc necunoscut (724-727, cfr. p. 99-107).

Catechismul românesc calvinian (724, cfr. p. 97). — Un pretins *Calendar* românesc dela 1569 (724). — Un pretins Evangeliar în limba română dela 1562 (725, cfr. p. 93). — O descoperire a d-luĭ N. Densușianu: Psaltire tipărită romănesce cu litere latine la 1648 (725). — Descrierea uniculuĭ exemplar (725). — Un specimen de limbă și de ortografiă (726). — Stefan Fogarasi și Francisc Fogarasi (726). — Sunetul *dz* (726, cfr. p. 8-9). — *Păcură*=пекло (727). — Vocala irațională e x c r e s c u t ă (727).

VIII. «Amărîta turturică în Italia» (728-730, cfr. p. 442-444).

11 varianturĭ italiane (728). — Doă varianturĭ toscane (728). — Variant sicilian (729). — Variant istrian (729). — Scamotarea acestuĭ cântec poporan de către poețĭ culțĭ în Italia ca și 'n România (730, cfr. p. 442-444). — Olimpo da Sassoferrato (730). — Panfilo Sasso (730).

Addenda et corrigenda.

Colecțiunea cărților poporane germane de Simrock (731, cfr. p. XVI). — Trecerea luĭ *n* în *r* la Moravo-românĭ și 'n cuvinte polone saŭ rutene luate dela Românĭ (731, cfr. p. 11). — Ce fel de linguistică face d. Cihac (731, cfr. p. X). — *Paraleŭ* dela *para**) și

*) Tocmaĭ acuma observâm o altă curiositate. La pag. 682, d. Cihac traduce bine pe *leŭ-paraleŭ* prin „lion-très grand lion=vrai lion„. Dar atuncĭ cum remâne cu *paraleul* dela pag. 603 și cu analogia dela pag. 230, și cum de nu figurézā în Indicele dela finea volumuluĭ decât un singur *paraleŭ*?

ortoman dela *ort* (732). — La d. Cihac *z* trece in *h* şi *l* trece în *ĺ* (732 nota). — Legenda Duminiceĭ versificată la Ruşĭ (733, cfr. p. 35). — Legătura cea intimă între Legenda Duminiceĭ şi Legenda Sânteĭ Vinerĭ (733, cfr. p. 168). — O monografiă a d-luĭ Wesselofsky despre Sânta Vinerĭ (733). — Caracteristica zoomorfică a poporelor (734, cfr. p. 185). — Un variant paleo-slavic al Legendeĭ luĭ Avram (734, cfr. p. 187). — Contracţiunea *ascultoĭ* din *ascultătorĭ* (734, cfr. p. 204).*) — Arborĭ blăstemaţĭ (735, cfr. p. 298). — Redacţiunile orientale ale Legendeĭ Duminiceĭ (735, cfr. p. 387). — Evangeliul apocrif al luĭ Nicodem (735, cfr. p. 407).

Indice bibliografic: Făntîne şi ajutorinţe citate în volumul de faţă (737-746).

I. Manuscripte (737). — II. Comunicaţiuni (737). — III. Tipărituri (737). — IV. Texturi poporane străine (745).

*) Maĭ cfr. în mitropolitul Dosofteĭu. Parimiar 1672, f. 14: "fiĭu am fost şi eŭ tatăluĭ a s c u l t o ĭ u", la singular şi fără verbul *a sta*.

FINE.

ERRATA

Pag.	Rînd.	Tipărit:	Citesce:
XXXII	Nota 10	Iarcu, *Biblioteca*	Iarca, *Bibliografia*
XXXVII	27	XVII.	XVIII.
36	27	m p r ă ş t i a t	î m p r ă ş t i a t
59	32	рлѣцѧ	лѣцѧ
—	33	ѵ	рѧ
95	9	‹liberos	‹libros
128	29	*a* şi *u*:	*o* şi *u*:
142	19	*stenchişóră*	*stă 'n chicĭóre*
—	27	*împarcă*	*îm'par'că*
156	24	răstignitu-s'aŭ	răstignitu-s'au
174	28	felĭurite	felĭurile
189	11	нопȣрѣ	порȣрѣ
204	19	nu	cu
—	27	Домнȣлȣи	Домнȣ—сѫȣ
208	4	nombreures	nombreuses
235	18	ꙗнии	ѧнии
239	9	No. IX.	No. VIII.
282	8	Fosfor	Eosfor
285	28	d*r*cau*l*	d*r*acu*l*
373	22	393	293
389	31	pegagogic	pedagogic
—	nota	Iarcu	Iarca
427	24	dar	dar
545	25	persecutatul	persecutorul
593	14	BRS.	BRS, căcĭ îşĭ publicase cartea în prima ediţiune la 1839, cu 17 anĭ înainte de colecţiunea basmurilor săsescĭ de Haltrich.
597	9	*Măzărică.*	*Măzărel.*
622	16	*viţi-nu lu-ĭ,*	*viţinu-lu-ĭ,*
640	15	x+S+*s*+*d*:	*α*+S+*s*+*d*:

